

X 226134

Volksbund és ifjúság

Dokumentumok
a magyarországi német ifjúság történetéből
1925–1944

Válogatta, szerkesztette, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta:

VITÁRI ZSOLT

A szerkesztésben közreműködött:

Czeferner Dóra, Gyimesi Réka, Márkus Beáta

460 X

Kronosz Kiadó
Pécs, 2015

A kötet megjelenését támogatta:

A kutatást támogatta:

az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjprogramja,
a Pécsi Tudományegyetem Történettudomány Intézet
Német Történelem és Kultúra Délkelet-Közép-Európában Alapítványi Tanszéke,
valamint Modernkori Történeti Tanszéke

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001163130

A német nyelvű forrásokat fordította:

Czeferner Dóra, Gyimesi Réka, Márkus Beáta

X 236534

ISBN 978 615 5497 23 0

© Szerkesztő
© Kronosz Kiadó

Tartalom

Volksbund és ifjúság. Bevezető tanulmány	7
FORRÁSOK	47
I. Ifjúságszervezési kísérletek a Volksbund megalapítása előtt	49
Bleyertől a népi német bajtársakig	49
A népi német bajtársaktól a Volksbundig	58
II. Volksbund és ifjúság	72
A Volksbund első lépései az ifjúságszervezés terén	72
Úton a népcsoport-egyezmény felé	89
A népcsoport-egyezménytől a DJ engedélyezéséig	95
III. A DJ megalapítása	100
A DJ engedélyezésétől az országos ifjúsági napig	100
Országos ifjúsági nap	103
A Német Ifjúság megszervezésének irányelvei és szervezeti struktúra	111
Huber Mátyás – országos ifjúságvezető	196
IV. A DJ egyesületi életének kezdetei – az alapítástól a legalizálásig	200
A DJ legalizálása	207
Az alapszabályzat jóváhagyásától a helyi csoportok tényleges megalakulásáig	225
A DJ ellenőrzése	235
Belső széthúzás	296
Széthullás	300
V. Vezetőképzés	303
VI. A Német Ifjúság nevelő tevékenysége	329
Közösségi estek – világnézeti nevelés	329
Külsőségek	362
Kulturális tevékenység	374
Kirándulások – táborozások	386
Sport – testi nevelés	389
Egyéb	396

VII. Szociális tevékenység	398
Nyári napközi otthonok	407
VIII. DJ és iskola	410
Nemzetiszocialista Nevelőotthonok	420
IX. A DJ ellenfelei	437
Súrlódások a Leventével	437
DJ és a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete (KALOT)	514
Egyéb	520
X. A DJ és a militarizmus	523
Német Legénység	523
SS-toborzások és katonai jelenlét	525
XI. Érintkezések a Birodalommal	539
Népiségi turizmus	539
Hitlerjugend és magyarországi német ifjúság	579
Gyermeignyaltatási akció	589
XII. Hatóságokhoz való viszony	615
XIII. Pénzügyek	626
Forrásokban gyakran szereplő személyek	629
Rövidítések jegyzéke	632
Források jegyzéke	634
Irodalomjegyzék	654
Személynév-mutató	659
Földrajzinév-mutató	671

Volksbund és ifjúság

Bevezető tanulmány

A német identitás megőrzésének jellegzetességei Magyarországon

A 20. század első felében a városi németiség előrehaladott asszimilációja mellett a vidéki németiség zárt közösségei még nagyrészt megőrizték németiségüket. Az identitás megőrzése szempontjából rendkívüli jelentőséggel bírt, hogy az nemzedékről nemzedékre reprodukálódjon. Ennek alapvető feltételeit jelentették azok az intézmények, amelyek elengedhetetlenek voltak ennek az identitásnak az ápolásához és továbbadásához.¹ Kiemelkedő szerepe volt a nyelv megőrzésének, amely az etnikai hovatartozás egyik fontos ismérve volt,² még ha önmagában nem is tekinthető identitásképzőnek, főleg ha nem társul hozzá csoporttagság.³ További ilyen identitást hordozó intézmények voltak a faluközösség és a család, valamint az egyház és a vallási szervezetek⁴ (különösen ott, ahol a vallás az etnikai különbséghez kötődik, pl. Erdélyben),⁵ a társadalmi egyesületek, a sajtó, az anyanemzettel való kapcsolatok vagy olyan kevésbé kézzelfogható területek mint a folklór,⁶ a közösségi emlékezet, a kulturális hagyományok, a névhasználat, a közösségi ünnepek. Mivel azonban az identitás „rugalmas és dinamikus, amelynek inkluzív és exkluzív jellege is van”,⁷ térben és időben bekövetkező változásai normálisnak tekinthetők, vagyis az identitás a „mindennapok kapcsolati szövedékén” keresztül formálódik,⁸ így sem az egyén, sem a csoport identitása nem állandó.

¹ HOMIŠINOVÁ, Mária, *Identitás, nyelvhasználat, asszimiláció. Etnikai folyamatok magyarországi kisebbségi családokban*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat, Budapest, 2008, 95.; ASSMANN, Jan, *Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in früheren Hochkulturen*. C. H. Beck, München, 1999; SEEWANN, Gerhard, *Ungarndeutsche und Ethnopolitik. Ausgewählte Aufsätze*. Osiris, MTA Kisebbségkutató Műhely – Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, Budapest, 2000, 95.

² WEINHOLD, Rudolf, Überlegungen zum Problem der Identität am Beispiel der Ungarndeutschen. In: EPERJESSY, Ernő – KRUPA, András – UJVÁRY Zoltán (szerk.), *Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiség-kutató konferencia előadásai*. Ethnica. Békéscsaba–Debrecen, 1991, 457–461., itt 458.

³ BINDORFFER Györgyi, *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Új Mandátum, MTA KI, Budapest, 2001, 66.

⁴ LANTOSNÉ Imre Mária, Egyesületek, vallások társulatok közösségteremtő szerepe. In: EPERJESSY – KRUPA – UJVÁRY, i. m. 295–298.

⁵ VÖ. NAGY Olga, Az egyház (vallás) szerepe az identitás megőrzésében. In: EPERJESSY – KRUPA – UJVÁRY, i. m. 330–332.

⁶ KRIZA Ildikó, Etnikus identitás, nemzeti önismeret. In: EPERJESSY – KRUPA – UJVÁRY, i. m. 283–286.

⁷ HOMIŠINOVÁ, i. m. 32.

⁸ KOLLER Boglárka, *Nemzet, identitás és politika Európában*. L'Harmattan, Budapest, 2006, 48.

Egy etnikai csoport továbbélő etnikai identitásához nemcsak arra volt szükség, hogy a többségi nemzetével nem azonos, vagy csak részben azonos identitását ezeknek az intézményeknek a segítségével továbbhagyományozza, hanem arra is, hogy a személyes identitások csoportidentitássá konstruálódjanak. Nagyon fontos volt, hogy egyén és csoport a mindennapi életben milyen viszonyban volt egymással, és hogy miként alakultak az e viszonyrendszert meghatározó etnikai és nem etnikai (szociális, gazdasági, ideológiai, kapcsolati, mentális, habituális) tényezők. Nem kevésbé volt releváns, hogy az így megkonstruált csoport és identitása miként viszonyult más csoportokhoz és azok identitásához.⁹ A csoportidentitás kapcsán feltétlenül fontos tényezőt jelentett a csoportkohézió, a belső szolidaritás és a szervezetségi szint is.¹⁰

Az etnikai identitást hordozó elemek mellett a magyar identitáselemek is rávilágítanak arra, hogy itt nem csupán etnikai identitásról van szó, hanem egyúttal kisebbségi identitásról is, vagyis a kisebbségi lét tudatának etnikai identitásba való beépüléséről. Ez általában meg is valósul, hiszen egy kisebbség önálló akarat alapján sosem akar kisebbségből többséggé válni.¹¹ Mindez egyúttal azt is eredményezi, hogy e szituáció tudomásul vétele egyfajta kettős identitás kialakításához vezet, ami magába foglalja a többség felé megmutatkozó lojalitást is.¹² Ez a jelenség, illetve a több etnikum által lakott magyar hazában való boldogulás és az ehhez a földhöz való ragaszkodás a hazai németiségben talán a legnagyobb mértékben alakított ki ilyesfajta kettős kötődést, amelynek e kisebbség folyamatosan számos jelét is adta.¹³ Ez óhatatlan is minden olyan etnikai csoport esetében, amely hosszabb ideje él kisebbségi viszonyok közepette.¹⁴

Az etnikai kisebbségi identitáshoz így jó néhány magyar identitáselem társult: például a születési hely, a lakóhely, az iskoláztatás, Magyarország mint geográfiai, valamint kulturális és közösségi tér, a hazaszeretet és vele összefüggésben az e hazában való boldogulás és gazdasági siker tudata stb.¹⁵ E Magyarországhoz kötődő, meglehetősen erős kettős identitás további fokmérője volt a németországi németiségtől való elhatárolódás: „mi svábok vagyunk, nem németek”.¹⁶ Továbbá a kettős kötődést konstituáló identitások egymáshoz viszonyított aránya mutatta a kisebbségi identitás megőrzésének és az asszi-

⁹ SZARKA László, *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák*. Lucidus, Budapest, 2004, 193.

¹⁰ HOMIŠINOVÁ, i. m. 35.

¹¹ BIBÓ, István, *Válogatott tanulmányok*. Magvető, Budapest, 1986.

¹² Tóth Ágnes és Vékás János egyetlen egyéni identitásból indul ki, mely többes kötődésű, vagyis része a nemzeti csoporthoz és az etnikai közösséghez való kötődés. Tóth Ágnes – Vékás János, Az identitás természete. In: BÁRDI Nándor – Tóth Ágnes (szerk.), *Önazonosság és tagoltság. Elemzések a kulturális megosztottságról*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete évkönyve 2011–2012. Argumentum, Budapest, 2013, 11–40., itt 15.

¹³ WEINHOLD, i. m. 459.; MANHERZ, Karl, Ungarndeutsche Volkskultur als Vehikel der Identität der Deutschen in Ungarn. *Neue Zeitung*, 8. Juli 1989, 5.

¹⁴ HOÓZ István – KEPECS József – KLINGER András, *A Baranya megyében élő nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban*. MTA RKK, Pécs, 1985.; SEEWANN, Gerhard, Die nationalen Minderheiten in Ungarn. *Südost-Europa*, 41 (1992) 5, 293–325. A kettős identitásról ld. BINDORFFER, Kettős identitás, i. m.

¹⁵ BINDORFFER, Györgyi, A kettős identitás összehasonlító vizsgálata két magyarországi német településen – Csolnok – Véménd. In: BINDORFFER Györgyi (szerk.), *Változatok kettős identitásra. Kisebbségi léthelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok, szlovének körében*. Gondolat, Budapest, 2007, 110–188., itt 170.; BINDORFFER, Kettős identitás, i. m.; SEEWANN, Ungarndeutsche und Ethnopolitik, i. m. 97. skk.

¹⁶ BINDORFFER, Kettős identitás, i. m. 59.

milációs folyamat előrehaladottságának fokát is. Mára e kettős identitás két meghatározó elemének – a német és a magyar identitáselemnek – az egymáshoz való viszonya megfordult, és a magyar identitáselemek dominálnak.¹⁷

A kisebbségi és eltérő etnikumú lét akkor kezd szűkké válni, amikor a többség a meglévő kisebbségi teret korlátozni próbálja, a kisebbségi etnikai identitást manipulálni akarja.¹⁸ Ha utóbbi állapot bekövetkezik, akkor azt a kisebbség sérelemnek veszi, és ha egy kisebbségnek megvan a kellő ereje hozzá, akkor sérelmi politikába kezdhet, elindítva ezzel egy olyan ördögi kört, amely a többségből újabb indulatot, a kisebbségből pedig újabb dacreakciót és további követeléseket vált ki.¹⁹ Az így kialakuló sérelmi viszony ezt követően folyamatosan beépül az adott kisebbség identitásába, még pedig úgy, hogy a kedvezőtlen helyzetet a múltba és a jövőbe is kivetíti, miközben a jelenben próbálja saját javára megváltoztatni.²⁰ Hasonló folyamatok figyelhetők meg a többség esetében is.

A magyarországi németiség esetében a múlt valóban számos olyan mozzanatot vonultatott fel, amelyek a kettős kötődés ellenére egyre inkább szűkössé tették a kisebbségi lét megélésének terét. Még akkor is, ha ez a vidéki világban nem okozott tartós sérelemérzetet, de emlékeztetést fel lehetett használni a későbbi csoportképzési szakaszban. Ilyen tényező volt a dualizmus korszakának erőltetett asszimilációs politikája, az iskolakérdés állandósuló problémája stb. A különösen a vegyes etnikumú területeken megnyilvánuló, és elsősorban a magyar nyelv térnyerését jelentő, a mindennapi élet színtereit, főleg a gazdasági tevékenységet segítő többnyelvűséggel az akkori államrezsimek nem elégedett meg, és a magyar nyelv kizárólagosan használt nyelvvé tételével látta egyedül biztosíthatónak az állami etnopolitika fő célkitűzését jelentő tartós és végleges identitásváltás elérését.²¹ Ezeknek az asszimilációs tényezőknek elsősorban olyan településeken volt eredménye, amelyekben a németiség kisebbségben volt. Zárt, többségében német közösségeket a magyar nyelvű oktatás ellenére sem érintette meg különösebben ez a törekvés, s a nyelvváltás ott csak a háború után indult meg.²² Az asszimiláció ellen hatott a faluközösség zártsága, a lokális és személyes identitás és a hagyományok őrzésének erőssége, a fiatalok – különösen a lányok – korlátozott továbbtanulása stb.²³ A kisebbségi lét terének folyamatos szűkülését a németiség egyelőre meglehetősen kezdetleges csoportkohéziója és csoportként való fellépése sem tudta viszont feltartóztatni vagy ellensúlyozni.

A magyarországi németiségnél olyan német népséget kellett csoporttá alakítani, amely addig országos szinten nem rendelkezett összetartozás-tudattal, mindössze regi-

¹⁷ „...Assimilation bzw. Integration keineswegs mit einer Selbstaufgabe des Ethnikums bzw. Zugehörigkeitsbewusstseins zu einer ethnischen Gruppe verbunden ist oder verbunden sein muss. Vielmehr zeichnet sich der Entstehungsprozess einer doppelten Identität von Minderheitenangehörigen ab, die positiv als eine nach zwei Seiten offene, in einer ununterbrochenen Austauschbeziehung sich reproduzierenden Identität verstanden werden kann.” SEEWANN, Gerhard, Ungarische und deutsche Minderheiten im Donau-Karpathenbecken 1918–1980: typologischer Vergleich ihrer Entwicklung. *Neue Zeitung*, 26 (1990), 6–7.

¹⁸ A. GERGELY András, *Identitás és etnoregionalitás. A kisebbségi identitás történeti és regionális összefüggései Nyugaton és Kelet-Közép-Európában*. MTA PTI, Budapest, 1996, 11.

¹⁹ BIBÓ, i. m.

²⁰ Uo.; CSEPELI György, *Nemzettudat és érzésvilág*. Múzsák Kiadó, Budapest, 1984.; A. GERGELY, i. m. 11.

²¹ WEINHOLD, i. m. 458.

²² Ld. Véménd példáját. BINDORFFER, A kettős identitás összehasonlító vizsgálata, i. m. 149–150.

²³ Véménd esetében erősítően hatott egy elég jelentős falusi értelmiség jelenléte is, ami Bleyert igazolta. Uo. 150.

onális, így például bánati sváb, erdélyi szász stb. identitással. Helyenként viszont még azzal sem, pusztán lokális önazonossággal bírt. A területi lehatároltság mellett a németeket eltérő származás, eltérő kultúra és hagyományok, eltérő nyelvjárás jellemezte, nem hoztak magukkal egységes német tudatot betelepülésük idején (17–18. század) az óhazából (Német–római Birodalom) sem, hiszen ez akkor még azon a területen sem létezett. Szociális, gazdasági viszonyaik is jelentős különbözőséget mutattak. Miután a nemzeti „ébredés” a magyarországi németeknél viszonylag későn, a 19. század közepétől, a csoportképzés folyamata pedig csak a 19–20. század fordulóján indult meg,²⁴ a huszadik század elejére a politikai, nyelvi és kulturális egységesedés folyamata nem mutatott komolyabb eredményeket.

Ezek az összességében kedvezőtlen jelenségek és folyamatok és a németiségben belüli kezdemények akkor teremtették meg a platformot a tartós csoportképző folyamatok beindítására, amikor az első világháború után a németiség egyedüli számottevő kisebbségként került a továbbra is korlátozó magyar etnopolitika fókuszába, majd a gazdasági világválság idején gazdasági-társadalmi tévesztéssel is szembesült.²⁵ Mindez egyúttal azt a kérdést is felvetette, hogy maga az ifjúság milyen szerepet szándékozik vállalni, illetve lesz képes betölteni ebben a folyamatban.

A megőrzött anyanyelv és a hozzá társuló egyéb identitást fenntartó intézmények a két világháború között még összességében elégséges feltételrendszert teremtettek a csoportidentitás konstituálásához és erősítéséhez. A modern fejlődés (a gazdasági fejlődés által beindított migrációs folyamatok, a munkaerő ebből fakadó szétszóródása, a családi intézmény fellazulása stb.) és a kedvezőtlen állami kisebbségpolitika következtében helyenként már az addig zárt – az esetek többségében etnikailag nem homogén – közösségek is elindultak a széthullás útján. A háború utáni kollektív felelősség terhe, az elűzések traumája és az azt követő időszak kedvezőtlen adottságai először sokszerűen, majd fokozatosan a német identitás elvesztéséhez vezettek, és semmissé tették a csoportképzésben addig elért eredményeket.

Gyermek és ifjúság történeti távlatban

Az ifjúság identitásmegőrzésben és -reprodukcióban, valamint a csoportképzésben betöltött szerepe nemcsak azon múlt, hogy az identitást és csoportot menedzselő idősebb, bleyeri generáció felismerte az ifjúság központi szerepét ebben a folyamatban, hanem azon is, hogy maga az ifjúság mint szubcsoport saját maga is képes volt-e felismerni ennek szükségességét, és endogén módon elősegíteni a folyamatot, vagyis hogy belülről meg tudott-e felelni annak a szerepnek, amit kívülről szántak neki.

Ebben a tekintetben a történeti előzmények nem jeleztek kedvező konstellációt, mert az ifjúság saját csoportképző folyamatainak éppen úgy nem voltak előzményei, mintái, mint ahogy magának a kisebbségi csoportképzésnek sem. Gyermek és ifjúság önálló entitásként, sajátos életszakaszként való érzékelése és értelmezése, és erre építendő e társadalmi szubcsoport önálló szereplővé válása a társadalmi fejlődés menetét diktáló nyugat-európai területeken is több évszázados folyamat eredménye volt, mely a szokásos fáziskéséssel jelentkezett Magyarországon.

Jóllehet a társadalmi gondolkodás már az antikvitás óta érzékelte a gyermek és az ifjú társadalmon belüli sajátos jellegét, de gyakorlatilag a felvilágosodás idejéig meghatározó maradt az a nézet, hogy e „nehéz” életkori szakaszból adódó problémák a minél jobb neveléssel küszöbölhetők ki, s célszerű az ifjak minél gyorsabb és zökkenőmentesebb beillesztése a felnőttek társadalmába, s az általuk jónak tartott fejlődés reprodukálása.²⁶

A középkorban azonban már szintén létezett egyfajta sajátos elképzelés a gyerekkorról. Érzékelték mint sajátos életszakaszt, megmutatkozott a szerető gondoskodás a gyermek felé, voltak nevelési elképzelések és normák is. A középkori gyermek is játszott, vagyis függetlenül a társadalom tekintetétől ezen a módon kialakította a maga világát. Számos bizonyíték van a szülői szeretet megnyilvánulásairól, számtalan gyermekportét ismerünk, felnőttekhez hasonló megbecsüléssel temették el őket. A reneszánsz korában a gyermeket már életkori sajátosságainak megfelelően, egyúttal vonzó és kedves lényként ábrázolták. Magyarországon viszont a 17. század előtt egyáltalán nincs gyermekporté, jóllehet más világi ábrázolás is ritka. A nagyon gazdag gyermekkel kapcsolatos néphagyomány pedig egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a gyermeket mint gyermeket, az ifjút mint ifjút igenis fontosnak tartották, és megkülönböztetett figyelmet szenteltek neki.²⁷ Mindezt alátámasztja, hogy a 16. századra a gyermeknek szilárd helye volt a társadalmi normákban. Az iskolai és árvasági szabályzatokon túlmenően megtaláljuk őket a koldulásra, tűzesetekre, esküvői és hétköznapi ruhaviseletre és temetkezésekre stb. vonatkozó szabályzatokban. Vagyis erre az időszakra gyakorlatilag kodifikálódott az addigi szokásjog, s ez nemcsak a gyermek viselkedését szabályozta különböző társadalmi aktusokban, hanem a felnőttek gyerekekhez, ifjakhoz való viszonyát is.²⁸ Mindez azonban mit sem változtat azon, hogy a középkorban és kora újkorban a tradicionális rurális világban ezen életszakasz rövideége miatt a gyermek nagyon hamar integrálódott a felnőttek, kiskorától kezdve illeszkedett a család és egyúttal a munka világába.²⁹

²⁴ KARIKÓ Sándor, Európaiság – konformitás – ifjúság. Filozófiai kitekintésben. *Társadalomkutatás*, 17 (1999) 1–2, 5–14., itt 7.

²⁵ SHAKAR, Shulamith, *Gyermekek a középkorban*. Osiris, Budapest, 2000, 14–24.; BILKEI Irén, *Gyermek és gyermek-játék a középkorban*. *Partes populum minoris alienigenae* 8 (2003) 1, 89–100., itt 92. és 97.; BUCHHOLZ, Werner, *Erkenntnismöglichkeiten und Erkenntnisgrenzen der geschichtlichen Landeskunde*. In: BUCHHOLZ, Werner (szerk.), *Kindheit und Jugend in der Neuzeit 1500–1900*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000, 7–16., itt 8.; ARNOLD, Klaus, *Familie, Kindheit und Jugend in Pommerschen Selbstzeugnissen der frühen Neuzeit*. In: BUCHHOLZ, Klaus, *Kindheit und Jugend in der Neuzeit*, i. m. 17–32., itt 26.; MAKKA László, *A gyermek a középkorban*. *História*, 1 (1979) 2, 3–4.

²⁶ LANGER, Herbert, *Kindsein im Spiegel Hansestädtischer Rechtsquellen und Justizakten des 16. und 17. Jahrhunderts*. In: BUCHHOLZ, Klaus, *Kindheit und Jugend in der Neuzeit*, i. m. 59–96., itt 59.

²⁷ BUCHHOLZ, *Erkenntnismöglichkeiten und Erkenntnisgrenzen*, i. m. 7.

²⁴ SEEWANN, Gerhard, „Ungarndeutschum” als Identitätskonzept und politische Ressource. In: HASLINGER, Peter – PUTTKAMMER, Joachim von (szerk.), *Staat, Loyalität und Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1918–1941*. Oldenbourg, München, 2007, 99–126., itt 99.

²⁵ SEEWANN, Gerhard, *Geschichte der Deutschen in Ungarn, Band II: 1860–2006*. Verlag Herder-Institut, Marburg 2012., 242–251.

A felvilágosodás annyiban viszont valóban újra felfedezte a gyereket, hogy saját filantrop és naiv elveiből kiindulva az „ártatlan” gyermeket saját korcsoportjában, a „romlott” felnőttektől elkülönítve igyekezett örökké való jószágra nevelni.³⁰

Az ipari forradalmak korszaka, s a vele beköszöntő modern kor, az átalakuló társadalom a gyermekhez való hozzáállást társadalmi és gazdasági szempontból gyökeresen megváltoztatta. A lakóhely, a családi élet és a munkahely különválásával a gyermek számára a munka világa már valami ismeretlen, távoli dologként jelent meg, ami egyrészt még inkább egyértelművé tette, hogy a gyermek világa nem azonos a felnőttekével,³¹ de egyúttal másfajta szocializációt is megkövetelt, hiszen az már nem működött magától, mint a tradicionális időkben. A gyermek majdani gazdasági-társadalmi szerepe a tevékenységek sokszínűbbé válása miatt többszörös társadalmi kihívást jelentett, hiszen több, jobb, összetettebb ismeretekre volt szüksége, de emellett a formálódó modern, többnyire nemzeti államokban már az állampolgári közösség részeként is meg kellett állnia a helyét, jobban mondva bele kellett szocializálnia ebbe az új társadalmi, a korábbi lokális közösséget meghaladó együttélési formába.³²

Ebből következett – ahogy Kant felhívta rá a figyelmet –, hogy a biológiai érés és a társadalmi érés különvált egymástól. A modern kor társadalmi sokkal komplexebben felkészült ifjakra vágyott, s a fiatalokat már nem a felnőtt generáció tevékenységének reprodukálására kellett felkészíteni, hanem a fejlődés fenntarthatóságára, amelyhez nagy műveltségre, a gazdasági folyamatok megértésére, a tudomány és a technika fejlődésére és az abban való jártasságra volt szükség. S egyúttal jóval több közösség határozta meg az ifjak életét, a személyes identitások sokkal kuszább szövete jött létre. A gyorsuló világban pedig a társadalmi normák, az életmódok fejlődéshez való hozzáigazítása és az értékrendszerek állandó felülvizsgálata is elengedhetetlen volt.³³

Az iskola fejlődése, a kisdédóvók megjelenése, a gyermekgyógyászat fejlődése, az árvagondozás, a lezültek számára javítóintézetek létesítése, a gyermekmunka szabályozása, vagyis a gyermekek érdekében tett társadalmi szerepvállalás az intézményesülés révén egyre kiterjedtebb gondoskodást eredményezett.³⁴ A modern korban a gyermekek és az ifjak társadalmi csoportja a demográfiai forradalom következtében egyre terebélyesebbé vált, s az urbanizáció révén egyes városi centrumokban a rájuk irányuló figyelem koncentráltan jelentkezett, míg ez a rurális terekben a modernizáció hatásainak érzékelésével párhuzamosan, de viszonylag lassan változott. Minél keletebbre megyünk, annál lassabban.

Ez a fejlődés azonban a század végére azt is előrejelezte, hogy a társadalmi szubcsoportképződés fent bemutatott exogén ösztönzői közé egyre inkább az ifjúság endogén szubcsoportképző, egyúttal a társadalom teljességén belül az életkori sajátosságaiból is fakadó elkülönülési vágya társult, önálló világának megteremtésére irányuló akarata, aminek a modern fejlődés utat is engedett. Vagyis a polgárság, a zsidóság, a nők stb. társadalmi alcsoportjai után az ifjúság is megfogalmazta a maga emancipációs törekvéseit.

³⁰ Ld. például Jean Gerson és Rotterdami Erasmus gondolatait. MAKKAJ, i. m. 3–4.

³¹ BUCHHOLZ, Erkenntnismöglichkeiten und Erkenntnisgrenzen, i. m. 7.

³² GLATZ Ferenc, A gyermek. Az emberszemléletű történetírásért. *História*, 19 (1997), 5–6, 5.

³³ KARIKÓ, i. m. 7.

³⁴ Gyermek, gyermekmunka, nevelés az ipari forradalom korában. *História*, 19 (1997), 5–6, 28–31.

A gyermek és az ifjú helye a magyarországi németsegnél

Mindezek a jelenségek a 20. század első feléig a magyarországi németiséget kevésbé érintették, rurális világa javarészt ugyanabban a mederben folyt, mint az évszázadok óta megszokott volt. Vagyis a magyarországi német gyermekekre és ifjakra általában azok a jelenségek voltak jellemzőek, amelyek a premodern időkben szerte Európában mérvadók voltak. Ezzel együtt a németiség – különösen a Magyarországon élő más népekkel való kontrasztban – mégis mintha hangsúlyosabban kezelte volna ezt az életszakaszt. Ez a hozzáállása viszont nem abból fakadt, hogy a gyermekkel és az ifjakkal kapcsolatban sokkal fejlettebb gondolati szinten állt volna, mint más népek. Sokkal inkább a németiség életét átfogó gazdasági-társadalmi rendszer és annak reprodukciója és fenntarthatósága volt döntő, és határozta meg a gyermekekhez és ifjakhoz való viszonyulást. A következőkben ezt próbáljuk meg a teljesség és a mélyreható elemzés igénye nélkül alátámasztani néhány mozzanattal.

Ennek az életrendszernek az egyik legalapvetőbb mozzanata az élet és a halál kérdése volt. Mivel a gyermek a társadalmi és gazdasági reprodukció záloga volt, ott, ahol meghalt a gyerek, a család, egyúttal a gazdaság folytonossága került veszélybe. Ebből a helyzetből különböző stratégiák adódhattak: bénultság vagy a negatív szcenárió kezelése, „kijavítása”. Ennek mérlegelése különösen fejlett volt a németeknél. A kérdés horderejének minimálisra csökkenése kapcsán a keretfeltételeket is igyekeztek úgy alakítani, hogy a csecsemő- és gyermekhalandóság minimális legyen. Mindezt úgy, hogy a terhes nők részére sem állt meg a mindennapi élet, dolgoztak akár az utolsó napig, szülésre akár a mezőn is sor kerülhetett.³⁵

E munkaközpontú felfogás tette központi kérdéssé a házassodást és a gyermekáldást, hiszen akár egy meny, akár egy vő, de főleg a gyerekek érkezésével a gazdaság humán-erőforrás-adottságainak erőteljes javulása következhetett be,³⁶ ami többlettermelést, a jövőt még inkább biztosító investíciókat tett lehetővé. Hasonlóképpen kezelték bármelyik elhalálozó szülő „pótlását”, a gyász utáni azonnali újraházasodást, mely révén sok esetben sok gyermekes „patchwork”-családok jöttek létre.³⁷

A megszületett és cseperedő gyermek a társadalmi és gazdasági tudatosság miatt a figyelem középpontjában állt, s ez a gondviselés megmutatkozott a műveltségi szint fokában, az analfabetizmus eltűnésében, a cseregyerek intézményében stb.³⁸ A fiatalokkal való foglalkozásra a falusi értelmiségen kívül is volt példa. Kulcsfontosságú volt az iskola is,

³⁵ Vö. MIHALIK Béla Vilmos, A meddő anya, a boszorkányos bába és a pénzen vett gyermek. Fejezetek egy 19. század eleji erdélyi nemesi perpatvarból. *Sic itur ad astra*, 58 (2008), 177–207., itt 182.

³⁶ Vö. MOLNÁRNÉ HAJDÚ Margit, Az új szülött családi és egyházi befogadása Nagytarcsán. In: Soós Sándor (főszerk.), *Kutatások Pest megyében. Tudományos konferencia I.* Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1997, 99–109., itt 99.

³⁷ KRAUSS, Karl-Peter, A németek betelepítése és családstruktúrái a Délkelet-Dunántúlon. In: LENGVÁRI István – VONYÓ József (szerk.), *Népek együttélése Dél-Pannóniában. Tanulmányok Szita László 70. születésnapjára*. Pro Pannonia, Pécs, 2003, 217–236.; KRAUSS, Karl-Peter, Familienstrukturen und Frauenschicksale. Die demographische Krise nach der Ansiedlung. *Familienkundliche Forschungsblätter*, 32 (2006) 122, 665–678.

³⁸ A cseregyerek intézménye más etnikai relációban is bevett szokássá vált. ANDRÁSFALVY Bertalan, *Néprajzi jellegzetességek az észak-mecseki bányavidék gazdasági életében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

de az iskola ma sem, akkor meg főleg nem kötötte le a gyerek szabadidejét. A faluközösségen belül megvoltak a kialakult formák a szabadidő szervezésére, senkinek nem volt lehetősége arra, hogy csak „lógjon”. A modern szabadidő alakítási trendek viszont nem igen törtek be az agrárius vidékekre.

Mindemellett a hazai német munkakultúrában már gyermekkortól számítottak a gyerek munkaerejére, illetve ezen a módon szocializálódtak bele abba a munkaközpontú életvitelbe, ami e népesség sajátja volt és maradt. Így a munka és gyermekélet szimbiózisából kialakult egy olyan falusi gyermekkultúra, amely gyakorlatilag a második világháború végéig fennmaradt.

Vagyis létezett a szocializációnak egy olyan tradíciója, amelyben ezek az átadási folyamatok összegződtek, és ez az átadás „kollektív meggyőződéseken” alapult, ebből pedig egyfajta „elvárási és cselekvési biztonság” (Erwartungs- und Handlungssicherheit) fakadt.³⁹ „Az együtt élő csoport, amelynek termelési módja azonos, közössége stabil, óhatatlanul is kialakít egy olyan belső struktúrát, az egyénekre kötelező olyan szabályrendszer, amely az egész életet szabályozza”, de ez a szabályrendszer képes differenciáltan működni és alkalmazkodni a körülményekhez.⁴⁰

A gyerekek világában a helyi formalizált világ azonban csak eseményekkor, a felnőttek jelenlétében működött, a gyerekek maguk között nem foglalkoztak a szociális renddel, az etnikai és szociális különbségekkel, a játék világa toleráns és demokratikus volt, jóllehet a hangadók szava egyúttal vezérdemokratikussá is tette ezt a közeget.⁴¹ A közösségi gyermekélet formái minden településen gyakorlatilag maguktól kialakultak. Vidéki környezetben a gyerekek kora tavasztól késő ősziig birtokba vették az utcákat, és a település méretétől függően különböző számú és nagyságú csapatokba verődve töltötték el az időt, szórakoztatták magukat, mely során mind a szellemi, mind pedig a testi fejlődés biztosított volt. A mezei munkák idejére a közös együttlét ideje áttevődött a falvak külterületeire, illetve az életkor előrehaladtával párhuzamossá vált a gyerekek munkavégzése és szabadidős tevékenysége.⁴²

E merevnek tűnő világban kérdésként merült fel, hogy létezett-e olyanfajta elidegenedés, ami az ifjúság önálló szereplővé válását kiválthatta volna. Vagy csupán egy modern jelenséggel van dolgunk, ami csak a városokra volt jellemző. S kérdés volt, hogy az eltérő etnicitás eredményezett-e idegenségérzést. Úgy tűnik, hogy akkora elidegenedés bizonyosan nem volt, hogy önálló emancipációs folyamatok induljanak be, de annyi hatás mégis mutatkozott, hogy a mesterséges beavatkozás után a közvetített emancipációs szellemre már volt fogékonyság. Éppen a továbbhagyományozott viszonyokból adódott, hogy az ifjúsági mozgalom eszméjét általában kívülről kellett behozni. Csak a szászoknál volt akkora kultúrális és nyitottság, hogy ott a birodalmi impulzusok után megkezdődött a belső építkezés.

³⁹ BAUSINGER, Hermann, Identität. In: BAUSINGER, Hermann – JEGGLE, Utz – KORFF, Gottfried, *Grundzüge der Volkskunde. Wissenschaftliche Buchgesellschaft*, Darmstadt, 1993, 204–263., itt 218–19.

⁴⁰ NAGY Olga, *A törvény szorításában*. Gondolat, Budapest, 1989, 281., 289–294.

⁴¹ Vö. pl. REISSENBERGER, Wolf, *Das verlorene Paradies. Erinnerungen an eine siebenbürgische Jugend*. Leopold Stocker Verlag, Graz, 1986.

⁴² Vö. FOGARASY-FETTER Mihály, *Pilisvörösvár története és néprajza*. Pilisvörösvár önkormányzata (Botzheim István), Budapest, 1994, 423.

Ifjúsági szerveződés és emancipáció a magyarországi németeknél

Így vagy úgy, de az ifjúság is bejelentette tehát igényét az önálló társadalmi csoportként való létezésre. Míg ez kezdetben bizonyos politikai, társadalmi jelenségekre adott eltérő, általában radikálisabb válaszokban volt tetten érhető, az e válaszok megadására szolgáló, teljesen új jelenséggé megformálódó szervezeti keretek mégiscsak megteremtették egy önálló ifjúsági szubkultúra körvonalait, amely a német területeken a 18. századtól, de hangsúlyosan a 19. század első negyedétől elsősorban a főiskolai-egyetemi ifjúság legényegyletekben (Burschenschaft), illetve – főleg egyházi jellegű – ifjúsági egyesületekben való megszerveződését eredményezte. Az ekkoriban kialakuló rendszer a század végére meg is merevedett, és a további emancipáció révén immár a még ifjabbak is önállóságra törekedtek, ami elhozta a klasszikus ifjúsági mozgalom megszületését a 19–20. század fordulóján.

A 18. század végétől már Magyarországon is megtalálhatók voltak az első ifjúsági szerveződések, amelyek itt is elsősorban az egyetemi, főiskolai ifjúságot tömörítették. Ezek azonban egyelőre nagyon szűkörűek és marginálisan működő szervezetek voltak, amelyek még azt az összetett célrendszert sem tükrözték, mint a későbbi hasonló szerveződések. Az egyesületi élet 1867 utáni felfutásával párhuzamosan rendkívüli módon megszaporodott az ifjúsági egyesületek száma is, amelyek túlnyomó többsége azonban még mindig inkább asztaltársaságként, vagy egy-egy rendezvény szervezéséért felelős társaságként értelmezhető, esetleg valamilyen karitatív tevékenységben aktivizálták magukat.⁴³

Miután Erdélybe a reformációhoz hasonlóan a 19. században is viszonylag gyorsan eljutottak a birodalomban aktuális szellemi áramlatok, az ifjúsággal kapcsolatos új szervezeti, elsősorban legényegyleti formák és eszmények is megjelentek.⁴⁴ Így az új formának hamar kialakult az itteni rajongó tábor. Az anyaországhoz képest pár évtizedes késéssel, elsősorban a szász területeken érhető tetten a mozgalom, amely 1848-ban Medgyesen *Erdélyi-német Ifjúsági Szövetség* (Siebenbürgisch-deutscher Jugendbund) néven a szász nemzeti mozgalom vezető alakja, Stephan Ludwig Roth vezetésével alakult meg. A szövetség igazi modern szervezatként alapszabállyal is rendelkezett, amely feladatul szabta az erdélyi németek népiségének emelését, a fiatalok közösséget segítő szolgálata iránti érdeklődés felkeltését. Mindezt tornával, énekkel, lövészetel, vívással akarta elérni,⁴⁵ vagyis a Friedrich Ludwig Jahn-féle tornamozgalmi hagyományok is táptalajra leltek benne.

A forradalmi és szabadságharcos időszak azonban megghiúsította a további nagyszabású összejövetellek tartását. Mindenesetre e szövetség létrejötté már önmagában is katalizáló hatású volt, hiszen az első világháborúig több hasonló szerveződés jött létre, jóllehet általános maradt a városi-értelmiségi jellegük, vagyis a teljes társadalmat átfogó hatásuk nem mutatkozhatott meg. Az egyetemi szervezetek közül néhányan (*Arminia*, *Teutonia*, *Frankonia*, *Alemannia*) túléltek az első világháborút és az új Romániában is tovább folytat-

⁴³ UJVÁRY Gábor, Egyetemi ifjúság a „neobarokk társadalomban”. *Valóság* 34 (1991) 5, 64–73., itt 65.

⁴⁴ Die Siebenbürger Sachsen. Ostkundliche Studie für Schulen und Jugendgruppen. Deutsche Jugend des Ostens. Bundesgruppe der deutschen Jugend aus Siebenbürgen. *Schriftenreihe „Unser Arbeitsbrief”*, Heft 7, 1957, 56.

⁴⁵ ALBRICH, Gerhard – CHRIST, Hans – HOCKL, Hans Wolfram, *Deutsche Jugendbewegung im Südosten*. E. und W. Giesecking, Bielefeld, 1969, 22–26.

ták tevékenységüket. Az 1899-ben Bécsben megalakult *Magyar Korona Országai Sváb Főiskoláinak Egyesülése* (Vereinigung Schwäbischer Hochschüler aus Ländern der Ungarischen Krone) a nem szász területeken is meghonosította az ifjúsági szerveződést.⁴⁶

Az ifjúságszerveződés erőteljesebb, területi tekintetben is számottevőbb forrásvidéke a Habsburg Monarchiában is az egyház, illetve egyházak voltak. A monarchia erős német közösségi tudatot megjelenítő területein, a későbbi Szudéta-vidéken, vagy a Szászföldön, de akár még a Bánátban is kifejezetten erős, működési folytonosságát 1918 után is megőrző egyházi német ifjúsági mozgalmakat találunk. Magyarországon az egyház berkein belül – elsősorban Erdélyben – a közösségszervezés régi formáját jelentette, hogy a fiatal fiúkat és jóval később a lányokat *testvériségekbe* tömörítették (Bruderschaft és Schwesternschaft), amelyek mind a munka, mind a játék, mind pedig az ünnepi pillanatok kialakításában közreműködtek, vagyis az élet minden területén fenntartották az ifjúsági közösséget az iskola elhagyásától a házasságig.⁴⁷ Az iskolai vonalon fejlődött ki az elsősorban az idősebb iskolás diákok iskolán belüli és kívüli életét szervezni próbáló, főleg a reformáció óta, Honterus nyomdokain megerősödő „Coetus”, hogy azután a 20. század elejére egyre inkább hallgatói túlsúlyú szerveződéssé váljon.⁴⁸

Délkelet-Európában a legényegyletes politizálódás viszont sosem tudott igazán gyökeret verni, mint ahogy később, a századforduló környékén az a fajta ifjúsági szocializációs és emancipációs kísérlet sem, amit Németországban a merev társadalmi konvenciókból kiszakadni akaró *Vándormadár* (Wandervogel) képviselt a maga politikai-társadalmi programmal felérő apolitikusságával. Jakob Lichtenberger a délkelet-európai német ifjúsági jelenségek kapcsán éppen ezért nagyon találóan utalt arra a bensőségességre és népi hagyományszeretetre, amit az ifjak itt képviselni próbáltak. Szerinte a délkeleti német ifjúság „a mélyebb erejű gyökereknek a pusztá felszínes konstrukciókkal szembeni ellenállásáról és a fennmaradó hagyományokról” szólt,⁴⁹ ami a nacionalizálódó monarchiában új értelmet is kapott.

A 20. század elején azonban a monarchiában is megjelent a klasszikus, tizenéveseket tömörítő ifjúsági mozgalom, amely a legényegyletek után a fiatalabb generációt is elindította az emancipáció útján. Az Osztrák Vándormadár kezdeti időszakáról mára már jobbára csak bizonytalan információkkal rendelkezünk, melyek szerint az első csoportok Prágában jöttek létre. Innen főleg a későbbi szudétanémetnek nevezett vidékeken terjedt el a mozgalom, de alakultak csoportok Morvaországban, majd az osztrák örökös tartományokban is, s a birodalom egészen keleti területein – Lemberg (Lviv), Czernowitz (Csernyivci) –, s délen is, például Triesztben.⁵⁰ Magyarországon az erdélyi területeken vetette meg a lábát a mozgalom először. Az első vándorcsoportot Theodor Fabini alapította Segesváron (Schäßburg, Sighișoara) a Bischof-Teutsch Gimnáziumban. Fabini berlini tanulmányai során került kapcsolatba a steglitzi „ős” Vándormadárral. S Segesváron va-

lóban azt az ifjúsági romantikát, a ’vissza a természetbe’ attitűdöt, azt a vándormadaras idealizmust és apolitizáltságot valósította meg, ami a birodalmi német mozgalom értékeit tükrözte vissza, s hamarosan Erdély, illetve Magyarország más részén is elterjedt.

Erdélyben Brassóban (Kronstadt, Braşov; itt „Carpathia” néven), majd hamarosan Nagyszeben (Hermannstadt, Sibiu) és Szászrégen központtal, délen,⁵¹ a bánáti területeken Temesvár (Temeschwar/Temeschburg, Timișoara) központtal jöttek létre újabb csoportok. A világháború előestéjén, 1913-ban Fabini lánycsoportot is alakított, amely azonban nem sokáig állt fenn.⁵² Az első világháború előtti idősakra a Vándormadár révén már paraszti agrárterületeken is megjelent az ifjúsági mozgalom eszméje.⁵³ A mozgalom azért is válhatott virulenssé éppen a Szászföldön, mert hasonlóan a birodalomhoz, vagy talán még erőteljesebben, itt is azok a rögzült, merev társadalmi-közösségi formák álltak fenn, amelyekből a felnövekvő generáció menekülni szeretett volna, de egyúttal azok a hagyományok is fennmaradtak, amelyekre alapozni lehetett.

Mindebből viszont körvonalazódik, hogy az ifjúság megszervezése és önszerveződése megint csak azokon a német településterületeken volt jelentős – Erdélyben és a Délvidéken –, ahol a gazdasági fejlettség, az urbanizáltság, a települési viszonyok miatt is aktívabb társadalmi élet bontakozott ki, ahol maguk a német politikai mozgalmak is gyökeret vertek. A rurális vidékeken a németeknél sem volt igazán jelentős az ifjúsági mozgalom. Ráadásul valószínűleg a meglévő ifjúsági szervezetek között is csak nagyon laza volt a kohézió, nem alakult ki ebből olyan ifjúsági szubkultúra, mint Németországban. Éppen ezért Magyarországon a németeknél az ifjúsági szerveződések nem segítettek a közösség (Gemeinschaft) eszméjének megalapozásában, amit azután szükség esetén politizálni lehetett volna. Az 1912-ben, brit minták szerint alapított magyar cserkészmozgalom még szintén gyermekcipőben járt, és a német területekre éppen az ott már jelenlévő német ifjúsági szervezetek miatt nem tudta kiterjeszteni befolyását.

Az első világháború utáni határhúzásokkal Magyarország azokat a területeket veszítette el, ahol ezek a mégoly szerény ifjúsági önszerveződési és emancipációs jelenségek megmutatkoztak. Így trianoni országterületen – függetlenül a megváltozó keretfeltételektől – a német ifjúsági mozgalom egyik vonulatának sem volt hagyománya.

A német ifjúságszervezés és emancipáció első világháború utáni keretei

Trianon traumája után a kisebbségpolitika alapidoktrínájává vált az a gondolat, hogy a hatalmas területi és egyéb veszteségekért alapvetően az etnikai kisebbségek tehetők felelőssé. Ebből kifolyólag – és főleg egy hasonló nemzeti traumát elkerülendő – az akkori felfogás szerint a kisebbségeknek nem lehetett további engedményeket tenni, sőt minden addiginál

⁴⁶ Uo. 22–26.

⁴⁷ Uo. 19–21.; Die Siebenbürger Sachsen, i. m. 44.

⁴⁸ ALBRICH – CHRIST – HOCKL, i. m. 21–22.

⁴⁹ „Ein Aufbegehren der tieferen Wurzelkräfte gegen bloße Konstruktionen der Oberfläche und überlebte Traditionen.” – Uo. 7.

⁵⁰ WESSELY, Herbert, Entstehung und Wirken des sudetendeutschen Wandervogels 1910–1938. In: BECHER, Peter (Hg.) *Deutsche Jugend in Böhmen 1918–1938*. A. Stifter Verein, München, 1993, 56–62.

⁵¹ Vö. pl. REISENBERGER, i. m. 113.

⁵² Die Siebenbürger Sachsen, i. m. 56.; ALBRICH – CHRIST – HOCKL, i. m. 33–36., 42–51., 294–297.; SEEWANN, Gerhard, *Österreichische Jugendbewegung 1900 bis 1938*. Dipa-Verlag, Frankfurt/Main 1974, 59–120.; Jovy, Ernst-Michael, *Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Zusammenhänge und Gegensätze*. Versuch einer Klärung. LIT-Verlag, Münster, 1984, 18–19.

⁵³ ALBRICH – CHRIST – HOCKL, i. m. 22–26.

jobban elő kellett segíteni teljes beolvadásukat a magyarságba. Az első világháború utáni Magyarország vezetése és államapparátusa a rövid kezdeti időszakot leszámítva továbbra is ennek a folyamatnak a legmeghatározóbb szereplője volt. 1919 után a korábbiakhoz képest is paternalistább világ teremődött, s a liberalizmus korszaka után az egyház befolyásvesztését is kompenzálni akarták. A társadalmi rend és béke „érdekében” a kereszt, a keresztény szellem és állítólagosan a szentistváni örökség restaurálására került sor.⁵⁴

Trianon után a kisebbségi lakosság számának erőteljes megcsappanása, a korábbi nagy nemzetiségi tömbök szinte maradéktalan eltűnése, s az így várható, könnyebben elérhető eredmények további bátorítást adtak e korszak etnopolitikájának. Ebből már egyenesen következett, hogy a magyartól eltérő identitást és népi jelleget nem tűrtek meg. Legalábbis akkor nem, ha a zárt faluból kilépve a kisebbség interakcióba lépett a többséggel és annak intézményeivel. Mindez viszont tükrözte azt az akkori többségi felfogást is, miszerint kettős etnikai kötődés nem lehetséges. Vagyis egyértelművé vált, hogy igazából a többségnek volt gondja a kisebbséggel és nem fordítva.⁵⁵

Mivel a trianoni Magyarország legnagyobb és egyedülként meghatározó kisebbségévé a németiség lépett elő a maga 7–8 százalékos arányával, ez a felfogás és a belőle következő gyakorlati kisebbségpolitika leginkább e kisebbség esetében nyilvánult meg, illetve a kedvezőtlen hatása elleni tiltakozást érthetően ez a kisebbség tudta lehangosabban, s így az állam számára legkellemetlenebbül artikulálni. 1920 után az asszimilációs nyomás ráadásul már vidéken is egyre inkább kézzelfogható volt, s a magyar iskola és magyar érzelmű egyháziak (nemzetiségi származás ellenére) segítségével „szépen” haladt előre.⁵⁶

A lényegesen kisebbé váló Magyarországon viszont a megmaradás érdekében – különösen az állam kisebbségi politikáját látva – elengedhetetlenebb volt, mint valaha, hogy a magyarországi németek jól szervezett, erős kohézióval rendelkező csoportja jöjjön létre. Ehhez nélkülözhetetlen volt ennek a szükségszerűségnek a felismerése és programmá alakítása, amit Bleyer Jakab germanista professzor tett meg az 1910-es évek végétől kezdve. Majd e nemzeti program megvalósításának fontos – de mint később kiderült, nagyon kezdetleges – eredménye lett a hazai németiség legfőbb szervezetének megalakulása és működése 1924-től. Magyarországon a kormány befolyásával és felügyeletével működő, kulturális jellegű *Magyarországi Németek Népművelődési Egyesülete* (Ungarländischer Deutscher Volksbildungverein, MNNE) azonban nem hogy egy autonóm németiség szervezete nem volt, de még a hazai németiség érdekképviselését sem tudta ellátni megfelelő hatékonysággal. Mindazonáltal mégis nélkülözhetetlen lépcsőfokot jelentett a hazai németiség csoporttá válásában, gyakran éppen nem a saját, meglehetősen korlátozott tevékenysége, hanem a vele kapcsolatos metapolitika és metafrazeológia révén. Helyi szinten némileg ellensúlyozta az MNNE kedvezőtlen helyzetét, s egyben elősegítette a csoportképzést az egyéb nem célzottan kisebbségi, de az egyes falvak etnikai összetétele miatt

mégis kisebbségi szerveződésként testet öltő egyesületek tevékenysége. Olvasóköri, dalárdák, kézimunka- és fonócsoporthoz működtek nagyon sok német településen.⁵⁷

Bleyer Jakab, az MNNE ügyvezetője tudatában volt annak, hogy a németiség csoportképző folyamatának sikerében a kulcsfontosságú kérdés az, hogy milyen mértékben tudja bevonni az ifjúságot – a kormány az MNNE 24 éves belépési korhatárával éppen ezt igyekezett gátolni –, s hogy miként tudja a komplex magyarosító közegben és az ezt segítő modernizációs jelenségek ellenére a német fiatalság identitását megőrizni. Mindemellett ezt az identitás- és csoportmenedzsmentet a kedvezőtlen, tartósan ígérkező körülmények miatt folyamatosan fenntarthatóvá kellett tenni, így a németiség németként való jövőjét csakis egy kisebbségi értelmiség kinevelése biztosíthatta hosszú távon,⁵⁸ ami szintén nem valósulhatott meg az ifjúság elkötelezése nélkül. Az ifjúságra háruló multifunkcionális igény és elvárás beteljesítésének alapvetően két záloga volt: a német iskola és a német ifjúsági mozgalom. Nem véletlen, hogy a kisebbségi törekvések és a többségi elképzelések éppen e két területen ütköztek össze leginkább.

Az 1930-as évek elejét megelőzően a német kisebbség minden megmozdulása a magyar kormánnyal való békés megegyezést kereste, amely ezt a szolidaritást viszont a legtöbb esetben nem honorálta, vagy amikor honorálta, akkor sem teljes mértékben, mert a kormány a kisebbségpolitikára nem a két fél közötti interakciót feltételező területként tekintett, hanem teljes egészében a maga számára tartotta fenn, s gyakorlatilag monopolizálta az erre vonatkozó döntéseket (is).⁵⁹

A sokáig megoldatlan iskolakérdés kapcsán nem véletlenül merült fel már nagyon korán, hogy a fokozatos, ekkor az 1930-as népszámlálási adatokkal ugyan még alá nem támasztott asszimiláció megállítására le kell számolni azzal a kilátástalan helyzettel, hogy az MNNE nem fért hozzá a német ifjúsághoz. Mivel az MNNE arra nem gondolt, hogy a családi szocializációba kívülről avatkozzon be, nem maradt más módja az ifjúsággal való foglalkozásnak, mint az ifjúsági mozgalom. Ez mutatkozott meg abban az 1928 eleji memorandumban,⁶⁰ amely indítványozta: „A főiskolákon és egyetemeken engedjék meg hivatalosan, hogy a hazai német kisebbséghez tartozó ifjúság jóváhagyott alapszabályú egyesületekben tömörülhessen.” Az iskolán kívüli ifjúság esetében nem vonta kétségbe a leventeservezet jogát az ifjúság nevelésére, de ott is előzetes engedélyt várt el a nyelvhasználat terén.

A Népművelődési Egyesület azonban még akkor is csak szerény eredményeket érhetett volna el, ha a működési szabályzata alapján az ifjúság nagyobb részéhez hozzáférhetett volna. Az MNNE-nek ugyanis már a törvényes keretek között is nehézkessé vált a működése azáltal, hogy a magyar közigazgatás lehetetlenné tette, hogy területi szinten lefedje a teljes németiséget. Veszprém megyében egyáltalán nem, Pest megyében 1926-ig

⁵⁴ Vö. BINDORFFER, A kettős identitás összehasonlító vizsgálata, i. m. 135.; SEEWANN, „Ungarndeutschum”, i. m. 104. skk.

⁵⁵ TILKOVSKY, A nemzetiségi identitás, i. m. 146.

⁵⁶ Vö. SPANNENBERGER, Norbert, *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között, 1938–1944*. Lucidus, Budapest, 2005, 63.

⁵⁷ Emlékirat a magyarországi német kisebbségnek nyelvi fennmaradására és kulturális fejlődésére vonatkozó kívánságairól és e kívánságok kielégítésére alkalmas módzatokról és eszközökről. – Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltára (MNL MOL), K 28, 109. cs., K 28–210–1929–C–1989; Die Wünsche der ungarländischen Deutschbewegung. Abschrift ohne Datum – Bundesarchiv Berlin (BArch), NS 43/44, 40. skk. – Id. ebben a kötetben

⁵⁴ UJVÁRY GÁBOR, Egyetemi ifjúság és katolicizmus a „neobarokk társadalomban”. Adatok a Foederatio Americana történetéhez. *Levéltári Szemle*, 39 (1989) 4, 51–63., itt 52.

⁵⁵ SEEWANN, Ungarndeutsche und Ethnopolitik, i. m. 7–10.

⁵⁶ TILKOVSKY LORÁNT, A nemzetiségi identitás vállalásának problémái hazánkban a 20. században. In: SISÁK GÁBOR (szerk.), *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén*. Osiris, MTA Kisebbségkutató Műhely. Budapest, 2001, 143–152., itt 145.

nem alapíthatott helyi csoportokat, a Baranyában előzetesen megalapított csoportokat a főispán 1927-ben feloszlatta, s minden későbbi alapítást is személyes engedélyéhez kötött.⁶¹ Itt csak a miniszterelnök személyes közbenjárására sikerült az évtized végére közel 30 helyi csoportot létrehozni.⁶²

A felül megengedőbb, lassabb viszont erősen korlátozó magyar kisebbségpolitika eredményeként nem lehet csodálkozni azon, hogy az MNNE a legnagyobb erőt a Dunától keletre fekvő területeken érte el, mégpedig Pest–Pilis–Solt–Kiskun és Bács–Bodrog vármegyékben: az ottani 41 német többségű községben az MNNE 40 helyi csoporttal rendelkezett. Hasonlóan kedvező volt a helyzet Északnyugat-Magyarországon is, Sopron, Moson, Győr, Komárom és Esztergom vármegyékben: az itt található 31 német többségű településen 29-ben volt helyi csoport. Az MNNE szempontjából elszomorító volt az eredmény azonban a németiség legnépesebb fellegráiban, Budapesten és környékén, illetve a Dél-Dunántúlon (Sváb Törökország: Tolna, Baranya, Somogy vármegyék), mert ezen a területen az MNNE csak a szóba jövő falvak 37 százalékát fogta össze. A fennmaradó négy megyében, Somogyban, Veszprémben, Vasban és Zalában 82 német településen mindössze egyetlen helyi csoport létezett.⁶³

Abban a pillanatban, amikor az addigi tapasztalatokból levonva a következtetéseit, Bleyer lemondott az MNNE vezetéséről és több megnyilvánulásában minden érintett számára egyértelművé akarta tenni, hogy a magyarországi németiség a teljes asszimilációs vagy a konfrontatívabb – esetlegesen Németországból még inkább támogatott – radikálisabb politika között kényszerül választani, az ifjúság kérdései 1931-ben gyakorlatilag változatlan formában fogalmazódtak meg: így a német nyelv használata a Leventében a magyar vezényleti nyelv megtartása mellett, az évek óta megtűrve, de végeredményben elfogadott alapszabályzat nélkül, törvénytelenül működő egyetemi ifjúsági egyesület, a Suevia engedélyezése,⁶⁴ a magyarországi diákok legális németországi ösztöndíjban részesülése.⁶⁵

Bleyer elhíresült parlamenti beszédében az asszimiláció kapcsán néhány kézzelfogható adattal is szolgált, melyek alapján a népiskolát végző német diákok 70 százaléka nem tudott németül írni és olvasni, a középiskolát végzett német gyerekek 90 százaléka nem volt képes megírni egy levelet helyesen németül,⁶⁶ miközben magyarul sem tanult meg rendesen.

⁶¹ FLACH, Paul, *Ortsgruppengründungen des Ungarländischen Deutschen Volksbildungsvereins (1924–1940) und des Volksbundes der Ungarn (1938–1941)*. Selbstverlag, München, 1968, 4.

⁶² FÜZES Miklós (szerk.), *Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1923–1938*. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 2001., 51. sz. dokumentum; SEEWANN, *Geschichte der Deutschen in Ungarn*, i. m. 235.

⁶³ HILLINGER, Michael George, *The German National Movement in Interwar Hungary*. Columbia University Press, New York, 1973., 123. skk.; BELLÉR Béla, *Az ellenforradalmi rendszer nemzetiségi politikájának kialakulása*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975, 279–280.; SPIRA, Thomas: *German-Hungarian Relations and the Swabian Problem. From Károlyi to Gömbös 1919–1936*. Columbia University Press, New York, 1977, 161. skk.

⁶⁴ Az 1924 végén alakult Suevia alapszabályainak jóváhagyását a kormány 1934-ben is megtagadta, de működését továbbra sem akadályozta. – BELLÉR Béla, *A Volksbildungsvereintől a Volksbund-ig. A magyarországi németek története, 1933–1938*. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002, 28.

⁶⁵ TILKOVSKY Loránt, *A magyarországi német mozgalom válságának kibontakozása (1930–1932)*. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 1979, 403–445., itt. 420.

⁶⁶ „Hogy ennek az iskolarendszernek mi az eredménye, nem szükséges bővebben kifejteni. Az elemi iskolát végzett német anyanyelvű fiatalok legalább 70%-ig nem tud németül írni és olvasni, a középfokú iskolát végzett német anyanyelvű ifjúság 90%-a pedig egy német levelet sem tud megírni, de még egy német mondatot sem

Mindezek a mérsékelt, mindvégig a megegyezést kereső javaslatok, ugyanannak az utcának voltak az utcát zsákutcává változtató torlaszai, mint az MNNE egyéb kívánságai. Bleyer az ifjúság német identitásának elvesztését Arany János nyomán a *Ráhel siralma* című írásában foglalta össze: „Ennek az ízig-vérig magyar nemzeti költeménynek keserű hangulata lesz úrrá az emberen, ha a magyarországi német népünk ifjúságának nevelésére gondolunk. Hisz, a mi évünkből is kiesik a 'tavasz' és a mi anyáink 'méhe' is 'meddővé' válik, mert a gyermekeiket nem a mi népünknek szülhetik. Éveken keresztülli kérés, könnyörgés, lankadatlan felvilágosítás és meggyőzés, csüggedetlen harc és viták, remény és csalódás állandó váltakozása, aggodalom és szorongás közti szívós kitartás után, mindvégig a legőszintébb és legjobb akarattól vezettetve, soha mást nem keresve, mint az igazságot és igazságosságot isteni jogra és emberi méltányosságra apellálva, a hazára fölesküdvé és a megrögzöttekhez könnyörogve kérdezzük: Hova jutottunk német ifjúságunk nevelésében?”⁶⁷ Noha Bleyer elsősorban az óvodai és iskolai nevelés és a német nyelvhasználat anomáliáira reflektált, de az általa feltett kérdés általánosságban is jól megvilágítja azt az eredménytelenséget, ami ezen a téren is jelentkezett.

Az ifjúság emancipációjának, mobilizálásának és politizálódásának feltételei

A kisebbségpolitikát uraló kormányzat és az általa tárgyként kezelt német kisebbség egymással vívott egyenlőtlen harcában tehát idejekorán tematizálódott az ifjúság fontossága. A kérdés már csak az volt, hogy miként lehet ezt a német ifjúságot kívülről – a kormányzati ellenszéllel szemben – mobilizálni, akár a kisebbségi csoport vezetése, akár egy külső patronáló állam révén, s miként társulhat ehhez az ifjúságon belüli, emancipációt megindító folyamat. S ez az emancipáció ráadásul kettős jelleggel bírhatott: emancipálódni a saját népcsoporton belül, a bleyeri generációhoz képest új utakra lépni, másrészt emancipálódni a többségi nemzettel és az azt képviselő kormányzattal és ifjúsági szervezetekkel szemben. A kérdés már csak az volt, hogy ennek mennyiben voltak adottak, illetve megteremthetők a feltételei.

Ma már valószínűleg a legtöbb országban van nemzeti ifjúsági stratégia, amely az ifjúság megcélzott vagy akár optimális fejlődésének irányait foglalja egységes keretrendszerbe,⁶⁸ s vázol fel egy hosszú távú megvalósítási programot, amely figyelembe veszi a megcélzott korosztályok speciális jellegzetességeit, azt, hogy a gyermekkel és az ifjakkal külön társadalmi szubkulturaként kell és szükséges foglalkozni, hogy az ifjakra szabott formákkal ezt a korosztályt be lehessen illeszteni a teljes nemzetstratégiába. Ebben a korszakban szóba sem kerülhetett az ifjúság társadalmi, főleg lokális szintű beágyazódása, illetve döntési folyamatokban való részvételének ügye, de enélkül is elvárták tőle, hogy az aktualizált

tud úgy megszerkeszteni, ahogy az német származású művelt embertől elvárható volna.” – Bleyer Jakab utolsó parlamenti beszéde 1933. május 9-én. Közli: WEIDLEIN, Johann, *A magyarországi németiség küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950*. Suevia Pannonica, Heidelberg, 1996, 64–70., itt 67.

⁶⁷ BLEYER Jakab, *Ráhel siralma*. *Sonntagsblatt*, 1932. november 20. Közli: WEIDLEIN, i. m. 39–41.

⁶⁸ Az ifjúság nem társadalmi probléma, hanem a társadalom erőforrása. *Család, Gyermek, Ifjúság*, 19 (2010), 1, 25.

nemzeti érdekek hordozójaként és új értékek teremtőjeként funkcionáljon. E magasztos nemzeti célok érdekében a szolidaritás is fontos szempont volt, hiszen a szegényebbeknek, elesettebbeknek szintén szerepet kellett vállalniuk a kitűzött célok megvalósításában.⁶⁹

A fiatalok iskolán kívüli, önálló egyesületi tevékenységét a magyar államigazgatás gyakorlatilag soha nem nézte jó szemmel, így felnőtt szervezeteknek egyáltalán nem lehettek tagjai. Ám úgy tűnik, hogy a társadalmi igény megtalálta a módját az egyesületi tevékenységnek, mert mind Budapesten, mind országosan kifejezetten tiltó rendeletekkel kellett megakadályozni az ifjúság ilyen irányú tevékenységét,⁷⁰ s amúgy is érvényesült a szigorú hatósági ellenőrzés. Ezt ellensúlyozandó az 1890-es évektől a tanfelügyelőket utasították arra, hogy az iskolát elhagyó ifjúságot ifjúsági egyesületek szervezésével tartsák össze, s különösen a nem magyar területeken helyezzenek nagy hangsúlyt arra, hogy a nem magyar ifjakat magyar ifjúsági szervezetekbe tömörítsék, hiszen ezzel ki lehetett küszöbölni az iskola elhagyásával megszűnő magyarosító hatás hiányát. Hasonló formában kívánták elősegíteni az ifjúság test- és fegyvergyakorlatait, amelyek szórványos és elégtelen sikerek után az Országos Testnevelési Tanács (OTT) létrehozásával nyerték el végső formájukat, amely kidolgozta az ifjúság honvédelmi képzésének rendszerét.⁷¹ Ez végül 1921-től a Levente szervezetben öltött testet, s természetesen nemcsak a honvédelmi felkészítést szolgálta.

Az 1920 utáni Magyarország dualizmus korszakából megörökölt, Trianon élményével és következményeivel súlyosbított kisebbségpolitikája és egyáltalán állami, nemzeti politikája a nemzeti érdekek mindenkefelettállóságát és az ezt képviselő konzervatív-nemzeti-keresztény politikai oldal mindenhatóságát és örökérvényűségét viszont éppen az ifjúság maradéktalan birtokbavételével kívánta fenntartani. Az állam és egyház egymásra találásával irányított magyar társadalom új képébe érthető módon nem nagyon fért bele önálló ifjúsági szerveződés, különösen nem eltérő etnikai alapon, a fent említett szándékokat esetlegesen aláásó ifjúsági szerveződések formájában. Pedig ebben az időszakban a nyelvi és kulturális fennmaradáson kívül a német kisebbség nem várt semmi mást a kormányzattól, nem kívánta kétségbe vonni a magyarság szupremáciáját. Ezt a konstellációt jellemezte az is, hogy a Suevia mindvégig elfogadott alapszabályok nélkül, a megtűrt illegalitásban, peremre szorítva volt kénytelen német ifjúsági munkát végezni. Így az ifjúság elitjét összefogó cserkészek és egyházi ifjúsági szervezetek, valamint a tömegeket fokozatosan átfogó Levente konkurencia nélkül működhettek.

Az állam, illetve az azt hordozó politikai elit az érvényes állameszme értelmében – mint láthattuk – az ifjúságszervezés terén is a nemzeti vonal, a magyar társadalom nemzeti alapon való homogenitása alapelvének felülkerekedését eredményezte,⁷² miközben az ifjúsági mozgalomnak nem okvetlenül kellett volna nemzeti alapon szerveződnie. A nemzeti ifjúsági stratégia megvalósítása azonban 1920 után is meglehetősen kezdetleges

maradt, s e célokat a maihoz képest jóval kezdetlegesebb struktúrával próbálták elérni. Az erre a célra létrehozott Levente gyakorlatilag teljes fennállásának idején, de különösen az 1920-as években kezdetleges intézmény maradt. Nemigen álltak rendelkezésre ifjúsági szakemberek, amit bizonyít a leventeoktatók toborzása, illetve továbbképzésük kezdetlegessége, az infrastruktúra hiánya stb. A stratégia akkor válhatott volna igazán működőképpé, ha abban az ifjúság nemcsak állam által kiskorúsítva, tárgyként vesz részt, amire Magyarországon kárhoztatták – mert még a cserkészmozgalomban is erősen érvényesült a paternalista szemlélet –, hanem ha maga is önálló cselekvőként lép fel. Ez éppen azt az általánosan jellemző szituációt tükrözte vissza, hogy társadalmi szempontból nem a teljesség a lényeges, az ifjúság esetében sem egy egész korosztály; vagyis az ifjúságnak leginkább csak egy része, vezető rétege, ha tetszik, kisebbsége érdekes.⁷³ Legtöbbször ennek az értelmiségi résznek, amely kisebb részként – Magyarországon jellemzően a Cserkészszövetség keretei között – végzett aktív társadalmi mozgást, lett feladata a politikai elithez hasonlóan, hogy megfelelő irányba kormányozza az ifjúság többségét. Magyarországon ez a szűk réteg viszont nemigen tudta megelégni a kapcsolatot az ifjú generáció nagyobbik része felé, elitifjúság maradt mindig,⁷⁴ ez az ifjúság örökölte magát tovább és tovább, s ezt a fogyatékosságot a Levente sem tudta kiküszöbölni.

Így egészen a korszak végéig nem kerekedett felül az az álláspont, hogy a gyermekek és a fiatalok esetében az önállóság, az önálló felelősségvállalás, a fiatalok részvétele kívánatos legyen, vagyis hogy elismerjék cselekvő ágensi szerepüket. Ennek tükrében felmerül a kérdés, hogy a vizsgált időszakban a magyarországi németiség ifjai mennyiben érzékelték maguk is a magyar állami és kisebbségpolitikai törekvéseket, kifogásolták-e azokat, saját életüket is korlátozó instanciának tartották-e, és óhajtottak-e szembehelyezni vele valamiféle alternatívát.

Az állam ifjúságot is birtokba vevő stratégiájával szemben valójában sokáig nem mutatkozott meg ellentétes impulzus a magyarországi németek ifjúsága részéről, sem szociális emancipációs, sem etnikai emancipációs szinten, s erre egészen a majdan a Volksbundot (Volksbund der Deutschen in Ungarn/Magyarországi Németek Szövetsége) megalapító ifjú bajtársak generációjának előtérbe kerülésig várni kellett. Szélesebb körben az 1930-as évek közepéig nem igazán volt fogékonyság bármiféle emancipációra, jöllehet a magyar ifjúsági stratégiába már az ebbe az irányba mutató kezdemények sem értek bele. Éppen ebben a mozzanatban rejlik a német ifjúság deficitje. Sokáig nem volt meg ugyanis a szervező értelmiségi ifjúsági kisebbség, vagy ahol meglelt volna, a városokban, már asszimilálódott a németiség, a falun pedig nem is volt ilyen. Ez pedig nyilván visszatükrözője volt annak is, hogy nem igazán volt német etnikai társadalmi és politikai mozgalom sem. Nem volt tehát belső késztetés, mobilizálható belső energia, kevés volt a közösséget erősítő terek száma és kiterjedése, mert mindent a falu megszokott rendje határozott meg. A magyarországi helyi német társadalom alapvető jellemzője volt a hierarchizáltság, vagyis hogy vagyoni, nemi és életkori alapon, többnemzetiségű falvakban ezen túlmenően etnikai alapon is merev választóvonalakkal rendelkezett, amelyeket például a temp-

⁶⁹ Vö. a mai helyzettel: uo., 26.

⁷⁰ P. MIKLÓS Tamás, „Ifjúsági szerveződések évszázadai” – gyermek- és ifjúsági szervezetek a XIX-XX. századi Magyarországon. *Új Pedagógiai Szemle*, 1997/november – <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00010/1997-11-mk-PMiklos-Ifjusagi.html> (2014. december 18.).

⁷¹ P. MIKLÓS, i. m.

⁷² CSIZMADIA Ervin, *Mozog-e az ifjúság? Tézisek egy lehetséges ifjúságértelmezéshez. Napjaink. Észak-Magyarországi Irodalmi és Kulturális Lap*, 27 (1988) 7, 16–18., itt 17.

⁷³ CSIZMADIA, i. m. 16.; KARIKÓ Sándor, *Az „ifjúság” elvétele és trónra emelése? Iskolakultúra*, 9 (1999) 5., 10

⁷⁴ CSIZMADIA, i. m. 16.

lomi ülésrend is visszatükrözött, de egyúttal mindenkinek megvolt a rögzült helye a közösségben. Ez a kiindulópont viszont sokkal nehezebb alapot adott ahhoz, hogy egy ilyen közösség ifjúságát meg lehessen szervezni. A civil szerveződések helyben, rurális közegben nem emancipációs hagyománnyal működtek, hanem a meglévő rendet és fegyelmet fenntartó erőként, ráadásul többségük egyházi keretek között fejtette ki tevékenységét.

A magyarországi etnikai megmaradáshoz és vele együtt a kisebbségpolitika revideálásához viszont a kisebbségeket – és első helyen a német kisebbséget – ki kellett szabadítani a tárgy szerepéből, aktív aktorrrá kellett változtatni, hogy egy ellen-kisebbségpolitika megvalósításával kíséreljenek meg célt érni. Már ha nem akarta beérni az etnocentrikus befeléfordulással,⁷⁵ amely továbbra is megpróbált megfelelni a magyar kisebbségpolitikai elvárásoknak, s a saját kisebbségi identitást befelé fordulva a társadalmi kisegységekben próbálta megélni. Helyi szinten a német mozgalomban vállalt tagság ellenére ez gyakorta alkalmazott stratégia volt. Ezek a folyamatok összességében azonban elvezettek a hazai németiség identitásválságához, amelyek a gazdasági világválság idején a gazdasági és társadalmi lejtmenettel együtt mégiscsak másfajta utat jelöltek ki.

S mivel a kisebbségi lét mindvégig politikai kérdés maradt, az etnikai célok érvényre juttatásához már nemcsak az ifjak emancipációját és mobilizálódását kellett elősegíteni, hanem szükség volt a politikum világába belépő, vagyis politizált ifjakra. Mivel az idősebb generáció nem így szocializálódott, ki kellett termelni egy harcos, a magyar kisebbségpolitikával szembehelyezkedő új generációt. Ennek azonban nem voltak előzményei, hiszen még az MNNE is csak kulturális szervezetként definiálta magát, s kifejezetten deklarálta, hogy nem foglalkozik kisebbségpolitikával, így a minták honnan jöhettek volna máshonnan ezen a téren is, mint Németországból. Ezért az onnan beáramló szellemiség sem volt teljesen kirekeszthető. A tartós hatáshoz azonban egy generációs tanulási folyamatra, a politizálódás tartós folyamatára lett volna szükség, amire a magyar kisebbségpolitika, majd később a németiség polarizálódása miatti hatalmas ellenszélben nem volt meg a lehetőség. S kedvezőtlenül hatott az is, hogy ezt egy olyan időszakban kellett volna megtenni, amikor a német népcsoport csoporttá formálása is kezdetleges volt, eredményei még csak részben mutatkoztak meg, s főleg bizonytalan volt azok időtállósága. Magyarországon ezen túlmenően azért is volt nehéz helyzetben a német ifjúság, mert a politikai szocializációban résztvevő intézmények nem erősítették, hanem éppenséggel kioltották egymást, ami megint csak az ifjúság orientációs zavarait erősítette és esetleges radikalizálódását idézte elő. Vagyis ezek az intézmények – függetlenül attól, hogy az etnikum megmaradását elősegítő szocializációt folytattak vagy sem – nem tudtak egymást erősítő hatást kifejteni.

Az ifjúságszervezést hátráltatta, hogy a társas együttléteknek is megvolt a maga jól szabályozott rendje, ami elsősorban az ünnepekhez, bizonyos munkafolyamatok lezárásához kötődött. A meginduló ifjúsági szerveződés ezeket a tradíciókat akarta áthágni, és a maga rendszerességével ezeket a kereteket feszegette. Így nem is az ifjagnál jelentkeztek ellenérzések, akik örültek, hogy ezen a módon még többet szakadhatnak ki a szülői házból – vagyis megcsillantak az emancipáció első jelei –, hanem főleg a szülőknél találtak ellenérzésre, akik éppen a hagyományos normák felülírását látták ebben. Az előző fejezet-

ben tárgyalt, a modernitás által az ifjakkal és gyerekekkel szemben támasztott követelmények, amelyekből a normák, az életmód és az értékrendszerek felülvizsgálata következett, a magyarországi németek esetében első alkalommal a Volksbundban kerültek felszínre, s éppen ezért nagyon szokatlan jelenség volt, nagyfokú tartózkodás és bizalmatlanság kísérte. A probléma az volt, hogy mindamellett, hogy a Volksbunddal és szervezeteivel társadalmi és gazdasági változások is előtérbe kerültek, ideológiai, kisebbségi stb. kényszerekkel fonódtak össze. Ez viszont egyfajta értékválságot idézett elő.

Mindebből viszont nem következik az, amit Spannenberger Norbert állít, hogy „a magyarországi németek számbeli „nagyága” tehát ellentétben állt társadalmi és politikai fejletlenségükkel.”⁷⁶ Politikai fejletlenségükkel mindenképpen, társadalmi viszonyaik viszont az általuk folytatott gazdasági tevékenységből fakadtak, melynek elősegítésére átlagon felüli műveltség és társadalmi önszerveződés jellemezte őket. Noha még további kutatásokat igényel, de eddigi ismereteink birtokában is megfogalmazható az a hipotézis, hogy a magyarországi németek településeinek a társadalmi szervezetek száma és működésének sokszínűsége és hatékonysága felülmúlta a más etnikumú területeket. Ezek viszont nem az etnikai emancipációs és csoportképző folyamatokat segítették elő, hanem a lojális viszony és a szociális rend fenntartását.

Ez az állítás azonban akár meg is fordítható. Grósz András mutatott rá Budaörs példáján, hogy az élénk egyesületi élet egyúttal lokálpatriotizmussal is párosult, ami hátráltathatta az országos szervezetek meggyökerezését, ami viszont meglepő lehet a Budapest közeli polgárosultabb Budaörsön, de egyúttal jelezheti, hogy egy ilyen településen is erős maradhatott még ekkor is a lokalitás horizontja. Itt 1933-ban jött létre az MNNE, de nemigen működött, és ezért újra kellett alapítani.⁷⁷ Másrészt viszont a politikai fogékonyság nagyobb volt, ami megmutatkozott abban is, hogy itt mind a szociáldemokrácia, mind pedig a nyilasmozgalom nem elhanyagolható bázissal rendelkezett a németek körében. Míg politikailag nyilvánvalóan csak országos pártban lehetett tevékenykedni, az etnikai hagyományok és tudat ápolására elégségesnek tartották a lokális kereteket. Ezt igazolhatja Bonyhád példája is, ahol az egyik legaktívabb Volksbund-szervező, Mühl Henrik jelenléte ellenére sem jött létre Volksbund helyi csoport, mint ahogy előtte MNNE-támaszpont sem.

A kulturálódásra, fejlődésre, közös együttlétre való igény viszont nagyon is benne volt a németiség mentalitásában, de ennek kielégítése megvalósítható volt lokális, a hierarchizált működést gyakorlatilag nélkülöző szervezetekkel. A kisebbséget és az ifjúságot átfogóan érintő szervezkedésre az egyetlen példa mindvégig az MNNE maradt, de a harmincas évek közepéig, amíg a magyarosítás és válság kedvezőtlen hatásai nem rogyasztották meg a németiséget, az MNNE sem volt igazán sikeres, vagyis a németiség régtől fogva nélkülözötte az integráns és globális szervezkedési kultúrát.⁷⁸ Ezért sem volt magabiztosság ezen a területen, és a németek a negatív jelenségekre különösen hajlamosak voltak azonnal elbizonytalanodni.

⁷⁵ SPANNENBERGER, i. m. 20.

⁷⁷ GRÓSZ, Andreas, Der Volksbund in Budaörs. In: *Akten der Historikerkonferenz zum Volksbund der Deutschen in Ungarn (1938–1945)*. Jakob Bleyer Gemeinschaft e. V., Budapest, 2007, 85–97., itt 89.

⁷⁸ Vö. Sombereki körjegyző a mohácsi főszolgabíróknak, Somberek, 1936. március 5. – MOL BML IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 73/1936.

Helyben éppen ezért nem is termelődtek ki a megfelelő vezetők, hiszen nem volt egyesülési szocializáció, amely kitermelhette volna ezeket az embereket, az amúgy hangadók nem biztos, hogy alkalmasak voltak erre, illetve a tekintéllyel rendelkezők általában a vagyonos rétegekből kerültek ki, akik mindig tartózkodóbbak voltak és kívártak.

A másik oldalon az etnikai alapon való ifjúságszervezés, főleg az a válfaja, amit a Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) már 6 éves kortól meg akart valósítani a multietnikus közegekben, azzal a kedvezőtlen hatással járt, hogy a gyermekkorban még nemigen látszó etnikai választóvonalak, amelyek hozzásegítettek ahhoz, hogy közös játék révén az egymás iránti tolerancia kialakuljon, csorbát szenvedtek, s amennyiben ehhez hozzájött, hogy a népközösség szellemében, majd később – legalábbis szándékok szintjén – a nemzetiszocializmus szellemében faji alapon is egyre fokozódott az elkülönülés, akkor ez összességében nagyon káros hatással volt a korábbi harmonikus együttlétre. S miután a németek közül sem volt ebben mindenki partner, a németsegen belül is megosztóvá vált ez a jelenség, a németiség tagjai már kiskoruktól kezdtek elkülönülni egymástól.

A kibontakozó német ifjúságszerveződésre, majd a DJ-ra is általában igaz volt az, hogy inkább a szegényebb sorsú fiatalok jelentek meg benne, a tradicionális értékrendet hordozó gazdagabb családok ifjai kevésbé, mert az egyben a faluközösségi hierarchiából való kilépést jelentette volna. A másik oldalon viszont éppen a tinédzser korban a DJ révén át lehetett lépni azt a pubertáskori frusztrációt is, hogy az ifjúsági klikkesedésben továbbra is a gazdagabb gyerekek voltak a hangadók, de mivel ők éppen távol maradtak a DJ-ból, megnyílt egy olyan terep az alacsonyabb presztízsű társadalmi rétegek tagjai számára, ahol ezzel a konkurenciával nem kellett megküzdeniük, sőt a DJ esetleges tömegszervezetté válása esetén vissza is vághattak a nemzetiszocializmus által is leküzdendőnek tartott konvencionális társadalmi szabályoknak. Ezeknek adták tanújelét a kettészakadó falvak DJ-os és nem DJ-os ifjúságának küzdelmei.

Nem segítette elő az ifjúságszerveződés folyamatát a földrajzi széttagoltság sem, amely ráadásul eltérő gazdasági és társadalmi kiindulópontot adott. A továbbra is belterjesebb, a lokális és regionális kötődéseket jobban konzerváló vidéki németiséghez képest sokkal „polgárosultabb” volt a Budapest környéki németiség, amely élénk kapcsolatokat ápolt Magyarország egyetlen igazi urbánus közegével, a fővárossal. Hasonló volt a helyzet más nagyobb városok környékén is.

Generációváltás – identitásváltás – az ifjúság színrelépése

A magyarországi német kisebbség bleyeri helyzetértékelésben megnyilvánuló belső válsága, az ifjabb generáció előtérbe kerülése és ambíciózussága, illetve külső tényezőként a gazdasági világválság kedvezőtlen hatásai, a Bethlen utáni még radikálisabb magyarországi kisebbségpolitika az összességében kedvezőtlen feltételek közepette is abba az irányba terelték a németiséget, hogy új utakra lépjen.

A Bleyer utáni ifjabb, Basch Ferenc vezette generáció a német mozgalom múltbéli kudarcai alapján már nem látott lehetőséget a magyar kisebbségi kormányzattal való együttműködésre, s úgy látta, hogy a németiség identitásának további eróziója csakis a magyar-

tól teljesen elszakított népi német identitás erősítésével⁷⁹ valósítható meg. Vagyis az ifjabb korosztály számára csak a nyíltan felvállalt, a magyar törekvésekkel szembemenő, a saját megmaradásért erőteljes harcot vívó identitás volt legitim. Ehhez a segítséget pedig egyértelműen attól a Németországtól várta, amely időközben nemzetiszocialistává vált, s a hazai német kisebbséggel – az identitás-megőrzésben való segédkezésen túl – további tervei voltak. Ezzel olyan sérelmi spirál indult el, amelyet egyre nehezebb volt kezelni.⁸⁰ A források mutatják, hogy az 1930-as évek elejére az MNNE az ifjabb generáció működése nyomán és a talán helyben is jelentkező igények alapján már nagyon nehezen tudta magát megfosztani attól, hogy ne kezdjen el nyitni az ifjúság felé. Így próbálkozott meg helyenként az egyesületi tagság belépési korhatára (24 év) alatti ifjúság gondozásával. Ennek nyilvánvalóan elsősorban az egyesületen kívüli életben nyílt terepe, de az 1930-as évek elején úgy tűnik, hogy már az egyesületben is igyekeztek foglalkozni az ifjúsággal. Vagyis egy életszerű igény túllepett a magyar kormány által kínált kereteken, és elindult a gyakorlati megvalósítás felé. Az MNNE-n belül ezek az ifjúságot és a népcsoportot egyaránt mobilizáló késő-bleyeri, s később a Népi Német Bajtársi Szövetség irányába mutató újszerű lépések voltak azok, amelyek 1935-re a kormány részéről rosszállást és kérdőrevonást is kiváltottak.⁸¹ Ebbe a sorba illeszkedett, hogy 1934-ben Basch pártfoglalásával már nyíltan, mindazonáltal az egyesületi alapszabályok keretein belül (mivel azt Basch álláspontja szerint nem tiltották) az MNNE ifjúsági tanfolyamok rendezésébe fogott, amelyek már nyíltan hirdették az ifjúság új szellemében való nevelésének szükségességét, de az alapszabályzat figyelembevételével ezek az ifjak az egyesületnek még mindig csak 24 éves kor felett lehettek tagjai. A gyakorlatban a résztvevők azonban ennél fiatalabbak voltak, akár Huber Mátyást, későbbi országos ifjúsági vezetőt, akár Kriszt Jánost, a Német Ifjúság sváb-törökországi körzetvezetőjét, akár a többieket tekintjük, hiszen az említettek éppen huszadik életévük körül jártak.

Ez bármennyire is beleillett az MNNE irányváltásába, a gyakorlatban mégis Baschék nyúltak az új módszerekhez, mert tőlük eltérően a mérsékelt utat követők minden belátás ellenére a gyakorlat terén nem jutottak túl a konvencionális módszereken (iskola, zene, tánc), az ifjabbak viszont új alapokra akarták helyezni a német mozgalmat. Ennek célja nem utolsósorban az is volt, hogy az ifjúság „felrázásán” túl rajta keresztül a szülőket is elérjék, azokat a szülőket, akik addig vonakodtak a mozgalommal tartani.

Az irányváltással valóban fellendült az egyesületi élet, hiszen az ifjabb generációnak a Suevia soraiból, a Népi Német Ifjú Bajtársak közül jövő tagjai a harmincas évek közepétől a korábbi német vándormadarak mintájára az ország német lakta vidékeinek állandó vendégei voltak. S a birodalomból érkezőkkel is jóval szorosabb kapcsolatot ápoltak, mint az MNNE. A harmincas évek közepére a tanfolyamok száma is megszaporodott, amit igyekeztek rotációs rendszerben végezni, hogy minél több német fiatal megismertessenek az új eszményekkel. Vagyis csírájában megmutatkozó ifjúsági emancipációt kívülről jövő, helyenként nagy horderejű, mesterséges „tereléssel” kívánták kibontakoztatni, miközben ez az exogén hatás egyre jobban maga alá gyűrte a folyamatot, s felszámolta az endogén

⁷⁹ SEEWANN, Ungarndeutsche und Ethnopolitik, i. m. 97. skk

⁸⁰ Uo. 107–119.

⁸¹ SPANNENBERGER, i. m. 105.

emancipációs kezdeményeket, hogy központilag irányított ifjúsági emancipációt hajtson végre, amivel ismét a tárgy szerepére kárhoztatta az ifjúságot.

A vidékre kimenve azonban nem volt annyira egyszerű a fiatalok megérintése, hiszen ha ők még hajlandóak is lettek volna csatlakozni, a szülőkkel már nehezebb volt a helyzet. Ez egyrészt abból fakadt, hogy mentalitásuk középpontjában másfél évtizedes német mozgalom után sem annyira a német népiség állt, hanem a jól felfogott gazdasági érdekek, a mindennapi boldogulás, a szorgalommal elvégzett munka és annak gyümölcsére leselkedő kockázatok elkerülése. Mindemellett évtizedeken keresztül beleszocializálódtak egy olyan milióbe, amely a zsigereik részévé tette, hogy az ilyesfajta új, egyértelműen konfliktusokat magában hordozó jelenségektől tartózkodjanak. Nem maradt azonban más hátra, ha a Népi Német Bajtársak nem akartak az ifjúság hiányában „halálra ítélt”, egyre korosodó MNNE sorsára jutni.

Függetlenül attól, hogy az újtók Magyarországon többségükben ugyan radikálisok voltak, de eltérő távolságban álltak a nemzetiszocialista világnézettől, a náci Németország illetékes szervei mégis a Basch Ferenc és Huss Richárd nevével fémjelzett, az MNNE-n belüli „frakcióként” létrejött Népi Német Bajtársak csoportja (Volksdeutsche Kameradschaft) mellett törtek lándzsát, amely ha nem is volt náci szervezetkezdemény, de mindenképpen a népközösség gondolatát hirdette meg, s a kisebbségi harcban hatékony támogatást remélve az anyaországhoz fűződő kapcsolatok erősítését szorgalmazta. Az addigi szokványos támogatásokon túl 1937 tavaszától van nyoma annak az iratokban, hogy német fiatalokat olyan németországi tanfolyamokra invitáltak meg, amelyek semmilyen anyagi megterheléssel nem jártak, s már a hölgyek számára is elérhetőek voltak.⁸² Az ebből a vonalból 1938 végén létrejövő Volksbund alapszabályzata elfogadásakor azonban nem volt egyéb, mint a németiség kultúrszervezete,⁸³ s így egyelőre nem váltotta be sem Baschék, sem pedig a náci német birodalmi vezetés hozzá fűződő reményeit.

A Volksbund elindulása egy utolsó elkeseredett kísérletre sarkallta az MNNE-t, jelesül a német lakosság kulturális gondozásának fokozására, vagyis arra az útra merészkedett, mint a népi német bajtársak, majd a Volksbund. S bár az egyesület a magyar kormány támogatásával működött, és próbálta utolsó erejével ellensúlyozni Volksbundot, a helyi jelentésekben mind ez, mind az pángermán izgatásnak számított, ahogy másfél évtizede mindig. A magyar közigazgatás csak helyenként ismerte fel, hogy a számára „veszélyesebb” Volksbunnal szemben mégis csak az MNNE-t kellett volna és kellene a jövőben még erőteljesebben támogatni.

Így a magyarországi német mozgalmon belül az új generáció alapvetően nem világnézeti fordulatot hirdetett – annak ellenére, hogy egyesekre a nemzetiszocializmus már az 1930-as évek elején hatást gyakorolt –, hanem csupán a fennmaradás érdekében a népcsoport maradéktalan megszervezésére törekedett, olyan jogi státust követelt neki, mint amilyennel a szomszédos államok német kisebbsége már több mint egy évtizede rendelkezett, s ami garantálhatta célkitűzéseinek megvalósítását, továbbá amilyent a határon túli

magyar kisebbség is követelt magának. Érdekes módon a szomszédos államokban a magyar kisebbség éppen az ottani német kisebbségekkel akart összefogni azokért a jogokért, amelyeket az anyaország viszont nem volt hajlandó biztosítani saját kisebbségei számára.

A Volksbund azonban a korábitól teljesen eltérő, energikus, radikális taktikát választott, ami nem utolsósorban a helyzet súlyosságából is következett. Másrészt a népközösségi gondolat gyakorlatba való átültetéséből, a népcsoport-gondolat megjelenése és megvalósulása során pedig a németiség életét komplex módon átfogó irányítási igényéből: vagyis a Volksbund be kívánt avatkozni a családi szocializációba is, nem azonnal, és több lépcsőben elérve, megszervezhette az ifjúsági mozgalmat, s ezzel párhuzamosan a kisebbségi iskolák terén is jelentős előrelépéseket ért el, sőt óvodák alapítását is meg tudta valósítani. Mindenesetre a Volksbund és ifjúsági szerveződéseinek megjelenése egyúttal a merev helyi társadalmi konvenciók átfarmálását is jelentette, hiszen a lokális közösséget ifjúsági, adott esetben etnikai alapon szervezte részközösségbe, miközben korábban az iskola és a család/falu mellé nem telepedett meg egy ilyesfajta harmadik szocializációs instancia. Vagyis a Volksbund – ha nem is mindenhol, és eltérő mélységben – az ifjúsági szocializáció mindhárom fontos területét – a magyar állam és az egyházak ellentétes törekvéseivel szemben, amennyire csak tudta – ellenőrzése alá vonta. Ez pedig korszakalkotó fordulat volt a hazai németiség életében, s egyúttal részben megszüntette azt az anomáliát, hogy a szocializációt meghatározó intézmények egymást negligáló hatást fejtettek ki.

Ha Volksbund-ifjúságról beszélünk, mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy a megalakuló Volksbundot is szinte ifjúsági szervezetként kell értelmeznünk, amennyiben az első időkben – a DJ alapítása előtt – főleg a 18–25 éves generáció mutatott hajlandóságot a belépésre, miközben az idősebbek és vagyonosabbak kívártak, vagy végig távol maradtak. Mindenesetre a Volksbund szervezési erőit csillogtatta meg, amikor a későbbi ifjúsági szervezetnek ezen a módon megvetette az alapjait, de ezen túlmenve a 18 éven aluliakat is megpróbálta büvkörébe vonni, és listákba foglalni, a szülők beleegyezését azonnal megszerezni.

A Volksbund-ifjúság fejlődése azonban ezt követően is nagyon nehézkes maradt, a felívelő pályát először – már 1939-ben – a háború kitörésére hivatkozva felfüggesztett szervezési tevékenység, majd az ún. Reimesch-levél⁸⁴ által borzolt kedélyek törték meg, amelyek a jelentések szerint az első időszak nagy elánját, sok esetben gögjét és kivagyiságát az ifjúság aktivitása tekintetében is száműzték, ami nemcsak megtorpanást, hanem visszaesést is maga után vont. Az elakadt szekeret tovább fékezte a második világháború kitörését kísérő tanácstalanság, ám az első gyors győzelmek Magyarországon is új lendületet adtak. E jelenségek, később az SS-toborzások, vagy a németországi kényszer-tanfolyamok miatti ellenszenv viszont negatív irányba lendítette az ifjúságszervezés ingáját is. Az ifjak elbizonytalanodása éppen azt bizonyítja, mennyire befolyásolható korban voltak, s mint a szélkakas, ide-oda fordultak. Az első fellángolás, és az ebből fakadó látszólagos vagy tényleges öntudatosság, amely provokativan hatott a magyar környezetre és apparátusra, gyakran csak a kezdet varázsának volt betudható, s utána ismét lanyhult az érdeklődés. Az első időszak megszaporodó ellentétei a magyar adminisztráció tehetetlenségéből fakadó két-

⁸² Baranya vármegye és Pécs szabad királyi város főispánja a villányi, sásdi és pécsváradi járás főszolgabírájának, Pécs, 1937. március 15. – MOL BML, IV 410a., Alispáni elnöki iratok, 38/1937.

⁸³ SPANNENBERGER, i. m. 161. skk.

⁸⁴ Ld. ebben a kötetben.

ségbeesése mellett valószínűleg egyrészt arra is visszavezethetők voltak, hogy az ifjak hajlamosabbak voltak a meggondolatlan cselekedetekre, könnyebben lehetett őket felbujtani, s amennyiben tinédzserekről beszélünk, ezt a sokszor kiszámíthatatlan magatartást tovább élénkítette, hogy a szülőkről való leválás következtében a szülők intencióival és korlátozásával szemben egy olyan alternatíva mutatkozott, amely végső soron felnőtt cselekvési szabadsággal kecsegtetett. A másik oldalon azt is fontos megállapítani, hogy a magyar hatóságok által is gyakran „túlzónak” nevezett személyek korábbiól eltérő, passzivitásból aktivitásba forduló, az előbbiekből következően egyáltalán nem végleges magatartásformája először az addigi elfojtás alóli fellélegzéseként jelentkezett, ami sokszor eredményezte azt, hogy a határok elmosódtak, adott esetben eltűntek. Tévétra vezet tehát, ha mögötte azonnal izzó tudatot sejtünk, különösen nem nemzetiszocialista tudatot. Az újszerűség érzete mellett azért is jelentkeztek problémák az elején, mert ekkor még tényleg csak a legelszántabbak képviselték az új irányt, ami később kiegyenlítődött, s nem utolsó sorban meg is kellett mutatni, hogy az új irányvonal bátor, és nem lapul meg, mint eddig az MNNE, ezáltal pedig beazonosíthatóvá is vált. Másrészt az összeütközések, provokációk a magyar hatóságok további diszkreditálására is alkalmat adtak. Mivel az ifjúság lelkesedése és elköteleződése hullámmó volt, a Volksbundnak és majd a DJ-nak mindig eleme kötelessége volt a már bent lévőket is megtartani, nem alapozhattak ugyanis arra, hogy a tagság kötelező.

Az egyik legelső elem, amelyet a Volksbund hajlandó volt adaptálni a birodalmi direktívák közül, éppen ezért a mobilizálás volt, vagyis minden német beteretése a Volksbundba, s később annak tagozataiba, jöllehet ennek szükségességét már ezt megelőzően a németiség fennmaradása szempontjából is fontosnak tartotta. Most azonban a szervezet deklarált módon szakított az önkéntesség elvével (nem jogi értelemben), s ez a helyi viszonyokat számos településen mérgezte. Mindez persze az önlegitimáció eszközét is jelentette, hiszen ott volt annak kényszere, hogy eredményesebbnek kellett lenni az MNNE-nél, ehhez viszont nemcsak külső, Németországból érkező erőre, hanem belső dinamikára is szükség volt, ami csakis egy erőteljes tagságtól származhatott. Ebben az összefüggésben értelmezhető, hogy a Volksbund egyesületi felépítésében újszerű, amolyan generálegylet volt, amely mindenfajta nemű és korú tagot magában akart egyesíteni, ami korábban nem volt jellemző.

Új utakon

A bécsi népcsoportegyezmény⁸⁵ – biztosítva a Volksbund jogi személyként való elismerését és lehetővé téve a hazai németiség kizárólagos képviselőtét, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a Basch-féle irányzat most már dokumentáltan is a „gleichschaltolt” német népiségi politika egyetlen Németországban akceptált szervévé vált – lehetőséget biztosított arra, hogy létrehozzák a Volksbund különféle alszervezeteit, tagozatait, és szabad út nyílt a nemzetiszocialista szellemiségnek is. A Volksbund egyedüli német szervezetként való talpon maradása egyúttal azt is jelentette, hogy a szervezetben mindenféle nézet és

⁸⁵ Ld. ebben a kötetben.

eszmevilág előfordult, köztük – a birodalmi igények folytán egyre virulensebbé váló – nemzetiszocialista is. A magyar államapparátus és a német népiségi politika felerősödése óta folyamatosan „pángermán” veszéllyel riogatott magyar lakosság jelentős része már a Volksbund megalakulását sem nézte jó szemmel, különösen egy olyan szituációban, amikor a náci Németország az ország közvetlen szomszédjává vált, nemhogy a bécsi engedményeket. Ráadásul számos megnyilvánulásában a Volksbund valóban maga is a „nagy szomszédot” idézte.

A Volksbund fokozatos radikalizálódására és egyre erőteljesebb nácifikálására azonban csak ezt követően került sor, aminek a Volksbund szinte teljes mértékben Németország és az SS befolyása, illetve ellenőrzése alá kerülése mellett elsősorban az volt az oka, hogy a Magyarországhoz visszacsatolt erdélyi és délvidéki területek németisége erre az időre már javarészt mindenben eleget tett a németországi elvárásoknak, s általánossá váltak a náci szólamok és jelképek.⁸⁶

Mindezen fejlemények hatására továbbra is – a korábbinál még súlyosabb – dilemma (mivel most már gyakorlati lépések is történtek) volt, hogy a Basch-féle identitáskurzus alapján lehetséges-e németnek lenni a hazához való hűség megtartásával, különösen akkor, amikor a magyar kormány asszisztálásával a nemzetiszocializmus terjesztésének sem lehetett már maradéktalanul gátat szabni. Ennek hozadéka mutatkozott meg abban is, hogy az addig is még domináló ének- és kulturális tevékenységek mellett egyre nagyobb szerepet kapott a sport, a torna, és megjelent a faji gondolat.

A mobilizáláson túl az uniformizálás is nagy lépést tett előre, amit még inkább felerősítettek az alkalmazott külsőségek (napkorong, köszönések, karlendítések, menetelések stb.). Az önkéntesség mind teljesebb felszámolása mellett ez volt a második pont, ahol a Volksbundnak és a DJ-nak károkozás róható fel. A birodalmi elvárások ellenére nem lett volna kötelező minden birodalmi külsőség adaptálása. Nem értették, illetve azt hitték, hogy a külsőségek leutánzásában rejlik a német identitás. Nem látták, hogy a német népközösséghez tartozás nem a birodalmi módi lemásolását jelenti, hiszen ott is nagy különbség volt Danzig és a Fekete-erdő között. Mindazonáltal e külsőségekkel a másik irányban, Berlin felé is lehetett valamit dokumentálni abból, hogy a Volksbund valamelyest igyekezett megfelelni a birodalmi vezetés elvárásainak, ahol az elért eredményekkel mindig is elégedetlenek voltak. Ez egyértelműen egy olyan körülmény volt, amely kiszakította a németeket a korábbi megszokott mindennapjaikból, hagyományaikból, és alapvetően valami idegent akart rájuk kényszeríteni. Ez nemcsak a magyarokban, különösen a hatóságokban vetette fel a magyar hazához való hűtlenség kérdését, de a németeknél is önmeghasonláshoz vezetett.

Az uniformizálás mutatkozott meg abban a kritériumban is, hogy mindenkinek a „jövőben 100%-ban németnek kell lennie”. A döntési monopólium azonban a Volksbund, s rajta keresztül Berlin kezében volt, hiszen ők határozták meg, hogy mi elegendő a száz százalékhöz. Mobilizálás és uniformizálás nélkül kétségkívül nem lehetett visszafordítani a németiség elkallódását, de nem voltak elég kifinomultak ahhoz, hogy érzékeljék, mi az, amit tényleg szükséges és lehet adaptálni, és hol kell határt vonni.

⁸⁶ Vö. SPANNBERGER, i. m. 223–367.

A gyökerektől való elfordulást és a kiszakítotttságot erősítette, hogy a szervezeti struktúra és az elnevezések alapján is teljesen a NSDAP-logikáját követő, a Führer-elvet meghonosító népcsoportszervezetté váló Volksbund és ezen belül a birodalmi Hitlerjugend mintáit adaptálni akaró ifjúsága Berlin követése és távlati céljai teljesítése végett a németiséget minden területen és minden tekintetben birtokba akarta venni. Egy területi hozzárendelés nélküli autonómia jött létre, amelybe a magyar kormány hatékonyan már nem tudott beavatkozni.

A Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) alapítása

A DJ tényleges megalakulása és legális szervezetté válása azonban továbbra sem ment zökkenőmentesen. Egyrészt azért, mert minden előrelátó szervezési előzmény ellenére a Volksbund a bécsi népcsoportegyezmény megkötése után még mindig nagyon messze állt attól, hogy jól szervezett ifjúsági szervezete legyen, főleg azért, mert ettől fogva méginkább egyértelművé vált, hogy ez nem történhet másként, mint a birodalmi minták lehető legteljesebb adaptálásával. Ez viszont csak akkor működhetett, ha mind mennyiségében, mind minőségében rendelkezésre állt az a humán erő, amely a szervezet felépítését elvégezhetette volna. Ez azonban nem így volt, sőt a meglévő potenciális vezetőkéder képzettsége sem felelt meg a most már szigorúbb elvárásoknak, hiszen a DJ legfelsőbb szintjén kinyilvánított kíváncsi alapján sem ideológiai tekintetben nem lehetett őket – egy-két kivételtől eltekintve – „jó” nemzetiszocialistáknak nevezni, sem a testi felkészítésben nem voltak járatosak, s mivel a Volksbundnak korábban semmilyen ifjúsági szervezete sem volt, arról sem voltak tapasztalataik, hogy miként kell felépíteni és jól működtetni egy ilyen szervezetet. Ez lényegesen eltért a korai Hitlerjugendtól, ahol nagyon sok esetben más ifjúsági egyesületekben szerzett tapasztalatokkal, nem ritkán párhuzamos tagságokkal meg lehetett vetni egy új szervezet alapját, és 1933 után az államifjúság felépítése sem nélkülözhetette a korábban nagyon jól működő ifjúsági szervezetek betagolását, és ezáltal a know-how inkorporálását. Az ügy kényessége miatt viszont arra sem volt lehetőség, hogy a birodalomból importáljanak erre alkalmas személyeket, s úgy tűnik, hogy eleinte a magyarországi birodalmi Hitlerjugend sem erőltette nagyon a kapcsolatokat, ami nyilván múltott saját foghíjasságán, de a magyar hatóságokkal való konfliktus elkerülésén is.

Ennek tudható be, hogy a szervezet tényleges megalapítása előtt azt a személyi állományt kellett kitermelni, amely képes volt a szervező munkára. Bár a tanfolyamok – melyek egy része a birodalomban zajlott – már 1940-ben megindultak, mintegy megelőlegezve a népcsoportegyezményt, de nagyobb fokozatra csak a nyári munkák végeztével, az őszi folyamán és 1941 elején kapcsoltak. Ennek eredményeként vált lehetővé a DJ megalapítása 1941 nyarán. De nélkülözhetetlen volt a magyar kormányzat együttműködése, amely a Volksbunddal szemben viszont a legalsóbb sebességi fokozatot tartotta megfelelőnek, így a DJ megalapítását lehetővé tevő rendelet csak 1941 márciusában született meg, jöllehet a kormányzat és a hatóságok a DJ Volksbund részéről való előkészítését, az ifjak előiskolázását komolyabban nem hátráltatták. S nem hátráltatta később sem, amikor a ren-

delet értelmében a DJ alapítása megtörtént, de érvényes és elfogadott alapszabályzattal még nem rendelkezett.

Erre a magyar kormányzat ugyanis újabb nyolc hónap időt hagyott magának, és csak 1942. február végén legalizálta az új szervezetet. Magyar oldalról a kérdés persze úgy merült fel, hogy a népcsoportegyezmény miatt elkerülhetetlenné váló szervezetalapítás „kedvezőtlen” hatásait miként lehetne tompítani. Ez vezetett oda, hogy DJ által betervezett alapszabályok értekezletek és véleményezések tucatjait hívták életre, melyek ütemezésénél nyilván nem volt szempont a gyorsaság. E tárgyalások során még az is felmerült, hogy az ügyet a minisztertanács elé terjesszék, ami egyúttal rávilágított az ügy horderejére, s talán arra is, hogy a felelősség ódiumát a legfelsőbb szintre hárítsák.

Az alapszabály végleges verziójának elfogadása kapcsán a legnagyobb érvágást az a korlátozás jelentette, amely az ifjúság szervezkedését a Volksbund-tagok gyerekeire korlátozta, amely a DJ kifogásaiban joggal vetette felszínre a diszkrimináció hangoztatását, hiszen ilyen szabályozás semmilyen más, hasonló szervezetre nem vonatkozott. A DJ hasonlóan fájlalta azt, hogy a tagjainak továbbra is kötelező maradt a levantekepzés, ahol a korábbi rendszeres, a DJ által „brutálisnak” tartott súrlódásokat egy felső szintű egyezményen próbálták orvosolni, de éppen a helyi szintű források világítanak rá, hogy ez a szívéllyesség a gyakorlatban már – valószínűleg nem véletlenül – nem érvényesült. Mind a tényleges megoldáskeresések, mind pedig a DJ helyi csoportjainak érzülete alapján a magyar apparátus felsőbb szegmensével 1942-től megnyugtató volt a viszony. Bármilyen történet azonban felsőbb szinten, bármilyen kedvezményeket is kapott a Volksbund és ifjúsága, a magyar közigazgatási gyakorlat 1920 óta és az első világháború előtt követett célja, a magyarosítás változatlan maradt. Gyakorlatilag a zsigerekbe ivódott hozzáállásról van szó, egyfajta automatizmusról, amin az 1938 és 1941 közötti események mit sem változtattak, erre a kormányzat a felső szintű engedmények esetében is mindig ellensúlyként számíthatott. Így a DJ-dal napi kapcsolatban álló alsóbb szintű közigazgatással nem jött létre a szükséges összhang. Ez persze fakadhatott abból, hogy a felsőbb szintekkel való ritkább érintkezésből következően is a mindennapok világában adódó kisebb-nagyobb problémák főleg a községi és járási előjárókkal mérgezték a viszonyt. De szó lehetett egy átgondolt stratégiáról is, amely felsőbb szinten megértőnek és készségesnek mutatta magát, tudván, hogy az alsóbb szintek továbbra is ellátják a magyar érdekek védelmét. Erre utal az is, hogy ha szükség volt rá, akkor az egyházak segítségével távolították el a nem kellően magyar szellemben megnyilatkozó helyi papokat.

Ez a helyzet szintén hátráltatta az államhoz való hűség megerősítését, aminek a DJ már a jelét sem akarta adni. A Levente szükségletenségét felsőbbrendűen utasították el, mondván, hogy a DJ ezt a feladatot saját körben, a Leventénél magasabb színvonalon el tudja majd látni. Ez persze a szervezési nehézségek miatt kétségre vonható, még ha a Levente is – egyes kivételektől eltekintve – soha nem volt képes jó minőségű képzést nyújtani, de a lényeg nem is ebben rejlett, hanem abban, hogy a DJ valóban minden Magyarországhoz vezető szálát el akart szakítani. Lassan már nem maradt semmi más, mint az, hogy a tevékenységét Magyarország területén végzi. Vagyis nem volt elég az, hogy végre sikerült elérni, hogy lehetővé váljon a 6–24 éves korosztály saját elvek szerinti nevelése, most már a magyar befolyás szikráját is ki akarták törölni. Ebbe az irányba mutattak az iskolakérdés

terén megnyilvánuló lépések is. Ezek után valóban kétségbe vonható a sokszor hangoztatott jó szándék, a Magyarországhoz való ragaszkodás, mert a DJ már nem érezte úgy, hogy ennek jelét is kellene adni. Az erdélyi szászok és a bácskai németek számára azonban még ez sem volt elég radikális szakítás az addigi „megnyomorító” magyarizmussal. A Levente elutasításának viszont nem volt jogalapja, mert a DJ nem kapott engedélyt arra, hogy saját keretein belül katonai előképzéssel foglalkozzon, s erre a kapacitásai sem lettek volna meg.

Ebben a helyzetben egyértelműen megmutatkozott a népcsoportegyezményben vállalt azon anomália, hogy a nemzetiszocializmus meghonosításának szándéka és a magyar államhoz való hűség gyakorlatilag kizárták egymást. S a DJ is ennek hálójába keveredett, hiszen a német népközösséghez való tartozás kizárólagos volt, és a német szemlélet szerint e népközösségnek egy fajilag megalapozott, a saját faji sajátosságokat figyelembe vevő szellemi megtermékenyítésre volt szüksége, ami a nemzetszocializmusban öltött testet. Rudolf Hess már nem sokkal a hatalomátvételt követően jelezte is, hogy a nemzetiszocializmus és a németiség elválaszthatatlanok, következésképpen minden német náci, akár birodalmi, akár népi német, akár Európában él, akár a világ más táján. A DJ saját rendszerének kialakítása során ugyanezt a hivatkozási alapot használta fel, ami a birodalmi szülőkölással még erősebbé vált. S ez annak ellenére így volt, hogy a szervezetet nem lehetett általánosan náci szervezetnek minősíteni, főleg, hogy ennek az alapelvnek a gyakorlatban történő alkalmazása mindvégig kezdetleges maradt.

Jóllehet a DJ-nak kötelesség volt a világnézeti nevelés mellett ugyanakkora arányban olyan iskolázást és tanfolyamokat rendeznie, amelyek a magyar hazához való hűséget, a magyarság és a németiség közötti jó viszonyt szolgálták. A későbbi ellenőrzések is rávilágítottak arra, hogy ez a kérdés a DJ tevékenységében a bejelentési anomáliákon túl mindvégig a leggyengébb láncszem maradt. Ez persze nem volt véletlen és a gyakorlatban igazolta a két elv összeférhetetlenségét, de valószínűleg arra is visszavezethető volt, hogy a magyar haza szinte egyet jelentett a magyar állammal, amely a bürokratikus apparátuson keresztül sok mindent tett azért, hogy a DJ működése ne legyen zavartalan, vagy legalábbis ne úgy történjen, ahogy azt a DJ és a Volksbund elképzelte.

Árgus szemekkel

A legálissá váló szervezetnek a Vallás- és Közoktatási Minisztérium (VKM) azonban mindenképpen meg akarta nehezíteni az indulását, és a helyi csoportalapításokat olyan összetett bürokratikus eljáráshoz kötötte, ami még Magyarországon is párját ritkította, s mellesleg az anyaegyesület, a Volksbund esetében sem követelték meg. Ahhoz, hogy a szervezet helyi csoportjai létrejöhessenek, és abban a fő célközönség, a 18 éven aluli korosztály is helyet kapjon, mintegy 10 főnek a kooperációjára volt szükség (helyi csoport vezető, kiskorúak gondviselője, főszolgabíró/polgármester, Volksbund vezetősége, községi eljáróság, vallás- és közoktatásügyi miniszter, rendőrség, iskolai hatóság, levente-parancsnok). A bejelentés nehézségei csakhamar a gyakorlatban is megmutatkoztak, ami a VKM és a DJ közötti élénk levélváltást eredményezett. Ez is ráirányítja a figyelmünket, hogy a bürokráciában nem jártas vidéki németiség számára mennyi buktatót rejtett magá-

ban az ifjúsági szervezet kiépítésének folyamata, mennyi hiba merült fel, milyen hiányos volt az adatközlés.

A kérdés horderejére mutat rá az is, hogy a VKM a DJ-t példátlan alaposággal ellenőrizte, minden egyes csoporthoz ellenőrt küldött ki. Ennek oroszánrészét a DJ legfőbb működési területén (Sváb Törökország stb.) Balázs Ferenc népiskolai felügyelőre bízta, aki képes volt munkáját kellő körültekintéssel és tapintattal, a hűrt nem tovább feszítve elvégezni, jelentései abszolút tárgyilagosságról tesznek tanúbizonyságot. Sajnos ellenőrző körútjairól készült beszámolóinak csak egy része maradt fenn.

Hosszú agónia

A legális szervezetté válással a DJ problémái nem oldódtak meg, hiszen a munkát újabb és újabb tényezők nehezítették. Elsők között az SS-toborzások, amelyekkel mind Berlin, mind a Volksbund és a DJ saját alapjait ásta alá. Hiszen a toborzások az amúgy is aktívabb fiúifjúságot érintették, s nem adtak alkalmat semmifajta hátrálásra. A megfelelő kort elért DJ-tagok ugyanis vagy önként jelentkeztek, vagy elvesztették beosztásukat a szervezetben. Így az 1942. tavaszi tagtoborzás eredményei is veszendőbe mentek. Ennek volt a következménye, hogy megbízhatóan sohasem lehetett tudni, hogy a DJ-nak mennyi tagja van. Valószínűsíthető azonban, hogy sohasem elég, főleg nem a környező országokhoz képest, ahol – mint például Szlovákiában és Romániában – szinte a teljes német ifjúság ott menetelt a helyi szervezetekben. Ezért kódosított a DJ vezetése minden irányban: a birodalomba már 1942 közepén azt jelentette, hogy csak csekély százalék nincs még a sorai-
ban, s a sajtó is attól volt hangos, hogy sorra alakulnak az alapszervezetek. Az eredmény azonban még úgy sem volt elégséges, hogy a hivatalos taglétszám-statisztikák mindenkit tartalmaztak, aki valaha tagja volt a szervezetnek, nem kerültek kivételre az SS-be és Honvédbé eltávoztak, valószínűleg még az elesetteket sem húzták ki a tagok sorából. 1943-ban, de különösen 1944-ben – vagyis egy időben a tényleges kiépülési folyamattal – már a bomlás tünetei is mutatkoztak. Legelőször a magyar többségű vagy vegyes lakosságú falvakban jelentkeztek, ahol a lakosság először burkolózott passzivitásba, míg a német településeken ez eleinte legfeljebb az elszántság lankadásában mutatkozott meg. Ennek ellenére Volksbund-szinten a végére már ismét csak az ifjúság maradt.

Szervezet

A DJ szervezeti struktúrája nagyfokú hasonlóságot mutatott a birodalmi HJ felépítésével, de maga a szervezeti séma létrehozása sem ment egyszerűen. A földrajzi adottságok, vagyis a németiség területi elhelyezkedése már önmagában lehetetlenné tette egészséges struktúra kialakulását, amit csak tovább hátráltatott, hogy a szétszórtságot az ország infrastrukturális helyzete miatt sem lehetett áthidalni. Ott tudtak nagy számban törzsek létrejönni, ahol viszonylag zártabb volt a német települési blokk. A DJ saját birodalomba küldött jelentése alapján is a 700 német településnek csupán mintegy felében tudott csoportokat kialakítani,

és csak 20 százalékban tudta a csapatokat felépíteni. Szignifikáns volt azoknak a településeknek a száma is, ahol még a legalsóbb egységek, a rajok sem jöhettek létre.

A helyi források éppen arra világítanak rá, hogy a DJ helyi csoportjainak jelentős része csak 1943 második felétől, nem egy esetben csak 1944-ben jött létre. Az erre vonatkozó összes fellelt forrást érdemes lesz a DJ lapjában közölt helyi csoportalapításokkal összevetni. A kései indulást valószínűsíti ezen túlmenően, hogy a szervezet nagy ellenőrzésére is éppen ugyanebben az időben került sor. Valószínűleg ténylegesen ekkortól ölthetett nagyobb méretet az alapítási láz, különben egy ilyen átfogó ellenőrzésnek nem lett volna értelme. Ráadásul a helyi csoportok is állandó mozgásban voltak: megalakultak, eltűntek, újjáalakultak, ami egyrészt a feltételekre, a változó létszámokra és a hullámozó érdeklődésre volt visszavezethető. Ezt jelezte az a tény is, hogy gyakorlatilag a legtrikább esetben rendelkeztek a helyi csoportok vagy támaszpontok naprakész tagkimutatással, azt a gyakori változások miatt nem voltak képesek és valószínűleg nem is akarták kordában tartani.

Az is elképzelhető azonban, hogy az 1941 és 1943 közötti időszakban csupán a későbbi hivatalos alapítás körülményeit teremteték meg, s már az ifjúsági munka is részben megkezdődött, illetve hogy csak alacsony létszámú, ún. nevezett támpontok jöttek létre, s csak azt követően a rendes helyi csoportok, mert több idő kellett a megfelelő számú tag, főleg a 18 év felettiek összegyűjtéséhez. Ennek némileg ellentmond, hogy az 1943. végi és 1944. eleji ellenőrző körutak is még nagyon szignifikáns arányban találtak támaszpontokat, illetve az is, hogy az ezt megelőző években nemigen találni nyomát hatósági reakciónak. Ahhoz viszont kétség sem férhet, hogy a DJ megalakulása szinte mindenhol olyan körülménynek számított, mely kapcsán egyetlen főszofigabíró sem burkolózott hallgatásba. A szórványrészekben viszont még 1944-ben is egyértelműnek látszik, hogy éppen hogy csak megkezdődött valami szervező munka, amelynek gyümölcseit a háború végéig már nem sikerült learatni.

A megalakulások során tapasztalható (a Baranya-háromszögben és Délvidéken sokszorosan jelentkező) sűrűlódások viszonylag hamar lecsengtek, normalizálódott a helyzet a helyi előjárósággal, a felsőbb hatósággal és a Leventével. Gyakorta maradt feszült azonban a viszony egy-egy település két német oldala között.

A lányok esetében a szervezés annak ellenére ment nehezebben, hogy ott nem kellett szembenézni olyan munkát akadályozó tényezőkkel, mint a Fegyveres-SS. Akadályozták a szervezést viszont más tényezők: például az, hogy egy vidékies magyarországi német-ség kulturális mintázatában nem szerepelt a hölgyek ilyen jellegű aktivitása, ezzel összeharátkoztatni őket nem ment egyszerűen, hiszen identitásuk részét a falusias környezetre jellemző női szerepek töltötték ki. További hátráltató tényező volt a korai házasság, ami a polgárosultabb és urbanizáltabb birodalomban nem így volt. Nem véletlen, hogy arról semelyik taglétszám-statisztika nem szólt, hogy a DJ-on belül mekkora a lányok aránya.

Magyarországon nem véletlenül nem 10 évesen – mint a birodalomban – kezdődött az ifjak szervezeti tagsága. Ez abból a kényszerből fakadt, ami a DJ-ot is életre hívta, vagyis, hogy az asszimilációs nyomásnak kitett ifjak esetében megállítsák e kedvezőtlen fejlődést. Ezért volt célszerű ezt a folyamatot már hat évesen megkezdeni, hogy a még mindig többségében magyar iskolába lépő német gyermekekre a DJ megfelelő ellenhatást legyen képes gyakorolni, ami egyben megkönnyítette a szervezetben való előmenetelüket a 10.

évük után is. E szándék gyakorlati megvalósítására a Volksbundnak azonban már nem maradt energiája. Ennek ellenére nem volt véletlen a pécsi kisebbségkutató intézet egyik reális megállapítása: „Azáltal, hogy az ifjú teljesen nemzetiszocialista szellemben nő fel, hogy mindig németek között tartózkodik, hogy a magyarsággal jóformán semmi kapcsolatba sem kerül, úgyszólván teljesen megszűnik az asszimiláció lehetősége. Ez a tény pedig a népcsoport számbeli erősségét növelni fogja.” Különösen, ha hozzátesszük a németeknek a magyarok „egyke-toposzával” szegélyezett bőséges népszaporulatát, és azt a tényt, hogy számában, németiségében és vezetőelitje erejében megerősödött népcsoport kontúrjai kezdtek megelevenedni. Ezt támasztja alá, hogy a Szászföldön a 6–10 éves gyermekekre szándékosan nem terjedt ki a DJ tevékenysége, hisz az evangélikus egyházzal karöltve jól működő iskolarendszer ezt a korcsoportot megfelelő német nevelésben részesítette.

A birodalomhoz hasonlóan a Volksbund is egy szocializációs láncolatot hozott létre, amely azonban csak akkor számíthatott az óvoda és az iskola támogatására, ha az is az ő kezében volt, ez viszont arányaiban messze a német-ség kisebb részét érintette. E láncolat a DJ korosztályos csoportjain keresztül a Német Legénységig (Deutsche Mannschaft) és a Volksbund nőszervezetéig (Frauensschaft) vezetett, már ahol egyáltalán működtek ezek a Volksbund-szervezetek, de legtöbbször a fegyveres szolgálat zárta a szocializációt.

Nevelési tevékenység

A tagtoborzások lefolytatása után, amelyek állítólag 1942 tavaszán 80 000 fős tagságot eredményeztek, az első teendő a tagok egységes szellemben, egységes minőségben való kinevelése volt. Ezt várta el a birodalom is, s a DJ maga is úgy látta, hogy erre alapozva indulhat meg az igazi munka 1943 tavaszán, amely révén a DJ elindult abba az irányba, hogy üzemszerű tevékenységet folytasson, ami a birodalmi szintet viszont soha sem érte el, hiszen számos hátráltató tényező adódott. A DJ szerencsétlen háborús csillagzat alatt született, és pont akkor fejthetett volna ki az alapozás után a korábbinál aktívabb tevékenységet, amikor 1942–1943-tól már minden csak a háborúról szólt.

Magyarországon a német ifjúság nevelése kapcsán mindennek az alapja a világnézeti nevelés volt, mivel ennek egyben a német identitás ápolását is magába kellett foglalnia. A nemzetiszocialista indoktrinációt azonban számos tényező hátráltatta. A német-ség túlnyomórészt vidékies jellegének köszönhetően lényegesen meghatározóbb volt a késő tavaszi, nyári és kora őszi időszak kiesése, ami az éves időfolyam nagyon jelentős részét tette ki, ráadásul megfelelő infrastruktúra hiányában még nagyobb negatív hatás mutatkozott a testi nevelés terén. Ezen túlmenően a nem kifejezetten ideológiai nevelésen kívüli, főleg kulturális programok – amelyek a birodalomban az ideológiai nevelés kizárólagos szolgálatában álltak – esetében kevésbé volt jellemző, hogy ezek is hemzsegték volna a nemzetiszocialista sallangoktól. Ez megmutatkozott a német-ség történetének ismertetése során is. Mivel a nem magyar lakosságként a németek kevésbé jelentek meg a politikai események sodrásában, ezért nem lehetett történelmüket – a birodalmi németek történetéhez hasonlóan – nagy háborúkra, csatákra egyszerűsíteni, csupán az amúgy Magyarországon a mai napig nem helyén értékelt történelmi – főleg gazdasági és társadalmi – értékeiket

lehetett előtérbe állítani. Ez ugyan jelentős kihívást és konfrontációt jelentett az uralkodó, a korszakban Szekfű és Hóman nevével fémjelzett magyar nemzeti történeti konstrukcióval szemben, de nemzetiszocialistának véletlenül sem lehetett nevezni. Hasonló a helyzet a kulturális örökséggel, amelynek ápolása nélkül nem lehetett identitásmenedzsmentet megvalósítani. Németországban a népi hagyománynak egy bizonyos – a náci kultúrpolitika számára hasznosítható – részét igyekeztek ugyan feléleszteni, de az a 20. századra jelentősen kikopott a mindennapok világából. A magyarországi németiség kulturális fő sodrása azonban mindvégig megmaradt a népi vonulatban, nem egészült ki urbánus német kultúrával, hiszen az urbanizált németek a magyar nemzeti kultúrához asszimilálódtak. Ez persze érthető volt, hiszen a német lakosság többsége továbbra is vidéken élt, de ezzel elindult a német kultúra „előregedése”, hiszen a modern korban a kultúrateremtés egyre inkább áthelyeződött a városokba, ezt kezdték a kor kultúrájaként elfogadni. Ez a jelenség a mai napig megfigyelhető a németésnél. Német kulturális örökségen e folyamatok miatt a mai napig azt az archaizált kultúrát értjük (népdalokkal, táncokkal stb.), amelyet az ősök a 18. században magukkal hoztak és továbbhagyományoztak, s talán még némileg fejlesztettek a 19. század elején. Ebbe viszont nehezen lehetett beilleszteni a náci ideológiai elemeket.

Hátráltatólag hatott azonban az is, hogy a szükséges iskolázási eszközök is minimális szinten álltak rendelkezésre, ami egyrészt a szűkös anyagi és emberi erőforrásokra volt visszavezethető, még ha a birodalomból sok mindent adaptálni is lehetett. Ennél sokkal fontosabb volt, hogy a cenzúra remek lehetőséget jelentett egyrészt bizonyos tartalmi elemek kiiktatására, korrigálására, de ami még inkább gátolta ezt, hogy az elbírálásra beadott anyagokat (Schulungsbrief) hónapokig nem bíralták el. Ezért a világnézeti nevelés gyakorlatilag illegálisan, stencillező gépek segítségével valósult meg, vélhetőleg éppen a kapacitások hiánya miatt nagyon szerény hatékonysággal. A birodalomban persze azt szerették hallani, hogy a magyarországi német ifjúság szakított fajtájától idegen világnézetével, és az ellenségeskedések ellenére a nemzetiszocializmusban megtalálta új ideálját. A befogadókészség sem lehetett nagy, hiszen a DJ-on kívül semmi más nem kínált lehetőséget arra, hogy a nemzetiszocializmus beivódjon a tudatba, nem úgy mint a birodalomban, ahol az az élet minden területét áthatotta. Sőt Magyarországon éppen a nemzetiszocializmust gyengítő hatások jelentkeztek, például az iskolában. Összességében a nemzetiszocializmus inkább a Németországhoz való kötődés jele volt, szinte szinonimája a német szónak. Egyébként maguk a hatósági jelentések sem szóltak soha arról, hogy nemzetiszocialista agymosás ment volna végbe.

A tagok fluktuációja mellett a DJ ellenőrzései is rávilágítottak arra a saját részről is bevallott égető problémára, hogy nem voltak a szervezetnek alkalmas vezetői. Ez arra is visszavezethető volt, hogy az alapvetően rurális német társadalomban általában nem volt olyan emberanyag, amely szellemi színvonala és affinitása okán alkalmas lehetett volna vezetőnek, jóllehet a németeknél magasabb volt az iskolázottság, mint máshol. Az ellenőrzések is megerősítették, hogy a DJ vezetőkérdése katasztrofális szellemi színvonalon állt, ami hatékony munkát nem tett lehetővé. Nem hogy alkalmas, sok esetben semmilyen vezető nem állt rendelkezésre. A fiúk esetében leginkább a SS-hez való bevonulás következtében állt elő ez a helyzet. Ennek tudható be, hogy kényszerűségből, az alapszabály megsértésével 18 éven alulikat bíztak meg ideiglenes, vagy a helyzetből fakadóan gyakran

állandó jelleggel vezetői teendőikkel, amit az ellenőrzés és a hatóságok ugyan szóvá tettek, de megtűrték, mint ahogy egyéb, főleg a bejelentési kötelezettség szinte minden esetben jelentkező hiányosságait is. Vagyis a magyar hatóságok, amennyiben volt rá lehetőség, nem éltek a felosztatás eszközével. Ez a fajta fokozott türelem nyilván a német nyomásnak is betudható volt, de talán annak is, hogy éppen az ellenőrző körutak világítottak rá arra, hogy a DJ messze nem tudott céljai megvalósítása közelébe kerülni, így vele szemben erősebb fellépésre sem volt szükség.

A nem megfelelő hatékonyság a mindennapi tevékenységben ugyanis gyakorta eredményezte azt, hogy a rutinszerű aktivitás már nem működött, hetekre, akár hónapokra is szünetelt. S mire a szervezet már némiképp erőre kapott, s több helyi csoporttal vagy támaszponttal rendelkezett, a háború állása következtében (már bőven Sztálingrád után vagyunk) a kilépők vagy passzivitásba vonuló tagok száma is elkezdett emelkedni. A fogyatkozó vagy már eleve alacsony létszámok tették szükségessé az egyes korcsoportok összevonását, a koedukáció bevezetését, ami viszont szintén nem lett volna lehetséges az alapszabály szerint, de a gyakorlatban számtalanszor alkalmazták. Nyáron akadályozták a működést a mezőgazdasági munkák, télen pedig például olyan anomáliák, mint a petroléum vagy tüzelőanyag hiánya, vagy éppen az, hogy a helyiséget birtokba vette a katonaság.

A vezetőképzésben megmutatkozó világnézeti nevelés témái esetében nemigen látunk különbséget a birodalomhoz képest, hiszen a rasszizmus, a fajbiológia ugyanúgy jelen volt a képzés anyagában, mint a lányok esetében a csecsemővédelem és a háztartási ismeretek, s persze a Führer élete, az NSDAP fejlődése és a német történelem sarokkövei, de legelsősorban a magyarországi németek története. Úgy tűnik tehát, hogy a nemzetiszocialista indoktrináció a nemzetiszocialista nevelőotthonok mellett a vezetőképzésben érhető leginkább tetten, míg a csapategységek iskolázása terén sokkal nagyobb visszafogottság mutatkozott meg, ami egyrészt arra volt visszavezethető, hogy a vezetőnek nem jelentkeztek között óvatosabban kellett eljárni, másrészt annak is, hogy helyben a szülők és a hatóságok várható reakcióira is figyelemmel kellett lenni, de leginkább arra, hogy az adott intellektuális színvonalon egyéb olyan katalizáló tényezők, mint az iskola, a média stb. nélkül nem lehetett ezen a fronton az ifjakra szabadítani az ideológia legjavát, amiről addig fogalmuk nem nagyon volt, és ezért túl nagy váltásként élték volna meg.

A képzés alapossága viszont az egyéb hátráltató vagy nem kedvező körülmények mellett azért sem volt átütő, mert az kizárólag gyorstalpaló módon történt. Magyarországon nem volt lehetőség arra, hogy – a kezdeményektől eltekintve – a vezetőképzés olyan egységes rendszerét építsék ki, mint az a birodalomban megszokott volt, ahol a külön foglalkozásként elfogadtatott ifjúságvezetők a hétvégi képzéstől a több éves ifjúságvezetési akadémiáig minden szintet bejárhattak. Ráadásul a megszerzett információk gyakran utána sem hasznosulhattak a gyakorlatban, mert a frissen kinevelt vezetők más alkalmazást leltek. Ebben a vonatkozásban az is sokatmondó, hogy a legnagyobb vezetőképző iskola, a Waldheimat szinte csak leányvezető-iskolának volt tekinthető, fiúk ott képzésen ritkán fordultak meg.

Kevésbé honosodtak meg Magyarországon a különböző túságok és táborozások, holott ezek a birodalomban nagyon preferált nevelési területet jelentettek, hiszen itt minden „káros” befolyás nélkül valósíthatták meg a kitérített nevelési célokat, a táborok alkalmával

erre ráadásul hetekig lehetőség volt. Kirándulásokról is nagyon ritkán van tudomásunk, úgy tűnik, az erdélyi szászok esetében volt ez egyedül a mindennapi gyakorlat része. Pedig éppen ez lehetett volna a „szebvik” oldala e világnézetű nevelésnek, a benne résztvevők nemzetiszocializmussal való áthatásának kevésbé feltűnő módja.

A hatékonyabb munkát igyekezett viszont támogatni a DJ sajtója. 1938 óta működött a *Jungkamerad* [Ifjúbajtárs] című lap, amely inkább a kezdeti évek felépítő munkáját volt hívatott támogatni. A DJ megalapításával és a korábbihoz képest tekintélyesebb tagságával, de főleg a nevelési célok birodalomból való adaptálásával azonban új fórumra volt szükség, ami a *Jugend voran* [Előre Ifjúság] elnevezésű lap lett. A cenzúra azonban itt is élesen működött, de maga a német ifjúság inkább az évenként kiadott naptár kapcsán említett hátráltatást. Viszont tény, hogy az együttműködés a Leventével, ha nem is egetrengető formában, de valóban működött, a *Szebb jövőt* című leventelap és a DJ sajtótermékei is részt vettek a másik szervezet megismertetésében.

A további teljes elkülönülés és kiszakadás tényét, s főleg látványát erősítették a magyarországi hagyományokkal való szakítást mélyítő külsőségek. Ebbe a sorba tartoztak a tényleges külsőségek, úgy, mint a köszönés, a karlendítés, a horogkereszthez nagyon hasonló napkorong, helyenként horogkereszt, a Hitlerjugendéhez nagyon hasonló egyenruha stb. Azok a propagandacélzatú tömegrendezvények, amelyek újításként honosodtak meg, nagyon szokatlanok voltak egy addig ebben a tekintetben is passzív német kisebbségtől. A hatalmi gépezet ugyanis nem volt hozzászokva, hogy az ebben a tekintetben is megnyilvánuló monopóliumát bármely oldalról is megkérdőjelezzék. Ilyen nagyszabású rendezvény volt a a DJ alakulását jelentő országos ifjúsági nap Mágocson, a Volksbund éves közgyűlése stb. Mert eddig az uniformizáló monopólium az államé volt, nem úgy, mint nyugatabbra, ahol a civil élet is jelentősen uniformizált volt. Egyéb iránt az egyenruha illeszkedett a helyi népviseleti hagyományokhoz is, színvilágában és egyszerűségében valamiféle köztes jelenség volt a régi és a modern között, formája, főleg a nyakkendő révén, viszont egyértelműen a modernítésra utalt. Persze ezeknek a szeánszoknak nem csak kifelé kellett hatást gyakorolniuk, és demonstrálniuk a németiség erejét, hanem befelé is, magukkal kellett ragadniuk a mozgalomban már tagsággal bírókat is – hiszen a hatást folyamatosan fent kellett tartani –, de leginkább nyilván azokat, akik addig kívül maradtak.

A sport és testi nevelés szintén kezdetleges volt, noha olyan különleges rendezvényekre is sor került, mint az országos síverseny, de például az országos sportversenyt 1942-ben sportvezetők hiányában nem tudták lebonyolítani. Bár felmerült, de komolyan soha nem fogtak hozzá a védfelkészítéshez, csupán terepgyakorlatokkal próbálkoztak, de valószínűleg ezek olyan halovány kezdeményezések voltak, hogy még a Leventéből sem váltott ki ellenérzést, holott ez alapvetően a Levente működési területe volt. Mindez persze nem akadályozta meg, hogy a DJ ifjú fiatalemberei szép számmal kerüljenek az SS-be vagy a Wehrmachtba, és áldozzák emberi erőforrásaikat egy téves eszményért. Miközben az ifjúság „kiszabadítását” akarták biztosítani az egyik oldalon, a másikon ezt az ifjúságot vitték a vágóhídra, mert ekkor már főleg Berlin kényszere alatt nem a népcsoport, hanem a német népközösség egésze került előtérbe.

Az SS mellett pedig éppen a DJ háborús segélyszolgálat által meghatározott mindennapjai is mutatták, hogy a DJ-nak éppen a felfutási ideje szenvedett kiköszörülhetet-

len csorbát. A birodalomtól eltérően komoly katonai segélyszolgálatra nem került sor. A gyógynövény-gyűjtéssel, selyemhernyó-tenyésztéssel, szeretetsomag-készítéssel, sebesültgondozással, nevelői és háztartási feladatok ellátásával fémjelzett hazai segélyszolgálat legnagyobb részét amúgy is a leányok végezték.

DJ és iskola – DJ és nemzetiszocialista nevelőotthonok

A DJ gyakorlatilag a birodalomból importált felfogása az iskoláról az volt, hogy annak feladata az ifjúság népi és állami szolgálatra nevelése, nemzetiszocialista szellemben. Ezt egészítette ki a DJ a karakter acélosításával, az önfegyelem elősegítésével, az iskolai kötelességek teljesítésére bátorítással, miközben a családi életre is tekintettel akart lenni. Ez viszont egy „ideális” állapot lett volna, ami Magyarországon ebben a formában sohasem valósulhatott meg, sőt éppen a német iskola erőtlensége miatt vált a DJ elsődlegessé. Ez a helyzet már-már az iskola háttérbe szorulásával fenyegetett, amit a Volksbund-iskolák kivételével mindenhol rossz szemmel néztek, így a DJ tevékenységét igyekeztek heti egy délutánra korlátozni, nehogy az az iskolai eredmények rovására menjen, s persze nehogy túl intenzív legyen.

A DJ keretei között egyértelmű, minden ízében nemzetiszocialista tevékenységet csak az ún. nemzetiszocialista nevelőotthonok végeztek, amelyek internátusi jellegükkel, minden külső hatástól védve fejthették ki „áldásos” tevékenységüket, amelynek fő célkitűzése a birodalmi Adolf Hitler Iskolák mintájára a jövő nemzetiszocialista szellemiségű kádereinek kinevelése volt, illetve ennél nagyobb léptékben a vezető-utánpótlás biztosítása a nagy germán közösség számára az új Európában. Mind a környezet (Adolf Hitler mellszobra az aulában), mind a külsőségek (horogkereszt, birodalmi lobogók), de főleg a napi munkamenet a bentlakók minden percének birodalmi mintára történő megszervezésével akkumuláló hatást fejthettek ki. Nem véletlenül keltette fel ez a DJ ellenőrzését végző minisztériumi osztályvezető figyelmét is: „...hogy eddigi jelentéseimben többször érintett intelligens vezetőréteg hiányát a jövőben a hazai németiség megmozdulásának legtöbb terén az itt nevelkedett ifjak fogják fokozatosan kipótolni és munkájuk szándékától és hatékonyságától függ majd jórészt hazai német nyelvű lakosságunknak a magyar nemzettel és a magyar hazával szemben tanúsított magatartása.”⁸⁷

Ellenfelek hálójában – Levente és KALOT

Az alapszabályzat elfogadása után a Leventével való viszony is rendezésre szorult, bár erre vonatkozó tárgyalásokat már a DJ megalapítása után is folytattak egymással a felek, amelyek a DJ-tagok leventeszolgálatának kérdését helyezték a középpontba. A Leventé-

⁸⁷ Balázs Ferenc, a VKM VI. ü. o. előadójának bizalmas jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a pécsi NS-Erziehungsheim ellenőrzéséről, Pécs, 1944. március 2. – MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 136/1944. A teljes szöveget ld. ebben a kötetben.

vel kötött megállapodás, amelyet 1942. április 23-án Bély Alajos (az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetője), valamint Huber Mátyás (Volksbund országos ifjúságvezetője) kötött, a két szervezet bajtársi együttműködésének, a köztük lévő kölcsönös tiszteletnek és a baráti kapcsolatoknak még bensősebb alakítását tűzte ki célul.⁸⁸ Erre szükség is volt, hiszen a Leventével való súrlódások a DJ életéből nagyon jelentős részt tettek ki, noha csillapodtak, s 1940–1941 után a Leventével való problémák területi súlya áttevődött Erdélyre és a Bácskára, ahol addig nem kellett a Levente korlátozó gyakorlatával konfrontálódni, éppen ezért viselték ott ezt nehezebben is.

Alsóbb szinten a problémák az egyezmény után is megmaradtak, de talán csökkenő tendenciát mutattak. A Levente a kötelező kiképzésen túl, amelyet legfeljebb felfüggesztettek bizonyos időre, de a DJ-ot annak elvárásai ellenére soha nem mentesítették alóla, leginkább a leventeegyesületek révén akarta ellensúlyozni a DJ térnyerését. Egy Teleki miniszterelnöknek készített feljegyzés is ebben a szellemben nyilatkozott: „A magam részéről egyébként kíváncsi vagyok, hogy a német lakta területeken a leventeegyesületek erőteljes kifejlesztésével felvegyük a versenyt a német népcsoport szervezeteivel, hogy ezáltal a német ifjúságnak – legalább egy részét – elvonjuk a német szervezetek befolyása elől.”⁸⁹

Így a leventeegyesületi élet fellendítésére minden községben különös súlyt kellett helyezni és nagy gonddal kellett törekedni arra, hogy az egyesület keretében a nem magyar nemzetiségű leventék is minden tekintetben, tehát szórakozás, ismeretterjesztés, sport, kirándulások, táborozások, szociális tevékenység, s a többi terén – tevénytárgyaikat kielégíthessék. Vagyis a megegyezés ellenére a két szervezet mindig is konkurenciaként tekintett egymásra.

Nem volt hasztalan gondolat, hogy a bleyeri fordulattól kezdődően egyre inkább radikalizálódó német ifjúságszervezési törekvésekre a több mint nyolcvan százalékban római katolikus vallású magyarországi németek körében vallási alapon találjanak ellenszert. Erre a leghatékonyabbnak tűnő lehetőséget az 1935-ben alapított Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Titkársága/Testülete (KALOT) és a leányifjúság számára létrehozott társzervezete, a Katolikus Asszonyok és Lányok Szövetsége (KALÁSZ) adta meg a lehetőséget. Eleinte ez még nem is okozott problémát, de az Ifjú Német Bajtársak néven kvázi intézményesülő ifjúsági irányzat a népközségi elven az ifjúság megszervezését csakis etnikai alapon és saját keretei között tudta elképzelni. Ez az új irányzatú megközelítés, s egyáltalán az a tény, hogy az MNNE-n belül a Basch-féle csoport nyitott az ifjúság felé, teremtett súrlódási felületet a KALOT-tal, amely a 16 és 24 év közötti ifjakat szervezte, tehát eleinte nyolc, majd a Volksbund alapítását követően két év előnnyel rendelkezett a német mozgalommal szemben. A vélhetően 1939-ben megjelent *Auf, ihr Brüder* [Fel, német testvérek] című német nyelvű brosúrával pedig tovább erősítette szervezési tevékenységét.⁹⁰ Ráadásul a Levente német tagozata mellett a magyar kormány Teleki Pál

⁸⁸ A megállapodást ld. ebben a kötetben.

⁸⁹ Miniszterelnökségi feljegyzés Teleki Pál m. kir. miniszterelnöknek a magyar-német kisebbségi megállapodás tárgyában, Budapest, 1940. november 9. – MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-211-M.E.-1940-L-17543. A teljes szöveget ld. ebben a kötetben.

⁹⁰ Die „Katholische Landjugendbewegung (KALOT)“ und wir – BArch, Reichsorganisationsleiter der NSDAP, NS 22/108. BALOGH Margit, *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946*. MTA TTI, Budapest, 1998, 101–102.; TILKOVSKY Lóránt, *Ez volt a Volksbund*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1978, 47, 72, 83.

vezetésével mind a KALOT-nak, mind pedig a KALÁSZ-nak anyagi támogatást is juttatott, hogy az ifjú bajtársak egyre erősödő szervező munkája elől elvonja a német fiatalokat.

Miután a bécsi egyezmény után a KALOT kénytelen volt visszafogni a németek körében kifejtett tevékenységét, 1940 végére a KALOT és a KALÁSZ működése a német nemzetiségi vidékeken teljesen elakadt, a csoportok pedig bomlásnak indultak.⁹¹ A Volksbund és a DJ állta jobban tehát a sarat, mert addig úgy tűnik, hogy a KALOT-nak nemigen sikerült megakasztania a DJ szervezeti fejlődését, illetve nem ez a konkurens szervezet jelentette a legfőbb hátráltató erőt, jelentősége ebből a szempontból eltörpült. 1944-ből származik az első utalás arra, vagyis már a bomlás időszakában, hogy jelentősebb számban léptek volna át DJ-tagok a KALOT-ba.⁹²

Érintkezések a birodalommal

A német identitás erősítésének és azon túl a visszanémetesítés egyik legjobb eszköze a népközségi interakciók erősítése volt. A leghatásosabban ezt a birodalmi németekkel való érintkezéssel lehetett elérni, hiszen ennek óriási presztízse volt, s már az első világháború idején is megmutatkozott jótékony hatása, identitást erősítő jellege. A rendszeres látogatások, illetve birodalmi tanfolyamok mellett a birodalmi gyermekek befogadása tette talán a legnagyobb szolgálatot, hiszen ez számos magyarországi német településen tömeges jellegű volt és hosszú ideig állt fenn. Hasonló volt a DJ saját kezdeményezése, amikor a szociális szolidaritás leple alatt olyan „állítólagosan szegény sorsú” gyermekeket küldött más vidékekre, akik németiségben már alacsony szinten álltak. Nem véletlenül kerültek szatmári, már csaknem teljesen elmagyarosodott svábok az egyik legerősebb kohéziót felmutató Bácskába.

A helyi jelentések egyértelműen rávilágítanak arra, hogy az ún. Vándormadár-fóbia nem 1933 után jelentkezett, ahogy azt Illyés Gyula is sulykolni próbálta, hanem a húszas években is meglévő jelenség volt, csak akkor még nem érte el azt az érzékenységi küszöböt, hogy mindenki a pángermanizmus magyarságot megsemmisítő erejéről áradozzon. A jelenség pedig már a húszas évek legvégén és az 1930-as évek legelején felélénkült Délkelet-Európa irányába, és nem volt köze a náci hatalomátvételhez. Sőt utóbbi éppen hogy megakasztotta ezt a fejlődést, amikor is 1933-tól a Hitlerjugenden kívül más ifjúsági csoport nem is igen mehetett külföldre. Vagyis amikor a problémát a magyar elit érzékeli, már Hitlerjugend tagok érkeznek, akik azonban egyelőre kerülnek az egyenruha-viselést, ezért látszatra nem sok dolog különböztette meg őket a „vándormadaraktól”. Az érzékenység fokozódása vélhetőleg inkább annak tudható be, és ez ösztönözte a megfelelő szigorítások elrendelését, hogy a Népi Német Bajtársak fellépése sokkhatást idézett elő, amit minden eszközzel vissza kellett vetni.

⁹¹ BALOGH, i. m. 102.

⁹² A Békés vármegyei Almáskamaráson 1943 végén, 1944 elején 18, Vértessacsán több mint 90 fő lépett ki a német ifjúsági szervezetből, és pártolt át a katolikus ifjúsághoz. Monatsbericht Januar 1944 über die Lage der deutschen Volksgruppen (Ungarn) – PAAA, Inland II Geheim – Ungarn: Etat, Deutsche Schule, Lagebericht, Situationsbericht, Evakuierung 1941–1944, R 100 961, 393192-393200., itt 393194.

Jelentősebb volt a kapcsolat fordított irányban. A birodalmi tanfolyamok mellett a harmincas években több száz embert érintett a birodalmi munkavállalás lehetősége, amely nemcsak azt tette lehetővé, hogy a magyarországi német ifjak állandó náci közegben lehettek, de arra is sor kerülhetett, hogy felkészítsék őket hazatérésük után a magyarországi német mozgalomban rájuk rótt feladataik ellátására. A főleg a szervezés idejében – állítólag gyakorta – titokban kiszállított fiatalokat elsősorban a szülők reakciói, és valószínűleg a hatóságok előtti leplezés miatt juttatták ilyen formában Németországba. Erről azonban nincsenek megbízható információink. A jelentésekből a bizonytalanságot és a tudatlanságot, a vélelmezést alátámasztó töltelékszavak tömkelege világlik ki.

Az érintkezések további válfaját jelentették a katonai jelenlétek, akár a saját tagok Fegyveres-SS-ből való szabadságolása, akár az átvonuló birodalmi német katonák révén. A katonai egyenruha nimbusza révén ez mindig ösztönzően tudott hatni az itt-ott megbicsakló öntudatra és elkötelezettségre, még ha ez a hatás elsősorban lokális jelleggel bírt is.

A háború legvégére az addig jól különválasztható, a kölcsönös érintkezésekkel egybeérő birodalmi német és magyarországi német szál egyre inkább egybefonódott, s a magyarországi német kolónia a gyakorlatban is egyre inkább a birodalom tartománya szintjére emelkedett. Ezt jelezték az olyan megnyilvánulások, amikor a birodalmi sport- vagy szakmai versenyeken a legjobb tartományi győztesek körében a magyarországiak is feltűntek.

A Volksbund és az NSDAP Külföldi Szervezete (Auslandsorganisation, AO) magyarországi szervezetei között az évek során egyre több közvetlen érintkezési felület alakult ki. Az itteni Hitlerjugend és a Német Ifjúság ünnepélyei, tornagyakorlatai, a téli segélyakció, a közös kirándulások, a közös évfordulós és győzelmi ünnepségek, a nyelvtanfolyamok, stb. voltak azok a területek, amelyeken a két szervezet működése leggyakrabban találkozott. Mindamellet eddig nem volt példa arra, hogy a két szervezet hivatalosan is együttműködjenek valamely közös akcióban: a politikai és érzelmi azonosság ellenére mindkét testület igyekezett megőrizni hivatali különállását. Szeptember végén mégis olyan megállapodás jött létre a Volksbund és az AO vezetősége között, amely erős rést ütött ezen a formai szeparáltságon és bár az együttműködésre vonatkozó ezen megállapodás egyelőre nem jelentős területekre szorítkozott, mégis a később teljes kollaboráció felé vezető első lépésnek tekinthető. A megállapodás szerint a német hangversenyek, K.D.F.-előadások,⁹³ sétakirándulások, gazdasági és kulturális vendéglőadások és hasonló rendezések ügye került 1942 őszétől közös igazgatás alá.

Az egyik leghatásosabb kapcsolódási pontot a birodalmi gyermeknyaraltatási akció (Kinderlandverschickung, KLV) jelentette. Az akció a kormány tudtával és jóváhagyása mellett bonyolódott, a Gyermekvédő Liga vezette és irányította, s 1942-ben 10 000 birodalmi német gyerek magyarországi nyaralását tett lehetővé. Az első még megghiúsult kísérletkor még az MNNE-re is számított a kormány, ezért a Volksbund valóságos versenyt indított a birodalmi gyerekek befogadásáért, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy ezzel erősítse saját táborát és a német identitást. Itt tartózkodásuk alatt, esetleges utazásaik során a német gyermekek és vezetőik magatartását éber figyelemmel kísérte a magyar adminisztráció. A KLV azon túl, hogy a Volksbund számára kedvező birodalmi német

⁹³ Az Örömben az erő (Kraft durch Freude, KdF) német szabadidős mozgalom előadásai.

jelenléteket biztosított, az ország, s főleg az 1942-ben ide érkező, és 1943-ban is még 8000 fős birodalmi német gyermekcsereg legnagyobb részét befogadó hazai némettség közvetett kizsákmányolása volt. A birodalmi propaganda odahaza pedig egyenesen azzal operált, hogy mennyit híztak a gyerekek a KLV alatt.

A forrásokról

Forráskiadványunkban a kutatás során összegyűjtött, az előzetes várakozásokat messze felülmúló mennyiségű hazai és külföldi forrásoknak olyan válogatását kívánjuk közreadni, amely révén a magyarországi német ifjúság fent vázlatosan ismertetett története és e korosztály politikai insztrumentalizálási folyamata a leginkább nyomon követhető, de megelevenedik a Német Ifjúság szervezetének mindennapi tevékenysége is. Az is hasznosnak forgathatja azonban, aki általánosságban a Volksbund működésével kapcsolatban szeretne mélyebben tájékozódni, hiszen az „anyaegyesület” és ifjúság működése nemigen választható külön, különösen nem a mindennapok világában. A forrásadottságok alapján ezekből a dokumentumokból elsősorban egy konfliktustörténet bontakozik ki, amely sok esetben elfedi a tényleges viszonyokat. Mindazonáltal a sorok között olvasva a konfliktusokon túl is kirajzolódik a nemzetiségi szubkultúra és szerveződéseinek egyfajta belső története. E vonulat erősítésére a későbbiekben még egyházi források kutatásba való beemelése is szükségessé válik. A német ifjúsági mozgalom helyes értelmezéséhez pedig azt is meg kell fontolnunk, hogy az átlagos mindennapok világához képest is csupán egy nem mindent átfogó és körülölelő résztevékenységről van szó, amely alapján nem lehet kizárólagosan megítélni egy népcsoport ifjúságát.

Az itt közölt források németországi és magyarországi levéltárakból, az államigazgatás, illetve Németországban a pártbürokrácia különböző szintjeiről származnak. Így minisztériumi, központi hivatali, katonai dokumentumokról van szó egyrészt, másrészt a területi közigazgatás különböző szintjeinek iratairól.⁹⁴ Ezáltal lehetővé válik a német ifjúsági mozgalom és ifjúsági szubkultúra részletes rekonstruálása, amit e kötet közreadója részletes történeti elemzésként önálló monográfia keretében fog az olvasók elé tárni. További kutatási eredmények már csak a legalsóbb, elsősorban közszégi forrásanyag feltárással várhatók. A szövegek helyesírását a könnyebb olvashatóság kedvéért hozzáigazítottuk a mai helyesírási szabályokhoz.

A dokumentumok őrzési helyei:

- Szövetségi Levéltár (BArch), Berlin
- Külügyminisztérium Politikai Levéltára (PAAA), Berlin
- Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Országos Levéltára (MNL MOL), Budapest
- Hadtörténelmi Levéltár (HL), Budapest
- Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (MNL BKKML), Kecskemét

⁹⁴ Köszönet az iratokat őrző levéltáraknak és munkatársaiknak a kutatáshoz nyújtott segítségükért.

- Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (MNL BML), Pécs
- Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára (MNL PML), Budapest
- Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltára (MNL TML), Szekszárd
- Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára (MNL VeML), Veszprém
- Budapest Főváros Levéltára (BFL), Budapest

Pécs, 2014 decemberében

Vitári Zsolt

FORRÁSOK

I.

IFJÚSÁGSZERVEZÉSI KÍSÉRLETEK A VOLKSBUND MEGALAPÍTÁSA ELŐTT

Bleyertől a népi német bajtársakig

1.

Emlékirat

A magyarországi német kisebbségnek nyelvi fennmaradására és kulturális fejlődésére vonatkozó kívánságairól és e kívánságok kielégítésére alkalmas módokról és eszközökről.

Az 1923 júniusában kiadott 4800/1923 M.E. számú kisebbségi rendeletnek¹ végrehajtása nagyon lassan halad előre, sokkal lassabban, mint azt a tényleg fennforgó nehézségek objektív számbavételével várni lehetett volna. Ennek két, mind komolyabbá váló következménye van: először az, hogy a hazai német kisebbség széles köreiben mind nagyobb lesz az elégedetlenség és a bizalmatlanság; másodszor, hogy a külföldi sajtóban, főleg a németországi, de az ellenséges sajtóban is a magyar kisebbségi politikának kritikája mind általánosabb és mind hangosabb lesz. Mind a két következmény kétség kívül káros az ország és a német kisebbség szempontjából egyaránt és azért senkit sem tölt el nagyobb aggodalommal, mint éppen minket, ez emlékirat szerzőit, akik a hazai németiség kérdéseinek megoldását állandóan sürgetjük, de a megoldást kezdettől fogva a magyarsággal való békés megegyezésben és a magyar kormánnyal való szolidaritásban kívántuk és kívánjuk ma is.

Meg vagyunk arról győződve, hogy a fent említett két káros következmény, mely részben bel-, részben külpolitikai érdekeket érint, megszüntethető, hogyha igénybe vétetnek azok a módok és eszközök, amelyek egyedül nyújthatnak biztosítékot a hazai német kisebbség kívánalmainak teljesítése tekintetében.

¹ A m. kir. minisztérium 1923. évi 4800. M. E. számú rendelete a trianoni békeszerződésben a kisebbségek védelmére vállalt kötelezettségek végrehajtásáról. A kisebbségek jogainak biztosítása mellett a 19. §-a lehetővé tette, hogy „A kisebbséghez tartozó magyar állampolgárok a nyelv, művészet, tudomány s általában a közművelődés előmozdítására, továbbá a közgazdaság fejlesztésére s ily rendeltetésű intézmények létesítése végett az állam törvényes felügyelete alatt s a fennálló törvényes rendelkezések megtartásával társulatokat vagy egyleteket alapíthatnak, tarthatnak fenn, s pénzalapokat is gyűjthetnek, s e tekintetben nem vethetők alá más szabályoknak, mint amelyek a magyar anyanyelvű állampolgárok hasonló jellegű társadalmi intézményeire nézve fennállanak...” – http://dediserver.eu/hosting/ethnodoc/data/H_19230621-1.pdf (2013. augusztus 30.) – BALOGH Sándor (főszerk.): *A magyar állam és a nemzetiségek. A magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848–1993.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2002, 270–275.

Mielőtt ezen módozatok és eszközök ismertetésére áttérnénk, röviden összefoglaljuk egészen konkrét formában azokat a kívánságokat, melyeket a hazai németiség nyelvi fennmaradás és a kulturális fejlődése tekintetében táplál. Előre bocsájtunk két megállapítást: először, hogy a kívánságok egyetlen pontban sem lépik túl sem szellemükben, sem betű szerinti értelmükben az 1868. évi 44. t.c.² és a 4800/1923 M.E. számú kormányrendelet rendelkezéseit, sőt szinte az egész vonalon azokon jóval innen maradnak; másodsor hogy e kívánságok a maguk összességében sem maximumot, sem minimumot nem képviselnek, hanem azt az abszolút mértéket, melyet egyrészt a hazai németiség legreálisabb életérdekei követelnek meg és amely másrészt a magyar államnak és a magyar faj szupremáciájának semmi reális érdekét nem sérti.

I.

A hazai németiségnek nyelvi fennmaradására és kulturális fejlődésére vonatkozó kívánságai:

1.) Iskola és nevelés tekintetében:

a) Az óvókban a magyar nyelv mellett és vele egyenlő mértékben a német nyelv is használtassék.

b) A körülbelül 400 községben, melyekben 40 német anyanyelvű iskolaköteles gyermek van, az iskolákban a B-típusú tétessék általánossá, mégpedig megjavított formájában és természetesen a fennálló A-típusok érintetlen hagyásával.³

c) A középfokú iskolák (polgári iskolák) alsóbb és középfokú szakiskolák, középiskolák tekintetében a hazai németiség nem kívánja, bár ehhez a törvény és a kormányrendeletek alapján joga volna, a német nyelv általánosítását, hanem az ország és saját érdekében beéri azzal, hogyha megfelelő számú és megfelelő vidékeken elhelyezett középfokú iskolákban a vallástanon kívül 2–3 tantárgy az összes osztályokon keresztül német nyelven tanítatik.⁴

d) Kellő módon és mértékben gondoskodást kér a magyar királyi kormány részéről abban a tekintetben, hogy mind az övék, mind az elemi és középfokú iskolák számára megfelelő számú és képzettségű tanerő neveltessek.

e) A főiskolákon és egyetemeken engedtessek meg hivatalosan, hogy a hazai német kisebbséghez tartozó ifjúság jóváhagyott alapszabályú egyesületekben tömörülhessen.⁵

² Az 1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában, amely a dualizmus korai időszakának Eötvös-féle, liberálisabb nemzetiségpolitikájának volt a terméke.

³ A 110.478/1923. sz. VKM-rendelet rendszeresítette az állami elemi kisebbségi iskolák tekintetében az A-, B-, illetve C-típusú iskolákat aszerint, hogy az oktatásban milyen mértékben alkalmazzák a kisebbség nyelvét. Igazából csak az A-típust lehetett kisebbségi iskolának tekinteni, mert az oktatás nyelve itt a kisebbség nyelve volt, a magyart pedig tantárgyként oktatták. A C-típus ennek az ellenkezője volt, a B-pedig vegyes tannyelvű iskolákat jelentett. Az 1929/30-as tanévben 49 A-, 119 B- és 292 C-típusú iskola működött. – SPANNENBERGER, Norbert, *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között, 1938–1944*. Lucidus, Budapest, 2005, 83–84.

⁴ 1940-et megelőzően nem létezett olyan középfokú oktatási intézmény, amelyben tantárgyakat német nyelven oktattak volna. Ezt követően Erdély visszacsatolásával és a Volksbund saját iskolahálózatának kiépítésével jelentősen változott a helyzet.

⁵ Ilyen volt az 1924 végén alakult Suevia elnevezésű egyesület, mely alapszabályainak jóváhagyását a kormány még 1934-ben is megtagadta, de működését nem akadályozta. – BELLÉR Béla, *A Volksbildungsverein-től a*

f) A Levente és hasonló természetű egyesületekben a vezényszó természetesen magyar legyen, de egyéb tekintetekben német községekben és vidékeken a magyar nyelv mellett érintkező és oktató nyelvként a német nyelv is használtassék.

2.) A hatóságok előtt való nyelvhasználat tekintetében:

a) Mindazokban a községekben, járásokban és megyékben, melyekben a német kisebbség nagyobb számban (a kisebbségi rendeletben előírt legalábbis 20%-ban) lakik, a német anyanyelv mind szóban, mind írásban használható legyen.

b) Ennek elérhetése céljából komolyan végrehajtandó az 1924. évi II. t. c.⁶ és a bíróságokon és bírósági hivatalokon kívül a többi hivatalnál és hatóságnál is biztosíttassék a 4800/1923 számú rendelet szerinti nyelvismeret.

3.) Kulturális szervezkedés tekintetében:

a) A Magyarországi Német Népművelődési Egyesület szervezkedő és kulturális munkája felszabadítandó a jelenlegi korlátozásoktól, vagyis a helyi választmányok alapítását,⁷ az egyleti összejöveleteket és előadásokat a hatóságok ne legyenek jogosítva ok nélkül eltiltani.

b) Mind az egyesület központi tisztikara és választmánya, mind a helyi választmányok vezetősége szabadon, a kormány és a helyi hatóságok beavatkozása nélkül legyen választható.

4.) Politikai tekintetben:

A hazai német kisebbség nem kíván kisebbségi pártot alakítani. Ez azonban csak úgy lesz mindenkorra elkerülhető, ha lehetővé tétetik, hogy a német kisebbség a kormánypárton belül oly német képviselő csoportot alakíthasson, mint amilyen annak idején az erdélyi szász képviselők csoportja volt.

II.

A hazai németiségnek nyelvi fennmaradására és kulturális fejlődésére vonatkozó kívánságainak kielégítésére alkalmas módozatok és eszközök:

A fentiekben röviden formulázott kívánságoknak komoly és bár fokozatos, de mégis belátható időn belül való kielégítése érdekében meggyőződésünk szerint a következő módozatok és eszközök alkalmasak:

Volksbund-ig. A magyarországi németek története, 1933–1938. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002, 28.

⁶ 1924. évi II. törvénycikk a közhivatalokban a kisebbségi nyelvek ismeretének biztosításáról. ld. 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁷ Az MNNE kezdetben nem alakíthatott helyi csoportokat Veszprém és Pest vármegyében, majd utóbbiban 1926-ban ez lehetővé vált. Baranya vármegyében az első években alapított, de még nem engedélyezett helyi csoportokat a főispán 1927-ben visszamenőleg oszlatta fel, s utána is saját személyes engedélyéhez kötötte az alapításokat. FLACH, Paul, *Ortsgruppengründungen des Ungarländischen Deutschen Volksbildungsvereins (1924–1940) und des Volksbundes der Deutschen in Ungarn (1938–1941)*. Selbstverlag, München 1968, 4., SEEWANN, Gerhard, *Geschichte der Deutschen in Ungarn, 1860–2006*. Verlag Herder-Institut, Marburg 2012, 234–236.

a) A vallás és közoktatásügyi minisztérium kebelében a német anyanyelvű oktatás kérdéseinek gondozására külön osztály állíttassék fel, mégpedig oly szakférfiakból, kik nem a felsőbb parancs folytán, hanem meggyőződésből hívei a kormány kisebbségi iskola- és kultúrprogramjának.

b) Az egyes királyi tanfelügyelőségeknél a német kisebbségi iskolák látogatásával és ellenőrzésével oly tanfelügyelők bízassanak meg, akik erre a hivatásra nyelvtudásuknál és felfogásuknál fogva alkalmasak és tisztüket felelősséggel töltik be.

c) Az Országos Közoktatásügyi Tanács⁸ mintájára a Magyarországi Német Népművelődési Egyesülettel kapcsolatban a hazai német kisebbség iskolaügye részére olyan tanács szereztessék meg, melynek tagjait természetesen a kormány nevezné ki, s amelynek feladata volna a kultuszkormánynak javaslatokkal szolgálni, szakvéleményeket adni, a kisebbségi iskolákat látogatni stb.

d) A „Német anyanyelvűek kormánybiztossága”⁹ alakíttassék át a német kisebbség oly kormány biztosságává, melynek vezetője és tisztviselői a Német Népművelődési Egyesület vezetőségével és a hazai német kisebbség szóvivőivel összhangban működnek. Ennek a kormánybiztosságnak volna a feladata közben járni abban, hogy a törvényben és kormányrendeletben megállapított német kisebbségi nyelvhasználat a hatóságok részéről a gyakorlatban is érvényesíttessék és intézkedni akkor, hogyha például az alsóbb hatóságok a Népművelődési Egyesülettel szemben meg nem felelő eljárást tanúsítanak. A mindennapi tapasztalat mutatja, hogy a jelenlegi sablonos jogorvoslati eljárás nem alkalmas arra, hogy az előforduló nehézségeket és helytelenségeket kiküszöbölje.

e) Azonban a választókerületekben, amelyekben a német kisebbség többségben van, a kormánypárti jelölések sem a kormánypárt központi vezetősége, sem helyi szervezetei útján ne történjenek meg a német kisebbség szóvivőivel és ezek útján a helybeli hívek vezető embereivel keresett érintkezés és létesített megegyezés nélkül.

Ezekben összefoglalóan előadtuk a hazai német kisebbség nyelvi és kulturális kívánságait, és megjelöltük azokat az utakat is, amelyek ezen kívánságok megvalósítását biztosítanák. Ezt mi programunknak valljuk és ha a magyar királyi kormány előterjesztésünket elfogadja, azzal oly rendszert inaugurálna,¹⁰ amely a magyarországi német kisebbségi kérdést végleg és mindenkorra megoldaná és teljes megnyugvást keltene itthon és külföldön, nevezetesen a lekapcsolt részek németjei körében és Németországban. Az általunk indítványozott intézmények megteremtése további sajnálatos súrlódások és félreértések elkerülésével biztosítaná a cél elérését, mégpedig rendeltetésszerűen és fokozatosan. A felállítandó szervek hármas feladatot teljesítenének: 1.) a közvélemény felé a kormány szándékainak komolyságát dokumentálnák, 2.) alkalmat adnának a német kisebbség szóvivőinek, hogy felelősség mellett vegyenek részt a hazai németiség még hiányzó, vagy hiányos iskolai és kulturális intézeteinek felépítésében és megerősítésében, ami a nemzetközi viszonylatokban mindenütt propagált kisebbségi kulturális autonómiának a magyar spe-

⁸ A Vallás- és Közoktatási Minisztériumnak 1871 óta működő tanácsadó háttérintézménye.

⁹ 1922-ben a megszűnő, 1920 végéig Bleyer Jakab vezette nemzetiségi minisztérium helyett hoztak létre a minisztérium államtitkára, Steuer György vezetésével egy nemzetiségi kormánybiztosságot. Steuer viszont sokkal inkább a kormány, mint a hazai németiség érdekeit tartotta szem előtt. SPANNENBERGER, *Volksbund*, i. m. 52.

¹⁰ Vezetne be.

ciális helyzetnek teljesen megfelelő és ahhoz alkalmazkodó végrehajtásával volna egyenlő, 3.) a kormány és a német kisebbség vezetői közt való bizalomnak és összhangnak, amelyre a kormányelnök úr egyes nyilatkozatai szerint súlyt helyez és amelyet természetesen mi is mindenekfelett szükségesnek tartunk, végre életet adna, mert ma az annyira kívánatos együttműködés technikailag és tárgyilag csak ritkán válik valósággá.

Az előadottakat a helyzet teljes ismerete és az abból fakadt mély meggyőződés mondatra velünk tollba. Éppen azért – számot vetve lelkiismeretünkkel – vállaljuk és viseljük érte a felelősséget a bel- és külföld, a magyarság és saját fajtánk, a jelen és jövő előtt. Egyet biztosan állíthatunk, azt, hogy ha a kormány nem hallgat meg bennünket, a kérdés nem fog nyugvó pontra jutni. Nem miattunk, vagy általunk, sőt ellenkezőleg! Utánunk vagy helyettünk csak a szélsőség következhetik.

Budapest, 1928. február közepén.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-210-M.E.-1929-C-1989.

2.

M. Kir. Pécsi IV. Csendőrkörület

ad 10. szám

kt. 1933

A kétyi Német Népművelődési Egyesület felosztatását kéri

1933. V. 16-án kelt ad 10. szám jelentésemre

kt. 1935

Főszolgabíró Úrnak

Zomba, 1933. május 21.

Bonyhád

Amennyiben a német népművelődési egyesületek alapszabályainak 5. §-a 3. és 4. pontja értelmében az egyesületnek 24 éven aluli egyének tagjai nem lehetnek, a kétyi német népművelődési egyesületnek pedig a mellékelt névjegyzék szerint 21 tagja van 24 éven aluli, és ebből 3 levontköteles, ennél fogva az alapszabályuk 22. §-a értelmében kérem az egyesület felosztatását, annál inkább, hogy Kéty községben az amúgy is elharapódzott pangermán törekvés megakadályozható legyen.

1 drb. melléklet

[aláírás]
öpk.¹¹

Forrás: MNL TML, IV 404b, Tolna vármegye alispánjának iratai, 6369/1934.

¹¹ Öparancsnok.

3.

Másolat a 11617/1934. VIII. res. B. M. sz. iktatmányról.-

Tolna vármegye főispánja. Szám. 1431/főisp. 1934. Tárgy: A Magyarországi Német Népművelődési Egyesület kétyi ifjúsági tanfolyama. [...]

...s jelentem, hogy – nézetem szerint – az egyesületi előadások túllépnek az egyesületi alapszabályokban körülírt határokat s ezen előadásoknak tulajdonképpeni célja: politikai iskoláztatása, német öntudatra való nevelése a 24 éven aluli ifjúságnak.¹² A M.N.N.E. az ifjúságot német nemzeti és nem nemzetiségi és állampolgári szellemben neveli, ami már túlmegy az egyesület célján és ellenkezik a megkívánható állampolgári hűséggel. A külpolitikai érdekekkel szemben való legnagyobb loyaltásom mellett is kénytelen vagyok felelősségem tudatában ezen újabb irányú, különösen az ifjúságot behálózó, új irányzattal szemben aggályaimat kifejezésre juttatni, mert meg vagyok róla győződve, hogy ez az újabb mozgalom igen nagy veszedelmeket rejt magában, melynek nyomai egyes német nemzeti megnyilatkozásokban máris feltűnedeznek s az oktató tanfolyamokról hazatérő ifjak nem nemzetiségi és kulturális vonatkozású kijelentéseket tesznek, hanem olyanokat, melyek egy idegen nemzettel való öntudatos közösségre utalnak. Az alapszabályokban megengedett oktató-tanfolyamokat nem lehet úgy értelmezni, amint azt az oktatók tanításai célozzák, hogy a nemzeti és politikai célokat szolgáljon s a német nemzeti öntudat folytonos hangoztatásában merüljön ki s végeredményben politikai iskolává fajuljon, mert az ilyen irányú népművelés lehetőségeket az alapszabályból kimagyarázni nem lehet. Ismételtén azt vagyok bátor Nagyméltóságod¹³ figyelmébe ajánlani, hogy ezen új irányú népművelés megengedett határai tekintetében a M.N.N.E. egyesülettel egy megállapodást kellene létesíteni, hogy a végrehajtó bizottságok kellő tájékoztatást szerezzenek arról, hogy mennyit engedhetnek meg. Szekszárd, 1934. december 19-én. Aláírás főispán P.H.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 109. cs., K 28-210-M.E.-1935-C-15090.

¹² A Magyarországi Német Népművelődési Egyesületnek (MNNE) hivatalosan 24 éven felüli személyek, gyakorlatilag csak felnőttek lehettek tagjai.

¹³ Belügyminiszter.

4.

23/26 szám

B. kt. 1934

Budapest, 1934. május 30.

Nemzetiségi mozgalmak

Pángermán mozgalmak

[...]

2.) Folyó hó 17-én kelt összesítő jelentésében a „Pángermán mozgalmak” 2.) pontja alatt jelentett ágfalvai német ifjúsági egyesületnek eddig 50 tagja van. Havonta 10 fillér tagsági díjat fizetnek. Folyó hó 3-án az egyesület tagjai Burgenlandba, Fraknóvárra rándultak ki. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), 651/9. d., K 149-1934-651f9

5.

Másolat

Tolna vármegye völgyeségi járásnak főszolgabírájától... Szám: 5731/1934... Tárgy: A Magyarországi Német Népművelődési Egyesület kérelme ifjúsági tanfolyam rendezése [Kéty községben] tárgyában... [...]

A tanfolyamot dr. Basch Ferenc egyl. titkár nyitotta meg kb. 25–30 perces beszéddel, amelyben főként azt hangsúlyozta, hogy ez az országban az első ilyen ifjúsági tanfolyam, mert eddig a hatóságok annak megtartását nem tették lehetővé, azonban alapszabályaik erre módot adnak, így most a tanfolyamok sorozatát fogják különböző községekben megtartani. Hosszasan fejtegette, hogy milyen fontos az ifjúságnak az általuk hirdetett új szellemben való nevelése, mert a régi szellemben nevelt férfiakra ők csak kis mértékben számíthatnak és ha 10 éves munkájuk és fáradságukkal megszerzett híveik kihálnak, nem lesz, aki az általuk hirdetett eszmét tovább fenntartsa és teljes győzelemre juttassa. Példák sorát hozta fel a 10 évi nehéz és fáradságos küzdelmeikről, az elért egyes helyeken kiváló eredményeket követendő például állította, és lelkesítette az ifjúságot, hogy a rájuk küzdelmeikben váró nagy feladatokra igaz németek módjára a hűséggel és becsülettel készüljenek. [...] Utána Herczog József beszélt, ugyancsak eléggé éles hangon, aki az általuk Buda környékén eddig már végzett ifjúsági mozgalmakról számolt be, ahol a német ifjak foglalkozásra és társadalmi állásra tekintet nélkül a német faji öntudat és a sváb összetartás hatalmas erejénél fogva az iskola elvégzése után is együtt maradnak érzésben, bajtársi német testvéri szeretetben. Külföldi példákat is hozott fel, ahol az ifjúsági szervezkedés

sokkal fejlettebb és gyönyörű eredményeket tud produkálni. Ezt akarják ők is elérni, hogy a magyarországi németiség az állampolgári hűség fenntartásával megmaradjon elsősorban és mindezek felett németnek, megtartva német fajiságát, anyanyelvét szokásait, viseletét és általában az összes német sajátosságait. [...]

Dacára annak, hogy a legszigorúbban véve az elmondott beszédek törvénysértést nem tartalmaztak, sem államellenes eszméket nem hirdettek, mégis végtelenül romboló hatással vannak azok az eddig hazafias svábságra, főként az ifjúsági mozgalmak eredményei kiszámíthatatlanok. Herczog József vál. tag¹⁴ magánbeszélgetés során kijelentette előttem, hogy a szerbiai svábok öregjei még ma is hűek a magyar nemzethez, ellenben az ifjú német mozgalom híveire ma már Magyarország nem számíthat. Ezt az ifjú német mozgalmat támogatjuk mi is most hatóságilag, de hogy ez hova fog vezetni, azt mutatja a szervezkedés eddigi eredménye is, mely oda vezetett, hogy az egyesület tagjai ma, mondhatnám hivatalból mind ellenzékiek és rájuk ma már semmiféle hazafias mozgalomban számítani nemcsak, hogy nem lehet, hanem vagy ellenséges álláspontot foglalnak el, vagy a teljes tartózkodás álláspontjára helyezkednek. [...] Megjegyzem, nem is értem egészen, hogy miért kell nekünk az egyesület hazafiasságában hinni, mikor kétségtelen tény az, hogy minden nemzetiséginek erőszakolt egyéni sérelemből ők denúciálnak, ők küldik tele a német lapokat, ők tesznek jelentéseket a Német Birodalomban hatalmas propagandát ki-fejtő, a külföldi németiség érdekeit és védelmet szolgáló szervezetnek. [...]

Bonyhád, 1934. december hó 13. – dr. Kurz István s. k. főszolgabíró

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 109. cs., K 28-210-M.E.-1935-C-15090.

¹⁴ Választmányi tag.

6.

Hegyháti járás főszolgabírája
70/eln. 1936

Bizalmas

Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Az ún. „Suevia”-diákokthoz¹⁵ a Molnár utcában van 10. vagy 20. szám alatt.

Ezen otthonban vegyesen vannak főiskolai és középiskolai tanulók elhelyezve, sőt itt helyezik el a vidékről érkező pártfogoltjaikat is. P. ok.¹⁶ az 1932. évben a Pasteur Intézetbe¹⁷ beutalt mekényesi lakosok szintén itt kaptak teljesen ingyen lakást és ellátást.

A bonyhádi iskolából Budapestre felvitt Kriszt János, V. o. tan.¹⁸ mekényesi fiú szintén itt van elhelyezve. Sem szülei, sem a gyermek nem tudja, hogy ellátásának a taníttatásának költségeit kik és miként fedezi.

Ugyanezen intézetben laknak Huber Mátyás, Michl József, Scheil és Mann főiskolai hallgatók is, akik már vidéki kirándulásaikról (különösen Huber) is ismeretesek.

Jelentem, hogy Kriszt János szülei egészen szegény emberek. A gyerek Bonyhádön is tandíjmentesen tanult és az ev.¹⁹ felekezet élmezte és ruházta. Ottani támogatását erősen nemzetellenes magatartása miatt szüntették be és erre Huber közbenjárására vették fel a Sueviába.

Sásd, 1936. évi október hó 12-én

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1936.

¹⁵ Suevia Magyarországi Német Hallgatók Ifjú Bajtársi Egyesülete. Az 1924-ben a Gothia Diákegyesület átnevezésével jött létre, amely Bleyer Jakab kisebbségi hitvallása mellett tette le a voksát. Alapszabályzatát a magyar kormány még 10 év múltán sem fogadta el, bár működése elé sem gördített akadályokat, de így a szervezet tulajdonképpen a törvényes kereteken kívül működött. – <http://www.suevia-pannonica.de/vereinsgeschichte.htm> (2013. augusztus 30.); BELLÉR, i. m. 28.

¹⁶ Példának okáért.

¹⁷ Az immunológia és lakosság védőoltásokkal való ellátottságának fejlesztésére számos állam Pasteur Intézeteket hozott létre. Budapesten a Hőgyes Endre professzor kezdeményezésére létesített és hosszú ideig vezetése alatt álló, az egyetemi általános kór- és gyógytani intézettel kapcsolatos Pasteur Intézet 1890. április 15-én kezdte meg működését. Gyógyászati és oltási feladatokat egyaránt ellátott, illetve tevékenyen részt vett az oltóanyagok előállításában is.

¹⁸ V. osztályos tanuló.

¹⁹ Evangélikus.

A népi német bajtársaktól a Volksbundig

7.

Hegyháti járás főszolgabírája
59/eln. 1936.

Bizalmas

Méltóságos Alispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy utólagos értesülés szerint f. évi április hó 12-én és 13-án Mekényes községben tartózkodott Kriszt Konrádnál és Kriszt Jánosnál *Huber Mátyás*, 1915. évi akolpusztai²⁰ (villányi járás) születésű, egyetemi hallgató, Budapesti (Molnár utca) lakos, aki azon a címen jött le a községbe, hogy Kriszt Jánossal Budapesten a sváb-bálon találkozott, s meg akarta őt látogatni.

Nevezett küldetésének közelebbi adatai ismeretlenek, látogatásának eredményeképp azonban Kriszt János, 1914. évi születésű egyén a 15 év körüli fiúk beszerzéséhez kezdett, kik közül Huber is többekkel tárgyalt. Főként azokat a gyerekeket igyekszik magához láncolni, kiknek szülei eddig a német mozgalomban való részvételre kaphatók nem voltak. A gyerekeknek természetesen imponál a „felnőtt” fiatalember barátsága s így ezeket könnyebben hálózza be.

Nyomatékos gyanúja forog fenn annak, hogy Huber ezen újabb szervezkedés megapozása és Kriszt kioktatása végett jött és valószínű, hogy hason mozgalom megindul a többi községekben is.

Sásd, 1936. évi május hó 19-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1936; IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 119/1936.

8.

Hegyháti járás főszolgabírája
70/eln. 1936.

Bizalmas.

Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Bizalmas értesülések szerint a Basch-csoport intézményesen is szervezkedik. Mekényes községben Kriszt Jánost (60. házszám) Gauleiter-nek²¹ nevezték ki. Feladata a bizalmas utasítások továbbítása és a kívánt adatok beszerzése. Nevezett fényképező géppel is ellátta és rövid időn belül kerékpárral is ellátni fogják.

A szervezet budapesti központja a „Kultúra” könyvkiadóban van, hol időnként németországi kiküldöttek is részt vesznek az összejövetelen. Legutóbb dr. Gröll nevű tanár tartott ott a kiküldöttek részére előadást.

Németországból az utasításokat szóbeli úton küldik. Állandó közvetítőjük az egyik gróf Széchenyi-család szolgálatában álló nevelőnő, ki szolgálatadójával sokat utazik külföldön. A beavatottak „Emchen” néven ismerik.

Hasonlóképpen a bizalmas utasításokat közvetítik az itt időnként megjelenő német kisasszonyok is. Állítólag állandóan 15 német leány utazik az országban, akik olyan egyéneket keresnek fel, kik a Basch-csoporttal közvetlen összeköttetést nem tartanak. Ezek után még mindig közvetett úton juttatják el az utasításokat a valódi „bizalmiak”-hoz, kiknek megvan a szervezetük.

Német anyanyelvű középiskolai tanulókat ingyenesen neveltetnek Budapesten. Az iskolát, melybe járnak, a beavatottak „Reichsdeutsche Schule”-nak²² nevezik.

A nürnbergi pártnapokon²³ Magyarországot Huber képviselte.

Dr. Mühl bonyhádi orvos állandóan küldözi a német lapokat. Ezeket küldöncök viszik községről községre és csak rövid ideig (1–2 nap) szabad egy községben tartani, a lappeldányokat így megszerezni igen nehéz. A megszerzett kivonatokat tisztelettel mellkelem.

²¹ A magyarországi német mozgalmon belül nem volt használatos ez a kifejezés, Németországban a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) körzetvezetőit hívták így. Nem véletlen, hogy a nácinak, illetve pángermánnak bélyegzett német nemzetiségi szerveződések esetében ennek használatához folyamodott a főszolgabíró.

²² A Budapesten 1908 óta működő német iskola, amelybe 1913 óta németül beszélő nem németek is járhattak. Degger, Ernst, „Die Reichsdeutsche Schule in Budapest”, in: Deutsche in Budapest, Deutscher Kulturverein (Hg.), Budapest, 1999, 272–275. 30 Jahre Reichsdeutsche Schule Budapest. Festschrift und Jahresbericht, Reichsdeutsche Schule Budapest (Hg.), Budapest 1938.

²³ Nemzetiszocialista Német Munkáspárt 1927-ben első alkalommal, 1929-től minden évben megrendezett birodalmi pártnapja. Nem valószínű, hogy az eddig nagyjából óvatos kül- és népiségi politikát folytató Németország éppen Hubert hívta volna meg Nürnbergbe.

²⁰ Ma Siklós része.

A „Merker” c. naptárból²⁴ már 3 példány ismeretes Mekényesen. Kriszt János, Bötz János és Brenn János²⁵ kezén vannak.

Jelentem végül, hogy a „Volksdeutsche” c. lap²⁶ juliusi számában „Schandurteil gegen Deutschtum in Ungarn”²⁷ cím alatt foglalkozik Basch elítélésével²⁸ és közli azt a táviratot, melyet Steinacher²⁹ Baschhoz intézett. A távirat a következőképpen hangzik:

„Fogadja meleg hálámat a német néptan melletti férfias és áldozatkész kiállásért. Igaza van: aki nem tiszteli szülei nevét, nem méltó őseihez. Elítélése éppen abban az időpontban, amikor pontosan 250 évvel ezelőtt Buda és Magyarország felszabadításért a legértékesebb német vér folyt, a teljes német népben kitörölhetetlen nyomot fog hagyni. Német néptársak milliói állnak hálával és szívélyes együttérzéssel Ön mögött, különösen azokban az államokban, ahol a németeknek – ahogy Magyarországon is – a becsületért és az élethez való jogért kell harcolniuk”.³⁰

A cikk a továbbiakban azt mondja, hogy érthetetlen, milyen morális érvekkel kíván a magyarság az elszakított területek magyarságának jogaiért ezek után síkra szállni. Basch pedig a magyarországi németiség új mártírja.

Sásd, 1936. évi szeptember hó 15-én

2 db. m.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1936.

²⁴ Ld. a naptárról való leírást ebben a kötetben.

²⁵ A MNNE mekényesi elnöke.

²⁶ A berlini székhelyű Egyesület a Külföldi Németiségért (Verein für das Deutschtum im Ausland, VDA) kétheti lapja.

²⁷ „Szégyenletes ítélet a magyarországi németiség ellen”.

²⁸ Basch Ferenc 1933-ban Bátaapátiban tartott beszédet, ahol az erőltetett névmagyarosítás kapcsán a hazai németiséget ostorozva kijelentette, hogy aki feladja német nevét, az nem méltó az őseihez. A magyarországi igazságszolgáltatás harmadfokon 1936-ban 5 havi börtönrre ítélte, majd németországi nyomásra Horthy 1937-ben megkegyelmezett neki. – SEEWANN, i. m. 305–307.

²⁹ Hans Steinacher (1892–1971) – 1933 és 1937 között az Egyesület a Külföldi Németiségért szervezet vezetője.

³⁰ A forrásban itt a német eredeti szerepel: „Nehmen Sie für ihr mannhaftes und opferbereites Einstehen für deutsche Volkslehre wärmsten Dank entgegen. Sie haben recht: wer seiner Eltern Namen nicht ehrt, ist seiner Ahnen nicht wert. Ihre Verurteilung gerade zu dem Zeitpunkte, da vor genau 250 Jahrenströme besten deutschen Blutes für Ofens und für Ungarns Befreiung geflossen sind, wird im ganzen deutschen Volk einen unauslöschlichen Eindruck hinterlassen. Millionen deutscher Volksgenossen stehen mit Dank und herzlichem Mitempfinden hinter Ihnen, besonders auch in jenen Staaten, wo Deutsche, wie auch in Ungarn, um Ehre und Lebensrechte kämpfen haben.”

9.

Európai Német Népcsoportok Szövetsége³¹

A szövetség tagjai a Dániában, Észtországban, Eupen-Malmedyben (Belgium), Jugoszláviában, Lettországon, Litvániában, Lengyelországban, Romániában, Oroszországban, Dél-Tirolban (Olaszország), Csehszlovákiában és Magyarországon élő német népcsoportok.

Távbeszélő szám: H7 Wilmersdorf 0750

Berlin-Wilmersdorf

Kaiserallee 189, 1936. december 19.

Dr. Lammers³²

Államtitkár úrnak

Bizalmas!

Berlin

Birodalmi Kancellária

Tisztelt Államtitkár Úr!

Három évvel ezelőtt – amikor a védszövetség³³ a külföldi német vezetők tiszteletére estét adott a Német Sajtó Házában – volt szíves biztosítani a német népcsoportok sorskérdései iránti figyelméről.

Súlyos gond aggaszt minket ezidőtájt és ez arra az elhatározásra vezet minket, hogy cselekvő érdeklődését kérjük. Sok országban büszkén figyelhetjük meg azt a figyelmet, amit a Német Birodalom törvényhozásának szentelnek. Részünkről állhatatosan törekszünk arra – Európa közepe és keleti része szinte valamennyi európai népével közvetlen együttélésben –, hogy a Birodalomban érvényesülő új jog fejlődéséhez és kiépítéséhez megértést és figyelmet biztosítsunk, minden bizonnyal nem eredmény nélkül! Másrészt megfigyelhetjük, hogy a Birodalomban tett intézkedésekkel, amelyek honállamainkra átvive felhasználhatóak lehetnek a német népcsoportok vagy a német kultúra érvényesülése ellen, túl gyakran élnek vissza ecélből – vagy másolás formájában vagy a minket sújtó jogtalanság vagy a visszatartott saját népiségi jogaink vélelmezett igazolására való utalással.

³¹ Az Európai Német Népcsoportok Szövetsége (Verband der deutschen Volksgruppen in Europa) 1922-ben az erdélyi szász Rudolf Brandsch és az Észtországból származó Ewald Ammende kezdeményezésére alakult meg Bécsben, célja a német kisebbségek politikájának egymással és Németországgal való összehangolása volt. – EILER Ferenc, Nemzetközi kisebbségi kongresszusok a két világháború között. *Regio* 7 (1996) 3, 141–168.

³² Hans Heinrich Lammers (1879–1962) – a náci párt tagja, államtitkár és a Birodalmi Kancellária vezetője, 1937-től miniszteri rangban. 1949-ben az emberiség elleni bűntett és az európai zsidóság megsemmisítésében való közreműködése miatt 20 év börtönrre ítélték, majd büntetését felezték, 1951-ben pedig megkegyelmeztek neki.

³³ Német Védszövetség (Deutscher Schutzbund) – 1919 és 1933 között a határvidéki és külföldi németiséget támogató szervezetek szövetsége.

Ilyen veszély adódhat a Hitler-Jugendről³⁴ szóló törvény végrehajtása kapcsán – abban az esetben, ha a nem német, rokonjellegű, Birodalomban élő népcsoportok kérdése olyan megoldásra lelne, amely honállamaink államvezető népei számára kéretlen alkalmat adna arra, hogy a népi német ifjúsági szervezeteink elleni harcukat még inkább fokozzák, s minket akár arra kényszerítsenek, hogy fiainkat idegen nemzetiségű ifjúsági vezetések iskolán kívüli nevelésére bizzuk. Olaszországban (Ballila) és Magyarországon (Levente) már előállt ez a végzetes állapot.

Tapasztalataink bizonyítják, hogy az idegen nemzetiségű iskolán kívüli ifjúságnevelés még erőteljesebben germanizálóan hat, mint az idegen nyelvű iskolai oktatás. Ez arra vezethető vissza, hogy a fiatalokat olyan korban bízák az ifjúsági szervezetekre, ahol a sportban és játékban jelentkező teljesítményvágy, valamint a bajtársiasságra irányuló egészséges igyekezet a szülői házat és befolyását messzemenőkéig beárnyékolja. Ha az ifjaknak ezt az élményt a legbefogadóbb korban idegen nemzeti szellemben közvetítik, akkor nagyobb káruk származik belőle, mint az idegennyelvű iskolában. Másrészt általánosságban megállapítható, hogy – kevés kivételtől eltekintve – a német népcsoportok jogi helyzete saját ifjúsági szervezet tekintetében, melyekhez többnyire tornacsoportok, munkaszolgálat és a népiségi-szociális nevelés más formái is kapcsolódnak, szabadabb és jobb, mint az iskolaügy vonatkozásában. Ezért a több mint 10 millió néptársat magába foglaló európai népcsoportok számára ezen a téren még sok végtelenül értékes védendő meg – vagy vesz el, egyébként sokszorosan több, mint amit a Birodalomban élő nem német népcsoportok valaha is birtokoltak. Ez vonatkozik többek között a következő államokra: Dánia, Észtország, Lettország, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia.

Ezért kérjük Államtitkár Urat, hogy nyilvánítsa ki a megfelelő birodalmi szabályozás iránti égető érdekünket. Ez az érdek az új elnökünk, Konrad Henlein³⁵ és a német népcsoportok más vezető képviselőinek az ez év november végén Karlsbadban rendezett éves közgyűlésen mutatott megnyilvánulásaiban nagyon egységesen tükröződött, ugyan így a törvény elfogadása után a nekem kívülről megküldött kérdésekben és írásokban, így többek között a dán parlament német képviselője, Dr. h.c. Schmmidt-Wodder esetében is.

Önmagában nincs elképzelésem róla, hogy a törvény alapján a „kisebbségekkel” kapcsolatban milyen szabályozások vannak tervben, a törvényt magát is csak úgy értelmezem, hogy az – mivel kizárólag a birodalmi német ifjúságra és a német népközösség nemzetiszocialista szellemű szolgálatára született – a nem német népközösség Birodalomban élő tagjai számára nem bírhat érvénnyel.

A birodalmi dán egyesületek Führerhez és birodalmi kancellárhoz intézett beadványának vélhetően téves előfeltevéseiből kiinduló beadványa és az idegen nemzetiségű, rokonjellegűek ifjúsági nevelésére vonatkozó rendelkezések hiánya nyugtalanító. Egyúttal fontolgatom, hogy a nem német népcsoportok Hitler-Jugendben folyó nevelésének elmaradása, ahogy az világosan adódik a törvény szövegéből, a másik oldalon nem bírhat-e kétségtelenül nem szándékozott hátrányos következményekkel a nem német ifjúság meg-

³⁴ A náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

³⁵ Konrad Henlein (1898–1945) – a Szudétanémet Párt vezetőjeként tevékeny szerepe volt a Szudéta-vidék Németországhoz csatolásában, melynek végrehajtása után a terület birodalmi helytartója és az NSDAP körzetvezetője lett. 1945-ben amerikai fogságban lett öngyilkos.

ítélésére későbbi pályafutása során, mint például a szakmai életbe való belépéskor vagy az állam által kiírt munkák és hivatalok esetében.

Végezetül engedtessek meg annak megállapítása, hogy a Felső-Sziléziát érintő genfi egyezmény küszöbön álló kifizásával (1937)³⁶ összefüggésben a lengyel állampolgárságú németek, ahogy ismerem, azt a sürgető reményt táplálják, hogy a Német Birodalom és Lengyelország között új, átfogó megállapodás születik a mindkét oldalon élő konacionális népcsoportok jogairól. Mindeközben jogosan kerül előtérbe az az óhaj, hogy a ma mindkét oldalon elismert igény a saját nemzetiségű ifjúsági szervezetekre messzemenőkéig biztosítsák.

Ha ideje engedi, és alkalmat adna arra, hogy röviden felkeressem, különösen hálás lennék Önnek és szívesen állanék rendelkezésre.

Heil Hitler!

Őszinte híve

W. Hasselblatt, jogi tanácsadó,
a Szövetség állandó megbízottja

Forrás: BArch, R 43-II/512, 47-49.

10.

Másolat a 10.723/1937. VII. res. B. M. sz. iktatmány mellékletéből.

Magyarország német ajkú vidékein kifejtett pángermán propaganda ügyében lefolytatott szigorúan bizalmas nyomozásunk folyamán az alábbiakat állapítottuk meg, melyről tisztelettel jelentjük a következőket: A Magyar-Német Népművelődési Egyesület³⁷ az ország német ajkú lakosságának legális szerve. Fenti egyesületből vált ki dr. Basch Ferenc vezetésével egy ifjúsági csoport, amely Huber Mátyás egyetemi hallgató gazdálkodó (siklósi lakos jelenleg) közvetlen parancsnoksága alatt, Die Jungkameradschaft Ungarländischer Deutscher Hochschüller "Suevia"³⁸ cím alatt alakult meg. Ezen német ajkú ifjakból alakult egyesület illegálisan működik, melynek budapesti székhelye Huber Mátyás által a Mol-

³⁶ Az 1937-ben lejáró, a Felső-Sziléziáról 1922-ben kötött, a Népszövetség által garantált genfi konvenció mind Lengyelország, mind Németország számára előírta, hogy Felső-Szilézia hozzájuk tartozó részében minden polgárnak egyenlő jogot kötelesek biztosítani. Ez tette lehetővé többek között azt is, hogy német Felső-Sziléziában az 1935-ös nürnbergi faji törvényeket az egyezmény lejártáig nem lehetett alkalmazni.

³⁷ Helyesen Magyarországi Német Népművelődési Egyesület.

³⁸ Suevia Magyarországi Német Hallgatók Ifjú Bajtársi Egyesülete. Az 1924-ben a Gothia Diákegyesület átnevezésével jött létre, amely Jakob Bleyer kisebbségi hitvallása mellett tette le a voksát. – <http://www.suevia-pannonica.de/vereinsgeschichte.htm> (2013. augusztus 30.)

nár utca 20. szám alatt bérelt három szobás lakásban van. Illegálisan működik, azért mert ezen címen egyesület működési engedélyt nem kért és nem is kapott. Ezen helyiség, mint ifjúsági diákotthon szerepel és vezetője Huber Mátyás és lakóinak átlagos száma 14–16 fő között váltakozik. Lakói kizárólag német ajkú és német lakta vidéken lakó és Budapesten időző diákok lehetnek, kiknek legnagyobb része főiskolai hallgató. Ezen diákotthon a melegágya úgyszólván az egész országban kifejtett pángermán propagandának. Diáktagjai állandóan a különböző német ajkú vidékekre járnak, különösen pedig Tolna és Baranya vármegyékben ismeretlen megbízásokkal. Megállapításunk az, hogy minden egyes esetben, amikor ezen diákotthon tagjai valamely vidéken megjelennek, a helybeli hatóságok pángermán agitációt észlelnek és tesznek róla jelentést.

A fentebb jelzett ifjúsági egyesületnek a körzetvezetői a következők:

Huber Mátyás Budapest, Molnár u. 20. Dr. Hoffmann János,³⁹ Budaörs, Szauerborn Károly,⁴⁰ Baja, dr. Weitzel Henrik,⁴¹ Gyöngyös, dr. Hack József, Magyaróvár, dr. Gruber Gyula, Sopron, Zulauf Henrik, Bonyhád. Figyelésünk folyamán megállapítottuk, hogy a Magyarországon élő német birodalmi agitátorok állandóan fenntartják összeköttetéseiket a fenti ifjúsági egyesülettel. A német birodalmiak közül Kristof Sepki (Budapest) mint szellemi vezető működik, aki a Tisza Kálmán téren⁴² lévő Deutsches Heimnek⁴³ a jelenlegi elnöke. Bizalmas megállapításunk szerint ezen ifjúsági egyesület tagjai nemcsak a sváb vidékeket látogatják, hanem az itt Budapesten lakó és dolgozó német ajkúakat is. Tevékenységük ilyen esetekben minden körülmények között propagatív, mert az ifjúsági csoport éppen azért alakult a fenti cím alatt és vált ki az anyaegyesületből, hogy mint nem legális szervezet tagjai a pángermán propagandájukat kifejthessék. Minden kétséget kizáróan bizonyítja az ifjúsági szervezet tagjainak propagatív tevékenységét az általunk ismert német birodalmi agitátorokkal való állandó érintkezésük és összeköttetésük, együttes kirándulásaik és végül a Vasút és Hajózási Clubban tartott összejöveteleik. Megállapítottuk, hogy ez idő szerint a fővárosban a fenti szervezet diákotthonnak lakói közül kilenc az ország különböző német ajkú vidékein tartózkodnak.

Kriszt János Baranyában, Michl József Kakasd, Taffermer Antal Komárom m., Ráth József Mosonszentpéter, Mann István Bácsalmás, Bósz Fülöp Mohács-Versend, Gintner Antal Rátka, Zemplén m., Huber Mátyás Siklós, Müller István Isztimér. Fent nevezetteknek bizonyítással bizalmas utasításuk, hogy a pángermán eszmét tartózkodási helyük közvetlen körzetében terjesszék. Ezen diákszervezet tagjai bizalmas megállapításunk szerint, ahol módjukban áll, állandóan ellenpropagandát fejtenek ki a Pintér-féle⁴⁴ Magyar-Német

Népművelődési Egyesülettel szemben és annak szervezkedéseit megnehezítik, illetve akadályozzák. Bizalmas értesülésünk szerint a német ajkú vidéken folytatott pángermán agitáció nem maradt nyom nélkül a nyilaskeresztes mozgalomra vonatkozólag sem, mert azok valamennyien nemzetiszocialistáknak vallják magukat. Bizalmasan megállapítottuk, hogy több esetben hajóval Magyarországra érkező német birodalmi állampolgárok, kik valamennyien intellektuelek, minden elfogadható ok nélkül több ízben szállnak ki Baján a hajóról és ugyanezen egyének pár napi ott-tartózkodás után utaznak tovább. Baja és német lakta környéken való tartózkodásuk célja bizonyára pángermán agitáció kifejtése és nem a természet szépségeiben való gyönyörködés. A fentebb jelzett ifjúsági szervezettel kapcsolatosan még tisztelettel jelentjük, hogy a diákotthon fenntartására Huber Mátyás meg nem állapítható helyről kapja az anyagi segítséget. Megállapítottuk, hogy a bentlakók alig fizetnek valamit, mert szülei nagyjából szegények.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-198-M.E.-1937-C-16200.

11.

A baranyavári járás főszolgabírájától
56/el. 1937. szám

Bizalmas!

Tárgy: pángermán mozgalom ellenőrzése

Méltóságos

Főispán Úrnak

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy bizalmas úton tudomásomra jutott, miként ifj. Huber Mátyás akolpusztai, jelenleg budapesti lakos intézkedésére 1937. évi március hó 20-án a Budapesten megtartott mezőgazdasági kiállítás alkalmával 13 német lakta községből 13 német anyanyelvű ifjú utazott fel Budapestre, ahol két napig a Molnár u. 20. szám alatt levő német diákotthonban nyertek elhelyezést. Huber térképről ismertette velük a német lakta vidékeket, hangoztatta előttük, hogy Magyarországon nagyon sok német község van, ahol a német gyermekek már nem tudnak nagyszüleikkel beszélni, mert az iskolákban már nem tanulnak németül. Kérte őket, ha visszamennek, hassanak oda szüleiknél, hogy azok követeljék az iskolákban a német oktatást, német nevüket ne hagyják el még akkor sem, ha bevonulnak katonának, mert lehetnek jó katonák német nevükkel is, német mivoltukat ne tagadják meg soha, s ha valahol összejönnek, mindig énekeljenek németül, s tanítsák

1931, majd 1935 és 1939 között országgyűlési képviselő. Bleyer halála után a Neues Sonntagsblatt szerkesztője. 1936-tól az MNNE ügyvezető elnöke, majd Gratz Gusztáv örökébe lépve a szervezet elnöke. 1940-ben feloszlatta az egyesületet. 1940 és 1945 között a felsőház tagja. – SEEWANN–SPANNENBERGER, i. m. 17.

³⁹ Budaörsi ügyvéd, 1943-tól a Volksbund Pénzügyi Osztályának munkatára, később a Volksbund ügyésze. SEEWANN, Gerhard – SPANNENBERGER, Norbert, *Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch, Volksgruppenführer der Deutschen in Ungarn, Budapest 1945/46*, Oldenbourg–München, 1999, 88., 326.

⁴⁰ Szauerborn Károly (1891–1937), jogász és nagybirtokos. Bácsborsodon dolgozott ügyvédként, az MNNE alapító tagja, 1931-től 1935-ig a Független Kisgazdapárt országgyűlési képviselője. Az MNNE helyettes elnöke, majd kizárták, csatlakozott a népi német bajtársakhoz, finanszírozta a Kultúra Kiadóvállalatot és a Deutscher Volksbote újságot. SEEWANN–SPANNENBERGER, i. m. 50., 326.

⁴¹ 1942-ben a Volksbund Jogvédelmi Főhivatal Gyakorlati Jogsegély Osztályának vezetője.

⁴² Ma II. János Pál pápa tér, korábban Köztársaság tér.

⁴³ Német diákotthon.

⁴⁴ Pintér László (1884–1958, eredetileg Binder László), Rajka papja, majd 1930-tól Sopronban kanonok, 1922 és

meg az ifjúságot német dalokra. Huber minden ifjúnak 2-2 darab német dalfüzetet adott, a délelőttönként énekelni tanította őket, közölte továbbá velük, hogy a legközelebbi alkalomkor, amikor félárú jeggyel lehet utazni, hasonló összejöveteleket fognak tartani, de akkor olyan ifjak utazzanak fel, akik még nem voltak fenn.

Huber a jelenlévők útiköltségeit megtérítette. Baranya vármegyéből tudomásom szerint Schwanberger György vókányi és Fischer Ede lipóti lakosok vettek részt az összejövetelen.

Villány, 1937. évi április hó 21-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1937.

12.

Hegyháti járás főszolgabírája
7/eln. 1937

Bizalmas

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy f. hó 14-én este fele kerékpáron Mekényes községbe érkezett *Michl Mihály*, kakasdi lakos a vidéken közismert pangermán küldönc, ki rövid időt töltött Kriszt János, a budapesti Molnár utcai tanyán lakó, de jelenleg szüleinél tartózkodó ismert pangermán érzelmű ifjúnál, majd tovább ment. Nem volt lehetséges megállapítani, hogy az éjszakát hol töltötte.

Másnap, azaz f. hó 15-én ismét Mekényesre érkezett és ugyanazon Kriszt Jánosnál szállott meg.

Ugyancsak Mekényesre érkezett f. hó 15-én egy *Wiesenberg* nevű, 16 év körüli cserkész, varsádi lakos, a sárospataki ref. tanítóképző hallgatója, cserkészgázán „Sprich deutsch”⁴⁵ felírással, aki szintén ugyanazon Kriszt Jánosnál szállott meg.

F. hó 15-én este mind a ketten a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület helyi csoportjának helyiségébe mentek, hol számosan gyűltek össze és Michl gitár-citera zenével szórakoztatta a jelenvoltakat mintegy 10 óráig.

Michl és Wiesenberg f. hó 16-án reggel kerékpáron továbbutaztak, állítólag Budapestre mennek, de útközben még több helyen megállanak. 20-ára kívánnak beérkezni.

⁴⁵ „Beszélj németül”.

Michl nem beszél magyarul, tagadja, hogy magyarul tudna, és nyilvánvalóan hazudik, mert minden magyar beszédet egész pontosan megért, csak németül válaszol. Nevezett állítólag Budapesten zenei kiképzésben részesül. Állítása szerint Troppauban⁴⁶ nevelkedett és azért nem tud magyarul.

Wiesenberg állítólag Bonyhádon Kriszt iskolatársa volt.

Sásd, 1937. évi augusztus hó 17-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1937.

13.

A baranyavári járás főszolgabírájától
156/eln. 1937. szám

Bizalmas!

Tárgy: pangermán mozgalom ellenőrzése

Méltóságos

Főispán Úrnak

Pécs

Tisztelettel jelentem, miként tudomásomra jutott, hogy Villány, Vókány, Kiskassa és Újpetre községekből 1-1 német anyanyelvű ifjú részt vett a németiség Husz-Basch-csoportja által Budapesten f. é. november hó végén 3 napon keresztül tartott propaganda-tanfolyamon. A tanfolyam tárgya többek között az itteni ifjúsági szervezkedés („Hitler Jugend”) megkezdése volt. A tanfolyamon Huber Mátyás, Basch Ferenc és Goldschmidt György voltak állítólag az előadók.⁴⁷

A tanfolyamról hazatérve egyedül Újpetre községben kezdette meg a szervezést a tanfolyamon részt vett Kirchner Zsigmond, akinek sikerült is a 16–18 éves ifjak közül 16 ifjút a mozgalomnak megnyerni. A beszerzett ifjak magánházakban titkos összejöveteleket tartottak, melyeken Kirchner adott elő s magát nyíltan Hitler követőjének vallotta. Ezen mozgalom azonban csak rövid életű volt, mert a szervezkedésben résztvevő ifjak szülei amint a mozgalomról tudomást szereztek, őket attól eltiltották s így a mozgalom ez év végével megszűnt.

⁴⁶ Ma Opava (Cseh Köztársaság).

⁴⁷ Villányról Folk Antal, Újpetréről Kirchner Zsigmond, Kiskassáról Klein Ödön és Vókányról Schwamberger György vettek részt. – A baranyavári járás főszolgabírája a főispánnak, Villány, 1938. augusztus 5. – MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 157/1938.

A tanfolyamon részt vett ifjak német folyóiratokat és könyveket is kaptak, s hoztak haza magukkal, melyek közül az alábbiak címét és tartalmát sikerült megtudnom:

„Die deutsche Bibel”,⁴⁸ „Liederbuch für die deutsche Jugend”,⁴⁹ Karl Götz: „Das Kinderschiff. Ein Buch von der weiten Welt und von Deutschland”,⁵⁰ „1935. Das Jahr im Bild” (A Berliner Illustrierte évkönyve),⁵¹ „Illustrierte Zeitung”⁵² 1936. évi július hó 7-i száma, „Völkischer Beobachter”⁵³ 1937. évi október 3-i száma.

Ezen könyvek kifejezetten nem is tartalmazzak izgatást, mégis a német dicsőséget és nagyságot dicsőítve arra szolgálnak, hogy az ifjúságot a nagy német dicsőség illusztrálásával elvakítsa, aminek a hatása már mutatkozik is abban, hogy a német ifjak már maguk között állandóan arról beszélnek, mennyire felette áll Németország Magyarországnak felett és milyen nagyember Hitler.

Végül jelentem, hogy a titkos összejeveteleken részt vett ifjak ellen az eljárás folyamatba tetetett s Kirchner Zsigmond ellen a pécsi kir. törvényszék fiatalkorúak bíróságához a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség miatt a feljelentés megtéetett.

Villány, 1937. évi december hó 31-én

Tóth Dezső sk.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1938.

14.

12/eln. 1938

Vonatkozó rendelet száma: 105/biz. főisp. 1937

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Tárgy: pángermán mozgalom ellenőrzése

Méltóságos

Főispán Úr!

Bizalmas!

Pécs

[...]

Az elmúlt hónap folyamán jutott tudomásomra, hogy ifj. Kerner Ferenc palotabozsoki gazdaifjú állandó összeköttetést tart fenn a Huss-Basch-féle túlzókkal és a „Deutscher

Jugendbund”⁵⁴ megalakításán fáradozik. Sikerült is nevezettnek eddig 8 társat összegyűjteni (csupa 20–28 éves fiatalember), akikkel vásár- és ünnepnapokon más-más korcsmában, néha az ottani r. kath.⁵⁵ olvasóköriben összejön. Ezen akció Kerner Ferenc palotabozsoki malomtulajdonostól tudódott ki, akihez ifj. Kerner Ferenc egy levele került tévedésből. Ezen levelet, amit nevezett malomtulajdonos felbontott és elolvasott, újból leragasztott és visszaadta a postásnak azzal, hogy az nem neki szól, s így a levél sem eredetiben, sem másolatban megszerezhető már nem volt. Ezen levélben összefogásra és taggyűjtésre buzdítja az író ifj. Kerner Ferencet azzal, hogy tartsanak ki tűzön-vízen keresztül németsegük mellett, mert rövidesen megvalósulnak a nagynémet álmok. [...]

Pécsvárad, 1938. március hó 11.

1 drb. m.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 62/1938.

15.

ad 188/eln. 1938. szám

Baranyavári járás főszolgabírájától

Tárgy: Teppert József villányi lakos pángermán érzelmű vezető megfigyelése

Méltóságos

Főispán Úrnak!

Pécs

Kapcsolatban a fenti szám alatt f. évi október hó 12-én tett jelentésemmel tisztelettel jelentem, hogy tárgyban nevezett bizalmi egyén közölte, hogy a „Kameradschaft”⁵⁶ vezetői október hó 9-én nála azért tettek látogatást, hogy megbeszéljék egy „Jungkameradschaft”⁵⁷-bál megrendezését. Abban állapodtak meg, hogy f. évi november 15-én Budapesten ezt meg is rendezik. Ezen bálra a vezetők is feltűnés nélkül felutaznak és megbeszéléseket fognak tartani a Volkskameradschaft által követendő eljárás és célkitűzésekről is. Vezetőik az ifjúság körében a bál érdekében propagandát fognak kifejteni, hogy azon a fiatalság minél nagyobb számban vegyen részt.

Treppert rámutatott arra is, hogy a Kameradschaft-vezető rövidesen átveszi a M.N.N.E. vezetését is, mert Németországban bizonyos egyének nem szívesen látják dr. Gratz Guszt

⁵⁴ Német Ifjúsági Szövetség.

⁵⁵ Római katolikus.

⁵⁶ Népi Német Bajtársi Szövetség.

⁵⁷ Népi Német Ifjúbajtársi Szövetség.

⁴⁸ „A német Biblia”.

⁴⁹ „Énekeskönyv a német ifjúság részére”.

⁵⁰ „A gyermekhajó. Könyv a nagyvilágról és Németországról”.

⁵¹ „1935. Az év képekben” – a Berliner Illustrierte (Berlini Képes Újság) hetilap különkiadványa.

⁵² „Képes Újság” – bulvárlap.

⁵³ „Népiségi Figyelő” – Az NSDAP központi lapja Németországban.

táv szereplését, hanem szívesebben vennék dr. Basch Ferencet. Végül nevezett is megemlíttette, hogy a magyarokat Hitler segíteni fogja a magyar területek visszaszerzésében, mert így a magyarországi németiség követeléseinek megvalósítását is nagymértékben elő fogja segíteni.

Villány, 1938. október 26-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 427/1938.

16.

174/el. 1938

Vonatkozó rendelet száma: 445/biz. főisp. 1938

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Tárgy: pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

Megállapítást nyert, hogy Dr. Mühl bonyhádi orvos az utóbbi időben feltűnő sokat jár Hidas községbe; hetenként legalább egyszer, de kétszer is felkeresi Derner Henrik hidasi lakost. Hogy milyen utasításokat ad a nevezetnek bizonyítható módon nem megállapítható, azonban egyesek kihívó magatartásából és a községben lévő mende-mondákból arra lehet következtetni, hogy az ifjúság megszervezésével most jobban foglalkoznak, mint azelőtt. Így az ifjúságot arra akarják bírni, hogy mindig csak német dalokat énekeljen, még a leventefoglalkozásokon is. Több levente csaknem rendszeresen keresi Dernert a lakásán és ezek az utcán feltartott kézzel nem egy esetben „Heil Hitler”⁵⁸ kifejezéssel köszönnek. [...]

Pécsvárad, 1938. november hó 7.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1938.

⁵⁸ „Éljen Hitler”.

17.

Másolat a 11.353/1938. VII. res. B. M. sz. iktatmányról

A magyarországi pángermán vezérkar

A magyarországi pángermán mozgalom vezetői, akik az itteni „Volksdeutsche Kameradschaft”⁵⁹ és a vele kapcsolatos „Volksdeutsche Jungkameradschaft”⁶⁰ nevű szervezetet alapították és vezetik:

[...]

A „Volksdeutsche Jungkameradschaft” vezetői:

- * Böss Fülöp főiskolai hallgató (Versend)
- * Huber Mátyás főiskolai hallgató
- * ifj. Pahl János
- * Taffermer Antal főiskolai hallgató és
- * Zimmermann Mária.

A csillaggal jelölt vezetők németországi propaganda-tanfolyamot végeztek. [...]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 98. cs., K 28-198-1938-16773.

⁵⁹ A Basch Ferenc és Huss Richárd nevével fémjelzett, az MNNE-n belül létrejött radikálisabb német irányzat neve, Népi Német Bajtársi Szövetség.

⁶⁰ A Népi Német Bajtársi Szövetségen belüli legfiatalabb korosztály, jellemzően 18–24 évesek. – Népi Német Ifjúbajtársi Szövetség.

II.

VOLKSBUND ÉS IFJÚSÁG

A Volksbund első lépései az ifjúságszervezés terén

18.

A baranyavári járás fősztalgarbírájától
220/el. 1938. szám
Bizalmas!

Tárgy: Budapesten megtartott „Volksbund der Deutschen in Ungarn”⁶¹ alakuló gyűlésről
jelentés.

Méltóságos

Főispán úrnak

Pécs.

Tisztelettel jelentem, hogy a Budapest f. é. november 26-án a D.G.T.⁶² vasút és hajózási Club helyiségében megtartott „Volksbund der Deutschen in Ungarn” alakuló gyűlés lefolyásáról bizalmas úton az alábbiak jutottak tudomásomra:

A gyűlésen körülbelül 500-an lehettek jelen, a német radikális irányzatiak teljes számában.

A gyűlés szónokai voltak: dr. Basch, dr. Goldschmidt, Jekl Péter,⁶³ dr. Mühl és a Hitler-ifjúság⁶⁴ nevében Bósz és Huber Mátyás.

Valamennyi felszólaló beszédének tárgya az volt, hogy a M.N.N.E.-et meg kell szüntetni, mert ez nem a Bleyer-féle elvek⁶⁵ alapján dolgozik, hanem a kormányt támogatja. Min-

⁶¹ A Magyarországi Németek Szövetsége.

⁶² Dunagőzhajózási Társaság (Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft).

⁶³ Az MNNE végrajtó bizottságának tagja – SPANNENBERGER, *Volksbund*, i. m. 97.

⁶⁴ A Hitler-ifjúság eredendően a Hitlerjugend, vagyis a birodalmi német nemzetiszocialista ifjúsági szervezet neve volt, amit szándékosan nem adaptáltak a birodalmi határokon túl élő német népcsoportok ifjúsági szervezeteinek elnevezésére, jóllehet a mintavétel és a hasonlatosság egyértelmű volt. Magyarországon is valószínűleg e körülmény hatására, illetve a hasonlóság és azonosság további súlykolására alkalmazták az elnevezést.

⁶⁵ A Bleyer Jakab vezette irányzat a magyar kormánnyal való szoros együttműködésben, a magyar hazához való hűséggel a német – főleg kulturális és művelődési – sajátosságok iskolai eszközökkel való fenntartása mellett tört lándzsát, amelynek kudarcát Bleyer a harmincas évek elejére maga is belátta. – SPANNENBERGER, *Volksbund*,

den magyarországi németnek tárgybéli egyesületet kell támogatni, abba mindenkinek be kell lépni, mert csak ez az egyesület szolgálja a magyarországi németiség érdekeit s ezért a M.N.N.E.-nak el kell tűnnie. A jelenlevők tehát igyekezzenek otthon a németiséget ezen egyesületbe való belépésre megnyerni és a M.N.N.E.-ből őket kilépésre bírni. Mindenki úgy menjen haza, mint egy apostol, különösen a Hitler-ifjak minden (akik erre a célra f. é. november hó 25-én és 26-án tartott előadásokon ki lettek oktatva) minden erejükkel használnak oda, hogy ezen ügynek a fiatalságot megnyerjék, mert csak így tudják azt a szebb jövőt elérni, amit a németországiak elértek s aminek jönni kell és jönni fog, mert most ők fognak győzni. Ez akkor fog teljesen bekövetkezni, ha Hitler jön be Magyarországra, vagy pedig Szálasi veszi kezébe Magyarország kormányzását. Biztatták a jelenlevőket, hogy a harc biztos, ne féljenek s azzal gyermekeik boldogulása is biztosítva lesz.

Az egyesület vezetőségébe a járásból Teppert József⁶⁶ villányi, Folk József villányi, Erreth Péter virágosi és Oberitter József pócsei lakosokat választották be.

A gyűlés után vacsora, tánc és ének volt. A zenét a pesthidegkúti fúvós zenekar szolgáltatta. Közben kisebb beszédek hangzottak el, különösen Huber Mátyás beszélt az ifjúsághoz, buzdította őket, hogy úgy cselekedjenek, ahogy ő kioktatta őket. A közönség egymást csak hitleri köszöntéssel köszöntötte.

A terem falára, amelyben a gyűlést és a mulatságot tartották, az alábbi feliratok voltak kifüggesztve: „Volksbund der Deutschen in Ungarn”, „Hier sind deines Volkes Seele”, „Deine Treue siegt”, „Steh in deines Volkes Mitte”.⁶⁷

Még a gyűlésen Goldschmidt felhívta a jelenlevőket, hogy az egyesület újságját, a „Günzer Zeitung”-ot rendelje meg mindenki és másokat is beszéljenek rá erre.

A gyűlésen, illetve a mulatságon a járás területéről részt vettek Teppert József, Folk József és Schlegel János villányi, Oberitter József és 13 éves Simon nevű fia, Mausz István ifj. pócsei, Plank József és Bauer Edéné két leányával virágosi, Hoffmann József kiskassai, Karl Rezső és Eichorn János ivánbattyáni, végül Ziegler Zsigmond kiskassai lakosok.

Villány, 1938. évi december hó 1-jén.

[aláírás]
főszolgarbíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1938.

i. m. 31–88., BELLÉR, i. m. 12–22.; FATA, Márta: Bleyer Jakab nemzetiségi koncepciója és politikája. *Regio*. Kisebbségi Szemle 5 (1994) 1, 175–190., SEEWANN, i. m. 242–273.

⁶⁶ A Volksbund Sváb Törökország terület villányi körzetének vezetője.

⁶⁷ „Magyarországi Németek Szövetsége”, „Itt van népednek lelke”, „A hűség győzedelmeskedik”, „Állj néped középpontjában”.

19.

Másolat a 6152/1939. VII. res. B. M. sz. iktatmányról és mellékletéről

[...]

Másolat a 4080/1938. fk. Állro. sz. iktatmányról Pol. Nyom. Főcsoport... Jelentés... Budapest, 1939. január hó 6-án ... Tisztelettel jelentem VIII. ker. Rákóczi tér 6. IV. em. 1. ajtó alatt, ahol a hazai németeknek 5 szobából álló helyiségük van és itt tartják az állandó megbeszéléseiket, illetve propaganda-előadásokat... A mai napon megtartott tanfolyamon kb. 50 ifjú német vett részt, kik Magyarországon lakos sváb falukból lettek felrendelve, kivéve a Nyugat-Magyarországon lakos levő svábokat. Az előadás 9 órakor kezdődött „Seid gegrüßt ihr Deutschen Brüder!” kezdetű énekkel,⁶⁸ majd Huber Mátyás üdvözölte a megjelent ifjú pajtásokat (Kamerad) [...] Ezentúl nem kell nekünk félnünk a hatóságok üldözésétől, mert a magyar kormány megértette kérésünket és méltányolta három éven keresztül folytatott küzdelmünket. A továbbiakban buzdította a fiatalságot a lap [Deutscher Volksbote]⁶⁹ olvasására, és ha visszatérnek a falukba ott minél nagyobb számban terjeszték, mert az a legjobb eszköz a néppel való érintkezéshez. [...]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 98. cs., K 28-198-M.E.-1939-C-15164.

20.

II 212
Go./Ne.

Bécs, 1939. január 9.

Tárgy: A magyarországi német népcsoport együttműködése a Magyarországon élő szlovákokkal

Đurčanský miniszter⁷⁰ nagy hangsúlyt helyez a magyarországi német és szlovák népcsoport jövőbeni együttműködésére. Arra kért, hogy segítsék kapcsolatot létesíteni a magyarországi szlovákok még megnevezendő képviselője és Dr. Basch között.

II 212

Forrás: BArch, R 70/Slowakei/64, 5.

⁶⁸ „Legyetek üdvözölve, német testvérek!” – A magyarországi németek 1918-ban keletkezett, mai napig himnusz-ként használt dala, Ernst Imrich szövegével és Ludwig N. Hackl zenéjével.

⁶⁹ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

⁷⁰ Ferdinand Đurčanský (1906–1974) – jogász, újságíró, Hlinka Szlovák Néppártja vezető személyisége, 1938 és 1939 között a Csehszlovákián belüli autonóm Szlovákia minisztere, 1939–1940-ben a független Szlovákia bel- és külügyminisztere. A háború alatt az antiszemita kilengések fékezése, a Németországtól való nagyobb távolságtartás és a brit orientáció miatt meggyesített lett, s leváltották. 1945-ben Rómából próbálta akadályozni Csehszlovákia visszaállítását.

21.

Tárgy: Megbeszélés Dr. Baschsal Budapesten 1939. április 13-án

A németek magyarországi szlovákokkal való együttműködése kapcsán Dr. Basch úgy nyilatkozott, hogy ezt jelenleg nem fontolgatja, még pedig a következő okok miatt:

A mostani magyarországi szlovák vezért a szlovák kormány ugyan elismeri, de még nincs szervezete, és még nem is sikerült neki, hogy a szlovákokat egy mozgalomban fogja össze. Ezek alapján a magyarországi szlovák népcsoport még nem egy politikai tekintetben komolyan veendő tényező.

A szlovákokkal való együttműködés a német népcsoport számára is teher lenne. Ezen kívül oly sok a teendője a magyarországi németiség megszervezésével, hogy nem tud foglalkozni a szlovákokkal, amíg nem mutatnak népiségi egységet. E véleményét egy megbeszélés során a szlovák vezérnek is tudomására hozta, és kilátásba helyezett egy esetleges együttműködést, ha sikerül neki a szlovák népet maga mögé állítani.

Forrás: BArch, R 70 – Slowakei/168, 39.

22.

7/eln. 1939

Pécsvárad i. főszolgabírájától

Vonatkozó rendelet száma: 557/főisp. biz. 1938

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

Folyó év augusztus havára vonatkozó összefoglaló jelentésemet tisztelettel az alábbiakban teszem meg: [...]

Hidas községben a Jungkameradschaft⁷¹ tagjai közt a csatolt űrlapot osztották szét, amelyeknek kitöltésével és a szülőkkel való aláíratásával kívánják a tagok felvételét véglegesen rendezni. Nagy súlyt helyeznek arra, hogy a 18 éven aluliak szüleiktől minél több aláírást szerezzenek. Ezt valószínűleg azért teszik, hogy az említett korhatáron alul lévőknek az egyesületbe való felvételezését megkönnyítsék. [...] Igen sok szülő a nyilatkozatot nem

⁷¹ Népi Német Ifjúbajtársi Szövetség.

írta alá Állítólag a leventéknek ca. 33%-a lépett be az egyesületbe, mintegy 65%-a pedig nem akart belépni, vagy a szülők nem adták meg a szükséges beleegyezést. [...]

Pécsvárad, 1939. szeptember hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 367/1939.

23.

A „Magyarországi Németek Szövetsége” alapszabályai

Kiadta a „Magyarországi Németek Szövetsége”
Budapest, VI., Lendvay-utca 2.

I. fejezet

Általános rendelkezések

1. §.

A szövetség címe: Magyarországi Németek Szövetsége – németül: Volksbund dér Deutschen in Ungarn.

Székhelye: Budapest.

Működési területe: Magyarország.

Hivatalos nyelve: Német.

Pecsetje: Körbélyegző „Magyarországi Németek Szövetsége”, illetőleg „Volksbund der Deutschen in Ungarn” körirattal.

Jelvénye: Túre szerelt köralakú piros keretű jelvény. A piros keretben fekete felírással a szövetség címe. Középen, fehér mezőben napkerék, arany színben. Ünnepélyes alkalmakkor zászló. Alapja fehér, közepén kör alakban a szövetség jelvénye. A zászlórúd felső végén aranyárga napkerék.

2. §.

A szövetség célja: A magyarországi német nemzetiségű magyar állampolgárok kulturális érdekeinek előmozdítása és megóvása a népi életnyilvánulás minden terén. A hazához való ragaszkodás ápolása és erősítése.

3. §.

A cél elérésére szolgáló eszközök: Az egyesület a magyar törvényekben biztosított szabadság alapján a művelődési szükséglet keretében és a törvényes feltételek szerint iskolákat tart-

hat fenn német nemzetiségű magyar állampolgárok gyermekei számára; kulturális tanfolyamokat, múzeumokat és közkönyvtárakat alapíthat és tarthat fenn, ösztöndíjakat és jutalmakat adományozhat, népi-, kézmű és képzőművészeti kiállításokat rendezhet, ismeretterjesztő-, zene-, ének- és színműelőadásokat és népi ünnepélyeket rendezhet, német nyelvű sajtótermékeket adhat ki és terjeszthet, helyi- és vándorkönyvtárakat létesíthet, tanulmányutakat szervezhet.

A szövetség németlakta helyeken helyi csoportokat létesíthet.

4. §.

A szövetség vagyonára vonatkozó rendelkezések: Az egyesület vagyonát a tagdíjak, hatóságilag engedélyezett gyűjtések és az ezen jövedelmekből szerzett ingó és ingatlan vagyon képezi. A szövetség vagyonát az intézőbizottság által évről-évre küldött 3 tagú bizottság kezeli, amelynek ténykedéseit a közgyűlés bírálja felül.

II. fejezet

A tagokról

5. §.

A szövetség tagjai: 1. dísz-, 2. alapító, 3. rendes vagy pártoló tagok.

Alapító-, rendes- vagy pártoló tagok 18. évüket betöltött, iskolai fegyelem alatt nem álló, erkölcsi, hazafias és népi szempontból kifogás alá nem eső német nemzetiségű magyar állampolgárok lehetnek. Kiskorúak szülőik, illetőleg törvényes képviselőik beleegyezésével lehetnek tagok. Leányok pártoló tagokul 18 éven alul is felvehetők, amennyiben iskolai fegyelem alá nem esnek, feltéve, hogy 15-ik életévüket betöltötték. Leventekötelesek az ezen intézményből folyó kötelezettségeiknek mindenben eleget kell, hogy tegyenek. Dísztagként nem magyar állampolgárok is felvehetők. A tagok felvétele felett a szövetség intézőbizottsága kétharmad többséggel határoz. A felvételt minden indoklás nélkül meg is tagadhatja. Jogi személyek és testületek, – de nem közjogi testületek – mind alapító, mind rendes vagy pártoló tagokul felvehetők ugyan, de tagsági jogait csak szabályosan meghatározott és igazolt képviselő által gyakorolhatják. A tagok felvételi jelentkezése formához kötve nincs.

1. *Dísztagok:* A szövetség érdekében kifejtett, vagy más kiváló érdemekért az intézőbizottság előterjesztése alapján a közgyűlések által megválasztott tagok, illetőleg díszelnökök.

2. *Alapító tagok:* Az alapításban részt vett vagy utóbb belépett tag, ha a szövetség javára legalább kettőszáz arany pengőt lefizet vagy ezzel egyenértékű vagyont juttat.

3. *Pártoló vagy rendes tagként* az vehető fel, aki legalább 3 évre kötelezi magát az 1 arany pengő évi tagdíj megfizetésére.

6. §.

A rendes tagság 3 évre kötelező. Amennyiben a harmadik évet befejező utolsó félév első napjáig a tagság fel nem mondhatnék, az automatikusan további egy évre megújul. A

tagfelvételtől a tagok – elismervény ellenében – tagsági igazolványt kapnak. A tagsági igazolvány a tagok sorába való felvételt igazolja. A rendes tagok évi tagsági díja 1 arany pengő, amely félévi részletekben előre fizetendő.

7. §.

A tagság megszűnik: Halál, jogi személyeknél megszűnés, kilépés, törlés és kizárás útján. Kilépését a tag 3 évi tagsági idő letelte előtt félévvel tartozik az intézőbizottságnak írásban bejelenteni. Indokolni nem kell. Ha a tag a tagsági díját felszólítás ellenére sem fizeti meg, intézőbizottsági határozattal a tagok sorából törölendő. Ha a tag a szövetség érdekei ellen dolgozik, hazafias vagy erkölcsi szempontból kifogásolható, a szövetség intézőbizottsága kizárhatja. A határozatot indokolni nem kell. A közlést követő naptól számított 15 napon belül a közgyűléshez fellebbezhető.

A tagság megszűnésével a szövetséggel szemben vállalt vagy keletkezett anyagi kötelezettségek – hátralékos tagdíjak megfizetése – nem szűnnek meg.

III. fejezet

A szövetség intéző szerveire vonatkozó rendelkezések

8. §.

A szövetség évi rendes közgyűlését minden év augusztus havában Budapesten, vagy valamely más városban, illetőleg helyi csoporttal rendelkező községben tartja meg. A közgyűlést annak helye, időpontja és tárgysorozatának megjelölése mellett legalább tizennégy nappal előbb a „Deutscher Volksbote”-ban, vagy annak megszűnése esetén az intézőbizottság által megállapított lapban közzéteendő meghívó útján az elnök vagy akadályoztatása esetén helyettese hívja össze. Az elnök fontos és sürgős ügyekben bármikor jogosítva van, és 300 rendes tagnak írásban nyilvánított kérésére kötelezve van a kérelem beadásától számított 30 napon belül a közgyűlést összehívni. 300 tag által kívánt közgyűlési összehívási kérelemnek a közgyűlés elé terjesztendő tárgyalási anyagot és esetleges indítványokat tüzetes körülírásban tartalmaznia kell. A közgyűléseken az összes tagok szavazati joggal bírnak és tisztségekre megválaszthatók.

Érvényes határozat hozatalához legalább 100 rendes tag jelenléte szükséges. A szövetség feloszlása, más szövetségbe, illetőleg egyesületbe való beolvadása, alapszabály módosítása, valamint feloszlása esetén a vagyon hovafordítása tárgyában egybehívott közgyűlés határozatképességéhez azonban a tagok 2/3-ának jelenléte és a hozott határozatok érvényességéhez a jelenlevők legalább 2/3-ának hozzájárulása szükséges.

Ha a szabályszerűen összehívott közgyűlésen a tagok nem jelennek meg kellő számban, a 8–30 napon belül azonos tárgysorozat mellett egybehívandó újabb közgyűlés a megjelentek számára való tekintet nélkül határozatképes.

A közgyűlésről jegyzőkönyv vezetendő, melynek a közgyűlésen részt vett tagok felsorolását és a gyűlés lényeges mozzanatait kell tartalmaznia. A jegyzőkönyvet az elnök, a jegyző és két – az elnök által kijelölendő – tag aláírásával kell hitelesíteni.

9. §.

A közgyűlés hatásköre:

- A szövetség intézőszerveinek és tisztikarának 3 év tartamára való megválasztása.
- Az évi költségvetés előirányzatának tárgyalása, a zárszámadások megvizsgálása és letergatalása, a felelős számadók részére a felmentvény megadása és általában vagyoni kérdések végső fokon intézése.
- Határozathozatal az intézőbizottság hatáskörét meghaladó ügyekben.
- Az intézőbizottság megfellebbezett határozatainak felülbírlása.
- Az alapszabály módosítása és a szövetség feloszlataa iránt hozandó esetleges határozat.
- A szövetségi vagyon elidegenítése és megterhelése feletti határozat hozatal.
- A szövetség feloszlataa esetén a vagyonnak miként leendő felosztása és hovafoordítása iránt hozandó határozat.
- Az évi tagdíj esetleges újbóli megállapítása.
- Díszelnök és dísztagok választása.

10. §.

Az intézőbizottság a közgyűlés által választandó 15 tagból áll. Ezeken kívül állásuknál fogva tagjai a szövetség elnöke, elnökhelyettese, a főtitkár, egy ügyész, a pénztáros és az ellenőr. Intézőbizottsági ülések félévenként egyszer, a szükséghez képest azonban többször is tartandók.

Az ülés határozatképességéhez az elnök, annak helyettese és a főtitkáron kívül legalább 10 tag jelenléte szükséges. Az ülésekről jegyzőkönyv vezetendő, amelyet az elnök és a főtitkár ír alá.

11. §.

Az intézőbizottság hatásköre:

- A közgyűlés határozatainak végrehajtása.
- Határozathozatal mindazon ügyekben, melyek feletti határozás nincs a közgyűlésnek fenntartva.
- A szövetség vagyonának kezelése és arra való felügyelete.
- Új tagok felvétele, helyi csoportok felállítása, alapszabályokban felsorolt intézmények létesítése és a szövetség szellemének és irányának, munkarendjének megállapítása, szükség esetén az elnök ilyen irányban való hatalommal leendő felruházása, a tagok felvétele, törlése és kizárása feletti elsőfokú határozathozatal.

Az intézőbizottság határozatai a közlést követő naptól számított 15 napon belül a közgyűléshez fellebbezhető meg.

12. §.

Az intézőbizottság utalványozási joga a költségvetés keretén belül 10.000 arany pengőig terjed. A szövetségi vagyon kezelésénél erkölcsi és vagyoni felelősséggel tartozik.

13. §.

A számvizsgáló bizottság a közgyűlés által választandó 3 tagból és 2 póttagból áll. Tagjai megbízatásuk tartama alatt az egyesületben más tisztséget nem tölthetnek be s az intézőbizottságnak sem lehetnek tagjai. A pénzkezelést bármikor megvizsgálhatják. Kötelességük az évi zárszámadást és a vizsgálat eredményéről a közgyűlésnek írásban jelentést tenni.

14. §.

Tanácsadó testület: A tanácsadó testületnek 100, a közgyűlés által a rendes tagok sorából választott tagja van. Évenként egyszer ülésezik. Feladata a szövetség vezetőségét a tagok hangulatáról, óhajairól felvilágosítani és az esetleges kívánságokat előterjeszteni. A megbízatásuk 3 évre szól. Az ülést az elnök vezeti.

15. §.

Békéltető tanács: A békéltető tanács tagjai az elnök és annak helyettese, az intézőbizottság és a tanácsadó testület által kiküldött egy-egy tag, a békéltető tanács rendezi a szövetség tagjai között esetleg felmerült becsületbeli és egyéb személyes természetű ügyeket. Szótöbbséggel hozzák határozatukat.

16. §.

A tisztikar:

- a) Az elnök. Vezeti a szövetséget, képviseli egyesek és hatóságok előtt, összehívja a közgyűlést, az intézőbizottsági és tanácsadói üléseket és azokon elnököl. Felügyel a szövetség tisztviselőire, a pénztár kezelésére és a közgyűlés- és intézőbizottsági ülések határozatainak pontos betartására. A költségvetés keretén belül 5000 aranypengőig utalványozást eszközölhet és ő nevezi ki és alkalmazza a szükséges munkaerőket.
- b) Az elnökhelyettes az elnök akadályoztatása esetén őt mindenben helyettesíti.
- c) A főtitkár vezeti a szervezkedést, intézkedik az elnöki rendelkezések teljesítése és keresztülvitele iránt, vezeti a közgyűlés-, intézőbizottsági- és tanácsadói ülések jegyzőkönyveit, előkészíti a szövetség ügyeiben szükségessé váló iratokat, azokat az illetékes tényezőkkel aláírattja, kezeli a levéltárt és közli a jegyzőkönyvi kivonatokat.
- d) A két titkár helyettesíti a főtitkárt annak akadályoztatása esetén.
- e) Az ügyészek jogtanácsosai a szövetségnek, azonban csak egy szavazattal bírnak. Az arra jogosítottat maguk küldik ki.
- f) A pénztáros kezeli a szövetség pénztárát, rendes könyvet vezet a bevételekről és kiadásokról, az elnök utalványozásáról, fizetéseket teljesít és bevételezi a szövetség minden jövedelmét.
- g) Az ellenőr a pénztáros pénzkezelését ellenőrzi.

A pénztáros és az ellenőr a pénzkezelésért egyetemlegesen anyagi felelősséggel tartozik. Az első tisztikart és az intéző bizottságot az alakuló közgyűlés választja, minden további évben a tisztújítás az évi rendes közgyűlésen történik. A választást az elnök vagy korelnök vezeti a mellé megválasztott két bizalmi férfival és jegyzővel. A választás felkiáltás vagy szavazás útján történik. Szavazategyenlőség esetén a választást vezető elnök által húzandó sors dönt.

17. §.

Elnöki tanács: Az elnöki tanács a szövetség elnökéből, annak helyetteséből és a főtitkárból áll, akik ebben a minőségben másokkal nem helyettesíthetők. Az elnöki tanács, amennyiben az egyesület bármely szerve részéről hozott határozatok végrehajtása során azok ellen aggályai támadnának, úgy jogában áll a végrehajtást felfüggeszteni és a kérdést újabb megfontolás céljából az intézőbizottság elé terjeszteni.

IV. fejezet

Helyi csoportok

18. §.

Helyi csoportok: Azokban a községekben, amelyekben a szövetségnek legalább 20 állandó lakással rendelkező rendes tagja van, azok kívánságára helyi csoport alakítandó, amelynek megalakítását a szövetség központi intézőbizottsága hagyja jóvá. Ez a helyi csoport megoszlik ifjúsági és felnőttek osztályára. A felnőttek osztályába a nő, férjezett, illetőleg nagykorú tagok tartoznak, míg a többiek a fiatalsági csoportot alkotják. A helyi csoportok élén egy ifjúsági és egy teljes korú elnök áll a melléjük megválasztott a központi tisztikarhoz hasonló vagy lecsökkent tisztikarról. Az elnök és tisztikar megválasztása egy évre szól. Minden helyi csoport ötven tagonként egy-egy küldöttel képviseltetheti magát a szövetség közgyűlésén. A helyi csoportot taglétszáma alapján megillető szavazatokat egy kiküldött is leadhatja. Az ötven tagnál kevesebb létszámú helyi csoportot is egy kiküldött képviseli.

A helyi csoportok a tagjaiktól beszedett tagsági díjakat teljes egészükben a szövetség a szövetség központjának kötelesek beszállítani, amely ennek ellenében a helyi csoport fenntartásához szükséges költségeket a helyi csoport rendelkezésére bocsátja.

A helyi csoport külön alapszabályokat nem alkothat, hanem csak az egyesület láttamozott alapszabályai szerint működhetik.

A helyi csoportok megalakulásukat és megszűnésüket az illetékes törvényhatóság első tisztviselőjéhez tudomásulvétel végett be kell, hogy jelentsék.

A helyi csoportok működésüket csak megalakulásuknak tudomásulvétele után kezdenek meg.

A helyi csoportok az anyaegyesület központjának határozatait és utasításait a láttamozott alapszabályok keretén belül követni tartoznak. Működésük felfüggesztését vagy feloszlásukat az anyaegyesület nem rendelheti el, de indokolt esetben a vizsgálat, a működés felfüggesztése vagy a feloszlás elrendelése céljából a m. kir. belügyminiszter úrhoz indokolt előterjesztést tehet.

V. fejezet

A szövetség megszűnése

19. §.

A szövetség feloszlása: A szövetség feloszlása esetén a feloszlás és a vagyon hovafordítása tárgyában hozott határozatot annak foganatosítása előtt, a m. kir. belügyminisztériumhoz kell felterjeszteni, úgyszintén az alapszabályok módosítása tárgyában hozott határozatot, valamint a szövetségnek más egyesületbe való olvadása tárgyában hozott közgyűlési határozatot is.

Amennyiben a szövetség az alapszabályokban előírt célját és eljárását be nem tartaná, hatáskörét túllépne, államellenes munkát fejt ki, a közbiztonság és közrend ellen súlyos vétséget követ el, avagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyeztetné, ellene a m. kir. belügyminisztérium vizsgálatot rendelhet el, működését felfüggesztheti, avagy végleg fel is oszlathatja.

Az alapszabályokon kívül alkotott mindenféle egyéb szabályzat, azok alkalmazása előtt az alapszabályokhoz hasonlóan láttamozás végett a m. kir. belügyminisztérium úrhoz kell felterjeszteni.

Elfogadta az 1938. évi november hó 26. napján tartott alakuló közgyűlés.

Albert Miksa s. k.
főtitkár

Dr. Basch Ferenc s. k.
elnök

Láttamozta a m. kir. belügyminisztérium 1939. évi április hó 13-án 104.213/1939/VII-a sz. a.

P.H.

Keresztes Fischer s. k.

Felelős kiadó: Dr. Basch Ferenc

Forrás: A „Magyarországi Németek Szövetsége” alapszabályai. Kiadta a „Magyarországi Németek Szövetsége” Budapest, VI., Lendvay utca 2. Buschmann F. utódai könyvnyomda, Budapest 1939.

24.

FritzHeinz Reimesch⁷²

Berlin-Grunewald, Anfang November 1939
Karlsbaderstr. 1 II.

Kedves Néptárs!

Bizonyára hallotta a Führer rádióbeszédét, melyben melegen nagyvonalúan és érző szívvel újból békét ajánlott fel. Hányszor tette már ezt, és az angolok és franciák részéről mindig csak gúnyban volt része, mert azok a zsidó hadiszállítóktól és háborús uszítóktól bujtogatva a becsület és egyenjogúság békéjéről tudni sem akarnak. Mi itt a Birodalomban mindnyájan békét akarunk, mert nálunk senkinek sincs a háborúból anyagi haszna, hadi dicsőségre nem áhítozunk, mert a német nép számtalanszor bebizonyította, hogy hőiesen gondolkodik, s nem fél a háborútól. Chamberlain úr egyik elbizakodott beszédében kijelentette, hogy ő és kormánya nem hajlandók békét kötni. Tehát kardnak kell döntenie, s az angolok napról-napra keményen érezhetik, hogy a mi tengeralattjáróink és bombavető repülőink nem félnek a hatalmas angol flottától. Ha az eddigi tempó tovább tart, akkor az angol tengerészeti és hazugsági miniszter, Winston Churchill csakhamar elsirathatja az utolsó repülő-anyahajóját és csatahajóját.

Anglia bűne, hogy Európában és világon nincs béke, a mai idők örvendetes jelensége mégis, hogy a semleges világ felismerte, hol székel a béke ellensége, Londonban tudniillik.

Titeket mindnyájatokat azonban, kik mint német néptársak külföldön éltek, a Führer beszédének bizonyára az a része érdekel a legjobban, amelyben Hitler Adolf a népek áttelepítéséről beszélt, azokról a német néptöredékekről, melyeket haza szándékozik hozni a Birodalomba. A beszéd ezen részének szó szerint szövege a következő:

A legfontosabb feladat a néprajzi viszonyok új rendje, vagyis a nemzetiségek áttelepítése olyképp, hogy a fejlődés lezárásakor jobb határvonalak adódjanak, mint a maiak.

Ebben az értelemben azonban nem olyan problémáról van szó, amely erre a területre határolódik, hanem oly feladatról, mely sokkal messzebbre hat, mert hisz az egész Kelet és részben Délkelet a német népelem tarthatatlan töredékeivel van teleítve. Éppen ezekben rejlik az állandó államközi nyugtalanságoknak alapja és oka. A nemzetiségi elv és fajelmélet korában utópisztikus azt hinni, hogy egy nagyra hivatott népnek ezen tartozékait minden további nélkül asszimilálni lehet.

Az európai élet messze előrelátó rendjének feladatkörébe tartozik tehát, hogy itt áttelepítésre kerüljön sor, s ekként az európai konfliktusanyagnak legalább egy része el legyen takarítva.

⁷² A VDA keretén belül működő Népi Német Rádióosztály (Volksdeutsches Rundfunkreferat) vezetője. Levele a magyar iratok között hiányos fordításban maradt fel, melyeket az eredeti német levél alapján póoltunk.

Közlöm ezt a pontos szöveget, mert nem tudom, hogy naponként olvasott újságjai szó szerint, vagy csak kivonatban hozták-e a beszédet. Az Ön szempontjából esetleg fontos lehet, ha más nemzetiségű szomszédokkal az áttelepítés nagy tervéről beszél, hogy birtokában legyen a szó szerinti szövegnek, mert idegen nyelvű újságok bizonyos okokból talán éppen ezeket a szöveghelyeket nem fordítják le egész pontosan.

Évek során át maga is tapasztalhatta, hogy a Führer szavait nyomban tettek is követik s ígéreteivel nem politizál. Amikor ezeket írom, talán épp akkor tanulják megismerni új hazájukat az áttelepített észt és litván néptársak. Mint fontos építőerőnek az a feladatuk, hogy a lengyelek által lezüllesztett egykori porosz területet a német munka előtt újból megnyissák. A birodalmi kormány baráti tárgyalásokat folytat a balti államokkal az ottani németek visszatelepítése ügyében. Olaszországgal Dél-Tirol áttelepítése tárgyában meg egyezés jött létre.

A balti németiség, amely nagy és dicsőséges történetre tekinthet vissza, Európa északi-keleti kulturális megtermékenyítése körül kiváló érdemeket szerzett, a világháborúban hallatlanul sokat szenvedett, számszerűleg is oly mértékben meggyengült, hogy az elszorított csapásokat már nem tudta kiheverni. Nagy birtokállományát, kereken öt millió hektárt, egy nagyon csekély maradvány kivételével elvesztette, számszerűleg lélekszáma 230.000-ről 90.000-re szállott alá. Éppen ezért kell nyomtatékosan elismerni, hogy lelki tekintetben harckészége nem csökkent, sőt gazdasági megsemmisülése dacára is kulturális és politikai tekintetben legyőzhetetlen maradt.

E munkaszerető és tehetséges emberek megsegítése éppen ezért a legelső követelmény volt, főként, hogy a baltiak a Führer keleti felépítési terveinek megvalósításához nagyon alkalmasak. Sajnos a németiséget Posenban⁷³ és a Visztula környékén a lengyel orgyilkosok úgy kiirtották, hogy új erővel kell ellátni őket, hogy hazájukat újra felépíthessék, s a Führer úgy határozott, hogy először a balti németiség, valamint a keleti Galícia és Volhínia németjeit kell idetelepíteni.

A Führer a közeljövő kor nagy tervei közé sorolta azt az elgondolást is, hogy visszatelepítse és Birodalomba vezesse a Délkelet, s egyéb területek minden szétszórt németjeit is. A Führer a beszédében a következőket mondja:

Ez a feladat, minthogy nem lehet imperialisztikusan felfogni, Németország számára egy 50–100 éves munkát jelent. E német munka igazolása ezen területnek úgy politikai rendezésében, mint gazdasági feltárában rejlik. Végelemzésben mindkettő egész Európa javára szolgál.

Külföldről örömmel vettem barátaim kérdéseinek egész sorozatát arra vonatkozólag, hogy mi lesz az áttelepítéssel. Ezért szeretnék kitérni ebben az írásban röviden erre a problémára.

Gondolja meg, kedves Néptárs, mit jelent sok ezer ember áttelepítése. Nem nagy dolog annak átköltöztetése egyik lakóhelyről a másikra, akinek holmija két kezításkában és egy ládában elfér, ezt mi férfiak tudjuk a legényéletünkben. Mennyivel nehezebb azonban a

lakhely elhagyása akkor, ha már feleség és gyermek is, vagyis egy egész gazdaság van. Önnek is lehetnek barátai, akik kivándoroltak Amerikába, vagy valami hasonlót tettek ahhoz, mint ami „áttelepítésnek” nevezhető. Amit nem lehet magukkal vinni, jószágot, felszerelést, vagy épp a házat, gazdaságot és szántót, már ha van, és megvan a szilárd akarat, hogy soha többé nem fog visszatérni a hazájába, megpróbálja olyan előnyösen elidegeníteni, amennyire csak lehet, mert nem szeretné elkótyavetyélni, amiért keményen megdolgozott. Már önmagában ez is nehéz és csak veszteségek árán lehetséges.

Gondoljatok bele, milyen előnyös lenne, ha egy minden embert átható lázhoz hasonlóan minden kivándorolni szándékozó olyan gyorsan szeretné eladni javait, amilyen gyorsan csak lehetséges. Ilyenkor nagy a kínálat, kevés a kereslet. Az árak tehát alacsonyabbak, s így súlyos veszteségekkel hagyják el a hazájukat. Így történt ez gyakran, mikor a németek tömegben hagyták el hazájukat. Ennek elejét kell venni. Ezért a Führer bölcs előrelátással már eleve kijelentette, hogy az életképtelen német töredékek áttelepítése hosszú lejárátú legyen s ez is csak úgy, hogy államunként pontos rendszabályok hozassanak a vagyonmegváltás tárgyában.

Magától értetődő tehát, hogy az ilyen messze ható intézkedésekhez egészen pontos tervre van szükség, és nagy esztelenség lenne, ha egyes néptársak saját felelősségükre kísérelnék meg az „áttelepülést”.

Kedves Néptárs! Amennyiben Önnek vagy rokonainak vagy barátainak szándékában állna áttelepülni, sürgősen csak azt tanácsolhatom, hogy semmit se hamarkodjon el. Ez lenne a legnagyobb hiba, s csak károkat okozna a Führer nagy tervének. Néhány hete csupán, hogy a Führer ezt a tervet nagy vonásokban felszínre vetette. Hogy ez részéről nem csak javaslat, hanem a Birodalom ezt az áttelepítést nagyvonalúan meg is valószínűsíti, az bizonyos, csak ti győzzétek türelemmel, mert ily nagy tervet nem lehet csak úgy máról-holnapra megvalósítani. Az áttelepítés szempontjából számba jöhetnek annak idején hivatalos úton értesítést kapnak, s nem lesz olyan elfeledett néptárs, akinek tényleg szükséges az áttelepítése.

Addig minden népi német kötelessége, hogy ma végzett munkájukat ugyanazzal a lelkiismeretességgel és hűséggel végezzék, mint eddig. Az áttelepítés nem lesz kalandos szórakozás, mint valami Dél-Amerikába irányuló egyéni kivándorlás, hanem szigorúan állami, amely nem ad lehetőséget arra, hogy bárki is előnyt szerezzen. Mindenek előtt legyen azonban türelmetek a teljes probléma feldolgozására. Ezért, kedves Néptárs, tanácsolja mindenkinek, aki ebben a tekintetben kérdést intéz Önhöz, hogy türelemmel várjanak a népvezetés utasításaira, mert így szolgálják legjobban néptársaik ügyét. Mindenek előtt pedig nyugodtan tovább kell dolgozni és nem szabad fejvesztettnek lenni.

Népi német köszöntéssel

Fritz Heinz Reimesch

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 503/1939.

⁷³ Poznań (Lengyelország).

25.

37/el. 1939

Vonatkozó rendelet száma: 557/ főisp. eln. 1938

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Méltóságos

Főispán Úr!

Bizalmas!

Pécs

[...]

Már körülbelül egy hónap óta nem igen hallani a „Sieg Heil!”⁷⁴ köszöntést, a horogkeresztes és egyéb jelvények pedig a házak faláról kezdenek eltűnni. Feltűnően sokat beszélnek az utóbbi napokban a németországi nehéz viszonyokról és arról, hogy rövid időn belül sor kerülhet az ő visszatelepítésükre. [...]

Feltűnő az is, hogy az utóbbi napokban a szélsőséges németek majdnem csoportosan jelentkeznek az adófizetéseknél, hangsúlyozván, hogy ők pontos adófizetők és, hogy ne tűzzenek ki ellenük árverést és, ami a legfontosabb, hogy minden megjegyzés nélkül fizetnek, holott eddig adófizetéseknél igen gyakran méltatlankodtak. [...]

Általában a szélsőséges német mozgalom iránt igen megcsappant az érdeklődés, az ifjúsági mozgalom pedig csaknem teljesen megszűntnek tekinthető, ami arra vezethető vissza, hogy a vezetők is tartózkodóbbak lettek vagy teljesen félreálltak. [...]

Kérem jelentésem szíves tudomásul vételét.

Pécsvárad, 1939. november hó 1.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 1939, 53. doboz.

⁷⁴ „Éljen a győzelem”.

26.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától

Szám: 8 eln/1940.

Tárgy: A Buda-környéki járás községeiből

nemzetiségi helyzetjelentés
1940. évi március havárólSzigorúan bizalmas.
Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr!

[...] Általánosságban megállapítható azonban, hogy a Buda-környéki községek német ajkú közönsége a közművelődési egyesület tevékenységében nem vesz aktív részt, tartózkodólag viselkedik, és a becsületesen gondolkodó német ajkú közönségnek az a véleménye és ezt nyíltan hangoztatják is, hogy ők német egyesületbe nem lépnek be. A meghirdetett gyűlésre több községből a közönség azzal a kérdéssel fordult hozzám, hogy tartoznak-e a gyűlésen részt venni, mert ha erre utasítást nem kapnak, a gyűlésen nem vesznek részt. [...]

Budapest, 1940. április 2.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

27.

Dr. Steyer
Berlin-Reinickendorf-Nyugat
Scharnweberstr. 30
Távhiívás 49 03 0249. szám
Berlin, 1940. április 5.

Jelentés a német népcsoport életéről Magyarországon

[...] A „Deutsche Volksbote”⁷⁵ húsvéti számában Phillip Böß írt egy tanulmányt a népi ifjúságról, amit azonban erősen cenzúráztak. A tanulmányból kiderül, hogy alig egy év után több mint 7000 fiatal lépett be a Magyarországi Németek Szövetségébe. Közel 4000-

⁷⁵ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

en folyamatosan járatták a magyarországi németek ifjúsági lapját, a „Jugendkamerad”-ot, amelynek a háború kitörése óta meg kellett szűnnie. Az eddig megtartott négy ifjúsági tanfolyamon 121 falu több mint 900 ifjú képviselője jelent meg. Azt látjuk tehát, hogy az ifjúsági munka különösen szép eredményeket hozott.

A sikerek Pintért⁷⁶ és társait, valamint magyar hatóságokat aggodalommal töltik el, ami abból ered, hogy a „Magyarországi Német Népművelődési Egyesület” a Volksbund ifjúsági tanfolyamainak mintájára énekkurzusokat kezdett indítani. [...]

Forrás: BArch, NS 22 (Reichsorganisationsleiter der NSDAP), 109.

28.

3341/1940. sz.

Pécsvárad-i járás főszolgabírájától

Tárgy: a Magyarországi Németek Szövetsége hidasi fiókegyesületének helyi csoportjának megalakítása

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...] Ezt követőleg dr. Mühl Henrik országgyűlési képviselő tartotta meg beszédét. [...] A Volksbildungvereinnak⁷⁷ nem volt ifjúsága és ezzel halálra is volt ítélve. Aki lemond az ifjúságról, az lemondott a jövőjéről. Mi sajnós nem valósíthattuk meg a Volksbundban sem azt, amit népünk érdekében szükségesnek láttunk, sokat töröltek, javítottak alapszabályainkból és törekvéseinket a kulturális egyesület kereteibe szorították, de legalább megengedték, hogy az ifjúsággal annak 18, illetve 15 éves korától kezdve törődhetünk, azt nevelhetjük és megszervezhetjük. Felszólítunk mindenkit, kövessen bennünket, feledjük a múltat, és főként az ifjúság lépjen be az egyesületbe, kövesse az idősebbek, ősök példáját. [...]

Pécsvárad, 1940. évi június hó 30-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának bizalmas iratai, 53. doboz, 1940.

Úton a népcsoport-egyezmény felé

29.

Hegyháti járás főszolgabírája
90/el. 1940

Bizalmas

Tárgy: A Volksbund helyi csoportjainak megalakulása
A rendelet száma: 259/főisp. biz. 1940

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Kapcsolatban ezen ügyben távbeszélő útján több ízben tett előterjesztéseimmel, mély tisztelettel jelentem, hogy a Volksbund folyó évi június hó 30-án Mágocs, Nagyhajmás és Mékényes községekben fiók egyesületeit megalakította. [...]

Rátérve az egyes gyűlések lefolyására, jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

Mágocs községben az alakuló gyűlés színhelye özv. Héder Gáborné, mágocsi lakos korcsmájának udvara volt. A gyűlés délelőtt fél 9 órakor kezdődött a himnusz, majd a „Seid gegrüßt...”⁷⁸ kezdetű dal elénekklésével.

Ezután Schusztér István bejelentette a gyűlés szónokait, majd üdvözölte a gyűlésen megjelent járási főszolgabíró, a községi főjegyző és a megjelent közönséget. A gyűlést megnyitotta.

A bevezetés után dr. Gussmann Viktor lépett a közönség elé és a következő tartalmú beszédet mondotta: [...]

Ez a Volksbund nem olvasóköri, vagy már társaskör, hanem egy lánc, amely hivatva van egybekötni a Magyarországon lakó összes németeket a csecsemőtől kezdve a halálos ágyon lévő aggokig. Az olvasókörieknek a célja, hogy szórakozást nyújtson tagjaiknak, azokban olvasáson kívül beszélgetnek, társalognak és kártyáznak. A Bundnak⁷⁹ célja a lelkek összefogása. A Bundnak pótolnia, illetve ki kell egészítenie azt, amit az iskola és a templom nem adott meg. Az iskola az elemi ismeretekre tanít bennünket, a templom hivatása, hogy a lelkeket az ég felé vezesse. A Bund arra figyelmeztet bennünket, hogy akik német anyától születünk, németek vagyunk, mert mások nem is lehetünk. Aki nem ezt az elvet vallja, az nem közénk való, azt ki kell közösinünk. [...]

A gyermekek nevelésére is súlyt kell helyezni, hogy azok tiszteljék szüleiket és ne csak akkor és azért legyenek hálásak velük szemben, ha valamit kapnak. [...]

⁷⁸ „Legyetek üdvözölve, német testvérek!” – A magyarországi németek 1918-ban keletkezett, mai napig himnusz-ként használt dala, Ernst Imrich szövegével és Ludwig N. Hackl zenéjével.

⁷⁹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

⁷⁶ Pintér László (1884–1958, eredetileg Binder László), Rajka papja, majd 1930-tól Sopronban kanonok, 1922 és 1931, majd 1935 és 1939 között országgyűlési képviselő. Bleyer halála után a Neues Sonntagsblatt szerkesztője. 1936-tól az MNNE ügyvezető elnöke, majd Gratz Gusztáv örökébe lépve a szervezet elnöke. 1940-ben feloszlatta az egyesületet. 1940 és 1945 között a felsőház tagja. – SEEWANN-SPANNENBERGER, i. m. 17.

⁷⁷ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület.

Ezután szavazat következett „Jungkameraden”⁸⁰ címmel. Majd dr. Schlitt Adam beszélt az ifjúsághoz, a következő tartalommal:

Lesznek emberek, akik azt kérdezik majd, hogy van az, hogy most az öregek és ifjak, asszonyok és férfiak egy egyesületbe lesznek tömörítve. Eddig ez nem volt szokás, mert a férfiaknak meg volt az olvasóköriük vagy gazdakörük, az ifjaknak a legényegyletük, a nőknek pedig legfeljebb a rózsafüzér-egyletük. A Volksbund azonban nem olyan egyesület, mint a többi. A Volksbundnak célja a nevelés és a természet adta erők kinevelése és irányítása. [...] ma hazafias és népies nevelést kívánunk folytatni az ifjúságnak. [...] De amellett, hogy jó hazafiak vagyunk, németek is vagyunk. Miben áll németiségünk? Abban, amit érzünk, a velünk született természetes erőnkben. Azt akarjuk tehát, hogy ezt a természetes erőt német szellem irányítsa. Mit csinált eddig ifjúságunk szabad idején? Szombaton esténként az utcákat járva, egy-két német dalt énekelt, vagy betért a kormába egy pohár borra és ezzel el volt intézve minden. Ma ifjúságunk elé nemesebb célokat tűzünk. Elsősorban a Kameradschaft⁸¹ megszervezését tarjuk a legfontosabbnak. Mi a célja a Kameradschaftnak? Erre vonatkozólag a közelmúltból egy szép példával kívánok szolgálni. A katonai behívások folytán Szárazd községben sok szegény asszony maradt férfi-munkaerő nélkül és nem volt módjuk és lehetőségük arra, hogy réjtüket lekaszáltassák. Az ottani Jungkameradschaft vezetője összehívta társait és egy vasárnap, amikor a saját munkájuk szünetelt közös erővel lekaszálták ezen szegény asszonyok réjteit. Ez a Volksgemeinschaft,⁸² a közösség. Az ilyen közös erő nemcsak rétek lekaszáására képes, hanem országutakat épít és még nagyobb dolgokat is létrehoz.

A munkára is nevelni kell az ifjúságot, mert bár köztünk nincs különbség szegény és gazdag között, mégis aki többet dolgozik, több eredményt is fog produkálni. A német anyák bizonyára támogatni fogják mozgalmunkat, mert tudják, hogy az jó irányba fogja terelni ifjúságukat. A magyar kormány előtt mindig bizonyígtattuk, hogy a mi törekvéseink nemesek és adjon alkalmat arra, hogy ezt be is bizonyíthassuk. Ez az alkalom most a szervezéssel megadatott, miért is meg kell mutatnunk az eredményeket is. A Volksbundba minden 18 éven felüli ifjú és 15 éven felüli leány beléphet,⁸³ ebben senki sem akadályozhatja meg, mert a törvény nyújt erre módot. Nem kell tehát félnie senkinek semmiféle megtorlástól. Itt a vidéken korán nősülnek az ifjak és ilyenkor amikor házasok, már nem akarnak együttműködni az ifjúsággal, az öregekhez viszont nem tudnak alkalmazkodni. Ez helytelen, mindenki addig ifjú, míg fiatal és annak érzi magát még ha 60 éves is, így tehát maradjon addig a Kameradschaftban, míg fiatalnak érzi magát. [...]

A délután 1 órára Nagyhajmás községbe, Gloiber Henrik udvarára összehívott gyűlés – a közbejött felhőszakadás miatt – csak délután fél három órakor kezdődött. [...]

Dr. Gussmann beszéde után egy szavazat és énekszám következett, ami után dr. Schlitt beszélt az ifjúsághoz a következő tartalommal:

⁸⁰ „Ifjú bajtársak”.

⁸¹ Tulajdonképpen a Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetségről van szó.

⁸² Népközösség – a nemzetiszocialista ideológia egyik legfontosabb, a századfordulós radikális konzervatív eszmekörből kölcsönzött összetevője, a maradéktalan társadalmi integráció eszméje.

⁸³ Ez kétségtől elválasztás volt, hiszen az MNNE-ben 24 éven aluli nem szerezhettek tagságot, de nem volt elég ahhoz, hogy a Volksbund a teljes német ifjúsághoz hozzáférjen.

Az ifjúsági szervezetre szükség van és minden német ifjú csatlakozzon a német ifjúsági szervezethez. Hogy mit jelent az ifjúsági szervezet azt már újságcikkekben közölte, és most csak arra figyelmezteti az ifjúságot, hogy a szövetség célkitűzéseire ragaszkodjanak és ne engedjék magukat befolyásolni az ellentábor vezetői által. Az ifjúság is ragaszkodjon régi szokásaihoz, legyen mindig jó német és mint jó német éljen és haljon is meg. Milyen volt az utóbbi időben az ifjúság. Szombatonként elvégezvén dolgát, este egy kicsit elment az utcára, esetleg megivott egy-két fröccsöt, egy kicsit el is ment a szeretőjéhez és 11 óra tájban elment haza, lefeküdt és nem volt meglepődve magával. Ez is kell, de leginkább az összetartás a fontos az ifjúságnál és erre példát tud mondani. Itt is olyan ifjúság kell, mint Szárazd községben, hol már régen működik az ifjúsági szervezet. [...] A jelvényt is ne csak azért hordjuk, mert az talán szép, hanem azért, mert az ifjúsági szervezethez tartozandónak valljuk magunkat és az ifjúsági szervezetnek előírt kötelezettségeket magunkénak valljuk és azokat betartjuk. Az ifjúsági szervezethez tartozó ifjú pedig akkor lesz jó pajtás, ha jóban, rosszban kitart elvei és a szervezet mellett. [...]

A mekényesi alakuló gyűlést Brenn János, mekényesi lakos (aki az ottani Volksbildungsvereinnak⁸⁴ elnöke) vezette be.

A bevezető beszéd után egy levente szavalt.

A szavazatot dr. Gussmann beszéde követte. Lényeges tartalma a következő: [...]

Az igazság győzelmeiképpen Cikón⁸⁵ elindult „Volksbund” végre elérkezett Mekényesre, hol eddig csak a lelkekben és különösen az ifjúságban él. A Volksbund az az intézmény, amely nemcsak megjött, de örökké itt marad és élni fog, ameddig csak egyetlen német Magyarországon lesz. Ez az intézmény van hivatva a német testvériség ápolására, kezeti szorítani minden némettel, amely egy fajból, egy vérből származik. Ennek a falunak az ifjúsága vegyen példát Kriszt Jánostól, aki ebben a faluban született, még egészen fiatal ember és már is az országban ismerik a nevét. Ez az ember még nagy jövő előtt áll, nem fog sok idő elteltével és nevét az ország határán túl is ismerni fogják. A Volksbund élni fog, mert gyökerei a faluból származnak. Bár voltak igen szomorú és sötét napjai a Volksbundnak is, át kell élni nehéz időket, de azért mégis él. Most nem mondhatják azt, hogy a Volksbund meglepődött, vannak még bajok és nehézségek. [...]

Dr. Schlitt Ádám budapesti szövetségi titkár beszédében elmondja, hogy nem először találkozik ezzel az ifjúsággal, már ismerősek egymással. Boldogan állapítja meg, hogy elérkezett az ifjúság mai szép ünnepe, dacára annak, hogy egy időben a Bleyeri ifjúság már ki volt lökve a semmibe. A mekényesi ifjúság azonban itt van töretlen lelkeséggel, mert a munkában ők voltak a legelső és a legbuzgóbbak. Ezután már soha senki szét nem választhatja őket és mindig németek fognak maradni. Sokig kellett könyörögni a kormánynál, amíg végre megértésre találtak. Azonban azt sem szabad elfeledni, hogy csak az a tökéletes, amiért kemény tűzben kellett megharcolni. Az ifjúságban van a jövő élet gyökere és ez a gyökér különösen a mekényesi ifjúságban dúsz, mert ők sohasem sajnálták az áldozatok meghozatalát. Ne keresse a Volksbundban senki a hasznát, vagy a büntetést, ez a nap teljes egészé-

⁸⁴ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület.

⁸⁵ Tolna megyei település Bonyhád közelében, ahol 1939. április 30-án a Volksbund ünnepélyes megalapítására került sor.

ben az ifjúságé. Ez az ifjúság nem fog mögötte maradni azon szülőknél, akik meghaltak a hazájukért. A dolgozók most is elől lesznek és a többiek hátul. Főhrerek csak az előbbiek lehetnek. A Volksbund ifjúsági csoportjának fő célja a német testvériség ápolása. [...]

Sásd, 1940. évi július hó 6-án

dr. Hirt Ferenc s. k.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1940.

30.

98/el. 1940

Vonatkozó rendelet száma: 557/főisp. biz. 1938

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

Igen sokan látva azt, hogy a leventeifjúságának egyre nagyobb része csatlakozik a „Jungkameradschaft”⁸⁶ egyre jobban szimpatizálnak a Volksbund mozgalomával. A szervező gyűléseken a komolyabb elemek távol tartották ugyan magukat a mozgalomtól, de hallomás szerint az egyre fokozódó szervezkedés folytán a helyi szervezetek tagjai szaporodnak. A leventeoktatás teljes szüneteltetése is egyik oka annak, hogy az ifjúság mind jobban és jobban kapcsolódik bele a „Jungkameradschaft”-ba. Igen gyakori eset, hogy az ifjúság esténként egyes exponált szélsőséges elemek házában gyülekezik és ott énekelnek, terveznek, megbeszéléseket folytatnak, melyek legfőbb tárgya f. é. augusztus hó 11-én Hidason megtartani tervezett beszámoló gyűlés⁸⁷ és tüntető felvonulás. [...]

Pécsvár, 1940. augusztus hó 2.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 33/1939.

⁸⁶ A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

⁸⁷ Ld. az erre vonatkozó dokumentumot ebben a kötetben.

31.

A tamási járás főszolgabírájától

1. biz/1940. sz.

Szigorúan bizalmas. Kizárólag a saját kezéhez!

Tárgy: Német népmozgalom ügye

Méltóságos Főispán Úrnak!

Szekszárd

Tisztelettel jelentem, hogy

1. Pári községben nem kívánatos agitációt jelenleg nem folytat senki, ellenben a Basch-féle párt helyi csoportja 1940. június 7-én tartott alakuló közgyűlésén megalakult. Van neki ifjúsági helyi csoportja is, de a tagnévsorát még nem sikerült megállapítani, 18 éven aluli leventeköteles ifjú is van az ifjúsági választmányi tagok között, de még nem lehetett megállapítani pontosan tisztségének mivoltát. A helyi csoport elnöke Hemerle Miklós fm.⁸⁸ napszámos, továbbá házivászon szövással foglalkozó egyén, akit feltevés szerint az egyesület, avagy más valaki pénzbeli támogatásban is részesít, mert 3-tagú családdal bír, és ennek ellenére aratni nem volt, pedig a vászon szövésből Pári községben jelentős jövedelemre számítani nem lehet. A község előjárósága a közelmúltban kirendelte honvédelmi munkára, de munka alól fel kívánta mentetni magát, azonban a körorvos vizsgálat szerint teljesen egészséges és ez alapon cséplőgépnél dolgozott.

2. A múltban egyéb agitátor nem járt a községben, mint az alakuló gyűlésen felszólaló Reitingner Henrik⁸⁹ gyönki orvos és Czirkelbach Csaba⁹⁰ kiküldött, mint ifjúsági vezető.

[...]

5. Németországba a községből senki nem utazott ki.

6. Olyan gyanús agitátor, aki Budapestre utazott volna, nincs.

Végül jelentem, hogy az egyesület helyi csoportja megalakulásának látható eredménye ezidáig csupán az, hogy esetenként eddig magyarul éneklő ifjúság német nótákat énekel.

Tamási, 1940. VIII. 5.

főszolgabíró helyett
[aláírás]
tb. főszolgabíró

Forrás: MNL TML, IV 416a, A tamási járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 89. doboz, 11/1940.

⁸⁸ Földművelő.

⁸⁹ A Volksbund Sváb Törökország terület észak-somogyi körzetének vezetője.

⁹⁰ A Volksbund Népvédelmi Főhivatalának munkatársa.

32.

3. eln./1940. szám

Pécsváradi járás főszolgabírájától

Tárgy: a Magyarországi Németek Szövetsége Hidas
községben f. é. aug. 11-én megtartott beszámoló közgyűlése

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

.. majd dr. Basch szövetségi elnök tartotta meg ünnepi beszédét. [...]

Ők [a Volksbund tagjai] gondoskodni kívánnak minden németről attól a pillanattól kezdve, hogy a német anya testében megfogamzott egészen a haláláig. Ezért követelik az iskolakérdés végleges megoldását, saját elemi és középfokú oktató intézetekkel, ennek az áldatlan állapotnak a megszüntetését, hogy a tanult német elemek saját népük szempontjából elvesszenek, sőt legtöbb esetben népük érdekei ellen forduljanak, az ifjúság nevelésének jogát olyan torna, ének és kulturális intézmények megteremtésével, amelyek biztosítják a faji nevelést. [...]

Pécsváradon, 1940. évi augusztus hó 11-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1940.

A népcsoport-egyezménytől a DJ engedélyezéséig

33.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától

Szám: ad 8 eln/1940.

Tárgy: A Buda-környéki járás községeiből

nemzetiségi helyzetjelentés

1940. szeptember haváról

Szigorúan bizalmas

Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr!

[...] A helyi szervezet megalakítása mindig azzal jár együtt, hogy a budapesti központból megjelennek a kiküldöttek a községben, kiválasztják a szervezkedéshez megfelelő anyagot, összegyűjtik mindkét nembeli megfelelő gondolkodású fiatalságot, ezeket német birodalmi dalokra tanítják, szavalókórusokat alakítanak és amikor ez a csoport a községben megfelelően ki van képezve, akkor a helyi csoport megalakításhoz a kérvényt benyújtják. [...]

Üröm községben a Volksbund ifjúsági szervezetének tagjai már erőszakosan lépnek fel azokkal szemben, akik nincsenek velük egy véleményen vagy nem hajlandók a szövetség tagjai sorába lépni. A községben megforduló idegeneket is gyakran molesztálják. Szeptember hó 8-án az egyik korcsmában szórakozó 5 leventeköteles fiatalembert a Volksbund ürömi ifjúsági szervezetének több tagja megtámadta és parázs verekezés keletkezett, amelynek során a megtámadottak az ott lévő többi vendégekkel kitették a vendéglőből a Volksbund szervezeti tagokat. A verekezésnek egyik oka az volt, hogy nem akartak belépni a szövetség ifjúsági szervezet tagjai sorába. [...]

Budapest, 1940. évi október hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

34.

151/el. 1940

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Vonatkozó rendelet száma: 367/főisp. biz. 1940

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

A Volksbund tagjai az iskolás gyermekeket sem hagyják ki a propagandából és azokat a Sieg Heil⁹¹ köszöntésre tanítják és biztatják

A Jungkameradschaft⁹² tagjai célul tűzték ki a szomszédos hasonló szervezetek rendszeres meglátogatását még pedig úgy, hogy egyesületi zászló alatt menetelnek a szomszédos községekbe, ahol táncmultságokon vagy más jellegű összejöveteleken bemutatják a tudásukat úgy a felvonulás, mint a tánc és az éneklés terén. Így múlt hó 15-én Püspöknádasd községben volt ilyen összejövetel, amelyre Hidas községből mintegy 25 egyén vett részt. [...]

Pécsvárad, 1940. október hó 4.

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1940.

35.

Igen tisztelt Vezér Úr!⁹³

Itteni ifjúságunk ünnepséget akar rendezni s nagyon szeretné, ha ez alkalommal ott egy központi egyéniséget üdvözölhetne. Ez ideig mindig mostohán kezeltek bennünket, azért reméljük, hogy tovább immár nem halasztható ünnepségünknek szerencséje lesz a központ kiküldöttjét itt üdvözölhetni.

⁹¹ „Éljen a győzelem”.

⁹² A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

⁹³ A megszólított: Basch Ferenc.

Az ügy legsajátosabb érdeke kívánja, hogy e kívánságunkat föltétlenül teljesítse, mert enélkül ügyünk nem halad előre, hanem csak hátra. A mi ifjúságunk legfőbb fokban lelkesedik a németiség eszméjéért és továbbra is ugyanezen szellemben kíván dolgozni, ha azonban a központ részvétlensége a jó ügyet elhanyagolja, úgy az ügy csak visszafejlődik. Reméljük tehát, hogy október 13-iki ünnepségünket a központ megtiszteli s onnan legalább egy szónok jelenik meg közöttünk. E tekintetben postafordultával föltétlenül feleletet várunk levelünkre s hisszük, hogy a központ további parancsait is közölni fogja velünk, hogy készülhessünk ünnepségünkre. A nap programját következőkép állítottuk össze:

Délelőtti ünnepség: A felnőttek és az ifjúság egyesületi elnökeitől átveendő kalászkorona elhozatala körmenetben 9 órakor. Az ev.⁹⁴ templomban tartandó istentiszteleten részvétel 10 órakor; a kalászkorona és a zászlók megáldása.

Délutáni ünnepség: Fölvonulás a közeli temetőbe az ősök sírjához, itt rövid beszéd; szónokról gondoskodva van. Részvétel a délutáni istentiszteleten 2 órakor. A templom előtti szabad téren ünnepség, melyhez szónokot kérünk. – 3 óra. – A program összeállítva. Fölvonuláshoz zenéről gondoskodva. A helyi csoport vezetőivel rövid megbeszélés 4 óra. – Az ünnepség bezárása.

Reméljük, hogy a központ kérésünket ezúttal nem tagadja meg, s küld valakit, aki szerencsétlen bennünket, s emeli ünnepségünk fényét. Az alapgondolatot ehhez nem egy egyesületnek, hanem az egész községnek legbensőbb szükséglete szolgáltatta. Ez bátorít, hogy ezúttal ismételtelen kopogtassunk Önnél és támogatását, segítségét kérjük. Kiszámíthatatlan következményekkel járna, ha kívánságunkat most sem méltatná figyelmére, és központi kiküldött nélkül engedne bennünket ünnepelni.

Német köszöntéssel:

Heil Hitler!⁹⁵ Maradunk lekötelezettjei.

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1940.

⁹⁴ Evangélikus.

⁹⁵ „Éljen Hitler”.

36.

Pécsváradi járás főszolgabírája

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetségének
Pécsvárad községben f. évi november hó 10-én
megtartott gyűlése

5725/1940. szám

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

Ezen beszéd után a lovászhetényi énekkar egy német éneket énekelt, majd pedig dr. Mühl Henrik bonyhádi orvos, országgyűlési képviselő emelkedett szólásra, aki azzal kezdte beszédét, hogy a 200 éves jogközösség megszűnt, új német élet kezdődik, s ennek az új életnek megteremtéséhez össze kell toborozni a németiséget, mert csak vasösszetartással lehet ideáljaikat valóra váltani. A németiség azért vesztett el sok-sok ezer németet mert hiányzott az összetartás. Most új korszak kezdődik, amely a németiség köz érdekeit próbálja szolgálni, amelyben az egyénnek az érdekeit alá kell vetnie a köz érdekeinek. Az egyesület programját 3 pontban foglalta össze.

1.) A németiség viszonya az államhoz, a hazához [...]

2.) A templomok és a papság [...]

3.) A német kultúra fejlesztése [...]

Utána dr. Basch Ferenc szólalt fel [...] Egyet akarnak: az ami és aki német volt, annak a jövőben 100 %-ban németnek kell lennie. A németiség maga akarja irányítani sorsát, a gyermekeit német módszer szerint fogja nevelni, de nemcsak az iskolában, hanem továbbra is. A levanteintézmény tény és való, hogy egy szép intézmény, azonban erre a németiségnek szüksége nincsen. Az egyesület német módszer szerint meg fogja szervezni a fiatalság sportszerű és katonás kiképzését és ezt nem fogja a levanteintézményre bízni. A fiatalság nevelését 6 éves kortól 20 éves korig a németiség fogja irányítani. [...]

Pécsvárad, 1940. évi november hó 11-én

Mb.

[aláírás]

tb. főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1940.

37.

Másolat a 10.274/1941. VII. res. B. M. sz. iktatmányról

A m. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnoksága. Bizalmas – 7678/szám – B. kt. 1941 – Vókány környékén németesítő munka – A m. kir. Belügyminiszter Úrnak (Közbiztonsági Osztály vezetője) Budapest. Budapest, 1941. április 21. A nyomozóosztály parancsnokság jelentése szerint Vókány (Baranya megye) községben és környékén a népszámlálás óta a magyar és magyar érzelmű német lakosság helyzete súlyossá vált. Állandóan ki vannak téve a Volksbund-tagok gúnyolódó megjegyzéseinek és támadásainak. Erre mutatnak az alábbi megtörtént esetek: 1.) Nesz Engelbert vókányi lakos 7 és 8 éves fiai farsang idejében a V.D.U.⁹⁶ ottani helyi csoportjának helyiségébe mentek, ahol hasonlókorú gyermekek táncoltak. Erre Schneider János Jungkamerad⁹⁷ és Romeisz Ádám helyi csoport elnök azzal utasította ki a gyermekeket, hogy atyjuk Volksbund-tag. 2.) Nesz János és Hajnali (Hoffmann) Etel vókányi V.D.U. ifjúsági tagok részt vettek a magyarérmű németek farsangi bálján. Emiatt Heszberger Henrik ifjúsági helyi csoportvezető kitiltotta őket a V.D.U. helyiségéből. 3.) 1941. február 25-én Schiffnig Imre 18 éves vókányi lakos rendre utasított néhány fiút, mert az arra haladó asszonyok után illetlen szavakat kiabáltak. Ennek során azt a megjegyzést tette, hogy „Ezt tanuljátok a Volksbundba?” Erre Heszberger Henrik ifjúsági helyi csoportvezető földre teperte, ruháját összetépte és megverte. A villányi őrs magánindítvány alapján Heszberger ellen feljelentést tett. 4.) Március 25-én Müller András, Mager Mátyás, Igert István, Erb János és Marterner Henrik 18–19 éves vókányi leventék megtámadták Kovácsfi Imre és Schniffig Imre leventéket. A tettegesség oka csupán az volt, hogy utóbbiak nem tagjai a Jungkameradschaftnak⁹⁸ és mert a Volksbundra több ízben lekicsinylő kijelentést tettek. Emiatt az őrs Müller Andrást és 4 társát becsületsértés miatt feljelentette. 5.) Március 25-én Heszberger Henrik ifjúsági vezető beszéd közben a következő kijelentést tette: „Addig nem lesz békesség, amíg ezeket a piszkos magyarokat agyon nem verjük”. A kijelentések elhangzását magyar érzelmű leventék bizonyították, míg Heszberger tagadta. Az őrs magyar nemzet megbecsülése elleni vétség miatt Heszbergert feljelentette. 6.) Laitner János községi bíró leányát egy alakommal a Volksbundhoz tartozó legények leköpdösték és a farsangi táncmulatság alkalmával csak azért nem kérték fel, mert atyja magyar érzelmű. ... A magyarérmű lakosság hangulata igen nyomott. Azt várták, hogy a hatóságok részéről intézkedés történik a túlzott németesítő törekvések megfékezésére. Feljelentést nem akarnak tenni, tanúként nem szívesen szerepelnek, mert bosszútól félnek. Legérzékenyebben érinti őket az a körülmény, hogy a V.D.U. ifjúsága még gyermekeiket is kiközösíti. Több esetben a szülő csak azért lépett be a Volksbundba, hogy gyermekeiket ne kiközösítsék ki a többségben lévő V.D.U.-beli ifjúság köréből. Máshova nem jelentettem. – vitéz Ridegh alezredes s. k.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 143/1943.

⁹⁶ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

⁹⁷ Ifjúbajtárs.

⁹⁸ A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

III.

A DJ MEGALAPÍTÁSA

A DJ engedélyezésétől az országos ifjúsági napig

38.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától
Szám: ad 2. eln/1941.

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés a Buda-környéki
járas községeiről 1941. április hónapról

Szigorúan bizalmas
Saját kezű felbontásra

Méltóságos Főispán Úr!

[...] Torbágy községben a Volksbund tagjainak száma kb. 120 és az ifjúsági csoport állandó torzsalkodásban van a felnőttek csoportjával, amelynek elnökét a községben lakók nem respektálják. [...] A jelek szerint a „Volksbund” helyi csoportja erősödik. Tagjait már nemcsak a gazdaifjúságból, hanem az ipari és gyári munkásifjúság köréből is toborozza. A „Heimabend”⁹⁹ előadáson nagyszámú hallgatóság jelent meg (kb. 300–350 fő). Az ifjúságon kívül főleg leányok és asszonyok voltak a hallgatóság soraiban, az idősebb férfi generáció még távol tartja magát. [...]

Budapest, 1941. évi május hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

⁹⁹ Szó szerint otthonest, igazából található fordítás a közösségi est, amit szintén a Birodalomból importáltak. Normál körülmények között hetenként legalább egy ilyen összejövetelre sor került. Ez volt a világnézetű nevelés legfőbb színtere.

39.

14.673.szám.
B.kt.1941.

Budapest, 1941. július 25.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.
N é m e t
Központi hírek

Bizalmas értesülés szerint:

1.) Dr. Basch Ferencet a magyarországi német iskolák alapítványi elnökévé választották.

2.) A V.D.U.¹⁰⁰ ismét új épületet vásárol Budapesten. Az Andrássy út egyik palotájára folyik az alku. Ebben helyeznék el a „Deutsche Jugend”¹⁰¹ (DJ) összes alakulatait.

A Délibáb utcai diákkotthon augusztus 1-jével megszűnik és a Stefánia útra telepítik át.

A V.D.U. aktivitására jellemző, hogy egy olyan szervezet számára vásárol épületet, amelynek alapszabályait az illetékes magyar hatóság még jóvá sem hagyta. A Voksbund vezetői úgy látszik biztosak abban, hogy kívánságaikat magyar részről teljesítik, mert mögöttük a Birodalom áll.

3.) A V.D.U. ifjúsági vezetősége július 15-i kelettel írásban értesítette összes ifjúsági- és leány területi és körzeti vezetőit (Gebiets- und Kreisjugendführer, Gebiets- und Kreismädelführer), hogy augusztus 19-től szeptember 10-ig 70 magyarországi német ifjú és leány részére a Birodalomban tanfolyamot tartanak. A részvétel kötelező. Az útiokmányok beszerzését a Volksbund központilag intézi. (Az írásbeli felhívás egy másolati példányát a m. kir. Belügyminiszter Úrnak (VII. osztály) és a m. kir. Miniszterelnök Úrnak (II. osztály) csatoltan felterjesztettem)

Fentiek szerint az 1941. július 18-án kelt 14.163/B.kt.1941. számú nemzetiségi összesítő 5.) pontjában tárgyalt „tanulmányút” tulajdonképpen tanfolyam lesz és nem augusztus 26-án, hanem 19-én kezdődik.

4.) A V.D.U. már eddig is tanfolyamok sorozatát rendezte és ezt az ütemet még fokozni fogja. A már megtartott tánc- és ének-, óvónő-, felnőtt és ifjúsági, területi-, körzeti- és helyi csoportvezetői stb. tanfolyamok mellett, állandóan utazgatnak németországi tanfolyamokra. A sorozásszerűen megtartott orvosi vizsgálatokon alkalmasnak talált ifjak két csoportja (Kb. 130 fő) is kiutazott a Birodalomba. Ezenfelül diák csereakciók címén tömegesen viszik a fiatalságot Németországba, s a gyengén táplált ifjúságot a visszatért Bácskába. A V.D.U. nap-nap után újabb és újabb akciókat kezdeményez.

Terv szerint a közeljövőben mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi tanfolyamokat rendeznek, majd a foglalkozási ágak körében szakiskolák felállítását tervezik.

¹⁰⁰ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

¹⁰¹ Német Ifjúság.

Mindezek a jelenségek arra mutatnak, hogy a Volksbund már most lázas sietséggel építi politikai, gazdasági és kulturális szervezeteit, hogy a háború győzelmes befejezése után, zökkenő nélkül bekapcsolódhassék a Nagynémet Birodalom hatalmi szervezeteibe.

5.) A V.D.U. időszaki ifjúsági lapja, a „Jungkamerad”¹⁰² ez év őszén hetilappá alakul. [...]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1944-194-M.E.-B-15162 (20184).

Országos ifjúsági nap

40.

Hegyháti járás főszolgabírája Sásd
1. eln. 1941

Bizalmas!

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése

Méltóságos Főispán úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy a német nemzetiségi mozgalmakat illetőleg f. é. június havában a következőket észleltem: [...]

Dr. Mühl, bonyhádi orvos kb. két hetenként megfordult Mágocson, a Volksbund mágocsi irodájában tárgyalásokat folytatott a Landesjugendtag¹⁰³ előkészületeiről. Budapestről is gyakran jártak le a központi kiküldöttek Mágocson, akik belevonták a tárgyalásokba a szomszédos községek küldötteit is, akik jún. 22-én jöttek össze Mágocson.

A sajtótermékek terjesztése tovább is az előző méretek között folyik. Újabban már néhány helyre küldenek Adler, Signal és Tempo folyóiratokat¹⁰⁴ is. A Deutsche Zeitungból¹⁰⁵ több száz ingyen példányt küldtek Mágocsra a Landesjugendtag előkészítésének propagálására. Ezeket a példányokat ingyen osztogatták.

A Landesjugendtag lefolyásáról külön részletes jelentésemben már beszámoltam. Ezzel kapcsolatosan még a következőket jelentem.

Június 22-én Budapestről 15-en érkeztek a központból a rendezés előkészítésére. Ezek a kiküldöttek az ünnepség megtartásáig itt maradtak Mágocson. Ezek közül hárman a központ kiküldöttei, a többiek pedig a budapesti német gimnázium növendékei voltak. Június 25-én újabb 60 ifjú érkezett, akik részben a budapesti német gimnázium, részben a bonyhádi polgáriskola növendékei voltak. Ezek a diákok végezték az előbb jelentett rendezőkkel együtt a sporttér díszítését, a terepet egyengették, zászlórudakat állítottak fel. Tribünöket építettek, a csapatok helyét jelölték ki. Egy részük pedig az érkező vendégek elhelyezéséről gondoskodott. Sorra járták Mágocson a házakat és a vállalkozó háztulajdonosok házában táblákat és felírásokat helyeztek el. A Volksbund tagokhoz általában 15–20 vendég részére jelöltek ki helyet. A nem tagok közül csak azokhoz helyeztek el vendégeket, akik vállalkoztak a szállásadásra. Minthogy sok ember érkezését várták (20.000), a szomszédos Alsómocsolád, Nagyhajmás, Bikal és Egyházaskozár községekben is helyeztek el vendégeket. A mágocsi községi jegyző figyelmeztette a vezetőséget, hogy az érkező

¹⁰³ Országos ifjúsági nap.

¹⁰⁴ Birodalmi német folyóiratok.

¹⁰⁵ [Német Újság]. Goldschmidt György szerkesztésében az 1940-ben népcsoportszervezetté váló Volksbund második hivatalos lapja, 1944 őszéig jelent meg.

¹⁰² Jungkamerad : das Blatt der Volksdeutschen Jugend Ungarns [Ifjúbajtárs. A magyarországi népi német ifjúság lapja] a Volksbund 1939 és 1942 között Böss Fülöp szerkesztésében megjelenő, először havi, majd hetilapja.

vendégek részére nem áll módjában kenyeret biztosítani, mert a lisztkészletek csak a helyi lakosság részére elegendők. Erre a vezetőség olyan felhívást adott ki a községekbe, hogy az érkezők hozzanak magukkal élelmet.

Mágocson az idegenek száma (főleg fiatalság) június 28-án reggel már 3000 főre emelkedett. De ezenkívül a szomszédos községekben is szaporodtak a vendégek. A tornapróbákra is a szomszéd községekből járt át az ifjúság. A Mágocson tartózkodó ifjak énekszóval jártak a sporttelepre a gyakorlatokra. Az utcákon „Heil”-oztak.¹⁰⁶ Ez a szokás Mágocson eddig ismeretlen volt. A Volksbund-vezetőség is hatalmi túltengésben szenvedett.

Mielőtt a sportpálya átengedését kérték volna a községtől, már nekiálltak szerszámmal a sporttelep rendezéséhez. A mágocsi községi jegyző ezért figyelmeztette őket arra, hogy előbb kérjék a hely átengedését, előbb nincs joguk ott dolgozni. Erre azt üzenték neki, nekik ahhoz semmi közük, azt majd a központjuk elintézi.

A mágocsi községi jegyző megállapítása szerint a magyarok elleni gyűlölet napról napra fokozódik és ezt különösen Christ János, mágocsi körzetvezető oltja be hívei lelkébe. A helyzet állandóan rosszabbodik. A józan elemeket, akik ezen hazafiatlan mozgalomtól távol tartják magukat, állandóan vegzálják és fenyegetik, az ifjúságot kedvezményesen látják el, mindenre engedélyt szereznek és így sokkal több jogot élveznek, mint a hazafiasan gondolkodó németek vagy magyarok, ami által a községi vezetők lassan el kell, hogy veszítsék vezető szerepüket.

A Landesjugendtagra a környéken fekvő községekben is erősen készülődtek. Bikal községben egyik előző vasárnapon reggeltől a késő délutánig gyakorlatoztak az ági Gold zenekarral a nagyhajmási zenekar.

Az egyházaskozári körjegyzőségben is sokat gyakorlatoztak. Főként a hármassorokban való menetelést gyakorolták. Grosch Jenő egyházaskozári lakos fia, a soproni tanítóképző növendéke, a nyári szünidő alatt állandóan foglalkozik az ifjúsággal, esténként eljár az egyesületi helyiségbe is, ott is állandóan izgat. A Grosch-család minden egyes tagja a nagynémet eszme híve.

Csikóstöttösön az ifjúság mellett – az idősebb férfiak is kivonulnak vasárnaponként és német vezényszóra gyakorlatoznak. Az egyesületi helyiséget úgy Kaposszekcsőn, mint Csikóstöttösön rendszeresen látogatják. [...]

Mekényesen az ifjúságot esténként német vezényszóval menetelési gyakorlatra tanítják. Rendszerint a község főutcáján történik a gyakorlat és sokszor a késő éjjeli órákba is belenyúlik az oktatás. Vasárnap pedig délután is gyakorlatoznak. Emiatt más a szülők jó része mérgelődik is, hogy így pocskolják a nagy munkaidőben az ifjúság erejét, idejét. Az is többször előfordult, hogy az ifjúságot telefonon meghívták a legnagyobb munkaidőben is a szomszédos községekbe előadásra. Az ifjak jó része a szülők nagy bosszúságára. [...]

Sásd, 1941. évi június hó 1-jén

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 398/1941.

¹⁰⁶ Eljeneztek.

41.

Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet
Osztálybeszámoló

1941. dec. 15.
Kézirat gyanánt

4. szám

A magyarországi némettség életéből
(1941. márc. 15. – okt. 15.)

[...]

A német ifjúság kérdésére tért át Basch dr. „Hogy az ifjúság milyen nagy mértékben vesz részt mozgalmunkban, hogy milyen hatalmas sorban áll a Sonnenrad¹⁰⁷ alatt, legjobban bizonyítja az, hogy a Volksbund közel 100.000 tagja közül az ifjúsági mozgalom 22.000 tagot számlál. Az a felfogásunk, hogy az ifjúság kora nem a betöltött 18-ik esztendővel kezdődik, hanem előbb, jóval előbb. A tizenharmadik évvel a mi népünk ifja már férfikorba lép. Csodálkozhatik-e valaki azon, hogy olyan szívóssággal küzdünk ifjúságunkért? Nem. Mert miért harcol egy nép tulajdonképpen? Sajat ifjúságáért. Mi a célja minden mozgalomnak? Ismét csak az ifjúság. Addig éppen ezért nem nyugszunk, míg meg nem kapjuk a jogot arra, hogy ifjainkat már egész kiskoruktól kezdve, saját szervezetbe, a 'Deutsche Jugend'-be¹⁰⁸ gyűjthessük össze. [...]

Magához a rendelethez¹⁰⁹ annyi hozzátennivalónk van csupán, hogy a rendelet végrehajtása által a német ifjúság addig, amíg katonának nem vonul be, a magyarsággal és a magyar állammal jóformán semmi kapcsolatba nem fog kerülni. Nemrég nyitották meg Óbudán az első német óvodát, amely mellett azóta már egy másik is megnyílt. A nemzetiszocialista szellemű nevelés ilyen formán már az óvodában megkezdődhetik. Folytatódik azután a német nyelvű iskolákban, majd a polgári iskolákban, illetve gimnáziumokban. Amint pedig az ifjú elhagyja a középiskolát, belép a német ifjúság megalakítandó szervezetébe, a „Deutsche Jugend”-be. Nyilvánvaló, hogy így az ifjú teljesen elveszik a magyarság számára, mert hisz húsz esztendőn keresztül vele semmi kapcsolatban nem volt, vele semmi közösséget nem érzett.

Amit most már az ifjúság nevelésének ilyen módon való megoldása a Volksbund és a magyarországi némettség számára jelent, azt a következőkben foglalhatjuk össze: 1.) Azáltal, hogy az ifjú teljesen nemzetiszocialista szellemben nő fel, hogy mindig németek között tartózkodik, hogy a magyarsággal jóformán semmi kapcsolatba sem kerül, úgyszólván teljesen megszűnik az asszimiláció lehetősége. Ez a tény pedig a népcsoport számbeli

¹⁰⁷ Napkorong, a Volksbund horogkeresztet helyettesítő, arra nagyban hasonlító jelvénye.

¹⁰⁸ Német Ifjúság.

¹⁰⁹ A 2320/1941. M.E. számú rendeletet ld. ebben a kötetben.

erősségét növelni fogja. 2.) Az ifjúság ezen képzése által biztosítva lesz egy új vezetőréteg kialakulása, amely minden tekintetben népi alapon áll. Ez pedig a népcsoport szellemi értékének izmosodását vonja maga után. Ez a két körülmény, tehát az asszimiláció megszűnése és az új vezetőréteg kialakulása, a népcsoportnak, mint tényezőnek súlyát fogja jelentősen emelni.

Az ifjúsággal kapcsolatban meg kell még emlékeznünk a június 29-én Mágocson tartott Landesjugendtagról.¹¹⁰ A Landesjugendtagra az ország minden részéből eljött a német ifjúság. A beszervezett ifjaknak több mint fele, 12.000 ifjú vett részt a hatalmas megmozduláson. Az ifjak mellett megjelent még 8.000 főnyi Volksbund-tag nézőközönség is. A résztvevők száma tehát összesen 20.000 volt.

Maga az ünnepség egy Sonnenwendfeierrel¹¹¹ kezdődött, amelyen azonban csak 5.800 ifjú vett részt. A Sonnenwendfeier 28-án délután zajlott le. A másnapi program rövid reggeli ünnepséggel vette kezdetét, majd a tulajdonképpeni ünnepség, a Kundgebung¹¹² következett. A Kundgebungon Mathias Kirsch, az országos ifjúsági vezető helyettese intézett beszédet a hatalmas tömeghez. Beszédében többek között a következőket mondotta:

„A Deutsche Jugend szervezet megvalósítása módot ad nekünk arra, hogy a német ifjút már hatodik életévétől kezdve szervezetünkbe vonjuk. Gondoskodnunk kell tehát arról, hogy ez a szervezet tényleg német ifjúsági szervezet legyen. Ezt a szempontot és célkitűzést tartva szem előtt, januárban egyik Jugendschulungot¹¹³ a másik után tartottuk. Abból a felfogásból kiindulva, hogy intenzív ifjúsági munka csak úgy lehetséges, ha megfelelő vezetőség áll rendelkezésünkre, a lehető legrövidebb idő alatt megkezdjük az ifjúsági vezetők kiképzését is. Január óta négy tanfolyamot tartottunk Pesten, amelyen az ifjúsági vezetők katonás alapon világnézeti alapon kiképzést kaptak.

A férfi ifjúság mellett a leányifjúság kiképzése is erős ütemben folyik. A leányifjúsági vezetők számára tartott tanfolyamokon valamennyi vezetőt kiképeztük.

Az ősz folyamán a nyári munkák miatt félbeszakadt ifjúsági vezető-tanfolyamokat (Jugendführerschulungen) folytatni fogjuk, hogy minden ifjúsági vezetőt kiképezhesünk. Ezenkívül gondoskodni fogunk arról is, hogy minden fiú és leány ifjúsági csoport testnevelési vezetőt is kapjon, akinek vezetésével azután a sport élet is megindulhasson.”

Mathias Kirsch után Basch dr. tartott nagy hatású beszédet, majd Goldschmidt dr. felolvasta a Horthy Miklós kormányzóhoz és Bárdossy miniszterelnökhöz intézett táviratokat. Az ünnepség végeztével az ifjúság elvonult Basch dr. előtt.

A délután folyamán tartották meg a Landesjugendtag befejező részét, a sportünnepélyt. Ez a leányok szabadgyakorlatával kezdődött, amelyet 180 leány adott elő. Ezt 300 ifjú szabadgyakorlata követte, majd 100, illetve 75 méteres síkfutás következett. Ezután az erdélyi leánycsoport ritmikus gyakorlatokat mutatott be. Az ünnepély kézilabda-mérkőzéssel ért véget. [...]

¹¹⁰ Országos ifjúsági nap.

¹¹¹ Nyári napfordulós tűzrakás.

¹¹² Nagygyűlés.

¹¹³ Az ifjúság iskolázása.

Ugyancsak a szociális program keretébe tartozott a Volksbund „Kinder aufs Land”¹¹⁴ akciója is. A visszatért dél-magyarországi németek 2.000 anyaországi 7–13 éves gyermek nyaraltatását vállalták a nyári hónapok folyamán. Az akció teljes sikerrel járt. Az első csoportok július végén indultak a Dunagőzhajózási Társaság hajóin a visszatért területekre, s az egész augusztust ott töltötték. Ez idő alatt a gyermekek a lakosság szívéhez nőttek, s augusztus végén, amikor a nyaralás véget ért, nehéz szívvel mondtak búcsút egymásnak vendég és vendéglátó. Az akció keretében a tolnai némettség is vállalt gyermekek nyaraltatását, összesen 4.000 gyermek nyaralt. [...]

Az ifjúságnak a kultúrmunkába való bekapcsolódását jól érzékeltetik a következő adatok. Az erdélyi német ifjúság az elmúlt esztendőben 584 Heimabendet¹¹⁵ rendezett, azon kívül több, mint 70 egyéb összejevetelt, vidám estet, színelőadást, valamint számos dalestet tartott. [...]

Beszámolóm kizárólag a Deutsche Zeitung¹¹⁶ alapján készült.

Kéziratért felel: Faluhelyi Ferenc dr., a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet igazgatója. Sokszorosított 50 példányban. Nincs áruba bocsátva.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 95. cs., K 28-193-1942-15521.

¹¹⁴ A Volksbund saját gyermeknyaraltatási programja.

¹¹⁵ Közösség est.

¹¹⁶ [Német Újság]. Goldschmidt György szerkesztésében az 1940-ben népcsoportszervezetté váló Volksbund második hivatalos lapja, 1944 őszéig jelent meg.

42.

A Buda-környéki járás főszolgabírája

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés a Buda-környéki járás községeire vonatkozólag 1941. évi június hóról

Szám: 2/1941. eln.

Szigorúan bizalmas!
Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr!

... Budakeszi községből a Volksbundnak 12 tagja Mákocs [sic!]¹¹⁷ községbe rándult, ahol a Volksbund valami országos ünnepe volt,¹¹⁸ ez elmúlt hónapban. [...]

Budapest, 1941. július 5.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

43.

390. szám. főisp. biz. 1941

Elint.

Tárgy: A f. évi június hó 28. és 29. napján a Volksbund által Mágocs községben rendezett Landesjugendtag lefolyása

Melléklet: 2 drb.

Nagyméltóságú m. kir Belügyminiszter Úr!

Budapest

A tárgybeli jelentést az elhangzott beszédekről készült gyorsírói feljegyzések csatolása mellett azon jelentéssel terjesztem fel, hogy 28-án este rendezett „Sonnenwendfeier”-en¹¹⁹ mintegy 8000 főből álló közönség (ebből ca. 5000 fiatalság), a 29-én rendezett ünnepségeken pedig mintegy 19000 főből álló közönség (ebből mintegy 11000 fiatalság) vett részt. Van szerencsém Nagyméltóságod szíves figyelmét azon körülményre felhívni, hogy az ünnepség színhelyén a mintegy 200 db különféle Volksbund zászló mellett egyetlen egy foltozott és kopott magyar zászló volt csak kitűzve, továbbá hogy Kirsch Máttyás beszéde

¹¹⁷ Helyesen: Mágocs.

¹¹⁸ Az országos ifjúsági napról van szó.

¹¹⁹ Nyári napfordulós ünnepség.

alatt nagyobb tömegek szavalókórust alakítva, tehát nyilván előre megállapítottan és a vezetőség utasítására percek alatt „Ein Volk, ein Reich, ein Führer!” kiáltoztak, ami tisztelteljes véleményem szerint a Magyar Állam egysége elleni durva támadásnak minősül, végül az új. ún. ifjúsági zászló felavatásakor a zenekar a „Deutschland über alles”¹²⁰ és a „Horst Wessel”¹²¹ himnuszokat játszotta, mit a tömeg énekkel kísért, a délutáni ünnepségeken ugyanezen himnuszokkal rekesztették be.

Meg kell emlékeznem azon durva kegyetlenségről is, hogy a d.e. ünnepség után díszmenetet rendeztek a hősi emlékművel szemben felállított dr. Basch előtt és a koszorút nem az emlékműre, de az azzal szemben a tér és díszmenet másik oldalán állott dr. Basch lábaihoz helyezték.

Mínthogy a vizsmentre számos más alkalmas hely is állott rendelkezésre, minősítetlennek tartom dr. Basch azon eljárását, hogy éppen a hősi emlékművel szemben állott fel és maga előtt elvonultatott díszvendégekkel egyben a hősi emlékművet is meggyalázta.

941. VII. 3.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 390/1941.

44.

A m. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnoksága.

15.325. szám.

B.kt.1941.

Volksbundista ifjúság megdobálása záptojással.

A Magyar Királyi Miniszterelnök Úrnak!
(II. osztály)

Budapest, 1941. augusztus 8.

A 4. nyomozóosztály parancsnokság útján az alábbiakról értesültem:

1941. június 9-én reggel a mágocsi országos V.D.U. ifjúsági napra igyekvő gödrei V.D.U. ifjúsági csoport tagjai Vásárosdombó községen kocsival és kerékpárral áthaladva német énekeket énekeltek. Az utcán és udvarokon tartózkodó magyar lakosságot feltűnően és kihívóan kiabálva „Sieg Heil”¹²² és „Heil Hitler”¹²³ köszöntésekkel üdvözölték.

¹²⁰ Birodalmi német himnusz.

¹²¹ Az SA egykori mártírjáról írt SA-induló, a Harmadik Birodalom második, nem hivatalos, de a magyar Szózat-hoz hasonlóan mindig játszott himnusza.

¹²² „Éljen a győzelem”.

¹²³ „Éljen Hitler”.

Rostás István földműves vásárosdombói lakos az egyik kocsin ülő V.D.U.-ifjaktól azt kérdezte, hogy „gyerekek, milyen sapkátok van?” (Rostás a V.D.U.-sapkát értette) azt felelték, hogy „nem látod, te marha! Ló...sz a va.....ba!”

Aznap este, amikor a gödrei ifjúság Mágocsról hazatért és a községen újból áthaladt, az utcán tartózkodó magyar lakosság felé köptek, öklüket könyökből feléjük hajtogatva kihívóan, felemelt karral kórusban „Sieg Heil” és „Heil Hitler”-t kiabáltak. Az egyik csoport a lakása nyitott folyosóján vacsorázó Kiss Mihályné tejcsarnokosnő felé köpködött, illetlen taglejtés kíséretében.

A V.D.U.-ifjúság kihívó viselkedése a lakosság között nagy elkeseredést váltott ki. Az iskolás gyermekek – legtöbbje 12 éven aluli – a német ifjúság kihívó viselkedése miatt, az udvarokon hirtelen összeszedett záptojásokkal egyes ifjúsági csoportokat megdobáltak.

A dobálásban felnőttek nem vettek részt. A dobálás után a V.D.U.-ifjak azt kiabálták a magyar lakosságnak, hogyha Gödre községbe jönnek, megverik őket, míg a magyarok azt kiabálták vissza, hogy ha valamely magyart bántódás érik, kiverik a németeket a községből.

A magyar lakosság nem adott okot a V.D.U.-ifjúság kihívó magatartására.

1941. június 29-én az esti órákban Kisvaszar községen kocsizott át a mágocsi országos V.D.U. ifjúsági napról hazatérő ligeti és szalatnaki V.D.U. helyi csoportok ifjúsága. A csoport egyes tagjai a templom téren játszó magyar érzelmű középiskolai és elemi iskolai tanulókat feltűnően kiabálva „Sieg Heil, Heil Hitler” szavakkal üdvözölték. A gyermekek „Éljen Horthy!” kiáltásokkal válaszoltak, mire a V.D.U. ifjúsági csoportok az „anyátok pi...ja!” szavakkal válaszoltak. A sértés miatt a gyermekek záptojásokat szedtek össze és a községen később kocsin áthaladó ordító ligeti és szalatnaki V.D.U. ifjúságot záptojással megdobálták.

A tettlegességet itt is a V.D.U. ifjúság kihívó magatartása váltotta ki. Feljelentést ez ideig senki sem tett.

Azonos jelentést tettem a m. kir. Miniszterelnök Úrnak (II. osztály) és a m. kir. Belügyminiszter Úrnak (VII. osztály).

A hvt. levő közp. nyom. pk.-a¹²⁴ helyett:
[aláírás]

Tudomásul szolgál
ad acta teendő.

Budapest, 1941. szeptember hó
Kiadás előtt: Fritz Ömga
Kiadás után: vissza előadónak

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-216-1941-15186 (20536).

¹²⁴ Hivatalban levő nyomozó parancsnok.

A Német Ifjúság megszervezésének irányelvei és szervezeti struktúra

45.

*Jegyzőkönyv*¹²⁵

Attól az óhajtól vezérelve, hogy a német népcsoport helyzetét Magyarországon a kölcsönös barátságos kapcsolatoknak megfelelően rendezzék, a magyar királyi kormány és a birodalmi kormány a következő megállapodást kötötték:

I.

A Magyar Királyi Kormány biztosítja a német népcsoporthoz tartozó személyeknek azt a lehetőséget, hogy német népiségüket korlátozás nélkül megőrizhessék. Gondoskodni fog arról, hogy a német népcsoporthoz tartozó személyeknek a népcsoporthoz való tartozás tényéből és amiatt, hogy a nemzetiszocialista világnézetet vallják, semmiféle módon és semmiféle téren hátrányuk ne származzék. A népcsoporthoz az tartozik, aki magát a németiséghez tartozónak vallja, s akit a Magyarországi Németek Szövetségének („Volksbund der Deutschen in Ungarn”) vezetősége népi németnek („Volksdeutsch”) elismer. Ezeknek az alapelveknek megfelelően kiváltképpen a következők állapotátnak meg:

1. A német népcsoporthoz tartozó személyeknek az idevonatkozó általános szabályok figyelembevételével joguk van arra, hogy szervezkedjenek és hogy különleges célokra, mint aminők például az ifjúság gondozása, a sport, a művészeti tevékenység stb. egyesüléseket alakítsanak.
2. A népcsoporthoz tartozó személyek Magyarországon minden hivatást ugyanolyan előfeltételek és feltételek mellett gyakorolhatnak, mint a többi magyar állampolgárok.
3. A népcsoporthoz tartozó személyekre Magyarország összes népességéhez viszonyított arányszámuknak megfelelően tekintettel lesznek a magyar hivatalok betöltésénél és az önkormányzati testületek megalakításánál, amennyiben a betöltés kinevezés útján történik. A népi német hivatalnokok, kiváltképpen a német népi települési területeken működő hatóságoknál s a följük rendelt központi hatóságoknál alkalmazandók.

¹²⁵ Az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés következtében elkönyvelt újabb revízió sikerért (Észak-Erdély és a Székelyföld visszatérése) Németország ezúttal azonnal benyújtotta számlát. A döntés kimondása után német nyomásra megszületett az itt közölt, már eddig is jól ismert magyar-német kisebbségi megállapodás, amely a Volksbundot jogi személyiséggel ruházta fel, ezáltal önálló tagozatokat és szervezeteket tarthatott fenn, illetve a Magyarországhoz való hűség feltétele mellett szabad utat engedett a nemzetiszocialista világnézet terjesztésének. Ez tette lehetővé, hogy a Volksbund hozzáláthasson másfél évtizedes nagy célja, a saját ifjúsági szervezet megvalósításához.

4. A népcsoporthoz tartozó személyek valamennyi gyermekének lehetővé kell tenni, hogy ugyanolyan feltételek mellett, mint amilyenek a magyar iskolákra nézve érvényesek, népi német iskolákban nevelkedhessenek és pedig közép-, közép-fokú és elemi iskolákban, valamint szakiskolákban. Magyar részről mindenképpen elő fogják mozdítani az alkalmas népi német tanítóknak elegendő utánpótlás kiképzését.

5. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy nyelvüket szóban és írásban, mind személyes és gazdasági viszonylataikban, mind pedig nyilvános gyűléseken szabadon használják. Német nyelvű napilapoknak, folyóiratoknak s egyéb kiadványoknak közzétételét nem fogják olyan korlátozásoknak alávetni, mint amilyenek megfelelő magyar nyelvű kiadványok közzétételére nem érvényesek. Olyan közigazgatási körzetekben, ahol a német népcsoporthoz tartozó személyek az összes népességnek legalább egy harmadát teszik ki, ezek az illető kerületekben a hivatalos érintkezésben a német nyelvet használhatják.

6. A népcsoport jogosult a gazdasági önszegélyre és a szövetkezeti ügyének kialakítására.

7. Magyar részről kerülni fognak minden olyan rendszabályt, amely a kényszerítő asszimiláció célját szolgálhatná, különösen a népi német családnevek magyarosítása útján. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy a családjuk által előbb viselt nevet újra felvegyék.

8. A népcsoporthoz tartozó személyeknek kulturális téren joguk van a nagynémet anyaországgal szabadon érintkezni.

II.

A Magyar Királyi Kormány és a Birodalmi Kormány között teljes egyetértés áll fenn arra nézve, hogy a fenti alapelvek semmiképpen se érintsék a lojalitásnak azt a köteleességét, amellyel a népcsoporthoz tartozó személyek a magyar államnak tartoznak.

III.

A Magyarországgal ismét egyesített, eddig romániai területeken élő és a német népcsoporthoz tartozó személyekre nézve a következő különös megállapodás létesült:

A Magyar Királyi Kormány az ezeken a területeken letelepült népi németeknek kérelmükre biztosítani fogja azt a lehetőséget, hogy a Német Birodalomba átköltözhessenek. Azoknak a népi németeknek, akik ezzel a joggal élni akarnak, kérelmüket e megállapodás napjától számított két évi határidőn belül kell előterjeszteniük. Az átköltözködéskor a népi németek ingó vagyonukat szabadon magukkal vihetik. Ingatlan vagyonukat költözködéskor előtt értékesíthetik és a befolyt összeget az illető jegybankok által közösen megállapítandó feltételek mellett kivihetik, illetve átutalhatják. Az átköltözködés részleteit a magyar királyi kormány és a birodalmi kormány mihamarabb meg fogja állapítani. E megállapodás keretében szabályoztatni fog az a kérdés is, milyen előfeltételek mellett fogja a magyar állam azt az ingatlan tulajdont átvenni, amelynek értékesítése a tulajdonosnak az előírt határidőn belül nem sikerül. E tekintetben mindkét kormányt a különös körülmények figyelembevételével azok az alap gondolatok fogják vezetni, amelyek a birodalmi kormány

és az olasz királyi kormány számára a dél-tiroli népi németek átköltözködéskor mérvadóak voltak.

Bécs, 1940. augusztus hó 30. napján.

A magyar királyi kormány részéről:

Gróf Csáky István s.k.

Magyar királyi külügyminiszter

A birodalmi kormány részéről:

Joachim v. Ribbentrop s.k.

Birodalmi külügyminiszter

Forrás: MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 110. cs., K 28-211-1940-L-17543; Magyarországi Rendelet Tára, 1940, Budapest 1941, 3239-3245.

46.

A 2320/1941. M.E. számú rendelet a németajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról és műveléséről

A magyar királyi minisztérium a következőket rendeli:

1. §

1.) A német ajkú lakosság iskolán kívül való gondozásával és művelésével levanteegyesületek, továbbá pl. egyesületek, vagy oly egyesületi jellegű szervezetek foglalkozhatnak, amelyek erre jogszabályi rendelkezés jogosít fel.

2.) Az 1.) bekezdésben megjelölt célra alakított külön szervezetek a vallás- és közoktatásügyi miniszter kormányhatósági felügyelete alatt állanak. Az ilyen külön szervezetek az 1939: II. t. c. 13. §-ának a 2.) bekezdésében foglalt rendelkezés¹²⁶ szempontjából iskolai hatóság felügyelete alatt álló egyesületnek kell tekinteni.

¹²⁶ 1939. évi II. tc. a honvédelemről: „(2) A levante kötelezettséggel kapcsolatos egyesületi élet országos megszervezését és irányítását a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterek bevonásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve intézi. Ez a rendelkezés nem érinti a belügyminiszternek az egyesületekre vonatkozó főfelügyeleti jogát. A tizenharmadik életévüket be nem töltött levante kötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá a vallásos egyesületeken, valamint a magyar cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek (1938: XVII. tc. 1. §) tagjai nem lehetnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza, hogy sportegyesületekben a tizenharmadik életévüket be nem töltött levante engedéllyel edzést folytathassanak és igazolt versenyzők lehessenek.” – 1000ev. hu (2013. augusztus 30.).

2. §

A Magyarországi Németek Szövetsége az ifjúság iskolán kívül való gondozásának és művelésének céljára egyesületi jellegű külön szervezetet vagy szervezeteket alakíthat. Az egy-egy községben működő szervezet vagy szervezeti tagozat megalakításáról a vallás- és közoktatásügyi miniszternek jelentést kell tenni és szabályait a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kell jóváhagyás végett bemutatni.

3. §

1.) A 2. §-ban megjelölt szervezet tagja csak az lehet, aki magát a német népcsoporthoz tartozónak vallja, akit a Magyarországi Németek Szövetségének vezetősége népi németnek elismer, s aki ezeket megfelelően igazolja. A szervezet által vezetett munkában atyja (törvényes képviselője) engedélye alapján részt vehet a 18. életévét be nem töltött oly ifjú is, akinek atyja (törvényes képviselője) a Magyarországi Németek Szövetségének tagja: a tizennyolcadik életévüket be nem töltött ifjak azonban a szervezetben tagsági jogot nem gyakorolhatnak.

2.) A tizennyolcadik életévét be nem töltött levante köteles ifjú, aki a 2. §-ban megjelölt szervezet munkájában részt venni kíván, köteles ezt a szándékát levante parancsnokának (70.000/1940. H.M. sz. rendelet 8. § n. pontja)¹²⁷ és amennyiben tanintézet kötelékébe tartozik, iskolai hatóságnak is bejelenteni.

3.) A tizennyolcadik életévét be nem töltött ifjú, a 2. §-ban megjelölt szervezet hatóságilag jóváhagyott ifjúsági jelvényt polgári öltönyén, valamint szolgálaton kívüli leventeruháján is viselni jogosult.

4. §

A levanteegyesületek a honvédelmi miniszternek a vallás- és közoktatási miniszterrel egyetértve megadott engedélye alapján német nyelvű tagozatot is létesíthetnek. A honvédelmi miniszter a levanteegyesület német nyelvű tagozatának¹²⁸ tagjai számára külön köszöntési módot állapíthat meg, amelyet az ilyen levante a kötelező levante kiképzés körén kívül használ.

5. §

Az a tizennyolcadik életévét be nem töltött ifjú, aki a 2. §-ban megjelölt szervezet megjelölt munkájában a jelen rendeletben meghatározott módon részt vesz, levanteegyesületnek vagy levanteegyesület tagozatának munkájában részt nem vehet, illetőleg levanteegyesületnek tagja nem lehet. Az ilyen ifjú levante számára megállapított köszöntési módot

¹²⁷ M. kir. honvédelmi miniszter 1940. évi 70.000 eln. sz. rendelete a honvédelemről szóló 1939. II. tc. végrehajtására vonatkozó utasítása levante kötelezettségre vonatkozó II. Része 1. Címének kibocsátásáról. 8. § n) a levanteegyesületen felül más egyesületbe való belépési szándékát – a felvételi kérelmet előterjesztése után – levante parancsnokának haladéktalanul bejelenti. – Magyarországi Rendeletek Tára 1940. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest 1941, 3614.

¹²⁸ Eddig tudásunk alapján ilyen német tagozatok nem léteztek, inkább arról volt szó, hogy a Levante ezekkel akarta – meglehetősen későn – orvosolni a kisebbségi kérdést, illetve főleg ellensúlyozni a megalakuló külön német ifjúsági szervezetet.

(70.000/1940. H.M. sz. rendelete 8. §. j. pontja)¹²⁹ csak szolgálat, a kötelező levante kiképzés alkalmával köteles használni.

6. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép hatályba: végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a honvédelmi miniszter gondoskodnak.

Budapesten, 1941. évi március hó 21-én

Gróf Teleki Pál
m. kir. miniszterelnök

Forrás: Magyarországi Rendeletek Tára 1941. I-III. Füzet. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest 1941, 225-227. Zur Pflege und Bildungsfrage der deutschen Jugend in Ungarn. Deutsche Zeitung, 28. März 1941, 4.

47.

Tájékoztató a „Volksbund der Deutschen in Ungarn”¹³⁰ tagozódásáról összeállított vázlat-hoz¹³¹

(Az 1942. év első felében fennállott állapot szerint)

A Volksbund der Deutschen in Ungarn (V.D.U.) szervezete napjainkban is az állandó fejlődés stádiumában van és folytonosan változik. Ezért belső tagozódásáról csak megközelítő képet alkothatunk. A tájékoztató tehát a V.D.U. szervezetét és annak vezető személyeit nem minden részletében rögzíti a valóságos helyzetnek megfelelően, mert különösen az országos vezetőség központi hivatalainak személyzete gyakran változik.¹³² Az esetleges eltérések azonban – jelentéktelen személyi változásoktól eltekintve – csak lényegtelenek lehetnek.

Az áttekintés megkönnyítése végett az alábbi fejezetek számai a vonatkozó vázlat megfelelő számaihoz kapcsolódnak.

¹²⁹ M. kir. honvédelmi miniszter 1940. évi 70.000 eln. sz. rendelete a honvédelemről szóló 1939. II. tc. végrehajtására vonatkozó utasítása levante kötelezettségre vonatkozó II. Része 1. Címének kibocsátásáról. 8. § j) [köteles] polgári ruhában a személyesen ismert levante elöljárókat és feljebbvalókat, valamint levante bajtársait köszönteni; köszöntés módja: levante sapkában, továbbá rendszeresített cserkész- vagy diáksapkában (fővegen) a megszabott tisztelgés, polgári fővegen annak levétele és a Szébb Jövőt, illetőleg válaszul Adjon Isten szavakkal való üdvözlés. – Magyarországi Rendeletek Tára 1940. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest 1941, 3614.

¹³⁰ Magyarországi Németek Szövetsége.

¹³¹ E dokumentum kivonatolt verziója „Tájékoztató a Volksbund szervezeti tagozódásáról (Az 1942. évben fennállott állapot szerint)” címmel megtalálható: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, Volksbund pécsi központ.

¹³² A háborús időszakban a korábban is jellemző vezetői fluktuáció még inkább felerősödött.

1. LANDESLEITUNG

(Röv: LL = országos vezetőség. Székhelye: Budapest VI. Lendvay utca 2–4. szám¹³³)

A V.D.U. jóváhagyott alapszabályai szerint a szervezet ügyeit az elnök, az elnökhelyettes, a főtitkár, a két titkár, ügyészek, pénztáros, ellenőr, illetve a felsoroltakból alakult háromtagú elnöki tanács intézné. Az 1938. november 26-án megtartott alakulógyűlésen még tizenkét tagú intézőbizottságot és számos tagból álló tanácsadó testületet állítottak össze.

Az 1940. augusztus 30-án Bécsben megkötött magyar-német kisebbségi szerződés¹³⁴ már messzemenő jogokat biztosított a hazai németiség számára és így a V.D.U. újabb szervezeteinek megalkotásánál lényegesen eltért az eredetileg elfogadott alapszabályoktól.

Az országos vezetőség ma már a következőket foglalja magában:

Volksgruppenführer (röv: Vgf = népcsoportvezető)
 Vgf-Stellvertreter (népcsoportvezető-helyettes)
 Landesinspektor (országos felügyelő)
 Stabsführer (röv: Stf = törzsvezető)
 Landesbauernführer (röv: LBf = orsz. földművesvezető)
 Landesschatzmeister (röv: Lsch = orsz. kincstárnok)
 Landespropagandaleiter (orsz. propagandavezető)
 Landespresseschef (orsz. sajtófőnök)
 Landesgesundheitsleiter (orsz. népegészségügyi vezető)
 Volkstumschutz, Volkswohlfart und Deutsche Volkshilfeleiter (népiségvédelem, népjólét és német népsegély orsz. vezetője)
 Landesjugendführer (orsz. ifjúsági vezető)
 Landesmädelführerin (orsz. leányvezető)
 Landesfrauenführerin (orsz. asszonyvezető)
 Landesstudentenführer (orsz. diákvezető) valamint az összes Landeshaupamtsleiter-ek (röv: LHAL = orsz. főhivatalvezető) és Landesamtsleiter-ek (röv: LAL = orsz. hivatalvezető).

A népcsoportvezető: Dr. Basch Ferenc diktatori hatalommal rendelkezik ugyan, de a szervezet vezetését a „Volksbund der Deutschen im Ausland” (röv: V.D.A = Külföldi Németek Szövetsége,¹³⁵ székhelye: Stuttgart) irányítása mellett végzi.

Személyesen és megbízottja útján összeköttetést tart fenn a V.D.A-val, a Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei Auslandsorganisation-nal (röv: N.S.D.A.P.-A.O. = Német Nemzetiszocialista Munkáspárt Külföldi Szervezet) és a Magyarországon működő birodalmi német külképviseletekkel. A szervezettel kapcsolatos ügyekben a magyar kormány hivatalos szerveinél is személyesen jár el.

A népcsoportvezető – a törzsvezető előterjesztésére – kinevezi a terület- és körzetvezetőket, valamint az országos vezetőségen belül működő hivatalok vezetőit. Országos jelle-

gű ünnepélyeken részt vesz. A szervezet szerint beosztott németlakta területeket időnként megsemmisíti. Az országos vezetőségen belül felmerülő vitás ügyekben, továbbá a tagfelvételek és kizárások eseteiben a legfelsőbb fokban dönt.

A népcsoportvezető-helyettes: dr. Goldschmidt György egyben országos sajtófőnök és országos vadászmeister is. A népcsoportvezetőt távollétében helyettesíti és a kinevezések kivételével, egyéb jogait is gyakorolja.

A népcsoportvezető rendelkezéseit, valamint az országos vezetőség együttes határozatából származó rendelkezéseket a törzsvezető a törzshivatalon keresztül adja ki. Egyébként az elől felsorolt országos vezetőségi tagok a szakkörükbe vágó intézkedéseket – a népcsoportvezető hozzájárulásával – szakhivatalaik útján adják ki.

Országos felügyelő: Albert Miksa. Az 1942 szeptemberében ezen új cím rendszeresítésével egyidejűleg történt Albert kinevezése. Hatásköre még ismeretlen. Közvetlenül a népcsoportvezetőnek van alárendelve. Albert kinevezése előtt a „Landesgeschäftsführer” (országos ügyvezető) címet viselte.

Az országos vezetőségi tagok – a népcsoportvezető hozzájárulásával – az alábbi szakhivatalok útján adják ki rendelkezéseiket:

2. STABSAMT

(Törzshivatal, székhelye mint az országos vezetőségé)

Vezetője: Schönborn József országos törzsvezető. A törzshivatal a népcsoportvezető és az országos vezetőség végrehajtó szerve. A törzshivatal adja ki – alárendelt hivatal útján – az országos hatályú intézkedéseket.

A törzshivatal a következő hivatalokra tagozódik:

- a) Werwaltung (közigazgatás)
- b) Beratungsstelle (tanácsadó osztály)
- c) Personalamt (személyi osztály)
- d) Rundfunkstelle (rádiós osztály)
- e) Abgeordnetenamt (orsz. gyűl. képviselők hivatala)
- f) Grenz- und Auslandsamt (határügyi és külföldi ügyek hivatala)

a) Közigazgatás:

A rendelkezésre álló Schreibabteilung (leíró) és Postabteilung (kiadó) útján a törzshivatal közigazgatási ügyeit végzi.

Vezetője: Simon Egon. A leíróban Bartoschitz Hilda, Merkl Mária és Piribauer Anna, a kiadóban Wech Erzsébet és Teubert Jakab dolgoznak.

Ugyancsak a közigazgatásnál ismeretlen beosztásban még az alábbiak működnek: Bernhardt Anna, Gizella Katalin, Rib József, Goór István, Huber Mária, Tölg Gizella, Müller Péter, Pilnay Mária és Platzer Antal.

b) Tanácsadó Osztály:

Ez a hivatal a V.D.U.-tagok ügyes bajos dolgaiban tájékoztatást, tanácsot ad. Akár személyesen, akár írásban fordulnak tanácsért a hivatalhoz, az díjmentes felvilágosítással szolgál.

¹³³ Az ún. Német Ház.

¹³⁴ Ld. ebben a kötetben.

¹³⁵ Helyesen Egyesület a Külföldi Németiségért.

Vezetője: *Guthwirth Gerhard*. Beosztottak: Herzog Mária, Schuster Károly és Wagner Gertrud.

c) Személyi Osztály:

A V.D.U. összes vezetőinek személyi lapját kezeli, egyesek kinevezésére vonatkozólag a népcsoportvezetőnél javaslatot tesz. Tagfelvételi és kizárási ügyeket intéz.

Vezetője: *Meyer György*

d) Rádiós Osztály:

Ez az osztály – még mielőtt a magyar rádióban volksbundista műsor lett volna – már létezett. Kezdetben a népcsoportot érdeklő bel- és külföldi rádióhírek vétele volt a feladata. Később a magyar rádióban való szereplést készítette elő. Jelenleg a heti volksbundista rádióműsor anyagát készíti elő és a helyi csoportok rádiókészülékekkel való ellátásán fáradozik.

A Rádiós Osztály működésének részleteit mindig homály fedte, vezetője még ma is ismeretlen. Más elfoglaltsága mellett ennél az osztálynál is működött *Sulzer Mihály*, akit időközben az SS-be besoroztak.

e) Országgyűlési Képviselő Hivatala:

Ez a V.D.U.-hoz tartozó népi országgyűlési képviselők hivatala. A népi képviselők parlamenti felszólalásainak megszövegezése és a képviselők hivatalos szereplésével járó – inkább személyi jellegű – teendők ellátása hárul erre a hivatalra.

A V.D.U.-tagok ügyes-bajos dolgaik szorgalmazását képviselőiktől kéri és azok az illetékes minisztériumokban és hatóságoknál eljárnak. A felszaporodott teendők ellátására e hivatal keretén belül külön titkárságot szerveztek és itt a képviselők állandó ügyeletet tartanak. Újabban a képviselőket beosztották az egyes területek szerint, hogy felváltva, más és más képviselő látogassa meg a területvezetőségek székhelyeit és megismerkedjék az eddig ismeretlen terület németiségével is.

A hivatal működése még ma sem bontakozott ki teljes egészében, mert a V.D.U. képviselői – egyelőre – a kormánypárt képviselői is. Ha azonban a Volksbund – erejének tudatában – önálló politikai pártként lép fel a parlamentben is, e hivatal szerepköre bővülni fog.

A népi német képviselők csoportjának vezetője: *Dr. Keintzel Eduárd*. Felsőházi tagok: *Welker Keresztély* és *dr. Molitoris Károly*. Képviselők: *Dr. Mühl Henrik, Brandt Jakab, Spreitzer József, Hamm Ferenc, dr. Trischler József* és *Schönbörn József*.

Fenti országgyűlési képviselők a parlamentben az alábbi bizottságok tagjai: *Hamm Ferenc* külügyi és közigazgatási bizottsági tag, *Brandt Jakab* kérelem- és panaszügyi bizottsági tag, *dr. Trischler József* országos gazdasági bizottság tagja, *dr. Keintzel Ede* jogi bizottsági tag, *dr. Mühl Henrik* gazdasági és közlekedési bizottság tagja, *Schönbörn József* szociálpolitikai bizottsági tag, *Hamm Ferenc* iskolaügyi bizottsági tag, *dr. Keintzel Ede* pénzügyi bizottsági és *Spreitzer József* számadási bizottsági tag.

A képviselők hivatalának vezetője ismeretlen. Beosztottak: *Bauer Adelheid* és *dr. Zeitler András*.

f) Határügyi és Külföldi Hivatal:

E hivatal működése is inkább névleges. Feladata lenne a szomszéd államok németiségével való kapcsolat kiépítése és fenntartása. A különböző németországi tanfolyamokon résztvevő volksbundisták útleveleügyeinek elintézése és szorgalmazása, a Németországban tartózkodó németek és itt élő hozzátartozóik közötti kapcsolat fenntartása. E tennivalókat azonban rendszerint személyes kapcsolatok és ismeretségek révén, egyesek intézik. E hivatal vezetője és munkatársai még ismeretlenek.

3. STUDENTEN

(Diákok csoportja)

(Székhelye: Budapest VI. Stefánia út. 33. szám)

E szervezetbe tömörítik az ország különböző városaiban tanuló egyetemi és főiskolai ifjúságot, (kb. 140 fő) Ez a szervezet a Volksbund jelenlegi „elit gárdája”, mert a németiségnek még kevés a képzett, vezetésre alkalmas ifjúsága. Ezzel magyarázható, hogy a Studentenschaft-ot¹³⁶ nem csatolták az országos ifjúsági vezetőséghez, hanem az közvetlenül a Landesleitunghoz¹³⁷ tartozik.

A főiskolások szervezete még most sem alakult ki teljesen, hatáskörét pontosan még nem szabták meg. A gyakorlat az, hogy a főiskolások tevékeny részt vesznek a Volksbund szervező munkájában. Munkájukat az országos vezetőség nevében végzik. Ifjúsági szervezési ügyekben külön megbízatást kapnak és ilyenkor az országos ifjúsági vezetőség felelős a munkájukért.

Vezetőjük: *Krämer János* (amíg *Rath József* tanulmányait befejezi).

4. HAUPTAMT FÜR VOLKSWIRTSCHAFT

(Népgazdasági Főhivatal. Székhelye: Budapest VI. Andrásy út)

A következő hivatalokra tagozódik:

- a) Landesbauernamt (orsz. földműves hivatal)
- b) Gewerbliche Wirtschaft (szakmai gazdálkodás)
- c) Stellenvermittlung (állásközvetítés) és
- d) Finanz- und Kreditwesen (pénz- és hitelügyek)

a) Országos Földműves Hivatal:

Mivel a V.D.U tagjainak nagy része (55 %) földműveléssel foglalkozik, ennek a hivatalnak fontos szerep jutott. Innen irányítják a volksbundista földművelőket. Szaktanácsadással látják el őket. A termelők részére szükséges vetőmagvakat, mezőgazdasági felszerelési cikkeket központilag szerzik. A terményértékesítésben segítik a gazdákat, tenyészállatokkal látják el őket, gazdasági iskolákat tartanak fenn és gazdasági vándortanfolyamokat ren-

¹³⁶ Egyetemi hallgatók szervezete.

¹³⁷ Országos vezetőség.

deznak, így pl. 1941–42. év telén több, mint 560 mezőgazdasági szaktanfolyamot rendezett ez a hivatal. Vidékenként más és más növény termesztését olyan formában propagálta, amely az irányított gazdálkodásra emlékeztet. (Pl. burgonya Nyugat-Magyarországon.)

Az Országos Földműves Hivatal a V.D.U.-hoz tartozó földművesekről és azok vagyoni viszonyairól egyénenként nyilvántartást vezet.

Ehhez a hivatalhoz tartoznak az erdészeti ügyek, a mezőgazdasági munkások és cseledek bérügyei is.

A hivatal működési köre még nem alakult ki teljesen, további bővülése várható.

Vezetője: *Metzger Frigyes*. Munkatársai közül *Petscher György* okl. gazdasz ismeretes.

b) Szakmai Gazdálkodás Hivatala:

A hivatal a Volksbund tagjait foglalkozási ágak szerint csoportosítva irányítja. Összekötést tart fenn a birodalmi német gyár- és kézművesipar irányítóival, valamint a Deutsche Arbeitsfronttal (röv: DAF = német munkaarcvonal).¹³⁸

A kialakulóban lévő szakmai csoportok közül az alábbiak ismeretesek: orvosok, ügyvédek, mérnökök, technikusok, a különböző művészeti ágak képviselői, vadászok, halászok, a kézműves, építő, vas, vendéglátó, malom, téglá, fűrészipar, élelmiszer, ruha-, textil, tüzelőanyag kereskedelem, közlekedés, bányászat, állami és magánvállalati alkalmazottak stb.

A Szakmai Gazdálkodás Hivatala kereskedelmi és ipari tanfolyamokat, hétvégi tanfolyamokat és tanulmányi kirándulásokat rendez. Tanoncügyeket intéz, gondoskodik a tanoncok bel- és külföldi szakkiképzéséről és tanoncotthonokat tart fenn. Hivatásversenyeket rendez, azok eredményét kiértékeli, a mester- és segédvizsgát vizsgakérdéseit összeállítja.

A hivatal vezetője: *Dr. Ginder Pál*. A mérnökök és technikusok szakcsoportjának vezetője: *Staudhammer János*. Ügyvezetője: *Kugler Oszkár*, pénztárosa: *Wohlmann Károly*. A vadász-szakcsoport vezetője: *Dr. Goldschmidt György*, aki „Landesjägermeister” (országos vadász-mester) címet visel. A vadász törzsszervező: *Staudt János*.

A hivatalhoz beosztottak közül az alábbiak ismeretesek: *Brandtner Pál*, *Poch Mária*, *Fritzenschaft György*, *Gärtner Olga*, *Spilka Edit* és *Neubauer Margit*.

c) Állásközvetítés Hivatala:

A Volksbund-tagok számára állást és munkát közvetít. Evégből különböző ipari és kereskedelmi érdekeltségek vezetőivel vagy befolyásos egyéneivel kapcsolatot teremt, hogy a kereset nélküli volksbundistákat kenyérhez juttassa.

Érdekes, hogy az elmúlt év második felében a hivatal még 10.000 munkanélküli németet mutatott ki csak azért, hogy az illetékes hatóságok előtt a volksbundista állásközvetítés fontosságára hivatkozhasse. A tulajdonképpeni cél pedig az volt, hogy a német érdekeltségeket elsősorban népi német munkaerővel láthassa el. A tízezres szám nem a valóságos helyzetből adódott.

¹³⁸ Német Munkafront, a náci Németország egyen-szakszervezte.

Az 1941. év derekán az alábbi cégekkel tartott kapcsolatot: Hazai Fésűs-fonó (Schlechte igazgató), Fegyver- és Gépgyár (Soroksári út, Damang igazgató), Pamut-Textilművek (Langan és Kiesen), Haas és Somogyi (Picker főmérnök), Anglo-Danubia (Winkler igazgató), Meinel Gyula Rt. (Kunze igazgató), Ford Motor Rt. (Schaffer igazgató és Reinitzer mérnök), Urban és Schwarzenberg (Kumpholz igazgató), Kender- és Jutagyár (Kaspar igazgató), Reit József szabászata, Scherzinger Textil, Poznansky és Starlitz (Baumann igazgató), Steyer-Daimler-Austro-Puch (Puch igazgató), Szenk Bálint szabósága, Faludi Gyula gépészmérnök, Magyar-Német Kőolaj Rt. (Freiherr igazgató), Hitelbank (Pawlowsky igazgató), Hutter és Lever (Pochner), Bosch Róbert Művek (Dierolf igazgató), Wollmarm Károly asztalosüzeme, D.D.S.G.¹³⁹ (Puhl igazgató), Schranz-féle elektromos és rádió szaküzlet, Olympia írógép, Budanil (Deyle igazgató), Duna Biztosító Rt. (Wüstler igazgató), Magyar-Pharma-Bayer Művek, Woosther és társa, Ober és társa (magyar repülő szerelvény gyár), Lampart (Bellinger mérnök), Siemens Reiniger (Lebmann igazgató), Goy és Kowalsky, Corvin, Dreher-Hagenmacher (Borufka igazgató), Warhanek (Hitschmann igazgató), Güttert órasüzem, Szentgotthárdi Kaszagyár, Bárá Wieser, Schenker és társa (Siefan igazgató), Agfa Foto (Höffler igazgató), Müller György könyvkötő üzeme, Koresch Rt. (Brauneiss igazgató), Lang Gépgyár Rt. Magánautó Kereskedelmi Rt., Klenovits és Báthory, Éberhardt Jakab, Hartmann Festékgár, Minerva Textil.

A fent felsoroltakon kívül németországi cégek is a Stellenvermittlunghoz¹⁴⁰ fordulnak munkaerő közvetítésért.

A folyó évben – annak ellenére, hogy területenként állásközvetítő-hivatalokat szerveztek – a hivatal működése lanyhult, ez a megváltozott viszonyokkal magyarázható, ugyanis ma már a munkanélküliség teljesen megszűnt. Sajtójuk e rovata úgyszólván csak munkaerőt keres. Ritkán ajánl.

E hivatal vezetője jelenleg ismeretlen.

d) Pénz- és Hitelügyek Hivatala:

A V.D.U.-hoz tartozó, illetve azzal szoros kapcsolatban lévő pénzügyekkel karöltve, a Volksbund pénztatutalási, kölcsön-, hitel- és betétügyeit intézi.

Az eddig ismert adatok szerint a Pécsváradi Takarékszövetkezet teljesen a Volksbund kezében van. Szoros kapcsolat áll fenn a Duna Biztosító Rt.-vel, a Mercur Bankkal, a Wiener Kreditanstalt Bankvereinnel, a nagyszabasi érdekeltségtől elszakadt Besztercei Bankkal és az újvidéki Deutsche Landwirtschaftliche Zentraldarlehenskasse-val (Központi Német Mezőgazdasági Hitelszövetkezet).

A hivatal vezetője ismeretlen. A pénzügyek intézése során különösen a Mercur Bank dr. *Wagener* nevű igazgatója, valamint ismeretlen érdekeltségeknél dolgozó dr. *Haus*, *Ritzmann* és *Glöckner* igazgatók tevékenykednek.

¹³⁹ Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft – Dunagőzhajózási Társaság.

¹⁴⁰ Állásközvetítés Hivatala.

5. HAUPTAMT FÜR ORGANISATION

(Szervezési Főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2–4. szám)

Két hivatalra tagozódik, úgymint:

- a) Weltanschauliche Schulung (világnézeti kiképzés) és
- b) Standesführung-Kartei (állománykezelés és nyilvántartás)

a) Világnézeti Kiképzés Hivatala:

A népi németek nemzetiszocialista világnézeti kiképzésével foglalkozik. A hetenként tartani szokott „Heimabend” (esti összejövetel)¹⁴¹ keretében nemzetiszocialista szellemű ismeretterjesztő előadásokat rendez. Beszerzi, illetve összeállítja a kiképzéshez szükséges tananyagot, az ún. „Schulungsbrief”-ekben (oktatólevelek) adja ki a vidéki szervezeteknek. A tananyagot a birodalmi német szervezetektől kapják. Külön oktatólevelet adnak ki a felnőttek, ifjak, asszonyok és leányok számára. Időnként pedig általános érvényű Schulungsbrief-eket hoznak forgalomba.

Az oktatólevelek segítségével pl. az itteni ifjúsági szervezetekben ugyanazt a tananyagot oktatják, mint a birodalmi Hitler-Jugend (HJ)¹⁴² szervezeteiben.

A hivatal kinevezett vezetője ismeretlen. A V.D.U.-tagok világnézetét formáló Schulungsbrief-ek¹⁴³ nagy részét Gross (Nagy) Ivor, volt szegedi egyetemi hallgató szerkesztette. Azóta a bakonyi terület sajtó- és propagandavezetőjévé nevezték ki. Ennél a hivatalnál hivatalvezető: Teppert Fülöp.

b) Állománykezelés és Nyilvántartás Hivatala:

A V.D.U. tagállományát kezeli és a tagokról kartoték-nyilvántartást vezet. A vezetőszemélyekről külön személyi lapot állít ki. Itt állítják ki a fényképes tagsági igazolványokat. Az igazolt tag az igazolványában lévő fényképen kívül, még két fényképet köteles készíttetni. Egyiket az illetékes területvezetőséghez, másikat pedig a körzetvezetőséghez kell benyújtania.

Ez a hivatal azonban más nyilvántartást is vezet. Megállapított tény, hogy a V.D.U. központja községenként nyilvántartja a Volksbund ellenségeit. A nyilvántartás adatait minden bizonnyal ez a hivatal tartja nyilván.

A hivatal vezetője jelenleg ismeretlen. A beosztottak közül Harbeit József, Scheich Ádám, Hanek Rozina, Hoffer Anna és Plöschl Valéria ismeretesek.

6. HAUPTAMT FÜR PROPAGANDA

(Propaganda Főhivatal. Székhelye: Budapest VI. Lendvay utca 2–4. sz.)

Vezetője: Reister Henrik, aki „Landespropagandaleiter” (országos propagandavezető) címet visel.

¹⁴¹ Közösségi est.

¹⁴² A náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

¹⁴³ Oktatólevelek.

A főhivatal az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a) Presse (sajtó),
- b) Kunst und Schrifttum (művészet és irodalom),
- c) Kundgebung und Versammlungen (gyűlésrendezés)

a) Sajtóügyi Hivatal:

E hivatal szerkeszti a Volksbund propagandacélzatú újságközleményeit, röpiratait, falragaszait. Ugyancsak ez a hivatal szerzi be Németországból a propagandatermékeket és azokat Magyarországon a németiség széles köreibben terjeszti.

Vezetője: Mayer György.

b) Irodalmi és Művészeti Hivatal:

Feladata a német nemzetiszocialista irodalom, művészet és film propagálása a hazai németiség körében. Német írók (hazai is) műveit terjeszti, német filmeket ajánl és pontosan számon tartja, hogy az ország mely községében, mikor, milyen német filmet adnak. Ugyanígy támogatja a nemzetiszocialista német művészet irányzatait és annak képviselőit.

Vezetője: Király Ferenc.

c) Gyűlésrendezés Hivatala:

A Volksbund tömeggyűléseinek és különböző címen tartott demonstrációinak hirdetését irányítja, jelszavakat hoz forgalomba, amelyek nagy részét a Birodalomtól veszi át. (pl.: Ein Volk, ein Reich, ein Führer,¹⁴⁴ továbbá: Du bist nichts, dein Volk is alles¹⁴⁵ stb.). Ez a hivatal propagálja a Volksbund lapjait is a mozgóképszínházak hirdetéseiben.

Vezetője: Klees Oszkár.

7. HAUPTAMT FÜR RECHTSCHUTZ

(Jogvédelmi Főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2–4. szám.)

Vezetője: Hamm Ferenc országgyűlési képviselő. Ügyvezetője: Dr. Zeitler András.

A főhivatal az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a) Rechtsbetreuung (jogi tanácsadás)
- b) Rechtsverwaltung (közjogi osztály)
- c) Praktische Rechtshilfe (gyakorlati jogsegély) és
- d) Volksgruppenrecht (népcsoportjog).

a) Jogi Tanácsadás Osztálya:

A V.D.U.-tagokat ingyenes jogi tanácsokkal látja el. Ezért a tagok írásban és szóban egyaránt innen kérhetnek jogi tanácsot.

¹⁴⁴ Egy nép, egy birodalom, egy vezér.

¹⁴⁵ Magad semmi vagy, a néped minden.

A hivatal működésének sok gyakorlati haszna nincs, mert a tanácsadásra szoruló egyszerű volksbundisták rendszerint a környékbeli képzett vezetőkhez fordulnak tanácsért.

b) Közjogi Osztály:

Ez az osztály a V.D.U-t mint jogi személyt képviseli. Ide érkeznek be a helyi csoportok útján összegyűjtött hatóságok és személyek elleni panaszok is. Ezekben az ügyekben a leendő esetleges feljelentéseket — a panaszanyag kiértékelése után ez az osztály teszi meg az illetékes helyekre.

c) Gyakorlati Jogsegély Osztálya:

Az egyes tagok ellen tett feljelentések esetében ez a hivatal gondoskodik jogi képviselétről. Az arra rászorult tagok peres ügyeiben díjmentesen eljár.

Vezetője: *Dr. Weitzel Henrik.*

d) Népcsoportok Osztálya:

A magyarországi német népcsoportnak a bécsi döntésben biztosított jogai felett őrködik. E mellett a kisebbség védelméről szóló magyar törvények betartását is figyeli. Az ezzel kapcsolatosan felmerült sérelmeket feldolgozza és illetékes helyre juttatja.

Vezetője: *Dr. Zeitler András.*

8. LANDESSCHATZAMT

(Országos Kincstári Hivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2–4. szám.)

Vezetője: *Dr. Schnitzer János.* Helyettese: Schilling János.

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a) Finanzamt (pénzügyi hivatal)
- b) Rechnungsamt (számfejtő hivatal)
- c) Revisionsamt (felülvizsgáló hivatal)
- d) Wirtschaftsamt (gazdasági hivatal)
- e) Deutsches Haus A.G. (Német Ház Rt.)
- f) Zeugmeistereien (szertár)
- g) Buchführung (könyvelési hivatal)

a) Pénzügyi Hivatal:

Az ország összes helyi csoportjaiból befolyt tagsági díjakat őrzi és kezeli. Az egyes szakhivatalok által igényelt összegeket kiutalja. A Volksbund évi mérlegét összeállítja.

Vezetője: *Kruck János.* Pénztáros: *Brandtner Pál.* Beosztottak: Frank Katalin és Guffart Ferenc.

b) Számfejtő Hivatal:

Az országos kincstárnok által bevételezni és kiadásolni rendelt összegeket számfejti. A V.D.U. vezetőségi tagjainak hivatalos utazásaiból, valamint az egyes tanfolyamokra és értekezletekre berendelt vidéki tagoknak utazásaiból felmerül költségeket elszámolja.

c) Felülvizsgáló Hivatal:

Az egyes hivatalok által elszámolás végett benyújtott számadatokat felülvizsgálja. A hiányosságokról az országos kincstárnoknak jelentést tesz. Tevékenysége általában azonos a pénzügyi osztáléknál levő „revizor” munkájával.

d) Gazdasági Hivatal:

Ez a hivatal tulajdonképpen a Volksbund anyagbeszerző hivatala. Jelvényeket, zászlókat, egyenruházati- és sportcikkeket (pl. csizma, vállszíj, sapka, ruhaszövet), hangszereket, felirati táblákat stb. ez a hivatal készítteti, illetve szerzi be.

e) Német Ház Rt.:

A községenként felállítani tervezett német házak telekvásárlási, építőanyag-beszerzési és általában a német házak építésével és vásárlásával kapcsolatos tennivalókat végzi. Közvetítőkkel dolgozik, ajánlatokat szerez be stb.

f) Szertár:

A gazdasági hivatal által beszerzett ruházati, felszerelési és sportcikkeket, jelvényeket stb. kedvezményes áron árusítja a tagoknak a Német Házban erre a célra berendezett helyiségben.

Vezetője: *Kreiter Gábor.*

g) Könyvelési Hivatal:

A pénz- és anyagkezeléssel kapcsolatos szakszerű könyvelést végzi az oda beosztott Teller Borbála, Waller Elinor és Schwartz Olga nevű segédekkel. Vezetője: ismeretlen.

9. HAUPTAMT FÜR PRESSE

(Sajtóügyi Főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2–4. szám)

Vezetője: *Dr. Goldschmidt György* országos sajtófőnök. (Landespresseschef). Helyettese: Böss Fülöp.

A főhivatal munkaköre a következőképp tagozódik:

- a) Innenpolitik (belpolitika)
- b) Deutsche Volksgruppe (német népcsoport)
- c) Aussenpolitik (külpolitika)
- d) Deutsche Zeitung¹⁴⁶ szerkesztősége
- e) Kunst und Wissenschaft (művészet és tudomány)
- f) Deutscher Volksbote¹⁴⁷ szerkesztősége
- g) Deutsche Forschungen in Ungarn (Német kutatások Magyarországon)¹⁴⁸

¹⁴⁶ [Német Újság]. Goldschmidt György szerkesztésében az 1940-ben népcsoportszervezetté váló Volksbund második hivatalos lapja, 1944 őszéig jelent meg.

¹⁴⁷ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

¹⁴⁸ 1939 és 1943 között Basch Ferenc és Tafferner Antal szerkesztésében megjelenő, a németiség történetét és életét

h) Südostdeutsche Rundschau¹⁴⁹ és

i) Landpost¹⁵⁰ szerkesztősége.

a) Belpolitika:

A magyar belpolitikai élet megfigyeléseit végzi. Rendszeresen átvizsgálja a magyar napilapokat, főképp abból a szempontból, hogy van-e bennük a népcsoportot érintő közlemény. A Volksbundra sérelmesnek vélt közleményeket a főhivatalhoz továbbítja, amely gondoskodik arról, hogy a Deutsche Zeitung megfelelő választ adjon.

b) Német népcsoport ügyei:

A népcsoport hivatalos és magánjellegű híreit dolgozza fel a V.D.U. lapjai számára. Egyben a környező államok német sajtóhíreit közli, vagy azok számára a magyarországi német népcsoport híreit kiadja.

c) Külpolitika:

A külpolitikai vonatkozású cikkeket átveszi a birodalmi sajtóból és a Birodalom érdekeinek megfelelő sajtóhírek közlésével állandóan tájékoztatja a népcsoport tagjait.

d) „Deutsche Zeitung” szerkesztősége:

Az idézett lap a Volksbund hivatalos napilapja. Főszerkesztője: Dr. Goldschmidt György. Szerkesztőség: Budapest VIII. Vas utca 2/b. szám, a kiadóhivatal: V. ker. Károly király út 25. szám alatt van.

Különböző rovataiban a népcsoport mozgalmi és gazdasági híreit, a napi politika eseményeit a magyarországi birodalmi német szervezetek híreit, végül a szomszédállamok németiségének híreit közli. Ezen felül a népi német [...] hirdetéseinek is helyet ad. Az egyes szakhivatalok is a lapban teszik közzé felhívásaikat, közleményeiket,

Az előfizetés díja havonta [...] (het)enként 5,50 pengő, egyes szám ára [...],¹⁵³ vasárnap 12 fillér.

A lap hétfő és ünnepet követő nap kivételével, minden reggel megjelenik. Utcai árusoknál és trafikokban is kapható.

e) Művészet és tudomány:

A hazai és külföldi művészeti és tudományos élet eseményeit kíséri figyelemmel. A Deutsche Zeitung irodalmi és művészeti rovatát vezeti. Kritikáját a német nemzetiszocialista szemlélet jellemzi.

tudományos igénnyel feltáró folyóirat.

¹⁴⁹ [Délkelet-Német Körkép]. Böss Fülöp szerkesztésében 1942 és 1944 között megjelenő, illusztrált, ismeretterjesztő folyóirat.

¹⁵⁰ [Vidéki Posta].

¹⁵¹ A szöveg olvashatatlan.

¹⁵² A szöveg olvashatatlan.

¹⁵³ A szöveg olvashatatlan.

f) Deutscher Volksbote szerkesztősége:

Szerkesztője, a szerkesztőség és kiadóhivatal helye ugyanaz, mint a Deutsche Zeitungnál. Az előfizetés díja példányonként 20 fillér, egész évre 6 pengő. A Volksbund hivatalos hetilapja. Minden pénteken jelenik meg. Cikkei a Deutsche Zeitung-ban megjelent, főképp népi német vonatkozású cikkekkal azonosak. A hetilap célja az, hogy az olvasásra rá nem érő földművesek vasárnaponként tájékozódhassanak a szervezeti élet és a világ eseményeiről. Ez a lap Budapesten csak egy utcai árusnál kapható, postán küldik megrendelések alapján.

g) Német kutatások Magyarországon

Szerkesztője: Dr. Tafferner Antal. Kiadója: Dr. Basch Ferenc.

Évente négyszer megjelenő, időszaki, tudományos folyóirat. Főképp a magyarországi németiség eredetével és a betelepülésének körülményeivel foglalkozik. Egy-egy füzet ára 6 pengő, könyvkereskedésekben 8 pengő.

h) Südostdeutsche Rundschau

Szerkesztője: Böss Fülöp. Kiadója: Dr. Basch Ferenc.

Ez a folyóirat a Volksbund legújabb folyóirata. A folyóirat kiadásának állítólagos célja az, hogy a Volksbund törekvéseinek célját a magyar intelligenciával megismertesse és egyben a magyar-német jó viszonyt ezúton is ápolja. A hangoztatott cél valószínűségét bizonyítja az a körülmény, hogy az 1942 márciusában megjelent első számában Bárdossy volt miniszterelnöknek és von Jagow német követ,¹⁵⁴ az áprilisiban pedig Kállay miniszterelnök ír is cikket írt. A magyar irodalom képviselői közül előbbiben Féja Géza,¹⁵⁵ utóbbiban Nyíró József¹⁵⁶ is írt.

Egyes szám ára 1,50 pengő, évi előfizetés díja 16 pengő. Megjelenik minden hónap 15-én.

¹⁵⁴ Dietrich von Jagow (1892–1945) – szabad csapatos múlttal rendelkező tengerésztiszt, aki részt vett 1920-ban a Weimari Köztársaság megdöntését célul kitűző Kapp-Lüttwitz-puccsban. A Walther Rathenau birodalmi külügyminisztert meggyilkoló Organisation Consul vezetőségi tagja. 1922-ben az SA württembergi instruktora. Az NSDAP puccskísérlete után különböző szélsőjobb oldali szervezetek tagja, majd 1929-től újra belépett a náci pártba. 1932-től a Birodalmi Gyűlés tagja. A náci hatalomátvétel után a württembergi rendőrség birodalmi biztosa. A világháborúban újra haditengerészeti alkalmazásban volt, majd 1941 és 1944 között Németország budapesti követe. 1945-ben öngyilkos lett.

¹⁵⁵ Féja Géza (1900–1978) – író, újságíró, tanár. 1922-ben jelent meg az első verse a *Nyugat*-ban. Az 1920-as évek végétől Bajcsy-Zsilinszky Endre köréhez tartozott és különböző sajtótermékeknél töltött be szerkesztői, újságírói pozíciókat. Később részt vett a Márciusi Front programjának kidolgozásában. Legismertebb műve a *Viharsarok* című szociográfiája, amelyért nemzetgyalázás miatt perbe fogták.

¹⁵⁶ Nyíró József (1889–1953) – erdélyi magyar író, újságíró és politikus. Írói munkássága 1920-ban a *Haldoklik a székel*y című novellájával vette kezdetét, innentől kezdve az erdélyi magyar irodalmi élet meghatározó tagja. 1941-ben behívott erdélyi képviselőként a magyar parlament tagja, majd a „nyilas parlament” tagja, majd a nyilas kormánnyal együtt menekült Németországba. Kisbarnaki Farkas Ferenc németországi árnyékkormányának nemzetnevelési minisztere 1947 és 1949 között. 1948-tól az emigránsokat tömörítő Magyar Újságírók Külföldi Egyesülete és a Magyar Kulturális Szövetség vezetője. 1950-től Madridban a Spanyol Nemzeti Rádió magyar nyelvű adásának munkatársa.

i) *Landpost*:

A Landpost című földműves lap a parasztság szaktanácsadója. Ezen kívül számos vidéki kis helyi lap ugyancsak a V.D.U. céljait szolgálja.

10. *HAUPTAMT FÜR VOLKSWOHLFAHRT*

(Népjóléti Főhivatal. Székhelye: VI. Benczúr utca 17.)

Vezetője: *Dr. Schlitt Ádám*

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a) Propaganda und Presse (sajtó és propaganda)
- b) Organisation-WHW. (télisegély szervezet)
- c) Deutsche Volkshilfe (német népségély)
- d) Wirtschaftlicher Kriegsdienst der Heimat (hazai gazdasági hadiszolgálat)
- e) Volksgesundheit (népegészségügy)
- f) Volkswohlfart (népjólét)
- g) Verwaltung (közigazgatás)

a) *Sajtó- és Propagandahivatal*:

A német népjólét előmozdítását célzó propagandatermékek szerkesztését végzi. Ugyan e célból a Volksbund sajtója útján cikkeket, felhívásokat, értesítéseket tesz közzé. Gyűlések keretében a népjóléttel kapcsolatos felhívásokat intéz a közönséghez.

b) *Télisegély-akció Szervezet*:

A birodalmi WHW¹⁵⁷-gyűjtések sikereinek vonzása következtében, a Volksbund is külön hivatalt állított fel, hogy ezzel a magyarországi némettség anyagi erejét is a Birodalom szolgálatába állítsa.

A télisegély-akciókat nemcsak az arra rászoruló hazai német vidékek felsegélyezésére, hanem a német hadsereg támogatására is évente megrendezik. Az akciók során természetbeni és pénzadományokat gyűjtenek különböző módon, mint pl. egytálételes vasárnapok, gyűlések, ünnepélyek, belépődíjak stb.

Ez a szervezet a helyi csoportok útján felkutatja az ínségben szenvedő németeket és azok számára soron kívüli gyűjtést rendez. Legutóbb az árvíz sújtotta német vidékek némettségét karolta fel.

c) *Német Népségély*:

1942. január 1-jével kezdte meg működését. Érdekessége az, hogy nem csupán a Volksbund-tagok támogatását tűzte ki célul, hanem valamennyi magyarországi német felkarolását vette tervbe. A DV¹⁵⁸ tulajdonképpen a némettség szociális jólétét előmozdító szervezeteinek összefoglalója. Céljai érdekében valamennyi hivatalt működési körébe bevonhatja.

d) *Hazai Gazdasági Hadiszolgálat*:

Ez csupán időleges, szükségszerű szervezet. Míg a DV a német nép szociális támogatását szolgálja, a WKH¹⁵⁹ a Volksbund erőit a hadigazdálkodás szolgálatába állítja. Ez a szervezet is – tekintet nélkül a Volksbund-tagságra – valamennyi magyarországi németet egye-
síteni akarja a hadigazdálkodás fontos munkájában.

A WKH csúcsszervezete az ún. „Zentralstab” (központi törzs), amelyben az Országos Földműves Hivatal, a Szakmai Gazdálkodás Hivatala, az Országos Ifjúsági Vezetőség, az Országos Asszonyvezetőség, a Német Népségély, a Propaganda- és Sajtóhivatal, a Szervezési Főhivatal és az Országos Egészségügyi Hivatal megbízottai foglalnak helyet. Ezenkívül a területenként és körzetenként hasonló kisebb létszámú vezetőség irányítja a szervezet ügyeit. Vezetői korlátlanul rendelkeznek minden ember, állati és géperővel, ha annak szükségessége felmerül.

A WKH tulajdonképpen az ősi magyar „Kalács” mozgalomhoz hasonlóan, a hadbavonultak családjának támogatását és a mezőgazdasági munkák közös erővel való elvégzését célozza. Munkaszolgálatot szervez a falusi ifjúságból. Ezeknek kötelessége a hadbavonultak családjait munkával támogatni, akár német, akár magyar hadseregben szolgálnak azok.

A mezőgazdasági munka közös végzésén kívül [...] ¹⁶⁰ csecsemőgondozást, főzést és állattetést stb. is a WKH szervezi meg községenként.

A WKH jelenleg szervezés alatt áll, tulajdonképpeni munkája csak ezután kezdődik.

Pillanatnyilag főtevékenysége abban merül ki, hogy a Deutsche Zeitung vasárnapi számainak utolsó oldalán időszertű, igen hasznos mezőgazdasági és állattenyésztéssel kapcsolatos tanácsokat ad. Ez az oldal falragaszhoz hasonló külsejű, amit azután a Heimban¹⁶¹ ki kell függeszteni.

Vezetője: *Szegedi Erich*.

e) *Közegészségügyi Hivatal*:

A Volksbund népegészségügyi szolgálatának megszervezése a főfeladata. Terv szerint a tagok ingyenes, illetve kedvezményes orvosi kezelésben részesülnek. Az orvosi szolgálatot a szakmai gazdálkodás orvosi szakcsoportjába tömörül népi német orvosok látják el.

Ez a hivatal a népegészségügyi szolgálat kiépítése során kórházak felállításáról tervet készít. Az első népi német kórházat Bonyhádön szándékoznak felállítani.

Vezetője: *Dr. Faulstich Egyed*.

f) *Népjóléti Hivatal*:

Ez a hivatal a német népcsoport szociális jólétét munkálja. Munkakörének nagy részét az országos asszonycsoport vette át. Amennyiben még működik, tevékenysége az aggok és betegekről való gondoskodás és házisegélyek kiutalásában merül ki.

¹⁵⁹ A Haza Háborús gazdasági Szolgálat – Wirtschaftlicher Kriegsdienst der Heimat.

¹⁶⁰ A szöveg olvashatatlan.

¹⁶¹ Egyesületi otthonban.

¹⁵⁷ Winterhilfswerk – A Téli Segély Szervezete a náci Németországban.

¹⁵⁸ Deutsche Volkshilfe – Német Népségély.

g) Közigazgatás:

A Népjléti Főhivatal hivatalainak adminisztrációját végzi.

11. HAUPTAMT FÜR VOLKSTUMSSCHUTZ

(Népiségvédelmi Főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Lendvay utca 2–4. szám.)

Vezetője: Dr. Schlitt Ádám. A főhivatalnál ismeretlen minőségben alábbiak működnek: Pachoffer Vilmos, Schäffer Péter, Stenger József, dr. Tafferner Antal, Tinger Antal, Wachter János, Weissenberger Henrik, Winkelmann Pál, Zirkelbach (Csaba) Adám és Steinsch Irma. Ez utóbbi a V.D.U. képzett statisztikusa.

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a) Landesschulamt (ország. iskolaügyi hivatal)
- b) Wissenschaftliches Amt (tudományos ismeretterjesztés hivatala)
- c) Fest- und Fei ergestaltung (ünnepélyrendezés hivatala)
- d) Landesmusikamt (ország. zeneügyi hivatal)
- e) Brauchtumsschutz (népszokásvédelem hivatala)
- f) Landdesbücherei (országos könyvtár)
- g) Bildende Künste (képzőművészetek)

a) Országos Iskolaügyi Hivatal:

Ez a hivatal végzi a Volksbund iskoláinak irányítását. Rejtett feladata egyben az is, hogy az állami és felekezeti iskolákban folyó német tanítást és a tanszemélyzet működését figyelemmel kísérje. Egyben előkészíti a Volksbund messzemenő tervét, hogy az ország valamennyi állami és felekezeti iskolájában átvegye a német oktatás irányítását.

Ez a hivatal gondoskodik arról, hogy megfelelő képzett tanszemélyzet álljon rendelkezésre. Megfelelőnek azonban csak azt a pedagógust tartják, aki egyben nemzetiszocialista is.

A hivatal teszi közzé a sajtóban az iskolák felvételi feltételeit. A tanítás menetét ellenőrzi, ösztöndíjakat tűz ki és az arra érdemesek németországi továbbképzéséről gondoskodik. Új iskolák felállításának tervét készíti elő.

A hivatal vezetője: Schmidt József. Tanügyi ellenőr: Balthasar Mátyás és Weidlein János. Beosztottak: Löchli József és Károly Edit.

A Volksbund ezen hivatalának irányítása alatt a következő iskolák állanak: A budapesti (Fery Oszkár út) tanítóképző intézet német tagozata, az újverbászi német és a szászrégeni evangélikus német tanítóképző.

A budapesti (Vilma királyné út 42.) Bleyer Jakab Gimnázium, a pécsi német gimnázium, a beszercei evangélikus fiú- és leánygimnázium, az apatini és újverbászi német magángimnázium, a bajai, beszercei, németbólyi, hidas, nagykarolyi, kolozsvári, újvidéki, újverbászi és apatini polgári iskola, az újfutaki állandó német gazdasági iskola, az újverbászi német óvónőképző, 17 elemi iskola és számos középiskola német tagozata (pl. Bátaszék, Bácsalmás stb.)

1942/43. tanévben Budapesten német kereskedelmi iskola is megkezdte működését.

b) Tudományos Ismeretterjesztés Hivatala:

A hivatal működése a népművelést szolgálja. Tudományos és ismeretterjesztő előadásokat rendez az egyes helyi csoportokban. Ezeken történelmi, földrajzi, fajbiológiai, világnézeti stb. tárgykörben igyekeznek a németiség tudását bővíteni.

c) Ünnepélyrendezés Hivatala:

A Volksbund országos ünnepéyeit (évi nagygyűlés, évente kétszer Sonnenwend¹⁶²-ünnepély, Hitler Adolf születése napja,¹⁶³ aratóünnepély, svábbál, német család ünnepe stb.) ez a hivatal rendezi.

A műkedvelő gárdával¹⁶⁴ rendelkező helyi csoportoknak német színműveket ad ki, az arra alkalmas műkedvelő csoportokat a magyar „gyöngyösbokrétá” mozgalomhoz¹⁶⁵ hasonlóan, városokban vagy nagyobb községekben szerepelteti. Pl. a mekényesi műkedvelők Budapesten szerepeltek.

Természetesen a hivatal ügyköréhez tartozik a nagyszabású ünnepélyek részletterveinek elkészítése is, mint pl. díszítés, elhelyezés biztosítása, hangszórók szerelése a Birodalomtól ajándékba kapott dinamóval és hangszórókkal felszerelt gépkocsi segítségével.

d) Országos Zeneügyi Hivatal:

A német zeneköltők műveit beszerzi és azokkal ellátja a helyi csoportok zenekedvelő tagjait. Gondoskodik a vidéki népi zenészek kiképzéséről, hangszereket vásárol, a népi énekarok megszervezését szorgalmazza és szakszerűen irányítja. A népi zenészek számára ösztöndíjakat tűz ki, hangversenyeket rendez és annak keretében birodalmi német zenészeket és énekeseket is szerepeltet.

A hivatal vezetője: Freund Péter.

Az Országos Zeneügyi Hivatal keretében működik még a Hivatásos Népi Zenészek Szakcsoportja is, amely a hivatásos népi zenészek továbbképzéséről gondoskodik. A szakcsoport vezetője: Heinz Hugo. Budapesten, Besztercén, Sopronban és Nagykarolyban ifjúsági és népi zenekarok működnek.

e) Népszokásvédelem Hivatala:

A népszokások és népviselet ápolása és fenntartási képezi a hivatal feladatát. Ezért a különböző német települések népszokásait (leánykérés, eljegyzés, esküvő, disznótor, szüreti

¹⁶² Napforduló.

¹⁶³ Április 20.

¹⁶⁴ Spielschar – Színjátszó csoport.

¹⁶⁵ „Gyöngyösbokréta néven azt a rendszeresen visszatérő színházi látványosságot ismerjük, amely parasztcsoportok tánc-, ének- és játékbemutatóiból állt Budapesten 1931-től 1944-ig, minden év augusztus 20-a táján. A néptáncn, népzene és a színpadi bemutatókon keresztül egy sajátos kulturális mozgalom bontakozott ki. Hatása a hagyományörzés szempontjából is jelentős, de abban is, hogy a magyar parasztság körében kulturális területen addig egyedülállóan nagyszámú tömeget mozgató meg. Nevezhetjük ezt a kulturális mozgalmat a kialakulóban lévő magyar néptáncmozgalom egyik legfontosabb szakaszának is.” – PÁLFI Csaba, A Gyöngyösbokréta története. In: DIENES Gedeon – MAÁCS László (szerk.): Táncstudományi tanulmányok 1969–1970. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 1970, 83–106.

multság, verses köszöntők stb.) és népviseletét számon tartja. Régi germán néptáncokat tanít és népviseleti bemutatókat rendez és azokat népszerűsíteni igyekszik.

A hivatal működése még csak a múlt emlékeinek felelevenítésén fáradozik, az új nemzetiszocialista német csoporttáncok tanításával még nem foglalkozik, mert ahhoz a magyarországi németiséget nem látja elég csiszoltnak. Az új nemzetiszocialista német táncok ugyanis egy új világ kialakulását igyekeznek kifejezni. A táncot itt nem párok, hanem csoportok járják. Míg a régebbi idők táncában elsősorban a lábnak volt szerepe, a mai táncok – balettszerűen – az egész testet szerephez juttatják. Hangoztatják, hogy a könnyed mozgás és ritmikus taglejtés bizonyos fokú szellemi csiszoltságot is kíván, amelyet a hazai német ma még nélkülöz.

f) Országos Könyvtárhivatal:

A budapesti Német Ház könyvtárán kívül, vidéken állandó és vándorkönyvtárakat szervez. Nemzetiszocialista német írók műveit és a háborús irodalom termékeit beszerzi és terjeszti. Sajtó útján hirdeti a könyvpiacon megjelenő újabb német műveket. Könyvkiállításokat és „könyvnapokat” rendez.

Közvetlen beszerző helye a Knapp Gusztáv-féle könyvkereskedés (Budapest, IV. Eskü út 6.)

Vezetője: 1942 októberében bekövetkezett haláláig Bleyer Ferenc volt. Helyét még nem töltötték be. Beosztottak: Teller Borbála, Waller Elinor és Schwarz Olga.

g) Képzőművészeti Hivatal:

A népi német képzőművészetet ápolja, a képzőművészeket támogatja, a szakirodalom termékeit beszerzi, kiállításokat rendez. A kiállításra kerülő festményeket, szobrokat, szénrajzokat és rézkarcokat díjazza.

A hivatal számon tartja azt is, hogy Magyarország mely városában, melyik német művész, mit alkotott (szobrok, festmények, építészeti remek). Ezekről a sajtóban tájékoztatja a németiséget, a tényeknek olyan elferdítésével, hogy Magyarországon minden nevezetesebb művészeti alkotás német eredetű. Ilyen módon igyekszik átvenni a köztudatban, hogy Magyarország csak a németeknek köszönheti kultúráját,

12. HAUPTAMT FÜR VOLKSGESUNDHEIT

(Népegészségügyi Főhivatal. Székhelye: Budapest, VI. Benczúr utca 17. szám)

Vezetője: Dr. Faulstich Egyed.

Az alábbi hivatalokra tagozódik:

- a) Rassenpolitisches Amt (fajpolitikai hivatal)
- b) Wissenschaftliche Forschungen (tudományos kutatások)
- c) Gesundheitsdienst (egészségügyi szolgálat) és
- d) Fachliche und weltanschauliche Schulung (szakmai és világnézeti kiképzés)

a) Fajpolitikai Hivatal:

A Volksbundban tömörült németiség faji tisztaságára felügyel, a más fajúakkal való keveredést igyekszik meggátolni és a magyarországi németek eredetét kutatja. Az e tárgyban hozzá fordulóknak Németországból beszerzett adatok alapján felvilágosítást ad.

b) Tudományos Kutatások Hivatala:

A német népbetegségek felkutatása és az ellenük való védekezés megszervezése, a német községekben divatos vérrokonok közötti házasság megakadályozása, a népi táplálkozás ellenőrzése és a vitamindús táplálékok népszerűsítése a hivatal feladata. E hivatal működése általában az orvostudomány hasznosítását célozza a német nép javára. (Pl.: Vigantol-akció¹⁶⁶).

c) Egészségügyi Szolgálat Hivatala:

Főfeladata a németlakta vidékek egészségügyi szolgálatának megszervezése. Népszerűsíti azt a jelszót, hogy német községnek orvosa, gyógyszerésze és szülésznője is német legyen.

A jelenlegi háború alatt az átvonuló német katonaság egészségügyi szolgálatának ellátásában is részt vesz a magyar vöröskereszt intézmény szolgálatához hasonlóan.

Végül a V.D.U. sportorvosi szolgálatát is ellátja, ide értve a nemzetiszocialista nevelőintézetek tanulóinak orvosi vizsgálatát is.

d) Szakmai és Világnézeti Kiképzés Hivatala:

Az egyes helyi csoportokban egészségügyi előadásokat rendez. A sajtóban a népegészségvédelemmel kapcsolatos ismeretterjesztő közleményeket tesz közzé. Részt vesz a népbetegségek leküzdésére indított felvilágosító munkában.

Orvosi továbbképző tanfolyamokat és orvosi értekezleteket rendez. Szülész- és ápolónők kiképzéséről gondoskodik, ezek részére tanfolyamokat rendez, egyeseket továbbképzésre Németországba küld.

Ez a hivatal arra is nagy súlyt helyez, hogy az egészségügyi szolgálatot ellátó személy a német nemzetiszocialista világszemlélet alapján álljon, mert – szerintük – csak ilyen személy képes arra, hogy szolgálatát mindig és mindenütt népének javára végezze.

Az egyes hivatalok vezetői közül csak dr. Bleyer János ismeretes, aki az Országos Népegészségügyi Hivatal vezetője címet viseli (Landesvolksgesundheitsleiter).

13. GEBIET (TERÜLET)

Magyarország jelenleg 7 területre oszlik. Az egyes területek élén a területi vezetőség (Gebietsleitung, rövid: GL) áll, amely a következőket foglalja magába:

Gebietsführer (rövid: GF = területvezető)

GF-Stellvertreter (területi vezetőhelyettes)

Gebietsstabsleiter (rövid: GSTl = területi törzsvezető)

Gebietsgeschäftsführer (területi ügyvezető), továbbá a 4-től 12-ig számozott köz-

¹⁶⁶ A Vigantol D-vitamin tartalmú gyógykészítmény.

ponti hivatalok működési körének megfelelő foglalkozású területi megbízottak (pl. Gebietsmusikleiter, Gebietsbauernführer stb.) végül:
 Gebietsfrauenführerin (területi asszonyvezető)
 Bannführer (területi ifjúsági vezető)
 Mädelbannführer (területi leányvezető)

A terület létszámának és forgalmának megfelelően, egyéb területvezetőségeknél még külön „főhivatalok” és „hivatalok” (Gebietshauptamt és Gebietsamt) is működnek.

A területvezető irányítja a számára kijelölt területen folyó népi munkát. A területén előforduló és a népcsoportot érintő eseményekről havonta összefoglaló jelentést tesz az országos vezetőséghez. Ennek anyagát a helyi csoportvezetők és a körzetvezetők jelentéseiből meríti, azt kiértékeli és átdolgozza.

A területvezetőségben működő, előbb felsorolt tisztséget viselők végrehajtó közegei a területvezetőnek és munkakörük szerinti munkát a terület keretein belül végzik.

A területvezetőség közvetítő szerepet tölt be az országos vezetőség és az alsóbb szervek (körzet és helyi csoport) között.

A területvezető szükség szerinti időben megbeszélést tart a körzet- és helyi csoportvezetőkkel, tájékoztatja őket a szervezetet érintő eseményekről és jelentéseiket meghallgatja. Időnként megsemmisíti a helyi csoportokat és azok munkáját ellenőrzi. A területén előfordult és a Volksbunda sérelmesnek vélt események kivizsgálására V.D.U.-tagot vagy -bizottságot küld a helyszínre. Az egyes tisztséget viselők kinevezésére vagy előmozdítására az országos törzsvezetőhöz javaslatot tesz.

A területek több körzetre oszlanak.

14. KREIS (JÁRÁS)

A körzet élén a körzetvezetőség (Kreisleitung, rövid: KL) áll. Tagjai a Kreisleiter (körzetvezető, rövid: KL-r), Kreisleiter-Stellvertreter (körzetvezető-helyettes), Kreisgeschäftsführer (körzeti ügyvezető) és a 4-től 12-ig felsorolt hivatalok működési körének megfelelő foglalkozású körzeti megbízottak, továbbá a Kreisfrauenführerin (körzeti asszonyvezető), a Stammführer (ifjúsági körzetvezető), Ringführerin (leány-körzetvezető).

A körzetvezető – a területvezetőhöz hasonlóan –, de kisebb viszonylatban felelős a körzetében történt mozgalmi eseményekért. Ez is ellenőrzi a helyi csoportokat és azok vezetőivel személyes kapcsolatban áll, a körzetvezetőség is közvetítő szerepet tölt be a területvezetőség és a helyi csoportok között. A felülről kapott rendelkezéseket továbbítja, az alulról érkezett jelentéseket pedig kiértékelve jelenti a területvezetőséghez. Egy-egy körzethez kb. 5–20 helyi csoport tartozik.

15. ORTSGRUPPE

(Helyi csoport, rövid: OG)

A helyi csoport a községben vagy városrészben élő V.D.U.-tagok összességéből áll. A helyi csoport – bár ennél kisebb egységek is vannak – a szervezet alapegysége.

A helyi csoportvezetőség az alábbiakból áll:

Ortsgruppenführer (helyi csoportvezető)

Ortsgruppenführer-Stellvertreter (helyi csoportvezető-helyettes)

Bauernführer (földművesvezető)

Geschäftsführer (ügyvezető)

Organisationsleiter (szervezési vezető)

Propagandaleiter (propagandavezető)

Schulungsleiter (tanfolyamvezető)

Leiter der Gewerblichen Wirtschaft (szakmai gazdálkodás vezetője)

Kassawart (pénztáros)

Sängerwart und Musikleiter (zene- és énekvezető)

Gesundheitswahrer (egészségügyi vezető)

Rechtswahrer (jogvédő)

Leiter der Volkshilfe (népsegély vezetője)

Nachbarvater (szomszédság-apa) és helyenként a

Zellenleiter (fiókvezető),¹⁶⁷ valamint a

Zehntmann (tizedvezető). Bácskában az ún. Mannschaftsleiter (férfivezető) is helyet foglal a helyi csoport vezetőségében.

A helyi csoportvezető felelős a neki alárendelt vezetőségi tagok, valamint az egész helyi csoport munkájáért. Irányítja a helyi csoport szervezeti életét. Hetenként legalább egyszer „Heimabend”-et (esti összejövetel)¹⁶⁸ tarthat. A tagokat a helyes magatartásra oktattja, jelentéseiket meghallgatja és – amint egy kiadott V.D.U.-utasítás mondja – „atyja a helyi csoportnak”.

A helyi csoport viszonyairól, a tagok számáról, létszámváltozásról legalább havonta egyszer jelentést tesz a körzetvezetőn keresztül a területvezetőhöz.

Új tagok felvételére, vagy régiek kizárására ugyanoda javaslatot tesz. A népcsoport vagy egyes tagok ügyeiben az illetékes helyi hatóságoknál eljár. Számon tartja a V.D.U. ellenségeit és azok működését figyelemmel kíséri.

A népcsoport számára előírt ünnepeket – ha magasabb vezető nincs jelen – a vezetőséget képviseli.

A helyi csoportvezetőséghez tartozó, előbb felsorolt szakvezetők a foglalkozásuknak megfelelő munkát végzik a helyi csoportok keretein belül és munkájuk eredményéről – mint előadók – a helyi csoportvezetőnek beszámolnak.

16. ZELLE (Kb. fiók, sejt)

Olyan helységeken, ahol a lakosság nagy száma miatt az egység vezetése nehezebb, a helyi csoport fiókokra tagozódik. A fiók tehát a helyi csoport alegysége. Vezetője a Zellenleiter (fiókvezető), aki a helyi csoportvezető alárendelt munkatársa.

¹⁶⁷ Sejtvezető.

¹⁶⁸ Közösségi est.

Azokon a helyeken, ahol fiókok vannak, a szokásos összejöveleteket fiókonként és külön-külön tartják. A helyi csoportvezető és fiókvezető csak szóbelileg érintkezik.

17. NACHBARSCHAFT (Szomszédság)¹⁶⁹

1942. január 1-jével az országos vezetőség elrendelte az ún. szomszédságok megszervezését. A község német lakosságának települési helye szerint egy-egy nagyobb házcsoporthoz képezi a szomszédságot, amelynek élén a *szomszédság-apa* (Nachbarvater) áll.

A szomszédságok megszervezése a könnyebb vezetést és a tökéletesebb egységek megalkotását célozza.

A szomszédság-apa feladata kisebb [...], mint a helyi csoportvezetőé. A szomszédságba beosztottak érdekeit képviseli, azokat irányítja és tanácsokkal látja el. A beosztottak a szomszédság-apanak engedelmességgel tartoznak.

18. Zehnschaft (Tized)

A tizedek megszervezését a szomszédságok felállításával egyidejűleg rendelték el. Mind-ezidáig alig néhány helyen (inkább csak Erdélyben) szervezték meg a tizedeket. Bizalmas értesülés szerint teljes kiépítésükre nem is kerül sor. Magalkotása szintén könnyebb vezetést és az egységeknek alegységekre beosztását célozná, a tagok egyéni kezelése és ellenőrzése végett.

Az eredeti terv szerint 10 népi német család egy tizedet képezni, amelynek élén a *tizedvezető* (Zehntmann) állana.

A földrajzi és települési viszonyok figyelembevételével a V.D.U. a következő területekre oszlik:

- a) Gebiet Mitte (Középterület)
- b) G. Buchenwald (Bakony- és Vértes-vidék)
- c) G. Westungarn (Nyugat-Magyarország)
- d) G. Schwäbische Türkei (Sváb Törökország = Somogy-Tolna-Baranya vm.)
- e) G. Batschka (Bács-Bodrog vm.)
- f) G. Sathmar und Karpathenland (Szatmár vidéke és Kárpátalja) és
- g) G. Nordsiebenbürgen (Észak-Erdély)

a) Középterület

Székhelye: Budapest, XI. Kettőskereszt utca 34. szám.

A középterület Budapest székesfőváros és környékét, Esztergom vármegyét és több szomszédos megye német szórványtelepülését foglalja magába.

Vezetője: *Binder Hugó*.

Asszony-területvezető: *Angerbauer Katalin*.

Ifjúsági vezető: *Binder Ottó*.

Leány-területvezető: *Ledig Magdolna*.

¹⁶⁹ Blokk, háztömb.

A területvezetőségben működők közül még az alábbiak ismeretesek:

Dr. Obele Ferenc területi szervezési és propagandavezető, Frauenhoffer István területi kincstárnok.

A terület az alábbi körzetekre tagozódik

- a) Budapest
- b) közép-,
- c) északi-,
- d) déli-,
- e) esztergomi,
- f) marosi és
- g) szórvány körzet.

a) Budapesti körzet:

Vezetője: *Salmen Ottó*.

Körzeti sajtó- és propagandavezető: *Bartl Ferenc*, a körzetvezetőségnél osztályvezető: *Schratzenthaler Jenő*.

Ifjúsági körzetvezető: *Schmidt József*.

Asszony körzetvezető: *Albert Miksáné*.

b) Közép körzet:

Vezetője: *Nussbaum Antal*.

c) Északi körzet:

Vezetője: *Steiner Károly*.

d) Déli körzet:

Vezetője: *Farkas Kálmán*. Körzeti egészségügyi vezető: *Dr. Folk János*.

e) Esztergomi körzet:

Vezetője: *Wech Márton*. Ügyvezető: *Auder János*.

f) Marosi körzet (Mezőberény):

Vezetője: *Schultz József*.

g) Szórvány körzet (Budapest):

Vezetője: *Keppineer Károly*. Körzeti ügyvezető: *Engelmann Miklós*.

A középterület körzeteihez az alábbi helységek helyi csoportjai tartoznak (78):

Budapest (ide tartoznak: Kispest, Újpest, Rákospalota, Pestújhely, Mátyásföld, Pestszent-erzsébet, Pestszentlőrinc és Csillaghegy (kb. 20 helyi csoporttal, amelyek 1942 februárjáig mint „Zelle”-k¹⁷⁰ működtek, azután helyi csoportokká nyilvánították őket.) Továbbá: Bu-

¹⁷⁰ Sejtek, fiókok.

daörs, Budakeszi, Torbágy, Törökbálint, Etyek, Budafok, Diósd, Albertfalva, Budatétény, Nagytétény, Érd, Csepel, Soroksár, Dunaharaszti, Taksony, Vecsés, Ceglédbercel, Újhar-
tyán, Szigetújfalu, Szigetszentmárton, Szigetcsép, Szigetbecse, Tököl, Iklad, Hercegfal-
va,¹⁷¹ Bia, Pesthidegkút, Nagykovácsi, Budajenő, Telki, Perbál, Zsámbék, Szomor, Mány,
Üröm, Solymár, Pilisborosjenő, Pilisvörösvár, Pilisszentiván, Piliscsaba, Békásmegyer, Bu-
dakalász, Pomáz, Csobánka, Dorog, Csolnok, Dág, Máriahalom, Leányvár, Tát, Nyerges-
újfalu, Süttő, Dunabogdány, Visegrád, Nagymaros, Nagybörzsöny, Szendehely, Berkenye,
Harta, Mezőberény, Elek, Almáskamarás, Deménd,¹⁷² Jászapáti, Szolnok, Békés, Gyoma,
Szentes, Szeged és Miskolc.

b) *Bakony- és Vértesvidék terület*

Székhelye: Veszprém.

Veszprém, Fejér, Zala és Komárom vármegyék németlakta községeit foglalja magába.

Vezetője: *Dr. Weber István*.

A területvezetőségből a következők ismeretesek:

Gerschbacher Antal területi ügyvezető, Schusztér Károly területi titkár, Nagy (Gross)
Ivor területi sajtó- és propagandavezető, Trasitsch János területi földműves vezető, Ste-
fan Viktor területi zeneügyi vezető, Bukovsky Helmut területi földműves ügyvezető,
Bukovsky Nándor a területi egészségügy, népsegély és népjólét vezetője, valamint Preidl
Gottfried a területi iskolaügyek vezetője.

Asszony-területvezető: Bukovszky [...] ¹⁷³

Leány-területvezető: *Salamon Margit*.

A Bakony-vértesi terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- a) Nagyvázsonyi,
- b) vértesi,
- c) zirci és
- d) pápai körzet.

a) *Nagyvázsonyi körzet:*

Székhelye: Nagyvázsony.

Vezetője: *Spielmann Ferenc*.

Ifjúsági körzetvezető: *Weilenschütz Pál*.

b) *Vértesi körzet:*

Székhelye: Mór.

Vezetője: *Wabl József*.

Körzeti ügyvezető: *Fessler János*

Ifjúsági körzetvezető: *Jacobi József*.

¹⁷¹ 1951-től Mezőfalva.

¹⁷² Ma Demandice (Szlovákia).

¹⁷³ Olvashatatlan szöveg.

c) *Zirci körzet:*

Székhelye: Zirc.

Vezetője: *Berger János*.

Ügyvezető: *Hesch Mihály*.

Körzeti leányvezető: *Marx Borbála*.

d) *Pápai körzet:*

Székhelye: Pápa.

Vezetője: *Peckhel Mihály*.

Helyettese: *Tax János*.

Körzeti ügyész: *Dr. Maurer István*.

A Bakony-vértesi terület körzeteihez az alábbi helységek helyi csoportjai tartoznak (76):
Bakonypéterd, Románd, Bakonygyirót, Csatka, Bakonyoszlop, Nagyesztergár, Bakonyná-
na, Zirc, Olaszfalu, Lókút, Porva, Márkó, Városlőd, Bakonyjákó, Iharkút, Németbánya,
Farkasgyepű, Döbrönte, Nagyanna, Nagytevel, Béb, Szücs,¹⁷⁴ Fenyőfő, Bakonykoppány,
Bakonyszentiván, Pápakovácsi, Pápanyögér,¹⁷⁵ Bakonypölöske, Magyarpolány, Kislőd,
Bakonygyepes, Ajkarendek, Balatonfüred, Veszprém, Pápa, Vázsony,¹⁷⁶ Pula, Bakony-
szombathely, Ácsteszér, Dunaszentmiklós, Agostyán, Baj, Vértestolna, Tarján, Alsógalla,
Felsőgalla, Kecskéd, Környe, Várgesztes, Vértessomló, Szár, Újbarok, Vértesacsa, Vértes-
boglár, Vérteskozma, Nadap, Bakonykúti, Bakonysárkány, Balinka, Gánt, Gúttamási, Isz-
timér, Mór, Pusztavám, Pénzeskút, Gyertyánliget, Hárságy, Csehbánya és Ajka.

c) *Nyugat-Magyarország terület*

Székhelye: Sopron. Pozsony, Győr, Moson, Sopron, Vas és Zala vármegyék egy részét fog-
lalja magába.

Vezetője: *Dr. Neun Henrik*. A területvezetőségben működők közül az alábbiak ismerete-
sek: *Móderer Sámuel* területi törzsvezető, *Láng József* területi titkár, *Kindler Mihály* területi
földművesvezető. *Schwabbauer Oszkár* területi szervezési vezető, *Feiler Rudolf* területi
iskolaügyi hivatal vezetője, *Kastner Sámuel* területi zeneügyi vezető, *Greizer Frigyes* terü-
leti egészségügyi előadó, *Fink Rezső* területi sajtóügyi vezető, *Antmann Károly* és *Wetzer*
Mátyás a területvezetőségnek tisztviselése nélkül működnek.

Ifjúsági területvezető: *Weiss Keresztély*.

Asszony-területvezető: *Dr. Neun Henrikné*.

Leány-területvezető: *Stelzer Zsuzsanna*.

A nyugat-magyarországi terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- a) Moson-vidéki,
- b) soproni,

¹⁷⁴ Ma Bakonyszücs.

¹⁷⁵ Ma Vanyola része.

¹⁷⁶ Ma Nagyvázsony.

- c) szentgotthárdi és
d) muraszombati körzet.

a) *Moson-vidéki körzet:*

Székhelye: Mosonmagyaróvár. Vezetője: Dr. Szentner János.

b) *Soproni körzet:*

Székhelye: Sopron. Vezetője: Zwaller Adolf. Helyettese: Bruckner Gottlieb, körzeti tanácsadó: László József, körzeti földművesvezető: Dezső Mihály.
Asszony-körzetvezető: Leicht Józsefné.

c) *Szentgotthárdi körzet:*

Székhelye: Szentgotthárd. Vezetője: Hinkó József. Körzeti ügyvezető: Hoffmann Alajos, körzeti földművesvezető: Weisler György, körzeti népegészségügyi vezető: Szokoly Ede.
Ifjúsági körzetvezető: Kroboth József.
Asszony-körzetvezető: Mayer X-né, szül. Y. Gabriella.
Leány-körzetvezető: Stelger Anna.

d) *Muraszombati körzet:*

Székhelye: Muraszombat. Vezetője: Polák József. Helyettese Holzmán István, körzeti ügyvezető: Fliszár Lajos, körzeti földművesvezető: Walsch Frigyes, körzeti kincstárnok: Schihtar Béla, körzeti sajtó- és propagandavezető: Czelec József, körzeti zeneügyi vezető: Szapács Ágoston.
Ifjúsági körzetvezető: Beko József.
Asszony-körzetvezető: Spuhr Tamásné.
Leány-körzetvezető: Gasparics Mária.
A felsorolt körzetek valamelyikénél dr. Leicht József körzeti tanácsadói minőségben működik.

A nyugat-magyarországi terület körzeteiben az alábbi helységeken működnek V.D.U. szervezetek (40): Oroszvár, Rajka, Jászfalu,¹⁷⁷ Bezenye, Mosonszolnok, Mosonszentjános, Mosonszentpéter, Mosonmagyaróvár, Hegyeshalom, Levél, Györsövényháza, Lébény, Magyarkimle, Máriakálnok, Somorja, Dunaszerdahely, Németdiószeg,¹⁷⁸ Győr, Sopron, Sopronbánfalva, Ágfalva, Fertőboz, Harka, Fertőrákos, Kópháza, Balf, Brennbergbánya, Kőszeg, Kőszegfalva, Szombathely, Pornóapáti, Németzsidány, Nemesmedves, Alsórönök, Felsőrönök, Jakabháza, Rábafüzes, Szentgotthárd, Alsószőlő és Felsőszőlő.

d) *Szlovák Törökország terület*

Székhelye: Pécs. Magában foglalja Somogy, Tolna és Baranya vármegyéket.

¹⁷⁷ Ma Jászóvá (Szlovákia).

¹⁷⁸ Ma Malý Diosek (Szlovákia)

Ideiglenes területvezető: Krämer Flórián.

A területvezető-helyettesi címet dr. Hornung György viseli.

A területvezetőségnél az alábbiak működnek: területi sajtó- és propagandavezető, Diel Dániel, területi földművesvezető: Huber Jakab, területi egészségügyi vezető, Dr. Seregély Tibor, területi zeneügyi vezető: Bachmann Theobald, területi kincstárnok, Teubert Jakab.
Ifjúsági területvezető: Christ János.

Asszony-területvezető ismeretlen, ügyvezető: Lauter Mária.

Leány-területvezető: Ondreykovics Anna Mária.

Ez a terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- Mágocsi,
- Észak-kelet baranyai,
- Észak-nyugat baranyai,
- Baranyai háromszög,
- Mohácsi,
- Pécsi,
- Villányi,
- Bonyhádi,
- Gyönki,
- Észak-somogyi
- Dél-somogyi körzet.

a) *Mágocsi körzet:*

Székhelye: Mágocs. Vezetője: Christ János. Körzeti ügyvezetők: Hess Péter és Sandtner József.

b) *Észak-kelet baranyai körzet:*

Székhelye: Pécsvárad. Vezetője: Dr. Gussmann Viktor.

c) *Észak-nyugat baranyai körzet:*

Székhelye: Pécs. Vezetője: Dr. Lakner Sebestyén.

d) *Baranyai háromszög körzet:*

Székhelye: Pélmonostor. Vezetője: Lutz József. Körzeti ügyvezető: Seiler Menyhért. Asszony-körzetvezető: Hotchewar Walterné.

e) *Mohácsi körzet:*

Székhelye: Mohács. Vezetője: Dr. Mischung Konrád. (Ez utóbbi a somogyi, tolnai és baranyai önálló területek idején területvezető volt. Az egyesítés óta a területvezetői címet viseli, de körzetvezetői teendőket végez).

f) Pécsi körzet:

Székhelye: Pécs. Vezetője: *Dr. Steiner Károly*. Körzeti ügyvezető: Hergenröder Ferenc.

g) Villányi körzet:

Székhelye: Villány. Vezetője: *Teppert József*. Körzeti ügyvezető: Ritter Rudolf.

h) Bonyhádi körzet:

Székhelye: Bonyhád. Vezetője: *Dr. Mühl Henrik*. (Ezideig ő is területvezető volt és e címet most is viseli.)

i) Gyöngyi körzet:

Székhelye: Gyöngy. Vezetője: *Zimmermann Vilmos*. Asszony-körzetvezető: *Dr. Reitingen Henrik*.

j) Észak-somogyi körzet:

Székhelye: Somogydöröcske. Vezetője ismeretlen. Körzeti ügyvezető: *Reitingen Henrik*.

k) Dél-somogyi körzet:

Székhelye: Almamellék. Vezetője: *Dr. Zumpft Jakab*. (Zumpftnak is területvezetői címe van.) Asszony-körzetvezető: *Dr. Zumpft Jakabné*.

A Sváb Törökország területéhez az alábbi helységek szervezetei tartoznak (292): Mágocs, Mekényes, Nagyhajmás, Lengyel, Szárász, Tófü, Hegyhátmaróc, Egyházaskozár, Bikal, Köblény, Szalatnak, Ág, Gerényes, Tékes, Kisvaszar, Alsómocsolád, Csikóstöttös, Kercseliget, Kaposszekcső, Kisberki, Nagyberki, Szabadi, Kaposhomok, Kapospula, Jágónak, Meződ, Tarrós, Kisbattyán, Mecsekjánosi, Mecsekpölöske, Magyarszék, Oroszló, Godisa, Liget, Felsőmindszent, Baranyaszentgyörgy, Baranyajenő, Magyarhertelend, Szatina,¹⁷⁹ Kishajmás, Kárász, Magyarereggy, Barátur, Alsónána, Alsónyék, Bátaapáti, Bonyhád, Bonyhádvarasd, Bonyhádörzsöny, Belac, Cikó, Decs, Dörnypatlan,¹⁸⁰ Grábóc, Györe, Hant,¹⁸¹ Hidas, Izmény, Kisdorog, Kakasd, Kismányok, Kisújbanya, Kisvejke, Ladomány, Lajmér, Máza, Mórág, Bataaszék, Mócsény, Mózs,¹⁸² Mucsfa, Nagymányok, Nagyvejke, Óbánya, Ófalu, Ócsény, Palatinca, Pörboly, Püspöknádasd,¹⁸³ Sárpilis, Szálka, Tabód,¹⁸⁴ Tevel, Tolna, Kalaznó, Diósberény, Dúzs, Döbrököz, Csibrák, Kocsola, Kéty, Kurd, Medina, Mucsi, Murga, Szedres, Felsőnána, Hőgyész, Pári, Gyöngy, Belecska, Bikács, Dunaföldvár, Dunakömlőd, Györköny, Keszőhidegkút, Kistormás, Mészla, Nagyszékely, Némethér, Paks, Simontornya, Szakadát, Szárazd, Tamási, Tengelic, Tolnanémedi, Újborjád, Varsád, Sérsekszöllős, Almamellék, Almáskeresztúr, Antalfalu, Antalszállás, Baros,

¹⁷⁹ Ma Kishajmás része.

¹⁸⁰ Ma Zomba része.

¹⁸¹ Ma Aparhant része.

¹⁸² Ma Tolna része.

¹⁸³ Ma Mecseknádasd.

¹⁸⁴ Ma Bonyhád része.

Boldogasszonyfa, Bonnya, Bószénfa, Ecseny, Kishárság, Kiskeresztúr, Magyarlukafa, Margitapuszta,¹⁸⁵ Mike, Miklósi, Nágocs, Németújfaló,¹⁸⁶ Rinyabesenyő, Somogydöröcske, Somogyhárság, Somogyszil, Szabás, Szentlászló, Szomajom,¹⁸⁷ Szorosad, Szulimán, Szulok, Vásárosbéc, Rákos, Tab, Terecsénypuszta,¹⁸⁸ Csebény, Korpád, Ibafa, Horváthertelend, Babarc, Bár, Borjád, Cseledoboka,¹⁸⁹ Cselegöröcsöny,¹⁹⁰ Dunaszekcső, Hercegszabar, Hercegtöttös, Himesháza, Kisnyárad, Lánycsók, Liptód, Majs, Mohács, Nagynyárad, Németboly,¹⁹¹ Palotabozsok, Véménd, Püspökmárok,¹⁹² Somberek, Szajk, Szűr, Udvar, Versend, Villány, Beremend, Bezedek, Hercegszentmárton, Ivánbattyán, Ivándárda, Illocska, Kisbudmér, Kiskassa, Kisjakabfalva, Lippó, Lapáncsa, Magyarboly, Nagybudmér, Németpalkonya,¹⁹³ Németmárok,¹⁹⁴ Pécsdevecser, Pócsa, Sárók, Berkesd, Ellend, Erdősmecske, Fazekasboda, Feked, Geresd,¹⁹⁵ Hosszúhetény, Kátoly, Kékesd, Kisújbanya, Lovászhetyén, Maráza, Máriakéménd, Martonfa, Monyoród, Nagypall, Nyomja, Pereked, Pusztakisfaló,¹⁹⁶ Püspöklak,¹⁹⁷ Püspökszenterzsébet,¹⁹⁸ Püspökszentlászló, Sebény, Szederkény, Szellő, Szilágy, Zengővárkony, Zobákpuszta, Belvárdgyula, Birján, Egerág, Gyód, Hásság, Hird, Hidor, Kozármisleny, Magyarsarlós, Nagypárad, Nagykozár, Olasz, Pogány, Romonya, Szőkéd, Pécs, Mecsekrákos, Mánfa, Komló, Tekeres, Hetvehely, Szentkatalin, Kán, Gorica,¹⁹⁹ Bükkösd, Helesfa, Kovácsszénája, Somogy,²⁰⁰ Vassas,²⁰¹ Mecsekszabolcs,²⁰² Mecsekfaló,²⁰³ Abaliget, Orfű, Okorvölgy, Laskafalva,²⁰⁴ Lőcs,²⁰⁵ Baranyabán,²⁰⁶ Kisfalud,²⁰⁷ Baranyavár,²⁰⁸ Baranyaszentistván,²⁰⁹ Bolmány,²¹⁰ Kácsfaló,²¹¹ Ó-

¹⁸⁵ Ma Boldogasszonyfa része.

¹⁸⁶ Ma Kétújfaló része.

¹⁸⁷ Ma Kaposfő.

¹⁸⁸ Ma Boldogasszonyfa része.

¹⁸⁹ Ma Göröcsnyidoboka része.

¹⁹⁰ Ma Göröcsnyidoboka része.

¹⁹¹ Ma Boly.

¹⁹² 1950-től Erdősmárok.

¹⁹³ Ma Palkonya.

¹⁹⁴ Ma Márok.

¹⁹⁵ Ma Geresdlak része.

¹⁹⁶ Ma Lovászhetyén része.

¹⁹⁷ Ma Geresdlak része.

¹⁹⁸ Ma Erzsébet.

¹⁹⁹ Ma Hetvehely része.

²⁰⁰ Ma Pécs-Somogy.

²⁰¹ Ma Pécs-Vasas.

²⁰² Ma Pécs része.

²⁰³ Ma Komló része.

²⁰⁴ Ma Laskafalu, Čeminac (Horvátország).

²⁰⁵ Ma Luč (Horvátország).

²⁰⁶ Ma Popovac/Ban (Horvátország).

²⁰⁷ Ma Branjina (Horvátország).

²⁰⁸ Ma Branjin Vrh (Horvátország).

²⁰⁹ Ma Petlovac (Horvátország).

²¹⁰ Ma Bolman (Horvátország).

²¹¹ Ma Jagodnjak (Horvátország).

és Újpélmonostor,²¹² Karancs,²¹³ Keskend,²¹⁴ Albertfalva,²¹⁵ Laskafalu,²¹⁶ Dárda,²¹⁷ Bellye,²¹⁸ Jenőfalva²¹⁹ és Kisdárda.²²⁰

e) *Bácskai terület*

Székhelye: Zombor. Ide tartoznak: Bács-Bodrog vármegye, Pest vármegye déli és Torontál vármegye északi része.

Vezetője: *Spreitzer József* országgyűlési képviselő. A területvezetőségben még az alábbiak működnek:

Területvezető-helyettes: *Feldinger Béla*, területi ügyvezető: *Brandt István*, területi zenevezető: *Fébel József*, területi sajtó- és propagandavezető: *Krämer Jakab*, területi jogvédelmi hivatal vezetője: *Dr. Solos Vilmos*, területi szervezési osztály, földműves és német népsegély vezetője: *Schmidt Antal*, területi sportosztály vezetője: *Lerch István*, területi egészségügyi vezető: *Dr. Fuchs Géza*. A területvezetői címet viseli, hatáskör nélkül *Brandt Jakab* országgyűlési képviselő.

Ifjúsági területvezető: *Lotz Jakab*.

Asszony-területvezető: *Kremling Gertrud*.

Leány-területvezető: *Hess Angéla*. Területi leány világnézeti osztály vezetője: *Maldacher Hella*.

A bácskai terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- a) Bajai,
- b) Zombor-apatini,
- c) Hódsági,
- d) Palánkai,
- e) Újvidéki és
- f) Újverbászi körzet.

a) *Bajai körzet:*

Székhelye: Baja, Vezetője betöltetlen. Körzeti ügyvezető: *Rapp Antal*.

Földművesvezető: *Dr. Keiner Mátyás*, körzeti szervezési, sajtó- és propaganda vezető:

Gatti András, körzeti népegészségügyi vezető: *Dr. Hiesl János*.

Ifjúsági körzetvezetők: *Daám Lőrinc* és *Scheibl János*.

Asszony-körzetvezető: *Frich Teréz*.

Leány-körzetvezető: *Haas Teréz*.

b) *Zombor-apatini körzet:*

Székhelye: Zombor. (Azelőtt Apatin volt.) Vezetője: *Dietrich Henrik*. Körzeti egészségügyi vezető: *Dr. Tarrillion József*, körzeti sajtó- és propagandavezető: *Dr. Krämer Ádám*.

Leány-körzetvezető: *Pfaff Gizella*.

c) *Hódsági körzet:*

Székhelye: Hódság. Vezetője: *May Bálint*. Körzeti ügyvezető: *Krewenka János*, körzeti egészségügyi vezető: *Dr. Knebl József*, körzeti sajtó- és propagandavezető: *Bernhardt János*, Körzeti Jogvédelmi Hivatal vezetője: *Mamuschits József*, körzeti kincstárnok: *Menrath Márton*, körzeti földművesvezető: *Schwendemann Antal*.

Körzeti ifjúsági vezető: *Mayer Ferenc*. Sportvezető: *Neumann Péter*.

Körzeti asszonyvezető: *Holcze Ignácné*,

Körzeti leányvezető: *Dörner Klára*.

d) *Palánkai körzet:*

Székhelye: Palánka. Vezetője: *Reszely Ottó*. Körzeti ügyvezető: *Dennert Károly*, körzeti földművesvezető: *Welding Péter*, körzeti szakmai gazdálkodás vezetője: *Hepp József*, körzeti népiségvédelem vezetője: *Zieger Antal*, a „Deutsche Mannschaft” (DM)²²¹ vezetője: *Reck János*.

Ifjúsági körzetvezető: *Jung Ernő*.

Asszony-körzetvezető: *Reck Jánosné*. szül.: *Kleespiesz Mária*.

Leány-körzetvezető: *Küster Magdolna*.

d) *Újvidéki körzet:*

Székhelye: Újvidék. Vezetője: *Leebherg Frigyes*. Helyettese: *Korell Frigyes*. Körzeti ügyvezető: *Hoffmann Jakab*, körzeti egészségügyi vezető: *Dr. Schmidt János*, körzeti kincstárnok: *Bischoff Fülöp*, körzeti iskolaügyi vezető: *Momau Frigyes*, körzeti kultúrügyek vezetője: *Manrath József*, körzeti szakmai gazdálkodás vezetője: *Lütze Ágoston*, DM vezetője: *Leibesberger Károly*.

Ifjúsági-körzetvezető: *Prandell Alfréd*. Sportvezető: *Schuy Jakab*.

Asszony körzetvezető: *Dr. Ackermann Mátyásné*.

Leány-körzetvezető: *Schuy Anna*.

f) *Újverbászi körzet:*

Székhelye: Újverbász. Vezetője: *Staudt József*. Helyettese: *Michel Ádám*. Körzeti ügyvezető: *Krispenz Frigyes*, körzeti földművesvezető: *Schiffer Frigyes*, körzeti egészségügyi vezető: *Dr. Werner János*, körzeti sajtó- és propagandavezető: *Grau Jakab*, körzeti jogvédelmi hivatal vezetője: *Dr. Scholz Vilmos*, körzeti kincstárnok és népiségvédelem vezetője, *Krispenz Frigyes*, DM vezetője: *Müller János*.

Ifjúsági körzetvezető: *Klaar Dániel*.

²²¹ Német Legénység, az SA mintájára a Bácskában és Erdélyben felállított fegyveres szervezet, máshol nemigen állították fel, vagy fegyver nélküli alakulatként létezett.

²¹² Ma Beli Manastir (Horvátország).

²¹³ Ma Karanac (Horvátország).

²¹⁴ Ma Kozarac (Horvátország).

²¹⁵ Ma Albertfalva, Grabovac (Horvátország).

²¹⁶ Ma Újlaskafalu, Novi Čeminac (Horvátország).

²¹⁷ Ma Darda (Horvátország).

²¹⁸ Ma Bilje (Horvátország).

²¹⁹ Ma Podravlje (Horvátország).

²²⁰ Ma Tvrđavica (Horvátország).

Asszony-körzetvezető: *Moher Béláné*, szül. Minity Frida.
Leány-körzetvezető: *Albrecht Teréz*.

A bácskai terület körzeteihez az alábbi helységek szervezetei tartoznak (85): Baja, Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsód, Cérnahát,²²² Csátalja, Csávoly, Csikéria, Felsőszentiván, Gara, Kunbaja, Rém, Vaskút, Császártöltés, Hajós, Nemesnádudvar, Katymár, Kübekháza, Újszentiván, Zombor,²²³ Béreg,²²⁴ Regőce,²²⁵ Őrszállás,²²⁶ Gádor,²²⁷ Körtés,²²⁸ Küllőd,²²⁹ Bajmok,²³⁰ Szabadka,²³¹ Szabadka-Sándor, Tavankút,²³² Bácsgyulafalva,²³³ Csonoplya,²³⁴ Kerény,²³⁵ Újszivác,²³⁶ Monostorszeg,²³⁷ Apatin,²³⁸ Bácsszentiván,²³⁹ Szond,²⁴⁰ Doroszló,²⁴¹ Hódság,²⁴² Szilberek,²⁴³ Szentfülöp,²⁴⁴ Bácsordas,²⁴⁵ Dérnye,²⁴⁶ Bács,²⁴⁷ Vajszka,²⁴⁸ Paripás,²⁴⁹ Pincéd,²⁵⁰ Nemesmilitics,²⁵¹ Palona,²⁵² Bácsújlak,²⁵³ Dunabökény,²⁵⁴ Bácsstóváros,²⁵⁵ Boróc,²⁵⁶

²²² Ma Bácsborsód része.

²²³ Ma Sombor (Szerbia).

²²⁴ Ma Bački Breg (Szerbia).

²²⁵ Ma Ridica (Szerbia).

²²⁶ Ma Stanišić (Szerbia).

²²⁷ Ma Gakovo (Szerbia).

²²⁸ Bácskörtés, ma Kruševlje (Szerbia), 1971 óta Gakovo része.

²²⁹ Ma Kolut (Szerbia).

²³⁰ Ma Bajmok (Szerbia).

²³¹ Ma Subotica (Szerbia).

²³² Ma Tavankut (Szerbia).

²³³ Ma Telečka (Szerbia).

²³⁴ Ma Čonoplja (Szerbia).

²³⁵ Más néven Kernya, ma Kljajićevo (Szerbia).

²³⁶ Ma Sivač (Szerbia).

²³⁷ Ma Bački Monoštor (Szerbia).

²³⁸ Ma Apatin (Szerbia).

²³⁹ Ma Prigrevica (Szerbia).

²⁴⁰ Ma Sonta (Szerbia).

²⁴¹ Ma Doroslovo (Szerbia).

²⁴² Ma Odžaci (Szerbia).

²⁴³ Ma Bački Brestovac (Szerbia).

²⁴⁴ Ma Bački Gračac (Szerbia).

²⁴⁵ Ma Karavukovo (Szerbia).

²⁴⁶ Ma Deronje (Szerbia).

²⁴⁷ Ma Bač (Szerbia).

²⁴⁸ Ma Vajska (Szerbia).

²⁴⁹ Ma Ratkovo (Szerbia).

²⁵⁰ Ma Pivnice (Szerbia).

²⁵¹ Ma Svetozar Miletić (Szerbia).

²⁵² Ma Plavna (Szerbia).

²⁵³ Ma Bačko Novo Selo (Szerbia).

²⁵⁴ Ma Mladenovo (Szerbia).

²⁵⁵ Ma Tovariševo (Szerbia).

²⁵⁶ Ma Obrovac (Szerbia).

Szépliget,²⁵⁷ Wekerlefalva,²⁵⁸ Bulkeszi,²⁵⁹ Dunacséb,²⁶⁰ Palánka,²⁶¹ Újvidék,²⁶² Ófutam,²⁶³ Újfutam,²⁶⁴ Tiszaistvánfalva,²⁶⁵ Temerin,²⁶⁶ Zsablya,²⁶⁷ Boldogasszonyfalva,²⁶⁸ Káty,²⁶⁹ Tiszakálmánfalva,²⁷⁰ Sajkásszentiván,²⁷¹ Titel,²⁷² Topolya,²⁷³ Szeghegy,²⁷⁴ Bácsfeketehegy,²⁷⁵ Újverbász,²⁷⁶ Óverbász,²⁷⁷ Kucora,²⁷⁸ Torzsa,²⁷⁹ Újsóvár,²⁸⁰ Ókér,²⁸¹ Kiskér,²⁸² Kula,²⁸³ Cservenka,²⁸⁴ Úrszentiván,²⁸⁵ Veprőd,²⁸⁶ Bezdán.²⁸⁷

f) *Szatmár-vidéki és felvidéki terület*

Székhelye: Nagykároly. Ide tartozik: Bihar, Szatmár, Szilágy, Ugocsa, Máramaros, Bereg és Ung vármegyék németisége.

Vezetője: *Jüslí Márton*.

A területvezetőségben még az alábbiak működnek:

Területi törzsvezető: *Schradi József*, területi ügyvezető: Kreiter István, területi sajtó- és propaganda vezető: Koch Márton, területi földművesvezető: Dr. Winterhoffen Frigyes, területi szervezési vezető: Horbas Géza Vilmos, területi népvédelmi hivatal zeneügyi- és ünnepi rendezője: Babér József, területi iskolaügyi vezető: Barth István, területi német népsegély vezetője: Koch Márton és ismeretlen főhivatal vezetője: Leilli József.

Ifjúsági területvezető: *Zauner István*.

²⁵⁷ Ma Gajdobra (Szerbia).

²⁵⁸ Ma Nova Gajdobra (Szerbia).

²⁵⁹ Ma Maglič (Szerbia).

²⁶⁰ Ma Čelarevo (Szerbia).

²⁶¹ Ma Bačka Palanka (Szerbia).

²⁶² Ma Novi Sad (Szerbia).

²⁶³ Ma Futog (Szerbia).

²⁶⁴ Ma Futog (Szerbia).

²⁶⁵ Ma Bački Jarak (Szerbia).

²⁶⁶ Ma Temerin (Szerbia).

²⁶⁷ Ma Opština Žabalj (Szerbia).

²⁶⁸ Ma Gospodinci (Szerbia).

²⁶⁹ Ma Kač (Szerbia).

²⁷⁰ Ma Budisava (Szerbia).

²⁷¹ Ma Šajkaš (Szerbia).

²⁷² Ma Titel (Szerbia).

²⁷³ Ma Bačka Topola (Szerbia).

²⁷⁴ Más nében Szikics, ma Lovćenac (Szerbia).

²⁷⁵ Ma Feketić (Szerbia).

²⁷⁶ Ma Vrbas (Szerbia).

²⁷⁷ Ma Vrbas (Szerbia).

²⁷⁸ Ma Kucura (Szerbia).

²⁷⁹ Ma Savino Selo (Szerbia).

²⁸⁰ Ma Ravno Selo (Szerbia).

²⁸¹ Ma Zmajevó (Szerbia).

²⁸² Ma Bačko Dobro Polje (Szerbia).

²⁸³ Más nében Kula, ma Kula (Szerbia).

²⁸⁴ Ma Crvenka (Szerbia).

²⁸⁵ Ma Despotovo (Szerbia).

²⁸⁶ Ma Krušćić (Szerbia).

²⁸⁷ Ma Bezdán (Szerbia).

Asszony-területvezető: Czucz Viktorné, szül. Linder Berta.

Leány-területvezető ismeretlen.

E terület körzetei még nem rögzíthetők. Az eddigi adatok szerint a következő körzetek vannak kialakulóban:

- a) Mannherz-körzet,
- b) északi,
- c) keleti,
- d) felső-vidéki,
- e) hegyvidéki,
- f) szamosi,
- g) zilahi és
- h) nagyváradi körzet.

a) *Mannherz-körzet:*

Székhelye: Nagykároly, A körzet a Volksbund első mártírájává nyilvánított Mannherz István,²⁸⁸ volt mezőpetri lakosról kapta a nevét.

b) *Északi körzet:*

Székhelye: Munkács. Körzeti ügyvezető: Zepezauer Ferenc.

c) *Keleti körzet:*

Székhelye: Krasznabéltek. Vezetője: [...] ²⁸⁹

d) *Felső-vidéki körzet:*

Székhelye: Felsővisó

e) *Hegyvidéki körzet:*

Székhelye: Nagybánya

f) *Szamosi körzet:*

Székhelye: Szatmárnémeti

g) *Zilahi körzet:*

Székhelye: Zilah

h) *Nagyváradi körzet:*

Székhely: Nagyvárad

E terület körzeteihez az alábbi helységek szervezetei tartoznak (77): Királymező,²⁹⁰ Németmokra,²⁹¹ Oroszmokra,²⁹² Rahó,²⁹³ Huszt,²⁹⁴ Dolha,²⁹⁵ Felsőkerepec,²⁹⁶ Szolyva,²⁹⁷ Várpálánka,²⁹⁸ Alsóschönborn,²⁹⁹ Zsdenyova,³⁰⁰ Ujtövisfalva,³⁰¹ Bárdháza,³⁰² Börvely,³⁰³ Nagykároly,³⁰⁴ Mezőpetri,³⁰⁵ Csomaköz,³⁰⁶ Csanáros,³⁰⁷ Kisdengeleg,³⁰⁸ Mezőfény,³⁰⁹ Gilvacs,³¹⁰ Kálmánd,³¹¹ Kaplony,³¹² Szaniszló,³¹³ Mezőterem,³¹⁴ Várlaj,³¹⁵ Mérc,³¹⁶ Nagymajtény,³¹⁷ Krasznabéltek,³¹⁸ Barlafalu,³¹⁹ Királydaróc,³²⁰ Királyerdő,³²¹ Szelestyehuta,³²² Alsóhomoród,³²³ Madarász,³²⁴ Szakas,³²⁵ Krasznasándorfalu,³²⁶ Színfalva,³²⁷ Nagyszokond,³²⁸ Krasznaterebes,³²⁹ Felsővisó,³³⁰ Borsa,³³¹ Máramarossziget,³³²

²⁹⁰ Ma Uszty-Csorna (Ukrajna).

²⁹¹ Ma Komszomolszk (Ukrajna).

²⁹² Ma Ruzska Mokra (Ukrajna).

²⁹³ Ma Rahiv (Ukrajna).

²⁹⁴ Ma Huszt (Ukrajna).

²⁹⁵ Ma Dovhe (Ukrajna).

²⁹⁶ Ma Verhnyij Koropec (Ukrajna).

²⁹⁷ Ma Szvaljava (Ukrajna).

²⁹⁸ Palanok, ma Munkács/Munkacseve (Ukrajna) része.

²⁹⁹ Munkácsújfalva, ma Sendorf (Ukrajna).

³⁰⁰ Más néven Szarvasháza, ma Zsdenyijevo (Ukrajna).

³⁰¹ Ma Dracsino (Ukrajna).

³⁰² Ma Borodovka (Ukrajna).

³⁰³ Ma Berveni (Románia).

³⁰⁴ Ma Carei (Románia).

³⁰⁵ Ma Petrești (Románia).

³⁰⁶ Ma Ciumești (Románia).

³⁰⁷ Ma Urziceni (Románia).

³⁰⁸ Ma Dindești Mic (Románia).

³⁰⁹ Ma Foieni (Románia).

³¹⁰ Ma Ghilvaci (Románia).

³¹¹ Ma Cămin (Románia).

³¹² Ma Căpleni (Románia).

³¹³ Ma Sanislău (Románia).

³¹⁴ Ma Tiream (Románia).

³¹⁵ Ma Moftinu Mare (Románia).

³¹⁶ Ma Beltiug (Románia).

³¹⁷ Ma Borlești (Románia).

³¹⁸ Ma Craidorolț (Románia).

³¹⁹ Ma Poiana Codrului (Románia).

³²⁰ Ma Homorodu de Jos (Románia).

³²¹ Ma Mădăras (Románia).

³²² Ma Rătești (Románia).

³²³ Ma Șandra (Románia).

³²⁴ Ma Szamosborhíd (Valea Vinului, Románia) része.

³²⁵ Ma Socond (Románia).

³²⁶ Ma Terebești (Románia).

³²⁷ Ma Vișeu de Sus (Románia).

³²⁸ Ma Borșa (Románia).

³²⁹ Ma Sighetu Marmăției (Románia).

²⁸⁸ A Volksbund és a Volksbundba belépni nem akaró helyi lakosok összecsapásának áldozata Mezőpetrin. – TILKOVSKÝ Loránt, *Ez volt a Volksbund*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1978, 128.

²⁸⁹ Olvashatatlan szöveg.

Fenyvesvölgy,³³⁰ Nagybánya,³³¹ Felsőbánya,³³² Kapnikbánya,³³³ Batarcs,³³⁴ Józsefháza,³³⁵ Nagytarna,³³⁶ Túrterebes,³³⁷ Szatmárnémeti,³³⁸ Zajta, Halmosd,³³⁹ Hadad,³⁴⁰ Nántú,³⁴¹ Tasnád,³⁴² Tasnádszántó,³⁴³ Zilah,³⁴⁴ Nagyvárad,³⁴⁵ Újpalota,³⁴⁶ Szentandrás,³⁴⁷ Tarján,³⁴⁸ Tóti,³⁴⁹ Érselénd,³⁵⁰ Beregleányfalva,³⁵¹ Zsófiafalva,³⁵² Kékesfüred,³⁵³ Alsóhrabonica,³⁵⁴ Szuszkóújfalu,³⁵⁵ Szidorfalva,³⁵⁶ Pusnyákfalva,³⁵⁷ Dombó,³⁵⁸ Pósaaháza,³⁵⁹ Németkucsova,³⁶⁰ Kendereske³⁶¹ és Rátka.

g) Észak-erdélyi terület

Székhelye: Beszterce. Magában foglalja: Kolozs, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód és Maros-Torda vármegyéket.

Vezetője: *Gassner Róbert*. A területvezetőségben működők közül az alábbiak ismeretesek: Területi törzsvezető: Gross Hubert, területi népiségvédelmi főhivatal vezetője: Weigel Ferenc, területi testnevelési hivatal vezetője: Schneider János, területi közigazgatás vezetője: Schuster Helmut, területi egészségügyi vezető: Dr. Rottmann Alfréd, területi zeneügyi vezető: Roth Frigyes, területi népjóléti főhivatal vezetője: Kessel Sámuel, területi vadász-mester: Jacob Oszkár, továbbá *dr. Langer Viktor* az országos vezetőségnél az erdélyi ügyek tanácsadója és területi főhivatal-vezető.

³³⁰ Ma Sztavne (Ukrajna).

³³¹ Ma Baia Mare (Románia).

³³² Ma Baia Sprie (Románia).

³³³ Ma Căvnic (Románia).

³³⁴ Ma Bătarci (Románia).

³³⁵ Ma Iojib (Románia).

³³⁶ Ma Tarna Mare (Románia).

³³⁷ Ma Turulung (Románia).

³³⁸ Ma Satu Mare (Románia).

³³⁹ Ma Halmășd (Románia).

³⁴⁰ Ma Hodod (Románia).

³⁴¹ Ma Hodod (Románia).

³⁴² Ma Tășnad (Románia).

³⁴³ Ma Sântău (Románia).

³⁴⁴ Ma Zalău (Románia).

³⁴⁵ Ma Oradea (Románia).

³⁴⁶ Ma Palota (Románia).

³⁴⁷ Biharszentandrás, ma Sântandrei (Románia).

³⁴⁸ Köröstarján, ma Tărian (Románia).

³⁴⁹ Ma Tăuteu (Románia).

³⁵⁰ Ma Silindru (Románia).

³⁵¹ Ma Lalove (Ukrajna).

³⁵² Ma Szofija (Ukrajna).

³⁵³ Ma Szinjak (Ukrajna).

³⁵⁴ Niznja Hrabivnicja, ma Beregszentmiklós (Csinagyijovo, Ukrajna) része.

³⁵⁵ Ma Szuszkove Nove Szelo (Ukrajna).

³⁵⁶ Ma Hrabovo (Ukrajna).

³⁵⁷ Ma Puzsknyivci (Ukrajna).

³⁵⁸ Ma Dubove (Ukrajna).

³⁵⁹ Ma Pavsino (Ukrajna).

³⁶⁰ Ma Kucsava (Ukrajna).

³⁶¹ Ma Konoplivci (Ukrajna).

Dr. Molitoris Károly, Schröder János területi főhivatal-vezetők, végül az alábbi területi hivatalvezetők: Hormann Károly, Kelp Gusztáv, Menning Alfréd, Orendy Frigyes és [...].³⁶² Területvezetői címet visel hatáskör nélkül: *Kiemens Róbert*.

Ifjúsági területvezető: *Wagner Ernő*.

Asszony-területvezető: *Jacob Oszkárné*.

Leány-területvezető: *Stürzer Liselotte*.

Az észak-erdélyi terület az alábbi körzetekre tagozódik:

- Naszódi,
- szászrégeni és
- kolozsvári körzet.

a) Naszódi körzet:

Székhelye: Beszterce. Vezetője: *Langenhahn Ottó*.

b) Szászrégeni körzet:

Székhelye: Szászrégen. Vezetője: *Schell András*.

c) Kolozsvári körzet:

Székhelye: Kolozsvár. Vezetője: *Schlecht Vilmos*. Körzeti zeneügyi vezető: *Bachner György*.

A felsorolt körzetek valamelyikénél Klein György körzeti főhivatal-vezetői, Schneider Pál Ottó pedig körzeti iskolaügyi vezetői tisztséget tölt be.

Az észak-erdélyi terület körzeteihez az alábbi helységek szervezetei tartoznak (50): Bilak,³⁶³ Királynémeti,³⁶⁴ Beszterce,³⁶⁵ Borgóprund,³⁶⁶ Óvárhely,³⁶⁷ Dés,³⁶⁸ Szászbudak,³⁶⁹ Dipse,³⁷⁰ Nagysajó,³⁷¹ Besenyő,³⁷² Jád,³⁷³ Szászsztentjakab,³⁷⁴ Árokalja,³⁷⁵ Kusma,³⁷⁶ Kerlés,³⁷⁷

³⁶² Olvashatatlan szöveg.

³⁶³ Ma Domnești (Románia).

³⁶⁴ Ma Crăinimă (Románia).

³⁶⁵ Ma Bistrița (Románia).

³⁶⁶ Ma Prundu Bârgăului (Románia).

³⁶⁷ Ma Orhei Bistriței (Románia).

³⁶⁸ Ma Dej (Románia).

³⁶⁹ Ma Budacu de Jos (Románia).

³⁷⁰ Ma Dipsa (Románia).

³⁷¹ Ma Șieu (Románia).

³⁷² Ma Vișoara (Románia).

³⁷³ Ma Livezile (Románia).

³⁷⁴ Ma Sâniacob (Románia).

³⁷⁵ Ma Arcalia (Románia).

³⁷⁶ Ma Cușma (Románia).

³⁷⁷ Ma Chiraleș (Románia).

Szászlekenca,³⁷⁸ Nagydemeter,³⁷⁹ Malomárka,³⁸⁰ Aranyosmóric,³⁸¹ Naszód,³⁸² Szászújfalú,³⁸³ Petres,³⁸⁴ Pinták,³⁸⁵ Szászszentgyörgy,³⁸⁶ Szépnýr,³⁸⁷ Kiszsolna,³⁸⁸ Tacs,³⁸⁹ Szásztörpény,³⁹⁰ Csépán,³⁹¹ Sajómagyaros,³⁹² Aldorf,³⁹³ Kisfehéregyháza,³⁹⁴ Vermes,³⁹⁵ Vinde, Petele,³⁹⁶ Dedrad,³⁹⁷ Ludvég,³⁹⁸ Marosvásárhely,³⁹⁹ Alsóidecs,⁴⁰⁰ Paszmos,⁴⁰¹ Szászrégen,⁴⁰² Teke,⁴⁰³ Vajola,⁴⁰⁴ Kolozsvár,⁴⁰⁵ Kisdemeter,⁴⁰⁶ Aszúbeszterce,⁴⁰⁷ Harina,⁴⁰⁸ Bátos,⁴⁰⁹ Felsőidecs⁴¹⁰ és Homoróddaróc.⁴¹¹

19) LANDESJUGENDFÜHRUNG (Országos ifjúsági vezetőség, Rö: LJF, Székhelye: Budapest VI. Benczúr utca 17.)

A Volksbund, hogy az ifjúság nevelésének külön nyomatékot adjon, a 6–24 éves ifjúságot külön szervezetbe, az ún. „Deutsche Jugend” (rö: DJ, kiejtése: Déjot)⁴¹² szervezetekbe sorolja. A DJ a Volksbundnak önálló tagozatát képezi. Vezetője a „Landesjugendführer” (országos ifjúsági vezető), aki egyben az országos vezetőségnek is tagja és közvetlenül a népcsoportvezetőnek van alárendelve.

³⁷⁸ Ma Lechnița (Románia).

³⁷⁹ Ma Dumitra (Románia).

³⁸⁰ Ma Monariu (Románia).

³⁸¹ Ma Moruț (Románia).

³⁸² Ma Năsăud (Románia).

³⁸³ Ma Nou (Románia).

³⁸⁴ Ma Petriș (Románia).

³⁸⁵ Ma Slătinița (Románia).

³⁸⁶ Ma Sângeorzu Nou (Románia).

³⁸⁷ Ma Sigmir (Románia).

³⁸⁸ Ma Jelna (Románia).

³⁸⁹ Ma Tonciu (Románia).

³⁹⁰ Ma Târpiu (Románia).

³⁹¹ Ma Cepari (Románia).

³⁹² Ma Șieu-Măgheruș (Románia).

³⁹³ Ma Unirea (Románia).

³⁹⁴ Ma Albeștii Bistriței (Románia).

³⁹⁵ Ma Vermeș (Románia).

³⁹⁶ Ma Petelea (Románia).

³⁹⁷ Ma Dedrad (Románia).

³⁹⁸ Ma Logig (Románia).

³⁹⁹ Ma Târgu Mureș (Románia).

⁴⁰⁰ Ma Idecu de Jos (Románia).

⁴⁰¹ Ma Posmuș (Románia).

⁴⁰² Ma Reghin (Románia).

⁴⁰³ Ma Teaca (Románia).

⁴⁰⁴ Ma Uila (Románia).

⁴⁰⁵ Ma Cluj-Napoca (Románia).

⁴⁰⁶ Ma Dumitrița (Románia).

⁴⁰⁷ Ma Dorolea (Románia).

⁴⁰⁸ Ma Herina (Románia).

⁴⁰⁹ Ma Batoș (Románia).

⁴¹⁰ Ma Idecu de Sus (Románia).

⁴¹¹ Ma Drăușeni (Románia).

⁴¹² Német Ifjúság (NI).

A DJ tagja más szervezetnek tagja nem lehet. (Leventeegyesületnek sem lehetnek tagjai, csupán a kötelező leventekiképzésen vesznek részt.)

A DJ alapszabályai szerint a DJ célja, hogy a magyar ifjúsággal és a birodalmi német ifjúsággal baráti kapcsolatot tartson fenn, előmozdítsa a DJ tagjainak németországi látogatásait, valamint a Hitler-Jugend (rö: HJ, ejtsd: Hájot)⁴¹³ szervezet tagjait itt vendégül lássa.

A DJ vezetői 24 éven felüliek is lehetnek, tehát az ifjúsági tagokra megállapított korhatár az ifjúsági vezetőkre nem vonatkozik.

A DJ élén a címszóban is használt „Landesjugendführung” áll. Az országos ifjúsági vezetőség tagjait a népcsoportvezető nevezi ki.

Tagjai az alábbiak:

- a) Landesjugendführer (országos ifjúsági vezető),
- b) Landesjugendführer-Stellvertreter (országos ifjúsági vezetőhelyettes),
- c) Jugendstabsleiter (országos ifjúsági törzsvezető), végül
- d) a különböző ifjúsági hivatalok vezetői.

a) Országos ifjúsági vezető: *Huber Máttyás*. Irányítja a V.D.U. ifjúsági szervezeteinek működését, érintkezést tart fenn a magyar ifjúság vezetőivel és a birodalmi HJ vezetőivel. Ellenőrzi az ifjúsági szervezetek és hivatalok munkáját. Az ifjúsági munka eredményéről tájékoztatja a népcsoportvezetőt és az ifjúsági vezetők kinevezésére javaslatot tesz.

b) Országos ifjúsági vezető-helyettes: *Kirsch Máttyás*. Az országos ifjúsági vezetőt helyettesíti és az ifjúsági munka irányításában közreműködik.

c) Országos ifjúsági törzsvezető: *Kohler Róbert*. Az országos ifjúsági vezetőség rendelkezéseit szakhivatalok útján kiadja, és ebben a minőségben, az országos ifjúsági vezetőség végrehajtó szerve.

d) Az ifjúsági vezetőségben az alábbi hivatalok működnek:

- a) Personalstelle (személyi osztály)
- b) Verwaltungsstelle (közigazgatási osztály)
- c) Presse- und Propagandastelle (sajtó- és propagandaosztály)
- d) Weltanschauliche und Kulturstelle (világnézeti és kultúrosztály)
- e) Organisationsstelle (szervezési osztály)
- f) Leibesübungsstelle (testnevelési osztály) és
- g) Hauptamt für nationalsozialistische Anstalten (nemzetiszocialista nevelőintézetek főhivatala)

a) Személyi Osztály:

Ez a hivatal tartja nyilván a V.D.U. ifjúsági tagjait és az ifjúsági vezetőkről személyi lapot vezet. A személyi lapokon azt is feltüntetik, hogy ki, mikor, milyen tanfolyamot végzett. A tanfolyamok eredménye szerint az egyes résztvevőkről minősítést szerkesztenek.

Ugyanitt intézik az ifjúsági felvételek és kizárások ügyeit.

Vezetője: *Kirsch Máttyás*.

⁴¹³ A birodalmi német nemzetiszocialista államifjúsági szervezet.

b) Közigazgatási Osztály:

Az ifjúsági szervezet adminisztrációjával kapcsolatos irodai munkát végzi.

Vezetője: Balzar Róbert és Herp Adolf.

c) Sajtó- és Propagandaosztály:

Az ifjúsági sajtót és propagandát irányítja a havonta egyszer megjelenő „Jugend voran” című ifjúsági lap útján.⁴¹⁴ (Régebben ennek a lapnak „Jungkamerad”⁴¹⁵ volt a címe.) Ezenkívül szükség szerint ifjúsági röpiratokat is ad ki. Országos vagy helyi jelentőségű ifjúsági ünnepélyeket propagál. A Jugend voran-ban ismerteti az ifjúság szervezeti híreit, továbbá a birodalmi és környező államok német ifjúsági szervezeteinek híreit.

Vezetője: Worst Richárd.

d) Világnézeti és Kultúrosztály:

Állandó és időleges ifjúsági tanfolyamokat rendez. Vidéken vándortanfolyamokon oktatja az ifjúságot világnézeti és kulturális előadások keretében. Az oktatás nemzetiszocialista módszerekkel történik.

Kulturális téren ünnepélyrendezés, ünnepélyek műsorának összeállítása, ifjúsági énekes zenekarok megszervezése, műkedvelő előadások rendezése a hivatal feladata.

Említésre méltó, hogy a német hadi sikerek következtében ez a hivatal már most idegen nyelvtanfolyamokat rendez, hogy az ifjúság majdan a meghódított területek gazdasági életében vezető szerepet tölthessen be.

Vezetője: Hermann Frigyes.

e) Szervezési Osztály:

Az ifjúsági megszervezése a fő feladata. Ez ideig kb. 65.000 ifjút⁴¹⁶ szerveztek a DJ-be. A szervezőmunka eredményeképp mutatkoznak azok a nemzetiségi ellentétek, amelyek ma már az iskolás gyermekek között is fellelhetők.

Mivel a területekben és körzetekben még nincs tökéletesen működő ifjúsági szervezet, a szervezés munkáját általában az országos ifjúsági vezetőség végzi, a vezetőségi tagok vidéki utazásai során.

Vezetője: Ihl Dietmar.

f) Testnevelési Osztály:

Az ifjúsági szervezeti egységeinek testnevelésével és katonai kiképzésével foglalkozik. Az osztályon belül szakcsoportok működnek. Pl. torna, labdarúgó, ski,⁴¹⁷ kerékpár, úszó, atletikai, evezős, céllövő stb. szakcsoport. Tervbe vették a vitorlázó repülő szakcsoport

megalakítását is. Az osztály évenként az időszaknak megfelelő sportversenyeket rendez és díjakat tűz ki. Külföldi sport tanfolyamokra küldi az ifjúságot. Újabban helyenként a levele-sporttereket is igénybe veszik. Fejlődésük eredményei a közeljövő sportéletében mutatkozni fognak.

Vezetője: Lotz Pál.

g) Nemzetiszocialista Nevelőintézetek Hivatala:

Ez a főhivatal DJ-hoz tartozik ugyan, mégis egy különálló szervet képez. Az erkölcsi szellemi és fizikai tekintetben e célra kiválogatott ifjúság német vezetőkké való nevelésének súlypontja a főhivatalhoz tartozó nevelőintézeteken nyugszik. Ez a főhivatal tehát végrehajtó szerv az országos ifjúsági vezetőséggel összműködésben. Ez a főhivatal adja ki a világnézeti és politikai oktatás irányelveit, a szolgálat rend végrehajtásáról gondoskodik, szabályozza a nemzetiszocialista otthonok működésével kapcsolatos kérdéseket.

Az otthonok munkájáért az országos ifjúsági vezető felel.

Az otthonok vezetőit az országos ifjúsági vezető és a területileg illetékes területvezető javaslatára a népcsoportvezető nevezi ki.

A főhivatal a következő hivatalokra tagozódik:

- Personalamt (személyi hivatal)
- Leibesübungsamt (testnevelési hivatal)
- Weltanschauliches und Kulturbildungsamt (világnézeti és kultúrkiképzés hivatala)
- Wirtschaftsamt (gazdasági hivatal) és
- Schatzamt und Zeugmeistereien (kincstárnoki és szertári hivatal).

a) Személyi Hivatal:

Kimutatást vezet az intézetek fekvéseiről és az egyes otthonok alkalmazottairól. Személyi vonatkozásban minden munkát (mint fizetés, alkalmazás, elbocsátás, kizárás, felvétel stb.) ez a hivatal végzi. Kartoték-nyilvántartást vezet az összes már felvett és jövőben belépő ifjakról, akiknek törzslapjára teljesítményeiket feljegyzi.

b) Testnevelési Hivatal:

A testnevelés és testedzés kérdését szabályozza és az otthonok részére körleveleket és irányelveket szerkeszt.

c) Világnézeti és Kultúrképzés Hivatala:

Az oktatás során felmerülő szakkérdések feldolgozásáról gondoskodik, ezeket átadja a főhivatalnak, az pedig kiadja az egyes otthonoknak, Utasításokat ad ünnep- és ünnepélyrendezésre. Ide tartozik a zene-, ének- és műkedvelő előadások rendezése is.

d) Gazdasági Hivatal:

Az országos kincstárnok megbízásából valamennyi intézet gazdálkodását felülvizsgálja (pénz előirányzás, építés, bővítés, javítás stb.)

⁴¹⁴ Jugend voran. Zeitung der Deutschen Jugend in Ungarn [Előre ifjúság. A Magyarországi Német Ifjúság lapja] – a DJ központi lapja 1942 és 1944 között, Böss Fülöp és Worst Richárd szerkesztésében jelent meg.

⁴¹⁵ Jungkamerad: das Blatt der Volksdeutschen Jugend Ungarns [Ifjúbajtárs. A magyarországi népi német ifjúság lapja] a Volksbund 1939 és 1942 között Böss Fülöp szerkesztésében megjelenő, először havi, majd hetilapja.

⁴¹⁶ A DJ azt a gyakorlatot követte, hogy a tagok között tartotta nyilván mindazokat is, akik később házasság, front-szolgálat stb. okán ténylegesen már nem voltak a szervezet tagjai. Így próbálta a szervezet jelentőségét növelni.

⁴¹⁷ Sí.

e) *Kincstárnoki és Szertári Hivatal:*

Az egyes nemzetiszocialista nevelőotthonok felszereléséről és berendezéséről gondoskodik.

Nemzetiszocialista nevelőintézetek és otthonok az alábbi helyeken működnek: Pécsen, Munkácson és Hidason egy-egy.

Az 1942/43. tanévben még a következő helyeken tervezték nemzetiszocialista intézetek felállítását: Újvidéken és Hódságon kettőt. Újverbáson, Apatinban, Baján és Németbólyban egyet.

A nemzetiszocialista nevelőotthonok ifjúsága az alábbiak szerint tagozódik:

Minden iskolai osztály „Jungzug”-ot (ifjú szakasz)⁴¹⁸ alkot. Ennek vezetője a „Jungzugführer” (ifjú szakaszvezető).⁴¹⁹

1-4. osztály „Mannschaft”-ot (legénység) alkot, ennek élén a „Mannschaftsführer” (legénységvezető) áll. Ha pl. a gimnáziumban 8 osztály van, a felső 4 osztály újabb Mannschafatot képez, tehát az egész gimnázium 2 Mannschaftból áll.

A Mannschaftsführer a főiskolások vagy felsőbb gimnáziumi osztályok tanulóiból kerülnek ki. Közvetlenül az otthonvezetőnek vannak alárendelve és az otthon tagjai közül valók.

Ha a Jungzug 15-nél több főből áll, a Mannschaftsführer „Jungenschaft”-ra⁴²⁰ osztja fel és annak vezetőjét is ő nevezi ki.

Az otthonok vezetőit „Kameradschaftsführer” (pajtáságvezető)⁴²¹ cím illeti meg. Emelítésre méltó, hogy a szabályok értelmében a Kameradschaftsführereket az ifjúság szolgálaton kívül tegezi, csak szolgálatban szólítja őket „Tanár úr”-nak.

Az otthonvezető helyettesét „Gemeinschaftsführer”-nek (közösségvezető) nevezik.

A nemzetiszocialista nevelőotthonokba 10–13 év közötti testileg jól fejlett, tiszta árja származású, öntudatos német ifjakat vesznek fel.

A vonatkozó kiadott munkarend szerint a nevelőmunka 4 részre oszlik, úgymint: testedzés, világnézeti és politikai nevelés, iskolai tanulás és tanulmányút, valamint társadalmi nevelés.

Az intézetek tanulói barna inget, rövid fekete nadrágot, nyáron fehér harisnyát, télen síöltönyt viselnek.

Az intézeteknek saját orvosai vannak.

Egyébként a tanulók szigorú, katonás fegyelem alatt állanak és az intézet szabályai szerint minden kényelemről le kell mondaniuk. Minden ifjú köteles a nyári szabadság alatt legalább 2 heti földműves munkát végezni. Ennek igazolása nélkül a következő tanévben nem veszik fel felsőbb osztályba.

⁴¹⁸ Ifjúcsoport.

⁴¹⁹ Ifjúcsoport-vezető.

⁴²⁰ Raj.

⁴²¹ Raj.

Az ifjúsági szervezet a felnőttekéhez hasonlóan Gebiet,⁴²² Kreis⁴²³ és Ort⁴²⁴ szerint tagozódik az alábbiak szerint:

Gebietsjugendführung (ifjúsági területvezetőség) és

Kreisjugendführung (ifjúsági körzetvezetőség). Mindkettő munkája általában ugyanaz mint a felnőtteké azzal a különbséggel, hogy az ifjúsági terület és körzetvezetőségen belül ezideig csak szervezési, testnevelési, sajtó- és propagandavezetők vannak, de ezek is csak elvéve működnek. A területeikben és körzeteikben az ifjúsági vezetőhelyek betöltésére még csak ezután kerül sor.

Kiválogatásuk és kinevezésük folyamatban van.

Az *Ortsjugendführung* (ifjúsági helyi csoportvezetőség) élén az ún. „Standortführer” áll. Nemrég még „Ortsjugendführer” volt a neve. Ez év januárjában változtatták meg elnevezését.

A Standortführer irányítja a helyi csoporthoz tartozó ifjúság munkáját. A helyi viszonyokról, állományváltozásról jelentést tesz a Kreisjugendführer-en keresztül a Gebietsjugendführer-nek. A felnőtt helyi csoportvezetőnek nincs alárendelve, de ha a helyi csoport együttes gyűlést vagy ünnepélyt rendez, a felelősség a felnőtt helyi csoportvezetőt terheli. Ilyen esetekben a felnőtt helyi csoportvezető (Ortsgruppenführer) előjárója az ifjúsági helyi csoportvezetőnek (Standortführer).

Az ifjúsági helyi csoportvezetőséghez a következők tartoznak:

Standortführer (ifjúsági helyi csoportvezető)

Standortführer-Stellvertreter (ifjúsági helyi csoportvezető-helyettes)

Geschäftsführer (ügyvezető)

Propagandaleiter (propagandavezető)

Organisationsleiter (szervezési vezető)

Säckelwart (pénztáros)

Gesang- und Musikleiter (ének- és zenevezető)

Bücherwart (könyvtáros)

Sportwart (sportvezető)

A felsorolt szerepkörök egyelőre még nagy általánosságban üres kereteknek tekinthetők, betöltésükre csak később kerül sor.

Az ifjúsági helyi csoport

a) *tagozatokra* és

b) *egységekre* tagozódik.

a) *Tagozatok:*

Fiúknál:

6–10 évesek: „Spielschar” (játékcsoport)⁴²⁵

⁴²² Terület.

⁴²³ Járás.

⁴²⁴ Helység.

⁴²⁵ Játscsoport.

10–14 évesek: „Jungvolk” (ifjú nép)
 14–18 évesek: „Deutsche Jugend” (német ifjúság)
 18–24 évesek: „Jungmannschaft” (ifjú legénység)⁴²⁶

Lányoknál:

6–10 évesek: „Spielschar” (mint a fiúknál)
 10–14 évesek: „Jungmädel” (ifjú leányok)
 15–21 évesek: „Mädel” (leányok) elnevezésű tagozatok vannak a nem, kor és vidék figyelembevételével.

b) *Egységek:*

Fiúknál:

10–15 fő 6–14 éves fiú (Ifjúnép-tag) „Jungmannschaft”-ot,⁴²⁷
 40–50 fő 6–14 éves fiú „Jungzug”-ot,⁴²⁸
 10–15 fő 15–24 éves ifjú „Kameradschaft”-ot⁴²⁹ és
 40–50 fő 15–24 éves ifjú „Schar”-t⁴³⁰ képez.

Lányoknál:

10–15 fő 6–10 éves kislány „Jungmädelchaft”-ot,⁴³¹
 10–15 fő 10–21 éves lány „Mädelschaft”-ot⁴³²
 40–50 fő 10–21 éves lány „Mädelschar”-t⁴³³ alkot.

1942. április hónapban a Deutsche Jugend⁴³⁴ szervezeti elnevezéseit megváltoztatták. Az elnevezések azonosak a birodalmi HJ szervezetekben használt elnevezésekkel. Így pl. az ifjúságnál „Bann”,⁴³⁵ „Stamm”,⁴³⁶ „Gefolgschaft”,⁴³⁷ „Schar”,⁴³⁸ „Rotte”⁴³⁹ és „Kameradschaft”,⁴⁴⁰ a lányoknál „Bann”⁴⁴¹ és „Ring”⁴⁴² elnevezések kerültek forgalomba. Hogy pl. egy Bann egység-e vagy tagozat, erre vonatkozó ismertetést nem adtak ki. Csú-

⁴²⁶ Ifjúbajtársak (Jungkameradschaft).

⁴²⁷ Ifjúraj.

⁴²⁸ Ifjúcsoport.

⁴²⁹ Raj.

⁴³⁰ Csoport.

⁴³¹ Ifjúleány-raj.

⁴³² Leányraj.

⁴³³ Leánycsoport.

⁴³⁴ Német Ifjúság.

⁴³⁵ A Hitlerjugendben körzet, a DJ-ban terület.

⁴³⁶ Törzs.

⁴³⁷ Csapat.

⁴³⁸ Csoport.

⁴³⁹ [Falka] – a DJ-ban nem használták.

⁴⁴⁰ Raj.

⁴⁴¹ Leányterület.

⁴⁴² Leánycsapat.

pán annyi ismeretes, hogy a Bannokat az új elnevezések forgalomba hozatalával egyidejűleg új ifjúsági vezetőket neveztek. Ezek körül az alábbiak kinevezése ismeretes:

A Közép területnél: Bannführer:⁴⁴³ Binder Ottó, Bannführerin:⁴⁴⁴ Ledig Magdolna. Stammführerek:⁴⁴⁵ Prach János, Kizenkrammer János, Revélicz Henrik, Wirostek János, Schäffer Mihály, Jäger Vilmos és Frindt Lajos. Ringführerin:⁴⁴⁶ Albach Henni.

A Bakony- és Vértessvidék területnél: Bannführer: Kühn Ferenc. Ugyanezen területnél Stammführer-ek: Jacobi József és Peckhel Mihály. Ugyanitt Bannführerin: Salamon Margit. Ringführerin: Rosner Anna.

A Nyugat-magyarországi területnél: Bannführer ismeretlen. Stammführerek: Jóst Albert, Stubenvoll Mihály és Kroboth József. Területi leány testnevelési osztály vezetője: Steiner Paula. Ringführerek: Stelzer Krisztina, Pfeiffer Mária és Telzer Anna.

A Sváb Törökország körzetnél: Bannführere ismeretlen. Stammführerek: Rumsauer János, Wolf János, Bernhardt János, Hauch Mihály és Bauer József. Területi szociális lányosztály vezetője: Eiter Alice. Leány szervezési osztály vezetője: Pipus Borbála. Ringführerin: Röder Erzsébet és Faik Hermina.

A bácskai területnél: Bannführer: Köhler Ottó. Bannführerin: Hess Angéla. A területi világnézeti tanfolyam osztályának vezetője; Maidacker Hella. Ringführerinek: Haas Teréz, Fernbach Katalin, Pfaff Gizella, Dörner Klára, Küster Magdolna, Zimmerman Katalin, Röhrich Erzsébet.

A szatmári területnél: Bannführer: Löchl István. Stammführerin: Stürzer Liselotte. Területi személyi osztály vezetője: Fritsch Ella. Stammführerek: Philippi Ernő és Bacsoni Horst. Ringführerinek: Keintzel Gerda, Breckner Mária, Schneider Katalin és Henel Gertrud.

20. LANDESFRAUENFÜHRUNG (Országos Asszony-vezetőség. Rövid: LDF, Székhelye: Budapest, VI. Benczúr utca 17.)

A Volksbund asszonytagozata még nincs teljesen kiépítve. Különösen áll ez a falvak helyi csoportjaira, ahol az egyszerű földműves német asszonyok kevésbé hajlandók nyilvános szereplésre. Ezért az asszonyszervezet működése még nem érte el a vezetőség részéről megkívánt mértéket.

Az eddigi adatok szerint az országos asszonyvezetőség a következőkből áll:

- Landesfrauenführerin (országos asszonyvezető)
- Landesfrauenführerin-Stellvertreterin (országos asszonyvezető-helyettes)
- Presse- und Propagandaleiterin (országos sajtó- és propagandavezető)
- Referentin des Hilfsdienstes, der Sozialarbeit und Berufsausbildung (segédszolgálat, szociális munka és hivatásképzés előadója)
- Referentin der Kindererziehung (gyermeknevelés előadója)

⁴⁴³ Területvezető.

⁴⁴⁴ Leányterület-vezető.

⁴⁴⁵ Törzsvezetők.

⁴⁴⁶ Leánycsapat-vezető.

- f) Referentin der Schulung und Kultur (tanfolyam- és kultúrelőadó)
 g) Referentin des Hilfswerkes, Mutter und Kind (anya és gyermeksegély-akció előadója).

a) *Országos asszonyvezető: Dorner Borbála* (1942 szeptemberéig Salzer Rudolfné, szül. Forfota Gerda⁴⁴⁷ volt.) Kizárólag a népcsoportvezetőnek van alárendelve. Irányítja az asszonyszervezet munkáját a mellé beosztott munkatársakkal. Időnként megismeri a vidéki szervezetek asszonyait, munkájukat ellenőrzi és irányítja. Az asszonyszervezet munkájáról a népcsoportvezetőt tájékoztatja. Összeköttetést tart fenn a birodalmi német, asszonyszervezetekkel és azok munkájának mintájára szervezi a Volksbund asszonycsoportját. A vezetőkül alkalmasok kinevezésére a népcsoportvezetőnek javaslatot tesz.

b) *Országos asszonyvezető-helyettes: Angerbauer Katalin.* Az országos asszonyvezetőt támogatja és távollétében helyettesíti.

c) *Sajtó- és Propagandaosztály vezetője: Tantner René.* Az asszonyszervezet munkáját propagáló közleményeket közölte a V.D.U.⁴⁴⁸ lapjaiban. Fő tevékenysége egyelőre még mindig a magánlevelezésben merül ki. Ezúton igyekszik az asszonyszervezetbe híveket toborozni. A magánlevelezés látszik ezidáig legalkalmasabb módnak az asszonyszervezetek megalakítására, mert közelebb hozza a női lelkeket egymáshoz, mint a hideg, hivatalos hirdetések közlései.

d) *Segédszolgálat, szociális munka és hivatásképzés előadója: Angerbauer Katalin.* A segédszolgálat mibenléte még pontosan körvonalazva nincs. Valószínű, hogy a háborús viszonyokkal adódó és a katonaság támogatását szolgáló női szolgálatról lehet szó, mint pl. férfiak pótlására női munkaerő beállítása, a hadsereg tagjainak téli ruházattal való ellátása, sebesültek ápolása, kórházvonatok és hajók sebesülteinek frissítőkkal való ellátása stb.

A szociális munka az erre rászorulókat felkarolását, árvák és aggok gondozását, anya- és csecsemővédelem megszervezését jótékony célú gyűjtéseket, egytálételek főzését, anyák, napjának rendezését, általában a német családok szociális jólétének előmozdítását foglalja magában.

A hivatásképzés munkája háztartási továbbképző és háziipari tanfolyamok rendezését foglalja magába.

e) *Gyermekevelés előadója: Prückler Etl.* Előadások keretében útmutatást ad a helyes gyermekevelés tekintetében. Napközi otthonok és óvodák létesítését szorgalmazza, azok működését ellenőrzi, a vezetésre alkalmas gyermekvédőket kijelöli. Gyermekek nyaraltatást rendez, az ezzel járó adminisztrációs munkát irányítja és végzi.

f) *Tanfolyam- és kultúrelőadó: Schiffbäumer Margit.* Asszonyvezető-képző tanfolyamokat rendez. Vidéken felvilágosító vándortanfolyamokat tart. Ezeket német nemzetiszocialista

⁴⁴⁷ Helyesen Frigga.

⁴⁴⁸ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

szellemben oktat a német anyák kötelességéről, világnézeti nevelést végez az asszonyok körében. A kulturális előadások során főképp a német nép történetét ismerteti és népi énekeket tanít.

g) *Any- és gyermeksegély-akció előadója: Loch Katalin.* Feladata az arra rászoruló nők erkölcsi és anyagi támogatása, tanácsokkal való ellátása és a német nőknek ezzel is a népközösségbe való bekapcsolása.

Az asszonycsoport területi- és körzetvezetői a 18.) alatt felsoroltak között találhatók.

21. LANDESMÄDELFÜHRUNG (Országos Leányvezetőség. Székhelye: Budapest VI. Benczúr utca 17. szám).

A V.D.U. leánycsoportja – az asszonycsoportéhoz hasonlóan – még nem kiforrott. A tervet kész [...],⁴⁴⁹ a vezetőhelyek még nincsenek betöltve és az ügykörök gyakorlatban még nem különültek el úgy, mint az a tervzetben van.

Az Országos Leányvezetőség ez idő szerint a következőkből áll:

- a) Landesmädführerin (országos leányvezető)
- b) Landesmädführerin-Stellvertreterin (országos leányvezető-helyettes)
- c) Stabsführerin (törzsvezető), valamint az alábbi hivatalok vezetői:

- a) Verwaltungestelle (közigazgatási osztály)
- b) Personalstelle (személyi osztály)
- c) Organisationsstelle (szervezési osztály)
- d) Leibesübungsstelle (testnevelési osztály)
- e) Weltanschauliche und Kulturstelle (világnézeti és kultúrosztály) és
- f) Kindergartenstelle (gyermekotthon osztály)

a) *Országos leányvezető: Sárközy Alajosné*, szül: Vogel Gizella. Feladata az országos leányszervezet irányítása és ellenőrzése. A leányvezetőség tagjainak kinevezésére javaslatot tesz az országos ifjúsági vezetőhöz. A szervezet – bár különálló – mégis legfelsőbb fokban az országos ifjúsági vezetőnek van alárendelve. Összeköttetést tart fenn a birodalmi leányszervezetekkel és azokhoz hasonlóan szervezi a V.D.U. leányszervezeteinek megalakítását.

b) *Országos leányvezető-helyettes: Török Ilona.* Teendői ugyanazok, mint más szervezetek helyetteseié.

c) *Törzsvezető: Török Ilona.* Az országos leánycsoport vezetőségi nevében rendelkezéseket ad ki, ilyen minőségben az országos vezetőség végrehajtó szerve.

d) *Közigazgatási Osztály.* Ideiglenes vezetője: Balthasar Teréz. Az osztály a leánycsoport irodai teendőit végzi.

⁴⁴⁹ Olvashatatlan szöveg.

e) *Személyzeti Osztály*. Ideiglenes vezetője: *Zecher Ilona*. A leánycsoport állományát kezeli, nyilvántartást vezet a tagokról, a leányvezetői tanfolyamot végzettekről személyi lapot vezet. A kinevezésre érdemeseket az országos leányvezető elé terjeszti.

f) *Szervezési Osztály*. Vezetője ennek is *Török Ilona*. Ugyanitt működik, mint az ifjú lányok szervezője: *Rosenauer Erzsébet*. A szervezési osztály feladata a népi német lányok megszervezése. Ezt – ugyanúgy mint az asszonyok – leginkább a vidéki vezető lányok útján, levélben végzi. A tulajdonképpeni szervező munkát itt is egyénenként, az országos vezetőség tagjai vidéki utazásaik során végzik.

g) *Testnevelési Osztály*. Ideiglenes vezetője: *Fries Ilona*. A Volksbundista lányok testnevelését és sportképzését tervezi. A sport- és testgyakorlatokról ún. „Schulungsbrief”-eket (oktató levelek) ad ki.

Ez az osztály szervezte meg a közelmúltban Budapesten, Bajza utca. 22. szám alatt a Pimpfek nemzetiszocialista nevelőotthonainak mintájára az első nemzetiszocialista leánynevelő otthont (Mädelschule). Itt a kislányokat is ugyanolyan katonás fegyelemben nevelik, mint a fiúkat.

h) *Világnézeti és Kultúrosztály*: Ugyanaz mint az ifjaknál.

i) *Gyermekeotthon Osztály előadója*: *Binder Relli*. Az asszonycsoport gyermeknevelési előadójával karöltve az óvodák és napközi otthonok működését ellenőrzi és a felügyelő- és oktatószemélyzet beosztására javaslatot.

Ez idő szerint a Volksbundnak 132 állandó óvodája, illetve napköziotthona van. Az elmúlt nyár folyamán ezenkívül 393 aratási időre, ideiglenes felállított nyári óvodája működött.

A területi és körzeti leányvezetők a 18.) pont alatt találhatók.

A leányszervezet egységekre és tagozatokra való felosztásának módját a 19.) pont alattiak mutatják.

Forrás: BFL Népbírói iratok, Basch Ferenc pere; Bank Barbara – Őze Sándor, A „német ügy” 1945-1953. A Volksbundtól Tiszalökre. Magyarországi Németek Országos Önkormányzata. Budapest – München – Backnang 2005., 37–69.

48.

A „Deutsche Jugend” (DJ) szervezési irányelvei.

I. Név, feladat, célkitűzés.

- 1.) A V.D.U. egyedüli ifjúsági szervezete a „Deutsche Jugend” (Német Ifjúság, rövidítése: DJ). Ennek hatáskörébe tartozik a német ifjúság népi-, világnézeti- és testi nevelése.
- 2.) A DJ. A Volksbund egyik tagozata. Mint ilyen, az országos ifjúsági vezetőség (Landesjugendführung) útján a népcsoportvezetőnek (Volksgruppenführer) van alárendelve.
- 3.) Az ifjúsági területvezetők (Gebietsjugendführer) egyúttal az ifjúsági területvezetőség hivatalát vezetik.
- 4.) Ezek a szervezési irányelvek a V.D.U. szervezési alapszabályainak kiegészítő részét képezik.

II. Tagok.

- 5.) A DJ-tagság más ifjúsági szervezet vagy egyesülethez való tartozást kizárja.
- 6.) A DJ-nek minden német ifjú 6–24 és minden német leány 6–21 éves korig tagja lehet. Felvételle a következő határozványok mérvadóak:
 - a) magyar állampolgárság,
 - b) tiszta árja német származás,
 - c) kifogástalan erkölcsi magatartás,
 - d) kifogástalan német érzület és német nevelés,
 - e) a V.D.U. és a DJ. iránti engedelmesség.
- 7.) A felvétel valamely egység vezetőjének javaslatára történik.
- 8.) Tagnak csak az számít, akinek tagsági igazolványa van.
- 9.) A DJ-jelvényt, – melyet a német ifjúság minden tagja viselhet és amelynek viselése egyben kötelezettséget is jelent – ünnepélyes összejövetel alkalmával, a jelenlevő rangban legidősebb ifjúsági vezető adja át.
- 10.) A felvétel és kilépés önként történik.
- 11.) Minden ifjút, aki a 18. és minden leányt, aki 15. életévét betöltötte, ünnepélyes keretek között veszik át a V.D.U. felnőtt tagozatába.
- 12.) Az ifjúság vezetőségében az életkornak nincs jelentősége.
- 13.) Belső rend: lásd fegyelmi-, panasz- és büntetőrendet.

III. Tagozódás.

- 14.) A DJ-ban elvileg megkülönböztetünk német ifjúsági tagozatokat (Gliederungen) és német ifjúsági egységeket (Einheiten).
- 15.) A német ifjúság tagozódása háromféle szempontból történik:
 - a) nem,
 - b) kor és
 - c) vidék szerint.

16.) A fiúk és leányok a legkisebb egységig külön tagozatot képeznek.

17.) Az ifjak kor szerint:

- a) 6–10 évig (lányok is) „Spielschar”-ra (játékcsoport),⁴⁵⁰
- b) 10–14 évig „Jungvolk”-ra (ifjú nép),
- c) 14–18 „Deutsche Jugend”-ra (német ifjúság),
- d) 18–24 „Jungmannschaft”-ra (ifjú legénység)⁴⁵¹ tagozódik.

18.) A lányok kor szerint:

- a) 10–15 évig „Jungmädel”-ekre (lánykák),⁴⁵²
- b) 15–21 „Mädel”-ekre (lányok) tagozódnak.

19.) A Spielschar, Jungvolk, Deutsche Jugend és Jungmannschaft egységei:

- a) 10–15 Pimpfe (kisfiú) „Jugenschaft”-ot,⁴⁵³
- b) 40–50 Pimpfe „Jungzug”-ot (ifjú szakasz)⁴⁵⁴ képez.
- c) 10–15 Junge (fiatal) „Kameradschaft”-ot (pajtáságot),⁴⁵⁵
- d) 40–50 Junge „Schar”-t (sereg, csoport) képez.

20.) Leányok:

- a) 10–15 leány „Mädelschaft”-ot (leányság),⁴⁵⁶
- b) 40–50 „Mädelschar”-t (leánycsoport) képez.

21.) Szolgálati rang és szolgálati állás között különbséget teszünk.

22.) Az országos ifjúsági vezetőség törzsét az országos ifjúsági vezető javaslatára a népcsoportvezető határozza meg.

23.) Közgyűléseken a helyi csoportvezető a felelős.

24.) Az ifjúsági helyi csoport közgyűlésein a helyi ifjúsági csoportvezető (Ortsgruppenjugendführer) a felelős.

25.) A DJ minden német lakta helyen alakít ifjúsági helyi csoportot, amelynek élén a helyi ifjúsági vezető áll. Az ifjúsági helyi csoportok (Ortsjugendgruppe) a körzetekhez (Kreis), a körzetek pedig a területekhez (Gebiet) tartoznak. A terület közvetlenül az országos ifjúsági vezetőségnek (Landesjugendführung) van alárendelve.

27.) A DJ különös feladatnak tekinti a magyar állami ifjúsági szervezetekkel a barátságos viszony ápolását.

28.) A DJ arra törekszik, hogy a német állami ifjúsági szervezetekkel barátságos viszonyt létesítsen. A DJ-hoz tartozók Németországba utazását elő kell segíteni. A DJ a német állami ifjúsági szervezetek tagjait vendégül látja.

29.) A DJ tagjainak tagsági díjat kell fizetniük. Az egységek pénzügyi dolgait a közigazgatási osztály intézi.

30.) A DJ-hez tartozók polgári – vagy formaruhát viselnek. (Vázlat mellékelve).⁴⁵⁷

⁴⁵⁰ Játzcsoport.

⁴⁵¹ Ifjúbajtársak (Jungkameradschaft).

⁴⁵² Ifiuleányok.

⁴⁵³ Ifiuleány-raj.

⁴⁵⁴ Ifjúcsoport.

⁴⁵⁵ Raj.

⁴⁵⁶ Leányraj.

⁴⁵⁷ A melléklet nem maradt fenn.

31.) A DJ keretén belül foglalkozás szerint is különböző csoportok lesznek. (Ének-, vitorlázó repülők, stb.).

32.) Változtatások tekintetében a népcsoportvezető dönt.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1941-19578.

49.

Másolat. –

Magyarországi Németek Szövetsége – Országos ifjúságvezetőség
Szervezeti irányelvek a német ifjúság számára
Kiadja az Országos ifjúságvezetőség
Budapest, VI. Lendvay u. 2.

1941. március

Szervezeti irányelvek a német ifjúságnak
(Ezen irányelvek egy saját „Német Ifjúság” engedélyezéséig irányadóak)

Ezen szervezeti irányelvek az egyes hivatalviselők munkakörének megállapítására hivatottak. Számos ügyben fognak tisztánlátást eredményezni. A tapintatosságot és a mozgalmat más íratlan szabályait azonban nem helyettesíthetik.

Az egyes hivatalviselők legfelső kötelessége továbbra is, hogy a legnagyobb egyetértésben szálljanak síkra célkitűzéseinkért. Minden egyes német falunak egy vasbunkert kell megtestesítenie, amely elmos minden asszimilációs törekvést. Minden egyes faluban meneteljen az ifjúság vállalva atyáival a közös célunkért, a mi német népünkért.

Az irányelvek így és nem másként olvasandóak és értelmezendőek.

1.) Az Országos Ifjúságvezetőség havonta rövid jelentést készít a népcsoportvezetőnek statisztikai adatokkal az elvégzett munkáról, és tervekkel áll elő a közeljövőre nézve.

2.) Az Országos Leányvezetőség szintén azonos alapelvek szerinti jelentést készít a népcsoportvezetőnek és az Országos Ifjúságvezetőségnek.

3.) A helyi ifjúsági vezetők kinevezését az Országos Ifjúságvezetőség végzi a területi vezetőség beleegyezésével. A helyi csoport vezetőjének⁴⁵⁸ nincs joga helyi ifjúsági vezetőt kinevezni vagy elbocsátani. A helyi ifjúsági vezetésben beállt változásokat az Országos Ifjúságvezetés fogantatosítja a területi vezetés, a körzeti vezetés és a helyi csoport vezetőjének javaslatára. A házasság és a katonai behívás nem oka a helyi csoportvezetés változásának.

4.) A helyi ifjúsági csoport teljes ifjúsági munkájáért a helyi ifjúsági vezető felelős. Az ifjúság a 24. életévéig van a helyi ifjúsági vezető alá rendelve. Házások a helyi csoport vezetője alá tartoznak.

⁴⁵⁸ Mármint a Volksbund helyi csoportja vezetőjének.

5.) A helyi ifjúsági vezető az ifjúsági munkával kapcsolatos kérdésekben nincs a helyi csoport vezetője alá rendelve, de azzal együtt kell dolgoznia és általa bármikor felelősségre vonható. Közös rendezvényeknél a helyi csoportvezető a felelős. Ez esetben a teljes helyi csoport neki van alárendelve.

6.) Ifjúsági kérdésekben a helyi csoport vezetője és a helyi csoport ifjúsági vezetője közötti alapvető nézeteltérések esetén az ifjúsági vezető felettes szintje illetékes: körzetvezetés,⁴⁵⁹ területi vezetés. A területi vezetés értesíti az Országos Ifjúságvezetést.

Utóbbi azonnal jelentést tesz a népcsoportvezetőnek.

7.) A helyi ifjúsági csoportban fellépő nézeteltérések esetén a helyi ifjúsági vezető a helyzetet négy szemközt (egyenként) köteles meghallgatni. Az intés is négy szemközt történik. Súlyos ügyek esetén a megintés közösségi est keretei közötti ítéletként is történhet. Nagyon súlyos esetekről a helyi csoport vezetőjének és a helyi ifjúsági vezetőnek aláírásával ellátva kell beszámolni az Országos Ifjúságvezetésnek.

8.) A helyi ifjúsági vezetés tisztségviselőinek változásait nem a helyi ifjúsági vezető hajtja végre, hanem csak javaslatot tehet az Országos Ifjúságvezetésnek. Ezek a javaslatok a helyi csoportok részéről jóvá kell hagyassanak.

9.) Minden helyi ifjúsági vezető folyamatosan havi jelentéseket tesz.

10.) A helyi csoport rendezvényeit is meg kell beszélni a helyi ifjúsági vezetővel.

11.) A hallgatói státussal bíró ifjúbajtársak szintén az országos ifjúsági vezetés alá vannak rendelve.

12.) Minden falunak van saját helyi lányvezetője. A helyi ifjúsági vezető helyettesének mindig fiúnak kell lennie. A helyi lányvezető a helyi ifjúsági vezető mellé van rendelve. A lányok az Országos Leányvezetésig önállóak, az országos lányvezető a népcsoportvezetőnek van alárendelve, de szintén felel a munkájáért az országos ifjúságvezetőnek. A lánycsoport felépítése azonos irányelveket követ.

13.) A helyi ifjúsági vezető munkájában törzse támogatja, ami közvetlen alárendeltségében működik. A törzs a következő hivatalviselőkből áll össze: a helyi ifjúsági vezető helyettese, jegyző, könyvtárfelelős, énekvezető, az egyesületi pénztáros és 2-5 bizottsági tag, akik helyettesként beugorhatnak. Nevezett hivatalviselők minden ügyben első szinten a helyi ifjúsági vezetőhöz forduljanak.

a) A helyi ifjúsági vezető távollétében a jogait és kötelességeit helyettese gyakorolja.

b) A könyvtárfelelős szorosan együtt dolgozik a helyi csoport könyvtárfelelősével. Regisztrálja az ifjúság számára beérkező folyóiratok számát. Gondoskodik róla, hogy az ifjúság újságot és könyveket olvasson. A könyvtárfelelős a közösségi esteken felolvassa folyóiratainkból a fontos írásokat.

c) A jegyző illetékes minden írásbeli ügy elintézésében.

d) Az énekvezető gondoskodik énekgyűjteményekről és a dalok megtanulásáról.

e) Az egyesületi pénztáros vezeti a kasszát. Az ifjúsági rendezvények bevétele az ifjúságot illeti, és az ifjúsági csoport pénztárosa kezeli.

14.) A helyi ifjúsági csoport összes hivatalviselője köteles a tanfolyamokon részt venni. A tanfolyamok Budapesten vagy területenként kerül lebonyolításra.

⁴⁵⁹ Törzsvezetés.

15.) Ezek a népcsoportvezető által elfogadott alapelvek és irányvonalak határozzák meg a VDU jövőbeli ifjúsági munkáját.

Az összes mappa a helyi ifjúsági csoport tulajdonában marad és vezetőváltás esetén az utódnak átadandóak.

A másolat hitelül:

Pécs, 1941. évi március hó 30-án.

[aláírás]

Hiv. főtitzt,

A s.hiv. vezetője

GY/H.

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1943; IV 1401 a, Pécs szabad királyi város főispánjának bizalmas iratai, 36/1941.

50.

Előírások a népi németek népi német egyesületekhez tartozásáról

1) a) Első és másodfokú keverékeket nem lehet felvenni a népcsoport kiválasztó szervezeteibe és tagozataiba (Legénység⁴⁶⁰ stb.)

b) Azok a néptársak, akiknek a házastársa zsidó az a) pontban említettek szerint kell kezelni. Csak indokolt és egyedi esetekben lehet kivételt tenni különleges és bizonyított érdem alapján, amihez az én beleegyezésem szükséges. A házasságkötésnek ezen esetekben 1935. szeptember 15-e előtt kellett megtörténnie. (A határidő Magyarország esetében a különleges viszonyok miatt a bécsi döntés időpontja: 1940. augusztus. 30.) Ezen kívül nem tarthatók fenn a kapcsolatok a vegyes házasságokból született gyerekekkel.

2) Másodfokú keverékek (negyedrészt zsidók)⁴⁶¹ és olyan néptársak, akiknek a házastársa zsidó volt, felvehetők abba a szervezetbe, amely a népcsoporton belül a legcsekélyebb jogokat és kötelességeket biztosítja, de népcsoport-tagságot eredményez. Így a személyek e körét népi németnek ismerik el, és megkapja az igazolást is, amely azt bizonyítja, hogy e népcsoport-hoz tartozik.

3) Elsőfokú keverékek (félzsidók)⁴⁶² a népcsoport semmilyen szervezetébe nem vehetők fel, ezen kívül népi németként sem ismerhetők el.

A népcsoport javára mutatott különleges és bizonyított érdem esetén a németként való

⁴⁶⁰ Német Legénység.

⁴⁶¹ Az 1935-ben kiadott nürnbergi faji törvények szerint egy zsidó nagyszülővel rendelkező személy, akit németnek ismertek el.

⁴⁶² Két zsidó nagyszülővel rendelkező személy, akit nem ismertek el németnek.

elismeréshez a kérelmet a származási okmányokkal, valamint a támogató nyilatkozattal a helybéli hivatalhoz kell benyújtani.

Amennyiben a kérelmet támogatom, az egyes személyeknek át kell települniük a Birodalomba. Ha nem települnek át, nem tekinthetők németnek. Az áttelepülés hajlandóságot a népcsoport vezetés állapítja meg a kérvény továbbítása előtt.

H. Himmler s.k.

8. VIII. 1942

Forrás: BArch, Persönlicher Stab des Reichsführer SS, NS 18/2294, 653.111.

51.

Magyarországi Németet Szövetsége

„Német Ifjúság”

(DJ)

Országos Ifjúságvezetőség

Jelentés az 1942. január 1. és április 1. közötti munkáról

Német Ifjúság

Országos Ifjúságvezetőség

Politikai jelentés

1942. január 1. – március 31.

A magyarországi ifjúsági mozgalom felépítése folytatódhatott. A szükséges erőket mindenhol megtalálták és megfelelőképpen szolgálatba állították. Így az ifjúsági mozgalom a DJ télisegély-napján elsőre nagy akciót hajtott végre, melynek átütő sikere volt. Egyetlen nap alatt közel 67.000 pengőt gyűjtöttek, azaz a népcsoport teljes télisegély-akciójának 10%-át (csatolva a DJ télisegély-napjáról készült jelentés). Február végén engedélyezve lett a DJ alapszabálya⁴⁶³ és ezzel a már létező ifjúsági szervezet törvényes kereteket kapott.

A Fegyveres SS-akcióval a DJ szinte az összes alsó vezetőjét elvesztette, beleértve a törzsvezetőket (Stammführer) és némelyik terület (Bann) vezetőjét. Az alkalmas új erők keresése azonnal megkezdődött és a kiszemelt helyi ifjúsági vezetők már húsvétkor egyhetes képzésben részesültek. Ez a képzés a teljes felsőbb vezetés oktatás- és munkamegbeszéléseként zajlott a törzsvezetőkkel bezárólag. Noha az új vezetőség általában fiatalabb 18 évesnél, a kiválasztás jó és az eddigi munka során a teljesítmény is jónak nevezhető.

Munkánk 3 irányból vizsgálendő: a népcsoport-hoz való viszony, a magyar hatóságok-hoz és ifjúsági szervezethez való viszony, továbbá a HJ-hoz⁴⁶⁴ való viszony.

A DJ és a Volksbund kapcsolata nem csak a felsőbb vezetésben, hanem a községekben is különösen jónak nevezhető.

A HJ-hoz való viszony különösen megszenvedte, hogy a HJ budapesti képviselője, Schuhmacher főterület-vezető (Oberbannführer)⁴⁶⁵ nem kereste a kapcsolatot a DJ-tal. Emiatt nehéz volt a helyzetünk a magyar hivatalos helyekkel, mivel ezekkel ugyanakkor Schuhmacher főterület-vezető felvette a kapcsolatot, s nem kerülhette el, hogy a DJ-ról is megbeszéléseket folytasson, illetve a másik oldalról indítványozta ezeket a beszélgetéseket.

A községeinkben a magyar hatóságokkal való viszony továbbra is igen feszült maradt, és az ifjúságunk elleni tettelegességek még mindig napirenden vannak.

A DJ-szabályzat elfogadásának ténye által végre volt lehetőségem a magyar ifjúsági mozgalom vezetőivel érintkezést keresnem és találnom. Az egyezkedés szilárd formát látszik ölteni és valószínűleg pozitívan végződik majd.

Különösen az olyan városokban, mint Budapest, Sopron, Pécs⁴⁶⁶ és a nagyobb ipari központokban a DJ-nak sikerült megvetnie a lábát, eredményesen felvette a harcot a szociáldemokrácia és kommunizmus ellen.

A Fekete Front⁴⁶⁷ ismételten megpróbálta a Fegyveres SS-akció révén kialakult vélt gyengeséget kihasználni és a DJ sorai közé férkőzni, sikertelenül.

Huber s.k.

országos ifjúságvezető

Jelentés a munkáról

I. Főosztály

Személyügyi Osztály

Az év kezdetére minden előkészület lezárult egy vezetői kartoték létesítéséhez. A személyi vezetők egy négy napos munkakonferencián megkapták az ehhez és a törzsjegyzék kitöltéséhez szükséges felvilágosítást.

Az Országos Ifjúságvezetésben törzsjegyzékek és vezetői kartotékok állnak rendelkezésre minden területvezetőről (Bannführer), lány-területvezetőről (Bannmädelführerin), törzsvezetőről, a leánytörzsek (Mädelring) vezetőiről és részben a csapatvezetőkről

⁴⁶⁴ Hitlerjugend/Hitler-Jugend (HJ) – a náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

⁴⁶⁵ Friedrich Schumacher (szül. 1912) – 1935 óta az NSDAP tagja, a Hitlerjugend Nyugati Vidék (Westmark) területe Ifjúnép-vezetője. 1938 végétől a Birodalmi Ifjúságvezetőség (BIV) Külföldi Hivatalának Külföldi Német Ifjúság Főosztálya vezetője. 1942 februárjától a BIV szolgálati helyének vezetője és a gyermeknyaraltatási program megbízottja Németország budapesti követségén, 1944 májusában mentették fel. – Buddrus, Michael, *Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik*. K.G. Saur, München, 2003, 2. kötet, 1211–1212.

⁴⁶⁶ Pécssett még 1944-ben sem jött létre a DJ helyi csoportja.

⁴⁶⁷ Németországban az NSDAP soraiból Otto Strasser vezetésével kiváló baloldali náci csoportja használta ezt az elnevezést. Huber országos ifjúságvezető az ehhez hasonló, általa károsnak minősített elemeket illethette ezzel a névvel.

⁴⁶³ Ld. ebben a kötetben.

(Gefolgschaftsführer), a leánycsapatvezetőkéről (Mädelgruppenführerinnen), a ifjúsapatvezetőkéről (Fähnleinführer) és az ifjuleány-vezetőkéről.

Január és február hónapokban majdnem az összes törzs és leánytörzs élére vezető került, ahol eddig nem volt. Szintén sok főrészt (Hauptstellen) és terület vezetését kellett még betölteni alkalmas vezetővel.

Ezt a munkát a Fegyveres SS-akció – az ifjúság fiú részét illetően – ismét megakasztotta. A Fegyveres SS-be bevonult:

3 a 7 területvezetőből

5 a 11 részlegvezetőből

17 a 28 törzsvezetőből

Az utóbbi adatok még nem teljes mértékben érkeztek be, így az alsóbb vezetés helyzetéről még nem lehet beszámolni.

Amennyire lehetett, a távozó vezetőket fiatalabb erővel helyettesítettük. Lista a jelenlegi felsőbb vezetőségről a mellékletben.

A 36 törzsből 21-nek van vezetője.

A 7 területben összesen 7 főrészt (Hauptstellenleiter) és részlegvezető (Stellenleiter) van. A 36 leánytörzsből 30 van betöltve.

A 7 lányterület-vezetésben 15 részlegvezetőnk van. E statisztikából látható, hogy hatalmas vezetőhiánnyal kell megküzdenünk, aminek okán számos tervünk bukásra van ítélve.

Mathias Kirsch és Helene Zecher s.k.

Szervezési Osztály

A Szervezési Osztály fő feladata az ifjúság felosztása és a területek felépítésének egységesítése. A felépítés a helyi egységen alapul, mint legkisebb egységen, míg a helyi egységek összefogása körzetekben (Kreis), és a körzeteké térségekbe (Gebiet) a Volksbund felosztásához lett igazítva.⁴⁶⁸

A helyi egységet most egy szervezeti felosztás váltotta fel. Vezetője, a helyi vezető mindeddig mind munkaiügyileg, mind vezetésügyileg felelt a település teljes ifjúságáért. Csupán az utóbbi év utolsó hónapjaiban oldódott meg, hogy a lányok ügyeiben a helyi lányvezető teljes önállóságot kapjon.

Idén megkezdődött a rajok (Schaften) és csoportok (Scharen, ifjúcsoportok (Jungzüge)) felállítása, amely végrehajtásra is került, amennyiben a szükséges alvezetők és vezetőnők rendelkezésre álltak. A helyi vezető immár a hatóság és a Volksbund tagozat előtt is a település teljes ifjúságának képviselője, de munka- és vezetésügyileg csak azért az egységért felel, amit vezet, egyébként ő, illetve a pénztáros felelős minden igazgatási- és pénzügyért. Közelebbi ez ügyben az V. Főosztály jelentésében.⁴⁶⁹ A helyi vezető a tulajdonképpeni DJ

⁴⁶⁸ 1942-ig a DJ vertikális szervezeti szintjei követték a Volksbundban használt elnevezéseket, vagyis a legmagasabb szint, a térség, körzetekre és helyi csoportokra oszlott. Ezt követően vezették be a birodalmi Hitlerjugend struktúrájából kölcsönzött elnevezéseket: terület, törzs, csapat stb.

⁴⁶⁹ Ld. ebben a kötetben.

mindenkori legmagasabb egységvezetője (14–18 éveseknél). E feladat végrehajtása még nem zárult le. Legtöbb falunk jellege és földrajzi helyzete áthidalhatatlan nehézségeket állít a DJ felépítéséhez való teljes igazodással szemben.

Különösen igaz ez az évfolyamszerű felépítésre, mivel sok falunkban összesen 40–50 német fiatal van 10–21 év között. Noha erről csak a DJ engedélyezése révén lehetővé váló nagy toborzás lezárulása után lehet véglegesen jelenteni, feltételezhető, hogy a kb. 700 német település legfeljebb 50%-ában lesz majd csoport (ifjúcsoport) felállítható, és csak 10%-ban lesz majd csapat, illetve leány- vagy ifjuleány-csapat, illetve ifjúsapat-vezető. A többi faluban nincs elegendő fiatal egy-egy csapat, leánycsapat, ifjuleány-csapat vagy ifjúsapat felállításához, sőt említésre méltó számú településnek nincs még egy rajhoz elegendő fiatalja sem. Az évfolyamszerű felépítés így a csapatokon (ifjúsapatokon) belül falvaink 30%-ában nem lesz lehetséges, mivel a fiatalok egyesítésének kettő vagy több helyiségből egy rajba vagy csapatba a falvak távolsága miatt csak elméletileg, de nem gyakorlatilag volna értelme.

A csapatok, leánycsapatok, ifjúsapatok és ifjuleány-csapatok felállítása még nem zárult le teljesen. Egy csapat (következésképpen a leány- és ifjuleány-csapat, illetve ifjúsapat is) általában 4–10 falut foglal magába, így a csapatvezető – noha ő számszerűen csupán a kb. 160 ifjút vezeti – állását tekintve a Birodalomhoz hasonlítva inkább egy törzsvezetőhöz (Stammführer), mint egy körzetvezetőhöz (Bannführer) hasonló. Az igazgatási szolgálati úttól teljesen érintetlenül is segítően be kell avatkoznia a neki alárendelt egységek munkájába és felettes szolgálati helyeinek jelentenie. A csapatvezető, a leány- és ifjuleány-csapat-vezető és a ifjúsapat-vezető mind díjazás nélküliek.

A csapatok (leánycsapatok és ifjúsapatok) törzsekbe illetve leánytörzsekbe tömörítése nem számszerűen történik. A törzsek (leánytörzsek) a Volksbund (körzetek) felosztásához igazodik. Ezek pedig a földrajzi helyzet, a közlekedési viszonyok és nem utolsósorban az állam politikai felosztása alapján kerültek felállításra.

Ugyanez érvényes a terület felállítására.

A teljes országban 7 terület van és 37 törzs, illetve leánytörzs.

- I. terület: „Sváb Törökország” – 10 Törzs/leánytörzs
- II. terület: Közép – 7 Törzs/ leánytörzs
- III. terület: Bakony – 4 Törzs/ leánytörzs
- IV. terület: Nyugat-Magyarország – 4 Törzs/ leánytörzs
- V. terület: Szatmár és Kárpátalja – 4 Törzs/ leánytörzs
- VI. terület: (Észak-) Erdély – 2 Törzs/ leánytörzs
- VII. terület: Bácska – 6 Törzs/ leánytörzs

A csapat felépítése (leánycsapat, ifjúsapat), csoport (ifjúcsoport) és rajok még nem zárult le, így arról jelentést nem lehet tenni.

Az ifjúság egyenruhával való ellátása szintén megkezdődött – már amennyire az anyagihiány engedte –, csupán a vezetőség egyenruhájára vonatkozóan nem lehetett semmit tenni, mivel az előzői évi ígérethez híven minden népcsoportra vonatkozó egységes utasításokra várunk.

Főállású munkatársak az Országos Ifjúságvezetőségben

1. Mathias Huber	országos ifjúságvezető
2. Mathias Kirsch	országos ifjúságvezető-helyettes
3. Robert Kohler	törzsvezető (Stabsleiter)
4. Fritz Hermann (+)	főosztályvezető
5. Lorenz Kling	osztályvezető
6. Herbert Zecher	osztályvezető (jelenleg a magyar hadseregben)
7. Richard Worst	főrésztáborvezető
8. Hans Gungl	megbízott részlegvezető
9. Hans Zanner	segéd
10. Helene Török	Leány-törzsvezető (Mädelstabsleiterin)
11. Halli Friess	osztályvezető
12. Minni Kramer	osztályvezető
13. Helene Zecher	osztályvezető
14. Theresie Klaus	segéd
15. Liesl Rosenauer	ifjuleány-referens

A területvezetők kimutatása

1. Sváb Törökország	Hans Christ	főállású
2. Közép	Otto Binder	mb. ⁴⁷⁰ főállású
3. Bakony	Franz Kühn	mb. főállású
4. Nyugat-Magyarország	Christian Weisz	főállású
5. Szatmár	Stefan Löchli	mb. főállású
6. Erdély	Heinz Binder	mb. főállású
7. Bácska	Otto Kohler	mb. főállású

A területek részlegvezetői

1. Sváb Törökország	Hans Rumsauer (+)	főállású
	Konrad Zenner	főállású
2. Közép	Egon Bernas	mb. főállású
	Hans Weitert	mb. főállású
3. Bakony	Hans Mahr	mb. főállású
	Michel Peckl	főállású
4. Nyugat-Magyarország	Ferdinand Wolfheiss	főállású
5. Szatmár	Theobald Zipf	főállású

6. Erdély	Eduard Zikeli	társadalmi
	Kurt Mayer	főállású
7. Bácska	-	-

A törzsvezetők kimutatása

1. Sváb Törökország	Johann Wolf	főállású
	Hans Bernhardt	főállású
	Franz Meyer	főállású
	Michael Hauch	mb. főállású
	Josef Bauer	mb. főállású
2. Közép	Johann Pirsch	főállású
	Johann Eisenkrammer	mb. főállású
	Johann Wirostek	mb. főállású
	Heinrich Reveliac	társadalmi
	Wilhelm Jäger	társadalmi
	Ludwig Frindt	társadalmi
3. Bakony	Josef Jakobi	főállású
4. Nyugat-Magyarország	Michael Stubenvoll	mb. főállású
	Josef Krobot	mb. főállású
	Karl Spanler	mb. főállású
5. Szatmár	Anton Schlegel	mb. főállású
	Karl Grandl	mb. főállású
6. Erdély	Ernst Philippi	társadalmi
	Jakob Steinbinder	társadalmi
7. Bácska	-	-

A leányterület-vezetők kimutatása

Sváb Törökország	Marianne Ondreykovicz	főállású
Közép	Magdalene Ledig	mb. főállású
Bakony	Gretl Salamon	mb. főállású
Nyugat-Magyarország	Suse Stelzer	főállású
Szatmár	Maria Bohler	főállású
Erdély	Lieselotte Stürzer	mb. főállású
Bácska	Angelika Hess	mb. főállású

⁴⁷⁰ Megbízott.

A leányterületek részlegvezetőinek kimutatása

Sváb Törökország	Barbara Pippas	főállású
	Maria Fuhrmann	mb. főállású
	Gisela Weldelin	mb. főállású
	Anni Pfeiffer	társadalmi
Bakony	Paula Bruckner	mb. főállású
	Paula Steiner	főállású
	Maria Rampelt	mb. főállású
Nyugat-Magyarország	Irene Pazier	
	Helga Hemmerich	főállású
Szatmár	Ella Fritsch	főállású
	Hella Maldacker	főállású
Erdély		
Bácska		

A leánytörzs-vezetők kimutatása

1. Sváb Törökország	Liesel Böder	főállású
	Alice Eiter	főállású
	Liesel März	mb. főállású
	Hedwig Lang	mb. főállású
	Rosa Schneider	mb. főállású
	Anna Madjar	mb. főállású
	Anna Göbelt	mb. főállású
	Liesl Ellenberger	társadalmi
2. Közép	Elisabeth Krimpelbein	társadalmi
3. Bakony	Henni Albach	főállású
	Katharina Sonntag	mb. főállású
	Theresie Zielbauer	társadalmi
4. Nyugat-Magyarország	Anna Renner	főállású
	Barbara Marx	főállású
5. Szatmár	Christine Stelzer	főállású
	Maria Pfeiffer	főállású
	Anna Stelzer	főállású
	Helene Sterzel	főállású
	Marie Reis	mb. főállású
6. Erdély	Liesel Steinbinder	társadalmi
	Maria Breckner	főállású
	Gerda Laintzel	főállású
7. Bácska	Theresie Haas	főállású

Gisela Pfaff	főállású
Klara Dörner	főállású
Lane Küster	főállású
Käthe Zimmermann	főállású
Käthe Fernbach	társadalmi
Liesel Röhrinh	társadalmi

Forrás: BArch, Reichsministerium des Innern, R 1501/334.

52.

Az országos ifjúságvezető politikai jelentése

1942. február 24-én 30.189/1942-es számú rendeletében az akkori kultuszminiszter, Hóman elfogadta az azelőtt 8 hónappal alapított ifjúsági szövetség alapszabályát.⁴⁷¹ Ezzel új fejezet kezdődött a magyarországi német népcsoport ifjúsági munkájában.

Míg eddig csak az illegális munkára volt szükség, azaz a széles tömegek eszmei befolyásolására, most lehetővé vált a második szükséges lépés megtétele a munkában: a szervezeti összefogás és betagolás.

Noha a Német Ifjúság alapszabályzata átmenetet képvisel a egyesületi szabályzat és a vezetőkörpontú irányvonal között, azért meg kell állapítani, hogy ez már a kezdetek óta olyan jogokat biztosított a DJ-nak, amelyek jól kiépített ifjúsági munkát tesznek lehetővé. Fájdalmas volt számunkra, hogy mégiscsak sor került az alapszabály megváltoztatására, és ez megghiúsította annak lehetőségét, hogy megragadjuk azokat az ifjakat is, akik nem Volksbund-tagok gyermekei. Ez a kényszer annál inkább érthető, mert más, például vallási jellegű ifjúsági mozgalmakkal (KALOT)⁴⁷² szemben nem alkalmazták.

Meg kell állapítani, hogy nem tartjuk magunkat szigorúan a szabályzathoz, hanem ezen felül megpróbáljuk azokat az ifjakat is bevonni, akiknek a szülei nem Volksbund-tagok. Egyáltalán megállapítandó, hogy a legális keret sokszor csak ürügy. A magyarországi Német Ifjúság számára a legfőbb tény, hogy még mindig a Leventében, az államifjúságban kell szolgálatot teljesítenie. A kétféle nevelési tényező, ami természetesen a különbözőségnek, egymásra hatása során nem egészíti ki egymást, hanem ellenségesen szemben áll egymással, ami idővel elviselhetetlen és a továbbiakban a legsúlyosabb teher lesz a Német Ifjúság számára. Az Országos Ifjúságvezetés már a legalitás kezdetétől törekedett a Levente brutális módszereinek megfékezésére. Az addig kellemtelen jelenségekre okot adó kérdések tisztázásra kerültek Béldy Alajos altábornaggyal, magyar országos ifjúsági vezetővel kötött megállapodással.⁴⁷³

⁴⁷¹ Ld. ebben a kötetben.

⁴⁷² Katolikus Agrárfiússági Legényegyesületek Országos Testülete (KALOT).

⁴⁷³ Ld. ebben a kötetben.

Az államifjúsággal való háromnegyed évi együttműködés során kiderült, hogy a Levente vezetése hajlandó volt korrekt módon tartania magát a szerződés utasításaihoz. Míg korábban a Levente szervezet volt a Német Ifjúsággal szemben a legnagyobb brutalitási tényező, most megállapítható, hogy ez általában megváltozott.

Természetesen továbbra is előfordulnak összetűzések, különösen az olyan leventeoktatókkal, akik őrnagyok. Objektíven megállapítható azonban, hogy vészes esetekben a leventevezetés mindig segítséget nyújtott.

Összességében a Levente és a DJ együttműködéséről elmondhatom: a munkaterületek elhatárolása, amelyet törvényes meghatározások és megegyezések írnak elő, jó hatással volt a DJ-ra.

A hivatalos politikai hatóságok lényegesen több nehézséget okoznak. Különösen megemlítenéek itt a községek jegyzői, akik az ifjúságunkat ott büntetik meg, ahol tudják. Nagyon szomorú szerepet játszanak a népiskolai tanítók, akik a DJ-tagokat (a DJ-tagság 6 éves kortól kezdődik)⁴⁷⁴ gyakran brutálisan megfenyítik, ha ezek a magyarok számára megnyert tanító tilalma ellenére ellátják a szolgálatukat. Ezt orvosolni nehéz, mivel a kultuszminisztériumhoz fűződő kapcsolataink nem jók, aminek következtében ez a minisztérium erősen elutasító magatartást tanúsít. Egyébként hasznosan hatott ki a munkánkra, hogy a nyárutón kényszerből belső munkát végeztünk így a hatóságnak nem volt rálátása a munkánkra.

Nem tudom megkerülni a DJ munkájának és nehézségeinek ecsetelésekor, hogy utaljak a politikai katolicizmus munkájára. A nagyszabású toborzási akciónk következménye volt, hogy az ellenoldal is aktivizálódott. Újra létrejött a Jugendruf című katolikus ifjúsági lap.⁴⁷⁵ A jezsuiták által vezetett ifjúsági szervezet, a KALOT megpróbálta az utolsó pillanatban ifjúságunkat magához ragadni. Semmilyen módszert nem hagytak ki. Az érdi népfőiskolán elsősorban a német községek lelkészeit és káplánjait képezték. Noha a Fegyveres SS-akció során a vezetőink nagy része elveszett, képesek voltunk nemcsak felvenni a harcot a KALOT-tal, de a helyünket is megállni. Ezt bizonyítja, hogy ha egy eszmét fanatikus idealizmussal visznek előre, minden körülmények között győzedelmeskedik. A harc a német fiúk és lányok azon csekély százalékáért zajlott és zajlik, akik még nem tartoznak a DJ-hoz, akár azért, mert politikailag teljesen inaktívak, vagy akár azért, mert kezdetektől fogva az ellenséges oldal rendelkezésére álltak. Összességében elmondható, hogy se a Jugendrufnak, se a KALOT-nak, KALÁSZ-nak⁴⁷⁶ vagy bármi más szervezetnek nem sikerült benyomulni a soraink közé vagy azokat szétzilálni. A sporttevékenységünk miatti – különösen a lányok esetében – szószéki dühöngés szintén nem változtatott semmin. A táncmulatságok, amelyek az ifjúságunk elcsalására voltak hivatottak, siker nélkül maradtak (a magyarországi Német Ifjúság tánctilalom alatt áll).

A teljes DJ-szervezet a legnagyobb igénybevételnek volt és van kitéve. A fiatal emberek ma messze a koruk felett álló munkát és felelősséget kell, hogy vállaljanak. Így ma a

DJ minden olyan erő nagy iskolájává lett, ami holnap az itteni németiség sorsát hivatott előrevinni.

Huber s. k.
országos ifjúságvezető

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

53.

Általános jelentés a népi német ifjúsági munka állásáról Magyarországon

A DJ-alapszabályzat januári elfogadása révén a magyarországi német népcsoport számára először vált lehetővé, hogy az ifjúságot legális úton fogja össze. Ezzel új perspektívák nyíltak meg az ifjúsági munka előtt. Először is egy nagyszabású toborzást kellett végrehajtani, hogy Magyarország német ifjúságának minél nagyobb százalékát sikerüljön megragadni. A Fegyveres-SS-akció miatt ez a toborzás áprilisig halasztásra került. A DJ a Fegyveres SS rendelkezésére bocsátott:

- 7 területvezetőből 4-et
- 11 részlegvezetőből 8-at
- és közel 100 alsóbb vezetőt.

Elsőként tehát a vezetőség ezen réseit kellett megszüntetni.

Az április 1-től június 1-ig tartó nagy toborzás 80.000 tagot hozott a „Német Ifjúságnak”. A nyári félévre a következő fő feladatok adódtak:

- 1.) A teljes tagságnak alapvető világnézeti, sport- és tartásbéli kiképzést kellett kapnia, hogy az oktatási munkát 1943 tavaszától egy biztos platformról lehessen megindítani. Ezért minden DJ-tagnak teljesítménypróbának kellett eleget tennie, ami a továbbiakban is minden új belépő által teljesítendő. Szeptember végére véget értek ezek a teljesítménypróbák.
- 2.) A teljes DJ-nak készenlétben kellett állnia az egyre inkább előtérbe lépő háborús feladatokra, és alkalmazást nyert a „haza háborús gazdasági szolgálatában”.
- 3.) Végre kellett hajtani a rajok, csoportok, csapatok és törzsek felépítését és ezen egységek élére a szükséges vezetőket keresni és kiképezni.
- 4.) A viszonylag kicsi segéderőknek meg kellett oldani a toborzás után adódó igazgatástechnikai feladatokat, mint a tagdíjak szabályozását, a tagsági lapok előállítását, a tagsági igazolványok kézbesítését stb.

Ezek a nyári félévre kiszabott feladatok mind megoldódtak az igazgatástechnikai munkálatok egy részét kivéve, amit pénz- és munkaerőhiány miatt a téli félévre kellett halasztani. Augusztus végén Újverbáson került sor egy kiválasztó táborra a tanárképző intézet számára.

⁴⁷⁴ A gyakorlatban a DJ-nak nem maradt kapacitása, hogy a 6–10 éves korosztályt is megszervezze, csak kísérletek történtek rá.

⁴⁷⁵ Jugendruf. Monatsschrift junger deutscher Katholiken [Hív az ifjúság. Ifjú német katolikusok havi lapja] – 1942 és 1944 között megjelenő német nyelvű katolikus ifjúsági lap.

⁴⁷⁶ Katolikus Asszonyok és Lányok Szövetsége (KALÁSZ).

Újjászerveztük az ifjúsági lapot, ami a Jugend voran⁴⁷⁷ nevet kapta.

A DJ-teljesítménypróba kapcsán szeptemberben minden területben sportünnepeket tartottak, az országos sportverseny első alkalommal 1943-ban kerül megrendezésre. A téli félév terveit a magasabb vezetők balatoni táborában beszélték át és magyarázták el. Legfőbb feladatként a teljes DJ világnézeti, politikai képzése és a vezetőség általános képzése jelentkezett.

Az Országos Ifjúságvezetés havonta kiad egy munkalevelet. A budapesti országos vezetőképző iskolában a csapatvezetőket és ifjúcsapat-vezetőket 14 napos képzésekre fogjuk össze, a csoportvezetők és ifjúcsoport-vezetők a területvezetők 7 napos táborában kapnak képzést, míg a rajvezetőket és ifjúrajvezetőket a törzsvezetők képezik ki. A képzési munka még zajlik, március végére fog lezárulni. A VDU különböző hivatalaival jól alakul a közös munka. Az Oktatási Hivatallal létrejött egy szerződés, ami hamarosan még egy, a tanárképző intézetekről szóló szerződéssel bővül.⁴⁷⁸ A megkötött és tervezett szerződés másolatai mellékelve. Előkészületben van egy szerződés a Testgyakorlás Hivatalával is.

Tervezet: Az áprilisban sorra kerülő felvétel és magasabb alakulatokba való átadás után a következő feladatok várnak megoldásra:

- 1.) Országos ifjúsági sportverseny lebonyolítása; zárásként országos ifjúsági nap,
- 2.) Megnövelt bevetés a haza háborús gazdasági szolgálatában,
- 3.) Az Ifjúnép tevékenységének intenzívebbé tétele,
- 4.) Lehetőség szerint nyári táborok és utak kivitelezése,
- 5.) DJ-kultúrnap Budapesten,
- 6.) Kiválasztó tábor a tanárképző intézetek számára,
- 7.) Együttműködés a népi német gyermeknyaraltatási akcióval.⁴⁷⁹

Az Ifjúnép munkája: Minden, amit a jelentés a DJ-ről tartalmazott, érvényes az Ifjúnép munkájára is. Azáltal, hogy még a felépítéssel vagyunk elfoglalva, teljesen a DJ-munkájával fonódik egybe.

törzsvezető

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, R 100 398.

⁴⁷⁷ Jugend voran. Zeitung der Deutschen Jugend in Ungarn [Előre ifjúság. A Magyarországi Német Ifjúság lapja] – a DJ központi lapja 1942 és 1944 között, Böss Fülöp és Worst Richárd szerkesztésében jelent meg.

⁴⁷⁸ Ld. ebben a kötetben.

⁴⁷⁹ Kinderlandverschickung.

54.

A I. Főosztály éves jelentése

Szervezési Osztály:

A nagy toborzás után végrehajtásra került az NI felépítése. Az ápriliséig használt „területi ifjúságvezetőség” elnevezés „DJ-területvezetőségre”-re változott, csakúgy, mint hogy a „körzeti ifjúságvezető” helyett a „DJ-törzsvezető” lett bevezetve.

A magyarországi Német Ifjúságához tartozik:

7 NI-terület és

32 törzs

A csapatokba osztás még nem végleges, mivel néhány kivétellel egy csapat több, gyakran egymástól 10 km-re lévő helységekre terjed ki, a felállításuk mindig a kedvező közlekedési lehetőségekhez és a megfelelő vezető rendelkezésre állásához igazodik. Az Ifjúnép egy-egységei a ifjúcsapat-vezetőig önállóak, a törzsvezető egyben mindig ifjúsági törzsvezető is és többnyire főfoglalkozású. A vezetői és ellenőrzési feladatokon túl ő illetékes az adminisztrációban is, mivel a jelenlegi állás szerint lehetetlen a ifjúcsapatokban, illetve a csapatokban igazgatási osztályokat létrehozni. Ugyanebből az igazgatástechnikai, de egyben politikai okból lett az állomáshely-vezető (Standortführer) szolgálati helye fenntartva. Az adott hely vezetője a mindenkor rangidős DJ-vezető.

A DJ Hitlerjugend mintájára történő maradéktalan felépítésével szemben akadályok merültek fel, amelyek az alábbi két tényezőn alapulnak:

1.) Az alkalmas alsóvezetők teljes hiánya és

2.) a törpefalvak és szóróványtelepülések léte, ahol gyakran mindössze 5–6 Ifjúnép- és ugyanannyi DJ-tag van. Az ilyen törpefalvak közé sok más nemzetiségű helység is vegyül, így egy csapat területét nézve akkora, mint a Birodalomban egy HJ-körzet területe. Ehhez jön még a megfelelő közlekedési lehetőségek hiánya. A DJ egyenlőzettel való felruházása csak lassú előrelépést mutat, mivel Magyarországon hiány van textilárúknak.

A rang- és szolgálati jelzések, karháromszögek stb. kapcsán nem történt intézkedés, mivel már 1941 augusztusa óta várunk egy minden népcsoportra érvényes szabályozásra.

Az ifjúság általános bevetése mellett az 1941/42-es télisegély-akción, januárban megtartásra került egy DJ-áldozatnap, ami a télisegély-akciónak 68.000 pengőt hozott.

Több mint 200 fiatal vett részt a szülőhelyén kívüli aratásokon. A teljes DJ a haza háborús gazdasági szolgálatában kereken 420.000 munkaórát teljesített helyi bevetések során.

A következő negyedév tervezete:

1.) A rendszeres szervezési jelentések bevezetése

2.) Létszámjelentés bevezetése

3.) Az átvételek és a tízévesek felvételének előkészítése és végrehajtása.

Személyügyi Osztály:

A Személyügyi Osztálynak nincs vezetője, a lányrészleg vezetője végzi a munkát. Mivel a személyi ügyekben még járatlan, akad néhány szabályozatlan dolog. A munkát különösen

nehezíti, hogy a vezetőség szokatlanul sokszor változik. Többször is változtak a nevek, a csapatvezetők még gyakrabban.

Az állandó változtatás oka

a) az alkalmas vezető személyiségek távozása a Fegyveres SS-be vagy a Honvédségbe,
b) a népcsoport hiánya olyan emberekben, akik valamennyire alkalmas szellemi képességben részesültek vagy saját maguk sajátították volna el,

c) azáltal, hogy mi és a Volksbund is mint olyanok a felépítéssel vagyunk elfoglalva és egyszerre nagyon sok emberre van szükségünk, a szóba jöhető emberek még minden tapasztalat nélkül állnak ott és eddig aligha figyelhetőek meg vezetői képességeik szempontjából; mindig csupán idővel derül ki, hogy alkalmasak-e, vagy nem.

Az Országos Ifjúságvezetésben a következő törzsjegyzék van:

Az Országos Ifjúságvezetés minden dolgozójáé,

a területek minden vezetőjéé,

a területvezetőségek véglegesen alkalmazott főrésztörzses- és résztörzses vezetői,

a törzsek véglegesen alkalmazott vezetői.

Minden területvezetőségben van egy vezetői nyilvántartás:

a területvezetőség összes dolgozójáról, amennyiben nem főrésztörzses vezető vagy résztörzses vezető, a csapatok vezetőjéről vagy az állomáshely-vezetőkről.

Az Országos Ifjúságvezetés, a területek és a törzsek vezetéséről szóló jelentés e jelentés mellékletében található.

A magyarországi Német Ifjúság szervezete

7 DJ-terület:

I. DJ-terület	Sváb Törökország
II. DJ-terület	Közép
III. DJ-terület	Bakony
IV. DJ-terület	Nyugat-Magyarország
V. DJ-terület	Szatmár és Kárpátok
VI. DJ-terület	Észak-Erdély
VII. DJ-terület	Bácska

I. DJ-terület

10 törzs:

I. törzs	Hőgyész – 7 csapat
II. törzs	Bonyhád – 9 csapat
III. törzs	Pécsvárad – 5 csapat
IV. törzs	Mohács – 6 csapat
V. törzs	Háromszög ⁴⁸⁰ – 4 csapat

⁴⁸⁰ Baranya-háromszög.

VI. törzs	Villány – 4 csapat
VII. törzs	Pécs – 4 csapat
VIII. törzs	Mágocs – 8 csapat
IX. törzs	Almamellék – 8 csapat
X. törzs	Somogydöröcske – 4 csapat

II. DJ-terület

4 törzs	
I. törzs	Budapest – 5 csapat
II. törzs	Budai-hegység – 6 csapat
III. törzs	Dél – 8 csapat
IV. törzs	Észak – 9 csapat

III. DJ-terület

4 törzs	
I. törzs	Veszprém – 4 csapat
II. törzs	Zirc – 3 csapat
III. törzs	Mór – 4 csapat
IV. törzs	Komárom – 4 csapat

IV. DJ-terület

3 törzs	
I. törzs	Sopron – 4 csapat
II. törzs	Mosoni-síkság – 5 csapat
III. törzs	Rába-völgy – 3 csapat

V. DJ-terület

4 törzs	
I. törzs	Kelet – 3 csapat
II. törzs	Észak – 3 csapat
III. törzs	Szamos – 2 csapat
IV. törzs	Mannherz-körzet ⁴⁸¹ – 4 csapat

⁴⁸¹ Mannherz István a Volksbund és a Volksbundba belépni nem akaró helyi lakosok összecsapásának egyik áldozata volt Mezőpetrin, az emlékére nevezték el a körzetet. – TILKOVSKY Loránt, *Ez volt a Volksbund*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1978, 128.

VI. DJ-terület

3 törzs

I. törzs	Beszterce – 5 csapat
II. törzs	Szászlekenca – 3 csapat
III. törzs	Szászrégen – 2 csapat

VII. DJ-terület

6 törzs

I. törzs	Apatin-Zombor – 8 csapat
II. törzs	Baja – 5 csapat
III. törzs	Verbász – 6 csapat
IV. törzs	Hódság – 7 csapat
V. törzs	Palánka – 3 csapat
VI. törzs	Újvidék – 4 csapat

A területnek közvetlenül alárendelt csapat, illetve ifjúcsapat:

Újverbászi Tanárképző csapat

Újverbászi Gimnázium csapat

Újvidéki Polgári Iskola ifjúcsapat

A törzsek mindig lefedik a VDU körzeteit, földrajzi helyzetük és egy körzeti Volksbundtagsághoz (Kreishauptmannschaft) való tartozásuk miatt úgy lettek felosztva, hogy egyes törzsekben 3, másokban azonban 8 csapat van. Az ifjúcsapatok és csapatok beosztása fedi egymást.

a törzsvezető

Országos Ifjúságvezetőség

Országos ifjúsági vezető	Mathias Huber
Törzsvezető	Robert Kohler
I. Főosztály vezetője	Robert Kohler
II. Főosztály vezetője	Paul Lotz
III. Főosztály vezetője	Paul Lotz
Sajtóosztály vezetője	Fritz Hermann
V. Főosztály vezetője	Richard Worst
II. Főosztályvezető (Igazgatás)	Lorenz Kling

I. DJ-terület

Területvezető	Hans Christ
I. Főosztály vezetője	Konrad Zehner
II. Főosztály vezetője	Georg Hahn
Személyügyi Részleg vezetője	Heinrich Storck
V. Főosztály vezetője	Hans Wolf
I. törzs vezetője	Anton Schuster
II. törzs vezetője	Martin Noritz
III. törzs vezetője	Edmund Jäckl
IV. törzs vezetője	Franz Schmeissel
V. és VI. törzs vezetője	Johann Silberbauer
VII. törzs vezetője	Josef Faust
VIII. törzs vezetője	Franz Mayer
IX. törzs vezetője	Sepp Weiss
X. törzs vezetője	Elmer Gärtner

II. DJ-terület

Területvezető	Otto Binder
V. Főosztály vezetője	Rudolf Folten
Személyügyi Részleg vezetője	Egon Bernas
I. és II. törzs vezetője	Johann Wirostek
III. törzs vezetője	Johann Eisenkramer
VI. törzs vezetője	Johann Weitert

III. DJ-terület

Területvezető	Franz Kühn
I. törzs vezetője	Josef Jakobi
II. törzs vezetője	Josef Kroboth
III. törzs vezetője	Paul Moschberger
VI. törzs vezetője	Hans Mahr

IV. DJ-terület

Területvezető	Christian Weiss
I. Főosztály vezetője	Michael Stubenvoll
II. Főosztály vezetője	Ferdinand Wolfbeiss
I. törzs vezetője	Samuel Rath
II. törzs vezetője	Karl Spengler
III. törzs vezetője	Ferdinand Schuh

V. DJ-terület

Területvezető	Stefan Löchli
I. törzs vezetője	Karl Grandl
II. törzs vezetője	Josef Ginal

VI. DJ-terület

Területvezető	Fritz Schuller
Ifjúnép-referens	Rolf Clemens
II. Főosztály vezetője	Hanni Schneider
III. Főosztály vezetője	Reinhold Drescher
I. törzs vezetője	Georg Klein
II. törzs vezetője	Ernst Konnerth
III. törzs vezetője	Eduard Zikeli

VII. DJ-terület

Területvezető	Otto Kohler
II. törzs vezetője	Lorenz Daam
III. törzs vezetője	Christian Brücker
IV. törzs vezetője	Alfred Prandell

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, R 100 398.

55.

A Szervezési Osztály éves jelentése az 1942-es évről

Az április és június közötti nagy toborzási hullám után a DJ felépítése befejeződött. A leányterület-vezetők megkapták leánytörzs-vezetői kinevezésüket és a leánykörzet-vezetők szintén DJ-leánytörzs-vezetők lettek kinevezve. Míg ezek a változások könnyen megoldhatóak voltak, a csapatokba, csoportokba és rajok beállítása már sokkal nehezebben ment. Így esett, hogy a csoportokba sorolást csak 1942-es év végére sikerült végrehajtani és még ma sem szilárd. Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy egy-egy csapat nagy területet foglal magába, amibe sokszor más nemzetiségű falvak is benne foglaltatnak, így a csoport fogalma nem azt az egységet jelenti, mint a BDM-nél.⁴⁸² Ezen kívül hiányoznak a közlekedési eszközök és nem utolsósorban ez a megfelelő vezetőnőkön is múlik. Bár e

⁴⁸² Német Leányok Szövetsége (Bund Deutscher Mädel, BDM) – a birodalmi Hitlerjugend 14–18 éves lányokat tömörítő alszervezete.

szempontból jobban állunk, mint a fiúk, mivel nekünk nem kellett a vezetőket átadnunk, a csapatvezetőinknek alapos eligazításra van szüksége.

A magyarországi DJ DMB-jéhez⁴⁸³ 7 leányterület tartozik 32 leánytörzsszel. A leányterületek és leánytörzsek felosztása teljesen fedi a DJ felosztását területekre és törzsekre. A mindenkor DJ-törzsek és leánytörzsek pedig mindig a VDU körzettel egyeznek meg. Ez földrajzi helyzetét tekintve mindig a körzeti Volksbund-tagságot (Kreishauptmannschaft) követi, hogy mindig csak egy hatósággal kelljen tárgyalni. A lányok és ifjúleányok egyenruhájának ügye még a kezdeti lépéseknél tart. Egyrészt a textilárak nehéz beszerezhetősége és népcsoportunk anyagi nehézségei miatt, másrészt új szabásokra és mintákra várunk. Nagyon kíváncsi lenné, ha itt is a fiúkéhoz hasonló megoldás születne.

A lányok a télisegély-akcióban történő bevetése mellett elsősorban a háborús segélyszolgálat számára álltak rendelkezésre. Több mint 400 lány teljesített munkaszolgálatot aratási vódában és iskolaszolgálaton. Helyi közösségi bevetés során a lányok és ifjúleányok kb. 200.000 munkaórát teljesítettek.

A következő negyedéves terv:

- 1.) A rendszeres szervezési jelentés bevezetése
- 2.) A létszámjelentés bevezetése
- 3.) A JM⁴⁸⁴ átvétele és a 10 évesek felvétele
- 4.) Egyenruha-kérdés

Leánytörzs-vezető

A magyarországi DJ leányszervezetének szervezési terve

7 DJ-leányterület:

I. DJ-leányterület	Székelykeresztúr
II. DJ-leányterület	Közép
III. DJ-leányterület	Bakony
IV. DJ-leányterület	Nyugat-Magyarország
V. DJ-leányterület	Szatmár és Kárpátok
VI. DJ-leányterület	Észak-Erdély
VII. DJ-leányterület	Bácska

I. DJ-leányterület

10 leánytörzs:

I. leánytörzs	Hőgyész – 7 csapat
II. leánytörzs	Bonyhád – 9 csapat
III. leánytörzs	Pécsvárad – 5 csapat

⁴⁸³ Német Leányszövetség (Deutscher Mädelbund, DMB) – a DJ 14–18 éves lányokat összefogó alszervezete.

⁴⁸⁴ Ifjúleányok Szövetsége (Jungmädelbund, JM) – a DJ 10–14 éves lányokat tömörítő alszervezete.

IV. leánytörzs	Mohács – 6 csapat
V. leánytörzs	Háromszög ⁴⁸⁵ – 4 csapat
VI. leánytörzs	Villány – 4 csapat
VII. leánytörzs	Pécs – 4 csapat
VIII. leánytörzs	Mágocs – 8 csapat
IX. leánytörzs	Almamellék – 8 csapat
X. leánytörzs	Somogydöröcske – 4 csapat

II. DJ-leányterület

4 leánytörzs

I. leánytörzs	Budapest – 5 csapat
II. leánytörzs	Budai-hegység – 6 csapat
III. leánytörzs	Dél – 8 csapat
IV. leánytörzs	Észak – 9 csapat

III. DJ-leányterület

4 leánytörzs

I. leánytörzs	Veszprém – 4 csapat
II. leánytörzs	Zirc – 3 csapat
III. leánytörzs	Mór – 4 csapat
IV. leánytörzs	Komárom – 4 csapat

IV. DJ-leányterület

3 leánytörzs

I. leánytörzs	Sopron – 4 csapat
II. leánytörzs	Mosoni-síkság – 5 csapat
III. leánytörzs	Rába-völgy – 3 csapat

V. DJ-leányterület

4 leánytörzs

I. leánytörzs	Kelet – 3 csapat
II. leánytörzs	Észak – 3 csapat
III. leánytörzs	Szamos – 2 csapat
IV. leánytörzs	Mannherz ⁴⁸⁶ – 4 csapat

⁴⁸⁵ Baranya-háromszög.⁴⁸⁶ Mannherz István a Volksbund és a Volksbundba belépni nem akaró helyi lakosok összecsapásának egyik áldozata volt Mezőpetrin, az emlékére nevezték el a körzetet. – TILKOVSKY Loránt, *Ez volt a Volksbund*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1978, 128.

VI. DJ-leányterület

3 leánytörzs

I. leánytörzs	Beszterce – 5 csapat
II. leánytörzs	Szászlekenca – 3 csapat
III. leánytörzs	Szászrégen – 3 csapat

VII. DJ-leányterület

6 leánytörzs

I. leánytörzs	Apatin-Zombor – 8 csapat
II. leánytörzs	Baja – 5 csapat
III. leánytörzs	Verbász – 6 csapat
IV. leánytörzs	Hódság – 7 csapat
V. leánytörzs	Palánka – 3 csapat
VI. leánytörzs	Újvidék – 3 csapat

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

56.

A Személyügyi Osztály éves jelentése az 1942-es évről

A Személyügyi Osztály egész munkája az elmúlt évben a felépítés jegyében zajlott. A DJ engedélyezése után mindenekelőtt a leányterületek és leánytörzsek élére kellett megfelelő lényvezetőket állítani.

Mivel a lánymunka még a felépítésnél tart, nagy hiány van a munkaterületeikhez szükséges képzettséggel és munkatapasztalattal rendelkező lényvezetőkben. Mindig csak idővel az alkalmazás után derül ki, hogy valóban alkalmasak-e, vagy nem. Ebből következett, hogy az év folyamán mind a leánytörzsek lényvezetői, mind a lánycsapatok vezetői nagyon gyakran cserélődtek. Ez megnehezíti a törzsjegyzékek felállításával kapcsolatos munkát.

Az Országos Ifjúságvezetésben törzsjegyzék van:

Az Országos Ifjúságvezetés összes munkatársnőjéről,

az összes leányterület lényvezetőjéről,

a leányterület-vezetőségek részlegvezetőiről

Az összes véglegesített leánytörzsvezetőről.

Az összes leányterület vezetőségében van egy kartoték:

a leányterület-vezetés összes munkatársnőjéről,

a lány- és ifjuleánycsapatok vezetőiről,

a helyi lány- és ifjuleány-vezetőről

E beszámoló mellékletében található az Országos Ifjúságvezetés, a leányterületek és a leánytörzsek betöltéséről szóló jelentés.

A tanfolyamokon megnövelt mértékben kell válogatást végezni, hogy a leánytörzseket és csapatokat megfelelő és alkalmas vezetőkkel lehessen ellátni.

A következő hónapokban visszajönnek a Birodalomból azok lányok, akik az előző évben vezetőnői képzésben vettek részt. Ezeket lányokat be kell tagolni a munkába, elsősorban a még betöltetlen leánytörzsek és részelemek feltöltése szükséges az egyes leányterület-vezetőségekben.

Ebben az évben is nagyobb számú lányt küldünk képzésre a Birodalomba, hogy bővítsük a kiképzett vezetőlány-utánpótlást.

Név szerint megadom azokat a lányokat, akik vezetőlány-képzésre utaznak a Birodalomba.

Liesl Rosenauer

Országos Ifjúságvezetőség

Leány-törzsvezető	Käthe Jung
Szervezési Osztály vezetője	
Személyügyi Osztály vezetője	Liesl Rosenauer
Kultúrosztály vezetője	Mitzi Schmidt
Világneveti Osztály vezetése	Klara Berner
Szociális Osztály vezetője	Gudrun Weimar
Barkácsolásügy referense	Gudrun Weimar
Technika (Barkácsolás tanárnő)	Nelly Karly
Ifjuleány-referens	Liesl Rosenauer

I. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Marianne v. Ondreykovics
Szervezési és Személyügyi Részleg vezetője	Gisela Weldin
Kultúrrészleg vezetője	Barbara Pipus
I. leánytörzs vezetője	Hermine Faik
II. leánytörzs vezetője	" "
III. leánytörzs vezetője	Elisabeth v. Ondreykovics
IV. leánytörzs vezetője	Hedwig Land
V. leánytörzs vezetője	Anna Madjar
VI. leánytörzs vezetője	" "
VII. leánytörzs vezetője	Gisela Weldin
VIII. leánytörzs vezetője	Liesl März
IX. leánytörzs vezetője	Rosa Schneider
X. leánytörzs vezetője	Liesl Weisheit

II. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Annemarie Rosner
Kultúrrészleg vezetője	Grete Reisenbüchler
I. leánytörzs vezetője	Trude Wagner
II. leánytörzs vezetője	Gretl Reisenbüchler
III. leánytörzs vezetője	Maria Thieringer
IV. leánytörzs vezetője	Anna Lackner
V. leánytörzs vezetője	Lene Ledig

III. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Gretl Salamon
Kultúrrészleg vezetője	Theresia Seidl
I. leánytörzs vezetője	Paula Bruckner
II. leánytörzs vezetője	Barbara Marx
III. leánytörzs vezetője	Theresia Seidl
IV. leánytörzs vezetője	"

IV. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Suse Stelzer
Testnevelési Részleg vezetője	Paula Steiner
I. leánytörzs vezetője	Maria Fleiffer
II. leánytörzs vezetője	Christine Steiner
III. leánytörzs vezetője	Anna Steiner

V. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Lisbeth Hütter
Szervezési Részleg vezetője	Grete Steinbinder
I. leánytörzs vezetője	Helene Sterzel
II. leánytörzs vezetője	Maria Kais
III. leánytörzs vezetője	betöltetlen
IV. leánytörzs vezetője	Grete Steinbinder

VI. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Lieselotte Stürzer
Szervezési és Személyügyi Részleg vezetője	Gertrud Henel
Testnevelési Részleg vezetője	Klothilde Zikeli
Kultúrrészleg vezetője	Helgard Krauss
I. leánytörzs vezetője	Maria Breckner

II. leánytörzs vezetője	Herta Langenhan
III. leánytörzs vezetője	Gerda Keintzel

VII. DJ-leányterület

Leányterület-vezető	Angela Hess
Szervezési Részleg vezetője	Lene Lauber
Kultúrrészleg vezetője	Hildegard Metz
Világneveti Nevelés Részleg vezetője	Hella Maldacker
I. leánytörzs vezetője	Gisela Pfaff
II. leánytörzs vezetője	betöltetlen
III. leánytörzs vezetője	Suse Schmidt
IV. leánytörzs vezetője	Klara Dörner
V. leánytörzs vezetője	Lene Küster
VI. leánytörzs vezetője	Liesl Rörich

Leányvezeő-képzés a Birodalomban 1943/44

Népi Német Leányiskola, Berlin-Zehlendorf

Hilde Farkas	Rajka	IV. terület
Therese Jordan	Környe	III. "
Dorothea Jeisel	Tiszaistvánfa	VII. "
Hedwig Lang	Nyomja	I. "
Katharina Müller	Alsonána	I. "
Barbara Marx	Tarján	III. "
Martin Pfeiffer	Sopron	IV. "
Magdalene Heidrich	Törökbálint	II. "
Hedwig Schrauf	Balf	IV. "
Erna Türk	Szászrégen	VI. "

Heidehofschnle Stuttgart, kereskedelmi osztály:

Hedwig Ritter	Püspöklak	I. terület
Emma Bucholz	Kübekháza	II. "
Hertha Braedt	Felsőszászfalu	VI. "
Anna Fasching	Sopron	IV. "
Maria Bertleff	Beszterce	VI. "
Gertrud Kasper	Szászrége	VI. "
Gisela Budisch	Kübekháza	II. "
Maria Zollitsch	Szentfűlöp	VII. "

Heidehofschnle Stuttgart, háztartási osztály:

Theresa Gangl	Levél	IV. terület
Maria Kapitány-Hauptmann	Hegyeshalom	IV. "
Herta Langenhan	Beszterce	VI. "
Resl Neumann	Sajkaszentiván	VII. "
Käthe Schmidt	Ókér	VII. "
Käthe Schneider	Beszterce	VI. "
Gerda Sturm	Kolozsvár	V. "
Magda Straub	Pápa	IV. "
Helene Wack	Ókér	VII. "

Sportkiképzés:

Ingeborg Fabian	Szászrégen	VI. terület
-----------------	------------	-------------

Barkácskiképzés:

Erna Graef	Szászrégen	VI. terület
Helga Morascher	"	"

Népzenei és ifjúsági zenei vezetők szemináriuma, Weimar

Elisabeth v. Ondreykovics	Pécs	I. terület
---------------------------	------	------------

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, R 100 398.

57.

Éves jelentés a magyarországi leánymunkáról

A teljes magyarországi leánymunka még erősen fejlődése kezdetén áll. A leányterületek különbözősége miatt, amiket az egyes településterületek nagy ellentétei okoznak, még sokáig kell olyan leánymunkát kifejtenünk, amely meg kell, hogy feleljen embereink adottságainak. Fontos azonban, hogy az 1942-es évben a munka minden leányterületben azonos intenzitással haladt előre és a helyi viszonyoknak megfelelően mindenhol jelentős mértékben előre is jutottunk. Ez elsősorban annak a körülménynek köszönhető, hogy az ifjúsági szervezet és vele együtt a DJ alapszabályzata⁴⁸⁷ engedélyezésre került. Ha ez nem esett volna időben egybe a Fegyveres SS-akcióval, akkor egész munkánk során még nagyobb sikert könyvelhettünk volna el. Így viszont egy kisebb visszaesés következett be.

⁴⁸⁷ Ld. ebben a kötetben.

Főleg a leánytörzsek vezetőnőinek kellett beugraniuk és némelyik területben még most is át kell vállalniuk az igazgatást, sőt a törzsek képzését is.

Rögtön a DJ-alapszabályzat engedélyezése után megindult egy nagy toborzóakció, ami áprilistól júniusig tartott. Ennek eredményeként 45.000 lányt és ifjuleányt kaptunk a sorainkba. Világos, hogy ezzel még messze nincs minden magyarországi német lány bevonva. Ez még néhány évig el fog tartani és sok munkával jár még, amíg ezt állíthatjuk majd. A nyári hónapok alatt a bevont DMB⁴⁸⁸-lányok és ifjuleányok a DJ-teljesítménypróbára készültek fel. Ez világnézeti kérdésekből és sportteljesítményből áll. Mindkettő nagyon egyszerűen volt megtartva és a vidéki viszonyainkhoz igazodott. Szeptember végére a DJ-teljesítménypróba lezárult. Minden toborzás után hozzánk jött új DJ-tagnak is ki kellett állnia a próbát. Így már a kezdetnél látszott, hogy mi nem csak követelünk. Azáltal, hogy a teljesítménypróbán tagjainkat sportos követelmények elé állítottuk, felébresztettük a játék és sport örömét is. Szeptembertől egészen októberig sportünnepekre, körzeti sportünnepekre és 5 leányterületen területi sportünnepekre került sor. Noha nem volt szakképzett erőnk, és a szervezés és kivitelezés hagyott némi kívánnivalót maga után, ez volt a paraszti ifjúság első felbuzdulása, ami szakított a fajidegen világnézettel és minden ellenségeskedés ellenére kitartott az új ideálja mellett.

Már a toborzás, de főleg annak lezárulása után megkezdődött az egységek átszervezése. Így ma már az egész ország leány- és ifjuleány-csapatokra oszlik. Míg az 1941-es évben és az 1942. év kezdetén a munka fő súlypontja a leányterület-vezetések felépítésére helyeződött, még mindig szükségesnek bizonyul az Országos Ifjúságvezetés és osztályainak kiépítése. Csak így végezhető a jövőben átlátható és egységes munka. Mivel a szükséges osztályvezetőkben hiány van, a jövőben különösen az osztályvezetők feladata lesz, hogy az ifjúsági munka egy részét is elvégezzék. A nyár folyamán tulajdonképpen feladatai mellett a lánymunka beépült a haza háborús gazdasági szolgálatába is. Az ifjuleányok gyógynövényeket gyűjtöttek és kalászt szedtek. A lányok közösségi- és egyéni bevetés során segítettek parasztjainknak a mezei munkában. Egyrészt nagyon örömteli, hogy messze több lány jelentkezett, mint amennyire összesen szükség volt, másrészt szomorú, hogy parasztjaink nem engedik őket segíteni.

Ezenkívül leányaink és vezetőnőinket a gyerekek kísérőiként és táborvezetőnként a népi német gyermeknyaraltatási akcióban is bevezettük. Különösen megemlítendő az aratási óvodákban vállalt szolgálatunk. A DMB vezetőnők és lányok 400 aratási óvodát és napközi otthont vezettek. Az utolsó pillanatban ugrottunk be. Ezeket a lányokat nagyrészt a leányterület-vezetők maguk keresték meg, akik később az aratási óvodák óvónőit felügyelték.

A magasabb vezetőnők balatoni szabadidőtáborának alkalmával megbeszélésre került a téli szolgálati terv. Ez feladatul tűzte ki a vezetőnők és leányok világnézeti és kulturális oktatását. Noha a teljes tervet gondosan és időben kidolgozták, mégis problémák léptek fel különösen a közvetett képzés kivitelezésében. Az Oktatólevelek (Schulungsbrief) – amely első alkalommal nyomtatásban is megjelent – a cenzúra miatt akkora késedelmet szenvedett, hogy el kellett tőle tekintenünk és újra kivonnunk az oktatásból. Sokkal nagyobb sikert mutatnak maguk a tanfolyamok, amelyek még 1943. áprilisig zajlanak.

⁴⁸⁸ Német Leányszövetség (Deutscher Mädelsbund, DMB) – a DJ 14–18 éves leányokat összefogó alszervezete.

A kultúra területén mind a barkácmunka, mind a zene- és a játékmunka megkezdődött az iskolákban. Itt még hozzá kell kezdenünk egy teljesen tervszerű munkához és szinte mindent újra fel kell építenünk, mivel népcsoportunk régi népi szokásaiból sokat hagyott feledésbe merülni. Örömteli azonban, hogy a lányoknak érzéke van hozzá, és azáltal, hogy zenereferens és barkácsreferens is van, ez a munkaterület tervszerűen továbbfolytatható.

A Szociális Osztály vezetőnőjének nagyon fontos kérdése is megoldódott. Leánymunkánk nagy hátrányára van, hogy nincsen testnevelési osztályvezetőnk. Nagyon remélem, hogy e kérdés az 1943-as évben megoldódik.

A DJ együttműködése a VDU hivatalaival és tagozataival jó. Egyrészt az Iskola- és Sporthivatal közt, másrészt az Országos Ifjúságvezetés között egyezmény⁴⁸⁹ kötött, ami az elhatárolódást és egymás munkaterületének kölcsönös támogatását szolgálja. Az iskolatanáccsal való együttműködést mutatja a tanárképző intézetek az Országos Ifjúságvezetőség tanárnő kiválasztó tábora. Az egyes leányterületek anyákat iskolázó tanerőivel együttműködve a leányoknak csecsemőápolási tanfolyamokat tartottunk. A Német Népségély⁴⁹⁰ segítőkészen szintén gyakran a leányság rendelkezésére állt, akár a télisegély-akció, akár a KLV⁴⁹¹ vagy a haza háborús gazdasági segélyszolgálat kereteiben.

Tervezet

Az 1943-as év a következőképpen néz ki:

- 1.) A képzési munka lezárása
- 2.) Átvétel és felvétel április 20-án
- 3.) A vezetőnők kiképzése az aratási óvodák óvónőivé és játékok előállítására az aratási óvodák számára
- 4.) Országos sportverseny lebonyolítása egészségügyi felvilágosító munkával egybekötve
- 5.) Országos ifjúsági nap
- 6.) Budapesti kultúrnap
- 7.) Bevetés a télisegély-akcióban
- 8.) Válogatótábor a tanárképző intézet és az óvónőképző számára
- 9.) Önkéntes ifjuleány szabadidőtábor a Balatonnál, sport és kultúrmunkával összekötve
- 10.) A téli képzés megkezdése
- 11.) Karácsonyi kiállítás

A leányszervezetünk a Német Leányok Szövetségére és az Ifjuleányok Szövetségére tagolódik. A „Hit és Szépség”-tagozat még nem került felállításra. Jelenleg még nem tudjuk munkát jól felosztani és a számos munkaterületet egyszerre végezni, mert akkor munkánk felszínes maradna. Ezen kívül nincsenek meg a szükséges szakképzett munkaerők, akik a munkaközösségeket vezetnék. Egy leányterületben mindezek ellenére megkezdtek a munkaközösségek a tevékenységüket. Az élen most kiképzett DMB-vezetőnők állnak. Először

⁴⁸⁹ Ld. ebben a kötetben.

⁴⁹⁰ A Volksbund szegényeket, elesetteket segítő tagozata.

⁴⁹¹ Kinderlandverschickung – Gyermeknyaraltatási akció.

szándékosan csak szűk keretek között kezdtük ezt meg, hogy meglássuk sikeres lesz-e. A 10–21 éves lányok szervezetén kívül a DJ-alapszabályzat keretein belül a gyermekcsoportok⁴⁹² is elfogadásra kerültek. A velük való foglalkozás főként a leányvezetők feladata. Az egyes helyeken a gyermekcsoportokkal gyakran a nőszervezet is foglalkozik. Hogy e munkának különös jelentősége van, annál is tisztább, mert belegondolva ezek a gyerekek szinte kizárólag magyar iskolákból jönnek, miáltal sokszor elfelejtik az anyanyelvüket.

Leány-törzsvezető

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, 100 398.

58.

Éves jelentés a magyarországi ifjuleány-munkáról

Amikor 1942. április közepén az országos ifjúsági vezetésbe jöttem és az ifjuleány munkát átvettem, éppen megkezdődtek az előkészületek a DJ nagy toborzásához, és az egész időszak a toborzás jegyében telt. Ez arra irányult, hogy az összes ifjút bevonjuk, aki még nem léptett azelőtt be a VDU-ba, mivel ez a lányokat csak 15. év felett foghatta össze.

A DJ toborzási munkája minden leányterületben tervszerűen végrehajtást nyert. Szülői esték, falu-esték révén, amelyek néha komolyabb, néha tágabb formában zajlottak, toborzó gyűléseken és nagy demonstrációkon mindenhol toboroztunk. Mindezekben a rendezvényeken az ifjuleányok is aktívan részt vettek és hozzájárultak mindenhol a toborzó akció sikeréhez. A sok nehézség ellenére, ami az ifjuleányokat a tanárok és papok részéről érte, nagy számban jelentkeztek és összeredményként az jelenthető, hogy a toborzási hullám lezárása után 15.000 ifjuleányt sikerült beszervezni.

Ezután a rajokat, csoportokat és csapatokat kellett őket beosztani, hogy végrehajtható legyen egy tervszerű felépítési munka.

Június-júliusban megkezdődött a képzés a felvételi vizsgához. Ehhez az LJF⁴⁹³ Oktatóleveleket adott ki a teljes DJ számára, melyek az ifjuleány-teljesítménypróba kérdéseit is tárgyalták. A kérdéseket a közösségi délutánon átbeszélték és az ifjuleányok lelkesen vettek részt. Mikor a leányterületekben a földeken végzett nagy nyári munka végét érte után a felvételi vizsgára sor került, az ifjuleányok a vizsgát átlagosan jobban teljesítették, mint a DMB⁴⁹⁴-lányok.

A télisegély gyűjtését célzó bevetésben az ifjuleányok szintén nem maradtak el. A 13–14 évesek itt-ott egyéni bevetésen voltak családoknál. Az aratási óvodákban a játékban és a gyerekek foglalkoztatásában gyakran ifjuleányok segítettek az óvónőknek. Egyes helyeken az aratási óvodáknak játékokat barkácsoltak. Sajnos tervszerű barkácmunka nem

volt végezhető, mivel munkaeszközökben nagy a hiány és az alsóbb egységek vezetői egyes képzéseken túl még egyáltalán nem végeztek ilyen munkát, és ezért ilyet az egységükben sem tudtak lebonyolítani.

A gyógynövénygyűjtés jó eredménnyel ment végbe a nyári hónapokban. Ezen kívül a parlagon fekvő területeket az egyes falvakban felásták, és ricinust, valamint napraforgót ültettek. Ezeket a növényeket állandó jelleggel az ifjuleányok kapálják és ápolják.

A VII. leányterület (Bácska) selyemhernyót tenyészt. A bábokat az államnak adták el, a pénz az egységhez került.

A birodalmi német KLV⁴⁹⁵ ifjuleány táboraival szintén együttműködést alakítottunk ki. A VI. leányterület (Észak-Erdély) ifjuleányai és az ottani KLV tábor ifjuleányai között megrendezett versenyekből az erdélyi ifjuleányok kerültek ki győztesen. Szászrégenben ezen kívül egy énekversenyre is sor került, amiben a birodalmi német ifjuleányok győztek.

A földeken végzett nyári munka befejezése után megkezdődött a leányterületekben az ifjuleány-vezetők képzése. A tanfolyamok 5–7 napig tartottak.

Ősszel sportversenyeket tartottak, amelyekben az ifjuleányok váltóversenyeken és néptáncon vettek részt. A IV., VI. és VII. leányterületben területi döntőkre került sor, ahol az ifjuleányok jó teljesítményt mutattak.

Mikor szeptemberben megkezdődött az iskola, a II. (Közép) és IV. (Nyugat-Magyarország) területből az ifjuleány-munka időleges visszaesését jelentették, mivel a tanárok, papok és apák megpróbálták az iskolai ifjúságunkat erősen befolyásolni. Ezt azonban hamarosan sikerült áthidalni a folyamatosan zajló közösségi estek és énekórák révén.

A DJ télisegély-napján az ifjuleányok is gyűjtöttek az akció javára és egy kis programot is adtak.

A karácsony előtti időszakban nagy lelkesedéssel vettek részt a katonák szeretet-adományainak csomagolásán. A karácsonyi vásár szervezésében szintén részt vettek. A barkácdélutánokon kukoricalevelekből, sásból és szalmából fontak tárgyakat. Népviseletet öltöttek és játékkátlakat varrtak.

A karácsonyi előadásokon az ifjuleányok mesejátékokat mutattak be.

A karácsonyi szünetben került sor az első ifjuleány csoportvezetői képzésre az „Erdei otthon” (Waldheimat) nevű DJ-vezetőképző iskolában.

Minden leányterületből vettek részt leányok. A tanfolyam jó eredménnyel zajlott. A tanfolyamot az ifjuleány-referens vezette. A következő évben az ifjuleány-vezetőképzésnek megerősített formában kell folytatódnia, hogy biztosítható legyen egy jól képzett vezetőnői utánpótlás.

Mivel a leánytörzs-vezető egyidejűleg az ifjuleány-munkát is végzi a leánytörzsben, sok esetben túl elfoglalt és nem tudja magát teljesen az ifjuleányoknak szentelni. Ezért volna jó, ha idővel ifjuleány vezetőnők volnának bevetethők, mivel a csoportvezetőnőkre egyedül nem lehet támaszkodni.

Liesl Rosenauer
ifjuleány-referens

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, 100 398.

⁴⁹⁵ Kinderlandverschickung – Gyermeknyaraltatási akció.

⁴⁹² A 6–10 éveseket tömörítő csoportok.

⁴⁹³ Landesjugendführung – Országos Ifjúságvezetőség.

⁴⁹⁴ Német Leányszövetség (Deutscher Mädelbund, DMB) – a DJ 14–18 éves leányokat összefogó alszervezete.

Huber Mátyás – országos ifjúságvezető

59.

13228/k. ü. 1938. szám

A pécsi kir. ügyészségtől.

A kir. törvényszék öttagú külön tanácsa elnökének
A mellékelt nyomozási iratokat a következő

v á d í r a t

mellett küldöm meg:

Szabadlábbon levő H U B E R M Á T Y Á S 23 éves, pócsai születésű, budapesti (Rákóczi tér 6. sz. IV. em. 1. ajtó) lakos, r. k.⁴⁹⁶ vallású, nőtlen családi állapotú, állatorvosi főiskolai hallgató foglalkozású terheltet az 1921: III. tc., 7. §-ának 1. bekezdésében⁴⁹⁷ meghatározott, a magyar állam és magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló vétség miatt azért

v á d o l o m,

mert Hegyhátmárcs községben 1938. évi november hó 6-án azt a kijelentést tette, hogy: „Magyaroknak el kell tűnni, s helyette mindennek németnek kell lenni itt... a magyart lassan – lassan ki kell irtani”...., – ami által olyan valótlan tényt állított, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa.

E vád tekintetében a főtárgyalásra a Bp. 14. 15. és 16. §-aiban,⁴⁹⁸ az 1938: XVI. tc. 1. §-ának 1. bek. 5. pontjában⁴⁹⁹ írt rendelkezések értelmében a pécsi kir. törvényszék öttagú külön tanácsának hatásköre és illetékessége van megállapítva.

⁴⁹⁶ Római katolikus.

⁴⁹⁷ Az 1921. évi III. tc. Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről: „7. § Aki olyan valótlan tényt állít vagy terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a magyar állam vagy a magyar nemzet megbecsülését csorbítsa vagy hitelét sértse, vétséget követ el és öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

A büntetés tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indíttassék; ha pedig ennek következtében valamely külföldi állam vagy szervezet a magyar nemzet ellen ellenséges cselekményre indított, a büntetés életfogytig tartó fegyház.” – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁴⁹⁸ Az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról: 14. § A büntető bíróságok hatáskörét külön törvény határozza meg. 15. § Hatáskörét és illetékességét a bíróság hivatalból vizsgálja. 16. § Bűnvádi eljárásra rendszerint az a bíróság illetékes, a melynek területén a bűncselekmény elkövetve volt, habár az eredmény máshol következett is be. Ha a bűncselekmény több bíróság területén, vagy több bíróság területének határán volt elkövetve, vagy bizonytalan, hogy melyik bíróság területén volt elkövetve: akkor e bíróságok közül az lesz illetékes, a melyik a másikat megelőzte. Megelőzős akkor forog fenn, ha az illető ügyben egyik bíróság a másiknál korábban hozott valamely határozatot vagy tett valamely intézkedést. Ha az elkövetés helye még a vádirat benyújtása előtt bizonyossá vált: az eljárás az elkövetés helye szerint illetékes bíróságnál folytatandó.

⁴⁹⁹ Az 1938. évi XVI. tc. az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről. Tkp. a 2. bekezdés 5. pontjára utal: „1. § A kir. ítélőtáblák székhelyén működő kir. törvényszéknek, Budapesten a kir. büntető törvényszéknek öttagú külön tanácsa bíraskodik első fokon:

A terhelt szabadlábbon hagyható.

A terhelt erkölcsi és vagyoni bizonyítványainak beszerzése iránt intézkedtem, s azt a főtárgyaláson átadom.

A főtárgyalásra megidézendők jegyzékét csatolom.

Indítványozom, hogy a főtárgyalás kitűzéséről a 3900/1935. I. M. számú rendelet II. pontja értelmében a budapesti m. kir. állatorvosi főiskola értesíttessék.

I n d o k l á s :

A lefolytatott nyomozás eredménye alapján megállapítható tényállás szerint: Terhelt Budapesten végzi egyetemi tanulmányait.

1938. november 6-án barátjával, Bayerle Gáspár szalatkai lakos állatorvostan hallgatóval Hegyhátmárcs községbe ment búcsúra. Mindketten Czentner József házába voltak hivatalosak.

Vacsora után a politikai helyzetről beszélgettek, majd szóba hozták a magyarországi nemzetiségi kérdést is. Terhelt tagja a Jungkameradschaft-nak.⁵⁰⁰ A beszélgetés során terhelt a mintegy 5–6 főnyi hallgatóság előtt mondotta, hogy csak németül beszéljenek, magyar táncot ne táncoljanak, olvassanak több német könyvet, hogy jobban tudjanak németül; majd kijelentette, hogy: „A magyarnak el kell tűnni, s helyette mindennek németnek kell lennie itt, ezt nem lehet elérni azonnal, hanem lassan, a magyart lassan-lassan ki kell irtani. Hitler pár év múlva talán be fog jönni.”

Terhelt részbeni beismerésével és Hucker András, Czentner József tanúk vallomása alapján megállapítható a fenti tényállás.

Minthogy a magyar állam és magyar nemzet létérdekeit övező értékei közé tartozik az, mely szerint a magyar állam és abban szervezett magyar nemzet életjogosult és pedig abban a vonatkozásában is, hogy az állami és nemzeti élet keretén belül a német kisebbség mellett, s nem azáltal irtva, sőt kiirtva jogosult az életre és gyarapodásra.

Valótlan az a nyomozás adatai szerint nem elszólásszerűen, de tudatos beállítással tett tényállítás és a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülésének csorbítására alkalmas, mely azt foglalja magába, hogy a magyar állam és magyar nemzet alapját tevő magyarság

1. a büntettekről és vétségekről szóló büntetőtörvénykönyv (1878: V. törvénycikk=Btk.) Második Része I. fejezetében (126–138. §) meghatározott felsegértés.

2. az ugyanezen Rész III. fejezetében (az 1930: III. tc. III. 1. fejezetében – 57–71. § – és az 1934: XVIII. törvénycikkben) meghatározott hűtlenség,

3. az ugyanezen Rész IV. fejezetében (152–162. §) meghatározott lázadás és

4. az ugyanezen Rész VI. fejezetében (171–174. §, 1913: XXXIV. tc. 3. §) meghatározott izgatás büntette és vétsége, úgyszintén

5. az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. törvénycikk rendelkezésébe ütköző, valamint

6. a robbantószer és robbanóanyag előállításával, tartásával és felhasználásával elkövetett büntettek és vétségek (1924: XV. törvénycikk) esetében, végül

7. az 1–6. pontokban felsorolt valamely bűncselekményekre vonatkozóan elkövetett bűnpártolás esetében.

Az öttagú tanács hatáskörén nem változtat az a körülmény, hogy a bűncselekményt sajtó útján követték el (1914:XIV. tc. 32. §), vagy hogy a cselekményt fiatalok követték el.” – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁵⁰⁰ Volksdeutsche Jungkameradschaft – Népi Német Ifjúbajtársi Szövetség.

arra érdemes, hogy azt a német kisebbség lassan – lassan irtsa, sőt kiirtsa, hogy neki helyet engedjen.

Ehhez képest a terheltnek így bizonyítható cselekménye a vádkörülírási részben írt bűncselekmény tényálladáki alkatelemeit mindenben kimeríti, ezért a vádemelés indokolt.

Pécs, 1938. évi november hó 20. napján.

Dr. Stépán Sándor sk. kir. ügyészségi elnök

Kiadmány hitelül
[aláírás]
kiadó.

Intézendők:

- 1.) A terhelt.
- 2.) Hucker András 20 éves
- 3.) Czertner József 19 éves, tanúk

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1940-206-19813.

60.

Másolat.
1939. október 4.

FELJEGYZÉS.

Huber Mátyás, a Volksbund der Deutschen in Ungarn ifjúsági vezetője (Jugendführer), 1938. november 6-án Hegyhátmárc községben tanúvallomások szerint a következő kijelentést tette: „A magyaroknak el kell tűnni és helyette mindennek németnek kell lenni itt,... a magyart lassan-lassan ki kell irtani. Hitler pár év múlva talán be fog jönni.” Ezek miatt a kijelentések miatt Huber ellen bűnvádi eljárás indult és őt a pécsi kir. törvényszék 7 hónapi börtönre ítélte. Ügye fellebbezés folytán a m. kir. Kúria előtt van; tárgyalása folyó évi október hó 15-ére van kitűzve. Az ügy száma: V. I. 4314/1939.

Tekintve, hogy Huber a főtárgyaláson tagadta azt, hogy az inkriminált kijelentéseket megtette volna, hogy az eredeti tanúk vallomásaikat visszavonták és hogy a bíróság a vádat végeredményben csupán a községi jegyző által eredetileg felvett jegyzőkönyv alapján találta bizonyítottnak, dr. Basch Ferenc és hívei az ítéletet Justizmordnak⁵⁰¹ tartják és Obergruppenführer Lorenzet⁵⁰² magyarországi látogatása idején arra kérték, hogy Huber érdekében interveniáljon. Basch és Erdmannsdorff követ⁵⁰³ állítása szerint ez az interven-

⁵⁰¹ Ártatlan személy elítélése.

⁵⁰² Werner Lorenz (1891–1974) – az 1937-től a birodalmi határokon kívül élő népi németekkel való kapcsolattartásra, erőforrásaik mind teljesebb kiaknázására létrehozott Népi Német Közvetítőszerv vezetője, az SS-tábornoka.

⁵⁰³ Otto von Erdmannsdorff (1888–1978) – 1919 óta állt külügyi szolgálatban, főbb szolgálati helyei Mexikó, Peking és Tokió voltak. 1937-ben belépett az NSDAP-ba, és azonnal Németország budapesti követének nevezték ki. 1941-

ció valóban megtörtént és szerintük valaki, akit közelebbről megjelölni nem tudnak, valóban tett ilyen ígéretet Lorenznek.

Tekintettel arra, hogy Huber sub judice⁵⁰⁴ van, az ügybe beavatkozni csak oly módon lehetne, hogyha az igazságügy-miniszter a koronaügyészség útján kérné a kir. Kúriától a fellebbviteli tárgyalás megtartásának elhalasztását. Erre Basch szerint precedens volna az ő saját nemzetgyalázási pere, amelyben a kúriai tárgyalást néhai Gömbös Gyula miniszterelnök intervenciójára fél esztendővel elhalasztották.

M.E.⁵⁰⁵ Úr az ügybe semmilyen formában nem kíván beavatkozni, azonban a mai napon tett kijelentése szerint nem volna észrevétele az ellen, ha a külügyminiszter úr Őexciája kérné fel az igazságügy-miniszter urat arra, hogy a fenti értelemben interveniáljon a koronaügyészségnél.

Ottlik László s.k.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-206-M.E.-1940-G-19813.

61.

1940. január 20.

FELJEGYZÉS

Huber Mátyás ügyében folytatott végső megbeszélésről.

Január 3-án közölte távbeszélőn Csopey kúriai bírő, hogy a kabinetiroda közlése szerint a legfelső hely hozzájárult a Huber Mátyásnak pertörlesztés útján adandó amnesztia iránt tett előterjesztéshez. A kabinetiroda további közlése szerint azonban Huber eltávolítandó lenne az állatorvosi főiskoláról, illetőleg az ezt most már magába foglaló József Nádor Műszaki és Közgazdasági Tudományegyetem mezőgazdasági szakosztályáról. Csopey kúriai bírő ehhez azt tette hozzá, hogy amennyiben nekünk ez ellen az intézkedés ellen valamiféle észrevételünk lenne, kíséreljük meg azt a kabinetirodával közvetlenül letárgyalni.

Á.T.⁵⁰⁶ Úr utasítására a II/a. ü.o. vezetője a következő napon, január 4-én felkereste Uray István titkos tanácsost a kabinetiroda főnökét és informálta őt egyrészt arról, hogy az ü.o. megállapításai szerint Huber jelenleg nincs beiratkozva József Nádor műegyetemre, minthogy rendes katonai szolgálatot teljesít; továbbá közölte azokat a politikai indokokat és előzményeket, amelyek Csáky István gróf külügyminisztert arra indították, hogy Huber ügyében interveniáljon.

Uray Őexciája teljes mértékben méltányolta az előadottakat, de rosszállását fejezte ki azon, hogy az igazságügy minisztérium ezekről az előzményekről valamilyen formában

től a német külügyminisztériumban dolgozott.

⁵⁰⁴ Per alatt.

⁵⁰⁵ Miniszterelnök.

⁵⁰⁶ Valószínűleg államtitkár.

nem tájékoztatta őt, mert különösen Lorenz főcsoportvezető nevének említése valószínűleg jó benyomást tett volna az ő jelentéstétele alkalmával. Uray Öxciájával végül abban állapodtunk meg, hogy ő ad notam veszi azt a tényt, hogy Huber jelenleg nem hallgatója a mezőgazdasági szakosztálynak és hogy ennél fogva az onnan való eltávolítása iránt jelenleg nem kell lépést tenni. Akkor pedig, amikor majd folytatólagos beiratkozásra jelentkezik, a műegyetem tegyen kérdést a VKM-nél és a mi közvetítésünkkel esetleg a kabinetirodánál: vajon a Huber eltávolítására kiadott utasítás még végrehajtandó lesz-e.

Ezeket jelentettem Á.T. Úrnak és azután közöltem Csopey kúriai bíró úrral is, aki január 11-én távbeszélőn értesített arról, hogy a legfőbb kegyelmi elhatározás Huber ügyében leérkezett, amiről még aznap informáltam dr. Basch Ferencet, az ő rendkívül nagy öröme.

Csopey kúriai bíró ezután azt közölte, hogy a műegyetem egy megbízottja már ebben az ügyben érdeklődött a kir. kúriánál, ahonnan őhozzájuk utasították. A műegyetem eszerint Huber ügyének állásáról már értesült – valószínűleg a VKM útján – és hivatalos tájékoztatást kér avégből, hogy Huber ellen fegyelmi eljárást indíthasson. Kértem Csopeyt, hogy az ügyet hozzánk irányítsa, hogy azt mi az Urayval folytatott megbeszélés szellemében intézhessük el. Ezt Csopey kilátásba is helyezte.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-206-M.E.-1940-G-19813.

62.

32/el.1943.szám.

A villányi járás főszolgabírája.

Tárgy: Huber Mátyás budapesti lakos sajtórendészeti kihágási ügye.

Méltóságos Alispán Urnak!

Bizalmas!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy Huber Mátyás budapesti lakos, terheltet azért, mert a villányi járás területén, nevezetesen Németpalkonya községben engedély nélkül propagandaplakátot terjesztett – jogerősen – behajthatatlanság esetére 2 napi elzárásra átváltoztatandó 20 P.⁵⁰⁷ pénzbüntetéssel büntettem. Ezen pénzbüntetést terhelt helyett a Magyarországi Németek Szövetsége – 1943. évi január hó 22-én – fizette be.

Villány, 1943. évi január hó 26-án.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1943.

⁵⁰⁷ Pengő.

IV.

A DJ EGYESÜLETI ÉLETÉNEK KEZDETEI AZ ALAPÍTÁSTÓL A LEGALIZÁLÁSIG

63.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásának főszolgabírája

Szám: 4/biz/1941

Határidő:

Válaszirat száma: 21/1939. f. i.

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Méltóságos Főispán Úr!

Jelentem, hogy Dunaharaszti községben semmiféle mozgalom észlelhető nem volt. Ellenben Soroksár községben az ott megalakult Volksbund-fiók az ezen szervezetet felkereső központi kiküldöttek útján a levontékkal, iskolás gyermekekkel és óvodásokkal kezdenek élénken foglalkozni és azokat német nemzeti dalokra oktatják, az ifjúság mindkét neme nemzeti viseletet hord, ugyancsak a központ szervei az elmúlt hónapokban három alkalommal is propaganda- mozgófénykép előadásokat tartottak, mindezek ellenére azonban a helyi hatóságnak és a rendészeti szerveknek az a megállapítása, hogy az idősebb évrathoz tartozó lakosok ezt a mozgólódást csak átmeneti jellegűnek tekintik. Valóban sem az igazgatásban, sem a közélet más vonatkozásaiban a nemzetiségi mozgólódásnak eddig még kihatásai nem voltak észlelhetők.

Budapest, 1941. augusztus 6.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

64.

Hegyháti járás főszolgabírája
1/eln. 1941.

Másolat

Bizalmas

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalom megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[....]

Mekényesen újabban veszített erejéből a mozgalom. Élénk nyugtalanságot keltett a katonai szolgálatra kivitt ifjak ügye. Többen nyíltan elégedetlenkedtek a Volksbund működése ellen és annak szükségtelen voltát és veszélyességét hangoztatják. A tömeg általában még a Volksbund terrorja alatt áll. Már az ifjúság is észrevehetően másképp viselkedik, mind gyakrabban hallani a „Szebb jövőt”⁵⁰⁸ köszönést. Az ifjúsági vezetők igyekeznek tompítani a változás életét. A csoportos esti tüntető felvonulások már csak elvétve fordulnak elő. Vasárnap még hordják a formasapkát és a rövid fekete nadrágot, de már csak leginkább az egészen fiatal gyerekek. [...]

Sásd, 1941. évi október 1-jén

dr. Hirt Ferenc s. k.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki irata, 53. doboz, 1941.

65.

31/eln. 1941. szám

A dárdai járás főszolgabírájától

Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése

Rendelet száma: 544/főisp. biz. 1941

Szigorúan bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

A Hitler jugend [sic!] Laskafalu községben fejt ki nagyobb tevékenységet és annak látható jeleképpen az ottani szlovén származású, egyébként magyar, becsületes papi életet élő Szekula Iván plébánost teszi gúny tárgyává és a közelmúlt napokban is a csatolt falra-

gaszt⁵⁰⁹ tették a plébánia kapujára. Nevezett plébános ezzel mit sem törődik, teljesen visszavonultan végzi papi funkcióját.

Dárda, 1941. évi november hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1941.

66.

Hegyháti járás főszolgabírája
1/eln. 1941

Másolat

Bizalmas

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalom megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Mágocson a taggyűjtő propaganda lelanyhult. A vezetőség most azon dolgozik, hogy a meglévő tagokat megtartsák. Ezért a kör helyiségében azok részére gyakran tartanak előadásokat. A nagyobb fiúkat nem tudják összehozni, így a 10–12 éves gyermekeket igyekeznek maguknak megnyerni, akikkel a „Kreisleiter”⁵¹⁰ minden vasárnap együtt van, tornászik és játszik velük, közben részükre propaganda előadásokat tart. [...]

Sásd, 1941. november hó 3-án

Főszolgabíró hiv. távol:
dr. Dönös Károly s. k.
szolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1941.

⁵⁰⁸ A Levente hivatalos köszöntése.

⁵⁰⁹ A falragasz sajnos már nem volt a mellékletben.

⁵¹⁰ Volksbund-körzetvezető.

67.

3. biz 1941

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Vi. sz: 152/1941. biz.

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy az elmúlt hónapban járásom egyetlen német ajkú községében, Hartán a Volksbund helyi szervezete említésre méltó tevékenységet nem fejtett ki. E községben az Államépítészeti Hivatal javaslata folytán az óvodát be kellett záratnom és lebontását kellett elrendelnem, s így a magyarosodást most már egyedül előmozdító óvoda⁵¹¹ hajléktalanná lett. Ideiglenesen az ev.⁵¹² iskola egyik tantermét vettük igénybe, de a végleges elhelyezést a község nehéz háztartási helyzete miatt biztosítani nem tudja. Minthogy félok, hogy a Volksbund ezt a helyzetet kihasználva német nyelvű óvodát fog létesíteni, tisztelettel kérem Méltóságodat, hogy a község megsegítése érdekében a Belügyminiszter Úrnál eljárni méltóztatnék.

Dunavecse, 1941. november 5.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

68.

Méltóságos Főispán Úr!

Alulírott, mint a nagyvejkei Volksbund helyi csoport elnöke törvényes időn belül fellebbezéssel élek a völgyégi járás főszolgabírájának 3013/941 véghatározata ellen.

Megokolás:

A véghatározat ama állítása, hogy a Volksbund helyi csoportja „egyszerűen betelepedett” a nagyvejkei rom. kat.⁵¹³ olvasóköri helységébe és „annak vagyonát, italmérési jo-

⁵¹¹ Ez egyértelmű kimondása a magyar közigazgatási gyakorlat 1920 óta és az első világháború előtt követett céljának. Gyakorlatilag a zsigerekbe ivódott hozzáállásról van szó, amin az 1938 és 1941 közötti események mit sem változtattak.

⁵¹² Evangélikus.

⁵¹³ Római katolikus.

gát önhatalmúlag és jogtalanul használja, illetőleg bitorolja”, nem felel meg a valóságnak. Az ilyen eljárás semmiesetre sem szolgálja a falu békéjét és nem tudjuk megérteni a völgyégi járás főszolgabírájának intencióit. A rom. kat. kör tagjai 1941. június 22-én rendkívüli közgyűlést tartottak és ott újból megegyeztek a Volksbund helyi szervezetével a helyiség közös használata tárgyában. A járás területén eddig is jogszokás volt, hogy a Volksbund helyi szervezetei az ottani más szervezetekkel közösen működtek, közös helyiségben tartották összejöveteleiket. A járás főszolgabírájának eme véghatározata alkalmas arra, hogy a falu békéjét megbontsa ott is, ahol eddig a falu lakói békében egymás mellett megéltek. Nem felel meg a valóságnak az sem, hogy a Volksbund célkitűzései ellentétesek volnának a nagyvejkei rom. kat. olvasóköri célkitűzéseivel. Ilyen csak mindkét egyesület célkitűzéseinek félreismerése mellett állítható. Ez évi januárban már egyszer megegyeztünk a rom. kat. olvasókörral és most újból megegyeztünk a kör vezetőségével a helyiség használata tárgyában. Így érthetetlen de felesleges is, hogy a járás főszolgabírája ott beleavatkozzon. A nagyvejkei németiség egy egységet képez és ezt az egységet ilyen intézkedéssel megzavarni nem lehet. A járás főszolgabírájának ez az intézkedése veszélyezteti a rom. kat. olvasóköri fennállását, tehát éppen ellenkezőleg fog hatni, mint ahogy azt a főszolgabíró kívánja. A főszolgabíró úr eme intézkedésére semmilyen szükség nem volt, ezért kérem ennek hatálytalanítását.

Nagyvejke, 1941. június 27.

kiváló tisztelettel:
Halbrucker Antal
elnök

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgyégi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 3013/1941.

69.

Méltóságos Alispán Úr!

Alulírottak, mint a nagyvejkei rom. kat. olvasóköri hazafias érzelmű tagjai az alábbiakat hozzuk Méltóságod tudomására szíves intézkedés végett:

Községünknek lakossága 12 évvel ezelőtt közös erővel épületet emelt az olvasóköri céljára. Az olvasóköri ezen idő óta szépen működött, mindaddig, míg az ún. „Volksbund” agitátorai meg nem zavarták kis csendes községünk békéjét azzal, hogy tanyájukat szintén az olvasóköri helyiségében ültették fel. A békeesség kedvéért önként lemondottunk jogainkról és megengedtük neki, hogy hetenként 3 estét saját céljaira használhassanak fel, természetesen csak azok, akik egyúttal az olvasóköri tagjai is. Ezen megállapodást azonban nem tartották be, hanem asszonyok, leányok és levették, sőt iskolás gyermekek is megjelentek itt és nem három estén, hanem bármikor. A dolgot jelentettük a járási főszolgabíró úrnak, ki kötelezte a Volksbund vezetőségét, hogy gondoskodjék külön helyiségről, mert egy

épületben két egyesület, mégpedig két ellentétes egyesület nem működhetik. A vezetőség a határozatot ugyan tudomásul vette, de azt végre nem hajtotta, és úgy a mai napig is együtt van az olvasókör a Volksbunddal. Sőt a helyzet az, hogy a Volksbund vezetősége az olvasókört egyszerűen ki akarja utasítani a saját helyiségéből, mert ők többségben vannak. Ezen határozatukat 1942. január 1-jén akarják végrehajtani.

Kérjük már most Méltóságodat, intézkedjék, hogy a Volksbund elhagyja helyiségünket és kényszerítse azt külön helyiségbe való költözködéssre, hogy mi megmaradó hazafias tagok továbbra is megmaradhassunk abban, magunkat továbbképezhessük a népművelődési előadásokon és a hosszú téli estéken át hazafias szellemben szórakozhassunk. Mi mindenkor hű polgárai voltunk édes hazánknak és továbbra is azok akarunk maradni, a Volksbundról pedig hallani sem akarunk.

Méltóságod szíves intézkedését ismételten kérve maradunk

Nagyvejke, 1941. november 11-én

hazafias tisztelettel
[aláírások]

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgységi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 3013/1941.

A DJ legalizálása

70.

Másolat

Szám: 13055/1941

VII. res.

A válaszirat száma: 32839/1941 eln. E.

Szigorúan bizalmas!

Kizárólag saját kezéhez!

Nagyméltóságú

Dr. H ó m a n B á l i n t úrnak

m. kir. titkos tanácsos, m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
stb., stb.

B u d a p e s t

Fenti számú nagybecsű átirata mellékletét képező egyik kijavított alapszabály-tervezet visszaküldése mellett a „Deutsche Jugend”⁵¹⁴ alapszabályaira vonatkozó észrevételeimet tisztelettel az alábbiakban közlöm Nagyméltóságoddal.

Az alapszabályok szövegében a szervezet megjelölés helyett mindenütt egyesület elnevezést kellene használni.

Az 1. §-ba az egyesület székhelye után pótlólag fel kellene venni: „Működési területe: Magyarország.”

Kíváncsún tartanám, hogy az egyesület tervezett jelvényében a napkorong⁵¹⁵ nem fekete, hanem a Volksbundnak engedélyezett arany színben alkalmaztatnék, nehogy a német birodalmi felségjelvénnel való összetévesztésre adjon alkalmat.

A 2. §. szövegét, figyelembe véve a ceruzával javítottakat, a következőképp kellene megállapítani: „Az egyesület célja: a magyar állam területén élő mindkét nembeli német anyanyelvű, magyar állampolgárságú ifjúságnak a magyar állam iránti hűség szellemében a német népi, német nemzetiszocialista eszme szerinti nevelése, iskolán kívüli, világnézeti és testnevelésügyi kiképzése. A Német Ifjúság, a Magyarországi Németek Szövetségének kiegészítő szerve és mint ilyen az ifjúsági vezetők és a leányvezető útján alá van rendelve a népcsoport vezetőjének.

A német anyanyelvű lakosság által lakott területeken munkájának eredményessé tétele érdekében a legkisebb egységig kiépíti szervezetét és ezért az említett területeket (Gebiete) körzetekre (Kreise) és helyi csoportokra (Standort) osztja fel.

⁵¹⁴ Német Ifjúság.

⁵¹⁵ Napkorong, a Volksbund horogkeresztet helyettesítő, arra nagyban hasonlító jelvénye.

Az egyesület kötelékébe tartozó ifjúság szervezése három szempont szerint történik:

- a) nemek szerint
- b) kor szerint
- c) a helyi viszonyoknak megfelelően.”

További észrevételeimet az alapszabályok 3., 4., 5., 8., 9., 10., 11., 15. és 17.§-aiba tintával írtam be.

A Magyarországi Németek Szövetségének 104.218/1939 B.M. VII. a. sz. alatt láttamozott alapszabályai értelmében ennek a szövetségnek csak a 18. életévüket betöltött egyének lehetnek tagjai, viszont a 2320/1941 M.E. sz. rendelet⁵¹⁶ 1. §. 2. bekezdése értelmében a szóban forgó ifjúsági egyesületet iskolai felügyelet alatt álló egyesületnek kell tekinteni.

Ez a két körülmény egyrészt feleslegessé, másrészt lehetetlenné teszi, hogy az ifjúsági egyesületnek 18 évnél idősebb fiúk és leányok is tagjai lehessenek. Ezért az alapszabály tervezet 2.§-ának, valamint az 5. §-nak a tagokra vonatkozó rendelkezéseit esetleg az elemi és középiskolai, valamint az egyetemi és főiskolai rendtartás, illetőleg fegyelmi szabályzatok rendelkezésének figyelembe vételével kellene megszövegezni.

Budapest, 1941. évi augusztus hó 11-én.

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferencz s. k.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1941-19578.

71.

Budapest, 1941. október hó 14.

Feljegyzés.

(Megjegyzések a „Deutsche Jugend”⁵¹⁷ alapszabályai tervezetéhez)

A német ifjúság szervezeti kérdése rendezésének kiinduló pontjául a leveletintézmény katonai jellegű foglalkoztatása és a leveletegyesületek elvi elválasztását kell tekinteni. Ez lehetővé teszi, hogy a németeknek saját ifjúsági szervezetük legyen a nélkül, hogy a leveletintézmény keretében előírt, általános érvényű katonai előképzés iránti kötelezettség alól kibújhathának. Ennek az elvi alapnak a tovább fejlesztésével biztosítani kellene azt, hogy a „Deutsche Jugend” keretében folyó nevelésnek kulturális és ne katonai jellege legyen. Szükséges lenne annak precíz elválasztása, hogy mi tekintendő katonai előképzésnek és mi testnevelésnek. Ha ezirányban nem leszünk körültekintők, a német ifjúsági szervez-

⁵¹⁶ Ld. ebben kötetben.

⁵¹⁷ Német Ifjúság.

kedés előreláthatólag oda fog fejlődni, hogy a katonai jellegű alakulatokban tömörülnek és a romániai és a szlovákiai példa után nálunk is megalakulnának az SS-szerű ún. „Mannschaftok”.⁵¹⁸ Ha e tekintetben az állam érdekei megfelelően biztosítatnak, a Német Ifjúság egyéb igényei, sportpályák és gyakorlóterek igénybevétele, egyenruha-kérdés stb. engedékenységgel és rugalmassággal lennének kezelhetők.

Biztosítani kell az állam számára a német ifjúsági szervezettel szemben a hatékony ellenőrzés jogát. Ez a jog az ország ifjúsági és testnevelési vezetők kezébe teendők le, akinek hatáskörében egyesíthető a VKM-et⁵¹⁹ a tanköteles ifjúsággal szemben megillető hatáskör és a HM-et⁵²⁰ a leventeköteles ifjúsággal szemben megillető felügyeleti jogkör. Feltétlenül biztosítandó az, hogy az ellenőrzés és a kötelességek megszegése esetén a megtorlás közvetlenül és ne a német szervezeti vezetőségen keresztül történjék. Ugyanis a romániai és szlovákiai németiség státuszának fejlődési irányára való tekintettel előre látható, hogy a hazai németiség arra fog törekedni, hogy önmagát tekintvén a hazai németiség államhűsége garantálásának, az állammal szemben elkövetett cselekmények megtorlása tekintetében is magának bizonyos hatáskört harcoljon ki.⁵²¹ Hasonlóképpen az állam részéről gyakorolandó ellenőrzési jog tekintetében, előre látható az a törekvés, hogy a szervezet alsóbb tagozatai és az állami szervek közé a Német Ifjúság vagy a Volksbund vezetőségét beiktassák.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1942-20634.

72.

M á s o l a t: A budapesti tankerület királyi főigazgatójától. 8507/1941–42. sz.

Tárgy: a „Német Ifjúság” (Deutsche Jugend) c. szervezet rendelkezéseinek végrehajtása.
Hiv. szám: 38.286/1942.VI.6.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A budapesti m. kir. áll. német nyelvű tanítóképző-líceum igazgatója hivatalomhoz intézet 371/1941–42. számú felterjesztésében arra vonatkozólag kér utasítást, hogy a Nagyméltóságod fenti számú rendeletével jóváhagyott „Német Ifjúság” (Deutsche Jugend) című szervezet alapszabályait a vezetése alatt álló intézetben mikor léptetheti életbe és annak egyes pontjait milyen mértékben alkalmazhatja a Házi Rendtartási Szabályzat elkészítésé-

⁵¹⁸ Német Legénység (Deutsche Mannschaft), igazából az SA mintájára a Bácskában és Erdélyben felállított fegyveres szervezet, máshol nem állították fel, vagy fegyver nélküli alakulatként létezett.

⁵¹⁹ Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

⁵²⁰ Honvédelmi Minisztérium.

⁵²¹ Ezek valóban megfontolandó kérdések voltak, de elsősorban Szlovákiában függetlenítette magát a népcsoport a szlovák állam ellenőrzése alól, ami leginkább az ország státuszára volt visszavezethető mint német védállam.

nél. Az intézet igazgatója ezzel kapcsolatban főleg a következő kérdések tisztázását tarja kívánatosnak:

- 1.) Viselhetik-e a tanulók a Deutsche Jugend egyenruháját?
- 2.) Viselhetik-e a DJ⁵²² jelvényeit?
- 3.) Milyen zászló alatt tartoznak kivonulni?
- 4.) Hogyan kell köszönniük?
- 5.) Milyen ruhában tartoznak a magyar nemzeti ünnepeken és ünnepélyes kivonulásokon megjelenni?
- 6.) Mikor és hetenként hánszor mehetnek a Deutsches Haus-ba⁵²³ és mennyi ideig maradhatnak ilyenkor ki?
- 7.) Ki legyen az ifjúság Deutsche Jugend-vezetője? Intézeti tanár, avagy idegen?
- 8.) Szabad-e kivonulásokkor az utcán énekelni német dalokat?
- 9.) Hogyan tartoznak tisztelni a magyar nemzeti zászló és hősi emlékművek előtt?
- 10.) Milyen nyelven énekeljék a Himnuszt és a Szózatot?
- 11.) Szabad-e német nemzetiszocialista műveket olvasniuk?

„Mérlegelve a fentebbi kérdéseknek nevelői és nemzetpolitikai szempontból való fontosságát, ezek eldöntésére vonatkozólag mindenképp a Nagyméltóságod nagybecsű intézkedését kérem. Egyes pontjaira legyen szabad azonban a magam észrevételeit is megtenni, s azokat tisztelettel Nagyméltóságod elé terjeszteni:

- 1.) A tanulók, ha a Deutsche Jugend tagjai, annak egyenruháját és DJ jelvényeit is viselhetik az iskolán kívül és iskolában.
- 2.) Magyar nemzeti ünnepeken és kivonuláskor az esetleg kötelező intézeti egyenruhában vesznek részt.
- 3.) Intézeti kivonuláskor csakis a magyar nemzeti zászlót vihetik magukkal.
- 4.) Kivonuláskor az intézet igazgatója által engedélyezett német dalokat is énekelhetnek.
- 5.) A magyar állam iránti hűség ápolása és erősítése szempontjából a hősi emlékművek és a nemzeti zászló előtt is kötelesek tisztelni. A tisztelgés módja a magyar fiúk részéről szokásos fővetés legyen.
- 6.) A „Deutsches Haus”-ba hetenként legfeljebb egyszer mehetnek, s hogy mennyi időt tölthetnek ott, ezt a Rendtartáshoz alkalmazkodva az igazgató szabja meg. Az állandó kijárási veszélyeztetési tanulmányi eredményt.
- 7.) A DJ alapszabályainak 16. §-a értelmében az országos ifjúsági vezetőt a magyarországi német népcsoport vezetője nevezi ki. Kívánatos volna azonban, hogy a német nyelvű tanítóképző-liceum Deutsche Jugend tagjainak a vezetője egyik intézeti tanár legyen.
- 8.) A tanulók német nemzetiszocialista műveket olvashatnak.
- 9.) Ünnepélyeken az intézet növendékei a Himnuszt és a Szózatot magyar nyelven kötelesek énekelni.

⁵²² Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ).

⁵²³ Német Ház, a Volksbund budapesti központja.

Hivatkozással a fenti tárgyban Nagyméltóságodhoz intézett 3416/1941–42. számú előbbi felterjesztésemre, tisztelettel kérem javaslatom nagybecsű felülvizsgálását és a kérdéses ügyben Nagyméltóságod döntő utasítását.

Budapest, 1942. június 24.

Mély tisztelettel

vitéz Fraknóy József s.k.
tankerületi kir. főigazgató
P.H.

A hivatalos másolat hitelül:

[aláírás]
irodavezető.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1942-20634.

73.

183/1942. M. E. II. sz.

M. kir. vallás- és közoktatásiügyi miniszter úrnak.

Fenti számú és tárgyú átiratokra – egyezően azzal az állásfoglalással, amelyet a Nagyméltóságod által a f. évi november hó 17-ére összehívott értekezleten Pataky államtitkár⁵²⁴ szóbelileg kifejtett – van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni a következőkről:

„A német ajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról és műveléséről” szóló 2.320/1941. M. E. sz. rendelet⁵²⁵ 1.§. (2) bekezdésnek intézkedése vitán kívülé teszi azt, hogy a „Német Ifjúság” c. egyesület Nagyméltóságod kormányhatósági felügyelete alatt áll.

Ennélfogva nézetem szerint nincsen szüksége annak, hogy ez a kérdés a minisztertanács elé terjesztessék. A nekem másolatban megküldött 197.492/1942. sz. belügyminiszteri átiratnak a fentivel ellentétes álláspontja nyilván tévedésen alapszik.

Mielőtt a Nagyméltóságod nagybecsű átiratában említett egyéb vonatkozásokra rátérnék, szabad legyen előre bocsátani a következőket:

A német ajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról és működéséről szóló 2320/1941. M. E. számú rendelet 2 §-a értelmében a Magyarországi Németek Szövetsége az ifjúság iskolán kívül való gondozásának és működésének céljára egyesületi jellegű külön szervezetet vagy szervezeteket alakíthat.

E rendelkezés alapján „Német Ifjúság” címen külön ifjúsági szervezet létesült 1942-ben, amelynek alapszabályait Nagyméltóságod hivatali elődje jóváhagyta. Ez alapszabá-

⁵²⁴ Pataky Tibor (szül. 1889) – hivatalnok, jogász, 1916-tól dolgozott a Miniszterelnökségen, 1937-től a Politikai Osztály vezetője lett. Ebben a minőségében alárendeltségébe tartozott a kisebbségi ügy is. 1939 és 1944 decembere között a Miniszterelnökség államtitkára. SEEWANN-SPANNENBERGER, i. m. 16.

⁵²⁵ Ld. ebben a kötetben.

lyok több intézkedése szerint „a magyarországi német népcsoport vezetője” különböző, de igen széleskörű joggal bír ezen szervezetet illetően. (Lásd alapszabályok 9., 10., 12., 16., 29. szakaszát.) Nincs olyan magyar jogszabály, amely a „magyarországi német népcsoport vezetőjét” jogilag konstituálta volna. A Bécsben 1940. évi augusztus 30-án kelt magyar-német kisebbségi megállapodás említi ugyan a népcsoport kifejezést, de sohasem szól a népcsoport vezetőjéről, sem vezetőségéről, mely intézkedésével valamely testületi szervezetnek ad jogokat, azt „a Magyarországi Németek Szövetségének” adja meg, amelyről közismert, hogy a belügyminiszter úr által jóváhagyott egyesület.

„A Német Ifjúság” alapszabályainak egyéb rendelkezéseiben többször van szó a Magyarországi Németek Szövetségéről, így a 4. szakaszban, amely szerint az Ifjúsági Szervezet évi jövedelmének egyötödét a Magyarországi Németek Szövetségének rendelkezésére bocsátja. Az egyesület alapszabályainak 9. szakasza kifejezetten megmondja, hogy a Német Ifjúság a Magyarországi Németek Szövetsége kebelén belül alakult és fejt ki működését. Tehát nem kétséges, hogy az aki a német ifjúsági szervezet alapszabályait készítette, az egész szervezetet abba a keretbe illesztette bele, amely keret a fent hivatkozott 2320/1941. M.E. sz. rendeltől és a fent említett bécsi jegyzőkönyv szelleméből folyik. Annál érthetlenebb, hogy a „magyarországi német népcsoport vezetője” ilyen különleges jogokat kapott az egyesületi alapszabályokban, egy olyan valaki, akiről kétség esetén nem is lehet megállapítani, hogy ki az. De továbbmenőleg nemcsak jogilag pontatlan ez a rendelkezés, hanem politikailag és alkotmányjogilag rendkívül veszedelmes, mert egy olyan fogalmat csempész bele kormányhatóságilag jóváhagyott alapszabályba, amelyet mint fentebb már érintettem a magyar jogszabályok nem ismernek.

Mindezek alapján feltétlenül szükségesnek tartom valamiképpen módját ejteni annak, hogy a fent említett szervezet alapszabályaiban mindenütt, ahol „magyarországi német népcsoport vezetője” kifejezés szerepel, ez helyettesíttessék Magyarországi Németek Szövetségének elnöke kifejezéssel. Az átiratom elején említett értekezleten Pataky államtitkár vállalta, hogy ez irányban maga is tesz közvetlen kezdeményező lépést. Ha ez nem vezetne eredményre, feltétlenül gondoskodnunk kell e kétségkívül nagyon kellemetlen helyzetnek más módon leendő reparálásáról.

Ami már most a Nagyméltóságod nagybecsű átiratának egyéb vonatkozásait illeti, mindenek előtt azt kell leszögezmem, hogy teljesen egyetértek Nagyméltóságoddal abban, hogy azoknak az irányelveknek megállapítása, amelyek szerint a Német Ifjúság szervezet működésének felügyelete és ellenőrzése állami szempontból érvényesítendő, az Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló tárcának feladatkörébe tartozik.

II. betétív a 27.183/1942. M. E. II. számhoz

Konkrétan az a helyzet, hogy az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos vezetője⁵²⁶ felügyeleti jogkört gyakorol a „Német Ifjúság” működése fölött, azonban az a benyomás, hogy ez a hatáskör nincsen pontosan precizírozva.

⁵²⁶ Bély (Bruckner) Alajos (1889–1946): sportvezető, altábornagy. Bély ifjú korában Halász álnéven sikeres úszóbajnok volt, az 1906. évi amszterdami rendkívüli olimpián a 400 méteres gyorsúszásban negyedik helyezést ért el. A bécsiújhegyi katonai akadémia elvégzése után osztrák–magyar közös tiszt lett. Az I. világháború után a Magyar

A Német Ifjúság alapszabályainak 2. szakasza szerint a szervezet felelős a német ifjúság népi, világnézeti neveléséért, valamint testnevelési kiképzéséért. A 3. szakasz szerint a szervezet a német népcsoportokhoz tartozó magyar állampolgárok gyermekei számára:

népi, világnézeti, kulturális és testnevelési tárgyú, valamint a magyar államra vonatkozó ismereteket közlő tanfolyamokat rendezhet, úgy a szervezet vezetősége, mint a népcsoport ifjúsága számára;
ismeretterjesztő, zene-, ének- és színmű előadásokat, valamint népi ünnepélyeket rendezhet;
múzeumokat, könyvtárakat, helyi- és vándorkönyvtárakat létesíthet és tarthat fenn;
népi, kézmű- és képzőművészeti kiállításokat rendezhet;
versenyeket rendezhet, ösztöndíjakat és jutalmakat adományozhat;
az ifjúság szaknevelését elősegítendő a szervezet keretén belül szakosztályokat, alapíthat;
német nyelvű sajtótermékeket adhat ki és terjeszthet;
ifjúsági otthonokat, üdülőhelyeket, üdülő jellegű utazásokat, munkatáborokat, gyermek csereakciókat szervezhet;
az ifjúság általános orvosi felügyeletét és egészségügyi szempontból való védelmét megszervezheti.

Ezekből kitűnik, hogy a Német Ifjúság működésének csak egy része testnevelés. Működésében számos olyan más rész is van, amely felfogásom szerint kívül esik az ifjúsági országos vezető feladatkörén, amint az az 5.520/1941. M. E. számú rendelet 2. szakaszának⁵²⁷ intézkedéséből minden kétséget kizárólag kitűnik. Ennélfogva felfogásom szerint apróra ki kellene elemezni, hogy a Német Ifjúság működéséből melyek azok a részek, amelyek fölött való felügyeleti jogkört Nagyméltóságod az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelés országos vezetője útján kívánja gyakorolni. Természetesen elképzelhe-

Úszó Szövetség alelnökeként a vidéki úszósportot szervezte meg, majd a szövetség társelnöke lett. A második világháború alatt 1941-ben Horthy altábornagyiban az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetőjének nevezte ki. Horthy bizalmasa volt, a nyilasok letartóztatták, megszökött, majd jelentkezett az ideiglenes kormánynál, de nem kapott feladatot, sőt februárban letartóztatták. A közvélemény őt tartotta felelősnek a magyar ifjúság háborúban elszenvedett sorsáért. 1945-ben lefokozták, a Népbíróság 1946-ban halálra ítélte. A Nemzeti Főtanács az ítéletet életfogytiglan tartó kényszermunkára módosította. Súlyos beteg volt, gyomordaganatát helyi érzéstelenítéssel operálták. A rabkórházban halt meg 1946-ban. 1994-ben a Legfelsőbb Bíróság posztumusz felmentette. – Részletesebben ld.: Blasszauer Róbert (szerk.): Az IHNTOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. Hadtörténelmi Levéltár – Petít Real Kiadó, Budapest, 2002, 25–32.

⁵²⁷ A rendelet 2. paragrafusa szerint az „országos vezető feladatkörébe tartozik: a) a leventeközpontok vezetése és a leventeképzés végrehajtása; b) a honvédség testnevelésének irányítása; c) a lövészkötelezettséggel kapcsolatos sporttevékenység megszervezése és irányítása, d) az iskolán kívüli leányifjúság önkéntes honvédelmi nevelésének és testnevelésének megszervezése és kötelező honvédelmi nevelésének és testnevelésének bevezetéséhez szükséges előkészítő intézkedések; e) az iskolai ifjúság testnevelésének irányítása; f) a társadalmi sport, valamint a sportszövetségek és sportegyesületek ügyeinek intézése, továbbá a sportorvosi szolgálat megszervezése és irányítása; g) az ifjúság egészségügyi nevelésének és fejlődésének figyelemmel kísérése és a szükséges javaslatok megtétele; a testneveléssel vagy a sportüggyel kapcsolatos mindazok a tennivalók, amelyeket a jogszabály a vallás- és közoktatásügyi miniszter feladatkörébe utalt; i) mindazok a tennivalók, amelyeket a jogszabály az Országos Testnevelési Tanács feladatkörébe utalt. – A m. kir. minisztérium 1941. évi 5.520. M.E. számú rendelete az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek egységes vezetéséről. In: Magyarországi Rendeletek Tára, 75. évfolyam – 1941. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1942, 2004–2006.

tő az is, hogy Nagyméltóságod az egész működés feletti felügyeleti jogkört a fent nevezett országos vezető által gyakoroltatja. Ez célszerűségi kérdés, de az utóbbi esetben minden esetre azokat az egészen különleges nem katonai jellegű nevelésügyi szempontokat nagyon szabatosan meg kellene határozni és az országos vezetőnek előírni.

Az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos vezetője, az M.T.I. által 1942. szeptember 12-én kiadott 4.720. számú Házi Tájékoztató szerint a Német Ifjúság levente-kiképzése kérdésében megbeszélést folytatott Spreitzer mérnökkel, s állítólag megállapodást létesített. Természetesen nincsen kizárva, hogy ez a közlés pontatlan, azonban ettől függetlenül kérem kell Nagyméltóságodnak intézkedését arra nézve, hogy az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos felügyelője a hivatali elődömnök átíratában foglaltak szerint járjon el, azaz előzetesen kérdezze meg a miniszterelnökséget, minden a nemzetiségeket érdeklő elvi vagy fontosabb konkrét kérdésben. Különben ezt Pataky államtitkár az ifjúság honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos vezetőjétől 1942. május 21-én kelt félhivatalos levélben külön is kérte és ezt a levelet másolatban Nagyméltóságod hivatali elődjéhez is eljuttattam külön levél kíséretében.

A Német Ifjúsági szervezet alapszabályainak 21. szakasza alapján az alakított kerületi, körzeti központok, valamint helyi csoportok megalakulását és megszűnését Nagyméltóságodnak tudomásulvétel végett be kell jelenteni. E bejelentések tudomásulvételének kérdésénél, amint az a fent hivatkozott értekezleten is kialakult, esetről-esetre volna szükséges nézetem szerint az itteni II/A. ügyosztálynak Nagyméltóságod bölcs vezetése alatt álló minisztérium illetékes tényezőivel tárgyalást folytatni. Minden esetre azokon a helyeken lehet aggály nélkül tudomásul venni megalakulásukat, amelyek zárt telepítési tömböt képeznek.

A budapesti kir. tankerületi főigazgató 8507/1941/42. számú előterjesztésében több kérdést intéz Nagyméltóságodhoz.

Ami mindenek előtt azt a kérdést illeti, hogy mikor léptetheti életbe a Folytatás a III. betétíven!

III. Betétív a 27.183/1942. M. E. II. számhoz.

budapesti állami német nyelvű tanítóképző líceumban a Német Ifjúság szervezet alapszabályait, erre nézve belső kezdeményezést kell várni és semmi szín alatt nem szükséges ex officio⁵²⁸ cselekedni. Azonban belső kezdeményezés esetére is az a nézetem, hogy semmi szüksége sincsen annak, sőt lehetősége sincsen a Német Ifjúság alapszabályai szerint, hogy ilyen intézetként tagolt külön szerv keletkezzék. Az ugyan ezen helyen szereplő több kérdések tekintetében álláspontom a következő:

Az iskolában a tanulók a Német Ifjúság egyenruháját nem viselhetik. A jelvényt csak akkor viselhetik (1. pont), ha a jelvény viselése az iskolai szabályok értelmében magyar növendékeknek is meg van engedve. (2. pont). Az iskola zászlaja alatt tartoznak kivonulni (ad 3. pont); a köszönnél nem használhatják a „Heil Hitler”⁵²⁹ kifejezést, hanem néma karfelemeléssel köszönhetnek (ad 4. pont); magyar nemzeti ünnepeken és ünnepélyes ki-

vonuláskor használhatják az egyenruhát, jelvényt (ad 5. pont). Hogy mikor és hetenként hányszor mehetnek a Deutsches Hausba⁵³⁰ és mennyi ideig maradhatnak ilyenkor ki, arra nézve ugyanazok a szabályok irányadók, amelyek érvényesek az iskolai felügyelet alatt álló egyesületek látogatására nézve. Hogy intézeti tanár, avagy idegen legyen, a Deutsche Jugend⁵³¹ vezetője, az a nézetem, hogy ez a kérdés tárgytalan, mert felfogásom szerint intézetként nem kell megalakulni a Deutsche Jugendnak. Ha az alapszabályoktól függetlenül azok a líceumi tanulók, akik tagjai a DJ-nak⁵³² ad hoc tömörülni akarnak, akkor természetesen intézeti tanár kell legyen a vezetőjük.

Utcán, lakott helyen, kivonuláskor német dalok nem énekelhetők (8. pont)

A magyar nemzeti zászló és hősi emlékművek előtt való tisztelgés módja a Német Ifjúság belügye. Ugyancsak belügynek kell tekinteni a Himnusz és a Szózat éneklési nyelvét, német nemzetiszocialista műveket olvashatnak (11. pont).

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1942-20634, fordításban ld. PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, R 100 396.

74.

A „Német Ifjúság”

A magyarországi németek ifjúsági szervezetének alapszabályai

Budapest 1942

M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztertől
30.189/1942. szám
Eln. D. ü. o.

A Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult Német Ifjúság című szervezetnek az 1941. évi június hó 29. napján megalkotott alapszabályait a 2.320/1941. M. E. számú rendelet 2. §-a alapján jóváhagytam.

Hóman s. k.

M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter

⁵²⁸ Ex officio – hivatali úton.

⁵²⁹ „Éljen Hitler”.

⁵³⁰ Német Ház, a Volksbund budapesti központja.

⁵³¹ Német Ifjúság.

⁵³² Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ).

I. fejezet

Általános rendelkezések

1.§.

A szervezet címe: Német Ifjúság (N.I) – németül: Deutsche Jugend (D.J.)
 székhelye: Budapest;
 működési területe: Magyarország;
 hivatalos nyelv: német;
 pecsétje: körbélyegző „NÉMET IFJÚSÁG”, illetőleg „DEUTSCHE JUGEND” körirattal;
 jelvénye: tűre szerelt rombusz alakú ezüst keretű jelvény. Az ezüst keretben két fehér és két piros mező váltja egymást. A középső fehér mezőben egy arany napkerék. Ünnepélyes alkalmakkor: zászló: piros-fehér-piros mezővel, a középső fehér mezőn a szervezet jelvénye. A zászlórúd felső végén győzelmi ruha, a gyermekcsereg zászlója: fekete alapon fehér győzelmi ruha.⁵³³

2.§.

A szervezet célja:

Az ifjúság iskolán kívüli, a nemzetiszocialista eszmének megfelelő gondozása és nevelése, – a magyar állam iránti hűség ápolása és erősítése. A szervezet felelős a német ifjúság népi, világnézeti neveléséért, valamint testnevelési kiképzéséért.

3.§.

A cél elérésére szolgáló eszközök:

A német népcsoporthoz tartozó magyar állampolgárok gyermekei számára:
 népi, világnézeti, kulturális és testnevelési tárgyú, valamint a magyar államra vonatkozó ismereteket közlő tanfolyamokat rendezhet, úgy a szervezet vezetősége, mint a népcsoport ifjúsága számára;
 ismeretterjesztő, zene- ének és színműelőadásokat, valamint népi ünnepélyeket rendezhet;
 múzeumokat, könyvtárakat, helyi és vándorkönyvtárakat létesíthet és tarthat fenn;
 népi, kézmű- és képzőművészeti kiállításokat rendezhet;
 versenyeket rendezhet, ösztöndíjakat és jutalmakat adományozhat;
 az ifjúság szaknevelését elősegítendő a szervezet keretén belül szakosztályokat alakíthat;
 német nyelvű sajtótermékeket adhat ki és terjeszthet;
 ifjúsági otthonokat, üdülőhelyeket, üdülőjellegű utazásokat, munkatáborokat, gyermekcsere-akciókat szervezhet;

⁵³³ A DJ jelképei a birodalmi Hitlerjugend jelképeit vették alapul, mindössze annyi volt a különbség, hogy horogkereszt helyett napkorong volt rajtuk. A fiatalabb generáció jelképe pedig azonos volt.

az ifjúság általános orvosi felügyeletének és egészségügyi szempontból való védelmét megszervezheti.

4.§.

A szervezet vagyonára vonatkozó rendelkezések:

A szervezet vagyonát a tagdíjak, általános gyűjtések, adományok és az ezen jövedelmekből szerzett ingó- és ingatlanvagyon képezi. Az évi jövedelem 1/5-ét a szervezet a „Magyarországi Németek Szövetségének” rendelkezésére bocsátja. A szervezet vagyonát az intézőbizottság által évről évre kiküldött 3 tagú bizottság kezeli, melynek ténykedéseit a közgyűlés bírálja felül.

II. fejezet

A tagokról

5.§.

A szervezet tagjai működésüket a magyar állam iránti köteles hűség szellemében fejtik ki.

A tagok lehetnek:

- 1.) dísztagok,
- 2.) rendes tagok és
- 3.) rendkívüli tagok.

Dísztagok: A szervezet érdekében kifejtett, vagy más kiváló érdemekért az intézőbizottság előterjesztése alapján a közgyűlés által megválasztott egyének. Külföldi állampolgárok a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter engedélyével lehetnek dísztagjai a szervezetnek.

Rendes tagok: Minden német ifjú 18–24 életévéig és minden német leány 18–21 életévéig rendes tagja lehet a szervezetnek, ha

- a) magyar állampolgár,
- b) magát a német népcsoporthoz tartozónak vallja, s igazolja, hogy őt a Magyarországi Németek Szövetségének vezetősége népi németnek elismeri,
- c) kifogástalan erkölcsi magaviseletű,
- d) a szervezet határozatai kötelező erejét elismeri.

Rendkívüli tagok: Minden német ifjú és minden német leány 6–18 életévig pártoló tagja lehet a szervezetnek, ha

- a) magyar állampolgár
- b) atyja (törvényes képviselője) a Magyarországi Németek Szövetségének vagy a Német Népsegély Egyesületnek tagja és ennek engedélyét igazolja,
- c) kifogástalan erkölcsi magaviseletű,
- d) a szervezet határozatai kötelező erejét elismeri.

Rendkívüli tagok a szervezetben a rendes tagokat megillető jogokat nem gyakorolhatják, így különösen nincsen szavazati joguk, tisztségeket nem viselhetnek.

Jogi személyek és testületek felvehetők ugyan a szervezet tagjai közé, de tagsági jogaikat csak szabályosan megválasztott és igazolt képviselőjük útján gyakorolhatják.

6.§.

A tagok felvételi jelentkezése formához kötve nincsen. A felvétel felett a szervezet intézőbizottsága 2/3 szótöbbséggel határoz. A felvétel indokolás nélkül megtagadható.

A tagok a tagfelvételtől tagsági igazolványt kapnak. A tagsági igazolvány kiadása a tagok sorába való felvételt igazolja.

7.§.

A tagság 3 évre kötelező. Amennyiben a harmadik évet befejező utolsó félév első napjáig a tagság fel nem mondatik, úgy az önmagától további egy évre megújul.

A tagok évi tagdíjat fizetnek, melynek összege 3.60 P, azaz három 60/100 arany pengő.

8.§.

A tagság megszűnik: halál, jogi személyeknél, egyesületeknél megszűnés, kilépés, törlés és kizárás által.

Kilépését a tag a tagsági év letelte előtt fél évvel tartozik az intézőbizottságnak írásban bejelenteni. A bejelentést indokolni nem kell.

Ha a tag a tagsági díjat felszólítás ellenére sem fizeti meg, intézőbizottsági határozattal a tagok sorából törölendő.

Ha a tag a szervezet, illetve általában a német népcsoport érdekei ellen dolgozik, hazafias vagy erkölcsi szempontból kifogásolható magaviseletet tanúsít, a szervezet intézőbizottsága kizárhatja. A tagot akkor is ki kell zárni, ha a „Magyarországi Németek Szövetsége” vezetősége az illető egyént német népiségtől megfosztja, illetve a népcsoport tagjaként nem ismeri el.

A törlési vagy kizárási határozatot indokolni nem kell.

A tagság megszűnésével a szervezettel szemben vállalt vagy keletkezett anyagi kötelezettségek nem szűnnek meg.

III. fejezet

A szervezet intéző szerveire vonatkozó rendelkezések

9.§.

A „Német Ifjúság” a „Magyarországi Németek Szövetsége” kebelén belül alakul és fejt ki működését. A magyarországi német népcsoport vezetője által kinevezett a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője, M.N.SZ. leányifjúsági vezetője (országos leányvezető) személyén keresztül közvetlenül a népcsoport vezetőjének van alárendelve.

Ezek előrebocsátása mellett a szervezet intéző szervei a következőkben állapítatnak meg:

- 1.) közgyűlés,
- 2.) intézőbizottság,
- 3.) számvizsgáló bizottság,
- 4.) tisztikar.

10.§.

A szervezet évi rendes közgyűlését Budapesten, vagy valamely más városban, illetőleg valamely németlakta községében tartja meg. A közgyűlést annak helye, időpontja és tárgysorozatának megjelölése mellett legalább 14 nappal előbb a „Deutsche Zeitung”-ban,⁵³⁴ a „Volksbote”-ban⁵³⁵ és a „Jugend voran”-ban,⁵³⁶ vagy ezek megszűnése esetén az intézőbizottság által megállapítandó lapban közzeendő meghívó útján a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője, vagy akadályoztatása esetén helyettese hívja össze.

A Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője fontos ügyekben jogosult a közgyűlés összehívására.⁵³⁷ Ezer rendes tag írásban nyilvánított kérelmére a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője köteles a kérelem beadásától számított 30 napon belül a közgyűlést további 14 npra összehívni.

A közgyűléseken az összes rendes tagok szavazati joggal bírnak és tisztségekre megválaszthatók.

Érvényes határozathozatalhoz legalább 100 rendes tag jelenléte szükséges.

Ha a szabályszerűen összehívott közgyűlés nem határozatképes, a 10 napon belül további 14 npra azonos tárgysorozat mellett egybehívandó újabb közgyűlés a megjelentek számára való tekintet nélkül határozatképes.

A közgyűlés határozatait egyszerű szótöbbséggel hozza.

Alapszabály módosítása, a szervezet feloszlása, más szövetségbe, egyesületbe, vagy szervezetbe való beolvadása esetén a vagyon hovafordítása tekintetében egybehívott közgyűlés határozatképességéhez azonban a tagok 2/3-ának jelenléte és a hozott határozatok érvényességéhez a jelenlevők 2/3-ának hozzájárulása szükséges.

A közgyűlésről jegyzőkönyv veendő fel, melynek a közgyűlésen részt vett tagok felsorolását és a gyűlés lényeges mozzanatait kell tartalmaznia. A jegyzőkönyvet az elnök, a jegyző és a jegyző által kijelölendő két tag aláírásával kell ellátni. A jegyzőt a közgyűlés elnöke rendeli ki.

Az alakuló közgyűlésen a magyarországi német népcsoport vezetője elnököl.

⁵³⁴ [Német Újság]. Goldschmidt György szerkesztésében az 1940-ben népcsoportszervezetté váló Volksbund második hivatalos lapja, 1944 őszéig jelent meg.

⁵³⁵ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

⁵³⁶ Jugend voran. Zeitung der Deutschen Jugend in Ungarn [Előre ifjúság. A Magyarországi Német Ifjúság lapja] – a DJ központi lapja 1942 és 1944 között, Böss Fülöp és Worst Richárd szerkesztésében jelent meg.

⁵³⁷ Ezzel egyrészt leplezni lehetett a Führer-elv érvényesülését (így tett a Hitlerjugend is 1933 előtt), másrészt ilyen kvázi demokratikus elvek nélkül az alapszabály nem került volna elfogadásra.

11.§.

A közgyűlés hatásköre:

- a) Az intéző szervek és tisztikar 3 év tartamára való megválasztása, illetve kinevezésének tudomásulvétele.
- b) Az évi költségvetés előirányzatának tárgyalása, a felelős számadók részére felmentvény megadása és általában vagyoni kérdések végső fokon való intézése.
- c) Határozathozatal az intézőbizottság hatáskörét meghaladó ügyekben.
- d) Az intézőbizottság megfellebbezett határozatainak felülbírálása.
- e) Az alapszabály módosítása, a szervezet feloszlata, más egyesületbe való beolvadás tárgyában hozandó esetleges határozat meghozatala.
- f) A szervezeti vagyon elidegenítése és megterhelése feletti határozathozatal.
- g) A szervezet feloszlása esetén a vagyonnak miként leendő felosztása és hova fordítása iránt hozandó határozat meghozatala.
- h) Az évi tagdíj esetleges újbóli megállapítása.
- i) Díszelnök és dísztagok választása.

12.§.

Az intézőbizottság a közgyűlés által választandó és a népcsoport vezetője által elfogadott 10 tagból áll. Ezenkívül hivataluknál fogva tagjai a magyarországi német népcsoport vezetője, a Magyarországi Németek Szövetségének elnöke és főtitkára, továbbá a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője és a Magyarországi Németek Szövetségének leányvezetője.

Határozathozatalhoz legalább 5 tag jelenléte szükséges. Határozatait az intézőbizottság egyszerű szótöbbséggel hozza.

Az ülésekről jegyzőkönyv vezetendő, amelyet az intézőbizottság által esetenként választott elnök és a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője ír alá.

13.§.

Az intézőbizottság hatásköre:

- a) a közgyűlés határozatainak végrehajtása,
- b) határozathozatal mindazon ügyekben, melyek feletti határozás nincs a közgyűlésnek fenntartva,
- c) a szervezet vagyonának kezelése és az a felett való felügyelet,
- d) a kerületi és körzeti központok, valamint helyi csoportok felállítása, az alapszabályokban felsorolt intézmények létesítése, a szervezet szellemének és irányának, valamint munkarendjének megállapítása, – szükség esetén a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetőjének ily irányú hatáskörrel leendő felruházása – a tagok felvétele, törlése és kizárása feletti elsőfokú határozathozatal.

Az intézőbizottság határozatai a közlést követő 15 napon belül a közgyűléshez fellebbezhetők meg. A fellebbezés az intézőbizottságnál írásban nyújtandó be.

14.§.

Az intézőbizottság utalványozási joga a költségvetés keretén belül 5000,- ar. P., azaz ötezer aranypengőig terjed. A szervezeti vagyon kezelésénél erkölcsi és vagyoni felelősséggel tartozik.

15.§.

A számvizsgáló bizottság a közgyűlés által választható 3 tagból és 2 póttagból áll. Tagjai megbízatásuk tartama alatt a szervezetben más tisztséget nem tölthetnek be, az intézőbizottságnak sem lehetnek tagjai. A pénzkezelést bármikor megvizsgálhatják. Kötelesek az évi zárszámadás és vizsgálat eredményéről a közgyűlésnek írásban jelentést tenni.

16.§.

a) A Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetőjét a magyarországi német népcsoport vezetője nevezi ki. A szervezet az ő vezetése alatt áll, ő képviseli azt egyesek és hatóságok előtt – összehívja a közgyűlést és azon elnököl, összehívja az intézőbizottsági üléseket. Ő nevezi ki és alkalmazza a szükséges munkaerőket, felügyel az egyesület tisztségviselőire, a pénztár kezelésére, a közgyűlés és intézőbizottsági ülés határozatainak pontos betartására. A költségvetés keretén belül 2500,- ar. P., azaz kétezer ötszáz arany pengőig utalványozást eszközölhet.

A Magyarországi Németek Szövetségének leányvezetője kivételével ő nevezi ki a központi szerv, továbbá a kerületi és körzeti központok és a helyi csoportok tisztikarát. Az általa megejtett kinevezések a népcsoport vezetőjének hozzájárulásától függően hatályosak.

b) A Magyarországi Németek Szövetségének leányvezetőjét a német népcsoport vezetője nevezi ki. Feladata a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője hozzájárulása mellett a leánytagozatok megfelelő legfelsőbb vezetése.

c) A Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezető-helyettese az országos ifjúsági vezetőt akadályoztatása esetén mindenben helyettesíti.

d) A szervezési vezető előkészíti az egyesület ügyeiben szükségessé váló iratokat, azokat az illetékes tényezőkkel aláírattja, kezeli a levéltárat és közli a jegyzőkönyvi kivonatokat.

e) Az igazgatási vezető, egyúttal pénztáros, kezeli a szövetség pénztárát, rendes könyvet vezet a bevételekről és kiadásokról, fizetéseket teljesít és bevételezi az egyesület minden jövedelmét.

f) Az ellenőr az igazgatás vezetőjének pénzkezelését ellenőrzi.

Az igazgatás vezetője és az ellenőr a pénzkezelésért egyetemlegesen anyagi felelősséggel tartoznak.

IV. fejezet

A szervezet tagozódása

17.§.

A „Német Ifjúság” munkája eredményességének előfeltétele, hogy szervezkedését a német lakta területeken a legkisebb egységig kiépítse. Az egyes tagozatok létesítése a következő szempontok szerint történik:

- a) nem,
- b) kor,
- c) létszám,
- d) helyi adottságok.

18.§.

Nem szerinti tagozódás: ifjak (6–24 életévig), leányok (6–21 életévig)
Az ifjak élén a Magyarországi Németek Szövetségének országos ifjúsági vezetője, a leányok élén a Magyarországi Németek Szövetségének országos leányvezetője áll.

19.§.

Kor szerinti tagozódás:

ifjak:

- a) játszósereg (Spielschar) 6–10 évig,
- b) gyermekserreg (Jungvolk) 10–14 „
- c) német ifjúság (Deutsche Jugend) 14–18 „
- d) fiatal bajtársak (Jungkameradschaft) 18–24 „

leányok:

- a) játszósereg (Spielschar) 6–10 évig
- b) fiatal leányok (Jungmädel) 10–15 „
- c) leányok (Mädel) 15–21 „

Játszósereg, gyermekserreg és a német ifjúságnak egyenruhája: piros zsinórral díszített sapka, barna ing, nyakkendő, bőrgyűrű, DJ-jelvény, rövid fekete nadrág, bár vagy szövet öv vállszíjjal, fehér harisnya, félcipő.

Fiatal bajtársak egyenruhája: fehér zsinórral díszített sapka, barna ing, fekete egyenruhakabát, DJ-jelvény, derék- és vállszíj, a szíjsatt győzelmi runával ellátva, fekete nyakkendő, lovagló nadrág és csizma.

Játszósereg, fiatal leányok és leányok egyenruhája: sötétkék szoknya, (játszóseregnél és fiatal leányoknál rakott szoknya) fehér blúz, fekete nyakkendővel és barna bőrgyűrűvel, télen barna harisnya, nyáron rövid fehér harisnya, félcipő.

20.§.

Létszám szerinti tagozódás:

Fiú játszósereg és gyermekserreg egységei:

- a) játszócsoport (Jungenschaft) 10–15 tag
- b) játszócsapat (Jungzug) 40–50 „

A német ifjúság és a fiatal bajtársak egységei:

- a) bajtársi kör (Kameradschaft) 10–15 „
- b) csapat (Schar) 40–50 „

Leányok játszóserege és fiatal lányok egységei:

- a) fiatal leánycsoport (Jungmädelchaft) 10–15 tag
- b) fiatal leánycsapat (Jungmädelschar) 40–50 „

A leányok egységei:

- a) leánycsoport (Mädelchaft) 10–15 tag
- b) leánycsapat (Mädelschar) 40–50 „

21.§.

Helyi adottság szerinti tagozódás:

A Magyarországi Németek Szövetségének országos ifjúsági vezetője a német településeket kerületi és körzeti központokra, valamint helyi csoportokra osztja fel. Az egyes kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok élén a Magyarországi Németek Szövetségének országos ifjúsági vezetője által a népcsoport vezetőjének beleegyezésével kinevezett vezetők állanak.

A kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok külön alapszabályokat nem alkothatnak, csak a szervezet láttamozott alapszabályai szerint működhetnek.

A kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok a 16.§-ban a központi szerv részére megállapított tisztikar vezetése alatt állanak.

A kerületi és körzeti központok, valamint helyi csoportok megalakulását és megszűnését a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek tudomásulvétel végett be kell jelenteni.

A kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok a Magyarországi Németek Szövetségének országos ifjúsági vezetője határozatait és utasításait a láttamozott alapszabályok keretén belül követni tartoznak. Helyi csoport megalakulásához 20 rendes tag szükséges. 20-nál kevesebb taggal csak támpontok alakíthatók.

V. fejezet

A szervezet megszűnése

22.§.

A szervezet feloszlása esetén a feloszlás és a vagyon hovafordítása tárgyában hozott határozatot, úgyszintén az alapszabályok módosítása tárgyában hozott határozatot, valamint a szervezetnek más egyesületbe való beolvadása tárgyában hozott közgyűlési határozatot, annak foganatosítása előtt jóváhagyás végett először a népcsoport vezetője elé kell terjeszteni. Az ő jóváhagyása után a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszterhez terjesztendő fel a szóban forgó határozat.

Amennyiben a szervezet az alapszabályokban előírt célját és feladatát be nem tartja, hatáskörét túllépi, államellenes munkát fejt ki, a közbiztonság és közrend ellen súlyos vétséget követ el, avagy a tagok vagyoni érdekeit veszélyezteti, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter vizsgálatot rendelhet el, működését felfüggesztheti, avagy végleg fel is oszlathatja.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 556/1943.

Az alapszabályzat jóváhagyásától a helyi csoportok tényleges megalakulásáig

75.

A völgyeségi járás
Nagyságos Főszolgabírájának

Bonyhád

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Hivatkozással a Kultuszminisztérium 30.189/1942 számú engedélyére, melyben a Magyarországi Németek Szövetsége ifjúsági csoportjának, vagyis az ún. „DJ” Deutsche Jugend⁵³⁸ országos működését engedélyezte a következő kéressel járunk Nagyságos Főszolgabíró Úrhoz:

A fent említett 30.189/1942. sz. engedély alapján alázatosan kérjük Nagyságodat, hogy a bonyhádi ifjúsági csoport, mely egyik ágazata az országos szervezeteknek napi összejövetelet kíván tartani a Szordel-féle vendéglő nagytermében és ha szép idő van kint az udvarban is tartózkodik az ifjúság. Erre való tekintettel kérjük szíves hozzájárulását s egyben az engedélyt megadni szíveskedjék.

Megjegyezzük, hogy a mindennapi összejövetelekhez az engedély azért szükséges, mert az ifjúság három részre osztott tagozatai ú. m.⁵³⁹ az ún. „Jungmannschaften”,⁵⁴⁰ „Mädelschaft”⁵⁴¹ és „Mannschaft”,⁵⁴² melyek külön kívánnak összejövetelet tartani. A fent említett engedély alapján 6 éven felüli fiúk és lányok tartoznak ifjúsági csoportunkhoz. A helységnek részünkre mindenkori használatára való tekintettel megállapodtunk Sordel János vendéglős úrral, hogy a terem használatáért semmiféle használati díjat nem fize-

⁵³⁸ Német Ifjúság.

⁵³⁹ Úgy mint.

⁵⁴⁰ Ifjú legénység.

⁵⁴¹ Leányság.

⁵⁴² Legénység.

tünk, ugyanis ő bármely alkalomkor igénybe veheti a termet. Még megjegyezzük, hogy a terem külön bejáratú és a bejárás közvetlenül az udvarról történik.

Remélve kérésünk szíves teljesítésében

alázatos maradunk tisztelettel

Bonyhád, 1942. április 24.

Hermína Faik
Magyarországi Németek Szövetségének
bonyhádi leánykörzet-vezetője

Forrás: MNL TML, IV 417b, A völgyeségi főszolgabíró iktatott iratai, 1927/1942.

76.

11.423. szám
B.kt. 1942

Budapest, 1942. június 19.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

Szervezeti hírek:

1.) Huber Mátyás a V.D.U. országos ifjúsági vezetője az ifjúság részére június 15-től országos tagzárlatot rendelt el. E rendelkezés értelmében az ifjúságba új tag nem vehető fel. Az újonnan jelentkezőket csak előjegyzésbe veszik. Kivételek azonban lehetnek. Az erre vonatkozó rendelkezéseket a Bannführerek⁵⁴³ szóbelileg már megkapták. A V.D.U. azzal indokolja a tagzárlatot, hogy a három hónapig tartó ifjúsági tagtoborzáson olyan tömegesen jelentkeztek, hogy a szervezéssel járó adminisztrációs munka hosszabb időt igényel. Szerintük a népi német ifjúság túlnyomó része már a V.D.U. zászlaja alatt áll. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

77.

Másolat

M. kir. Belügyminiszter
Szám. 13.930./1942.
VII. res.

Tárgy: a Volksbund ifjúsági toborzó plakátja

*Szigorúan bizalmas!
Sürgős!*

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének! Valamennyi közigazgatási kirendeltség vezetőjének

Székhelyeiken

Több oldalról hozzám érkezett jelentés szerint a Volksbund szervezetei a helyi hatóságok hozzájárulását kérik egy nagyobb terjedelmű „Verantwortlicher Herausgeber”⁵⁴⁴ Mathias Huber-Klössz Budapest” impresszummal ellátott, a budapesti királyi ügyészségnek szabályszerűen bemutatott és nem kifogásolt falragasz utcai terjesztéséhez, illetve nyilvános kifüggesztéséhez azzal a megtevéstől bejelentéssel, hogy a falragasz országos terjesztésére belügyminiszteri engedélyt nyertek. A falragasz egy dobverő formaruhás német ifjút ábrázol, a dob oldalán a Volksbund jelvénye van, szövege: „Deutscher Junge – Deutsches Mädel die DJ ruft auch dich!”⁵⁴⁵

Értesítem Alispán/Polgármester, Kirendeltségi Vezető Urat, hogy a Volksbund a kérdéses falragasz utcai terjesztésére tőlem ezidáig országos engedélyt nem kért és nem is kapott. Amennyiben tehát annak kifüggesztését, vagy utcai terjesztését engedély nélkül bárki megkísérli azt a fennálló törvényes rendelkezéseknek megfelelően meg kell akadályozni és a kifüggesztő ellen az eljárást meg kell indítani.

Természetesen ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha Alispán/Polgármester, Kirendeltségi Vezető Úr a kérdéses utcai falragasz utcai terjesztésére az 1914: XIV. t. c. 11. §.⁵⁴⁶

⁵⁴⁴ Felelős kiadó.

⁵⁴⁵ „Német fiú – német leány, a DJ téged is hív!” – ami a Hitlerjugend hasonló plakátjainak sémájára készült.

⁵⁴⁶ Az 1914. évi XIV. tc. a sajtóról. „11. § A sajtótermékek utcai terjesztéséhez a kiadónak hatósági engedélyre van szüksége. A magyar szent korona országainak területén kiadott sajtótermékek tekintetében az engedélyt egy-egy törvényhatóság területére a törvényhatóság első tisztviselője, több törvényhatóság, vagy az ország egész területére a belügyminiszter adja meg.

A magyar szent korona országainak területén kívül kiadott sajtótermékek utcai terjesztését a belügyminiszter engedélyezi.

Olyan sajtótermék utcai terjesztését, amely a közrendet vagy a közérkölciséget sérti vagy veszélyeztet, különösen amely valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen gyűlölet ébresztésére alkalmas vagy a családi élet belső ügyeit tárgyalja anélkül, hogy ezt közérdek kívánná, engedélyezni nem szabad.

A belügyminiszter az előbbi bekezdésben felsorolt valamely okból egyes sajtótermékek utcai terjesztését megtilthatja. A tilalommal az utcai terjesztésre esetleg már megadott minden engedély hatályát veszti s a tilalom

⁵⁴³ A DJ területvezetői.

alapján kizárólag a vezetése alatt álló törvényhatóság (közigazgatási kirendeltség) területére szabályszerű engedélyt adott.

Budapest, 1942. évi június hó 22-én

A kiadmány hitelül:

[aláírás]

irodavezető.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Pásztóy Ádám s.k.

miniszteri tanácsos

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 116/1942; MNL TML, IV 416a, A tamási főszolgabíró bizalmas iratai, 89. doboz, 70/1942; BFL IV 1402a, Főpolgármesteri bizalmas iratok, 148/1942.

78.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja

Szám: 116. biz/1943

Bizalmasan

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása

Valamennyi járás főszolgabírájának és megyei város polgármesterének

A vallás- és közoktatási miniszter úrnak a Magyarországi Németek Szövetségének kötelekében alakult „Német Ifjúság” c. szervezet vezetőjéhez intézett rendelkezése másolatát tudomásul idecsatoltan leküldöm.

Felhívom Főszolgabíró, illetve Polgármester Urat, hogy a benyújtandó bejelentéseket a német ifjúság című szervezet vezetőjéhez intézett rendelkezésben foglaltak figyelembevételével saját hatáskörben, vagy a községi eljárások útján vizsgáltassa ki a tekintetben, vajon a megalakulás az alapszabályok szerint történt-e.

A helyi csoport tisztikara tagjainak előéletét meg kell vizsgálni abban az esetben, ha különösen a tisztikar valamelyik tagjának magyar állampolgársága kétséges vagy erkölcsi magaviselete kifogásolható, a Főszolgabíró, illetve Polgármester Úr a magyar állampolgárságot igazoló bizonyítványt, illetve új keletű hatósági erkölcsi bizonyítványt kérhet be. Ezeket az iratokhoz kell csatolni. Mindezek után Főszolgabíró, illetve Polgármester Úr a

hatályának tartama alatt az illető sajtótermék utcai terjesztése nem engedélyezhető.

Az a hatóság, amely az engedélyt megadta, a negyedik bekezdés korlátai közt az engedélyt a joghatósága alá eső egész területre vagy annak egy részére visszavonhatja.” – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

bejelentést összes mellékletével és a községi eljáróság jelentésével, esetleg saját javaslatával együtt haladéktalanul terjessze fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz. Ha Főszolgabíró, illetve Polgármester Úr a „Német Ifjúság” című szervezet ügyében valamely rendelkezés kiadását vagy valamely fennálló rendelkezés megállapítását tenné szükséges-sé, erre vonatkozóan tegyen hozzámm felterjesztést.

Budapest, 1943. május 31.

[aláírás]

főispán

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1944.

79.

Nagyméltóságú M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Alulírott Huber Mátyás, mint a „Német Ifjúság” (DJ) országos vezetője, mély tisztelettel bejelentem, hogy Budaörs községben a jóváhagyott alapszabályok 21. §. alapján megalakítottam a „Német Ifjúság” helyi csoportját és az alapszabályok 16. §-ában biztosított jogomnál fogva a helyi csoport tisztikarát az A) alatt mellékelt névjegyzék szerint neveztem ki.

A 204.820/943 V.K.M. VI. ü. o. sz. rendelkezéseinek⁵⁴⁷ megfelelően a bejelentéshez

A) alatt csatolom a helyi csoport vezetősége, valamint rendes és rendkívüli tagjai névjegyzékének négy-négy példányát. Ennek tanúsága szerint a helyi csoport, illetve támpont felállításához szükséges tagszám jelentkezett.

B) alatt csatolom a rendkívüli tagok atyja (gondviselője) engedélyét, valamint minden rendes tag részéről, továbbá minden rendkívüli tag atyja (gondviselője) részéről kiállított igazolványt, mely bizonyítja, hogy az illető személyt népi németnek kell tekinteni.

C) alatt csatolom a jóváhagyott alapszabályok egy példányát.

Mély tisztelettel

Budapest, 1943. november 29.

Mathias Huber

a N. I. országos vezetője

A „Német Ifjúság” (DJ) országos vezetője által megejtett kinevezésekhez a láttamozott alapszabályok 16. §-a alapján hozzájárulok.

Franz Basch

a „Magyarországi Németek Szövetsége”

orsz. elnöke

Forrás: MNL PML, IV 424b, A Buda-környéki járás főszolgabírája iratai, 7022/1944.

⁵⁴⁷ A DJ helyi csoportjainak megalakulásáról szóló VKM-rendelet, ld. ebben a kötetben.

80.

Szentendrei járás főszolgabírája

Szám: 2/1944. eln.

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy járásom területén az elmúlt február hónapban az előjáróságok jelentései szerint az előző havi jelentésemtől eltérően csak annyi változás észlelhető, hogy Pomáz községben a Magyarországi Németek Szövetsége a fiú és női ifjúsági csoportot is megalakította.

Szentendre, 1944. március 2.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 30/1944.

81.

VDU-Deutsche Jugend

Bannführung 2 Mitte

Budapest XI. Kettőskereszt u. 34

Fernruf: 469–310

Buda-környéki járás

nagyságos főszolgabírájának

Budapest IV.

Városház u. 7.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

A 204.829/1943 VKM. rendelete értelmében tisztelettel bejelentem, hogy Budaörs községben a „Német Ifjúság” helyi csoportja megalakult.

Budapest, 1943. december 27.

Hazafias tisztelettel
Zecher Herbert
N. I. központi körzetvezetője

Forrás: MNL PML, IV 424b, A Buda-környéki járás főszolgabírája iratai, 7022/1944.

82.

VDU-Deutsche Jugend

Bannführung 2 Mitte

Budapest XI. Kettőskereszt u. 34

Fernruf: 469–310

Buda-környéki járás

nagyságos főszolgabírájának

Budapest IV.

Városház u. 7.

Budapest, 1944. május 13.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Budaörs község előjárósága f. évi május hó 10-én felszólította a Német Ifjúság ottani helyi csoportját, hogy a csoport megalakulási kérelméhez csatolja az alapszabályok 4 példányát, a tagok magyar nyelvű névsorát, valamint a jegyzőkönyv 1 eredeti és 3 másolati példányát

Tekintettel arra, hogy az egész országban a helyi csoportok bejelentése a 204.829/1943. VKM. sz. rendeletnek⁵⁴⁸ megfelelően történt az előjáróság átirata minden jogalapot nélkülöz.

Hagethurn főjegyző úr jónak látta a helyi csoport vezetőségét megfenyegetni, hogy felettes hatóságának jelenteni fogja, hogy a helyi csoport vezetősége a működésre alkalmatlan, amennyiben a fent említett dolgokat három napon belül meg nem küldi.

A bejelentéseket a Buda-környéki járásban hivatalosan eszközölte a rendeletnek megfelelően. Lehetetlenség, hogy a budaörsi főjegyző a pápánál pápább. Lehetetlenség, hogy a budaörsi főjegyző nem ismerve, feljelentéssel fenyegetse a Német Ifjúságot.

Ezen levelem folytatása a budaörsi főjegyző működése ellen állandóan felmerülő panaszoknak.

Hazafias tisztelettel

Zecher

A NI⁵⁴⁹ központi vezetője

Forrás: MNL PML, IV 424b, A Buda-környéki járás főszolgabírája iratai, 7022/1944.

⁵⁴⁸ A DJ helyi csoportjainak megalakulásáról szóló VKM-rendelet, ld. ebben a kötetben.

⁵⁴⁹ Német Ifjúság.

83.

Magyarországi német népcsoport

Budaörs, 1944. május 30-án

Község: Budaörs
Körzet: Budai hegyvidék
Kerület: Közép

Tárgy: „DJ.” ügye

Községi Elöljáróságnak!
Budaörs
József fhg. út

Főjegyző úr!

Néhány nappal ezelőtt a községben az ott alkalmazott Laboda úrtól egy német nyelvű névjegyzéket vettem át, amelyen a „DJ” szervezet rendes és rendkívüli tagjai voltak felírva. Azt kívánták tőlem (tőlünk), hogy ezen névjegyzék magyar nyelvre fordíttassék át, mert azt Ön csak magyar nyelven használhatja. Én ami Kötelékvezetőnkől (DJ kerületi vezető) nem kaptam engedélyt erre, és közlöm is Önnek, hogy ez jelenleg részünkre egy lehetetlen munka, mivel nekünk a katonai hozzátartozókért egy másik és sokkal fontosabb munkát kell elvégeznünk.

Felkérem ezért, hogy a névjegyzéket, ha önnek oly fontosnak látszik oda visszaküldeni, ahonnan azt kapta.

Heil Hitler!
Zirkelbach Antal s.k.
DJ szervezeti megbízott
Budaörs

Forrás: MNL PML, IV 424b, A Buda-környéki járás főszolgabírája iratai, 7022/1944.

84.

Budaörs község elöljárósága
1964/1944 kig.

Tárgy: Német Ifjúság budaörsi csoportjának
megalakulása
V.sz.: 14.091/1943 kig. 4893/1944 kig.

Főszolgabíró Úr!

Budapest

A kiadott iratok beterjesztése mellett jelentem, hogy a Német Ifjúság budaörsi csoportjának helyi vezetőségét Főszolgabíró Úr 14.091/1943 kig. számú rendeletében előírt feltételek teljesítése végett idéztem. Mivel idézésemre senki nem jelent meg, azért a rendeletben foglaltakat az egyesület vezetőségével írásban közöltem azzal, hogy annak nem teljesítése esetén működésképtelenségüket fogom jelenteni. Ezen felhívásomra panaszt tettek, mi Főszolgabíró úrnál 4893/1944 kig. szám alatt iktatva van. Ezzel egy időben az egyesület részéről megjelent Laboda Oszkár aljegyzőnél Zirkelbach Antal budaörsi lakos és az egyesületi tagnévsort egy példányban átvette azzal, hogy a rendeletben előírt módon kiigazítja, illetve átdolgozza. Ez a mai napig nem történt meg, hanem helyette a következő átiratot küldték az elöljáróságnak. Nevezettek arra sem tartják érdemesnek az elöljáróságot, hogy az állam hivatalos nyelvét használják, hanem német nyelven leveleznek a hatósággal. Átiratuknak magyar nyelvű fordítását csatolom.

Nevezett egyesület magatartása elegendő okot szolgáltatott működésképtelenségének megállapítására. Ezért kérem nevezett egyesület feloszlását.

Budaörs, 1944. június 1.

[aláírás]
főjegyző

Forrás: MNL PML, IV 424b, A Buda-környéki járás főszolgabírája iratai, 7022/1944.

85.

*Budaörs község előljáróságától*Tárgy: a budaörsi német ifjúsági csoportbeli
megalakulása

2943/1944.

Hiv. szám: 7022/1944.

Melléklet:

*Főszolgabíró Úr!**Budapest*

Jelentésemet a következőkben terjesztem be:

- 1.) Azonos vagy hasonló célú egyesület a községben nincsen.
- 2.) Az egyesület megalakítását sem közérdek, sem egyéb figyelmen kívül nem hagyható körülmény nem indokolja, ellenkezőleg annak alapszabályszerű működése a jelenlegi vezetőség mellett nincsen biztosítva. A vezetőség ugyanis a magyar hatóságokkal szemben a legudvariatlanabb magatartást tanúsítja, azok rendelkezéseit teljesen semmibe veszi és magának a DJ vezetőségnek az előljárósághoz intézett soraiban is kifejezésre jut azon meggyőződés, hogy az egyesületi vezetőség nem áll hivatása magaslatán.

A jóváhagyás megtagadását javasolom.

Budaörs, 1944. szeptember 12-én

Hagethurn
főjegyző*Forrás: MNL PML, IV 424b, A Buda-környéki járás főszolgabírája iratai, 7022/1944.*

DJ ellenőrzése

86.

M á s o l a t: M. Kir. Belügyminiszter. A válaszirat száma: 30.189/1942 eln. d. ü. o.

Tárgy: A Német Ifjúság c. egyesületi jellegű szervezet működésének ellenőrzése
Szám: 197.492/1942./VII. b.

Nagyméltóságod fenti számú nagybecsű átiratával megküldte részemre a Német Ifjúság alapszabályainak egy jóváhagyott példányát. Minthogy az említett szervezet egyesületként működik, annak egyesületi működés szempontjából való ellenőrzése az érdekelt helyi közigazgatási és rendőrhatalóságok hatáskörébe tartozik. Az alapszabályok 21.§-a csupán a kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok megalakulása és megszűnése tekintetében rendelkezik olyképpen, hogy ezeket tudomásulvétel végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kell bejelenteni. Ezen a rendelkezésen kívül más utalás nem található az alapszabályokban, sem pedig eddig nem méltóztatott nyilatkozni arra nézve, hogy a „Német Ifjúság” működésének felügyelete és ellenőrzése tekintetében Nagyméltóságod a többi egyesületektől eltérő rendelkezéseket kívánna életbe léptetni. Budapest székesfőváros polgármesterének illetékes ügyosztálya, amely a jóváhagyott alapszabályok 1 példányát szintén megkapta Nagyméltóságodtól, rövid úton érdeklődött az egyesületi alosztályomnál a Német Ifjúságnak hatósági felügyelete és ellenőrzése módozatai iránt. Erre való tekintettel, de meg azért is, mivel kétségtelenül azok a vidéki hatóságok, amelyek területén a Német Ifjúság kerületi központjai és helyi csoportja meg fognak alakulni, szintén utasítást fognak kérni a Német Ifjúság működésének felügyeletét és ellenőrzését illetőleg tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, méltóztassék velem közölni, mily különleges szempontokat kíván Nagyméltóságod a szóban forgó egyesületi jellegű szervezet felügyelete és ellenőrzése tekintetében érvényesíteni, hogy ezekre az érdekelt hatóságokat megfelelően utasíthassam.

Budapest, 1942. évi április hó 10-én

A miniszter rendeletéből:
Dr. Páskándy János s. k.
miniszteri osztálytanácsosA kiadmány hitelül:
Kovács s.k.
irodavezető,

P.H.

A hivatalos másolat hitelül:
[aláírás]
irodavezető*Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1942-20634.*

87.

Tárgy: A „Német Ifjúság” szervezet alapszabályainak ügye.

39.132/1942. sz.

VI/6. ü. ö.

Nagyméltóságú

Dr. kállai K á l l a y Miklós Úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. miniszterelnök,

B u d a p e s t

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A tárcám feladatkörét érintő nemzetiségi ügyekben 1942. év június havában a Nagyméltóságod vezetése alatt álló miniszterelnökségen Nagyméltóságod tárcájának és a vezetésem alatt álló minisztérium illetékes ügyosztályainak bevonásával értekezletek voltak.

Ezek az értekezletek a tárcámat érintő nemzetiségi ügyek javarészt tárgyalás alá vették és a kérdésekre vonatkozóan kialakult álláspontot jegyzőkönyvbe foglalták.

A kérdések egy része az értekezletek állásfoglalása alapján időközben már megoldást is nyert. Néhány nemzetiségi szempontból nagy fontosságú kérdés tekintetében Nagyméltóságod – az értekezlet állásfoglalása szerint – a minisztertanács határozatát fogja kikérni.

Ezek közé tartozik a Magyarországi Németek Szövetsége részéről létesített „Német Ifjúság” c. szervezet működésének és felügyeletének kérdése. Ismeretes Nagyméltóságod előtt, hogy a felügyelet tisztázatlansága következtében az egyesület felett hatékony kormányhatósági felügyelet mind a mai napig nem gyakorolható.

Ennek következtében van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel arra kérni, hogy az említett értekezleten elfoglalt álláspontnak megfelelően a szóban levő vitás kérdést mielőbb méltóztassék a minisztertanács elé terjeszteni és ennek határozatát – a felügyelet gyakorlásának módjára vonatkozó nagybecsű véleményének kifejezésre juttatása kapcsán – velem mielőbb közölni.

Mihelyt a német ifjúság felügyeletének vitája a minisztertanács határozata alapján megoldódik, számos olyan körülményt kellene tisztázni, amelyeknek világos megállapítása nélkül a szervezet felett sikeres felügyeletet gyakorolni sem lehet.

Ezekre a szempontokra vonatkozik a m. kir. belügyminiszter úrnak másolatban mellékelt 197.492/1942. sz. átirata, továbbá a budapesti tanker.⁵⁵⁰ kir. főigazgatójának ugyancsak másolatban mellékelt 8507/1941.-42. sz. felterjesztése.⁵⁵¹

A m. kir. belügyminiszter úr átiratára nézve már most tisztelettel megjegyzem, hogy

⁵⁵⁰ Tankerületi.

⁵⁵¹ Ld. mindkettőt ebben a kötetben.

a Német Ifjúság működése a 2.320/1941. M. E. sz. rendelet⁵⁵² 1. §-ának 2. bekezdése értelmében kormányhatósági felügyeletem alatt áll, ennek következtében nem a magyar kir. belügyminiszter úrnak, hanem – Nagyméltóságoddal egyetértésben – a tárcámnak feladatkörébe tartozik azoknak az irányelveknek a megállapítása, amelyeket a fenti szervezet működésének felügyelete és ellenőrzése során érvényesíteni kívánok.

Van szerencsém emellett tisztelettel közölni, hogy felhívásomra a „Német Ifjúság” szervezet vezetője az alapszabályok 21. §-ának alapján a helyi csoportok és a támpontok megalakulását nemrég bejelentette. Nagyméltóságoddal egyetértésben el kellene bírálni, melyek legyenek azok a szempontok, amelyeknek alapján e bejelentések tudomásul vehetők, illetőleg a megalakulásnak tudomásul vétele megtagadható.

Mindezeket a kérdéseket nézetem szerint célszerű lenne a Nagyméltóságod vezetése alatt álló miniszterelnökségen – az eddig bevált eljárásnak megfelelően – újból szóbeli értekezleten megtárgyalni, amelyen tárcám részéről az illetékes csoportfőnök és az illetékes ügyosztály érdekelt tagjai vennének részt.

Tisztelettel arra kérem Nagyméltóságodat, hogy nagybecsű álláspontjáról engem mielőbb tájékoztatni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte megnyilvánítását.

Budapest, 1942. évi augusztus hó 19-én

[aláírás]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1942-20634.

88.

M. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől.

204.829/1943. sz.

VI/6. ü. o.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, tovább kerületi és körzeti központjainak megalakulása.

Melléklet: 1 drb.

B I Z A L M A S !

Méltóságos

Főispán Úrnak.

A Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult „Német Ifjúság” c. szervezet vezetőjéhez intézett rendelkezése másolatát tudomásulvétel végett Méltóságodnak az-
zal a kéréssel küldöm meg, hogy arról mindazokat a járási főszolgabírókat (polgármester)

⁵⁵² Ld. ebben a kötetben.

ertesítse, akiknek járásában (városában) a Magyarországi Németek Szövetségének helyi csoportja működik.

Közzölje a főszołgabírókkal (polgármesterrel) továbbá azt, hogy a náluk benyújtandó bejelentéseket a „Német Ifjúság” c. szervezet vezetőjéhez intézett rendelkezésembe foglaltak figyelembevételével vizsgáltsák meg a tekintetben, vajon a megalakulás az alapszabályok szerint történt-e.

A helyi csoport tisztikara tagjainak előéletét meg kell vizsgáltatni (prioráltatni). Abban az esetben, ha különösen a tisztikar valamelyik tagjának magyar állampolgársága kérdéses, vagy erkölcsi magaviselete kifogásolható, a főszołgabíró (polgármester) magyar állampolgársági bizonyítványt, illetve újkeletű hatósági erkölcsi bizonyítványt kérhet be. Ezeket az iratokhoz kell csatolni. Mindezek után a főszołgabíró (polgármester) a bejelentést összes mellékletével és a községi előjáróság jelentésével, esetleg saját javaslatával együtt haladéktalanul terjessze fel hozzám.

Abban az esetben, ha akár Méltóságod, akár a főszołgabíró (polgármester) a „Német Ifjúság” c. szervezet ügyében valamely rendelkezés kiadását, vagy valamely fennálló rendelkezés helyes értelmezésének megállapítását tartja szükségesnek, szíveskedjék erre nézve közvetlenül hozzám beadvánnyal fordulni. A megfelelő rendelkezés kiadása iránt soron kívül intézkedni fogok.

Budapest, 1943. május hó 15-én.

Dr. Szinyei Merse Jenő s.k.

A kiadvány hitelül:

[aláírás]

min. irodavezető.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 332/1943; PML, IV 401. a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1944.

89.

M. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől

204.829/1943. sz.

VI/6. ü. o.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása.

Melléklet: csomag.

Nagyságos

H u b e r M á t y á s ú r n a k,

A Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője,

Budapest

I. Hivatali elődöm 30.189/1942. sz. határozatával jóváhagyta a Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult „Német Ifjúság” c. szervezet alapszabályait.⁵⁵³

Az alapszabályok 21. §-a értelmében a kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok megalakulását és megszüntetését a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek tudomásulvétel végett be kell jelenteni.

A Vezető Úr az alapszabályok fentebb említett szakasz alapján a helyi csoportok megalakulására vonatkozó bejelentések a vezetésem alatt álló minisztérium illetékes ügyosztályának közvetlenül benyújtotta.

Tekintve azonban, hogy a bejelentésekben nem csatolta azokat az okiratokat, amelyekből megállapítható lenne, hogy a helyi csoport megalakulása alapszabályszerűen történt-e, „Német Ifjúság” c. szervezet felett gyakorolható főfelügyeleti jogkörében a 2320/1941. M. E. sz. rendelet,⁵⁵⁴ a „Német Ifjúság” c. egyesület alapszabályai; végül az egyesületek felügyeletére és működésüknek ellenőrzésére vonatkozó jogszabályok alapján a következőképpen rendelkezem:

II. Minden egyes bejelentést, amelyet Vezető Úr valamely helyi csoport megalakulásának tudomásulvétele érdekében terjeszt elő, a szóban lévő község illetékes főszołgabírájához, illetve a város polgármesteréhez kell benyújtani. A bejelentésnek tartalmazni kell a helyi csoport akár végleges, akár ideiglenes helyiségének pontos címét (kerület, utca, házszám). A bejelentéshez csatolni kell a helyi csoport vezetősége, valamint a helyi csoport rendes és rendkívüli tagjai névjegyzékének négy-négy példányát. Névváltoztatás esetében az előbbi nevet is fel kell tüntetni.

Mind a vezetőség, mind a rendes és rendkívüli tagok névjegyzékének tartalmaznia kell a benne megnevezett tag polgári állását (foglalkozását), születési helyét és idejét, valását, végül atyjuk és anyjuk nevét.

⁵⁵³ Ld. ebben a kötetben.

⁵⁵⁴ Ld. ebben a kötetben.

A rendkívüli tagoknál csatolni kell az atya (gondviselő) engedélyét, amellyel hozzájárul ahhoz, hogy gyermeke (gondviseltje) a „Német Ifjúság” munkájában részt vehessen.

Minden rendes tag, illetve rendkívüli tag atyja (gondviselője) részéről igazolványt kell mellékelni, amely bizonyítja, hogy az illető személyt népi németnek kell tekinteni. Népi német az, aki magát a német népcsoporthoz tartozónak vallja, akit a Magyarországi Németek Szövetségének vezetősége a nyilatkozata alapján népi németnek elismer, aki az utóbbi körülményt a szövetség vezetőségének írásbeli bizonylatával tanúsítja.

A főszolgabíró a szabályszerű bejelentéseket saját hatáskörében vagy a községi előljáróság útján megvizsgálja a tekintetben, vajon a helyi csoport megalakulása az alapszabályok szerint, különösen pedig az alapszabályok 5., 19., 20. és 21. §-inak figyelembevételével történt-e.

Ezután a főszolgabíró a bejelentéseket a községi előljáróság jelentésével, esetleg saját javaslatával együtt közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez terjeszti fel.

Az egyesületi jogszabályok előírják, hogy az ilyen bejelentésekhez az alapszabályoknak 6-6 példányát kell mellékelni. Az anyagban való takarékoság céljából e rendelkezés végrehajtásától további intézkedésig eltekintek és úgy rendelkezem, hogy a helyi csoport megalakulásának bejelentéséhez az alapszabályoknak csupán egy példányát kell csatolni. Ezenfelül azonban meg kell küldeni az alapszabályok egy-egy példányát valamennyi főispánnak, Budapest székesváros főpolgármesterének, valamennyi járás főszolgabírójának (polgármester), m. kir. rendőrkapitányságnak (kirendeltségnek) – Budapest székesfőváros területén pedig a m. kir. rendőrség főkapitányának –, akinek működési területén „Német Ifjúság” c. szervezetnek csak egyetlen helyi csoportja is megalakult.

Ezzel kapcsolatban felhívom a Vezető Úr figyelmét arra, hogy a bejelentéseken kívül a hatályban lévő egyesületi jogszabályok értelmében ama helyi csoportok vezetőségének névjegyzékét és egyesületi helyiségének pontos címét, amelyek a m. kir. rendőrség működési területén fekszenek, az illetékes m. kir. rendőrkapitánynak közvetlenül is be kell mutatnia.

A vezetőség tagjai sorában, vagy a helyiség címében beállott változásról a főszolgabíró útján hozzám jelentést kell tenni. Ez a helyi csoport a m. kir. rendőrség működési területén lévő községekben (városban) alakult, a változásról a m. kir. rendőrkapitánynak külön is jelentést kell tenni.

Felhívom továbbá a Vezető Urat arra is, hogy a 2320/1943. M. E. sz. rendelet 3. §-ának 2. bekezdésében foglalt rendelkezés végrehajtása iránt intézkedjék, nevezetesen járjon el, hogy a „Német Ifjúság” című egyesület rendkívüli férfi tagjai a tagsági minőségüket illetékes leventeparancsnokuknak jelentsék be; illetve, ha a rendkívüli tag tanintézet kötetlékébe tartozik, nemére tekintet nélkül tagsági minőségét iskolai hatóságának is hozza tudomására.

A kerületi és körzeti központok megalakulásáról a bejelentést közvetlenül nálam kell előterjeszteni. E bejelentéseket – amennyiben a bejelentés természetéből más nem következik – ugyanazokat a mellékleleteket kell csatolni, mint a helyi csoportok megalakulására vonatkozó bejelentésekhez.

A közvetlenül előterjesztett hiányos bejelentéseket azzal küldöm vissza, hogy a helyi csoportok, továbbá a kerületi és körzeti központok megalakulását az előadottak alapján haladék nélkül jelentse be.

Addig is, míg a bejelentések alapján a szabályszerűen megalakult helyi csoportok, továbbá kerületi és körzeti központok megalakulását tudomásul venni módom lesz, terjeszsen elő vármegyénként összesítő kimutatást arról, hogy a helyi csoportok mely községekben alakultak meg és azok mely kerületi és körzeti központok között oszlanak meg.

Budapest, 1943. évi május hó 15-én.

Dr. Szinyei Merse Jenő s. k

A kiadvány hitelül:

A hiv. másolat

[aláírás]

min. irodavezető

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 332/1943.; MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-208-15410.; MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1944; BFL IV 402a, Központi járás főszolgabírájának elnöki iratai, 116/1943.

90.

Baranya vármegye és Pécs szab. kir. város főispánjától.
Elintézés.

332/főisp. 1943. szám

Tárgy: a „Német Ifjúság” című szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása.
Szigorúan bizalmas!

Főszolgabíró Úr!
Polgármester Úr!

Mind a nyolc.
Mohács.

I. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 30.189/1942. sz. határozatával jóváhagyta a Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult „Német Ifjúság” című szervezet alapszabályait.⁵⁵⁵ Az alapszabályok 21. §-a értelmébe a kerületi és körzeti központok, valamint a helyi csoportok megalakulását és megszüntetését a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter úrnak tudomásvétel végett be kell jelenteni.

⁵⁵⁵ Ld. ebben a kötetben.

A szervezet ifjúsági vezetője az alapszabályok fentebb említett szakasza alapján a helyi csoportok megalakulására vonatkozó bejelentések a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium illetékes osztályának közvetlenül be is nyújtotta.

Tekintve azonban azt, hogy az ifjúsági vezető a bejelentésekhez nem csatolta azokat az okiratokat, amelyekből megállapítható lenne, hogy a helyi csoportok megalakulása alapszabályszerűen történt-e, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr a „Német Ifjúság” című szervezet felett gyakorolható főfelügyeleti jogkörében a 2320/1941. M. E. sz. rendelet,⁵⁵⁶ a „Német Ifjúság” című egyesület alapszabályai, végül pedig az egyesületek felügyeletére és működésüknek ellenőrzésére vonatkozó jogszabályok alapján a következőképpen rendelkezett.

II. Minden egyes bejelentést, amelyet az ifjúsági vezető valamely helyi csoport megalakulásának tudomásulvétele érdekében terjeszt elő, a szóban lévő község illetékes járási főszolgabírájához, illetve a város polgármesteréhez kell benyújtani. A bejelentésnek tartalmaznia kell a helyi csoport akár végeleges, akár csak ideiglenes helyiségének címét (kerület, utca, házszám). A bejelentéshez csatolni kell a helyi csoport vezetősége, valamint a helyi csoport rendes és rendkívüli tagjai névjegyzékének négy-négy példányát. Névváltoztatás esetében az előbbi nevet is fel kell tüntetni.

Úgy a vezetőség, mint a rendes és rendkívüli tagok névjegyzékének tartalmaznia kell a benne megnevezetteknek polgári állását (foglalkozását), születési helyét és idejét, vallását, végül atyjuk és anyjuk nevét.

A rendkívüli tagoknál csatolni kell az atya (gondviselő) engedélyét, amellyel hozzájárul ahhoz, hogy gyermeke (gondviseltje) a „Német Ifjúság” munkájában részt vehessen.

Minden rendes tag, illetve minden rendkívüli tag atyja (gondviselője) részéről igazolványt kell mellékelni, amely bizonyítja, hogy az illető személyt népi németnek kell tekinteni. Népi német az, aki magát a német népcsoporthoz tartozónak vallja, akit a Magyarországi Németek Szövetségének vezetősége e nyilatkozata alapján népi németnek elismer, aki az utóbbi körülményt a szövetség vezetőségének írásbeli bizonylatával tanúsítja.

A főszolgabíró (polgármester) a szabályszerű bejelentéseket saját hatáskörében, vagy a községi előjáróságok útján megvizsgálja a tekintetben, vajon a helyi csoport megalakulása az alapszabályok szerint, különösen pedig az alapszabályok 5., 19., 20. és 21. §-ának figyelembevételével történt-e.

Ezután a főszolgabíró (polgármester) a bejelentéseket a községi előjáróság jelentésével, esetleg saját javaslataival együtt közvetlenül a vallás és közoktatásügyi miniszterhez terjeszti fel.

Az egyesületi jogszabályok előírják, hogy az ilyen bejelentésekhez az alapszabályoknak 6-6 példányát kell mellékelni. Az anyagokban való takarékosság céljából e rendelkezés végrehajtásától további intézkedésig a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr eltekint és úgy rendelkezik, hogy a helyi csoport megalakulásának bejelentéséhez az alapszabályoknak csupán egy példányát kell csatolni. Ezenfelül azonban meg kell küldeni az alapszabályok egy-egy példányát valamennyi főispánnak, Budapest székesfőváros főpolgármesterének, valamennyi járási főszolgabírónak (polgármesternek), a kir. rendőrkapitány-

ságnak (kirendeltségnek) – Budapest székesfőváros területén pedig a m. kir. rendőrség főkapitányának –, akiknek működési területén a „Német Ifjúság” c. szervezetnek csak egyetlen helyi csoportja is megalakult.

A bejelentéseken kívül a hatályban levő egyesületi jogszabályok értelmében ama helyi csoportok vezetőségének névjegyzékét és egyesületi helyiségének pontos címét, amelyek a m. kir. rendőrkapitánynak közvetlenül is be kell mutatni.

A vezetőség tagjai sorában, vagy a helyiség címében beállott változásról a főszolgabíró (polgármester) útján a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz kell jelentést tenni. Ha a helyi csoport a m. kir. rendőrség működési területén lévő községben (városban) alakult, a változásról a m. kir. rendőrkapitánynak külön is jelentést kell tenni.

Az ifjúsági vezetőnek intézkednie kell aziránt, hogy a 2320/1941. M. E. számú rendelet 3. §-ának (2) bekezdésben foglalt rendelkezés szerint a „Német Ifjúság” című egyesület rendkívüli férfitagjai a tagsági minőségüket az illetékes leventeparancsnoknak jelentésük be, illetve ha a rendkívüli tag tanintézet kötelékébe tartozik, nemére való tekintet nélkül tagsági minőségét iskolai hatóságának is hozza tudomására.

A kerületi és körzeti központok megalakulásáról a bejelentést közvetlenül a m. kir. vallási és közoktatási miniszter úrhoz kell előterjeszteni. E bejelentéshez – amennyiben a bejelentés természetéből más nem következik – ugyanazokat a mellékleteket kell csatolni, mint a helyi csoport megalakulására vonatkozó bejelentésekhez.

A fenti rendelkezéseket azzal a felhívással közlöm,

hogy a hatósága területén benyújtandó bejelentéseket a közölt rendelkezésben foglaltak figyelembevételével, vagy saját hatáskörükben, vagy pedig a községi előjáróságok útján vizsgáltassák meg, vajon a megalakulás az alapszabályok szerint történt-e.

A helyi csoport tisztikara tagjainak előéletét meg kell vizsgáltatni (prioráltatni) és ha a tisztikar valamelyik tagjának magyar állampolgársága kétséges, vagy erkölcsi magaviselete kifogásolható, úgy magyar állampolgárságot igazoló bizonyítványt,

illetve újkeletű hatósági erkölcsi bizonyítványt kérhet be. A bizonyítványokat az iratokhoz kell csatolni és a bejelentést az összes mellékletével (a községi előjáróság jelentésével is)

esetleges saját javaslata mellett haladéktalanul fel kell terjesztenie vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz.

Abban az esetben ha a „Német Ifjúság” című szervezet ügyében valamely rendelkezés kiadását vagy valamely fennálló rendelkezés helyes értelmezésének megállapítását tartja szükségesnek, úgy előterjesztésével forduljon közvetlenül a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter úrhoz.

Pécs, 1943. május 31.

[aláírás]
főispán

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 332/1943.

⁵⁵⁶ Ld. ebben a kötetben.

91.

[M. kir. Vallás- és Közoktatási Miniszter]

Tárgy: A „Német Ifjúság” c.⁵⁵⁷ szervezet
megalakulásának és működésének
minisztériumi ellenőrzése.
Hiv. szám: 28.185/1942.

204.831/1943. sz.

VI/6. ü. o.

Nagyméltóságú

Dr. nagykállói K á l l a y Miklós Úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. miniszterelnök,

B u d a p e s t

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A 204.829/1943. számú átiratomban⁵⁵⁸ voltam bátor ismertetni Nagyméltóságoddal azokat az intézkedéseket, amelyeket a „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak ellenőrzése ügyében foganatosítottam.

A 204.830/1943. számú átiratomban viszont azokról a kérdésekről voltam bátor Nagyméltóságodat tájékoztatni, illetve azokra a kérdésekre vonatkozó nagybecsű álláspontját volt szerencsém kérni, amelyek a „Német Ifjúság” c. szervezet és a Magyarországi Németek Szövetsége által fenntartott nemzetiszocialista nevelőotthonok⁵⁵⁹ működésének ellenőrzése során merülnek fel.

Tekintve, hogy mind a megalakulásnak, mind a működésnek ellenőrzése illetékes ügyosztályom jelenlegi személyzetével nem eszközölhető, mivel újabb és újabb nemzetiségi feladatok felmerülése miatt munkával egyébként is túl van terhelve, az ellenőrzés hatékony biztosítása érdekében a következőképp óhajtok intézkedni.

Mindenekelőtt tisztelettel előrebocsátom, hogy a működés ellenőrzése a tanker.⁵⁶⁰ kir. főigazgatók útján nemzetiségpolitikai szempontokon felül azért sem történhetik, mert a főigazgatók hatásköre iskolai hatóság alatt nem álló ifjakra nem terjed ki, viszont a „Német Ifjúság” c.⁵⁶¹ szervezet tagjai nagy részben olyan népi német ifjak és lányok, akik iskola kötelékében már nem állanak. Ezért a működés ellenőrzése leghelyesebben közvetle-

⁵⁵⁷ Című.⁵⁵⁸ Ld. ebben a kötetben.

⁵⁵⁹ A DJ Nemzetiszocialista Nevelőotthonai a birodalmi Adolf Hitler Iskolák mintájára létrejött internátusok voltak, amelyek Magyarországon talán az egyetlen tisztán nemzetiszocialista intézménynek minősíthetők. Itt kívánták kinevelni a Volksbund későbbi elitjét. Az otthonok száma 1941 és 1944 között folyamatosan emelkedett, a végén már több mint húsz működött belőlük: Budapesten (3 db), Nagykárolyban, Szászrégenben, Besztercén, Hidason, Pécsen, Munkácson, Újvidék, Ülverbász, Apatin, Hódáság, Baja, Németbóly, stb.

⁵⁶⁰ Tankerületi.⁵⁶¹ Című.

nül a vezetésem alatt álló minisztérium útján biztosítható. Már voltam bátor érinteni, hogy illetékes ügyosztályom jelenlegi személyzete az ellenőrzést ellátni nem tudja. Ezért az ellenőrzés gyakorlásával 6–8 olyan tapasztalt, németül tudó tanügyi férfit kívánok megbízni, akik az egyes helyi csoportokkal való könnyebb érintkezés céljából az országnak különböző német lakta területein fekvő városokban tevékenykednének; onnan látogatnák meg és ellenőriznék a helyi csoportokat.

Ezek a megbízott személyek fokozatosan minden egyes helyi csoportot meglátogatnának és esetenként kimerítő jelentést tennének arról, hogy a helyi csoportok megalakulása és működése alapszabályszerű-e, továbbá, hogy azokban az ifjúság nevelése terén a vallásos és a magyar hazához való hűség ápolására irányuló nevelés milyen mértékben érvényesül.

A jelentések alapján a „Német Ifjúság” c. szervezet további felügyelete tekintetében elegendő tapasztalat áll majd rendelkezésre. Mindezeket annak idején leszek bátor Nagyméltóságodnak szíves tudomására hozni és nagybecsű álláspontját kérni abban a kérdésben, hogy a felügyelet a mondott tapasztalatok figyelembevételével a továbbiakban miként gyakoroltassék.

Mindezek azonban mind személyi, mind pedig dologi tekintetben újabb jelentékeny kiadásokat hárítanak tárcámra, amelyekre fedezettel nem rendelkezem. Ezért tisztelettel hivatkozom a Nagyméltóságod vezetése alatt álló miniszterelnökségen 1942. évi június hó 20-án tartott értekezletre, amelyen Nagyméltóságod részéről dr. Pataky Tibor államtitkár úr kilátásba méltóztatott helyezni, hogy a „Német Ifjúság” ellenőrzése céljára mintegy 30.000 pengő évi összeget méltóztatik részemre biztosítani.

A fentebb említett 6–8 tanügyi férfiú részére havonta 200–400 P⁵⁶² úti átalányt kívánok engedélyezni, ezen felül fedeznem kell még az ellenőrzéssel kapcsolatban felmerülő dologi kiadásokat, (nyilvántartási költségek, a megbízott előadók dologi kiadásai stb.).

Figyelemmel arra, hogy az ellenőrzés lehető legjobb biztosítása céljából a helyi csoportok meglátogatása az ellenőrzés megindulásakor igen sűrű lesz, a kezdeti kiadások kétségtelenül nagyobbak lesznek, mint a következő évek költségei.

Mindezeknél fogva tisztelettel arra kérem Nagyméltóságodat, hogy az előadottak alapján az 1943. évre a „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzése személyi és dologi kiadásainak biztosítása céljából részemre a vezetésem alatt álló minisztérium házipénztárához elszámolás kötelezettségével 20.000 pengőt kiutalni méltóztatassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1943. évi június hó 30-án.

[Szinyei Merse Jenő, miniszter]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-208-M.E.-1943-C-15410.

⁵⁶² Pengő.

92.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. egyesület ellenőrzése.

205.688/1943. sz

VI. ü. o.

Nagyságos

H u b e r M á t y á s ú r n a k,
a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetője,

B u d a p e s t .

A „Német Ifjúság” c. szervezet felett a gyakorolható kormányhatósági felügyeleti jogomnál fogva Balázs Ferenc állami népiskolai igazgató felügyelőt és Graf Samu ny. evang.⁵⁶³ népisk.⁵⁶⁴ igazgatót megbíztam azzal, hogy az említett szervezet helyi csoportjainak, kerületi és körzeti központjainak alapszabályszerű működését helyszíni látogatások útján ellenőrizték.

Felhívom Ifjúsági Vezető Urat, intézkedjék, hogy a helyi csoportoknak, kerületi és körzeti központoknak vezetői a fent megjelölt megbízottaim helyszíni látogatásait segítsék elő, hogy a kért iratokat bocsássák rendelkezésére, általában az ellenőrzés lefolyását minden tekintetben könnyítsék meg.

R 222/43. sz. beadványára értesítem az Ifjúsági Vezető Urat, hogy a 204.829/1943. sz. rendelkezésemmel a helyi csoportok bejelentésére előírt, majd 205.384/1943. sz. rendelkezésemmel az Ifjúsági Vezető Úr kérésére 1943. évi szeptember hó 15-ig meghosszabbított határidő újabb meghosszabbítására nincs módomban engedélyt adni.

Felhívom ezért az Ifjúsági Vezető Urat, intézkedjék, hogy ezek a bejelentések most már haladéktalanul megtörténjenek.

Budapest, 1943. évi október hó 8-án.

A hiv. másolat hitelül:

[aláírás]
min. irodavezető.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Boda István s.k.
egyetemi c. rk.⁵⁶⁵ tanár,
a VI. ügyosztály főnöke.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

⁵⁶³ Evangélikus.

⁵⁶⁴ Népiskolai.

⁵⁶⁵ Címzetes rendkívüli.

93.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása

205.734/1943

VI. ü. o. szám.

Hiv. sz.:

Melléklet:

Nagyságos dr. Basch Ferenc úrnak
a Magyarországi Németek Szövetsége elnöke

Budapest

A m. kir. honvédelmi miniszter úr a 2320/1941. M. E. számú rendelet⁵⁶⁶ 3. §-ának (2) bekezdése alapján intézkedett annak megállapítása végett, hogy vajon a Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult „Német Ifjúság” című szervezet munkájában résztvevő, tizennyolcadik életévüket még be nem töltött leventeköteles ifjak a „Német Ifjúság” munkájában való részvételüket leventeparancsnokuknak bejelentették-e.

Az említett miniszter úr ezeknek az ifjaknak névjegyzékét a „Német Ifjúság” című szervezet feletti kormányhatósági felügyeleti jog gyakorolhatása céljából megküldötte.

Ezzel kapcsolatban közölte a m. kir. honvédelmi miniszter úr azt, hogy a „Német Ifjúság” című szervezet rendkívüli tagjai feltűnő nagy számmal mulasztották el bejelentési kötelezettségüknek teljesítését. A miniszter úr felkérésére ezért felhívom Elnök Urat, szíveskedjék intézkedni, hogy a népi német ifjak a 2320/1941. M. E. számú rendelet 3. §-ának (2) bekezdésében előírt kötelezettségüknek kivétel nélkül tegyenek eleget.

A m. kir. honvédelmi miniszter úr azt is közölte velem, hogy Tatán erőszakos szervezések történtek és gátolni akarják a vallásosabb ifjúságot az istentiszteletekre való járásban.

Ennek kapcsán különösen felhívom az Elnök Úr szíves figyelmét, hogy mind a 2320/1941. M. E. számú rendelet 3. §-ának (1) bekezdése, mind pedig a „Német Ifjúság” című szervezet alapszabályainak 5. §-a alapján 18. életévüket be nem töltött ifjak és leányok a szervezet munkájában csak abban az esetben vehetnek pártoló (rendkívüli) tagokként részt, ha atyjuk (törvényes képviselőjük) népi német, továbbá, ha ezenfelül kifejezetten hozzá is járul ahhoz, hogy gyermeke (gondviseltje) a „Német Ifjúság”-ba, mint rendkívüli tag beléphessen.

Ugyancsak felhívom az Elnök Úr figyelmét arra is, hogy az ifjak és leányok vallási kötelezettségeinek teljesítése nemcsak meg nem akadályozható, hanem azt minden eszközzel elő kell mozdítani.

A m. kir. honvédelmi miniszter úr szövé teszi továbbá azt is, hogy Móron a leventekorban levő ifjakat a helyi szervezetbe való belépésre írásban szólították fel, egyúttal

⁵⁶⁶ Ld. ebben a kötetben.

megtiltották a tagoknak a tagnévjegyzékek közlését. Mindezek hasonlóképpen a fent már idézett rendelkezésekbe ütköznek.

Felkérem Elnök Urat, hogy előadottakat a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetőjével mihez tartás végett közölje és a maga részéről is intézkedjék, hogy az ilyen és ehhez hasonló rendelkezéseinek megszüntetésével a „Német Ifjúság” című szervezet működése minden tekintetben megfeleljen az idevonatkozó rendelkezésekben és az alapszabályokban foglaltaknak.

Budapest, 1943. évi október 22-én

A hivatalos másolat hitelül:

Lőrinczy
min. irodavezető

A miniszter rendeletéből:
dr. Boda István s. k.
egyetemi c. rk.⁵⁶⁷ tanár,
a VI. ü. o. főnöke

Forrás: MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

94.

Másolat

Magyarországi Németek Szövetsége
Budapest
Német Ifjúság országos vezetője
R. 225/43.

Tárgy: A N. I.⁵⁶⁸ helyi csoportjainak stb.
megalakulása
Hiv. sz.: 205.734/1943. VI. ü. o.

Nagyméltóságú

M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úrnak,

Budapest

Kegyelmes Uram!

Nagyméltóságod fenti rendelettel a német népcsoport vezetőjének a Német Ifjúság működését illetően tesz jelentést. Alulírott a német népcsoport vezetőjének megbízásából erre vonatkozólag mély tisztelettel előadom a következőket:

⁵⁶⁷ Címzetes rendkívüli.

⁵⁶⁸ Német Ifjúság.

Nagyméltóságod azon jelentésére, hogy az N. I. rendkívüli tagjai feltűnő nagy számban mulasztották el bejelentési kötelezettségüket illetékes leventeparancsnokuknak, ma intézkedtem, hogy azok, akik ebbéli kötelezettségüknek nem tettek eleget, azt haladéktalanul pótolják.

A m. kir. honvédelmi miniszter úrnak azon közlésére, hogy Tatán erőszakos szervezetek történtek és gátolni akarjuk a vallásosabb ifjúságot az istentiszteletekre való járásban, előadom, hogy illetékes kerületvezetőknek – Kühn Ferenc – jelentése szerint ezen tevékenységek itt annál inkább sem fordultak elő, mivel Tatán eddig nem működünk és mostani szervezésről sincs tudomása.

Ugyancsak a m. kir. honvédelmi miniszter úrnak azon közlésére, hogy Mór községben a leventekorban levő ifjakat szervezetünkbe való belépésre írásban szólítottuk fel, ill. megtiltottuk a tagoknak a névjegyzék közlését, előadni kívánom, hogy sem az országos vezetőség, sem nevezett kerületvezetőnk ilyen írásbeli felszólításokról nem tud. Véleményem szerint a közelmúltban lefolyt és részben még folyamatban levő, a 204.829/1943. sz. rendelet⁵⁶⁹ alapján folyó tagösszeírásról van szó, aminek jogos voltáról talán feljelentők nem tudtak. A tagnévjegyzék közlésének megtiltása tárgyában tisztelettel előadom, hogy a fenti kerületvezető még június havában tényleg nem szolgáltatta ki a N. I. tagok névjegyzékét a leventeparancsnokoknak, minthogy akkor a 204.829/1943. sz. r.-ről még nem nyert értesítést és így csak jóhiszeműleg járt el, amikor is a levente-parancsnoknak kijelentette, hogy előbb az országos vezetőséghez fordul e tárgyban. Azóta a névjegyzék közlése már megtörtént.

Ezúton bejelentem Nagyméltóságodnak, hogy Huber Mátyás – ki hosszabb időre eltávozott és így a vezetői teendőket átmenetileg nem tudja gyakorolni – helyébe a német népcsoport vezetőjének intézkedése folytán visszatértéig Kohler Róbert lép.

Budapest 1943. évi november 15.

Mély tisztelettel:
Az M. N. Sz. elnökének megbízásából
Kohler Róbert s. k.

Forrás: MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

⁵⁶⁹ Rendelet ld. ebben a kötetben.

95.

Másolat

N. I.⁵⁷⁰ országos vezetője
R 223/1943

Tárgy: DJ⁵⁷¹ kerületi és körzeti központok
bejelentése
Von. sz.: 204.829/1943

Nagyméltóságú
M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úrnak,

Budapest

Kegyelmes Uram!

Nagyméltóságod fenti rendelettel arra hív fel, hogy a vezetésem alatt álló Német Ifjúság kerületi és körzeti központjainak megalakulásáról a bejelentést közvetlenül Nagyméltóságodnál terjesszem elő.

A következőkben tisztelettel eleget kívánok tenni a felhívásnak olyképp, hogy a kerületi és körzeti központok helyének megnevezésén kívül a kerületi vezetők nevét is közlöm. Minthogy pedig a körzetvezetők nagy része ez időszerint bevonult, vagy éppen a behívóját várja s így ezek nélkülözésére üresedés vagy helyettesítés folytán átmeneti és szinte naponként eszközözendő fogantatások elé állított, ezeknek a névsorát csak az átmeneti állapot megszűnése, nevezetesen a Fegyveres SS-akció lefolyása után fogom véglegesen megállapítani. Mély tisztelettel kérem, hogy a körzetvezetők névsorának közlését ennek megfelelően később megengedni méltóztassék.

Kerületi⁵⁷² központok és vezetők:

I. kerület	Pécs, Zrínyi u. 5. – Christ János
II. kerület	Budapest, XI. Kettőskereszt u. 34. – Zecher Herbert
III. kerület	Veszprém, Bíró Márton u. 3. – Kühn Ferenc
IV. kerület	Sopron, Kossuth L. u. 9. – Weiss Keresztély helyett: Wolfbeiss Ferdinand
V. kerület	Nagykároly, Széchenyi u. 18. – Löchli István helyett: Dorosch Ignác
VI. kerület	Beszterce, Pfaffenbruder u. 3. – Schuller Frigyes helyett Klein György
VII. kerület	Zombor, Horthy tér 8 – Kohler Ottó

⁵⁷⁰ Német Ifjúság.

⁵⁷¹ Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ).

⁵⁷² Helyesen területi.

Körzeti központok:⁵⁷³

- I. kerületben: Bonyhád, Mágocs, Villány, Pécs, Somogy (észak), Somogydöröcske, Pécsvárad, Mohács, Hőgyész, Somogy (dél), Pélmonostor (Villány).
- II. kerületben: Budapest I., II., III., Dorog.
- III. kerületben: Pápa, Zirc, Mór, Komárom.
- IV. kerületben: Sopron, Rajka, Kőszeg.
- V. kerületben: Munkács, Királymező, Nagykároly, Nagykároly.
- VI. kerületben: Szászlekenye, Szászrégen, Beszterce
- VII. kerületben: Apatin, Baja, Újverbász, Hódság, Palánka, Újvidék.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodat a fenti kerületi és körzeti központok megalakulását tudomásul venni méltóztassék és maradok Nagyméltóságodnak

Budapest, 1943. nov. 6.

mély tisztelettel
Huber Mátyás s. k.
a DJ országos vezetője

A hiv. másolat hitelül:
min. irodavezető

Forrás: MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

96.

Tárgy: DJ⁵⁷⁴ kerületi és körzeti központok
bejelentése
Hiv. szám: R. 223/1943.
Másolat!

206.008/1943. sz.
VI. ü. o.

Nagyságos

Huber Mátyás úrnak
a Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult
„Német Ifjúság” c. szervezet ifjúsági vezetője

Budapest

Beadványára értesítem Ifjúságvezető Urat a következőkről.

A 204.829/1943. sz. rendelkezésem⁵⁷⁵ szerint a kerületi és körzeti központok megalakulásáról a bejelentést közvetlenül nálam kell előterjeszteni. A bejelentéshez – amennyiben a

⁵⁷³ Helyesen törzsközpontok.

⁵⁷⁴ Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ).

⁵⁷⁵ Ld. ebben a kötetben.

bejelentés természetéből más nem következik – ugyanazokat a mellékleteket kell csatolni, mint a helyi csoportok megalakítására vonatkozó bejelentésekhez.

A kerületi és körzeti központok megalakulását tehát csak abban az esetben lesz módomban tudomásul venni, ha az Ifjúsági Vezető Úr a hivatkozott rendelkezésben foglaltaknak teljes mértékben eleget tesz. Be kell tehát pótlóan jelenteni minden egyes kerületi és körzeti központ helyiségének pontos címét (kerület, utca, házszám), meg kell továbbá küldeni a kerületi és körzeti központok vezetősége névjegyzékének négy-négy példányát, amelynek tartalmaznia kell a vezetőségi tagok polgári állását (foglalkozását), születési helyét és idejét, vallását, végül atyjuk és anyjuk nevét.

Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy az alapszabályok 5. §-a értelmében tisztségeket a szervezetben csak rendes tagok viselhetnek.

Végül minden egyes vezetőségi tag részéről igazolványt kell benyújtani, amely bizonyítja, hogy az illető személyt népi németnek kell tekinteni.

Meg kell említenem, hogy az alapszabályok jóváhagyási záradéka szerint a „Német Ifjúság” c.⁵⁷⁶ szervezet vezetőjének alapszabályszerű elnevezése a következő:

„Magyarországi Németek Szövetségének Ifjúsági Vezetője”. Kérem, hogy a jövőben ezt az elnevezést használni szíveskedjék.

Az előadottak alapján felhívom Ifjúsági Vezető Urat, hogy a beadványban említett akadémia megszüntetése után a kerületi és körzeti központok megalakulását a fentiek figyelembevételével hozzám mielőbb bejelenteni szíveskedjék.

Budapest, 1943. november hó 9-én

A miniszter rendeletéből:
Dr. Boda István s. k.
egyetemi c. rk.⁵⁷⁷ tanár,
a VI. ügyosztály főnöke

A hiv. másolat hitelül:
Lőrinczy István
min. irodavezető

Forrás: MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

⁵⁷⁶ Című.

⁵⁷⁷ Címzetes rendkívüli.

97.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c.⁵⁷⁸ szervezet ellenőrzése.

Hiv. szám: 56/1943.

Melléklet: csomag.

205.688/1943. sz.

VI. ü. o.

M á s o l a t!

Nagyságos

B a l á z s F e r e n c úrnak,
állami népisk. felügyelő igazgató

P é c s

I. A Magyarországi Németek Szövetsége a 2320/1941. M.E. sz. rendelet⁵⁷⁹ 2.§-a alapján a német ajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásának és művelésének céljára „Német Ifjúság” címmel szervezetet alakított.

A szervezet alapszabályait hivatali elődöm 30.189/1942. számú határozatával hagyta jóvá.⁵⁸⁰

A szervezet felett a kormányhatósági felügyelet a 2320/1941. M. E. sz. rendelet 1.§-ának (2) bekezdése értelmében a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja.

Tekintve, hogy a szervezet nem csupán tanintézet kötelékébe tartozó ifjakat és leányokat foglal egybe, hanem annak iskolai hatóság alatt nem álló ifjak és leányok is tagjai lehetnek, a felügyeletet az elsőfokú *tanügyi hatóságok közreműködése nélkül* közvetlenül kívánom gyakorolni.

Mindezekre tekintettel a „Német Ifjúság” című szervezet felett gyakorolható kormányhatósági jogkör alapján megbízom Igazgató Urat, hogy a „Német Ifjúság” c. szervezet Baramya, Somogy, Tolna és Fejér vármegyékben lévő helyi csoportjainak, valamint kerületi és körzeti központjainak alapszabályszerű működését helyszíni látogatások útján ellenőrizze.

A helyszíni eljárások tervét a közlekedési, de egyéb viszonyok figyelembe vételével akként kell megállapítani, hogy Igazgató Úr a „Német Ifjúság” c. szervezet valamennyi helyi csoportját, kerületi és körzeti központját a lehető legrövidebb határidőn belül legalább egyszer a helyszínen meglátogathassa.

A kiszállások költségeit a vezetésem alatt álló minisztérium hitele terhére fogom kiutalványozni. Az úti számlákat érvényesítés végett közvetlenül hozzám kell felterjeszteni. Abban az esetben, ha Igazgató Úr ilyen irányú kérelmet előterjeszt, hajlandó vagyok úti-előleget is folyósítani. A megbízással kapcsolatos dologi kiadások költségeit tárcám terhére hasonlóképpen kiutalni szándékozom. Felhívom ezért Igazgató Urat, hogy a költségek megtérítése iránt terjesszen elő megokolt javaslatot.

⁵⁷⁸ Című.

⁵⁷⁹ Ld. ebben a kötetben.

⁵⁸⁰ Ld. ebben a kötetben.

A helyszínen meglátogatott helyi csoportok, kerületi és körzeti központok számának arányában Igazgató Urat évenként utólagos tiszteletdíjban kívánom részesíteni. E tiszteletdíj először 1943. évi december hó 31-én lesz esedékes.

II. Az ellenőrzés gyakorlása céljából megküldöm Igazgató Úrnak a 2320/1941. M. E. sz. rendeletet, a Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult „Német Ifjúság” c. szervezet alapszabályait, az ellenőrzés ügyében a „Német Ifjúság” vezetőjéhez, valamint érdekelt főispánhoz, valamennyi tanker. kir. főigazgatóhoz, végül a m. kir. honvédelmi miniszter úrhoz 204.829/1943. sz. alatt idézett rendelkezéseimet, illetve átiratomat: a „Német Ifjúság” c. szervezetének azt a bejelentését, amely Igazgató Úr működési területén már megalakult helyi csoportokat, kerületi és körzeti központokat tartalmazza, végül alsófokú tanügyi hatóságaimnak jelentéseit, amelyek a tanintézetek kötelékébe tartozó tagoknak névsorát tüntetik fel.⁵⁸¹

Igazgató Úr ezeket az iratokat tüzetesen tanulmányozza át és helyszíni eljárása alkalmával a bennük foglaltakra állandóan figyelemmel legyen.

A helyszíni eljárás elsősorban annak megállapítására terjedjen ki, vajon a „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportja a megalakulást a 204.829/1943. sz. rendelkezésem értelmében az illetékes járási főszolgabíró útján bejelentette-e. Ezután Igazgató Úr a maga részéről is ellenőrizze, hogy a meglátogatott helyi csoportnak van-e legalább 20 rendes tagja, mint ezt az alapszabályok 21. §-a előírja.

A helyszíni ellenőrzés során meg kell továbbá állapítani, hogy a helyi csoportnak tagjegyzéke valamennyi rendes és rendkívüli tag nevét tartalmazza-e, majd minden egyes tag esetében meg kell vizsgálni, vajon az illető rendes vagy rendkívüli tag az alapszabályok 5. §-a által megkívánt feltételeknek megfelel-e. Különösen azt kell megvizsgálni, hogy a rendes tagok népi németek-e. Népi német az is, aki magát a német népcsoporthoz tartozónak vallja, akit a Magyarországi Németek Szövetségének vezetősége a nyilatkozata alapján népi németnek elismer, s aki ez utóbbi körülményt a szövetség vezetőségének írásbeli bizonylatával tanúsítja.

A rendkívüli tagok esetében (6–18 éves tagok) azt kell megállapítani, hogy atyjuk (törvényes képviselőjük) népi német-e. E tagoknál továbbá feltétlenül meg kell azt is vizsgálni, hogy atyjuk (törvényes képviselőjük) A 2320/1941. M. E. sz. rendelet 3.§-ának (1) bekezdése alapján az illető ifjú, vagy leány rendkívüli tagként történő működéséhez írásban hozzájárult-e.

Ugyancsak ellenőrizni kell azt is, hogy a 2320/1941. M. E. sz. rendelet 3. §-ának (2) bekezdése értelmében a 18 életévüket be nem töltött leventeköteles ifjak rendkívüli tagságukat illetékes leventeparancsnokoknak, ha pedig a rendkívüli tagként működő ifja, vagy leányok tanintézet kötelékébe is tartoznak, iskolai hatóságuknak (az iskola igazgatójának) bejelentették-e.

A megalakulás alapszabályszerű voltának helyszíni ellenőrzése után kerül sor a tulajdonképpeni érdemi felügyeletre. Mindenekelőtt azt kell a helyszínen megállapítani, hogy a szervezet működése kizárólag az alapszabályok 2. és 3. §-ában *taxatíve felsorolt működési területre* terjed-e ki.

⁵⁸¹ Mellékletek nem képezik az irat részét.

Így nem szabad a szervezet keretében katonai előképzéssel foglalkozni, mert ez kizárólag a leventekötelezettség körében történhetik. Viszont a felügyeletnek arra is ki kell térnie, vajon a szervezet által rendezett tanfolyamok között olyan tanfolyamok is folytak-e le, amelyek a népi és világnézetű nevelés mellett a magyar állam iránti hűség ápolásának és erősítésének, valamint a magyar államra vonatkozó ismeretek közlésének szolgálatában állottak.

A helyszíni látogatás lehetőleg olyan időben történjék, amikor a szervezet helyi csoportja összejövetelt (Heimabend,⁵⁸² „Schulung”⁵⁸³ stb.), vagy tanfolyamot tart. Igazgató Úr vegyen részt ezen az összejövetelen és azt kísérelje nagy figyelemmel. Jelentésében különösen az összejöveteleken szerzett tapasztalatairól számoljon be. Figyelje, hogy a népi német világnézet ápolása mellett az összejöveteleken köteles, legalább ugyanakkora mértékben gondot fordítanak-e a magyar hazához fűződő hűség ápolására. Nem történik-e az összejöveteleken olyan esemény, vagy kijelentés, amelyik alapszabály ellenes lenne, különösen olyan, amely ártalmára lehet a magyarság és a nemzetiségek közötti, illetve a nemzetiségeknek egymás közötti jó viszonyára.

III. Néhány adott eset kapcsán a következőket közlöm Igazgató Úrral.

Iskolaigazgatói engedély nem kell ahhoz, hogy valamely népi német ifjú, vagy leány a szervezet működésében részt vehessen.

A szervezetnek csak magyar állampolgárságú népi német személyek lehetnek tagjai. Így német állampolgárságú ifjak, vagy leányok, akik egyébként nem ennek a szervezetnek, hanem a birodalmi „Hitler Jugend”⁵⁸⁴ szervezetnek tagjai, a „Német Ifjúság”-ban nem tevékenykedhetnek. Viszont Igazgató Úr helyszíni eljárása a német birodalmi ifjak, s ezzel kapcsolatban a „Hitler Jugend” munkájára nyilván nem terjedhet ki.

A 10. életévét még be nem töltött ifjú vagy leány a szervezetben tisztséget nem tölthet be, mert az alapszabályok 5. §-ában megjelölt jelvényt, nem pedig a szövetségnek jelvényét hordhatják.

IV. Az előadottak alapján történt helyszíni eljárásról Igazgató Úr egyenként vagy több látogatás után együttesen tegyen jelentést, aszerint, amint Igazgató Úr megítélése szerint a vizsgálat eredménye ezt szükségessé teszi.

Megjegyzem, hogy az ellenőrzés csupán tapasztalatok gyűjtésének célját szolgálja, ezért Igazgató Úr a jogszabályok és a kiadott miniszteri rendelkezések pusztá ismertetésén kívül a mutatkozó kifogások megszüntetése iránt a helyszínen nem rendelkezhetik. Különösen tartózkodnia kell az eljárástól és nyilatkozattól, ha olyan eseteket tapasztal, amelyek a magyar államhoz való hűség ápolásának esetleges hiánya szempontjából esnek kifogás alá. A hiányok megszüntetése iránt ugyanis közvetlenül kívánok intézkedni.

Abban az esetben, ha valamely jogszabály, vagy rendelkezés magyarázatot igényelne, Igazgató Úr *szóron kívül* kérje ki erre vonatkozó intézkedésemet.

V. A 62/1943. sz. alatt előterjesztett látogatási tervet azzal hagyom jóvá, hogy azt a rendelkezésemmel elrendelt helyszíni látogatásokkal hozom összhangba. Az így esetleg

⁵⁸² Közösségi est.

⁵⁸³ Tanfolyam.

⁵⁸⁴ A náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

újonnan megállapított kiszállási tervzet – ebben az esetben – előzetes jóváhagyásom nélkül végrehajtható.

Budapest, 1943. évi október hó 8-án

A hiv. másolat hitelül:

[aláírás]

min. irodavezető.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Boda István s. k.
egyetemi c. rk.⁵⁸⁵ tanár,
a VI. ügyosztály főnöke.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

98.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs
119/1943.

Másolat.

Tárgy: Jelentés a „Német Ifjúság” c. szervezet villányi V. és VI.
körzetvezetőségének és a körzetvezetőség alá tartozó egyes
községek ellenőrzése tárgyában.

Hiv. sz.: V.K.M. 205.680/1943. VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Nagyméltóságod fenti sz. rendeletére az 1943. évi november hó 9-e és 13-a közötti időszakban ellenőriztem a N. I.⁵⁸⁶ c. szervezet Villány községben lévő V. és VI. számú körzetvezetőségeit, az V. körzetvezetőségbe tartozó baranyaszentistváni-, löcsi-, pélmónostori, valamint a VI. körzetvezetőségbe tartozó magyarbólyi-, lapáncsai- és virágosi helyi csoportok működését, és ennek kapcsán a helyszínen szerzett tapasztalatok alapján tisztelettel jelentem a következőket:

Mindkét körzetvezetőség Villányon a gr. Széchenyi István u. 479. sz. házban működik és a két körzetnek közös vezetősége van. Ifjúsági vezetője Thüringer Boldizsár, aki f. évi október hó végén vette át a szóban forgó körzetek vezetőségét. Leányvezető Madjar Anna, aki az ellenőrzés alkalmával hivatalosan távol volt, így csak az ifjúsági körzetvezetővel volt módomban a felmerült kérdéseket megbeszélni.

⁵⁸⁵ Címzetes rendkívvili.

⁵⁸⁶ Német Ifjúság.

A körzetvezető bejelentésével egyezően meggyőződtem arról, hogy a megalakulás tudomásvétele tárgyában az országos ifjúsági vezetőség nagyméltóságod részéről 1943. évi május 15-i kelttel 204.829/1943. VI. ü. o. alatt intézett rendelete⁵⁸⁷ végrehajtása ügyében a szükséges munkálatok csak az őszi időben indultak meg és most vannak folyamatban, a rendelet nyomán véglegesen kialakult állapotokról ez idő szerint tehát még nem lehet szó. A legtöbb helyi csoportban (támpontban) a megalakulásra vonatkozó iratokat Nagyméltóságodhoz való továbbítás céljából az illetékes főszolgabíróhoz beterjesztették, vagy most vannak beterjesztés alatt. A körzetvezetőségeknél fekvő példányokból és a kapott felvilágosításból meggyőződtem, hogy azok általánosságban szabályszerűen állítottak össze. Nem fordítottak azonban szabatoságot annak megjelölésére, hogy a kérdéses községben helyi csoportot, vagy támpontot kíván-e a szervezet létesíteni. Ennek pontos feltüntetésére a körzetvezetőket figyelmeztettem.

Az utóbbi időben történt újabb átszervezésre vonatkozó kimutatás a körzetvezetőség-nél megvan és ennek alapján kiigazítottam a 205.688/1943. VI. ü. o. sz. rendelet⁵⁸⁸ mellékletében feltüntetett nekem leadott jegyzéket. E szerint az V. körzet bővül a baranyavári-, bellyei- és bolmányi helyi csoportokkal, viszont megszűnik a bogováci támpont, mert ez már nem létezik. A VI. körzet bővül a villányi, virágosi, vókányi, németpalkonyai, ivándárdai és egyházaskozári helyi csoportokkal, illetőleg támpontokkal, ellenben elmaradtak a mellékletben szereplő kisharsányi és pécsdevecseri csoportok, melyek már nem léteznek. Ennek kapcsán minden változás alapszabályszerű bejelentési kötelezettségre figyelmeztettem. Tévesen szerepelnek a nekem leadott jegyzékben a csikóstóttösi, egyházaskozári, gödreai és szalántai csoportok, amelyek nem a villányi, hanem a mágocsi körzetvezetőségbe tartoznak.

Kértem a körzetvezetőt, intézkedjék, hogy a helyi csoportokban, illetőleg támpontokban mindenütt megbízható névsor álljon rendelkezésre, melyből az ellenőrzéshez szükséges adatok megállapíthatók, mert ezek a legtöbb helyen hiányoznak. Ugyancsak figyelmeztettem a 18 éven aluli leventeköteles ifjaknak a helyi leventeparancsnokukkal szemben fennálló jelentkezési kötelezettség kifogástalan teljesítésére, valamint a tanintézet kötelékébe tartozóknak az iskolai hatóságuknál való jelentkezési kötelezettségére. A járási leventeparancsnokságnál szerzett értesítés szerint az előbbi már elég rendesen megtörténik, az iskolaigazgatóknál való bejelentés azonban eddig a legtöbb helyen elmaradt. Ennek jövőbeli foganatosítását a körzetvezető azonban megígérte. Ugyancsak kijelentette, miszerint rövidesen nyilatkozni fog arról, hogy minden helyi csoport, illetőleg támpont az alapszabályok egy-egy példányával el lesz látva, mert ezek hiányában az eddig szerzett tapasztalatok szerint a helyi csoportok vezetői azokat a legtöbb helyen nem ismerik eléggé.

A körzetvezető felvilágosítása és a szerzett tapasztalatok szerint a falvakban folyó mezeti munkák miatt az ifjúság téli munkarendje (Winterdienstplan) a legtöbb helyen még nem kezdődött meg, hanem ez idő szerint az SS-csapatokhoz bevonuló katonák ünnepélyes elbúcsúzására készülnek elő. Ifjúsági csoportok rendes esti összejövetelein fenti ok alapján ez utamon nem is vehettem részt. Ennek tervszerű elérhetése a jövőben a kerü-

⁵⁸⁷ Ld. ebben a kötetben.

⁵⁸⁸ Ld. ebben a kötetben.

letvezetőséggel együttesen megállapítandó előkészületet kíván, mert erre vonatkozólag nincs sehol összefoglaló kimutatás; beszerzése az egyes körzetvezetőségektől megtörtént.

A körzetvezető maga a reá bízott munkában tájékozott, a szervezet alapszabályait és a végrehajtással kapcsolatos törvényes rendelkezéseket ismeri, megfelelő felkészültséggel rendelkezik és személye a jelek szerint ígéret arra, hogy a még elődjétől rámaradt hiányokat pótolni tudja és a reá bízott körzetben a szervezet alapszabályszerű működését meg fogja indítani és biztosítani. Maga a légkör, melyben munkáját végzi és saját lelkesége, kifejezetten a német nemzetiszocialista mentalitás, amelyben a hazai élet gondosan minden valószínűség szerint csak az elkerülhetetlen kötelezőre szorítkozik. Ennek megfigyelésében utaltam az alapszabályok 3. §-ának második bekezdésére, mely szerint a magyar államra vonatkozó ismereteket közlő tanfolyamok szervezése a szervezetnek éppúgy kötelessége, mint a saját népi életének és világnézetének ápolása. Ugyancsak figyelmeztettem arra is, hogy a szervezet működésének külső megnyilatkozásában a magyar államhoz való tartozásnak és hűségnek mindig kifejezésre kell jutnia. Mindkettőre komoly ígéretet kaptam. A körzetvezető magatartásában tisztelettudást és fegyelmezettséget tanúsított és hangsúlyozta, hogy ezt minden helyi csoport és támpont vezetőjénél is megköveteli és biztosítja.

A közigazgatási hatóságoknál és a járási leventeparancsnokságnál szintúgy a helyi leventeoktatóknál egybehangzóan azt a felvilágosítást kaptam, hogy a N. I. c. szervezet egyes tagjaival a szervezet működése első idejében helyenként mind rend és fegyelem, sőt államhűség kérdésében előfordultak ugyan nem kívánatos esetek, még pedig a visszatért baranyai háromszögben sűrűbben mint a volt anyaországban, ezek azonban örömdetesen ritkulnak és az utolsó időben szinte teljesen elmaradnak. A közigazgatási hatóságok a bejárt községekben meglátásom szerint a kérdést általánosságban fontosságának és kényességének megfelelő komolysággal és higgadsággal, valamint az esetleges egyéni ellentétes érzelmek alárendelésével a kellő hivatalos tárgyilagossággal kezelik, mely körülmény a kölcsönösen uralkodó érzékenység miatt a jövőben is állandóan megkülönböztetett figyelmet érdemel.

A bejárt falvak lelkeszei és tanerői az esetek többségében az egész kérdésben teljesen tájékozatlanok, a N. I. alapszabályai előttük ismeretlenek, a helyi csoportok vezetőit sem ismerik vagy nem akarják ismerni, összejöveteleikről és az ifjúság ottan kifejtett működéséről mit sem tudnak. Indokolásul legtöbbszörre elmondják, hogy szándékosan nem törődnek a kérdéssel, mert a népi német ifjúság életére nincs semmiféle ingerenciájuk és az ügyükkel való törődés véleményük szerint a magyarság, vagy a magyarsággal egy úton haladó németiség ellenkezésével és tiltakozásával találkozónék. A legtöbbször hazafiatlan szervezetnek tekintik a N. I.-ot, érzelmi szempontból nézik annak működését, teljes meg nem értésről panaszkodnak és a mozgalom megindulása alkalmával előfordult szélsőséges kilengések szinte kitörölhetetlen nyomot hagytak lelkükben. Egyik-másik a tőle való teljes elfordulásban kifejezetten magasabb fokú hazafias erényt lát és akkora ellenszenvet tanúsít, hogy jelenleg még igen sok helyen lehetetlennek látom e tátongó szakadék áthidalását és az együttélésben annyira szükséges kölcsönös bizalomnak közeli helyreállítását. Ilyen helyeken azután a nép és tanítói meg lelkeszei egymás mellett és nem egymással élnek, ami kétségtelen egészségtelen állapot és a jövőben az ok és okozat mindkét oldalon való kiküszöbölése a nyugalom és a további közös nemzetépítő munka érdekében első-

rendű feladat. Vannak olyan helyek is, – inkább a visszacsatolt területeken – ahol a község intelligenciája, a nép és a szervezet helyi vezetői közt már megenyhült némileg a légkör, ahol a forma szerinti érintkezésen túl egymás esetleg eltérő szemléletének tudomásulvételével és tiszteletben tartásával már megtalálták az együttélésnek kialakítható lehetőségeit; itt elmarad azután a másutt érezhető túlfűtöttség és feszültség és a talán még mindig nem ideális, de tűrhető közösségi életnek engedi át a helyét. Azonban úgy látom, hogy még hosszú időre és mindkét oldalról készségesebb alkalmazkodásra lesz szükség, míg általánosságban elérhető ez az állapot. A jelek szerint ugyan az utóbbi időben a németnyelvű lakosság és annak ifjúsága részéről a magyar nemzeti életbe való nagyobb mérvű beilleszkedés észlelhető, mégis korai volna erről most már messzemenő következtetéseket levonni. Azonban a helyzet lélektani adottságainak számbavételével és időszzerű, valamint célszerű kiaknázásával, szerény meglátásom szerint mégis a helyi vezetőknek és a magyar életben minden illetékesnek, hogy e légkörben a kölcsönös megértésen és a békés együttélésen alapuló szebb jövőnek alapjait segítse lerakni.

A helyzetnek ez általános vázolója után a bejárt községekben tapasztaltakat, sémaszerűen az alábbiakban lerögzítem:

V. körzet.

Baranyaszentistván: a tagok létszáma 120, ezek közül 29 rendes tag; azonban a rendes tagok kizárólag a 18 éven felüli leányokból kerülnek ki, mert 18 éven felüli ifjú nincs a községben, ezek mind az SS-csapatokhoz vonultak be. A helyi csoport helyisége Horthy Miklós utca 159. házszám alatt van. Ifjúsági vezető Weber György, aki azonban még nem töltötte be 18. életévét; ennek szabálytalanságára figyelmeztettem. Leányvezető Wendling Anna. Alapszabály és pontos névjegyzék nincs az ifjúsági vezetők kezében. A megalakulásról szóló iratok a villányi főszolgabírószákhoz be vannak terjesztve. A szervezet tagjai mind magyar állampolgárok és népi németek. A tagok nem és kor szerinti csoportosítása megtörténik; a 18 éven aluli leventeköteles ifjak jelentkezése leventeparancsnokuknál még nem teljesen kifogástalan, a tanintézet kötelékébe tartozóknak bejelentése eddig nem történt meg. A Kormányzó Úr képe a „Heim”⁵⁸⁹ helyiségéből hiányzik. A hiányok pótlására és az alapszabályszerű működésre, illetőleg a fennálló jogszabályok betartására figyelmeztettem. Az érintkezés a nép és a helyi intelligencia közt a hivatalos kereteken alig terjed túl; legközelebbi kapcsolatban velük a község róm. kat. lelkesze.

Lőcs: a tagok létszáma 59, ezekből 11 rendes tag, tehát csak támpont megalakítása lehetséges. Az összejövetel helyisége Szent István u. 90. házszám alatt van. Ifjúsági vezető volt eddig Kastner János, aki azonban az SS-csapatokhoz bevonul; utódja még nem nyert megbízást. Leányvezető Bruckner Borbála, aki még nem töltötte be 18.-ik életévét; ennek szabálytalanságára figyelmeztettem. Alapszabály e támpont vezetőinél nincs, szükségképpen pontosan nem is ismerhetik; megbízható névsor nincs. A megalakulásról szóló iratok a villányi főszolgabírószákhoz be vannak terjesztve. A szervezet tagjai mind magyar állampolgárok és népi németek; a nemek szerinti csoportosítás alapszabályszerű, de az ifjak felső két korcsoportja a kicsi létszám miatt együttesen tartja az összejöveteleket. E je-

⁵⁸⁹ Egyesületi otthon.

lenség elég gyakori másutt is, az alapszabályoknak azonban nem felel meg. Már régebben nem volt összejövétel. A 18 éven aluli leventekötelesek jelentkezése nem kifogástalan még, de egyre pontosabb lesz. Az iskolakötelesek bejelentése nem történt meg. Az érvényben lévő jogszabályok betartására és a hiányok pótlására figyelmeztettem. A nép és a helyi intelligencia csak a hivatalos keretekre szorítkozik.

Pélmonostor: a tagok létszáma 203, ezekből 30 rendes tag, leginkább leányok. A „Heim” helyisége Hitler utca 247. házszám alatt van. Ifjúsági vezető Keidel János; leányvezető Noll Anna. Alapszabályok vannak, kartotékszerű névjegyzéket vezetnek. A megalakulásra vonatkozó iratok a villányi főszolgabíróshoz be vannak terjesztve; mind magyar állampolgárok és népi németek. Egyesek az utóbbi időben a szervezetből való kilépésüket jelentették be. A leventekötelesek és tankötelesek jelentkezése megtörténik. A nem és kor szerinti csoportosítás keresztülvitetett. A vezetésben általában pontosság és gondosság mutatkozik, ami a jelek szerint a leányvezetőn múlik. Ottlétem alatt a férfiak gyülekeztek esti összejövetelekre. A viszony a nép és a helybeli intelligencia között – csekély kivétellel – a viszonylagosan nagyobb nyugalom jeleit mutatja.

VI. körzet

Magyarbóly: a tagok létszáma 146, ezekből rendes tag 22. A Heim helyisége 168. házszám alatt van. Ifjúsági vezetőnek Diehl Dánielt hozták javaslatba, mert az már betöltötte 18.-ik életévét, valójában ez idő szerint Schuhmann András 15 éves fiú a helyi csoport vezetője, aki azonban még annyira éretlen és komolytalan gyermek, hogy a helyzet alapszabályellenességétől eltekintve semmiképpen sem alkalmas erre a feladatra, amire leplezetlenül rámutattam. Leányvezető Hufnagel Erzsébet 22 éves leány, aki egyéniségét tekintve és intelligenciája alapján feladatának meg tud felelni és a jelek szerint a vezetésben irányadó. Alapszabály és megbízható névjegyzék nincs a vezetők kezében. A megalakulásra vonatkozó iratok a villányi főszolgabíróshoz be vannak terjesztve. A szervezet tagjai mind magyar állampolgárok és népi németek. A leventekötelesek magatartása és jelentkezése a leventeparancsnok jelentése szerint szabályszerű. A tankötelesek bejelentéséről való jegyzéket a róm. katolikus népiskola tanítója megkapta, azonban az evangélikus népiskola vezetősége szerint oda nem érkezett be; a leányvezető állítja, hogy az evangélikus népiskolának is beküldte. A nem és kor szerinti csoportosítás megtörténik, az ifjak felső két korcsoportja azonban együttesen tartja összejöveteleit. A jogszabályok szoros betartására figyelmeztettem. Ottani tartózkodásom alkalmával az asszonyoknak összejöveteleik volt, rendkívüli eset nem fordult elő. A nép és a helybeli intelligencia között az érintkezés a hivatalos formán alig terjed túl, különösen az ev. lakosság és lelkesze meg tanítói között az utóbbi évek lelkesz- és tanítóválasztási sűrűlódások miatt nincs meg a kívánatos összhang.

Lapáncsa: a tagok száma 42, ebből 25 rendes tag. Ifjúsági vezető Rugner Ádám, leányvezető Ernst Frida, mindkettő 18 éven felül. Alapszabály és pontos névjegyzék nincs a vezetők kezében. A megalakulás iratai a villányi főszolgabíróshoz be vannak terjesztve. Mind magyar állampolgárok és népi németek. A 18 éven aluli leventekötelesek magatartása és jelentkezése a helyi leventeparancsnok bejelentése szerint megfelel, a tankötelesek bejelentése nem történt meg. Nem és kor szerinti megoszlás megvan, az ifjak felső két korosztálya azonban együttesen tartja összejöveteleit. Ottlétem alatt a felnőttek és az ifjúság

felső korcsoportja együttesen gyűltek össze az SS-csapatokhoz bevonuló ifjak elbúcsúztatásának előkészítő megbeszélésére. Az összejövétel komoly volt és ott tartózkodásom alatt tisztán tárgya körében mozgott. Az ifjúsági vezetőket az alapszabályok pontos betartására figyelmeztettem. Bizalmas értesülés szerint az ifjúsági szervezetben, illetve annak működésében az ellanyhulás jelei észlelhetők. A nép, valamint a lelkesz és az ott ideiglenesen alkalmazott nyugdíjas tanító között a viszony a jelek szerint tűrhetően nyugodt, de a hivatalos érintkezési formán nem igen terjed túl.

Virágos: tagok létszáma 37, ezekből 12 rendes tag, így csak támpont alakítása lehetséges. A „Heim” helyisége a 34. házszám alatt van. Ifjúsági vezető Min Jakab, aki még nem töltötte be a 18 életévét. Leányvezető Erb Teréz 22 éves. A támpont a vezetők szerint már 1941 óta működik, de az ügyosztálytól leadott kimutatásban nem szerepel, csak a körzetvezetőségénél eszközölt kiigazításnál tudtam meg létezését. A megalakulás iratait a villányi főszolgabíróshoz beterjesztették. A szervezet tagjai mind magyar állampolgárok és népi németek. Nem és kor szerinti csoportosítás megtörtént, az ifjak felső két korosztálya a kicsi létszám miatt együttesen tartja összejöveteleit. A leventekötelesek jelentkezése szabályszerű, a tankötelesek bejelentése elmaradt. A téli munkarendet a csoport még nem kezdte meg; általában már régen nem volt összejövétel. A község tanítója és a nép között a viszonya jelek szerint eléggé kiegyensúlyozott, de a hivatalos érintkezésem alig terjed túl.

Mivel a megalakulásra vonatkozó iratok csak most vannak beterjesztés alatt és a jelek szerint a most megindult ellenőrzés fogja a szervezet működését a továbbiakban valójában alapszabályszerű útjára terelni, ez idő szerint semmi rendkívüli intézkedést nem látok szükségesnek.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1943. évi november hó 23-án

Balázs Ferenc
áll. népisk. felügy.-ig.
a V.K.M. előadója.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 644/1943.

99.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs
126/1943.

Másolat

Tárgy: Jelentés a „Német Ifjúság” c. szervezet laskafalui-,
jenőfalvai-, bellyei- és dárdai helyi csoportjainak ellenőrzéséről

Hiv. sz.: V.K.M. 205.688/1943.VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságos Miniszter Úr!

Hivatkozással Nagyméltóságodnak fenti számú rendeletére, a tárgyban felsorolt község N. I.⁵⁹⁰ című szervezetének 1943. évi november 24-e és 27-e között eszközölt helyszíni ellenőrzése kapcsán tisztelettel jelentem az alábbiakat:

Nevezett községekben a N. I. c. szervezetek tényleg működnek, a megalakulásuknak nagyméltóságod részéről való tudomásulvétele azonban még sehol sem történt meg, hanem az alapszabályszerű megalakításhoz szükséges iratok összegyűjtése és a főszolgabíróhoz való benyújtása most van folyamatban.

A helyi csoportok (támpontok) működésében még több alapszabály-ellenes tényt kellett megállapítanom. Egy gyakori jelenség, hogy az ifjúsági vezetők 18 éven aluliak, ami nem csak nem fedti az alapszabályok 5. §-ának erre vonatkozó intézkedését, de nem is szolgálhatja sem eredményesen, sem megnyugtatóan a szervezet célkitűzéseit. Erre minden esetben figyelmeztettem. Indoklásul legtöbbször arra hivatkoznak, hogy a 18 éven felüli ifjak majdnem kivétel nélkül bevonultak az SS-csapatokhoz, így tehát a tisztségeket nem tudják betölteni. Alapszabály a helyi csoportoknál nincs, tehát ennek rendelkezéseit az ifjúsági vezetők legtöbbször csak fogvatékosan ismerik. A szabatosabb működés biztosítása érdekében feltétlenül szükséges, hogy a helyi csoportok is az alapszabályok egy-egy példányával láttassanak el. Névjegyzék rendszeren csak a szervezet pénztárosánál van a tagdíjak vezetése céljából, ez is csak a tag nevét tartalmazza és az ellenőrzéshez szükséges adatok abból alig, illetőleg csak bizonytalanul állapíthatók meg. Sokszor még a létszám se rögzíthető meg pontosan. Az ifjúsági vezetőket esetenként megbízható névjegyzék vezetésére figyelmeztettem.

A szervezet tagjai a vezetők bejelentése szerint mind magyar állampolgárok és népi németek. A jelek szerint ezeket a szempontokat a tagfelvételnél körültekintő figyelemre méltatják. A nem és kor szerinti megosztás is rendszeresen megtörténik, de a különböző korcsoportoknak az összejövetelekor való szigorú ellenőrzése – különösen a kisebb taglétszámokkal bíró helyeken – nem történik meg mindig szabatosan, mert indoklásuk szerint 2–3 taggal nem tarthatnak külön összejövetelt. A levontkötelesek jelentkezési kötelezettségüknek újabban általánosságban eleget tesznek, a tanintézet kötelékébe tartozóknak

bejelentése azonban legtöbbször elmarad; e kötelezettségről az ifjúsági vezetők sokszor nem is tudnak. Pontos végrehajtására mindenkit figyelmeztettem.

A szervezet téli munkarendje most már legtöbbször megindult. A tevékenység a német nemzetiszocialista szellemben folyik, melyben a magyar élet szolgálata csak a kötelezőre szorul és különös melengetésre nem számíthat. Nemzetellenes vagy az államhűséggel összeférhetetlen jelenséget azonban sehol sem láttam. A kormányzó úr képe minden látott Heim-helyiségben⁵⁹¹ megfelelő nagyságban méltó helyen ott volt. Érdekes és a maga nemében bizonyos mértékben megnyugtató tünet, hogy e vidéken német nyelvű lakosságunk jelentékeny hányada, még a fiatalabbja is, nem szakad el a megváltozott szemléletben a vallástól. Így a katolikus ifjak között az SS-csapatokhoz való bevonulásuk előtt egyes községekben sokan elvégezték a szent gyónást és szent áldozást, és egyes Heim-helyiségekben a feszületet is ott találtam. A jelenség okát abban vélem föllelhetni, hogy a visszatért baranyai háromszögben az egész átalakulás már inkább megtalálta kiegyensúlyozottságát, az erjedési folyamat már lényegesen közelebb jutott a tisztulási állapothoz, a mozgalom útját jelző inga már egyre kisebb kilengéseket mutat és fokozatosan az egyensúlyi helyzethez közeledik.

A talált állapotok általános jellemzése után az egyes községek szervezeteiben talált viszonyokat a következőkben rögzítem:

Laskafalu: megbízható névjegyzék hiányában a pontos taglétszám nem volt megállapítható. A legújabb átszervezés szerint a kerületvezetőségben helyi csoportnak van nyilvántartva. A Heim helyisége Horthy Miklós u. 1. szám alatt van. Ifjúsági vezető Schmidt Miklós, aki még nem töltötte be 18. életévét. Homann Anna, 19 éves. Alapszabály és pontos névjegyzék nincs. A megalakulásra vonatkozó iratok a dárdai főszolgabírószákhoz be vannak adva. A szervezet tagjai a vezetők bejelentése szerint mind magyar állampolgárok és népi németek. A levontkötelesek jelentkezése megtörténik, a tankötelesek bejelentése azonban elmaradt. Nem és kor szerinti csoportosítás szabályszerű. Az ellenőrzés napján a fiúk 10–14 éves, és 14–18 éves korcsoportjainak volt fél-félórás összejövetele. A foglalkozás tárgya a Winterdienstplanból⁵⁹² az első Schulungsbrief⁵⁹³ felolvasása volt. Rendkívüli eset nem fordult elő. Bejelentés szerint a foglalkozás ideje a télen petróleumhiány miatt mindig a legrövidebbre szorítkozik. A Heim-helyiségben feszület van.

Szerzett benyomásaim szerint a község állami tanítónője, Postás Teréz, aki a szerb uralom alatt 1926-tól 1941-ig terjedő idő leszámításával a faluban 1897 óta mint tanítónő működik, egyrészt hosszú szolgálati ideje alatt szerzett tekintélyével, másrészt határozottságával és erélyével fékező hatással van a község német népi törekvéseiben egyébként kissé szertelenkedő hajlamú lakosságra. Ebben számottevő segítő társa Reich Jakab, az iskolának a múlt év óta igazgatója, aki tapintatos, meggyerő modorával a kérdésben vállalt kiegyensúlyozott szemléletével, magyar érzésének és gondolkodásának minden fenntartásával szintén megtalálta a néppel való természetes kapcsolatot. A tantestület másik három tagja a néppel való érintkezésben zárkózott, tartózkodó magatartást tanúsít, in-

⁵⁹¹ Egyesületi otthon.

⁵⁹² Téli szolgálati rend.

⁵⁹³ Az iskolázást segítő oktatólevelek.

⁵⁹⁰ Német Ifjúság.

kább csak a hivatalos ügyek tárgyalására szorítkozik. A község jegyzője és lelkésze elég nyugodtan ítéli meg a helyzetet.

Jenőfalva: Kartotékszerű nyilvántartás van, de az nincs a legújabb állapotnak megfelelően rendezve, így a pontos taglétszám nehezen állapítható meg. A leányvezető bejelentése szerint az összes tagok létszáma 74, ezekből azonban 18 éven felüli rendes tag kevés van és a kerületvezetőség nyilvántartása szerint csak támpont. Az ifjúsági vezető bevonult az SS-csapatokhoz, az utódjául Monigl János 17 éves ifjút hozták javaslatba, de megbízást még nem nyert. Leányvezető Löschenkohl Hedvig, 21 éves. A Heim helyisége 32. házszám alatt van. Alapszabály nincs; a megalakulásra vonatkozó iratok a dárdai főszolgabírósághoz be vannak terjesztve. Tagok csak magyar állampolgárok és népi németek. A nem és kor szerinti csoportosítás megtörtént, a leventekötelesek a körzetparancsnoktól nyert értesítés szerint szabályszerűen jelentkeznek, az iskolakötelesek bejelentése azonban nem történt meg. Mivel a katonaság elfoglalta a Heim helyiségét, a támpont már négy hónapja nem működik. A község állami tanítónője a szervezettel nem törődik, az egész ügyben tájékozatlan, azonban a jelek szerint a néppel elég jó összhangban él.

Bellye: Megbízható névjegyzék nincs. A bejelentés szerint csak két 18 éven felüli népi német leány van a községben, 18 éven felüli népi német fiú egyáltalában nincs. Az összes tagok száma 59. A kerületvezetőség nyilvántartása szerint csak támpont. Ifjúsági vezető Feigel Antal, 17 éves, leányvezető Ritter Magdolna 17 éves. A Heim helyisége 280. házszám alatt van. A megalakulás kapcsán az iratok a dárdai főszolgabírósághoz be vannak nyújtva. Mind magyar állampolgárok és népi németek. Nem és kor szerinti csoportosítás megtörtént, szombatonként azonban az ifjúság közös összejöveteleket rendez. A leventekötelesek parancsnokuknál jelentkeznek, az iskolai bejelentés nem történt meg.

A helybeli magyarság és a népi németek között – bár a betegszabadságon lévő jegyző helyettesének kijelentése szerint a viszonyok most már lényegesen javultak és nyugalom van – többoldalú érintkezésem folyamán szerzett tapasztalataim szerint még most is elég feszültnek és kiélezettnek találom a helyzetet, aminek okát mindenestre a mozgalom kezdete óta meggyökeredzett és azóta mindkét oldalon tapasztalható érzékenységekben és bizalmatlanságban kell keresni. A község intelligenciája a jelek szerint talán csak egyesek kivételével a kérdéstől való elfordulásban, zárkózottságban magának él; egyelőre minden áthidalás iránti kísérlet valószínűleg meddőségre volna ítélve.

Dárda: Pontos névjegyzék nincs. A vezetők szóbeli bejelentése szerint a 135 tagból mindössze kettő van 18 éven felül. A kerületvezetőség kimutatásában is támpontnak van feltüntetve. A Heim helyisége Perczel Mór u. 3. szám alatt van. Ifjúsági vezető Schwillinger Mátyás, 17 éves; leányvezető Birnbauer Ada, 17 éves. A megalakulásra vonatkozó iratok összeállításáról és fölterjesztéséről a vezetők nem tudtak felvilágosítást adni. A kérdés sürgős rendezésére figyelmeztettem. A tagok bejelentésük szerint mind magyar állampolgárok és népi németek. A leventekötelesek és tankötelesek bejelentése megtörténik. A nem és kor szerinti megoszlás alapszabályszerű: szombaton azonban közös összejövetelek vannak. Az Ortsgruppenführer⁵⁹⁴ tájékoztatása szerint ez azonban mindig az ő, vagy megbízott helyettese jelenlétében történhetik csak meg.

Ottlétem alkalmával a leányok felső korcsoportja tartott esti összejövetelt. A Winterhilfswerk⁵⁹⁵ célját szolgáló papírdíszmunkákat készítettek. Kedélyesen elbeszélgettek, eltréfálkoztak, közben énekekkel fűszerezték a munka menetét; rendkívüli esemény nem fordult elő. A Heim helyiségében feszület van.

A községben uralkodó hangulatot illetőleg a főszolgabírótól, a segédjegyzőtől, a leventekörzet-parancsnoktól, a népiskola igazgatójától, a község r. k.⁵⁹⁶ és gör. kel.⁵⁹⁷ lelkészeitől, Gefolgschaftsführertől⁵⁹⁸ és az Ortsgruppenführertől, valamint más egyénektől is egybehangzóan azt a felvilágosító tájékoztatást kaptam, hogy az első időben előfordult átmeneti kilengések után most már különös megértés és nyugalom uralkodik, mely örvendetes tény annál inkább értékelendő, mivel háromnyelvű lakosságról van szó és háromféle tanítási nyelvű népiskola működik a községben. Mindenütt ennek további megőrzésére és további szilárd kiépítésére kértem az érdekelteket.

Mivel remény van arra, hogy a szóban lévő négy község helyi szervezeteiben a nyert figyelmeztetések és esetleg általános jellegű intézkedések nyomán a még fennálló fogyatékosságok megfelelő orvoslást nyernek és a szervezetek működése teljesen alapszabályszerű útjára tér, ez idő szerint rendkívüli intézkedés szükségességét nem látom fennforogni.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1943. évi november hó 30-án

Balázs Ferenc
a V.K.M. VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 651/1943.

100.

Balázs Ferenc, a V.K.M. előadója, Pécs
149/1943

Tárgy: Jelentés a „Német Ifjúság” pécsi
kerületvezetőségének ellenőrzéséről
Hiv. sz.: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Másolat

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Nagyméltóságod fent számú rendeletére 1943. évi november 20-án, majd ezt kiegészítőleg december hó 1-jén ellenőriztem a „N. I.”⁵⁹⁹ c. szervezet pécsi kerületvezetőségének működését és ennek kapcsán tisztelettel jelentem az alábbiakat:

⁵⁹⁵ Téli segélyakció.

⁵⁹⁶ Római katolikus.

⁵⁹⁷ Görög keleti.

⁵⁹⁸ Csapatvezető.

⁵⁹⁹ Német Ifjúság.

⁵⁹⁴ Helyi csoportvezető.

A kerületvezetőség működése a Baranya-, Somogy- és Tolna vármegyékben létesült körzetvezetőségek és helyi csoportok, illetőleg támpontok igazgatására és irányítására terjed ki. Hivatalos helyiségei Pécs, Zrínyi utca 5. szám alatt vannak; megfelelőek. A kerület ifjúsági vezetője: Christ János; ez idő szerint ideiglenes lányvezetője: Pipusz Borbála, mindketten az igazgatás elvégzéséhez szükséges szellemi felkészültséggel rendelkeznek és a szervezeti kérdésekben elég járatosak. Az ifjúsági kerületvezető magyar nyelvtudása tűrhetően jó, a lányvezető azonban inkább csak keveset ért magyarul, magyar beszédkészlete teljesen kezdetleges és nem kielégítő. Az irodai segéderőkkel a személyzet száma: 8.

Az ifjúsági vezető irodahelyiségében a Kormányzó Úr arcképe kellőképpen el van helyezve, a kerületi vezetőség szabályszerű magyar nemzeti lobogóval rendelkezik és ezt a nemzeti ünnepeken a német horogkeresztes zászlóval aszimmetrikusan elhelyezve az épület homlokzatán kitűzi. A vezetőségben egyébként a német nemzetiszocialista szellem honol.

Az ifjúsági vezetővel a látogatás során teljes összhangban megbeszéltük mindazokat a kérdéseket, amelyeket az addigi helyszíni látogatások nyomán felvetni és megtárgyalni szükségesnek láttam, másrészt kerületvezetőség is bejelentett egy-két kérést, amelyeket elvi döntés céljából mint arra kizárólagosan illetékesre alább mély tisztelettel Nagyméltóságod elé terjeszték.

Meggyőződtem az ellenőrzés során, hogy az „N. I.” c. szervezet országos vezetősége a helyi csoportok szabályszerű megalakításának és megkívánt iratok bemutatásának tárgyában kiadott intézkedései csak ősszel érkeznek le a helyi csoportokhoz, és ez a magyarázata, hogy ennek munkálatai a legtöbb helyen csak most vannak folyamatban és még nem záródtak le. Bejelentette a kerületvezető, hogy ennek folytatását és befejezését most már mindenütt számon tartja és sürgetni fogja. Némileg hátráltatta a helyi csoportok előírással megalakításának gyorsabb ütemét az a körülmény, hogy az egész szervezet beosztásában országos viszonylatban bizonyos átrendeződés történt, mely most közeledik a befejezéshez. Ennek megtörténte után szerinte hamarosan bonyolódik le majd a helyi csoportok megalakulásának és tudomásulvételének kérdése. Az alapszabályokat a helyi csoportokhoz való továbbítás céljából a kerületvezető a körzetvezetőknek már kiadta, a szükséges iratoknak az illetékes főszolgabírókhoz való benyújtása a legtöbb helyen megtörtént, vagy rövidesen megtörténik. A helyi csoportoknak a legújabb beosztás szerinti jegyzékét a kerületvezető nekem kézbesítette. Ez azonban lényegesen több megalakulás alatt álló helyi csoportot tüntet fel, mint amennyi Nagyméltóságod fenti rendelete kapcsán mellékletként nekem leadott jegyzékben foglaltatik. Minden bekövetkezett változás kötelező bejelentésére a körzetvezetőt figyelmeztettem. Egyben kértem intézkedését, hogy a helyi csoportoknál az ellenőrzés foganatosításához szükséges minden megkövetelt adatra kiterjedő névsor álljon rendelkezésre, a körzetvezetők pedig a taglétszámra és az összejövetel időpontjára vonatkozó kimutatást bocsássák rendelkezésemre. A még tanköteles korban lévő rendkívüli tagok pontos bejelentési kötelezettségére figyelmeztettem, mert ez eddig a legtöbb helyen elmaradt. A levontköteles 18 éven aluli tagok bejelentése általánosságban elég pontosan megtörténik. A kerületvezető a kért intézkedések foganatosítását készségesen megígérte.

A továbbiak során rámutattam arra az általános tapasztalatomra, hogy a helyi csoportok ifjúsági vezetői és tisztviselői igen gyakran még nem töltötték be a 18. életévüket,

ami egyrészt alapszabály-ellenes, másrészt fiatalságukban legtöbbszörre nem alkalmasak a csoport vezetésére, a reájuk váró nevelői célkitűzések megvalósítására, illetőleg az egyébként reájuk bízott tisztség betöltésére. Különösen gyakori ez az ifjak vezetőinél, ugyanis a szerzett tapasztalataim szerint a legtöbb helyen lányvezetők szellemileg magasabb értelmi szinten mozognak, mint az ifjak vezetői. A kerületvezető ezt azzal magyarázta, hogy az SS-csapatokhoz való bevonulás miatt 18 éven felüli ifjú igen sok faluban vagy egyáltalán nincs, vagy alig egy-kettő maradt, így nem tudják sokszor megfelelő korú és értelmi szintű ifjúval betölteni a csoportvezetői helyet. Bemutatta az országos ifjúsági vezetőnek egyik írásbeli intézkedését, mely szerint ilyen rendkívüli esetekben a helyi csoport vezetői állása arra alkalmas, 18 éven felüli leánnyal is betölthető. Amellett, hogy ez nem felel meg az alapszabályoknak, az eljárást egyébként is aggályosnak tartanám, mert nem valószínű, hogy a legerélyesebb leány is biztosítani tudja a 18 éven aluli, tehát bizonyos vonatkozásban elég válságos korban lévő ifjak felett azt a kíváncsító fegyelmet, amely az eredményes egyesületi munkának és a nélkülözhetetlen rendnek egyedüli záloga lehet.

Ugyancsak felvetette a kerületvezető a kérdéssel kapcsolatban azt a megoldási lehetőséget is, hogy vezetésre alkalmas ifjú hiányában esetleg 24 éves koron felüli férfi venné át az ifjak helyi csoportjainak vezetését, ugyanis szerinte az alapszabályok nem jelölnek meg felső korhatárt. Ezt a megoldást – bár ez sem fedi teljesen az alapszabályok szellemét – sokkal célravezetőbbnek és elfogadhatóbbnak találom, figyelmeztettem azonban a kerületvezetőt, hogy ezeket a javaslatokat juttassa el az országos ifjúság vezetőség útján mérlegelés és döntés céljából Nagyméltóságod elé, mert ezek valószínűleg az alapszabályok módosítását vagy kiegészítését teszik szükségessé, és csak ennek megtörténtével foganatosíthatók. Amennyiben ilyen irányú változás történne, miheztartás céljából tisztelettel kérem erre vonatkozólag Nagyméltóságod szükséges értesítését.

Előterjesztette tovább a kerületvezető azt a szóbeli kérelmét is, hogy a helyi csoportok összejöveteli céljaira, ott ahol az szükséges és azt kéri, az iskolafenntartók egy-egy tanterem átengedésével támogassák a helyi csoport működését. Kérését azzal indokolta, hogy sok helyen a „Heim”-helyiség sem területi, sem térfogati minőségében, sem egészségi szempontból nem megfelelő, másrészt az iskola tanterme a gyermekkor óta az ifjúságra gyakorolt tiszteletet keltő hatásával előnyösen szolgálhatná a helyi csoport nevelői törekvéseit. Felvilágosítottam, hogy a kérdésben érdemi döntésre nem vagyok illetékes, hanem itt is azt tanácsoltam neki, hogy az ügyet az országos ifjúságvezető útján terjessze kérelem formájában Nagyméltóságod elé.

A magam részéről magasabb szempontok figyelembevételével főképpen indoklásában helytállóan és a jó ügy szolgálatában állónak látom a kérelmet, és úgy vélem, hogy az bizonyos mértékben a fennálló ellentétek tompítására és áthidalására is alkalmas lehet, amennyiben az egész ügyet kezelhetné a kölcsönös bizalmatlanság légköréből, az iskolai élet rendjéhez és a tanítósághoz közelebb viheti, az utóbbinak a megfigyelést, az igazgatónak az ellenőrzést lehetővé teszi és így kétségtelenül a nemzeti szellemben való közeledést szolgálja; a jelenlegi helyzet ismeretében azonban mégis arra bátorodom kötelességszerűen felhívni Nagyméltóságod figyelmét, hogy ilyen természetű kérdés előterjesztése esetén, egyelőre kísérletképpen csak a közvetlen fennhatósága alatt működő népiszkolák helyi hatóságai (iskolaszéki elnökei, igazgatói) és a „N. I.” helyi csoportja között az még a

legtöbb helyen oly éles az ellentét, hogy annak kiegyenlítése egyelőre valószínűleg meddő és kilátástalan kísérlet volna.

A nov. 20-i ellenőrzést kiegészítően a kerületvezető szóbeli megkeresésére 1943. évi december 1-jén is megjelentem kerületvezetőség helyiségében, ahol végighallgattam másfél órán át a berendelt körzetvezetőkkel folytatott iskoláztatást, illetőleg a kerületvezető szóbeli felkérésére magam is elláttam a körzetvezetőket azokkal a szükséges felvilágosításokkal és útbaigazításokkal, melyek a szervezet alapszabályszerű működésének biztosításához szükségesek.

A körzetvezetők beszámolóiból meggyőződtem, hogy a közigazgatási hatóságokkal való hivatalos érintkezésük simán, minden zökkenő nélkül bonyolódik le. Egyetlenegy panaszoló megjegyzés volt a villányi körzetvezető részéről, mely szerint a villányi főszolgabíró a nála benyújtott iratok átvételét nem akarja írásban igazolni. A kerületvezető felvilágosította, ilyen esetben posta útján ajánlottan juttassa el ügyeit a főszolgabírósághoz.

Mindkét alkalommal, a kerületvezető és a körzetvezetők részéről fegyelmezett magatartással és előzékenységgel találkoztam és a tapasztaltak feljogosítanak a reményre, hogy az ellenőrzés az ügyek tisztázásához, valamint a kívánatos nyugalom erősítéséhez érezhetően hozzájárult, én a további ellenőrző tevékenységemben mind a kerületvezetőség, mind a körzetvezetőségek támogatására számíthatok.

Amidőn mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásulvételét, vagyok megkülönböztetett megbecsülésem nyilvánításával:

Pécs, 1943. évi december hó 23-án

Balázs Ferenc
ált. népiskolai felügy.-ig.,
a VKM VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 689/1943.

101.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs.
150/1943.

Másolat

Tárgy: Összefoglaló jelentés a „Német Ifjúság”
c. szervezet keretében 1943. évi
december hó folyamán végzett ellenőrzésről.
Hiv. sz: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Bizalmas

Hivatkozással Nagyméltóságod fenti számú és tárgyú rendelkezésére, a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében 1943. évi december hó folyamán teljesített ellenőrzés kapcsán mély tisztelettel jelentem a következőket:

Lentebb feltüntetett részletezés szerint a szóban forgó időszakban tizenegy dél-baranyai helyi csoportban, illetőleg támpontban végeztem rendelkezése szerint a helyszíni ellenőrzést. Az összefüggő terület egymásutáni bejárásával azt céloztam, hogy a visszatért baranyai háromszög különleges helyzetéről nyerhessek a kérdésben egységes szemléletet. Ugyanis köztudomású, hogy a Kulturbund⁶⁰⁰ és ennek keretében a „Német Ifjúság” c. szervezet működése itt előbb indult meg, már a jugoszláv uralom idejében itt erősebben kiépítette a maga kereteit és ható erejében érezhetőbben, sokszor szélsőségesebben érvényesíti célkitűzéseit, és főképpen ifjúsága sokkal nagyobb mértékben áll be önkéntesen az SS-csapatok kötelékeibe, mint a volt csonka országban. Mindezek ismeretében és mérlegelésben kerestem érintkezést a közigazgatási hatóságokkal, a leventeparancsnokokkal, a községek helyi intelligenciájával, főképpen a tanítósággal és a papsággal, amennyire az lehetséges volt, a nép széles rétegeivel, és mindenütt az ifjúság helyi csoportjainak vezetőivel. Ahol és amikor arra alkalom kínálkozott, a helyi csoportok összejövetelein is részt vettem és megfigyeltem az ifjúsággal való közvetlen foglalkozást.

Egyrészt a különböző oldalról nyert felvilágosításokból, másrészt személyes tapasztalataim alapján meggyőződtem arról, hogy a „N. I.”⁶⁰¹ működése valószínűleg bizonyos megváltozott külső körülmények hatása nyomán, de a jelek szerint a belső fokozatos érési folyamata és tökéletesebb kialakulása következtében is – agresszív jellegéből egyre veszt, mindinkább közeledik egymáshoz célkitűzés és valóság. A kezdeti fegyelmezetlenség okozta kilengések a legtöbb helyen, ha nem is a meggyőződés bensőségével és mélységével, de mindenesetre a nagyobb alkalmazkodás készségének jegyében átengedik fokozatosan a helyüket a higgadtabb és tárgyilagosabb megfontolásnak; az első kábulat mámorát lassan-lassan felváltja a józanabb gondolkodás és mérlegelés szándéka, amiben kiegészítésül természetszerűen a cselekvésben mutatkozó fegyelmezettebb magatartás is járul. Jóllehet e megállapításom korántsem jelenti még a „N. I.”-ban a magyar nemzeti hazafias áldozat és tetterekészség maradéktalan jelét, de a lelkek erjedésében mindenesetre olyan mozzanat, amely megfelelő tapintatos és körültekintő kiaknázással lényegesen megkönnyíti érzés- és akaratvilágának jövőendő egységes magyar célkitűzésekbe való irányítását, a sokszor örvénylő szeleknek a magyar életvitorlára való céltudatos összefogását.

Egyik-másik helyen az említett változás egyenetlenség és belső visszavonás formájában is mutatkozik, aminek következménye, hogy ott a szervezet inkább csak nevében él, aktivitást azonban éppen nem, vagy csak alig fejt ki, sőt az ifjúsági vezetők néha csak kényszeredetten vállalják a rájuk háruló felelősséget és szavatosságot. Ezekre az alanti községeknél egyenként rámutatok.

Az esetek többségében az elmúlt évi bevonulások miatt az ifjúsági vezetők személyében változás következett be, úgy hogy a mostani vezetők egyrészt még nem nyertek végleges megbízást, másrészt most még nem is ismerik eléggé az ügyrendet és a rájuk tartozó köteleességeket, ami a helyi csoportok működésében átmenetileg szintén bizonyos zökkenőkkel jár. Megfelelő korú és műveltségű ifjak hiányában sok helyen alapszabályellenesen 18 éven aluliak is töltenek be a szervezetben tisztségeket, aminek helytelenségé-

⁶⁰⁰ Deutsch-schwäbischer Kulturbund = Német-Sváb Kultúrszövetség, a jugoszláviai németiség egyesülete.

⁶⁰¹ Német Ifjúság.

re mindenkor figyelmeztetek, a fölmerült megoldási tervekről véleményezés kíséretében pedig Nagyméltóságodnak már 1943. évi december 29-i kelttel 149/1943. ikt. szám alatt jelentést tettem. Mint jelenség azonban megállapítható, hogy az ellenőrzés megindulása óta a kerületvezetőség és körzetvezetőségek több gondot fordítanak a helyi csoportok alapszabályszerű működésére, a helyi csoportok vezetőit tanfolyamaikon köteleességeikre behatósabban kioktatják, azok teendőikben fokozatosan járatosabbak, és ha ez idő szerint e tekintetben a talált helyzet még nem is fedti teljesen az alapszabály szabta követelményeket, a komoly törekvés mindenestre észlelhető és ez ígérlet a kötelező rend jövőbeli szabatosabb betartására.

A „N. I.” tagjai és e vegyes lakosságú vidék más anyanyelvű (magyar, szerb) ifjúsága közt a visszatérés első idejéhez képest a helyzet – bár most sem mondható még ideálisnak – szintén lényegesen javult és ha még ha nem is jelenti ma sem a teljes megértő együttélést, de legalább már a tűrhető egymásmellettség fokát érte el. Szintúgy a népi német és a magát nem népi németnek valló ifjúság is érezhetően közeledett már egymáshoz, így pl. több helyen előadásokon, vagy mulatságokon közösen is megjelentek, ami a további kijózanodásnak ugyancsak egyik biztató jele. Fontos, hogy e fejlődési folyamatban a falvak vezetői nemzetiségre, nyelvre, vallásra való különbség nélkül megfelelő érzékkel felismerjék az ezen átalakulásban rejlő közösségérzésre vezető nemzetnevelői lehetőségeket és azokat tőlük telhetően szeretettel és tapintattal fejlesszék, erősítsék. Itt elsősorban a visszatérés után e vidékre került fiatalabb tisztviselőkre (tanítók, lelkészek, jegyzők, orvosok stb.) gondolkodok, akik közül sokan tapasztalatlanul, a nemzetiségi kérdéstől idegenkedve, vagy önhibájukon kívül attól távol állva, más viszonyok közül, más légkörből szakadtak ide és most nehezebben találják fel önmagukat és még nehezebben találják meg az igazi kapcsolatot a nekik nyelvben és szokásokban idegen néplélekkel és annak különösen ma megbolygatott, kaotikus életformájával. Ez még akkor is nagy feladat elé állítja őket, ha lélekben telve jó szándékkal, erős elhatározással fognak hozzá nevelői tevékenységükhöz, ha pedig a megértés és közeledésnek esetleg a szándéka is hiányzik, soha nem fogják igazán betölthetni az ott reájuk váró feladatukat, hanem csak saját sorsukon keseregve, türelmetlenül végzik a köz szempontjából legtöbbször meddő, vagy sokszor éppen áldatlan tevékenységüket. Legtöbbször olyanoknál fordul elő, akik nem tudják és nem is akarják megtanulni az ott élő nemzetiség anyanyelvét. *Enélkül pedig nincs, és nem is alakul ki kölcsönös bizalom.* A kisebbségi nyelvtudás kérdése az egész vonalon a jövőben is fokozott figyelmet követel. Már azért is, mert a jellemzettek közt sokszor igen értékes emberek is vannak, akik magyar környezetben, a maguk világában egyéniségükkel és felkészültségükkel sokszor a magyar élet javára válthatnák fel mindazokat az energiákat, amelyek itt, a nekik ösztönösen idegennek érzett viszonyok között, ahol lelkük belső rugója nem viszi őket, elsenyvednek és gyümölcsözetlenül elkallódnak. Viszont a nemzetiségek közt is jelentékeny számmal akadnak még olyanok, akiknek az őszinte bizalmat csak óvatossággal és nyitott szemmel lehet megelőlegezni.

A közigazgatási hatóságok eddig szerzett tapasztalatai szerint általánosságban ha nem is mindig feltétlen teljes meggyőződésből, de a szolgálati fegyelem tudatában a kellő tárgyilagossággal és higgadtsággal kezelik a „N. I.”-gal kapcsolatos ügyeket és magatartásukat illetőleg alig hallottam panaszt. Ugyancsak részükről is a „N. I.” utóbbi időben tanúsított magatartás tárgyában megnyugtató felvilágosításokat kaptam.

Örvendetes tünetként jelenthetem, hogy a visszatért baranyai háromszögben a népi német lakosság vallásos élete a jelek szerint jobban megőrizte régi, ösztönös érzéseit és megnyilatkozási formáit és inkább csak kivétel számba mennek azok a jelenségek, amelyek a vallást mint nélkülözhetőt, vagy éppen fölösleges lelki szükségletet szeretik feltüntetni. Ez mindenestre olyan érték, amely a nemzetépítő munkában mindenkor előnyösen érvényesíthető, különösen ha e törekvés a különféle vallásúak egymás iránti türelmében és megbecsülésében nyer mindenkor őszinte kifejezést.

Mindezek általános előrebocsátása után az egyes községek helyi csoportjainál talált helyzetet az alábbiakban rögzítem:

B e r e m e n d: az ellenőrzés napja 1943. december 2. A Heim⁶⁰² helyisége 57. házszám alatt van. Alapszabály, megbízható névjegyzék nincs a helyi csoport vezetőinek kezében, így a megállapítás csak bemondás alapján történhetett. Ifjúsági vezető: Krix András 17 éves; leányvezető Schmidt Magdolna 18 éves. A tagok létszáma bejelentés szerint 84, mind magyar állampolgárok és népi németek; 18 éven felüli azonban csak 18 van, tehát csak támpont létesíthető. A megalakulásra vonatkozó iratok a siklósi járás főszolgabírájához benyújtattak. Névjegyzék hiányában a rendkívüli tagoknál gondviselőjük írásbeli hozzájárulását nem tudtam szabatosan megállapítani; a vezetők kijelentése szerint ez a megalakulásra vonatkozó iratokban megtörtént. A 18 éven aluli levontköteles ifjak bejelentése megtörténik, az iskolakötelesek bejelentése elmaradt; teljesítésére figyelmeztettem. A nem és kor szerinti megosztás megtörtént. Részt vettem a 14–18 éves ifjak aznapi összejövetele; együtt volt 21 ifjú. A foglalkozás tárgy testnevelési rendgyakorlatok, ének és az 1942. évkönyvből való felolvasás volt. Komolyan folyt le, kifogásolható esemény nem fordult elő. Az ifjúság olvasási anyagában magyar tárgyú az „Ifjú repülő” c. lap, melyet rendszeresen járatnak. A község vezetősége és a szervezet, valamint általában a német nyelvű lakosság között felszínes megfigyelésre látszólagos türelmi állapot alakult ki, de megglátásom szerint ez tényleg csak a felszín nyugalma, a dolgok mélyén kavargó még valami egyelőre meghatározhatatlan nyugtalanság, mely további figyelmet és eloszlátása mindkét oldalról való közeledést igényel.

*Ú j b o l m á n y*⁶⁰³: az ellenőrzés napja 1943. december 3. A Heim helyisége 31. házszám alatt van. Alapszabály és szabatos névjegyzék nincs a helyi csoport vezetőinek kezében, így a megállapítás csak bemondás alapján történhetett. Ifjúsági vezető Pipusz Henrik 16 éves; leányvezető Volk Ella 18 éves. A tagok létszáma bejelentés szerint 47, ezek között 18 éven felüli állítólag nincs. Bejelentés szerint mind magyar állampolgárok és népi németek. A megalakulásra vonatkozó iratok a dárdai járás főszolgabírájához benyújtattak. Névjegyzék hiányában a rendkívüli tagoknál gondviselőjük írásbeli hozzájárulását nem tudtam szabatosan megállapítani; a vezetők kijelentése szerint ez a megalakulásra vonatkozó iratokban megtörtént. A nem és kor szerinti megosztás megvan, a kicsi létszám miatt nem tartják be mindig pontosan. A 18 éven aluli levontkötelesek bejelentése megtörténik, az iskolaköteleseké elmaradt. Már jó ideje nincs tanerő az iskolánál, ami a lakosságot nyugtalanítja. Hallott arról, hogy rövidesen odakerül tanerő, aki azonban nem tud németül. Megglátásom

⁶⁰² Egyesületi otthon.

⁶⁰³ Ma Novi Bolman (Szerbia)

szerint ez a megoldás az ilyen vonatkozásban elég türelmetlen lakosságot előreláthatólag nem fogja megnyugtatni. A kérdés mérlegelését és kielégítő megoldás fontosnak tekintem.

K á c s f a l u: az ellenőrzés napja 1943. december 4. A községben egyrészt hosszanti kiterjedése miatt, de a jelek szerint a német lakosság vallásbeli különbsége miatt is két helyi csoport alakult, amelyek egymással való mellérendeltségben teljesen külön-külön működnek. Az egyik az ún. *régi Kácsfaluban* van; ennek lakossága katolikus, gyermekei is külön csoportosítással és külön megosztottsággal járnak az állami népiskolába. Itt a Heim helyisége a 94. házszám alatt van. Alapszabály, pontos névjegyzék nincs kéznél, így az ellenőrzés csak a bemondásra támaszkodhatott. A helyi csoport volt vezetője az SS-csapatokhoz bevonult, utódjának javaslatba hozták Müller Károlyt, aki azonban még nem töltötte be a 18.-ik életévét és a vezetést még nem is vette át. Leányvezető: Lauter Mária 18 éves. A tagok létszámát nem tudják pontosan bejelenteni, így a rendes és rendkívüli tagok létszáma nem rögzíthető szabatosan. Bejelentés szerint a megalakulásra vonatkozó iratok a dárdai főszolgabíróshoz beterjesztettek, az abban szereplő tagok mind magyar állampolgárok és népi németek. A nem és kor szerinti megosztás megtörtént, néha azonban együttes összejöveleket is tartanak. A leventekötelesek jelentkezése megtörténik, a tankötelesek bejelentése elmaradt; teljesítésére figyelmeztettem. Nyáron állítólag alig volt összejövetel, a téli munkarend megvalósításához most fogtak hozzá.

Az új *Kácsfalunak* nevezett részben, melynek lakossága evangélikus vallású, az ifjúsági vezetőnek az SS-csapatokhoz való bevonulása miatt ez idő szerint nincs ifjúsági vezető; leányvezető Spiegel Zsuzsanna 20 éves. A megalakulásra vonatkozó iratok a főszolgabíróshoz itt is beterjesztettek, a leventekötelesek és a tankötelesek bejelentése is megtörtént. Egyebekben a helyzet azonos a régi kácsfalui állapottal.

Az egész községben a német nyelvű lakosság magatartása a Volksbund viszonylatában agresszivitásáról ismeretes és a nyert értesülés szerint előbb voltak is nem kívánatos kilengések, újabban azonban több oldalról nyert egybehangzó felvilágosítás szerint itt is egyre higgadtabb és nyugodtabb a lakosság és ennek keretében az ifjúság magatartása is; jelenleg panaszra különös ok nincs. A német és szerb nyelvű lakosság – jóllehet elég vegyesen laknak – egymástól elzárkózva, de elég békés egymásmellettségben élik életüket. A régi Kácsfalu részben az intelligencia a türelmi állapot jegyében közömbösen szemléli a német lakosság mozgalmát, abba lehetőleg nem elegyedik bele, közelebb azonban nem sikerül lelkéhez férkőznie, ami abból is megállapítható, hogy ridegen, a leghetetlenebb lakásviszonyok közt hagyja sínylődni az állami tanerőket. Az új kácsfalui részen az ev.⁶⁰⁴ lelkész, még inkább a felesége szerint a Volksbund keretében az asszonycsoportok körzetvezetője a falubeli és környékbeli német nyelvű lakosság magatartására és aktivitására érezhető élesztő hatással van.

Új l a s k a f a l u: az ellenőrzés napja 1943. december 4. A Heim helyisége a Horthy Miklós u. 5. szám alatt van. Alapszabály nincs, az ifjúsági vezető azonban a fennálló rendelkezéseket behatóan ismeri. Névjegyzék van, de a legújabb helyzetet az ifjúsági vezető bevallása szerint már nem fedi, így a megállapítás is csak bemondáson alapul. Ifjúsági vezető Wagner János 18 éves; leányvezető: Luts Anna 19 éves. A tagok létszáma bejelentés

⁶⁰⁴ Evangélikus.

szerint 87, ezekből 22 a tizenhét éven felüli, e szerint helyi csoport alakítható. Mind magyar állampolgárok és népi németek. A megalakulásra vonatkozó iratok a dárdai főszolgabíróshoz benyújtottak. Pontos névjegyzék hiányában a rendkívüli tagoknál gondviselőjük írásbeli hozzájárulását nem lehet szabatosan megállapítani, a vezetők kijelentése szerint ez a megalakulásra vonatkozó iratokban megtörtént. A nem és kor szerinti csoportosítás megvan, a 18 éven aluli leventekötelesek és tankötelesek jelentkezése megtörtént. Nyáron kevés összejövetel volt, most a téli munkarendet szabályszerűen megvalósítják. A Kormányzó Úr arcképe a Heim helyiségéből hiányzott. Az Ortsgruppenführer⁶⁰⁵ és a Jugendführer⁶⁰⁶ szerint ez az utóbbi időben tudtukon kívül tűnt el; ez azonban nem látszik helytállónak, mert a meglévő képek elhelyezése nem tüntet fel semmiféle hiányt. Megígérték, hogy napokon belül méltóképpen elhelyezik. A községben semmiféle vezető intelligenciához tartozó egyén nem lakik, mivel plébániájuk, iskolájuk és jegyzőségük Laskafalun van. A lakosság vezetőikről – a plébános kivételével, aki szlovén származású és aki iránt a jelek szerint igen korlátozott a bizalom – a teljes tisztelet és megbecsülés hangján nyilatkozott, viszont a laskafalui vezetők részéről sem hangzott el semmiféle panasz.

K a r a n c s: az ellenőrzés napja 1943. december 9. A Heim helyisége 247. házszám alatt van. Alapszabály és szabatos névjegyzék nincs; megállapítás tehát csak bemondás alapján tehető. Ifjúsági vezető Schmeisel József 16 éves; leányvezető: Killer Jozefin 17 éves. A tagok létszáma 74, tizenhét éven felüli állítólag nincs; magyar állampolgárok, népi németek. A nem és kor szerinti csoportosítás megtörtént. A megalakulásra vonatkozó iratok a dárdai főszolgabíróshoz beterjesztettek; névjegyzék nincs, így a rendkívüli tagok gondviselőinek írásbeli hozzájárulása nem állapítható meg szabatosan. A 18 éven aluli leventekötelesek és tankötelesek bejelentése megtörtént. Nyáron is tartottak rendszeresen összejöveleket, most a téli munkarendet valósítják meg. Részt vettem esti összejövetelen, amelyen egy karácsonyra betanulandó német nyelvű színdarab szereposztását végezték; rendkívüli eset nem fordult elő. A közigazgatási és tanügyi hatóságok meg a lakosság között a helyzet a nyugalom felé vezető úton halad, ami a népiskola vezetőjének józanságán felül jelentékeny részben az újonnan odakerült jegyző türelmesebb és tapintatosabb bánásmódjában találja magyarázatát.

K e s k e n d: az ellenőrzés napja 1943. december 10. A Heim helyisége 35. házszám alatt van. Alapszabály, pontos névjegyzék nincs kéznél, így a megállapítás is csak szóbeli bejelentésen alapul, a létszám nem állapítható meg pontosan. Ifjúsági vezető: Schneider Mihály 16 éves; aki azonban még nem tevékenykedett és kötelességeit még nem ismeri. Leányvezető: Dörner Katalin, aki 19 éves, a tisztségről állítólag már lemondott, de lemondását nem fogadták el. Az egész szervezetben a visszavonás és a bomlás jelei mutatkoznak. A megalakulásra vonatkozó iratok nem terjesztették be az illetékes főszolgabíróhoz, összejöveleket már tavasz óta nem voltak. A tankötelesek bejelentése elmaradt, a leventeköteleseket a leventeparancsnokság hivatalból íratta össze. A téli munkarendet a körzetvezetőségüktől megkapták, de eddig megvalósításához nem fogtak hozzá; a jelek szerint a helyi csoport irányításával ez idő szerint senki nem törődik. Bejelentésük szerint éppen

⁶⁰⁵ Helyi csoportvezető.

⁶⁰⁶ Ifjúságvezető.

ma kapták meg a körzetvezetőtől a parancsot az egész szervezet újból való megalakítására. Magam is az Ortsgruppenführer⁶⁰⁷ jelenlétében figyelmeztettem az ifjúsági vezetőket, amennyiben a szervezet működni óhajt, alakuljon meg a fenti jogszabályok szerint és tartsa be mindenben az alapszabályokat. A nép magatartása higgadt, nyugodt, közte és a község igen komoly, nevelői tehetséggel, tapintattal és kötelességtudással rendelkező tanerői között a helyzet teljesen kiegyensúlyozottnak és nyugodtnak látszik.

Albertfalva: az ellenőrzés napja 1943. december 11. A Heim helyisége 32. házszám alatt van. Alapszabály, pontos névjegyzék nincs, az adatok bemondáson alapulnak. Ifjúsági vezető: Tachtler József 17 éves; leányvezető: Kresz Mária 16 éves. A tagok bemondott létszáma 134 fő, ezekből tizenennyolc éven felüli 31; magyar állampolgárok, népi németek. A megalakulásra vonatkozó iratok állítólag a dárdai főszolgabíróshoz benyújtottak, de nem ők maguk állították össze őket, így teljesen hiteles felvilágosítást nem adhatnak. A 18 éven aluli leventekötelesek és iskolakötelesek bejelentése megtörtént. A nem és kor szerinti csoportosítás is megvan, betartása azonban bevallásuk szerint nem mindig szabatos. A fiúknál a bomlás tünetei mutatkoznak, az ifjúsági vezető kijelentése szerint már hét hónapja nem jöttek össze, és újból való megszervezés szükséges. A leányok a téli munkarendet megkapták és megvalósítják.

Megfigyelésem és többfelől kapott értesülésem szerint a községben mind a felnőttek, mind az ifjúság szervezetében az utóbbi időben bizonyos változás érezhető, nevezetesen alig akad, aki vállalni akarja a felelősséget és a szavatosságot. Az egész jelenség figyelmet érdemel. A lakosság és a három fiatal tanerő közötti viszony a kölcsönös türelmesség és közömbösség jegyeit tükrözi.

Baranyakisfalva: az ellenőrzés napja 1943. december 16. A Heim helyisége a 126. házszám alatt van. A taglétszámról kimutatást vezetnek, de az elavult és pontatlan, a mindenkori állapot szerinti vezetésre figyelmeztettem. Ifjúsági vezető Pirgl József 18 éves; leányvezető Szamen Éva 19 éves. A taglétszám a bejelentésük szerint 85, ezekből 18 éven felüli 15. Alapszabály van és az ifjúsági vezetők annak intézkedéseit elég behatóan ismerik. A megalakulásra vonatkozó iratok bejelentésük szerint a mohácsi főszolgabíróshoz beterjesztettek. A tagok mind magyar állampolgárok és népi németek. A kor és nem szerinti csoportosítás, valamint a 18 éven aluliak jelentkezési kötelezettségüknek a leventeparancsnokságnál és az iskolaigazgatóságnál eleget tesznek. A 18 éven aluliaknak a gondviselői bejegyzését adó aláírás valóságát illetőleg azonban a jegyzőnek akihez az iratok a főszolgabíróstól leérkeztek, aggályai vannak; ennek alapos kivizsgálását megígérte; egyébként a lakosság és a közigazgatási tisztviselők meg a tanerők között elég jó az összhang, a rk.⁶⁰⁸ lelkésszel azonban – aki azelőtt kifejezetten a Volksbund híve volt és az utóbbi időben attól eltávolodott – bizalmas értesülésem szerint most ellentétek vannak, melynek azonban valószínűleg ez idő szerint nem mutatkoznak különös következményei. A fiatalság a községben a házak telefirkálásával és rajzolásával szeret kifejezést adni belső érzelmeinek.

Baranyaabán: az ellenőrzés napja 1943. december 17. A Heim helyisége 251. házszám alatt van. A községben a Volksbund helyi szervezetének, így ennek keretében a N.

⁶⁰⁷ Helyi csoport vezetője.

⁶⁰⁸ Római katolikus.

I. szervezetének működésében előfordult kilengések miatt 1943. évi április 2-a óta főszolgabírói intézkedésre a szervezet működése további rendelkezésig fel van függesztve, a Heim-helyiség hatóságilag lezárva. A N. I. helyi csoportjának megalakulására vonatkozó előkészületek azonban megtörténtek, a szükséges iratok tudomásvétel céljából a villányi főszolgabíróshoz beadattak, aki azokat éppen ez időben véleményezés végett a község jegyzőjének leadta. E kimutatás névjegyzékében összesen 265 tag szerepel, ezek közül huszonhét tag 18 éven felüli, tehát rendes tagnak, 238 rendkívüli tagnak van feltüntetve. Ifjúsági vezetőnek Pélver Mária, 1925. április 20-án született leány-, leányvezetőnek Font Katalin, 1924. évi október 22-én született leány hozatott javaslatba. A rendkívüli helyzetben a véleményezés kapcsán a jegyző figyelmét az alapos kivizsgálásra felhívtam, amit az megígért. Érintkezést találtam a javaslatba hozott mindkét vezetővel is: meggyőződtem, hogy az alapszabályokat nem ismerik és mivel csak most hozták őket javaslatba és a helyi szervezet működésének már háromnegyed éves szünetelése miatt valójában még nem tevékenykedtek, a vezetés teendőiben még teljesen járatlanok. A megalakulásra vonatkozó iratokat bejelentésük szerint a körzetvezetőségtől kiküldött diákok állították össze. A főbb jogszabályokat megmagyaráztam nekik és felszólítottam őket, a szervezet működési jogának visszanyerése esetén a törvényes kereteknek mindenben való azonos betartására. A jegyzőtől, a plébánostól és a tanerőktől nyert egybehangzó felvilágosítás szerint a szervezet működésének felfüggesztése óta a községben nyugalom van úgy a felnőtteknek, mint az ifjúságnak egymás közti érintkezésében és a hatósággal szemben tanúsított magatartásban panaszra nincs ok; az egész mozgalom, amely a baranyai háromszögben szinte e községben volt legnagyobb virulenciájában, a lehiggadás és megnyugvás jeleit mutatja. Meglátásom szerint az említett vezetők tapintatos hivatalos és személyes érintkezésükkel is iparkodnak a nyugalmat a tőlük telhetően szolgálni.

Baranyavár: az ellenőrzés napja 1943. december 18. A Heim helyisége 209. házszám alatt van. A N. I. itteni szervezetében a viszálykodás és bomlás tünetei észlelhetők. Ifjúsági vezető ez idő szerint nincs; leányvezető Szommer Hilda 21 éves, aki bejelentése szerint már ismételtelen leköszönt e tisztségről, de azt nem fogadták el. A szervezet vezetésével állítása szerint már nem törődik, október hónap óta nem volt összejövetel. Alapszabály, ellenőrzésre alapot nyújtó pontos névjegyzék nincs, a létszáma vonatkozólag sem tud pontos felvilágosítást adni. Bevallása szerint olyan kevesen vannak, hogy rendszeren a 10 éven felüli fiúk és leányok valamennyien egyszerre jöttek össze. A megalakulásra vonatkozó iratok tudomása szerint be lettek adva, erre vonatkozólag azonban bővebb tájékoztatást nem tudott vagy nem akart adni. Téli munkarendet a körzetvezetőségtől még nem kapott és jelenleg nem is folyik semmiféle tevékenység. Figyelmeztettem, hogy mindaddig, amíg ő a leányvezető, tartozik a jogszabályokat ismerni és a helyi szervezet életében azok betartásáért felelős. A jegyzőségtől és a tanerőtől kapott egyértelmű felvilágosítás szerint a községben már jó ideje nyugalom van és a háromféle nyelvű lakosság elég türelmesen él egymás mellett. A helyi intelligencia a jelek szerint az egész kérdésben igyekszik a jóhiszemű semlegességet megőrizni.

Általánosságban egyre megszilárdul bennem az a meggyőződés, hogy e kényes kérdésben való helyes állásfoglalás szempontjából a magyar intelligenciának az ügygel kapcsolatos jogszabályokat, tehát a szervezet alapszabályait és az ezzel összefüggő törvényes

rendelkezéseket kellene jobban megismernie, hogy az eddig gyakran érzelmeken nyugvó állásfoglalást mielőbb felváltsa a jogszerű állapot tudomásulvétele, tisztelete és a kérdésnek ez alapján való megítélése. Ennek tudata valószínűleg a N. I. szervezetét is a törvényes rendelkezések lelkiismeretesebb és készségesebb betartására indítaná. Ezért célszerűnek látnám és tisztelettel javasolom, hogy a közigazgatási vezetők és a tanügyi szervezet az érdekelt községekben láttassanak el a N. I. alapszabályainak egy-egy példányával, mert véleményem szerint ez a bizalmatlanság légkörének tisztulásához kétségtelenül jelentősen hozzájárulna.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól összefoglaló jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1943. évi december hó 31-én.

Balázs Ferenc
áll. népisk. felügy.-ig.,
a V.K.M. VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 4010, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 5/1944.

102.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs.

22/1944

Másolat.

Tárgy: Összefoglaló jelentés a „Német Ifjúság”
c. szervezet keretében 1944. évi
február hó 3-a és 11-e között végzett ellenőrzésről.
Hiv. sz.: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Nagyméltóságod fenti sz. rendeletére jelzett időben ellenőrzést végeztem a „N. I.”⁶⁰⁹ c. szervezet alább feltüntetett helyein és ennek eredményéről tisztelettel jelentem az alábbiakat:

Általánosságban megállapítható, hogy az ellenőrzés megindulása óta és valószínűleg ennek következményeként a szervezet adminisztratív vezetésében és irányításában közegei részéről nagyobb tervszerűség és pontosság érezhető, és így a szervezet külső rendtartásában a megszilárdulásnak bizonyos jeleit tükrözi. Ha ennek a szervezet érdemleges működése szempontjából nincs is döntő jelentősége, mert inkább csak a formásokat

szabályozza, mégis bizonyos mértékig betölti a fél szerepét a szervezet célkitűzéseinek további keresztülvitelében.

A kerületvezető egységes rendelkezésére a körzetvezetőségekben és a helyi csoportokban mindenütt megtalálhatók most már a szervezet német nyelvű alapszabályai, a megalkulás kapcsán Nagyméltóságodhoz fölterjesztendő tagnévjegyzékek záradékolt másodpéldányai, szintúgy az iskolaigazgatókhoz a tanköteles tagokhoz beterjesztett névjegyzékeknek a körzetvezető részéről záradékolt másolatai. E névjegyzékek további szabályos vezetés és a bekövetkező változások szabatos nyilvántartása mellett mindig megbízható tájékoztatást nyújthatnak. Pontos, a napi változásoknak megfelelő kiigazításokra a helyi csoportok vezetőit mindenkor figyelmeztetem, mert a jelek szerint – mivel ezt a múltban nem tették –, erre csak most kell ránevelődniök. Az alapszabályok megismerésében a jelen állapot a helyi csoportok vezetőinél szintén a fejlődésnek egy kis árnyalatát jelenti, de azok tudatos ismeretétől és szabatos értelmezésétől a legtöbb helyi csoport vezetője még mindig messze van, elég jelentékeny hányad szellemi képességének elégtelensége miatt oda valószínűleg nem is fog eljutni. Az azokban való eligazodásra és elmélyedésre is mindenütt figyelmeztetem az érdekelteket. Egyik-másik helyen más alkalmas ifjú hiányában férfit bíztak meg a helyi csoport vezetésével, legalább annak szellemi irányításával és érte a felelősség vállalásával, ami a jelek szerint még kielégítőbb megoldás.

A szervezet helyi csoportjainak tényleges működésében az előbbi jelentéseimben már érintett ellanyhulási folyamat továbbra is következetesen érezhető. Amíg azonban ez a jelenség nagyobb és tisztán német lakta községekben inkább csak elvesz valamit a szervezet megnyilatkozási élességéből, addig olyan magyarlakta községekben, ahol a német nyelvű lakosság számszerű kisebbséget is jelent, ez már kifejezetten bomlási tünetekben, vagy legalább a szervezet életének passzivitásában mutatkozik meg és ha nem is mindenütt a véget, de egyik-másik helyen mindenesetre már a vég kezdetét jelenti. E különleges helyzetekre alább az egyes községek helyzetének vázolásánál esetenként rámutatok.

Elégé általános jelenség, hogy a névjegyzékekben szereplő taglétszám és a szervezet munkájában ténylegesen közreműködő tagok száma közt lényeges különbség van. Ugyanis itt is tapasztalható az az egyesületi életben szinte mindennapi tünet, hogy a vezetett tagok egy jelentékeny hányada csak papíron szerepel, de aktív formában a munkában nem működik közre. Mivel az utóbbi időben – mint már jeleztem – a lelkesedés lángja általában lelohadt, és itt sok tagnál a visszahúzódás formájában, a várakozásban, a szervezet életétől való távolmaradásban, a tagdíjfizetési köteleesség elmulasztásában mutatkozik meg, esetleg az illető hirdeti is, hogy nem tagja már a szervezetnek, anélkül azonban, hogy a kilépését szabályszerűen bejelentené. Így a csoportvezető tovább vezeti, de a szervezet működésében nem aktív tényező és a névjegyzékben szereplő taglétszám sokszor megközelítőleg sem jelenti hűségesen a helyi csoport tevékenységének sem mennyiségi, sem minőségi súlyát. A helyi csoport vezetője természetesen ennek tisztázását nem sürgeti, mivel szívesen kérkedik nagy létszámmal, így azonban a legtöbb helyen a csoport hatóerejének megállapításánál a nyers taglétszámból lényeges levonás szükséges és csak az így nyert különbség nyújthatná megközelítőleg a valódi állapot képét. Ezt szabatosan elemezni a helyzet mai zűrzavarában szinte lehetetlen, s megítélésnél számbavétele mégis lényeges és el nem hanyagolható tényező.

⁶⁰⁹ Német Ifjúság.

A főszolgabíróaságtól és a leventeparancsnokságtól kapott fölvilágosítás és a talált helyzet a legtöbb esetben egymást fedte, ami azok helyes tájékozottságára vall. Nevezett hatóság is már a legtöbb helyen a lehiggadás tüneteit vélik látni, viszont a még mindig megkülönböztetett szemmel tartást követelő helyeket is ismerik és azokra már előzőleg felhívták a figyelmet, ami a helyszíni tájékozódásomat kétségtelenül elősegíti. Egy-két községben a közigazgatás helyi hatósága panasz tárgyává tette, hogy a fiúk és a leányoknak a Heimban⁶¹⁰ történő közös összejövetelei az erkölcsi-, főképp a nemi élet körüli elfajulásnak lehetőségei és alkalmai. Magam is úgy látom, hogy a szervezet tagjai – jóllehet a nemek szerinti elválasztás a legtöbb helyen elméletileg alapszabályszerűen megtörtént – különösen az együttes összejöveteleket feltételező színdarabokra való előkészülettel, táncestélyek rendezésével szeretik a közös összetalálkozás szükségességét igazolni. Az erkölcsi követelmények szigorú betartására mindenütt figyelmeztetem a helyi csoportok vezetőit és ahol erre alkalom kínálkozik, az Ortsgruppenführer⁶¹¹ figyelmét is felhívom a Heim életének ily irányú ellenőrzésére, mert ennek rendjéért mindenképpen elsősorban ő felelős. Személyes megfigyelésem e vonatkozásban alig vezethet a valóság meglátásához, mert teljesen meglepetésszerű látogatást végezni majdnem lehetetlen. Eddig egyetlen egy alkalom volt rá, Véménd községben, ez azonban semmiféle tekintetben rendkívüli körülményeket nem vetett felszínre.

Kötelességszerűen megemlítem, hogy több helyen a községek jegyzői a hozzájuk átvizsgálásra leadott megalakulási iratokban a szervezetbe való belépéshez engedélyt adó szülői (gondviselői) beleegyezési aláírás valódiságát illetően kétségeket találnak, és azoknak jelentékeny részét sokszor egy kézből származónak vélik. Ilyen esetekben a tüzetes kivizsgálás lefolytatását ígérték. Ugyancsak fontos a közigazgatási hatóságok részéről a helyi csoportok ifjúsági vezetői gyakori változásának figyelemmel kísérése és azoknak minden vonatkozásban való biztos ismerete is.

A „N. I.” összejöveteli alkalmával a foglalkozás legfőbbjére az országos ifjúsági vezetőség által egységesen leadott Winterdienstplan⁶¹² tárgyalása, nagyobb községekben pedig leginkább a Berufswettkampf-ra⁶¹³ való előkészületek folynak. A mélyebben járó munkához azonban igen sok helyen hiányzik a fiatalság általános szellemi felkészültsége, és még inkább a keresztülvitelhez szükséges, illetve nélkülözhetetlen intelligens vezető. A szervezet eredményes és hatékony megnyilatkozásának mindenestre csak a leglényegesebb akadályai, melyek egyszersmind az adottságok mérve szerint az egyes községekben jelentőségének is viszonylagos szabályozói.

Ezek általános előrebocsátása után az egyes községekben talált helyzetet a következőkben vázolom:

Pécsváradi körzetvezetőség: Horthy Miklós u. 12. szám alatt van elhelyezve. Itt bonyolódik le a pécsváradi környék Volksbund-életével kapcsolatos minden teendő. Ifjúsági körzetvezető: Günther György, leányvezető: Jockl Magda. alapszabályokkal, valamint a körzet helyzetét feltűntető kimutatásokkal rendelkeznek, és a körzetben uralkodó viszonyok felől – jóllehet új körzetvezetők – eléggé tájékozottak. A megalakulásra vonatkozó

⁶¹⁰ Egyesületi otthon.

⁶¹¹ Helyi csoportvezető.

⁶¹² Téli szolgálat rend.

⁶¹³ Szakmai verseny.

iratok az egész körzetben beterveztettek, az iskolák vezetőihez teendő bejelentés is az egész körzetben megtörtént. Állításuk szerint a leventekötelesek szabályszerű bejelentését is foganatosították. A járási leventeparancsnokságtól nyert felvilágosítás szerint viszont a leventék bejelentése nem önkéntes elhatározással történt meg, hanem csak parancsszerű felszólításra, miért is a járási leventeparancsnok a saját hatáskörében így szabálytanul eljárást leventéket név szerint írásbeli parancsban megfeddésben részesítette és az eljárását a hadtestparancsnokságnak is bejelentette. Egyebekben a járási leventeparancsnok a „N. I.” magatartásában csak a szigorú értelemben vett kötelességteljesítést látja, azonfelül lelkesedésnek szerinte semmi nyoma.

A főszolgabírótól nyert tájékoztatás szerint a járásban a helyzet egyre megnyugtatóbban alakul. Mint leginkább német lakta járásban a mozgalom megindulásakor voltak több helyen nem kívánatos incidensek, de ezek fokozatosan elmaradtak. Mint magatartásukban legszélsőségesebb községek számítanak a járásban Véménd, Hidas, Püspöknádasd, Palotabozsok, Szederkény, Erdősmecske és Lovászhetyén. A megalakulásra vonatkozó iratok a főszolgabíróaságig bejutottak, most a legtöbb helyen kivizsgálás céljából a községi jegyzőnél vannak. A községvezetőség ellen a főszolgabíróaságon semmi kifogás nem merült fel, működését az alapszabályokon belül folytatja. Egészben a mozgalom lényeges lanyhulását állapítja meg.

A körzetvezetőket a rájuk bízott körzetnek mind adminisztratív, mind tényleges működésében és irányításában való törvényes alapszabályszerű, nemzethű vezetésére figyelmeztetem, mit azok készségesen megígértek. Általában fegyelmeztet, tisztelettudó magatartást tanúsítottak.

Pécsváradi helyicsoport: Helyisége Horthy Miklós u. 12. sz. alatt van. A tagok létszáma 54, ezekből a névjegyzék szerint rendes tag 21, rendkívüli tag 33. A helyi csoport ifjúsági vezetője Schmidt János, leányvezetője Bach Róza. Csak az ifjúsági vezetővel tudtam személyesen érintkezni. Az ügyeket ismeri és mind adminisztratív, mind szellemi vonatkozásban a jelek szerint a csoport vezetésére alkalmas. A szükséges bejelentések mindenütt megtörténtek. A tagok mind magyar állampolgárok és népi németek. Részt vettem a helyi csoport aznapi rendes heti összejövetelén. Fiúk, lányok 10 és 18 év közöttiek együtt voltak, mindössze azonban csak 11 tag (3 fiú és 8 leány) gyűlt össze. Az ifjúsági vezető szerint általánosságban elég gyenge az érdeklődés és a körzetvezető is beismerte, hogy Pécsváradon a szervezet működésében nincs lüktető élet. Az esti foglalkozás hozzávetőleg egy órát vett igénybe; ez idő alatt felváltva dalokat énekeltek és a körzetvezető előadást tartott nekik a Schulungsbrief⁶¹⁴ nyomán a Volksbund szervezet országos tagozódásáról és a hazai németiség bevándorlásának történetéről. Az előadás komoly volt, de a tárgyalt anyag rendelkezésére álló időhöz képest túlságosan nagy, így az előadás szükségképpen széjjel hulló volt és kevés maradandót hagyott a hallgatókban maga után. Valláserkölcsei vagy hazafias szempontból kifogásolható jelenség nem fordult elő. A hallgatók magatartása fegyelmeztet volt. Szerzett benyomásom szerint az egész helyi csoportnak itt kibontakozáshoz sem megfelelő talaja, sem hatóereje nincs. A község lakossága általában elég közömbösen viselkedik a kérdéssel szemben.

⁶¹⁴ Oktatólevelek.

Zengővárkony: A csoport a körzetvezetőség nyilvántartásában is már csak névben él. A mozgalom megindulásakor megalakult egy támpont, de ebben a túlnyomóan magyarországi lakott községben gyökeret fogni nem tudott. Egyik ifjúsági vezető a másikat követte, de az ifjúságot egyik sem tudta összefogni, míg most az 1943. év végén tervezett végleges megalakulásnál már nem akadt sem megfelelő számú tag, sem ifjúsági vezető, így a megalakulás nem is történt meg és a szükséges iratok nem nyújtattak be a fősztorgabíróshoz. Heim nincs, összejöveteleket nem tartanak. Egyik-másik, a kérdés iránt még érdeklődő ifjú néha átjár a két kilométerre fekvő Pécsváradra, de éppen fentiekből látható, hogy ott is alig van hová kapcsolódnia. A német nyelvű lakosság a községben már szinte beolvadt a magyar élet ritmusába, és most teljes béke és összhang uralkodik. A magyar is német nyelvű lakosság a „Baranyai Norma”⁶¹⁵ által a községben rendezett előadásokat együttesen hallgatta.

Romonya: Heim az iskolaépületben 38. házszám alatt van. Létszám 31, csak támpont. Ifjúsági vezető: Bayer János, leányvezető: Kirchner Klára. A szellemi vezetés a jelek szerint Bladt Henrik a Volksbund iskola fiatal tanítójának kezében van, aki azonban az iskolában és a vele folytatott magánértekezésben szerzett tapasztalataim szerint ebben a kérdésben megnyugtatóan mérsékelt álláspontot foglal el és irányítása a szervezetre inkább előnyös lehet, nem valószínű, hogy túlzásokra ragadtatná magát. A tagok mind magyar állampolgárok, népi németek, a szükséges bejelentések megtörténtek. Az összejövetelek vasárnap délutánonként vannak, amikor bejelentések szerint a fiúk és a lányok együttesen jelennek meg, amit a kicsi létszámmal indokolnak. Ennek alapszabályellenességére figyelmeztettem. A kiadott Winterdienstplamt valószínűleg meg. A község élete a magyar megnyilatkozás jegyében áll. A felnőttek és a gyermekek szinte jobban tudnak magyarul mint németül és a német nyelvű lakosság otthonaiban is sűrűn beszéli a magyar nyelvet. Az első átmeneti súrlódások után most magyar oldalon szerzett értesülés szerint is megbékélt összhang van, szintúgy a hatósággal való összeműködés is megnyugtató.

Hird: Heim-helyiség jelenleg nincs. A megalakulásra szerkesztett tagnévjegyzék egészben csak 8 tagot tüntet fel: ezek mind 18 éven felüliek. Itt azonban nyilván tévedésről van szó, mert a pénztáros az 1943. évben 36 tagot tartott nyilván, ami hozzávetőleg megfelel a község német nyelvű lakosság létszámának, akik közül azonban ténylegesen csak tíz tag fizetett tagdíjat. A kérdés rendezésére figyelmeztettem. A támpont volt ifjúsági vezetője Amrein Antal a m. kir. honvédséghez bevonult és Pécsen teljesít szolgálatot. Ideiglenes ifjúsági vezető Jeckl György, leányvezető Rüll Mária. Nevezettek azonban nem akarják vállalni a vezetéssel járó felelősséget és azt állítják, hogy 1943. évi május óta nem volt még összejövetel. Bevallották azonban, hogy egy-két alkalommal a korcsmában egy páran összetalálkoztak megbeszélésre, de szerintük rendszeres Heimabend⁶¹⁶ nem volt. A Heim-on kívül való összejövetel tilalmára figyelmeztettem, illetve felvilágosítottam őket, hogy ezt csak esetenként kért hatósági engedéllyel tehetik. Erre a község bíróját is figyelmeztettem és ennek következtetés ellenőrzésére felkértem. A megalakulásra vonatkozó

⁶¹⁵ A magyar falukutató mozgalom által inspirált helyi kezdeményezés, amely a falusi élet feltérképezésén túl és a falusi problémák megoldásában is segédkezni igyekezett. Vö. Maróti Andor, Mi volt a Baranyai Norma? Tudásmenedzsment. A PTE FEEK periodikája 13 (2012) 1, 3–10.

⁶¹⁶ Közösség est.

iratok szerintük a fősztorgabíróshoz benyújtattak, további sorsukról azonban mit sem tudnak. A Winterdienstplamt a körzetvezetőségtől megkapták, de keresztülvitele állítólag nem történik meg, mert szerintük az egész szervezet felbomlott és csak újraalakulással és Heim biztosításával nyerhet megint életet.

A község lakosságának kb. fele része magyar, de a német nyelvű lakosság egyrészt a messze időközön át való szoros együttélés, másrészt Pécs városának közelsége miatt olyannyira beágyazódott a magyar életbe, hogy legtöbbször csak magyarul beszél, sőt gyenge német nyelvtudása érzetében szinte kitér a német nyelvű beszéd elől. Mégis a mozgalom megindulásakor a jelek szerint külső, természetellenes beavatkozásra éles ellentét támadt a kétnyelvű lakosság között, amely sokféle nem kívánatos kilengésben mutatkozott meg, de az iskola tanítási nyelvét is megbotlyogatta. Ma egyre inkább érezhető a kölcsönös közeledés és megnyugvás szándéka, de még mindig bizonyos időre lesz szükség, míg a múlt örvénylésének hullámai teljesen elülnek. Egy bizonyos: jelenleg a „N. I.” szervezetében a bomlás tünetei szembeszökőek, és német szervezetet fenntartani itt csak mesterségesen lehet.

Palotabozsok: A Heim helyisége 33 házszám alatt van a Róm. Kath. Olvasókör házában, amelyet a Volksbund megalakulásakor azon a címen, hogy a tagok legnagyobbbrészt úgyis azonosak, a maga céljaira is igénybe vette. A kérdés jogi helyzete nincs tisztázva. A tagnévjegyzék szerint a helyi csoportnak 20 tizenhét éven felüli és 124 tizenhét éven aluli, összesen 144 tagja van. Ezek közül 90 tag a bejelentés szerint még iskolaköteles. A helyi csoport szellemi irányítását Ruppert János 44 éves férfi, a gyakorlati vezetést Miltner Ádám 1926-ban született ifjú, a leányok vezetését Sziebert Mária 1926-ban született leány végzi. Alapszabály, névjegyzék van: a névjegyzék adatai azonban több vonatkozásban sem fedik a valóságot. Ugyanis a névjegyzékben ifjúsági vezetőként feltüntetett Friedrich György már nem ifjúsági vezető, a leányvezetőként szereplő Hellenbrandt Anna soha nem is volt leányvezető. A tévedésről nem tudtak felvilágosítást adni. Ugyancsak tagokként szerepelnek még olyan leányok, akik már férjhez mentek, tehát azóta a Frauenschafthoz⁶¹⁷ tartoznak. A kérdés szabatos rendezésére figyelmeztettem. A tagok mind magyar állampolgárok és népi németek. A bejelentések megtörténtek, azonban az iskola vezetője az átvett névjegyzéket nem tartja mindenben a valósággal egyezőnek, valószínűleg itt is elmaradtak az időközben szükségessé vált kiigazítások. Összejövetelek legtöbbször szombaton este vannak, mikor saját bevallásuk szerint is a fiúk-lányok együttesen találkoznak össze. Mivel ez ilyen nagy létszámmal rendelkező helyi csoportban semmiképpen nem indokolt, ezentúl külön-külön való esti összejövetelek szigorú keresztülvitelére nyomatékosan figyelmeztettem. Ugyancsak kifejezte a község jegyzője a megalakulásra vonatkozó iratokban a szülői beleegyezést nyújtó aláírások hitelessége iránti aggályát és azok tüzetes átvizsgálását helyezte kilátásba. A fősztorgabíróstól nyert értesüléssel egybehangzóan a községi jegyző és az esperesplébános elpanaszolták, hogy a mozgalom megindulásakor tenger kellemetlenség merült fel a községben, melyek a hatóságokat és a csendőrséget is foglalkoztatták. Beismerték azonban, hogy egyes esetekben a fiatal segédlelkész túlzásba tévedt, meggondolatlan beavatkozásai is kiváltottak nem kívánatos hatásokat. Ezek elmaradásával és a kölcsönös türelem fokozatos kifejlődésével a helyzeten most a

⁶¹⁷ A Volksbund női tagozata.

javulás jele észlelhetők, és az már tűrhetőnek mondható, legfőljebb a zajló múlt keserű szájjá érzik még időnként. A lakossággal a hivatalos érintkezés már zökkenőmentes, a helyi érintkezésben azonban még az elzárkózás és tartózkodás tünetei érezhetők a helyi intelligenciával szemben. A helyzet végleges tisztulása a jövőre marad.

Szebény: A Heim-helyiség 12. házszám alatt van. A tagok száma a névjegyzék szerint 31, ezekből 5 rendes, 26 rendkívüli tag. Az iskolaköteles tagok száma 18. A támpont szellemi irányítója Wache Mihály 31 éves férfi, aki Ortsgruppenführer⁶¹⁸ is: gyakorlati vezetője: Bósz Ferenc, 18 éves, leányvezető Schmidt Erzsébet, 16 éves. Alapszabály, névjegyzék van, a kötelező bejelentések megtörténtek. Összejövetelek csütörtökön vannak 7–8-ig, a kicsi létszám miatt rendszeren fiúk-lányok együtt. A foglalkozások tárgya a Schulungsbrief magyarázata és ének; nyáron sport. Mind magyar állampolgárok és népi németek. A kapott felvilágosítások és a szerzett benyomásaim szerint a német nyelvű lakosság a községben jórészt átvette már a nagyobb számú magyarság életütemét és nyelvét és eltekintve a mozgalom legelején felmerült súrlódásoktól, ma már megint a megértés és békés együttélés útját keresi a lakosság. Túlzott türelmetlenségnek sehol nyomát nem találtam, amit az is igazol, hogy a „Baranyai Norma” a községben rendezett egyhetes előadásait a magyarok és németek nyugalmas együttesben buzgón látogatták.

Véménd: A Heim helyisége 146. házszám alatt van. Azelőtt Róm. Kath. Olvasóköri volt. Ezenkívül színielőadásokat rendeznek, gyakran a róm. kath. népiskola épületében lévő kultúrteremben, amikor azt esetről esetre az iskolaszék elnökétől elkéri. A tagok létszáma a tagnévjegyzék nyilvántartása szerint 284. Ezekből rendes tag 43, rendkívüli tag 241. Iskolaköteles 142 tag. Ifjúsági vezető a tagnévjegyzék szerint: Trabert József 1924-ben született ifjú, a valóságban azonban Gass János, 1924-ben született; leányvezető: Müht Anna, 1925-ben született leány. A névjegyzék kiigazítására és további pontos vezetésére figyelmeztettem. Alapszabály van, de gyengén ismerik és rendelkezéseit a tapasztaltak szerint könnyen túl teszik magukat. A kötelező bejelentések megtörténtek. Hétfőn este van a leányok, csütörtök este a fiúk és csütörtök délután a játszósereg összejövetele. Teljes meglepetésszerűen betoppantam a Heim és a kultúrterem helyiségébe. Első helyen találtam 7 fiút, akik a Berufswettkampf előkészületeiről beszélgettek. A kultúrteremben kb. 30-an (fiúk-leányok vegyest) tartottak próbát egy a következő vasárnap bemutatandó színelőadásra. A próbált darab címe volt: „Das Gebet der Mutter”.⁶¹⁹ Komoly, erkölcsi vagy hazafias szempontból kifogástalan a darab, sőt határozottan vallásos megnyilatkozása, tartalmi szempontból ellene észrevétel nem tehető. Felnőtt nem volt jelen. A színpadon szereplők magatartása megfelelt, a hallgatóság szerepét betöltő ifjúság fegyelmezetlenül viselkedett, amint általában e község ifjúságának fegyelmezetlensége elég általános ismert. A község jegyzője, az esperesplébános, az iskola tantestülete és a leventeoktató egybehangozva panaszkodtak az ifjúság fegyelmezetlen magatartására és a Heimben előforduló összejöveteleket a fiatalság erkölcsi élete szempontjából veszedelmesnek tartják. A jegyző a gyermekeknek a szervezetbe való belépéshez szükséges szülői beleegyező aláírást is sok esetben gyanúsaknak véli és alapos kivizsgálását jelezte. Általában a község lakossága, de különösen

⁶¹⁸ Helyi csoport vezetője.

⁶¹⁹ „Az anya imája”.

az ifjúság és a helyi intelligencia közötti éles ellentét érezhető, amelyen a hivatal tekintélyes ugyan legtöbbször még győzedelmeskedik, de bensőséges összetalálkozáson nyugvó megértés és összhang a közeli jövőben nem várható. A tisztulás folyamata még egyre késik, vagy ha talán keresi is itt-ott már útját, egyelőre azon még előnyös együttthaladás nem észlelhető. A jelek szerint mindkét oldalról való közeledés kívánatos.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1944. évi február 22-én

Balázs Ferenc
áll. népisk. felügyelő,
a VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 136/1944.

103.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs.

40/1944.

Másolat.

Tárgy: Összefoglaló jelentés a „Német Ifjúság”
c. szervezet ellenőrzése
kapcsán tapasztaltakról.
Von. sz.: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Fenti von. számú rendelkezésére ellenőriztem a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében a pécsi alkerületvezetőség-, a pécsi körzetvezetőség-, a nagypalli-, nagynyárádi- és mecsekszabolcsi helyi csoportok működését és tapasztalataimról tisztelettel jelentem az alábbiakat:

Tájékozódó ellenőrzésemet a változott viszonyokkal beállott hosszabb szünet után szándékosan és tervszerűen itt Pécsen és a közvetlen közelben kezdtem meg, hogy ezzel itten szerzett önkéntelen megfigyeléseim biztosabb és megnyugtatóbb alátámasztást nyerjenek. De alkalmam volt 1944. évi június hó 3-án a „Német Ifjúság” pécsi kerületvezetőjével és a Pécsen tartózkodó négy alkerületvezetővel (pécsi-, villányi-, mágocsi- és bonyhádi) együttesen szóbeli eszmecsere folytatni és így közvetve a távolabbi vidék hangulatáról is tudomást szerezni.

Meglátásom szerint a „Német Ifjúság” c. szervezetben március 19-e⁶²⁰ óta legalábbis külső megnyilatkozásában – a helyzet nem változott nagyon lényegesen. Beható szemlélettel talán az ifjúsági vezetőknel a múltban tanúsítottnál egy árnyalattal élesebb fellépést, viszonyt a magyar értelmiségnél egy fokkal nagyobb zárkózottságot lehet megállapítani, ami az egymással szemben mutatkozó magatartásban a légkört az eddigieknél is kissé fojtottabbá teszi és az összhang munkálását is nem könnyíti meg.

Az ifjúsági vezetők megnyilatkozásából úgy láttam, hogy a szervezet működését szabályozó rendeletekkel meg vannak elégedve, úgyszintén a magasabb fokú hatóságokkal való hivatalos érintkezést és az azok részéről élvezett bánásmódot is megnyugtatónak találják. Azonban kijelentésük szerint a végrehajtást eszközölő közegek (főszolgabírók, jegyzők, tanítók) bizonyos hányadával még mindig nem állt helyre az az összhang, ami a kívánatos béke és nyugodt együttműködésnek szükséges, illetőleg nélkülözhetetlen előfeltétele. Észrevételeik azonban inkább általánosságban mozogtak és nem akarták azokat egyes esetekre konkretizálni. Viszonylag legtöbb panasz hallatszott a levanteoktatással kapcsolatban, de itt felvilágosítottam őket, hogy e kérdés a jelentés teljesítésének számbavételén felül működési területemen kívül esik. Súlyozták még, hogy esetenként beadott panaszukra a felettes hatóságtól sokszor nem kapnak elintézés, miért is akár-hányszor nem élnek az orvosláskeresés jogával, hanem saját legjobb belátásuk szerint cselekszenek. Figyelmeztettem őket, hogy az ifjúság tartózkodjék minden kilengéstől, ők maguk járjanak el mindenben a törvényes rendelkezés szerint, viszont ha úgy vélik, hogy valamiben sérelem érte őket vagy a szervezetet, forduljanak mindenkor teljes bizalommal az orvoslásra illetékes hatóságokhoz, mert csak így biztosítható a szervezet alapszabályszerű, törvényes működése; viszont Nagyméltóságodnak a felmerült körülményt, mint a szervezet munkájánál, mint a megítélésnek egyik alapfeltételét köteleességszerűen mély tisztelettel jelentem.

A városi- és városkörnyéki egységek meglátogatása alkalmával megerősödött bennem az eddig is élő tudat, hogy a város a maga magyaros életritmusával, természetes felszívó hatásával mérséklőleg hat a „Német Ifjúság” mozgalmára, úgy hogy az itt nem ver nagyobb hullámokat. Pécs városában a helyi csoport eddig még hosszabb kísérletezés után sem alakult meg.

Ezeknek általánosságban való előrebocsátása után a szervezet meglátogatott egységeinél tapasztaltakat a következőkben rögzítem:

Pécsi alkerületvezetőség: az ellenőrzés napja 1944. évi jún. 3. Az alkerületvezetőség székhelye: Pécs, Zrínyi u. 5. szám. Négy körzetre, 15 csoportra (Gefolgschaft) oszlik és magába foglal 61 községet. E községek jelentékeny hányadában, ahol a németiség csak szórványjelleggel lakik, a helyi csoportok megalakítása tárgyában azonban még csak kezdeményező munkák folynak és a helyi szervezetek még nem működnek. A létesítendő új helyi csoportok vagy támpontok alapszabályszerű bejelentésére az alkerületvezetőt figyelmeztettem. Alkerületvezető: Wolf János 19 éves; leányvezető ez idő szerint nincs. Az alkerületvezető az alapszabályokat ismeri, elég jól tud magyarul, tisztelettudó magatartást tanúsított, teendőiben tájékozott, írásbeli és gyakorlati munkáit szabályszerűen végzi.

⁶²⁰ Vagyis Magyarország német megszállása óta.

A nyugalom, s kölcsönös egyetértés ápolására és a magyar állampolgári hűségnek munkaterületén való lelkiismeretes gondozására figyelmeztettem, amit készségesen megígért.

Pécsi körzetvezetőség: az ellenőrzés napja 1944. évi jún. 3. A körzetvezetőség székhelye: Pécs, Zrínyi u. 5. szám. Ifjúsági körzetvezető: Wolf János 19 éves; leányvezető: Thomas Teréz 19 éves. A körzetvezetőségbe tartozik a 3., 4. és 5. számú Gefolgschaft, 17 feltüntetett községgel. A községekből azonban 6 községben még csak kezdeményezés folyik a támpontok megalakítása érdekében. Mivel ezekben a német lakosság csak szórványyszerűen lakik, és Pécshez jelentékeny részben közel vannak, a szervezés munkája csak lassan és bizonytalanul halad, sőt egyelőre szünetel.

Mindkét nembeli körzetvezető elég intelligens, az alapszabályokat ismerik, az ügyekben jártasak, tisztelettudóak és a megbeszélés folyamán felmerült felvilágosításokat készségesen tudomásul vették.

Nagyapall: az ellenőrzés napja 1944. évi jún. 4. A Heim-helyisége⁶²¹ 78. házszám alatt van. A névjegyzékben nyilvántartott tagok összes létszáma 34, ezekből 5 tizennyolc éven felüli, 29 tizennyolc éven alul van, tehát az egység csak mint támpont működhetik. Felelős ifjúsági vezető Leier Pál, 39 éves férfi, gyakorlati vezető Baumholtzer Ferenc, 17 éves; leányvezető: Baumholtzer Margit, 19 éves. A megalakulásra vonatkozó iratok a pécsváradi főszolgabíróaságra benyújtottak. Alapszabály van, ennek behatóbb tanulmányozására és ismeretére azonban figyelmeztettem a vezetőket. Névsor is van, de ebben a változások szabatos keresztülvitelére több gondot kell fordítani. Az iskolakötelesek jelentése és a levante kötelesek jelentése megtörtént. Szombatonként tartanak összejöveteleket. A lakosságban a hangulat megfigyelésem szerint viszonylagosan megnyugtató. Ebben a községi bíró is segített azon hozzátevessel, hogy az utóbbi időben a falubeli német nyelvű Volksbund lakosság a magyarokkal jobban fér meg, mint a Volksbundon kívül álló németekkel. A német nyelvű lakosság és a rk.⁶²² népiskola tanerője között a helyzet nem kívánatosan kiéleződött; e feszültség feloldása szükségességet jelent.

Nagyárpád: az ellenőrzés napja 1944. évi június 5. A Heim helyiségének nincs házszáma, „új ház” elnevezéssel szerepel a köztudatban. A tagok összes száma a bemutatott névjegyzék szerint 54; ebből állítólag 24 tizennyolc éven felüli és 30 tizennyolc éven aluli. A névjegyzék azonban csak a nevek feltüntetésére szorítkozik, így egyéb adatok híján nem nyújt biztos tájékoztatást. Szabályszerű névjegyzék összeállítására és vezetésére figyelmeztettem a vezetőt, Ritter József 17 éves ifjút. Leányvezető Roth Teréz, 19 éves. A megalakulásra vonatkozó iratok az ifjúsági vezető bejelentése szerint a pécsi főszolgabíróasághoz benyújtottak; az iskolakötelesek bejelentése megtörtént, szintúgy a levante kötelesek jelentkezése is. Szombaton tartanak összejöveteleket, még pedig a vezető bejelentése szerint fiúk, leányok együtt. Ennek szabályellenességére figyelmeztettem. A lakosság között, ugyancsak a lakosság és a község két tanerője között kölcsönös bizalom és egyetértés uralkodik, a hangulat megnyugtató.

Mecsekszabolcs: az ellenőrzés napja 1944. évi június 6. A pécsi kerületvezetőség 1944. január 1-re keltezett kimutatás szerint nevezett községben támpont van. A község jegy-

⁶²¹ Egyesületi otthon.

⁶²² Római katolikus.

zójétől nyert felvilágosítás szerint az ifjúsági szervezet megalakulása érdekében történtek tényleges kezdeményező lépések, de ezek nem vezettek sikerre, a megalakulásra vonatkozó iratok nem adtak be, így a községben a N. I.-nak⁶²³ helyi szervezete nincs és ilyen nem is működik. A jegyző megvilágítása szerint a mozgalomnak a faluban nem erős a talaja és eltekintve a múltban előfordult egyes nem kívánatos félreértésektől és zavaroktól, ez idő szerint viszonylagos nyugalom van. A pécsi körzetvezetőség tájékoztatómra ugyancsak kijelentette, hogy a községben a kezdeményezés dolgában lépések történtek, de a helyi csoport nem alakult meg és a megszervezés egyelőre függőben van.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól összefoglaló jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1944. évi június hó 7-én.

[aláírás]
áll. népisk. felügy.-ig.,
V.K.M. VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 406/1944.

104.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs.

41/1944.

Másolat.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzése.
Von. sz: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Hivatkozással Nagyméltóságod fenti von. számú rendelkezésére, a „Német Ifjúság” c. szervezet kerületvezetőségének meghívására megjelentem 1944. évi június hó 11-én nevezett szervezett által a pécsi Tüzér utcai sportpályán rendezett kerületi kiválasztó sportversenyen és az ott tapasztaltakról tisztelettel jelentem az alábbiakat:

A megtartott verseny célja volt a rendezendő német ifjúsági országos sportversenyre elküldendő ifjúságnak kiválasztása. Részt vettek azon az első kerület (Baranya, Somogy és Tolna vármegyék) helyi csoportjainak versenyében beérkezett legjobbak, szám szerint kb. 350 tag, fele részben fiúk, másik fele leányok, még pedig a 10 éves korhatártól fölfelé. A verseny de. 7 h 30 perckor reggeli jelentéssel kezdődött és du. 16 h 30 percig tartott. A déli ebédidő megszakításával állandóan folyt és az eredményhirdetéssel kapcsolatos

⁶²³ Német Ifjúság.

záróünnepéellyel végződött. Kiterjedt 75 m-es és 100 m-es versenyfutásra, távolugrásra, ütőlabdadobásra és labdahajításra. Az ifjúság teljesen sportszerű magatartást tanúsított, énekek és játékok tarkították a tervszerű munkát, kedves hangulat uralkodott, sem rendezavarás, sem nemzeti szempontból észrevételezhető más esemény nem fordult elő. A magyar közönség nem tanúsított érdeklődést. A délelőtti órákban a m. kir. honvédség részéről egy alezredes, délután pedig az itteni német katonai egység három tisztje jelent meg rövid időre. A versenyt a „Német Ifjúság” vezetői teljesen önállóan bonyolították le.

A nap a maga teljes megnyilvánulásaiban a német nemzetiszocialista szemléletet tükrözte és érvényesítette. Azonban a fel- és levonulásnál a magyar nemzeti lobogó a szervezet hivatalos zászlói és a horogkeresztes lobogók között képviselve volt, a záróünnepély alkalmával elhangzott beszédekben pedig a szónokok kellő tisztelettel és megbecsüléssel megemlékeztek a Kormányzó úrról, a magyar honvédségről és a magyar nemzetnek a közös harcban vállalt szövetségi szerepéről. Az egész napi tevékenység, valamint az azt berekesztő záróünnepély a teljes fegyelmezettség jegyében telt el és semmiféle kifogásolható tünet nem adódott.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1944. évi június hó 12-én.

[aláírás]
áll. népisk. felügy.-ig.,
V.K.M. VI. ü. o. előadója.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 406/1944.

105.

Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója, Pécs.

42/1944.

Másolat.

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzése.
Von. sz: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Hivatkozással fenti von. számú rendelkezésére, a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében legutóbb teljesített ellenőrzés kapcsán tisztelettel jelentem az alábbiakat:

A hosszabb szünet után újból megkezdett ellenőrzési tevékenységem először Pécs környékére terjedt ki. Abból az elgondolásból indultam ki, hogy itt kevésbé kényes a helyzet és közvetlen szemléletekre támaszkodhatom. E feltevés helyesnek is bizonyult, még-

is arról szóló 40/1944. sz. alatt felterjesztett június 7-éről keltezett jelentésemben már reá kellett mutatnom, hogy itteni meglátásom szerint e kérdésben a változott viszonyok közt a légkör kissé fojtottabb lett, ami az összhang munkálását legalábbis nem könnyíti meg.

Mostani ellenőrzési utamat tervszerűen távolabb fekvő és a német lakosság türelmetlenül szélsőséges magatartásából közismerten élesebb beállítottságú helyek felé vettem és a mohácsi járás egynéhány községét szándékoztam meglátogatni. Első utam a mohácsi járás főszolgabírói hivatalába vezetett, ahol a főszolgabírónál a nálam lévő miniszteri rendelettel igazoltam magamat és a helyzetet megvilágító tájékoztatást kértem. A főszolgabíró a legnagyobb előzékenységgel a következőkben vázolta a járásában uralkodó helyzetet:

Az 1944. évi március 19-ét⁶²⁴ követő napokban a népi német lakosság között bizonyos nyugtalanító, erősebb agresszivitás mutatkozott, amely helyenként kisebb kilengéseket is okozott, azóta azonban a jelek szerint már lassan és fokozatosan helyre áll a lelkek egyensúlya. Az akkor mutatkozott nyugtalanság okait elsősorban az itthon volt szabadságos SS-katonák munkájában véli látni, míg az azóta bekövetkezett viszonylagos helyzetjavulás a mindenképpen korrekt magatartást tanúsító itt tartózkodó német véderőnek tudja be. Az ifjúság működését a gyakorlatban a VDU⁶²⁵ munkájától alig látja élesen elválasztottnak és szerinte a népi német ifjúság a magyar ügy szempontjából ezen a vidéken reánk nézve már elveszett. Az egyes helyi csoportok megalakulása tárgyában a szükséges beadványok hivatalához beérkeztek és ő azokat a községi jegyzők véleményezése után Nagyméltóságodhoz közvetlenül felterjesztette. A járásban meginduló működéshez „Jó munkát!” kívánt, de szinte aggódalmasan hozzáfűzte, hogy adódhatik ennek kapcsán a helyi népi németek részéről számomra kellemetlenség is. Előforduló esetben azonban teljesen hivatalos támogatását megígérte.

Ezek után felkerestem a járási katonai leventeparancsnokot és megfelelő igazolás után annak felvilágosítását is kértem. A nyert tájékoztatás szerint a népi német ifjak jelentkezési kötelezettségüknek a fennálló rendelkezés szerint nem tettek eleget, amiért megfenyítette őket, majd hivatalos felszólításra a körzetvezetőség a legtöbb községből beküldte a kötelező kimutatást. Még pár községből nem érkeztek be, de ígérete van, hogy azokat is beküldik. A népi német leventék közt a március 19-ét követő vasárnapon a legnagyobb fegyelmetlenség jelei mutatkoztak; a legtöbbje nem jelent meg a kötelező foglalkozáson és mindenfelé azt hirdették, hogy számukra nincs több magyar leventezés. Erélyes és határozott fellépésének, valamint a német véderőnek e kérdésben elfoglalt helyes magatartásának következményeként azonban a rend a következő vasárnapra már helyreállt és most szigorú fegyelemmel azt továbbra is fenn tudja tartani. Egyébként nézete szerint a népi német leventéknél ma magyar nemzeti szempontból lélekre nem számíthatunk.

Már e helyeken, valamint az utána meglátogatott két községben meggyőződtem arról, hogy e vidéken – különösen most, az összes német nyelvű lakosságnak a német SS-alkulatokba való kötelező besorozásával felszínre vetett nyugtalanság miatt – a helyzet felette zavaros. A lakosság és az értelmiség között, legalábbis annak nagyobb hányada között mélyen gyökeredző bizalmatlanság, sokszor a gyűlöletig és kölcsönös megvetésig

⁶²⁴ Magyarország német megszállásának kezdete.

⁶²⁵ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

fokozódott ellentét van, amelyik ma semmiképpen át nem hidalható: de mélyebb lett a szakadék e vidéken a legtöbb helyen a népi német és a mozgalmon kívül álló németiség között is. Megtélészem szerint ez azonban mégiscsak átmeneti állapot és a további alakulásban a valószínűség szerint számítani kell azzal, hogy a német hadseregbe való közös besorozás és a közös katonai szolgálat a jövőben közelíteni fogja őket egymáshoz és a Volksbund számban és hatóerejében meg fog erősödni. Ez a kérdés – mivel a N. I.-nak⁶²⁶ vannak 17–24 éves korú katonai tagjai is, természetesen a N. I. szervezetében és talán a szellemében is módosítólag fogja éreztetni hatását. Igen sok német községben a magyar értelmiség legtöbb tagja ma válságos lelkiállapotban van és ingerenciájukat a német népre saját bevallásuk szerint teljesen elveszítették. A N. I.-gal kapcsolatos kérdésekről csak a kisebb hányaddal tudok nyugodtan és érdemben beszélni, mert legtöbbször egy fejcsóválással elkeseredett hallgatásba burkolózik, a vérmesebbek vagy idegesebbek pedig a nyomdafestéket el nem bíró kifejezésekben törnek utat a jelenlegi helyzet miatt a lelkek mélyén dúló fájdalomnak, legtöbbször az a véleménye, hogy a községekben eszközölt ellenőrzéssel ma nem lehet azt az ügyet érdemileg és eredményesen szolgálni, nem látják ennek értelmét, mert semmiféle megtorlás lehetőségében nem tudnak hinni és önmagukat is védtelennek érzik. Ez érzés már hosszabb ideje bennem is élt, de inkább csak sejtés formájában tudat alatt, míg az itteni tapasztalatok hatása alatt egyre tudatosabbá lett és a Babarc községben előfordult sajnálatos esetemmel, amelyről Nagyméltóságodnak teljesen részletes különjelentést teszek, elvi vonatkozásban teljesen tisztázódott. Ennek alapján tisztelettel javaslom Nagyméltóságodnak a N. I. c. szervezet további ellenőrzésének bizonytalan időre való felfüggesztését, mert a mai viszonyok közt és jelenlegi megvalósítási formájában az nem kívánatos és horderejében messze ható ellentétekre vezethet. E javaslatom szemléletes indoklását a fentebb már említett babarci megkísérelt ellenőrzésben találja, amelyről legközelebb Nagyméltóságodnak felterjesztek.

A végzett ellenőrzésről ez általános vázolóson felül a következőket jelentem:

Mohácsi körzetvezetőség: az ellenőrzés napja 1944. évi jún. 13. A körzetvezetőség helyisége Kossuth Lajos u. 81. szám alatt van a V.D.U. Kreisleitunggal⁶²⁷ egy közös szobában. Felelős vezetője: Thüringer Boldizsár villányi alkerületvezető, valóságban Haumann János 16 éves ifjú. Leányvezető: Neidhöfer Erzsébet, 18 éves. Ez a villányi alkerületnek I. számú körzetvezetősége, 5 csoportra (Gefolgschaft) oszlik és összesen 15 község tartozik irányítása alá. Ezekből Hercegszabaron a megalakítás munkái még csak az előkészítés állapotában vannak és a helyi csoport még nem működik, viszont Mohács-szigeten 1944. jan. 1-je óta megalakult egy támpont, amelyik eddig a kerületvezetőség kimutatásában nem szerepelt még. A megalakítás tárgyában a szükséges iratok a mohácsi főszolgabíróshoz benyújtattak, az iskolai bejelentések, szintúgy a 18 éven aluli leventekötelesek bejelentése egy-két község kivételével megtörtént. E hátralékok rendezésére felhívtam a körzetvezetőket figyelmét. A további beszélgetés folyamán meggyőződtem, hogy a vezetők az alapszabályszerű jogait és kötelességeiket ismerik és az ügyeket igyekezettel vezetik. Ahol helyenként mégis fogyatékok mutatkoznak még, az felvilágosításuk szerint az

⁶²⁶ Német Ifjúság.

⁶²⁷ A Volksbund körzetvezetősége.

ifjúsági vezetők gyakori váltásának terhére írandó. Felkértem őket a körzet további lelki-ismeretes vezetésére, a magyar állam iránti hűség ápolására és az olyannyira szükséges békés egyetértés és nyugalom tőlük telhető gondozására, amit meg is ígértek. Tanúsított magatartásuk kifogástalan volt.

Lánycsók: ellenőrzés napja 1944. évi jún. 13. A Heim helyisége 279. házszám alatt van. A létszámra vonatkozó adatok, mivel az ifjúsági vezetőnél volt névjegyzék nem terjedt ki az összes kötelező adatokra és azokon a változások nem voltak keresztülvezetve, inkább bemondáson alapszanak és azok megközelítőleg helytállóak. E szerint a helyi csoport létszáma megközelítőleg 450 tag, akik közül 40 rendes és 410 rendkívüli tag van. Ifjúsági vezető: Heil József 20 éves ifjú; leányvezető Schleining Katalin, 18 éves. Alapszabály van, de annak intézkedéseit gyengén ismerik. A megalakítás tárgyában a szükséges iratok a mohácsi fősolgabíróshoz benyújtattak, a tankötelesek bejelentése megtörtént. A levontkötelesek bejelentése csak hivatalos felszólításra történt meg. A tagok mind magyar állampolgárok és népi németek. Általában a község német nyelvű lakossága kb. 95% erejéig tagja a Volksbundnak, ez a magyarázata a helyi csoport nagy létszámának. Összejöveteleiket péntek esténként a fiúk és a lányok együttesen tartják meg. Ennek alapszabályellenességére figyelmeztettem az ifjúsági vezetőket és részletesen rámutattam az alapszabálynak a nem és kor szerinti tagozódás követelményeire; egyben pontos és szabályszerű névjegyzék vezetésére hívtam fel az ifjúsági vezetők figyelmét. A N. I. zászlaján kívül magyar zászló is van, a Kormányzó Úr képe a Heim⁶²⁸ helyiségében el van helyezve. Maguk az ifjúsági vezetők, valamint a jelen volt Ortsleiter⁶²⁹ a sértésig menő bizalmatlanságot tanúsítottak irántam. Először az ifjúsági vezetők – jóllehet a 205.688/1943. VI. ü. sz. min. rendelettel szabályszerűen igazoltam magamat – egyáltalán nem akartak semmiféle felvilágosítást adni, hanem folyton azt ismételték, hogy mire való ez? Egyben hangoztatták, hogy már többször kémkedtek az ő szervezetükben, mire én figyelmeztettem őket, hogy vagy rendelkezésemre állnak, vagy ha megtagadják, arról jelentést teszek Nagyméltóságodnak, ami a helyi csoport életére csak hátrányos lehet. Erre kényszeredetten megadták a szükséges felvilágosítást.

A német lakosság és a helyi értelmiség között a viszony elég zavaros. A jegyző arról tájékoztatót, hogy már 1921 óta működik a községben, mindig megtalálta a megértést a néppel és az utóbbi évek változása sem okozott neki még különös nehézségeket. Szerinte ez elsősorban a néppel való bánásmód kérdése, ami az én felfogásom is, bár e hitem ebben a községben engem nem igazolt. Eléggyé megnyugtató viszony van még a német lakosság és a rk.⁶³⁰ népiskola magyar tagozatának tanítója közt, aki egyszersmind leventeparancsnok is és így tapintatával az ifjúság nyugodtabb vezetésével a község békéjének nagy szolgálatot tehet. Annál élesebb az ellentét a rk. népiskola német tagozatának tanerői és a lakosság között, főképpen az igazgatóval és a segédlelkésszel szemben. Az okot valószínűleg mindkét oldalon kell keresni. A kicsi számú magyar és a túlnyomóan német lakosság között a helyzet viszonylagosan tűrhető.

⁶²⁸ Egyesületi otthon.

⁶²⁹ Helyi vezető.

⁶³⁰ Római katolikus.

Babarc: a községben június 14-én megkísérelt ellenőrzésről külön felterjesztést teszek.

Mély tisztelettel kérem jelentésem tudomásulvételét és a benne foglalt javaslatok bölcs mérlegelését.

Pécs, 1944. évi június hó 15-én.

[aláírás]

áll. népisk. felügy.-ig.,
a V.K.M. VI. ü. o. előadója.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 406/1944.

106.

Balázs Ferenc, a V. K. M. VI. ü. o. előadója, Pécs.

43/1944.

Másolat

Tárgy: A „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzése.

Von. sz.: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A „Német Ifjúság” c. szervezet *babarci* (Baranya vm.) helyi csoportjának 1944. évi június hó 14-én megkísérelt ellenőrzése kapcsán tisztelettel jelentem az alábbiakat:

Említett napon de. 11 órakor megjelentem Babarc községben, hogy Nagyméltóságod elődjének fenti von. számú rendeletére ellenőrizsem a N. I. ottani helyi csoportjának működését. Kiküldetésem igazolása és előzetes tájékozódás céljából felkerestem a község jegyzőjét, ott igazoltam magamat és kértem a községben e vonatkozásban uralkodó állapotok felől tájékoztatását. Szükségesnek tartom előrebocsátani, hogy a község német lakosságának szélsőséges magatartása előttem és minden e vidéken tájékozott egyén előtt általában ismeretes. A jegyző igazolásomat tudomásul vette, de közelebbi tájékoztatás helyett inkább sóhajtasokkal és keserű mosolyokkal válaszolt. Hosszas kérdezősködésre végül annyit mondott, hogy ennek az ellenőrzésnek itt nem látja semmi értelmét; nem lehet itt ellenőrizni semmit, ahol egy német főhadnagy szava dönt mindenben. Kérdeztem tőle a N.I.⁶³¹ helyi csoport ifjúsági vezetőjének nevét, de azt nem ismerte, valamely községi alkalmazottól későbbben megtudta. Mivel a Heim⁶³² helyiségében ez idő szerint az ott tartózkodó német katonaság van elhelyezve, megkértem hívassa az ifjúsági vezetőket az Ortsleiter⁶³³ lakására, ahol annak jelenlétében akarom a szükséges kérdéseket velük

⁶³¹ Német Ifjúság.

⁶³² Egyesületi otthon.

⁶³³ Helyi vezető.

megbeszélni. Azt felelte nem valószínű, hogy az ő intézkedésére az ifjúsági vezetők oda-jönnének. Erre megkértem az Ortsleiter nevére és lakáscímére vonatkozó adatokat, hogy azt személyesen felkeressem és vele meghívassam az ifjúsági vezetőket. Gyakorlatom általában az, hogy a helyi magyar értelmiségnél szerzett tájékozódás után legtöbbször az Ortsleiternél is tisztelgő látogatást teszek, általa értesíttetem az ifjúsági vezetőket és akkor vagy a Heimben, vagy az Ortsleiter lakásán, annak jelenlétében végzem az ellenőrzést, illetőleg megbeszélem a szükséges ügyeket. Ezt kifejezetten mindenféle súrlódás és félreértés elkerülése érdekében szoktam tenni, hogy a bizalmatlanságot minél inkább eloszlassam és az érmet mindkét oldaláról láthassam.

Az Ortsleiter nem volt otthon, azért az arra menőktől kapott felvilágosítás alapján a közelben lakó helyetteséhez, Heil Ferenc babarci lakoshoz mentem. Elmondottam neki küldetésem célját, igazoltam magamat a miniszteri megbízó rendelettel, amit az tudomásul vett. Látszólag szívélyesen fogadott, sőt személyesen elment az ifjúsági vezető lakására, hogy azt irataival magához hívja. Az ifjúsági vezető nem volt otthon, közben azonban hazaérkezett az Ortsleiter, Werner Bernát babarci lakos és most a helyettesével együtt tisztelgő látogatás céljából átmentem az Ortsleiter lakására.

A továbbiakban vázolandó sajnálatos eset itt kezdődött. A tények teljes és hűséges rögzítése céljából az itt lefolyt jelenetekkel kapcsolatos párbeszédet a szükséghez képest német nyelven és idézőjelek közt tüntettem fel. Az előző kopogás után történt belépésnél „Guten Tag wünsch ich!”⁶³⁴ köszöntéssel üdvözöltem az Ortsleitert és kezet akartam nyújtani. De az felindulástól remegő, nyers hangon rám kiáltott: „Wer hier herein kommt, muss mit Heil Hitler! grüssen. Das muss ein jeder Volksdeutscher wissen.”⁶³⁵ Válaszul bemutatkoztam és azt mondtam neki: „Entschuldigen Sie, ich bin kein Volksdeutscher, sondern bin ich als Beauftragter des Herrn Kultus- und Unterrichtsministers nach Babarc gekommen, um die Deutsche Jugend zu beaufsichtigen, und da wollte ich ihnen zuerst einen Anstandsbesuch abstaten. Das ist aber ein sonderbarer Empfang. In erster Reihe muss ich Sie aufklären, dass es nicht Ihre Aufgabe ist, mich in Bezug der Begrüßungsform zu unterrichten, denn ich weiss schon, wie ich zu grüssen habe.”⁶³⁶ Erre ő még indulatosabban rám kiáltott: „Ja, du bist ein ungarischer Spion, ein bündös,⁶³⁷ ungarischer nagyságos, méltóságos.” Erre feleletül azt mondtam: „Ich verwahre mich gegen jede Grobheit und Beleidigung, mit Ihnen habe ich weiter nichts mehr zu tun; ausserdem verbiete ich mir jedes du, denn ich bin mit Ihnen in keinen Du-Verhältnis,”⁶³⁸ és ezzel el akartam menni. De ő megragadta a kabátomat és tovább ordítva ezt mondta: „Du ungarischer Spion, du gehst nicht fort, du wirst dich zuerst ausweisen und ich werde dich der deutschen

Gendarmerie übergeben.”⁶³⁹ Azt feleltem neki: „Vor Ihrem Stellvertreter habe ich mich schon gerechtfertigt, und Ihnen gegenüber werde ich mich nach solchem Empfang nicht rechtfertigen, mit Ihnen habe ich keine weitere Vorhandlung”⁶⁴⁰ és ismét el akartam menni. Erre újból megfogott és ordította: „Du ungarischer Spion, du bündös nagyságos, méltóságos, ich werde dir schon zeigen, ich gehe in die deutsche Gendarmerie”⁶⁴¹ és ezzel elment a közeli szomszédban elhelyezett német katonai alakulat irodájába. Onnét pár perc múlva két német SS-katonával visszatért. A katonai alakulat címe a jegyzőből később nyert értesítés szerint: „SS.2.Vett.Comp.” Parancsnoka: Alfred Clausel főhadnagy. Az egész alakulat lókörház.

A megjelent katonáknak bemutatkoztam, elmondtam kiküldetésem célját és az Ortsleiter részéről nyert fent vázolt fogadtatását. Most igazolásomat kérték. Az igazolás folyamán az egyik kímerten ugyan, de teljesen szabályosan viselkedett, a mások azonban következetesen és tervszerűen állandóan fölényes és gúnyos magatartást tanúsított. Bemutattam a 205.688/1943. VI. ü. o. számú megbízó rendeletet és az arcképes igazolványomat. Mivel a német katonák nem tudtak magyarul, felszólítottak a rendelet szó szerinti lefordítására. Kijelentettem nekik, hogy jobb szeretném, ha a jelenlevő Ortsgruppenleiter⁶⁴² vagy helyettese lefordítaná nekik, de megteszem magam is, ha megfelelő bizalmat előlegeznek. Mivel erre igenlőleg feleltek, szó szerint lefordítottam nekik a rendeletet, illetve annak első pár bekezdését. Ugyanis, mivel a szóban forgó rendelet 1. és 2. bekezdésében a hivatkozott rendelkezések évszámai az előző évről szólnak és az alapszabályok jóváhagyása Nagyméltóságod hivatali elődje részéről történt, a megbízó rendeletet nem fogadták el igazolásul, hanem az egyik katona állandóan gúnyosan kérdezte: „Sagen Sie mir einmal, wo ist denn jetzt dieser Vorgänger des Ministers?”⁶⁴³ Erre azt feleltem: „Er hat abgedankt. Wo er jetzt ist, weiss ich nicht, das ist aber auch nicht meine Sache.”⁶⁴⁴ Közben az Ortsleiter a katonák jelenlétében is állandóan magánkívül ordította: „Du bist ein Spion, ein bündös, ungarischer nagyságos, méltóságos.”⁶⁴⁵ Szóltam a katonáknak: „Wenn Sie nur für die Sicherung der Ordnung hier sind, so bitte doch den Mann zu einem anständigen Benehmen aufzufordern, denn dieses Betragen weise ich auf's energischste zurück.”⁶⁴⁶ Erre a tárgyilagos katona tényleg az Ortsleiternek mondta: „Verhalten Sie sich ruhig! Wenn der Mann sich ausweisen kann, ist die Sache erledigt; wenn nicht, haben wir ihn ja, er entgeht uns ja nicht.”⁶⁴⁷ A másik azonban azt mondta: „Der Ortsleiter kann ja recht haben”⁶⁴⁸ és ezzel még további tápot adott az Ortsleiter ki-

⁶³⁹ „Te, magyar kém, nem mehatsz el, először igazolod magad, és átadlak a német csendőrségnek”.

⁶⁴⁰ „A helyettesének már igazoltam magam, és Önnek ilyen fogadtatás után nem fogom igazolni magam, nincs több tárgyalni valóm Önnek”.

⁶⁴¹ Te, magyar kém, te bündös nagyságos, méltóságos, én majd megmutatom neked, megyek a német csendőrségre”.

⁶⁴² Helyi csoportvezető.

⁶⁴³ „Mondja csak, hol van most a miniszter elődje?”

⁶⁴⁴ „Lemondott. Nem tudom, hogy most hol van, de ez nem is az ügyem”.

⁶⁴⁵ „Te kém vagy, egy bündös, magyar nagyságos, méltóságos”.

⁶⁴⁶ „Ha csak a rend biztosítása végett van itt, akkor kérem, szólítsa fel ezt a férfit a tisztességes magatartásra, mert ezt a viselkedést határozottan visszautasítom”.

⁶⁴⁷ „Nyugodjon meg! Ha az úr tudja magát igazolni, akkor a dolog el van intézve; ha nem, akkor megvan, nem tud elsőöki előlünk”.

⁶⁴⁸ „A helyi vezetőnek igaza lehet”.

⁶³⁴ „Jó napot kívánok!”

⁶³⁵ „Aki itt belép, annak Heil Hitlerrel (Éljen Hitler) kell köszönnie. Ezt minden népi németnek tudnia kell”.

⁶³⁶ „Elnézését kérem, de nem vagyok népi német, hanem a vallás- és közoktatási miniszter úr megbízottjaként jöttem Babarcra, hogy ellenőrizsem a Német Ifjúságot, és először Önnél akartam udvariassági látogatást tenni. Különleges a fogadtatás. Először is fel kell világosítanom, hogy nem az Ön feladata, hogy kioktasson a köszöntési módokról, mert magam is tudom, hogyan köszönjek”.

⁶³⁷ „Igen, te egy magyar kém vagy, egy bündös...”

⁶³⁸ „Tiltakozom a gorombaság és a sértegetés ellen, Önnel nincs több dolgom; azon kívül megtiltom, hogy tegezzen, mivel nem vagyok Önnel tegező viszonyban”.

fakadásainak. Mikor láttam, hogy a miniszteri rendeletet nem fogadják el igazolásnak, indítványoztam, hogy menjünk el a községi jegyzőhöz, vagy hívják fel telefonon a mohácsi főszolgabíró vagy a pécsi főispánt, ezeken a helyeken mindenütt igazolni fognak. Erre az egyik megint gúnyos hangon válaszolta: „Die kümmern uns alle nichts.”⁶⁴⁹ Most az Ortsleiter kiabálta: „Wenn du zu uns kommst, musst du von der Kreisleitung eine Bestätigung haben, zeige diese!”⁶⁵⁰ Azt feleltem neki: „Die Kreisleitung ist nicht berufen mich zu rechtfertigen, aber sie weiss auch von meiner Betrauung, der ich eben gestern in einem gemeinsamen Zimmer mit der Stammführung der DJ verhandelte und auch mit dem Kreisleiter gesprochen habe.”⁶⁵¹ Erre az Ortsleiter újból rám ordított: „Du bist ein Lügner, du warst nicht in der Mohácsi Kreisleitung, sonst könntest du ihren Stempel aufweisen. Du ungarischer Lügner, du nagyságos, méltóságos.”⁶⁵² Most a katonához fordulva, azt kérdeztem: „Wollen die Herren meine Legitimation annehmen? Wenn nicht, so stehe ich Ihnen zur Verfügung.” „O, das wissen wir ja,”⁶⁵³ válaszolta megint éles gúnyval az egyik. Közben ismételt azzal az indoklással, hogy most ő beszél, hallgatást parancsolt nekem. Végül abban állapodtak meg, hogy telefonon felhívják a VDU⁶⁵⁴ mohácsi körzetvezetőségét és annak, vagy a „Német Ifjúság” c. szervezet körzetvezetőségének igazolását kéri. Ott kapcsolást kértek és beszéltek a mohácsi körzetvezetőséggel. A beszélgetés alatt becsukták a köztünk lévő ajtót, így annak tartalmát nem ismerem. Körülbelül félórai várakoztatás után kijött az egyik igazolást végző katona és azt mondta: „Sie können Ihre Aufgabe weiter erfüllen.”⁶⁵⁵ Azt feleltem neki: „Das werde ich nach diesem bedauerlichen Vorfall nicht tun, sondern ich werde mir Genugtuung verschaffen.”⁶⁵⁶ A katona azt mondta: „Das Recht haben Sie, Sie können ja Beschwerde erheben.”⁶⁵⁷ Ezzel elköszöntem, elmentem a jegyzői irodába, a jegyzőnek bizalmasan elmondtam a történeteket és visszautaztam Pécsre. A község rk.⁶⁵⁸ lelkesze is tud a dologról, mert nála is megfordultam és beszélünk a községben elfajult állapotokról.

Nagyméltóságú Miniszter Úr! A fentebb vázolt eset alatt mélységes belső megszálgynélással, de az ügy rendkívüli kényességének tudatában pattanásig feszült idegekkel fegyelmezetten uralkodtam magamon, hogy megőrizsem a tárgyalásnak megbízásomhoz és feladatomhoz méltó, nyugodt hangját. Az esetben azonban a magyar állam és hatóságainak, valamint a hivatalos teendőit végző magyar állami tisztviselőnek durva és mélységes megsértését látom, miért is Nagyméltóságodhoz mély tisztelettel kérem ennek legalaposabb kivizsgálását, orvoslását és méltó megtorlását. Jelentésemnek minden szaváért mint tisztviselő vállalom a

hivatalos és fegyelmi felelősséget és hajlandó vagyok azt bármikor és bárki előtt esküvel is megerősíteni.

Kérelmemet a következőkkel indokolom meg:

a) A *babarci* Ortsleiter, Werner Bernát minősíthetetlen durva és becsmérő kifejezésével nézetem szerint gyalázta a magyar államot és a legfelsőbb hatóság képviselőjében és megbízásában eljáró magyar állami tisztviselő tekintélyét és becsületét.

b) Megengedhetetlennek és a magyar állami szuverenitással összeférhetetlennek találok, hogy egy hivatalos kötelességét teljesítő magyar állami tisztviselőt más állam karhatalmi alakulata Magyarországon igazoltasson, mert ez csak a magyar hatóságokra vagy a magyar karhatalmi alakulatokra tartozhatik.

c) Végül lehetetlen állapot, hogy a német katonai karhatalom, ha mégis ilyen szerepre vállalkozik, mint szövetséges nem fogadja el a m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter eredeti, hivatalos megbízó rendeletét igazolásul, hanem teljesen önkényesen, az általam javasolt magyar hatóságok (községi jegyző, járási főszolgabíró, megyei főispán) hatáskörének teljes mellőzésével a „Német Ifjúság” körzetvezetőségével, tehát egy nem hivatalos szervvel, sőt ellenőrzés szempontjából éppen ellenőrzésem alá rendelt intézménnyel igazol engem, mint hivatalosan eljáró magyar állami tisztviselőt.

Mivel ilyen körülmények között ezt a feladatot az eredeti elgondolás és célkitűzés, valamint a nekem hivatalbeli elődje részéről kijelölt irányelvek szerint nem tudom elvégezni, tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, kegyeskedjék engem a „Német Ifjúság” c. egyesület ellenőrzésének további kötelezettsége alól 1944. évi június 20-i hatállyal felmenteni.

Egyidejűleg tisztelettel bejelentem, hogy a fentebb vázolt eset hivatalos elintézése után – mivel törvényes szolgálati időmet már betöltöttem, sőt azt már meg is haladtam – nyomban benyújtom nyugállományba való helyezés iránti kérvényemet.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásul vételét és az annak nyomán felmerülő további szükséges intézkedések megtételét.

Pécs, 1944. évi június hó 16-án.

Balázs Ferenc
áll. népisk. felügy-ig.,
a V.K.M. VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 406/1944.

⁶⁴⁹ „Ezek mind nem érdekelnek minket”.

⁶⁵⁰ „Ha hozzánk jössz, akkor kell, hogy legyen igazolásod a körzetvezetőségtől, mutasd!”

⁶⁵¹ „A körzetvezetőség nem hívatott arra, hogy engem igazoltasson, de tud a megbízásomról, mivel éppen tegnap tárgyaltam közös szobában a DJ törzsszervezőjével és beszéltem a körzetvezetővel is”.

⁶⁵² „Hazudsz, nem voltál a mohácsi körzetvezetőségen, különben fel tudnád mutatni a pecsétjüket. Te, hazug magyar, Te...”

⁶⁵³ „Elfogadják az urak a legitimációm? Ha nem, akkor állok rendelkezésükre. Igen, azt tudjuk”.

⁶⁵⁴ Volksbund der Deutschen in Ungarn – Magyarországi Németek Szövetsége.

⁶⁵⁵ „Végezze tovább a feladatát”.

⁶⁵⁶ „Ezután a sajnálatos eset után nem teszem, hanem elégtételt veszek”.

⁶⁵⁷ „Erre joga van, panaszt tehet”.

⁶⁵⁸ Római katolikus.

Belső széthúzás

107.

581. szám
főisp. biz. 1940

Elint

Tárgy: Német nemzetiségű mozgalmak október hóban

Nagyméltóságú m. Kir. Belügyminiszter Úr!

Budapest

Az összes községben állandóan erős mozgalom észlelhető, melyben azonban külföldiek nem vesznek részt. A mozgalmat mindenhol a Volksbund ismert vezetői irányítják és főként a fiatalsággal járatták állandóan a szomszédos községeket is.

Mindazon községekben, hol még a helyi csoportok megalakítva nincsenek, főként ezek megalakítását készítik elő, azon községekben pedig, ahol a helyi csoportok már megalakítottak, egymást érik a különféle ünnepek, ifjúsági összejövetelek, táncestélyek stb. és ilyen agresszív módon folytatják a tagok gyűjtését.

Egyes vidékeken kezd divatba jönni, hogy a fiatalság magán házaknál tart esténként összejöveteleket, mely alkalomra az öregek eltávoznak hazulról és a két nembeli fiatalság elsötétített szobákban együtt duhajkodik. Ez a szórakozás kétségkívül nem fog az erkölcsök javulására vezetni.

Általános panasz főként a Jungkameradok⁶⁵⁹ durva és erőszakos fellépése miatt. Ezen főként állandóan és rendszeresen a magyar és horvát nemzetiségű és a jobb érzésű sváb lakosság ellen tüntetnek és azokat zaklatják.

A Jungkameradschaft⁶⁶⁰ tagjai egyáltalában nem engednek maguk közé olyanokat, akik nem tagok, azokat a községbeli táncmulatságokról, korcsmából stb. kizavarják, sőt tettelesen eltávolítják.

Ennek természetes következménye, hogy az ellentábor viszont külön összejöveteleket rendez, honnét azután viszont jungkameradok lesznek kidobva.

Így azután a kisebb-nagyobb verekedések állandóan napirenden vannak. [...]

940. XI. 27.

Exp. 1940. XI. 28.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 581/1940.

⁶⁵⁹ Ifjú bajtársak.⁶⁶⁰ A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

108.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától
Szám: 2/1941. eln.
1941.

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés
a Buda-környéki járás községeiből
évi február haváról

Szigorúan bizalmas.
Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán úr!

[...] Torbágy községben a Volksbund helyi csoport alapszabályai még nincsenek jóváhagyva, de a bomlás jelei máris tapasztalhatók. Az ifjúsági csoport a felnőttek csoportjának tevékenységét nem tartja elég radikálisnak. Az ifjúsági csoport vezetője if. Hoffer János állítólag Berlinbe tanfolyamra készül, ez idő szerint Budapestre jár naponként és ott nyer különösebb kiképzést. [...]

Budapest, 1941. évi március hó 4.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

109.

M. kir. pécsi IV. csendőrkerület
B. 9/3. szám
1941

4. nyomozó alosztály
BIZALMAS

V.D.U.-mozgalom⁶⁶¹ Hercegtöttösön

Méltóságos

Főispán úrnak

Pécs, 1941. június 24.

Pécs

Hivatalos tisztelettel közlöm az alábbiakat:

1941. június 2-án (pünkösd másnapján) Hercegtöttös község mindkét korcsmájában táncmulatság volt. A magyarérművek a Müller-féle, míg a Volksbund tagjai a Kruppa-

⁶⁶¹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

féle korcsmában jöttek össze. A magyar érzelműek között volt 6 Kiskunmajsáról cseléd-ként Hercegtöttösre szegődött szolgálégény is.

Míg a magyarérművek kocsmájában folyt a mulatság a V.D.U.-ifjúsága a Kruppa-féle korcsmában úgy határozott, hogy elérkezett az ideje az „angolokkal” (így csúfolják a magyarérműveket) való leszomlásának. Bátorságukat az elfogyasztott italok hatásán kívül még növelte számbeli fölényük is.

A Volksbund ifjai a bizalmas megállapítás szerint kb. 14–16 fő, éjjeltájban érkeztek meg a Müller-féle korcsma elé, ahol egyikük megzörgetve az utcai ablakot, nagy hangon bekiáltotta. „Záróra”. A kiáltás elhangzása után a magyarérmű közönség ijedten emlegette, hogy itt vannak a V.D.U. tagjai és ne menjen senki, mert azt megverik. Mindezek ellenére az egyik kiskunmajsai származású szolgálégény, Péter Szabó Ferenc kinyitotta a korcsmaajtót és kilépett a korcsma küszöbéről, a Volksbundisták közül néhányan nekiesetek és ütlegetni kezdték. Péter Szabó nem veszítette el lélekjelenlétét, a zsebébe nyúlt bicskájáért, miközben valaki bal karjába szúrt. Nem törődve a szúrással, nyitott bicskájával támadói felé szúrt.

Ekkorra már a korcsmában lévők is kimerészkedtek, mire a V.D.U. emberei elmenekültek. A menekülők közül Urbanek József hercegtöttösi lakos egyet karjánál fogva elfogott és abban Klingl János hercegtöttösi lakos ismerte fel.

Ebben az ügyben az illetékes németbólyi őrs járőre a nyomozást bevezette, de csak Péter Szabó jelentkezett sértettként. Urbanek vallomása alapján jutottak el Klinglhez, de ez a járőr idézésre nem jelent meg, mire a járőr a lakására ment. Klingl ekkor ágyban feküdt, de nem mondta meg, hogy miért. Amikor közölték vele, hogy őt gyanúsítják Péter Szabó megszúrásával, előadta, hogy őt is megszúrta valaki, és ő is panaszt tesz, de egyébként nem volt szándékában panaszt emelni. Ezután elmondotta, hogy a magyar érművek állandóan fenyegetik a Volksbund tagjait és azokat Afrikába akarják küldeni. Ezért mentek ők a Müller-féle korcsma elé, hogy a magyarérművektől magyarázatot kérjenek.

A kivezényelt nyomozó megállapítása szerint Klingl előadása nem fedi a valót. A való az, hogy a V.D.U. tagjai kezdeményezték a verekedést és a magyarérműveknek nem voltak ilyen szándékaik. Ezt hangsúlyozza az a körülmény is, hogy a V.D.U. tagjai indultak el a Müller-féle korcsma felé, nem pedig fordítva. Hogy pedig nem csupán kimagyarázni valójuk volt, azt az is bizonyítja, hogy a „magyarázat kérésre” botokkal és kapákkal felfegyverkezve mentek el. A megghiúsult támadás után pedig a régi módszerhez folyamodtak és a magyarérműveket okolták a történetekért.

A támadó csoport tagjainak nevét a kivezényelt nyomozó nem tudta megállapítani, mert a cselekmény elkövetésének idején sötét volt és a magyarérművek a támadókat – Klingl kivételével – nem tudták felismerni. A V.D.U. tagjai pedig nem árulják el egymást. Klingl bár megnevezett két V.D.U.-tanút, de ezek azt állították, hogy ők békésen hazafelé tartottak.

Egyébként az ellentétek Hercegtöttösön a V.D.U. tagjai azt hírsztelik, hogy a magyaroknak rövid időn belül el kell hagyniuk a Dunántúlt és ezt Wéber Menyhért a V.D.U. hercegtöttösi helyi csoportjának h. vezetője is hírszteli a V.D.U.-tagok között. Mivel a V.D.U. tagjai napról-napra, a Birodalom harci és politikai sikereivel párhuzamosan – foko-

zattan büszkélkednek és tüntetnek, a magyarérművek pedig ezt nem jó szemmel nézik, számolni lehet azzal, hogy a jövőben a helyzet Hercegtöttösön még jobban elmergesedik.

Fentieket Méltóságoddal szíves tudomásul vétel végett hivatalos tisztelettel közlöm.

[aláírás]

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 374/1941.

110.

1/el.1943.szám.

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy a járás területén a f. év március havában különösebb említésre méltó esemény nem történt. A Volksbund vezetősége az utóbbi időben megtartott *gyűléseken* a tagokat mérsékletre intette és összetartásra buzdította. A Volksbundba tömörült Jungkameradschaft⁶⁶² részéről azonban az utóbbi időben fegyelmetlen magatartás észlelhető, az ifjúság nem akar a Volksbund vezetőségének engedelmeskedni, a vezetőséggel nincsenek megelégedve, mert szerintük nem elég szélsőségesek.

Pécsvárad, 1943. évi április hó 6-án

[aláírás]

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1943.

⁶⁶² A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

Széthullás

111.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja

előadói ív

Ikt. szám: ad 28. biz/1943.

Az iktatvány tárgya:

Német nemzetiségi mozgalom augusztus hóban

Szigorúan bizalmas!

Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!

A kalocsai járás főszolgabírájának hozzám tett jelentése szerint Nemesnádudvaron augusztus 5- és 6-án soroztak az SS-alakulatokba. Az előállításoknál a vezetőknek nem sikerült az előírt létszámot kihozni. Nagy elkeseredést szült, hogy csak az egyszerű, szegénysorsban lévő embereket állították a bizottság elé, a jómódúak kivonták magukat. Hajós községben a fiatalabb vezetők nem jelentkeztek sorozásra és leköszöntek állásukról. A fenti körülmények arra engednek következtetni, hogy a Volksbund magyarellenes szervezkedése mindig jobban veszít erejéből. A templomban a Hitler-szalagos keresztelők szűnőben vannak. [...]

Budapest, 1943. szeptember 24.

[aláírás]

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

112.

A dunavecsei járás főszolgabírája

3. biz. 1943.

Bizalmas!

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Vi. sz.: 152/1941. biz.

Méltóságos Főispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy járásom egyetlen német ajkú községében, Hartán a Volksbund az elmúlt szeptember hónapban semminemű politikai tevékenységet ki nem fejtett. Általában a német nemzetiségű mozgalomban már hónapok óta az elkedvetlenedés jelei mutatkoznak.

Dunavecse, 1943. október 9.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

113.

5/1943. eln. szám

A kalocsai járás főszolgabírája

Tárgy: Német nemzetiségű mozgalom

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Budapest

Tisztelettel jelentem, hogy Hajós és Nemesnádudvar községben a német nemzetiségű lakosság körében a nagy német eszmék iránti magatartás állandóan veszít erejéből. Ki-szállásaim alkalmával mind gyakrabban tapasztalom, hogy a Volksbund oszlopos tagjai a magyar egyesületekbe való felvételre kérik támogatásomat.

Nemesnádudvar községben, ahol a német nemzetiségi mozgalom jelvénye a horogkeresztes győzelem még hónapokkal ezelőtt csaknem minden ház falát díszítette, az utóbbi időkben itt is ott is kezd eltűnni és már csak az olajfesték nyomai láthatók a legtöbb ház homlokzati falán.

Az augusztus havi sorozás óta különösen erősen szembetűnő a Volksbund szerveztének szétesése, ami abban leli magyarázatát, hogy a vezetőség fiatalabb tagjai sorozáson nem jelentek meg, s így őket a zombori tartományi főnök viselt állásukról való lemondásra utasította.

Kalocsa, 1943. október 10.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

114.

3/1944. eln. szám.

A kalocsai járás főszolgabírája

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Szigorúan bizalmas

Méltóságos Főispán Úr!

Budapest

Tisztelettel jelentem, hogy a német nemzetiségi mozgalomban az elmúlt hó folyamán változás csupán annyiban állott elő, hogy a felnőttek teljesen elmaradnak az egyesületből és csupán a fiatalság jár még vasárnaponként a Bund⁶⁶³-helyiségbe szórakozni és beszélgetni. A komoly egyesületi élet megszűnt.

Kalocsa, 1944. január 10-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

⁶⁶³ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

V.

VEZETŐKÉPZÉS

115.

Jelentés a vezetőképző iskolákról

A magyarországi DJ jelenleg három állandó vezetőképző iskolával rendelkezik: egy Budapesten, egy Pécsen (I. terület) és egy Futakon (VII. terület) működik.

Az országos vezetőképző iskolában, Budapesten 40 hely van, a ház nem teljesen felel meg, de egyelőre meg kell elégednünk vele. A közelben van egy mező, amit sportpályaként lehet használni, a környék jól megfelel a terepgyakorlatokhoz, uszoda és egy valódi sportpálya azonban nem áll rendelkezésre. A futaki területi vezetőképző iskolában hétnapos tanfolyamokat tartanak a csoport- és ifjúcsoport-vezetőknek, azonban itt elegendő épület van, hogy a leány- és fiúiskoláztatást egyszerre tartsák. E tanfolyamok tematikái mellékelve.

Vezetőképző iskoláink számára nincs alkalmas vezetőnk, az országos vezetőképző iskolában a tanfolyamokat a III. Főosztály vezetője irányítja, a területi vezetőképző iskolában a területvezető maga.

A területi vezetőképző iskola nélküli területekben azonos terv alapján helyi táborokat tartanak.

Az országos vezetőképző iskolában a tanfolyamok 14 naposak és váltakozva képeznek csapat- és ifjúcsapat-, leánycsapat- és ifjúleány-csapatvezetőt. A csapat- és ifjúcsapat-vezetők képzési terve mellékelve.

A pécsi területi vezetőképző iskolának 40 helye van, a házat bérlik és az nem teljesen alkalmas. A környéken jó gyakorlóter van. A tanfolyamok 7 naposak, váltakozva oktatnak csoport- és ifjúcsoport-, leánycsoport- és ifjúleány-csoportvezetőket

a törzsvezető

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

116.

Az „Erdei Otthon” (Waldheimat) DJ-vezetőképző iskola terve

Csapatvezetőket, csapatvezető-jelölteket, ifjúságot-vezetőket és ifjúságot-vezetőjelölteket oktatnak, külön tanfolyamokon törzsvezetőket és törzsvezető-jelölteket.

A tanfolyam időtartama: 12 nap

A teljes tevékenység 3 nagy oktatási területre bomlik:

- 1.) világnézeti és kulturális oktatás,
- 2.) testnevelés
- 3.) szolgálati és szakoktatás, szolgálatalakítás

A képzés időterve a következő:

I. Világnézeti és kulturális képzés

a) Világnézeti képzés

1. Előadások	16 óra
2. Közösségi estek	4 óra
3. Munkaközösség a közösségi estekhez	4 óra
4. Írásbeli feladatok	3 óra
5. Az országos vezetők előadásai	2 óra
	29 óra

b) Kulturális képzés:

1. Előadások	3 óra
2. Énekóra	12 óra
3. Reggeli ünnepély	1 óra
4. Közösségi estek	2 óra
5. Munkaközösség a közösségi estekhez	2 óra
	20 óra

c) Napi politikai oktatás:

napi 10 perc	2 óra
	51 óra

II. Testnevelés

a) Testgyakorlás

1. Oktatás (gyakorlati)	12 óra
2. Tanpróba	4 óra
	16 óra

b) Rendfenntartás:

c) Terepgyakorlat:

1. Oktatás (elmélet)	5 óra

2. Oktatás (gyakorlat)	6 óra
	11 óra
	37 óra

III. Szolgálati képzés és szolgálatalakítás

a) Szolgálati képzés:	10 óra
b) Szolgálatalakítás:	7 óra
	17 óra
Kimenő a városba	5 óra
Látogatás a népcsoportvezetőnél	2 óra
Összóraszám=	112 óra

A képzési idő rövid, 45 perces órákkal került kiszámításra

Világnézeti előadások:

- 1) A NSDAP a hatalomátvételig
- 2) A Hitlerjugend útja
- 3) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 4) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 5) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 6) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 7) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 8) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 9) Németország (földrajzilag)
- 10) Németország (gazdaságilag)
- 11) A munka megbecsülése a Harmadik Birodalomban
- 12) A Birodalom, mint európai rendfenntartó hatalom (Háromhatalmi szerződés)
- 13) Nép és faj
- 14) Vezetés és követés
- 15) A németiség Magyarországon
- 16) A németiség Magyarországon

Kulturális előadások:

- 1) Kulturális nevelésünk
- 2) A dal a harcunkban
- 3) A könyv a munkánkban

A szolgálat és szakképzés témái

- 1) A „Német Ifjúság” helyzete
- 2) A DJ szervezete
- 3) A DJ vezetőkara és fegyelmi rendje
- 4) A DJ vezetőkara és nagy kötelessége

- 5) Az MNSZ⁶⁶⁴ szervezete és együttműködés az egyes hivatalokkal
- 6) Más nemzetiségűekkel szembeni viselkedés
- 7) DJ – szülői ház – iskola
- 8) A DJ egyenruhája

A szolgálatalkítás témái:

- 1) Hogyan alakítok egy közösségi estet?
- 2) Hogyan alakítok egy sportórát?
- 3) Hogyan alakítok egy szülői estet?
- 4) Hogyan alakítok egy sorakozót, reggeli ünnepélyt, gyűlést?
- 5) Hogyan alakítok egy terepgyakorlatot?
- 6) Hogyan alakítok egy énekórát?
- 7) A fiatalok szabadidejének befolyásolása és a kapcsolat a szülői házzal

Az egyes tanfolyamok résztvevőinek száma 35.

Képzési terv a területi tanfolyamok számára

I. Világnézeti és kulturális képzés

a) Világnézeti képzés:

1.) Előadások	12 óra
2.) Községi estek	2 óra
3.) Munkaközösség a közösségi estekhez	2 óra
	16 óra

b) Kulturális képzés:

1.) Előadások	1 óra
2.) Énekóra	6 óra
3.) Reggeli ünnepély	1 óra
4.) Községi estek	2 óra
	10 óra

II. Testnevelés

a) Testgyakorlás

1.) Képzés /gyakorlati/	10 óra

b) Rendfenntartás:

7 óra

c) Terepgyakorlat:

8 óra
25 óra

⁶⁶⁴ Magyarországi Németek Szövetsége – Volksbund.

III. Szolgálati képzés és szolgálatalkítás

a) Szolgálatalkítás:	7 óra

b) Szolgálati képzés	7 óra

14 óra

: 65 Óra

Világnézeti előadások:

- 1) A NSDAP a hatalomátvételig
- 2) A Hitlerjugend útja
- 3) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 4) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 5) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 6) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 7) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 8) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 9) Németország (földrajzilag)
- 10) Németország (gazdaságilag)
- 11) A munka megbecsülése a Harmadik Birodalomban
- 12) A Birodalom, mint európai rendfenntartó hatalom (Háromhatalmi szerződés)
- 13) Nép és faj
- 14) Vezetés és követés
- 15) A németiség Magyarországon
- 16) A németiség Magyarországon

Kulturális előadások:

- 1) Kulturális nevelésünk

A szolgálat és szakképzés témái

- 1) A „Német Ifjúság” helyzete
- 2) A DJ szervezete
- 3) A DJ vezetőkara és fegyelmi rendje
- 4) A DJ vezetőkara és nagy kötelessége
- 5) Az MNSZ szervezete és együttműködés az egyes hivatalokkal
- 6) Más nemzetiségűekkel szembeni viselkedés
- 7) DJ – szülői ház – iskola
- 8) A DJ egyenruhája

A szolgálatalkítás témái:

- 1) Hogyan alakítok egy közösségi estet?
- 2) Hogyan alakítok egy sportórát?
- 3) Hogyan alakítok egy szülői estet?
- 4) Hogyan alakítok egy sorakozót, reggeli ünnepélyt, gyűlést?

- 5) Hogyan alakítok egy terepgyakorlatot?
- 6) Hogyan alakítok egy énekórát?
- 7) A fiatalok szabadidejének befolyásolása és a kapcsolat a szülői házzal

Az egyes tanfolyamok résztvevőinek száma 35.

Terv a vezető-utánpótlás hétvégi tanfolyamaihoz

Rajvezetőket és rajvezető-jelölteket oktatnak.

A tanfolyam időtartama: 1 nap.

A tanfolyamok november, december, január, február, március és április hónapokban zajlanak.

Minden hónapban egy tanfolyam kerül lebonyolításra, amelynek nem szükséges hétvégen lennie, hanem ahogy az egyes törzsnek a legalkalmasabb. A tanfolyamok szisztematikusan egymásra épülnek.

Az előtérben a világnézeti és kulturális képzés áll, amelyhez csatlakozik még a testnevelés, mint fő tényező.

A szolgálati oktatás és a szolgálatalakítás néhány apróságot leszámítva a háttérben marad.

A tanfolyamra való odaütazás mindig egy nappal korábban történik, hogy este még sor kerülhessen egy közösségi estre.

A tanfolyam résztvevői az összes tanfolyamon kötelesek részt venni. Az egyes tanfolyamok feladata a következő:

1. *tanfolyam (november)*

Az érkezés napja:

18.00	vacsora
18,45	a résztvevők felvétele
19,30	közösségi est
21,30	takarodó

Képzési nap:

6,30	ébredés
6,35–6,45	reggeli sport
6,45–7,30	mosás, ágyazás, felöltözés
7,30–7,50	éneklés
8,00	zászlófelvonás
8,10	reggeli
8,30–9,15	előadás
9,20–10,20	rendgyakorlatok
10,30–11,15	előadás
11,15–11,55	éneklés
12.00	ebéd
14.00–16.00	sport

16.10–16,55	előadás
17.00–17.45	munkamegbeszélés
17.45–18.15	éneklés
18,20	zászlóbevonás
19,30	vacsora
19.00–21.00	közösségi est
21.30	takarodó
- Távozás a következő napon, vagy még e napon.

Ugyanígy fog az összes heti tanfolyam programja kinézni. Két tanfolyam délutáni beosztása eltérő lesz, a következőképpen.

14.00–17.00	terepgyakorlat
17.00–17.45	munkamegbeszélés
- Utána a korábbi terv folytatódik.

Tehát a 6 hónap alatt 16 előadás lesz (2x2 és 4x3), 12 közösségi estre kerül sor, amelyeket a következő témákra használunk fel.

November hónapban:

- 1.) Közösségi est: Történelmünk ismeretlen hőse
- 2.) Közösségi est: Férfiak üllővel és ásóval
- 3.) Előadás: Savoyai Jenő herceg⁶⁶⁵
- 4.) Előadás: Nagy Frigyes⁶⁶⁶
- 5.) Előadás: A nagy választófejedelem⁶⁶⁷

December hónapban:

- 1.) Közösségi est: A népcsoportunk hőseiről
- 2.) Közösségi est: Dunai sváb költészet
- 3.) Előadás: A haza története: Betelepülésünk
- 4.) Előadás: A haza története: Népcsoportunk története
- 5.) Előadás: A DJ feladata és munkája

Január hónapban:

- 1.) Közösségi est: A felszabadító háborúk költői
- 2.) Közösségi est: A Napóleon elleni harc

⁶⁶⁵ Eugen von Savoyen (1663–1736) – német-római császári hadvezér, a törökellenes magyarországi visszafoglaló háborúk kimagasló alakja.

⁶⁶⁶ II. Nagy (Hohenzollern) Frigyes – porosz király (1740–1786), a porosz nagyhatalmiság megalapozója.

⁶⁶⁷ I. (Hohenzollern) Frigyes Vilmos – brandenburgi választófejedelem és porosz herceg (1640–1688), országait számos területtel növelte.

- 3.) Előadás: Blücher⁶⁶⁸ és Gneisenau⁶⁶⁹
 4.) Előadás: Andreas Hofer⁶⁷⁰

Február hónapban:

- 1.) Közösségi est: Gyarmataink
 2.) Közösségi est: Németek a világban
 3.) Előadás: Bismarck⁶⁷¹
 4.) Előadás: Német harci repülők
 5.) Előadás: A DJ felépítése

Március hónapban:

- 1.) Közösségi est: Flandria⁶⁷²
 2.) Közösségi est: A Kaiserjäger⁶⁷³
 3.) Előadás: Hindenburg⁶⁷⁴
 4.) Előadás: A Führer⁶⁷⁵ a világháborúban
 5.) Előadás: Harcunk a tengeren

Április hónapban

- 1.) Közösségi est: Harc Felső-Sziléziáért és a Baltikumért
 2.) Közösségi est: Albert Leo Schlageter⁶⁷⁶
 3.) Előadás: A Hitler-Jugend⁶⁷⁷
 4.) Előadás: A Harmadik Birodalom felépítése

A közösségi estek nagyrészt és az előadások a képzési tervvel a teljes DJ számára lettek felépítve, úgy, hogy ez a terv csupán azok kiegészítése, illetve bővítése.

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

⁶⁶⁸ Gebhard Leberecht von Blücher (1742–1819) – porosz vezértábornagy, sikeres hadvezér, a porosz hadsereg parancsnoka a Napóleon elleni lipcsei Népek csatájában (1813) és a waterlooi csatában (1814).

⁶⁶⁹ August Wilhelm Neidhardt von Gneisenau (1760–1831) – porosz vezértábornagy, Blücher vezérkari főnöke a waterlooi csatában, a porosz hadügyi reform egyik kulcsfigurája.

⁶⁷⁰ Andreas Hofer (1767–1810) a Napóleon-ellenes tiroli felkelés (1809) vezetője.

⁶⁷¹ Otto von Bismarck (1815–1898) – porosz miniszterelnök és német birodalmi kancellár (1862–1890), az egységes Németország megteremtője.

⁶⁷² Mint az első világháborús összecsapások egyik kulcsfontosságú területe.

⁶⁷³ [Császári vadászok]. Az osztrák-magyar közös hadsereg tiroli vadászrezendének köznap elnevezése, mely számos sikeres csatát vívott az első világháborúban

⁶⁷⁴ Paul von Hindenburg (1847–1934) – porosz vezértábornagy, 1916 és 1918 között a Legfelsőbb Hadvezetés főnöke, 1925 és 1934 között a weimari Németország elnöke, első világháborús hős.

⁶⁷⁵ Adolf Hitler.

⁶⁷⁶ Albert Leo Schlageter (1894–1923) – első világháborús veterán, majd különféle szabadcsapatok tagja. A Ruhr-vidék belga és francia megszállása idején kémkedésért és szabotázsselekményekért halálra ítélték és kivégezték.

⁶⁷⁷ A náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

117.

Leányvezetőképző-iskoláink

Az 1942-es évben lehetővé vált az LJF⁶⁷⁸ három vezetőképző iskola birtokába jussón. Rendkívül jól bizonyítja az ebben az évben elvégzett munka, hogy a jövő szempontjából mennyire fontos, hogy minden területnek saját vezetőképző iskolája van. A jövőben éppen ezért minden terület arra törekszik majd, hogy saját iskolával rendelkezzen. A vezetőképző iskolákban váltakozva zajlanak tanfolyamok a lányvezetők és DJ-vezetők számára. Ezek a vezetőképző iskolák a következők:

Budapesten az „Erdei otthon” (Waldheimat) nevű iskola
 a Sváb Törökországban a pécsi iskola
 a Bácskában a futaki iskola

A budapesti iskola az egész ország leánycsapat-vezetőit összefogja, míg a pécsi és a futaki az adott terület csoportvezetőit képz. A további öt területnek nincsen állandó képzőhelye, ebből következően minden alkalommal megfelelő helyiségeket kell keresniük.

Klara Berner
 osztályvezető

DJ-leányvezetőképző-iskolák

A következő csoportokat oktatják:

leánycsapat-vezetők és leánycsapat-vezetőjelöltek
 ifjúleánycsapat-vezetők és ifjúleánycsapat-vezetőjelöltek

Külön tanfolyamokon: leánytörzs-vezetőket

Egy tanfolyam időtartama 14 nap

A teljes téli oktatási munka alapvetően három nagy területre tagolható:

1. világnézeti és kulturális nevelés
2. testnevelés
3. Szolgálati képzés, valamint szolgálatalakítás

Az órák felosztása az egyes tanfolyamokon a következő:

1. Világnézeti és kulturális nevelés:

a) Világnézeti nevelés

1. Előadások	19	óra
2. Közösségi est	4	óra

⁶⁷⁸ Országos Ifjúságvezetőség – Landesjugendführung.

3. Munkaközösség a közösségi estek kialakítására	4 óra 27 óra
<i>b) Kulturális nevelés</i>	
1. Előadás	4 óra
2. Énekóra	12 óra
3. Reggeli ünnepség	1 óra
4. Ünnepszervezés	2 óra
5. Munkaközösségek	4 óra
6. Közösségi est	2 óra
7. Barkácsolás	8 óra
8. Illemtan	1 óra 34 óra
<i>c) Pillantás a világra</i>	
1. Naponta egy sajtótudósítás (negyed óra) összesen	3 óra
2. Külpolitikai áttekintés	2 óra 5 óra
<i>2. Testnevelés</i>	
<i>a) Testgyakorlás</i>	
1. Oktatás (Miért sportolunk?)	1 óra
2. Oktatás (Gyakorlati)	24 óra
<i>b) Rendgyakorlatok</i>	
	2 óra 27 óra
<i>3. Szolgálati oktatás és szolgálatalakítás</i>	
1. Szolgálati oktatás	8 óra
2. Szolgálatalakítás	10 óra
3. Írásbeli munkák	4 óra
4. Városnézés	5 óra 27 óra
összesen	120 óra

Világnézeti előadások

- 1) A NSDAP a hatalomátvételig
- 2) A Hitlerjugend útja
- 3) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 4) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 5) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 6) A Német Birodalom születése és fejlődése

- 7) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 8) A Német Birodalom születése és fejlődése
- 9) Németország (földrajzilag)
- 10) Németország gazdasági felemelkedése a hatalomátvétel után
- 11) A Birodalom, mint európai rendfenntartó hatalom (Háromhatalmi szerződés)
- 12) A munka megbecsülése a Harmadik Birodalomban: kötelező év,⁶⁷⁹ munkaszolgálat,⁶⁸⁰ vidéki asszonyiskolák
- 13) Nép és faj
- 14) Örökléstan
- 15) Németek a világban
- 16) A német nép mint paraszti nép, a német kelet, paraszti föld
- 17) A nő helyzete a történelem folyamán
- 18) A németiség Magyarországon
- 19) A németiség Magyarországon

B)

1. Előadások

Kultúrateremtés
Az egyéni életforma kialakítása
Szokások, hagyományok
A dal a harcunkban

2. Ünnepszervezés

Ünnepeink az év során

Miként alakítom az ünnepeinket, reggeli ünnepélyeinket és gyűléseinket?

3. Barkácsolás

Bevezetés a barkácsolásba, ollóhasználat

Bábféj

Miként öltöztetjük fel a bábokat?

Népművészet, viseletek és hímzés

Közösségi estek

- A) 2. a Leány mit jelent számodra a hűség?
b A Duna menti sváb költők
c Filmvetítés

⁶⁷⁹ 1938-ban vezették be a 25 év alatti női lakosság részére, hogy a mezőgazdaságban, illetve a háztáji gazdaságban, háztartásokban egyéves kiegészítő munkát teljesítsen, hogy ezáltal is eredményesebben készüljenek fel a háziasszony és az anya szerepére.

⁶⁸⁰ Németországban 1935-ben vezették be a birodalmi munkaszolgálatot, melyben a katonai szolgálat előtt minden fiatalembernek minimum hat hónapos tevékenységet (útépítés, lecsapolások, védelemben építések stb.) kellett végeznie. A háború előtt a hölgyekre is kiterjesztették.

- A) 3. a d A német irodalomból
 b Kötelességünk
 c Az ős és az unoka között állsz
 d Filmvetítés
- B) 5. a d Előadói est (versek és felolvasások)
 a Kitalálósdi-árnyjáték
 b Árnyjáték – születésnap ünnepség
 c Rögtönzött játékok
6. a Játék az egyesületi otthonban
 b Dalok, mesék, felolvasás

A szolgálatalkítással kapcsolatos témák

- Hogyan alakítok meg egy közösségi estet?
- Hogyan alakítok meg egy tornaórát?
- Hogyan alakítok meg egy szülői estet?
- Hogyan alakítok meg egy énekórát?
- A lányok szabadidejének beosztása és kapcsolat a szülői házzal
- Közösségi estek kialakítása a gyakorlatban
- Közösségi estek kialakítása a gyakorlatban
- Közösségi estek kialakítása a gyakorlatban
- Sportesemény szervezése a gyakorlatban

Témák a szolgálatoktatásra

- A Német Ifjúság helyzete
- A DJ szervezeti felépítése
- A leányvezetők feladata
- A DJ fegyelmi rendje
- A VDU⁶⁸¹ szervezeti felépítése és együttműködés az egyes hivatalokkal
- A DJ egészségügyi kötelessége
- Dolgozó fiatalok
- DJ – szülői ház – iskola

Tervezet a területi tanfolyamokra

Akiket oktatnak: helyi leányvezetők és leánycsoport-vezetők

Az oktatás időtartama: 7 nap

A teljes oktatási tevékenység három nagy területre oszlik:

- világnézeti és kulturális nevelés
- testnevelés
- Szolgálati képzés, valamint szolgálatalkítás

Az órák felosztása az egyes tanfolyamokon a következő:

1. Világnézeti és kulturális nevelés:

a) Világnézeti nevelés

1. Előadások	13 óra
2. Közösségi est	3 óra
3. Munkaközösség a közösségi estek kialakítására	1 óra
	17 óra

b) Kulturális oktatási egység

1. Előadás	2 óra
2. Énekóra	7 óra
3. Ünnepszervezés	1 óra
4. Reggeli ünnepség	1 óra
5. Közösségi est	4 óra
6. Barkácsolás	2 óra
7. Illemtan	1 óra
	18 óra

2. Testnevelés

a) Testgyakorlás, oktatás (gyakorlati)	10 óra
2. Rendgyakorlatok	4 óra
	14 óra

3. Szolgálati oktatás és szolgálatalkítás

1. Szolgálati oktatás	5 óra
2. Szolgálatalkítás	6 óra
	11 óra
összesen	60 óra

Világnézeti előadások

- A NSDAP (HJ-tal együtt) a hatalomátvételig
- A Német Birodalom születése és fejlődése
- A Német Birodalom születése és fejlődése
- A Német Birodalom születése és fejlődése
- A Német Birodalom születése és fejlődése
- Németország (földrajzilag)
- A munka megbecsülése a Harmadik Birodalomban
- Nép és faj
- Mit kell tudnom az öröklétanról
- A német nép mint paraszti nép

⁶⁸¹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

- 11) A nő helyzete a történelem folyamán
- 12) A németiség Magyarországon
- 13) A németiség Magyarországon

Kulturális előadások

Ünnepeink az év során
Az egyéni életforma kialakítása

Barkácsolás

Ollóhasználat és papírhajtogatás
Viselet és hímzés

Közösségi estek

- A) 2. a Leány mit jelent számodra a hűség?
- b A Duna menti sváb költők
- c Kötelességünk
- d Éneklés, mesélés, olvasás
- B) 6. a Játék az egyesületi otthonban
- b Árnyjáték – kitalálósdi

A szolgálati oktatással és szolgálatalakítással kapcsolatos témák

- 1) Egy leányvezető feladatai
- 2) Kötelességed, hogy egészséges légy
- 3) Hogyan alakítok egy közösségi estet?
- 4) Hogyan alakítok meg egy ének- és tornaórát?
- 5) Hogyan szervezek meg egy szülői estet?
- 6) Közösségi estek kialakítása a gyakorlatban
- 7) Közösségi estek kialakítása a gyakorlatban
- 8) Sportesemény szervezése a gyakorlatban

Napirend

1942. november 16-ra

Szolgálattevő lévő lány: Hanna Becker leánycsoport-vezető

Napi jelmondat: Mindegy hova állítanak, az a döntő, ahogy ott állsz

6.30	Ébresztő
6.35–6.45	Reggeli sport
6.45–7.45	Mosakodás, öltözködés és ágyazás
7.50	Zászlófelvonás
8.00	Reggeli

8.30–9.15	Előadás (világnézeti)
9.15–10.00	Kulturális nevelés
10.15–11.00	Ének
11.00–11.45	Szolgálati oktatás
12.00	Ebéd
14.00–15.30	Sport
15.40–16.25	Előadás (világnézeti)
16.25–17.55	Munkamegbeszélés
18.00–	Zászlóbevonás
18.30–	Vacsora
19.30–21.00	Közösségi est
21.30	Takarodó

A táborvezető

Tervezet a leányvezető-utánpótlás hétvégi tanfolyamaira

Rajvezetőket és rajvezető-jelölteket képeznek.

A képzés időtartama: 1–2 nap

A képzések a következő hónapok során zajlanak: november, december, január, február, március, április.

Minden hónapban egy tanfolyamra kerül sor, az oktatásnak nem kell mindenféleképpen a hétvégre esnie, akkor kerül megrendezésre, amikor a törzsnek a legalkalmasabb. Ha a lehetőség adott, a tanfolyam egy nap helyett két napos is lehet.

Tevékenységi körünk három részre tagolódik: világnézeti nevelésre és kulturális képzésre, valamint testnevelésre

A résztvevőknek minden tanfolyamon jelen kell lenniük. Minden hétvégi tanfolyam hasonlóan fog kinézni, mint az alábbi:

*1. tanfolyam (novemberben)**Érkezés napja:*

15.00–16.00	A résztvevők fogadása
16.00–16.45	Éneklés
16.45–17.30	Kulturális oktatás
17.30–18.15	[itt hiányzik a program megnevezése]
18.30	Vacsora
19.30–21.30	Közösségi est
21.30	Takarodó

Tanfolyam napja:

6.30	Ébresztő
6.35–6.45	Reggeli torna
6.45–7.45	Mosakodás, öltözködés és ágyazás
7.50	Zászlófelvonás

8.00	Reggeli
8.30–10.00	Éneklés
10.00–10.45	Előadás (világnézeti)
11.00–11.45	Előadás (világnézeti)
12.00	Ebéd
14.00–16.00	Sport- és tornagyakorlatok
16.15–17.00	Előadás (kulturális)
17.00–17.45	Munkamegbeszélés
17.45–18.15	Éneklés
18.20	Zászlóbevonás
18.30	Vacsora
19.30–21.00	Közösségi est
21.30	Takarodó

Elutazás a következő napon.

Legnagyobb részben valamennyi előadás és közösségi est a teljes DJ-nak készült képzési tervek szerint épül fel, így ez a tervezet kiegészítés, illetőleg bővítés. Az előadásokon és a közösségi esteken a következő témaköröket kell használni.

November hónapban:

1. előadás: A szülőföldünk története: betelepítésünk
2. előadás: A szülőföldünk története: A népcsoportunk története
3. előadás: A DJ feladata és munkája
1. közösségi est: A népcsoportunk hőseiről
2. közösségi est: A Duna menti svábok költészete

December hónapban:

1. előadás: Savoyai Jenő⁶⁸²
2. előadás: Nagy Frigyes⁶⁸³
3. előadás: A nagy választófejedelem⁶⁸⁴
1. közösségi est: [itt hiányzik a téma]
2. közösségi est: Mária Terézia

Január hónapban

1. előadás: Blücher,⁶⁸⁵ Gneisenau⁶⁸⁶

⁶⁸² Eugen von Savoyen (1663–1736) – német-római császári hadvezér, a törökellenes magyarországi visszafoglaló háborúk kimagasló alakja.

⁶⁸³ II. Nagy (Hohenzollern) Frigyes – porosz király (1740–1786), a porosz nagyhatalmiság megalapozója.

⁶⁸⁴ I. (Hohenzollern) Frigyes Vilmos – brandenburgi választófejedelem és porosz herceg (1640–1688), országait számos területtel növelte.

⁶⁸⁵ Gebhard Leberecht von Blücher (1742–1819) – porosz vezértábornagy, sikeres hadvezér, a porosz hadsereg parancsnoka a Napóleon elleni lipcei Népek csatájában (1813) és a waterlooi csatában (1814).

⁶⁸⁶ August Wilhelm Neidhardt von Gneisenau (1760–1831) – porosz vezértábornagy, Blücher vezérkari főnöke a waterlooi csatában, a porosz hadügyi reform egyik kulcsfigurája.

2. előadás: Andreas Hofer⁶⁸⁷

1. közösségi est: A felszabadító háborúk dalnokai
2. közösségi est: A Napóleon elleni harc, Lujza királynő⁶⁸⁸

Február hónapban

1. előadás: Bismarck⁶⁸⁹
2. előadás: Nép és faj
3. előadás: Örökléstan
1. közösségi est: Gyarmataink
2. közösségi est: Németek a világban

Március hónapban

1. előadás: Hindenburg⁶⁹⁰
2. előadás: A Führer⁶⁹¹ a világháborúban
3. előadás: Harcunk a tengernél
1. közösségi est: Flandria⁶⁹²
2. közösségi est: A DJ szervezeti felépítése

Április hónapban

1. előadás: A Hitlerjugend
2. előadás: A Harmadik Birodalom felépítése
1. közösségi est: Harc Felső-Sziléziáért és a Baltikumért⁶⁹³
2. közösségi est: Albert Leo Schlageter.⁶⁹⁴

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, 100 398.

⁶⁸⁷ Andreas Hofer (1767–1810) a Napóleon-ellenes tirol felkelés (1809) vezetője.

⁶⁸⁸ Luise von Mecklenburg-Strelitz, III. Frigyes Vilmos porosz király felesége, aki 1805-től a Napóleon elleni ellenállás egyik központi figurája volt.

⁶⁸⁹ Otto von Bismarck (1815–1898) – porosz miniszterelnök és német birodalmi kancellár (1862–1890), az egységes Németország megteremtője.

⁶⁹⁰ Paul von Hindenburg (1847–1934) – porosz vezértábornagy, 1916 és 1918 között a Legfelsőbb Hadvezetés főnöke, 1925 és 1934 között a weimari Németország elnöke, első világháborús hős.

⁶⁹¹ Adolf Hitler.

⁶⁹² Mint az első világháborús összecsapások egyik kulcsfontosságú területe.

⁶⁹³ Mint idegen „elnyomás” alatt élő németek által lakott vidékek.

⁶⁹⁴ Albert Leo Schlageter (1894–1923) – első világháborús veterán, majd különféle szabadcsapatok tagja. A Ruhr-vidék belga és francia megszállása idején kémkedésért és szabotázscelemeknyekért halálra ítélték és kivégezték.

118.

Baranya vármegye és Pécs szab. kir. város főispánjától

38. szám

főisp. biz. 1937

Bizalmas!

Tárgy: német ajkú leányok németországi nevelése

*Főszolgabíró Úr!**Villány, Sásd, Pécsvárad*

Tudomásomra jutott, hogy Rausz Alajos, pápai kamarás, babarci plébános közvetítésével 2 babarci leány felhívást kapott egy előttem még ismeretlen rendeltetésű németországi tanfolyamon való részvételre, amely állítólag 8 hónapig tart s melyen a részvétel a résztvevőknek semmiféle anyagi megterhelésébe nem kerül.

Felhívom annak megállapítására és jelentésére, hogy ennek az akciónak jelei hatósága területén is előfordultak-e?

Pécs, 1937. évi március hó 15-én

vitéz Horvát István dr. s. k.
főispán

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1937.

119.

Kakasd község elöljáróságától.

Tárgykivonat: Kakasd községben Magyarországi
Németek Szövetségétől kiküldött Prückler Etelka
budapesti lakos csecsemőgondozásról előadás
tartásának engedélyezése

453/1941 A kiadmány alapjául szolgáló ügyszám: 793/1941

Mellékletek száma:

Határidő:

*Főszolgabíró Úr!**Bonyhád*

Tudomásul vétel végett tisztelettel jelentem, hogy a fenti egyén f. hó 17-én este is tartott már előadást a Volksbund-helyiségben, holott csak 18-ától kapott az előadások tartására

engedélyt. Nevezett nemcsak a határozatban megjelölt időben oktatja a lakosságot, hanem minden este jönnek össze a Volksbund-helyiségben, amikor bizonyára nem csecsemőgondozásról van szó, hanem sokkal fontosabb dolgokról. Nem is a csecsemőgondozás itt a fő cél, hanem az aknamunka szorosabb összekapcsolása, a községben lakó bizalmas személyzet kioktatása, továbbá az összes „volksbundi” tagok megszervezése. Bizonyíték erre, hogy amikor a főnököm megbízása folytán a rendőrhatalósági teendőket láttam el, azt sugdosták egymásnak, ez minek van itt, továbbá az előadás alatt leírt bizalmas irat felkutatása, mely iratot nem adtak át, hanem előttem összefutva, összetömörülve juttatták egymásnak tovább. Az utcán egymásnak hangosan mondják, miért nem jössz (aki nem szokott menni) te is a csecsemővédelmi előadásra, ott nemcsak arról, hanem másról is van szó. Határozottan tudom, hogy nevezett kiküldetése más célt szolgál, mert ha nem, úgy ott lehetne az előadáson és nem kellene rettegni, félni a rendőrhatalósági teendőket ellátó hatalósági közegetől sem. Az előadásokat d.e. 9 órakor kezdi meg és ¾ 12 órakor fejezi csak be, délután hasonlóképpen így van. Amikor ez előadásokon jelen voltam és annak befejezése után a leányok eltávoztak és én is eljöttem az irodába, a leányok az utcán lassan-lassan ballagtak és amikor én annyira voltam, hogy őket nem látom újból visszamentek és csak 12 óra körül tértek haza, tehát itt nem csecsemőgondozás folyik, hanem más. Ezek alaposan kioktatják őket, hogy minél többször kerüljenek összeütközésbe a hatóságokkal, természetesen a rendeletek és törvények tisztelve nem lesznek. Amikor az ember törvényes eszközköz nyúl, akkor azt mondják, hogy az ember goromba, kiüldözik a községből, ezek a feljelentések ilyen tanfolyamokon tanult anyagokból erednek. Nem lesz a községben addig béke, míg ilyen aknamunka folyik, mert a hatalósági közegre, általában a „nadrágos emberre”, „magyar emberre” nem hallgatnak.

Fent nevezettet a csendőrökkel figyeltetni kellene, mert más kiküldetésben van. a rendőrhatalósági teendők ellátása miatt az éjjel fenyegető névtelen levelet kaptam.

Kakasdon, 1941. febr. 20.

Főjegyző szabadságon
[aláírás]
sjegyző⁶⁹⁵

Forrás: MNL TML, IV 417a, Völgysegi járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 19. doboz, Munkásmozgalom 1939-1944, 793/1941.

⁶⁹⁵ Segédjegyző.

120.

Magyarországi Németek Szövetsége, Budapest, VI., Lendvay utca 2.

Budapest, 1941. február 26.

A völgysegi járás
Nagyságos Főszolgabírájának,

Bonyhád.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Tisztelettel bejelentjük, hogy a Szövetségünk titkárnője Forfota Berta Frigga és Balthasar Teréz, budapesti lakosok, helyi csoportjainak leányvezetőinek részére Tevel község és környékének, a teveli helyi csoport helyiségében oktatótanfolyamot fognak rendezni.

A tanfolyam programja a következő: március 10-én du. 2-3 óráig megnyitóünnepély, ½ 4-5 óráig a tanfolyam rendjének megbeszélése, utána 5-6 óráig rendgyakorlat. Este 7-9 óráig társas összejövetel.

Március 11-én 8 órakor reggeli ünnepély, 8.30-10 óráig énekoktatás; 10-11.30 óráig népcsoportunk telepítéstörténetéről beszélnek; 11.30-1 óráig ebédszünet. Du. 1-3 óráig néptánc, ének és játék; 3-5-ig egészségtan; 5-7 óráig szünet; 7-9 óráig társas összejövetel.

Március 12-én 8 órakor reggeli ünnepély; 8.30-10 óráig énekoktatás; 10-11.30-ig népbilógiai kérdések megvitatása. Du. 1-3 óráig népiünnepély rendezésének megbeszélése; 3-5 óráig szabadterén való játékok és énekek; 5-7 óráig szünet; 7-9 óráig társas összejövetel.

Március 13-án a napi rend ugyanaz, azzal a különbséggel, hogy 10-11.30 óráig német telepítéstörténelem ismertetése. Du. 1-3 óráig a gyermek helyes nevelése és foglalkoztatása; 3-5-ig előkészítés társas összejövetelre; 7-9 óráig társas összejövetel.

Március 14-én de. 8 órakor reggeli ünnepély 8-9 óráig énekoktatás; 9-10.30-ig a német telepítéstörténelem folytatása; 10-12-ig dolgozat leányok számára; (mi tetszett a legjobban a tanfolyam előadásaiából) du. 2-3 óráig záróünnepély.

Tisztelettel kérjük Nagyságos Főszolgabíró Urat, hogy ezen bejelentésünket tudomásul venni és erről Szövetségünket értesíteni szíveskedjék.

Ajánlott

Kiváló tisztelettel:
[aláírás]

főtitkár

Forrás: MNL TML, IV 417a, Völgysegi járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 19. doboz, Munkásmozgalom 1939-1944, 1136/1941.

121.

179/el. 1941

Tárgy: Oktatótanfolyam rendezés

Pécsvárad járás főszolgabírájától

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy a Magyarországi Németek Szövetsége (Budapest, VI., Lendvay u. 2.) az országos törzsvezető aláírásával egy beadvánnyal fordult hozzám, hogy a szövetség titkárnői Ondreykovics Mária pécsi és Pipus Borbála baranyaszentiváni lakosok a helyi csoportok leányvezetőinek részére Palotabozsok község és környékének, a palotabozsoki helyi csoport helyiségében oktatótanfolyamot fognak rendezni és a kéri a szövetség ennek tudomásulvételét.

A tanfolyam programja a következő:

November hó 26-án du. 2-3 óráig megnyitóünnepély, 3.30 óráig a tanfolyam rendjének megbeszélése, 5-6 óráig rendgyakorlat, 7 óráig társas összejövetel.

November hó 27-én 8.30-10 óráig énekoktatás, 10-11.30 óráig a német népcsoport telepítéstörténetéről előadás, 11.30-1 óráig ebédszünet, 1-3 óráig népi tánc, ének és játék, 3-5 egészségtan, 5-7 óráig szünet, 7-9 óráig társas összejövetel.

November hó 28-án 8.30-10 óráig énekoktatás, 10-11.30-ig népbilógiai kérdések megvitatása, du. 1-3 óráig népiünnepély rendezésének megbeszélése, 3-5 óráig előkészítés társas összejövetelre, 7-9 óráig társas összejövetel.

November hó 29-én 8.30-10 óráig énekoktatás, 10-11.30 óráig a német telepítéstörténelem ismertetése, 1-3 óráig a gyermek helyes nevelése és foglalkoztatása, 3-5 óráig szabadterén való játék és ének, 7-9 óráig társas összejövetel.

November hó 30-án 8.30-10 óráig énekoktatás, 10-11.30 óráig a német telepítéstörténelem folytatása, 1-3 óráig dolgozat a leányok részére (mi tetszett legjobban a tanfolyam előadásaiából), 3-5 óráig előkészítés a záróünnepélyre, 7-9 óráig záróünnepély.

Mintegy előreláthatólag a járás, sőt valószínűleg a vármegye egyéb gócpontjain is hasonló tanfolyamok fognak tartatni, mielőtt a fenti jelentés ügyében érdemileg intézkednék, kérem Méltóságod szíves utasítását.

Pécsvárad, 1941. november hó 4.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 1401a, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 682/1941.

122.

Szám: 5502/1941

A villányi járás főszolgabírájától

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetsége által f. évi november hó 18–22. napján a vókányi helyi csoportnál rendezett leányvezető tanfolyam.

Hiv. szám: 672/főisp. biz 1941.

Bizalmas!

Méltóságos Alispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy engedélyem alapján a Magyarországi Németek Szövetsége Vókányban, a helyi csoport helyiségében f. évi november hó 18. és 22-e közti napokban leányvezető oktató tanfolyamot tartott. A tanfolyamon Beremend, Hercegszentmárton, Illocska, Ivánbattyán, Ivándárda, Kisbudmér, Kiskabfalva, Kiskassa, Lapáncsa, Lippó, Magyarbóly, Nagybudmér, Németmárok, Németpalkonya, Pécsdevecser, Újpetre, Sároka, Vókány, Villány, Villánykövesd és Virágos községekből is részt vettek és 1 pécsi leány.

A tanfolyamprogramja megnyitó ünnepéssel kezdődött, a nemzeti Hymnusz és utána a „Seid gegrüßt” című német dal⁶⁹⁶ elénekelésével, és a program teljesen az engedélyező véghatározat szerint minden zavaró incidens nélkül folyt le.

A tanfolyam előadói voltak: Ondreykovics Mária pécsi és Pipus Borbála baranyaszentistváni lakosok, akik a német népi öntudatról, a német népcsoport telepítésének történetéről beszéltek. Előadásokat tartottak az egészségügy keretében illő dolgokról, a házassággal kapcsolatban a korai és a rokoni házasságok hátrányairól. Népbiológiai kérdésekről is beszéltek és a mai háborúval kapcsolatban a német katonai erényekről, a hősiességről.

A gyermeknevelésről is tartottak előadást. A tanfolyam keretén belül szavazatok és énekszámok is voltak. Ismertette lett Hitler Adolf életrajza és a „Mein Kampf”⁶⁹⁷ című munkájának egyes részei.

A záróünnepélyen a nemzeti Hymnust, a „Seid gegrüßt” és „Deutschland, Deutschland über alles” című dalt⁶⁹⁸ énekelték és ezzel a tanfolyam f. évi november 22-én befejeződött.

Villány, 1941. évi november hó 30-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1941.

⁶⁹⁶ „Legyetek üdvözölve, német testvérek!” – A magyarországi németek 1918-ban keletkezett, mai napig himnuszaként használt dala, Ernst Imrich szövegével és Ludwig N. Hackl zenéjével.

⁶⁹⁷ Hitler a müncheni puccskísérlet miatti landsbergi börtönfogságban diktálta le a programadó írásának, a *Mein Kampf*, magyarul *Harcom* első kötetét, amely 1925-ben jelent meg, majd szabadulása után napvilágot látott a második kötete is.

⁶⁹⁸ Birodalmi német himnusz.

123.

Magyarországi Németek Szövetsége
Budapest, VI. Lendvay utca 2.
Telefon: 121-544, 122-073, 122-153, 124-942

Budapest, 1942. február 14.

A völgyeségi járás
Nagyságos Főszolgabírójának

Bonyhád

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Tisztelettel bejelentjük, hogy Szövetségünk titkárnői Ondreykovicz Marianna és Eiter Aliz pécsi lakosok, Bonyhád község és környékének, helyi csoportjaink leányvezetőinek részére a bonyhádi helyi csoport helyiségében oktató tanfolyamot fognak rendezni.

A tanfolyam programja a következő:

Márc. 9-én. ½ 9–9-ig reggeli ünnepély, 9–10-ig ének oktatás, 10–12-ig helyesírás gyakorlása, du. 1–4-ig történelem vagy egészségügy, 4–5-ig torna, 5–6-ig háztartástan és kertgazdasági kérdések ismertetése, este 7–9-ig társas összejövetel.

Márc. 10-én. ½ 9–9-ig reggeli ünnepély, 9–10-ig ének, 10–12-ig a német nép telepítéstörténetének ismertetése, du. 2–4-ig ünnepély rendezésének az ismertetése, 4–5-ig népi táncok betanítása, este 7–9-ig társas összejövetel énekkel és tánccal.

Márc. 11-én. ½ 9–9-ig reggeli ünnepély, 9–10-ig ének, 10–12-ig a nép biológiai kérdések megvitatása, du. 2–4-ig torna, 4–5-ig dolgozat a leányok számára: mi tetszett a legjobban a tanfolyam előadásából, este 7–9-ig záróünnepély.

Tisztelettel kérjük Nagyságos Főszolgabíró Urat, hogy ezen bejelentésünket tudomásul venni, és erről Szövetségünket értesíteni szíveskedjék.

Kiváló tisztelettel:
[aláírás]
orsz. törzsvezető

Forrás: MNL TML, IV 417a, Völgyeségi járás főszolgabírójának iktatott iratai, 866/1942.

124.

M. Kir. Rendőrség Pécsi Kapitánysága
7/1942. biz. szám

Tárgy: Helyzetjelentés
V. sz. 17.900/1941. VII. res.
Szigorúan bizalmas!

Nagyméltóságú

M. Kir. Belügyminiszter Úr!

Az 1942. évi január havi állapotnak megfelelő politikai helyzetről jelentésemet tisztelettel a következőkben terjesztem elő: [...]

A legnagyobb tevékenységet az ifjúsági mozgalom vezetője, Kriszt János Zrínyi u. 5. sz. a. lakos folytatja. Az ő hivatása, hogy Baranya, Tolna és Somogy vármegyék német népcsoportjainak az ifjúsága számára vezetőket képezzen ki. Ilyen kiképzés úgy a férfi, mint a női ifjúságra vonatkozólag állandóan folyamatban van. [...]

Pécs, 1942. évi február hó 7-én

A kapitányság vezetője:
[aláírás]
főkapitány-helyettes

Forrás: MNL BML, IV 1401a, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 21/1942.

125.

M. Kir. Rendőrség Pécsi Kapitánysága
7/1942. biz. szám

Tárgy: Helyzetjelentés
V. sz. 17.900/1941. VII. res.
Szigorúan bizalmas!

Nagyméltóságú

M. Kir. Belügyminiszter Úr!

Az 1942. évi február havi állapotnak megfelelő politikai helyzetről jelentésemet tisztelettel a következőkben terjesztem elő: [...]

Nemzetiségi mozgalmak

A Volksbund szervezkedésében bizonyos mérsékelt irányzat tapasztalható. Bizalmas értesülésem szerint ez a megnyilvánulás részint a harctéri események alakulásában leli magyarázatát. Hozzájárul ehhez az a körülmény is, hogy az SS-alakulat számára történő toborzásokra való jelentkezés Baranyában és általában a Dunántúlon nem elégítette ki a Volksbund igényeit.

Pécssett a Volksbund tevékenysége elsősorban a vidéki szervezkedés irányításában, az ifjúsági mozgalom vezetésében és a gazdasági megalapozásában nyilvánul meg. Az irányítás a már több ízben jelentett keretben folyik. Az ifjúsági mozgalom megszervezése ezidáig elsősorban fiúkra irányult. Központja a Zrínyi u. 5. sz. a. otthon. Vezetője Kriszt János. Újabban a leányifjúság megszervezésére is kiterjesztették a mozgalmat. A szervezés a Mátyás Flórián u. 4. sz. a. helyiségben Andrejkovics Marianne⁶⁹⁹ kerületi leányifjúsági vezető parancsnoksága alatt folyik. Itt február hó 14-től 23-ig leányvezető oktató tanfolyamot tartottak a járási helyi csoportok leányvezetői számára. [...]

Pécs, 1942. évi március hó 7-én

A kapitányság vezetője:
[aláírás]
főkapitány-helyettes

Forrás: MNL BML, IV 1401a, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 49/1942.

126.

M. Kir. Rendőrség Pécsi Kapitánysága
7/1942. biz. szám.

Tárgy: Helyzetjelentés
V. sz. 17900/1941. VII. res.
Szigorúan bizalmas!

Nagyméltóságú

M. kir. Belügyminiszter Úr!

Az 1942. évi március havi állapotnak megfelelő politikai helyzetről jelentésemet tisztelettel a következőkben terjesztem elő: [...]

Nemzetiségi mozgalmak:

Pécssett csak egyféle nemzetiségi mozgalom, a nagynémet (pángermán) mozgalom van. A baranyavármegyei német nemzetiség túlnyomó része a Volksbundban tömörült. A Volksbund irányító szervei Pécsről intézik a mozgalmat. Az irányítás a már ismételtelen jelentett keretben és szervek által folyik.

A Volksbund ifjúsági vezetősége központi utasításra minden hónapban ifjúsági vezetői tanfolyamot tart. Február hónapban a lányok számára tartottak ilyen tanfolyamot. Március hó 29-től április hó 4-ig pedig fiúvezető oktató tanfolyamot rendeznek a Volksbund diákokotthonában, a Buzássy Ábel u.⁷⁰⁰ 16. sz. alatti székházukban. A tanfolyam ideológiai nevelést céloz. Anyaga részint elméleti, részint különböző gyakorlatok elsajátítása.

⁶⁹⁹ Helyesen Ondreykovics.

⁷⁰⁰ Ma Bornemissza utca.

A Volksbund országos vezetősége március hó elején felhívta a helyi vezetőséget, hogy a testi hiányosságban szenvedő párttagokról, valamint a zsidókról mielőbb statisztikai kimutatást küldjenek. [...]

Pécs, 1942. április 4.

A kapitányság vezetője:
[aláírás]
főkapitány-helyettes

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 65/1942.

127.

A völgyeségi járás
Nagyságos Főszolgabírájának

Bonyhád

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

[...]

Továbbá bejelentjük, hogy a Német Ifjúság vezetői és vezetőnői részére f. hó 22. és 23-án tanfolyamot tartunk. A tanfolyam tárgya: kézimunka, ének és népi táncok betanítása. A tanfolyam reggel 8 órától este ½ 11-ig tart. Moritz Márton és Faik Hermína bonyhádi lakosok vezetik.

Kérjük Nagyságos Főszolgabíró Urat ezen bejelentésünket tudomásul venni és téli segélyakciókra vonatkozó gyűléseinket úgy mint a kézimunka-tanfolyamokat engedélyezni szíveskedjék.

Maradunk kiváló tisztelettel

Bonyhád, 1942. okt. 20.

Kungl Jakab

Forrás: MNL TML, IV 417b, A völgyeségi főszolgabíró iktatott iratai, 4673/1942.

VI.

A NÉMET IFJÚSÁG NEVELŐTEVÉKENYSÉGE

Közösségi estek – világnézeti nevelés

128.

Böss Fülöp: A népi ifjúság céljai és feladatai

Népi történelmünk egyedülálló döntése előtt állunk. A népiségi életrend szolgálatában álló világos szándékok és igazságos követelések sem az anyaországnak, sem népünk érdekeinek nem okoznak kárt. Elhatározásunk népünk örökös törvényein nyugszik. Minden egyén népközösségünk öntudatos tagjává vált. A törvény, amelyet népünk tagjainak ezrei előtt a közösség minden tagjára nézve kötelezőnek nyilvánítottak, népünk zászlajára tett egyértelmű eskü. [...]

A népi ifjúság ezekben a történelmi napokban sorosan állt népünk tagjai mellett. A az öntudatra ébredt népi ifjúság dörgedelmes „Éljen a győzelem” kiáltása végérvényesen megpecsételte ezt a fejlődést. A népi céljaink győzelmébe vetett hit az öntudatra ébredt népi ifjúság fellépése nyomán számunkra és mindenki számára meggyőződéssé vált.

Egyszer és mindenkorra elmúltak azok a vigasztalan évek, amikor ifjúság nélküli népként léteztünk. *Az ifjúság részese lett néppé válásunk minden inségének és gondjának, sorskérdéseinek, pompás nekibuzdulással fogott munkához, vállalt áldozatot és szolgálatot a népért.*

Örökre elmúlt az az állapot, amikor még pár évvel ezelőtt ifjúságunk temetői csendeségre és szemlélésre ítéltetett. Népi ifjúságunk a születési, nevelésből és képzésből fakadó előregedett osztálykülönbségeit levetette, örökre száműzte a gazdag és a szegény közötti választóvonalat. A foglalkozásbeli különbségek soha többé nem lesznek a nevetséges kasztszellem forrásai. *A népi német ifjúság zárt közösségé vált. [...]*

A változásnak jönnie kellett. *A népi ifjúság felemelkedett.* Morajló viharként hatolt kiáltásunk minden faluba: *német ifjúság ébredj! S öntudatra is ébredt! Faluról falura gyülekezik. Az ifjúbajtársi szövetség megszületett. [...]*

Belső lényében újraformáltan, magatartásában és jellemében a népi ideáloktól áthatva bajtársias zártásra lett. Lelkesedése jogos, mert szemléletében tiszta, hűségesen követ, és az önfeláldozásig szolgálatra kész. *Népi német ifjúságunk erényei a következők: kötelességteljesítés, bajtársi érzés, önkéntesség a betagozódásban és a szolgálatkészségben.* Az ifjúbajtársak e szellem nyomán létjogosultsággal bíró közösségé váltak. [...]

Az ifjúbajtársak első parancsolata a még kívülről álló bajtársak öntudatra ébresztése. Népi ifjúságunk utolsó tagjának is joga van arra, hogy ifjúbajtárs legyen, és igényt formálhat arra, hogy ehhez a természetes közösséghez tartozzon. Az ifjúbajtársak akkor teljesítik kötelességüket, ha ők képezik a teljes ifjúság keretét. [...]

A népiség gyakorlati védelme a fiatalos falusi közösségeinkben kezdődik. A népünket minden más néptől megkülönböztető örökös értékek az ifjúság védelmét élvezik. Az ősapák hagyományait, melyek a nép szokásaiban és jellemében csapódnak le, az ifjúság buzgalommal ápolja, s ahol letűntek, ismét életre kelti őket. Az év népiségi szempontból ezekben a helyhez és időhöz kötött szokásokban ölt testet. A szokások őseink örökös figyelemre méltó hívását jelentik. [...] Amikor hagyományainkat továbbvisszük, folytonosan átéljük népi történelmünket. Ifjúságunknak azonban ez is a célja. A népdal népi lelkületünk túlcsurgó nyelvét jelenti. [...]

A falusi bajtársi közösség egy népi eredetű közösségi forma. Ebben a keretben ifjúságunk első alkalommal került a népi bajtársiasság bűvkörébe. A bajtársak jóban rosszban, szükségben és gondok közepette, szóval és tettel örökre egybefonódnak. A falusi bajtársi közösség a népközösség kiindulópontja. [...]

A népi ifjúság nem öncél. Az ifjúbajtársak képezik a népi mozgalom gerincét, és mélyebb értelemben a nép jövőjét. [...]

Forrás: Jungkamerad. Das Blatt der Volksdeutschen Jugend Ungarns, 1939. január, 2–3.

129.

Olvasd és add tovább!

A példátlan nagy német győzelmek bebizonyították tökéletesen, hogy nem fennhéjázás azt mondani, hogy a világ első fajtája a német.

Ehhez a fajtához tartozni büszkeség. Ehhez a fajtához tartozni előny. Magyarországon sok a német, a magyarosított német, a nagy részben német származású. A nagy Német Birodalom kebelébe tartóznak tekint, aki nem vesztette el német tudatát.

Még nem késő! Vizsgáld meg a családfádat. Érdeklődj magad körül. Kezd meg, vagy folytasd a munkát.

Ha német neved van és árja vagy: a németekhez tartozol.

Ha német neved volt és árja vagy: a németekhez tartozol.

Ha szüleidnek vagy felmenőidnek német neve volt: a németekhez tartozol.

Ha felmenőid között német volt és te önmagadban tudatosítod ezt a német eredetet: a németekhez tartozol.

Légy német tudatos!

Néhány évtizednyi vagy évszázadnyi magyar lét nem pusztította el német véredet.

A német származású vagy német-tudatos magyar állampolgárokra nagy és kevély feladat vár.

Végezd el magad személyében a visszatudatosítását!

Végezd ugyanezt a családotban!

Végezd ugyanezt ismerőseidnek és barátaidnak körében!

Európában csak arra vár nagy szerep és szép jövő, aki a németekhez tartozik.

Légy a németek vértestvére!

Légy a németek szellemi testvére!

Légy lelkedben német!

Készülj az órára!

A kis országok önállóságának ideje elmúlt. A magyar függetlenség romantikus álma szét fog foszlani amúgy is. Délkelet-Európa a Nagy Német Birodalomhoz fog tartozni.

Olvadj be testben és lélekben, örömben és munkában, nyelvben és kultúrában a Nagy Német Birodalomba!

Figyeld, hogy ki ellenség. Az úgynevezett magyar önállóság gondolatát csak Anglia és Franciaország fizetett emberei hangoztatják. A kis ország függetlensége Chamberlain⁷⁰¹ ötlete és gondolata. Chamberlain ellenség, nézzed, milyen sorsa juttatta a lengyeleket.

Légy német-tudatos!

Ehhez a fajtához tartozni büszkeség. Ehhez a fajtához tartozni előny!

[dátum nélkül]

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

⁷⁰¹ Neville Chamberlain (1860–1940) – brit konzervatív politikus, 1937 és 1940 között Nagy-Britannia miniszterelnöke, a náci Németországgal szembeni előzékeny politika legfőbb képviselője.

130.

M. ki. pécsi IV. csendőrkerület

Bonyhádi órs.

95. szám.

kt. 1939.

„Volksbund der Deutschen in Ungarn”⁷⁰²

cikói helyi csoportjának magatartása

Főszolgabíró Úrnak

Bonyhád, 1939. december 29.

Bonyhád

Cikó községben a Magyarországi Németek Szövetségének helyi ifjúsági csoportja a 72. házszám alatt a tek. cím által engedélyezett egyesületi helyiségben hetenként háromszor, hétfőn, csütörtökön és szombaton tartanak összejövetelt.

Bizalmas megállapítás szerint az ifjúsági csoport, nem a szövetség alapszabályai szerint működik, hanem összejövetelük alkalmával állam- és nemzetellenes munkát fejtenek ki. Ruhájukra horogkeresztes jelvényt tűznek ki. Nők és férfiak erkölcstelenkednek. Általában az összejövetelüknek nem kulturális, hanem politikai célja van.

Cikó községben értesültem még, hogy régebben megszűnt M.N.N.E.⁷⁰³ cikói helyi csoport helyiségben lévő és a szövetség tulajdonát képező ingóságokat (asztal, pad, szék, könyvtár) a helyi csoport megszűnésekor, 1936-ban az akkori vezetők lakásukon elrejtették és a budapesti szövetség által kiküldött megbízottnak azt mondták, hogy a helyi csoportnak (fiók egyesületnek) nincsen semmi felszerelése. Most a Magyarországi Németek Szövetsége cikói helyi csoportjának megalakulása alkalmával az új helyiségüket ezen felszereléssel rendezték be.

Mivel alapszabállyal működő megengedett egyesületről van szó, ez ügyben nyomozást nem folytattam.

A Magyarországi Németek Népművelődési Egyesületének kárára lopás, vagy más bűncselekményt látok fennforogni, ennél fogva a jelenleg működő „Volksbund der Deutschen in Ungarn” cikói helyi csoportja ellen a vizsgálat megindítását tartom szükségesnek és javasolom.

[aláírás]

Magyarországi Németek Szövetsége, Budapest, VI. Lendvay utca 2.

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 217/1940.

⁷⁰² Magyarországi Németek Szövetsége – Volksbund.

⁷⁰³ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület.

131.

M. kir. IV. csendőrkerület

B. 9/6. szám

1941

4. nyomozó alosztály

Nagykozárón ifjúsági ének- és táncanfolyam

BIZALMAS

Méltóságos

Főispán Úrnak

Pécs, 1941. március 11.

Pécs

Nagykozárón (Baranya vm.) 1941. március 7–9-én hatósági engedély alapján tartott V.D.U. ének- és táncanfolyamot Sulzer Mihály, Hofecker Henrik, Erli József és Röder Erzsébet tartották a Hergenröder-féle vendéglőben. [...]

Sulzer Mihály a következő szónok az alábbi beszédet mondotta:

Látja, hogy a német ifjúság azon az úton halad, amely utat vezérük, Hitler Adolf részükre kijelölt. Ez az ifjúság nemzetiszocialista szellemben biztosan halad a győzelem felé.

Ennek az ifjúságnak vihar és harc kell, mert a viharban és harcban talál egymásra és lesz erőssé. Amely ifjúság nem ismeri fel az új eszmét, az új világrend szavát, az elveszett és nem lesz létjogosultsága. A hazai német ifjúság sajnos cselekvőleg nem segítheti német katona testvéreit élet-halál-harcában, mert ezt a körülmények nem engedik. Ennek az ifjúságnak ezért meg kell mutatni, hogy tud harcolni, ezt a harcot a népiségért itt kell megvívni. Ez az ifjúság harcolni fog. Bekopogtat minden német ajtón és addig nem nyugszik, míg német nem lesz, ami volt és vigyázni fog arra, hogy ami jelenleg német, az is maradjon.

A csúf és hazug renegát és asszimilált svábaink Afrikába akarnak bennünket telepíteni. Ez hülyeség! Ehhez 3 feltétel szükséges, és pedig: 1. Hitler akar-e telepíteni bennünket? 2. A magyar kormány elenged-e bennünket? 3. Mi menni akarunk-e? Mi nem akarunk és nem is fogunk innen elmenni, mert jogunk van itt maradni azon oknál fogva, hogy az elhalt őseinket nem tudjuk magunkkal vinni, azok nélkül pedig nem megyünk.

Sokan azt mondják, mit akarunk, hisz Magyarországon vagyunk és magyar kenyeret eszünk. Ez nevetséges. Mi nem magyar kenyeret eszünk, hanem német szántotta, termelte, német vérrel és verejtékkel öntözött német kenyeret eszünk. És tudják meg azok, akik ezt mondják, hogy az a föld, amelyet német ember szánt és munkál, az német föld.

Beszéde végén összetartásra és munkára buzdította az ifjúságot. [...]

A szabadságon lévő nyomozó alosztályparancsnok helyett:

[aláírás]

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 259/1941.

132.

Hegyháti járás főszolgabírája

5/eln. 1941

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetségének
egyházaskozári helyi csoportjában Kriszt János mágocsi
tagozat vezetője által megtartott megbeszélés

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

A tárgyban jelzett megbeszélésen a kiküldött szövetség által kiadott „Die Fahne ist mehr als der Tod”⁷⁰⁴ című kiadványt magyarázta meg, aminek során kijelentette, hogy ily tartalmú „Schulungsbriefet”⁷⁰⁵ fognak minden hónapban kiküldeni. A gyűlés megkezdése előtt a megjelentekkel német hazafias dalt énekeltek, azután pedig rátért a Schulungsbrief ismertetésére és ennek során a nemzetiszocializmus lényegét ismertette megjegyezve, hogy ez tulajdonképpen nem párt, hanem világnézeti egyesülés, amely a zsidókat és a liberalizmus híveit kizárja soraiból és amelynek minden öntudatos németnek tagjává kell lennie. Ez a párt nem ismer különbséget tag és tag között, csak azt várja el minden tagjától, hogy a közösség javára a tőle telhető legjobbat produkálja. A nemzetiszocializmus nem a folytonos „Sieg Heil”⁷⁰⁶ és „Heil Hitler”⁷⁰⁷ kiáltásával merül ki, mert a legtöbbet és a lehangosabban kiabálók a leghitványabb németek lehetnek, hanem a legnagyobb erő kifejtésében a köz javára. Ehhez egészséges test és erkölcsi tisztaság szükséges. A nemzetiszocializmus megköveteli másoktól a megbecsülést, de megbecsül más nyelvű polgárokat is és a megbecsülést is csak akkor követelheti, ha ő viszont másokat is megbecsül. Beszéde során vázolta a helyi csoportvezetők kötelességeit és kiemelte, hogy a jó helyi csoportvezetőnek kötelessége a tagokat minden tekintetben a jóra és arra serkenteni, hogy tőlük telhetőleg a legjobbat teljesítsék a köz érdekében, mert ez a jó csoportvezető és nem az, aki minden csomón kákát keres és ténykedése a jegyzővel és az előjárókkal való folytonos civódásban merül ki. Felhívta a megjelenteket a magyar nyelvű lakossággal való jó viszony fenntartására. Arra a felvetett kérdésre, hogy hogy lehet valaki jó német, ha nem Németországban van, megjegyezte, hogy bárhol lakik is a német, a nagynémet népcsaládhoz tartozik vérségi kötelék szerint. Törekedjenek, hogy rendesen és tisztességesen viselkedjenek, mert minden egy német által elkövetett kilengést nem az egyén, hanem a németiség terhére írják. Ezek után a gyűlés bezárásul felhívta a jelenlévőket, hogy kiáltanak háromszoros „Heil”-t Magyarország kormányzójára, dr. Basch Ferencre és Hitler

⁷⁰⁴ „A zászló több, mint a halál” – A Hitlerjugend-induló refrénjének egyik sora, amely egyúttal a HJ egyik legfőbb ars poeticájának is tekinthető.

⁷⁰⁵ Oktatólevelek.

⁷⁰⁶ „Éljen a győzelem”.

⁷⁰⁷ „Éljen Hitler”.

Adolfra, aminek megtörténte után egy hazafias német dal egy versszakát énekeltek el. Ezek után a gyűlést feloszlatta.

Sásd, 1941. évi május hó 14-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 300/1941.

133.

31/eln. 1941. szám

A dárdai járás főszolgabírájától

Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése

Rendelet száma: 544/főisp. biz. 1941

Szigorúan bizalmas!

Méltóságos Főispán úr!

Pécs

[...]

Az elmúlt hónapban a Kulturbund⁷⁰⁸ igen élénk tevékenységet fejtett ki. A körzetvezetők állandóan járták a német nemzetiségű községeket és házról-házra szervezték a mozgalmakat úgy, hogy a sok vegzatura miatt a komolyabb polgárok azzal a gondolattal foglalkoznak, hogy kilépnek a Kulturbundból. Különösen nagy agitációt fejt ki Birnbauer Vilmos dárdai nyomdatulajdonos, aki egyébként feleségével otthon szerbül beszél.

A szervezkedési mozgalmat részben dr. Mischung Konrád mohácsi ügyvéd, részben pedig az Eszéken állomásozó német S.S.-alakulat propagandafőnöke irányítja.

A féktelen propaganda következménye volt, hogy a német nemzetiségű községi előjárók és képviselő-testületi tagok ezen tisztségükről lemondtak. [...]

A laskói csendőrs jelentése szerint dr. Mischung Konrád a gyűlésen többek között a következőket mondotta: Mi németek elindultunk azon az úton melyet megkezdünk a volt Jugoszláviában és ne feledjétek, hogy ahol német ember él, az a föld Németországot jelenti. Ha Horthy Magyarország kormányzója azt akarja, hogy mi németek lojálisak legyünk Magyarországgal szemben, akkor nekünk jogot kell adni, mint a magyarnak, mert mi germánok vagyunk és a kultúrát mi hoztuk Magyarországra, tehát mi joggal felettük érezzük magunkat. [...]

⁷⁰⁸ A jugoszláviai Schwäbisch-Deutscher Kulturbundról, vagyis a Sváb-Német Kulturális Szövetségről van szó, amely a területviasszacsatolások után egy ideig még ezen a néven működött, s csak később, 1941 novemberében integrálódott a Volksbundba.

A karancsi Kulturbund vezetője Klug rádióügynök utasítást adott a leventeköteles ifjúságnak, hogy a leventefoglalkozásokon nem tartozik részt venni. Ez ügyben a dárdai leventeparancsnokot utasítottam, hogy a szükséges lépéseket haladéktalanul tegye folyamatba. [...]

A Hitler-Jugend⁷⁰⁹ Laskafalu községben fejt ki nagyobb tevékenységet és ennek látható jele képpen az ottani szlovén származású, egyébként nagyon becsületes papi életet élő Szekula István plébánost teszi gúny tárgyává és a közelmúlt napokban is a csatolt falragaszt⁷¹⁰ tették a plébánia kapujára. Nevezett plébános ezzel mit nem törődik, teljesen visszavonultan végzi papi funkcióját.

Dárda, 1941. évi november hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 1941.

134.

31/eln. 1941. szám

A dárdai járás főszolgabírájától

Tárgy: német nemzetiségi mozgalom ellenőrzése

Rendelet száma: 544/főisp. biz 1941.

Szigorúan bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Tárgyi ügyben a jelentésemet tisztelettel az alábbiakban terjesztem elő:

Az elmúlt hónapban a Kulturbund igen élénk tevékenységet fejtett ki. A körzetvezetők állandóan járták a német nemzetiségű községeket és házról-házra szervezték mozgalmukat. [...]

A szervezkedési mozgalmat részben dr. Mischung Konrád mohácsi ügyvéd, részben pedig az Eszéken állomásozó német SS-alakulat propaganda főnöke irányítja. [...]

A gyűlésen [Albertfaluj] felszólalt dr. Basch Ferenc és dr. Mischung Konrád. A laskói csendőrség jelentése szerint dr. Mischung Konrád a gyűlésen többek között a következőket mondotta: Mi németek elindultunk azon az úton, melyet megkezdtünk a volt Jugoszláviában és ne feledjétek, hogy ahol egy német ember él, az a föld Németországot jelent. Ha Horthy Magyarország kormányzója azt akarja, hogy mi németek lojálisak legyünk Magyarországgal szemben, akkor nekünk több jogot kell adni, mint a magyarnak, mert

⁷⁰⁹ Minden bizonnyal a DJ-ről van szó, nem a birodalmi Hitlerjugendről.

⁷¹⁰ A falragasz már nem található meg az iratban.

mi germánok vagyunk és a kultúrát mi hoztuk Magyarországra, tehát mi joggal felettük érezzük magunkat. [...]

Dárda, 1941. november 3.

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Alispáni elnöki iratok, 1941.

135.

Hegyháti járás főszolgabírája
1/eln. 1941

Tárgy: a német nemzetségi mozgalom megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Mágocsón 2 tanfolyamot tartottak és pedig egyet a környékbeli községi fiúvezetők, egyet pedig a leányvezetők részére. A tanfolyamokon a megjelent fiúkat és lányokat tornára, énekekre és táncokra tanították. Elméleti oktatást csak a leányok kaptak, az is azonban egész primitív előadás volt. Ugyanis a kiszemelt előadókat ismeretlen ok miatt nem küldték le a központból.

Mágocsón hetenként háromszor tartanak összejeveteleket a Heimban⁷¹¹ és pedig külön felnőttek, a leányok és a fiúk részére. Ezen összejeveteleken a jelenlévők énekelnek, felolvasásokat hallgatnak és rádióval szórakoznak. [...]

Sásd, 1942. évi január hó 2-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 817/1942.

⁷¹¹ Egyesületi otthon.

136.

Veszprém járás főszolgabírája
1029/942

Magyarországi Németek Szövetsége Városlód és Csehbánya községekben február hó 8–9., 11–12. napjain az ottani német házban a helyi csoport ifjúsága részére előadássorozatot óhajt tartani. Beszélni fognak Salamon Gréte és Preidl Gottfried veszprémi lakosok. Tárgysora: Nemzetiség története, Németiség Magyarországon, Sport.

Véghatározat

A kért előadássorozattal kapcsolatos összejövetelre az engedélyt a kért időben és helyre megadom, azzal, hogy

I. Városlódon II. 8–9-én 8–12 és 14–16 órákor

II. Csehbányán II. 11–12-én 8–12 és 14–16 órákor lesz az előadás.

A tárgysorozattól eltérni, politikával foglalkozni (nem szabad), zárt rendben fel- vagy elvonulni tilos.

A rendfenntartásért kérelmezők és az előadók helyi csoportja felelős.

Hatósági megbízottként Horváth László körjegyzőt küldöm ki azzal, hogy csupán időnkénti ellenőrzést foganosítsa.

Véghatározatom egy példányát kiadom 1.) Magyarországi Németek Szövetsége ifjúsági központját Bpst VI., Benczúr u. 17. 2.) Horváth László körjegyzőt, 3.) a m. kir. csendőrs parancsokságot Szentgál.

Veszprém, 1942. február 2.

[aláírás]
h. főszolgabíró

Forrás: MNL VeML, V. 418a, Városlód nagyközség iratai, 3. doboz, 1490/1943.

137.

Hegyháti járás főszolgabírája
5/biz. 1942

Bizalmas
Tárgy: A Volksbund egyházaskozári ünnepe

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Az engedélyezett ünnepek lefolyásáról az alábbiakat jelentem:

Imhof Ferenc köblényi lakos f. évi április hó 18-án este 9 óra 20 perckor az egyházaskozári helyi csoport helyiségében Lehmann István elnök üdvözlő szavainak el-

hangzása és a Deutschland über alles kezdetű német himnusz, majd a magyar nemzeti himnusz elénekzése után kijelentette, hogy az előadásában a nemzetiszocializmus lényegét fogja fejtegetni. Beszédét azzal kezdte, hogy április hó 20-án lesz 53. éve annak, hogy az akkor Ausztriának a Német Birodalom határához közel fekvő kisvároskájában egy kis gyermek született, aki az idők folyamán óriássá nőtte ki magát és ha azok, akik ma azért imádkoznak, hogy Németország elveszítse a háborút, tudták volna mi lesz e gyermekből, úgy bizonyára egy második Betlehemet rendeztek volna. Ez a gyermek férfiúvá fejlődve végig küzdött, mint névtelen katona, a világháborút és az összeomlás után megkezdte a nemzetiszocializmus tanait hirdetni és annak híveket toborozni. Eleinte csak igen kis számú, üldöztetéseknek kitett, táborával küzdött, de tanai rohamosan terjedtek, míg végre 1933-ban hatalomra jutott. A tan lényege tulajdonképpen a munkának mindenek fölé való helyezéséből áll. Rövid időn belül az összeomlás előtt álló német birodalmat talpra állította és soha nem remélt hatalomhoz juttatta. A nemzetsocializmus nem ismer országhatárokat, hanem azokon túl terjed mindenhol, ahol öntudatos németek laknak, nem vallás-ellenes, mert nem törődik azzal, hogy az egyén milyen rítus szerint imádja az Istent, csak azt követeli meg, hogy minden egyes nemzetiszocialista öntudatos német legyen. Ez a tan nem ismer osztályokat, kasztokat, a munkát becsüli meg mindenek felett, és az egyén csak munkateljesítménye révén emelkedhet ki a tömegeből. A magánvagyon elismeri, de csak abban az esetben, ha az szorgalmas munka és nem spekuláció vagy a konjunktúrának kihasználásának eredménye. Az öntudatos nemzetiszocialista németnek 3 fő tulajdonsággal kell rendelkeznie, szorgalmas munkás, becsületes legyen és kötelességérzéssel rendelkeznie. A társadalmi osztályokat, vallásokat nem az Isten teremtette, ezek emberi alkotások, csak a nép van Istentől. Ha azt akarjuk, hogy megbecsüljenek bennünket, ezt csak az esetben követelhetjük meg másoktól, ha mi is megbecsüljük őket. Ma már nyíltan és önértékesen vallhatjuk magunkat németeknek, mert németnek lenni dicsőség. A nemzetiszocializmus megszünteti a nagy jövedelmi aránytalanságokat és munkája mindenkinek tisztességes megélhetést és jólétet kíván biztosítani. A jó Isten adott nekünk egy vezért kövessük őt és teljesítsük parancsait. Igyekezzünk öntudatos, jó németek lenni. Úgy legyen. [...]

Ezután újból 2 leány szavalata következett, majd egy dal és utána Szandtner József a felmentett körzetvezető jelentkezett szólásra.

Üdvözölte a megjelenteket, hivatkozott rövid körzetvezetői munkásságára és bejelentette, hogy ő is azok közé a fenegyerekek közé tartozik, akik önként beléptek az SS-alakulatba és azért rövidesen távoznia kell, hogy a nagy német birodalmat szolgálhassa és erre nagyon büszke. A németiség az országban rövid idő előtt még üldöztetésnek volt kitéve, a vezetők közül többen szenvedtek németiségükért, de ma már megváltozott a helyzet és minden Magyarországon lakó német felemelt fővel, nyíltan és büszkén vallhatja magát németnek, de csak az számít igazi németnek, aki tagja Volksbundnak, a kívül állók nem számíthatnak a nagy Német Birodalom védelmére és az általa nyújtott előnyökre, különösen pedig azok nem, akik bár német ősöktől származnak, de megtagadták és tagadják német mivoltukat. Ezekkel majd leszámolunk. Azt mondják, hogy akik beléptek az SS-be, azok elveszítik magyar állampolgárságukat és magyar vagyonukat. Majd meglátjuk, mert ha a háború befejeződik és az SS-be állt fenegyerekek visszatérnek majd és rendet fognak teremteni. Az SS-be beálltak vagyona felett a nagy Német Birodalom örökdi.

törvényeket mindig az erősek alkotják, a háború befejezése után pedig Hitler lesz a leg-erősebb, tehát ő fogja a törvényeket diktálni. Európában nincsen helye a zsidóságnak, a háború után ki kell őket majd telepíteni. Azt is mondják, hogy a háború után ki leszünk telepítve. Majd meglátjuk, mi leszünk-e kitelepítve, vagy mások. Ha ki is telepítenek bennünket,⁷¹² nem törődünk vele, mert sorsunkat Hitler intézi, ő pedig csak jót akar nekünk. Németországot nem fogják kiéheztetni, mert az orosz birodalomban elfoglalt területek bőven elfogják látni a német népet. A háború már meg van nyerve. Sok ellensége van Németországnak, vannak, akik azt mondták, hogy Japán a Német Birodalom ellen fog küzdeni, akik azt mondták, hogy a német anyák a vonatok előtt a sínekre feküdtek, hogy ne szállíthassanak katonákat a frontra. Ezek mind propagandahazugságok. A Rosenfeldek, Spitzerek⁷¹³ és strohmannjaik azt mondják, hogy azok, akik a fronton vannak és oda mennek, mind buták és barmok, és a bőrükből kellene a hiányzó lábbeli anyagot pótolni. No, majd ezek a buták és barmok ha visszatérnek a háborúból, majd rendet fognak teremteni. Az SS-ek örülnek és büszkék arra, hogy Hitler zászlója alatt küzdhetünk a Csörccsil⁷¹⁴ (sic!), Rusvelt⁷¹⁵ (sic!) és Stalin egyesülése alatt megszervezett kommunista banda ellen. A harctéren Németország oldalán hősi halált halni dicsőbb, mint ágyban párnák között meghalni. Sokan kérdik, mi lesz, ha Németországot legyőzik, mi azt kérdezzük, mi lesz, ha Németország győz? Sokat kellett nyelnünk, de majd akik visszajönnek, felelősségre fogják őket vonni. [...]

Sásd, 1942. évi április hó 25-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 403/1942.

138.

Az ifjúság is együtt dolgozik. A DJ országos vezetője, Mathias Huber rádióbeszéde

Szerencsések van, hogy olyan időben élhettek, amikor a német nép, a mi szent népünk egy emberként áll ki sorsáért. Tudjátok, hogy ez nem volt mindig így, hogy csak a kemény harc és a keserű szükség kovácsolta össze a népközösséget, amelybe ti már magától értetődően belenőtök. Egy isteni tehetséggel megáldott embernek⁷¹⁶ kellett a német nép számára születnie, hogy az ínségből és az éjszakából a fényre vezesse azt, és ismét erőssé és hívővé tegye azokra a feladatokra, amelyeket a gondviselés rendelt számára. [...]

⁷¹² A kitelepítés kérdését Hitler erre vonatkozó 1939. októberi beszéde és az ebben a kötetben közölt ún. Reimesch-lelvetette fel, sokkot okozva a hazai németiség körében.

⁷¹³ Utalás a zsidó származásúakra.

⁷¹⁴ Winston Churchill (1874–1965) Nagy-Britannia miniszterelnöke.

⁷¹⁵ Franklin Delano Roosevelt (1882–1945) az Amerikai Egyesült Államok elnöke.

⁷¹⁶ Adolf Hitler.

Éppen nekünk, Magyarország német ifjúságának állítattott az a sorsszerű feladat, hogy hidat képezzünk a német anyaország és államnépünk között. Miként is kerülhetnének a népek közelebb egymáshoz, ismerhetnék és becsülhetnék meg jobban egymást, mint ifjúságaik által, amikor a sport- és bajtársi versenyeken megméretik magukat, vagy baráti együttműködésben találják magukat. Ebben a háborúban, amelyben oly nagy a tét, senki sem állhat félre, mindenkinek katonának kell lennie, vagy a fronton vagy odahaza. Különösen a hazai front fog a következő napokban követelmények elé állítani bennünket, melyeket minden körülmények közepette teljesíteni fogunk. [...]

Addig énekeljétek a fiúknak és lányoknak a zászlóról és a hűségről, a hitről és a győzelemről szóló dalainkat, amíg a vér hangjának engedelmeskedve az utolsó is megtalálja útját mihozzánk. A bajtársiasságot szent tüzként vigyétek körbe, égessétek bele minden német szívbe, hogy egész német népünk és mindenek előtt ifjúsága nagy bajtársiassággá olvadjon össze, ahogy a végső győzelemhez méltó.

Forrás: Jugend voran. Zeitung der Deutschen Jugend in Ungarn, 1942. július, 1. szám, 1.

139.

14.683. szám
B.kt. 1942

Budapest, 1942. július 31.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.
Német

Bizalmas érestülés szerint:

Szervezeti hírek:

1.) Dr. Basch Ferenc népcsoportvezető július 13-án töltötte be 41. életévét. A Volksbund központja erre körlevélben hívta fel a helyi csoportok figyelmét és elrendelte, hogy a napot „Heimabendek”-ek⁷¹⁷ keretében kell megünnepelni. Ennek megfelelően a V.D.U.⁷¹⁸ helyi csoportok július 12-én, vasárnap összejöveteleket rendeztek és ezek keretében a helyi csoportvezetők dr. Basch élettörténetét ismertették és érdemeit méltatták. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

⁷¹⁷ Közösségi estek.

⁷¹⁸ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

140.

Tárgy: A „Német Ifjúság” keretében nyáron rendezett iskolai tanfolyamok ellen felmerült panaszok.

39.414/1942. sz.

VI/6. ü. o.

Nagyméltóságú

Dr. nagykállói Kállay Miklós Úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. Miniszterelnök,

B u d a p e s t .

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A Nagyméltóságoddal egyetértésben kiadott 38.997/1942. sz. rendelkezésemre utalással van szerencsém tisztelettel közölni, hogy a szóban levő tanfolyamokkal kapcsolatban az alábbi panaszok merültek fel:

1.) A „Német Ifjúság” Hajóson (Pest vm.) is rendezett ilyen előadássorozatot, annak ellenére, hogy Hajós községben a „Német Ifjúság” helyi csoportja nem alakult meg, s így a 38.997/1942. sz. rendelkezés értelmében ebben a községben ilyen tanfolyam nem lett volna megtartható.

2.) Bikal (Baranya vm.) községben a tanfelügyelő jelentése szerint az ott elhelyezett birodalmi német gyermekek tanítója is tartott a tanfolyam keretében előadásokat.

3.) Az ilyen tanfolyamok általában a tanintézetekre vonatkozó jogszabályok alapján bírálандók el. Több tanfelügyelő jelentése szerint a tanfolyamon a Deutsche Lehrhefte für Jung und Alt I. és II.⁷¹⁹ (évszám és szerző megnevezés nélkül Újvidéken nyomták) c. könyvet, továbbá Wilhelm Kotzde-Kottenrodt: Deutsche Helden und Meister⁷²⁰ c. könyvet is használták, amelyek sem tankönyvül, sem segédkönyvül nincsenek engedélyezve.

4.) A „Német Ifjúság” alapszabályaival ellentétben Törökbálinton, Szigetszentmártonban, és Pilisszentivánon nem népi német gyermekek is részt vettek a tanfolyamon.

5.) A 38.997/1942. sz. rendelkezés csupán azt engedélyezi, hogy Almáskamaráson ilyen tanfolyam szervezhető legyen, arra azonban nem ad engedélyt, hogy a tanfolyam megtartása céljából az ottani állami népiskola egy tanterme igénybe vétessék.

A kir. Főigazgató jelentése szerint Hargitai Gros János, aki a tanfolyamot vezette, az illetékes helyi tanügyi szerveket azzal tévesztette meg, hogy a tanker. kir. főigazgató a tanterem igénybe vételére távbeszélőn engedélyt adott.

Tisztelettel közlöm, hogy a Magyarországi Németek Szövetségének vezetőségét illetékes ügyosztályom útján szóban felszólítottam arra, hogy a fenti panaszok ügyében tartson vizsgálatot és annak eredményét, illetve a vizsgálat alapján tett intézkedéseit jelentse; továbbá arra, hogy a jövőben ilyen kifogásolható magatartástól annál is inkább tartózkodjék,

⁷¹⁹ Német tanfüzetek kicsiknek és nagyoknak.

⁷²⁰ Német hősök és mesterek.

kodjék, mert ezeknek megismétlődése esetében ilyen tanfolyamokra nem lesz módomban engedélyt adni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1942. évi szeptember hó 21-én.

A miniszter rendeletéből:

[aláírás]

miniszteri osztályfőnök.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

141.

A Világnézeti Nevelés Osztályának 1942. évi jelentése

A DMB⁷²¹ munkájának legfontosabb részét ebben az évben a világnézeti nevelés jelentette. Ebben a tekintetben számottevő hiányosságok mutatkoznak, mert leányaink nagyobb része magyar iskolákba jár. Éppen ezért ezt a fogyatékoságot folyamatos tanfolyamokkal kell kiküszöbölni, mivel a fiataljaink mozgalmának nemcsak a fiatalok népiségi és világnézeti nevelése a feladata, hanem – különösen a munka kezdeti stádiumában – az is, hogy az iskolát helyettesítse. Januárban, februárban és márciusban oktatóleveleket tettek közzé, amelyek kiadása azonban nehézségekbe ütközött. Egyszerűbb volt a tanfolyamokat a területekben megtartani. Vagyis összesen 45 képzést tartottak a helyi leányvezetőknek. Ugyanebben az időszakban 92 hétvégi tanfolyammal gondoskodtunk az egyéb vezetői utánpótlásról. A tanfolyamok időtartama kettő és hét nap között változott.

Miután áprilisban megkezdődött a DJ nagy toborzó akciója, és ezért a világnézeti nevelés tanfolyamai a háttérbe szorultak, a nyári hónapokban szüneteltek is. Kizárólag egy felvételi vizsgát készítettek elő a DJ tagjainak. Júniusban ismét megjelent egy oktatólevelek, amely a világnézeti vizsga kérdéseivel foglalkozott.

Éppen ezért a leányok főként azokkal a témákkal foglalkoztak, amelyek a felvételi vizsgán előkerülhettek. Ezek augusztusban kezdődtek, s végül szeptember közepén fejeződtek be jó eredménnyel.

A felvételi vizsga lebonyolítását követően az 1942–43 telére kiszabott terv szerint a lányok harmadik képzése zajlik majd. Ezen a télen azon feladatot tűztük ki magunk elé, hogy minden leányvezetőt, valamint vezető-utánpótlást kiképezzük. A DJ legmagasabb szintű képzőhelye Budapesten nyílt meg, ez a leányvezető-képző iskola az „Erdei otthon” (Waldheimat) nevet kapta. Az iskola tevékenységi körének és feladatainak leírását mellékeljük.

Az egyes területekben a tanfolyamokat a leányvezetők maguk vezetik. Ezeken a hétnapos képzéseken a rajvezetőket és a vezetőjelölteket oktatják. A leánytörzs-vezetők felada-

⁷²¹ Német Leányszövetség – Deustcher Mädelbund, DMB.

ta, hogy a törzsükben lévő csoportvezetőket és vezetőjelölteket olyan hétvégi tanfolyamokon oktassák, amelyek időtartama két nap.

A tél folyamán a továbbiakban minden DMB-tag részt fog venni egy-egy olyan két napos képzésen, amelyet a leánytörzs-vezetők és a csapatvezetők tartanak.

Az irányvonalakat, valamint a feldolgozandó anyagot az LJF⁷²² már kidolgozta, és átadta a mindenkori oktatási vezetőnek. A megtartott tanfolyamok, valamint a résztvevők számáról még nem tudunk pontos adatokat szolgáltatni, mivel azok még nem fejeződtek be.

Sokkal nehezebb az indirekt oktatás ügye. Az LJF tervei szerint kifejezetten a DMB számára egy nyomtatott oktatási levelet kellett volna kiadni. Azonban már az első oktatólevelek megjelenése után technikai nehézségek adódtak. Az állami cenzúra nem engedte az oktatási levelet, vagy csak három hónap után. Vagyis az egész folyamat megakadt. Éppen ezen okok miatt arra kényszerültünk, hogy az oktatási levelet ismét stencilezővel és sokszorosítóval készítsük el. Miután már rendelkezünk saját sokszorosítóval, lehetőségessé válik, hogy az oktatólevelek rendszeresen jelenjenek meg. Ezek négy közösségi est anyagát dolgozzák fel könnyű, érthető formában. (Egy tervet a téli félévben tárgyalandó témákról mellékelünk.) Az oktatólevelekben 2-3 történelmi téma, illetőleg egy jellemneveléshez használható anyag szerepel. A sporttevékenységre és barkácmunkára vonatkozó útmutatók is mindig a részét képezik. Miután a leányaink a télen világnézeti és kulturális oktatásban részesülnek, a nyári hónapokban a testi nevelésre és az egészségre nevelésre kell, hogy nagyobb hangsúly helyeződjön.

Klara Berner
osztályvezető

Szolgálati beosztás a DJ számára az 1942–43-as téli félévre (Leányok)

Október

1. hét (október 18–24.)

Közösségi est: Az első Birodalom⁷²³ vége

Sport

2. hét (október 25–31.)

Közösségi délután (vasárnap): „A föld, amely ezt adta nekünk.”

Barkácsolás: szalmamunkák és anyagállatok

Közösségi est: „Leány légy hűséges”

November

3. hét (november 1–7.)

Barkácsolás: famunkák

⁷²² Országos Ifjúságvezetőség – Landesjugendführung.

⁷²³ A 962 és 1806 között fennálló Német-római Birodalom.

Közösségi est: A török veszély, Savoyai Jenő⁷²⁴ és Ausztria küldetése Délkeleten

4. hét (november 8–14.)

Gyülekezés november 9-e tiszteletére: Az áldozat értelméről

Barkácsolás: kézimunka

5. hét (november 15–21.)

Az ifjúság télisegély-napja 15-én, vasárnap

Barkácsolás: ollóhasználat

Közösségi est: A sajtó jelentősége

6. hét (november 22–28.)

Közösségi est: Poroszország, az eljövendő birodalom lényege

Sport

Barkácsolás: transzparenszek és lámpások

7. hét (november 29. december 5.)

Közösségi est: Betelepítésünk

Barkácsolás: kézimunka

December

8. hét (december 6–12.)

Közösségi est: A gazdasági, szociális és politikai viszonyok a francia forradalom idején

Barkácsolás: fadísztítés

Anyák órája a karácsonyi vásár megnyitása előtt

Sport

9. hét (december 13–19.)

Karácsonyi vásár

Barkácsolás: asztali díszek és fenyődíszítés

Közösségi est: A parasztság mint életfenntartó

10. hét (december 20–26.)

Karácsony

11. hét (december 26. – január 2.)

Közösségi est: Németország (földrajzilag)

Szüli est: Vidám évbúcsúztató (december 31.)

⁷²⁴ Eugen von Savoyen (1663–1736) – német-római császári hadvezér, a törökellenes magyarországi visszafoglaló háborúk kimagasló alakja.

Január

12. hét (január 3–9.)

Barkácsolás: kötés (kesztyű, pacsker⁷²⁵)

Közösségi est: A szabadságharcok, a népek nemzeti öntudatának ébredése

13. hét (január 10–16.)

Sport

Közösségi est: A németiség Magyarországon, 1848-1868

14. hét (január 17–23.)

Közösségi est: Életünk csak a szabadságé

Barkácsolás: kötés

15. hét (január 25–30.)

Sport

Közösségi est: Január 30.⁷²⁶

Február

16. hét (január 31. – február 6.)

Barkácsolás: Papírhajtogatás az aratási óvodák számára

Közösségi est: A Második Birodalom⁷²⁷ létrejötte

17. hét (február 7–13.)

Sport

Közösségi est: Németország Bismarck⁷²⁸ után

18. hét (február 14–20.)

Közösségi délután

Barkácsolás: Népművészet, viselet és kötés

Közösségi est: Hazánk

Szülői est, leányest

19. hét (február 21–27.)

Közösségi est: Az állam lényegéről a történelem folyamán

Sport

⁷²⁵ A magyarországi német körében használatos talp nélküli zoknipapucs.

⁷²⁶ „A nemzeti felemelkedés napja” (Tag der nationalen Erhebung), vagyis az NSDAP hatalomra jutásának napja.

⁷²⁷ Az 1871 és 1918 között fennálló Német Császárság.

⁷²⁸ Otto von Bismarck (1815–1898) – porosz miniszterelnök és német birodalmi kancellár (1862–1890), az egységes Németország megteremtője.

Március

20. hét (február 28. – március 6.)

Közösségi est: A világháború, első rész

Barkácsolás: ütőlabda

21. hét (március 7–13.)

Közösségi est: A világháború, második rész

Sport

22. hét (március 14–20.)

Szülői délután: farsang

Közösségi est: A német hősiességről

Barkácsolás: ugrókötel

23. hét (március 21–27.)

Közösségi est: Nép és faj

Sport

Április

24. hét (március 28. – április 3.)

Barkácsolás: húsvéti koszorú

25. hét (április 11–17.)

tavaszi éneklés

Közösségi est: A Führer⁷²⁹

Barkácsolás: asztali dísz

Sport

26. hét (április 18–24.)

Barkácsolás: húsvéti tojásfestés

Közösségi est: A háború utáni Németország és az NSDAP⁷³⁰ kezdetei

27. hét (április 25.–május 1.)

Sport

Közösségi est: A dunai németek [nemzeti] ébredése

⁷²⁹ Adolf Hitler.

⁷³⁰ Nemzetiszocialista Német Munkáspárt.

Május

28. hét (május 2–6.)

Majális

Barkácsolás: babák

Közösségi est: A munka értéke

29. hét (május 9–15.)

Sport

Anyák napi ünnepség

Június

„Kötelességed, hogy egészséges légy”

Barkácsolás: Természetes játékok

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, 100 398.

142.

A III. Főosztály éves beszámolója az 1942. december 1-től 31-ig terjedő időszakra

Fegyveres-SS-Osztály

A leginkább sebezhető pontja a teljes DJ-nak a világnézeti nevelés. Egyrészt azért, mert a DJ-tagok nagy része kizárólag magyar iskolákba járhat, másrészt pedig azért, hogy ebben a tekintetben csak minimális oktatási anyag áll a rendelkezésünkre. Ezen okokból kifolyólag az előző év oktatási időpontja számunkra már eleve adott volt: egy általános jellegű képzést kellett megvalósítani.

Az SS-akció által, amely állomáshely-vezetőink 90%-át elvitte, az első nagy tanfolyamhullám az újonnan beiktatott állomáshely-vezetőknek szólt. Éppen ezért több mint 50 egyhetes tanfolyamot tartottak. Ugyanebben az időben tartottak további tanfolyamokat az egyéb vezető-utánpótlás számára, akiknek a száma 80 fő körül van. E képzések időtartama nagyon különböző volt, részben hétvégeken, részben azonban hétköznapiokon került rájuk sor. Mivel a DJ-toborzást májusban tartották, a tanfolyamok a nyári munkaidő alatt is szüneteltek. Pusztán egy felvételi vizsgát készítettek elő valamennyi DJ-tag számára, ami ősszel került lebonyolításra. Ősz óta előre elkészített tervek szerint, az egyes szolgálati helyek számára megosztva zajlanak. Budapesten megnyitották a DJ legmagasabb szintű iskoláját, az „Erdei otthon” (Waldheimat). A feladatairól és a tevékenységéről mellékelünk egy beszámolót. A területi tanfolyamokon a csoport vezetőket és vezetőjelölteket, az ifjúsóport-vezetőket és vezetőjelölteket képezték. A tanfolyamot maga a területvezető

tartotta, időtartama 7 nap volt. A rajvezetőknek és az általános vezető-utánpótlásnak – amennyire csak lehetséges – a törzsekben tartanak folyamatosan hétvégi tanfolyamokat.

Ezen kívül minden DJ-tagnak részt kellene vennie egy-egy kétnapos képzésen a tél folyamán, amelyeket a törzsvezető vagy a csapatvezető tart majd. E képzések programját minden iskola számára az LJF⁷³¹ dolgozta ki és adta át a mindenkor iskolavezetőknek. Az indirekt oktatást rendkívül sok technikai nehézség bonyolítja. Az LJF tervei szerint mind a négy tagozat számára (DJv,⁷³² DJ,⁷³³ JM⁷³⁴ és DMB⁷³⁵) külön nyomtatott oktatóleveleket kellett volna kiadni. Azonban ez a szép terv nem valósulhatott meg, mivel az állami cenzúra ezen oktatóleveleket nem engedte át. (A novemberi oktatólevelek október 15. óta – vagyis már több mint három hónapja – a cenzoroknál van, és ezt nem is fogják visszaadni.) Ezért rákényszerültünk, hogy a régi módszereinkkel, stencillel, valamint sokszorosító géppel készítsük az oktatóleveleket. Azonban itt is csak február 1. óta tudunk valamelyest előre haladni, amióta a saját sokszorosítógépünket megkaptuk. Ezekben az oktatólevelekben összesen 4 közösségi est kerül megtárgyalásra, melyekhez többnyire még egy sporttal és egy kultúrával kapcsolatos részt is kapcsolódik.

A vezetőknak a tanfolyamokhoz kis segítséget teremtettünk azáltal, hogy az LJF-nek sikerült a területeknek kisebb könyvtárakat eljuttatni. Mindenesetre ez csak egy kis rész. Ma minden terület könyvtára nagyjából 100 kötetből áll. Azonban ez az egyetlen forrás, ahol a DJ-vezető egyáltalán anyagot gyűjthet a tanfolyamhoz. Ezen kívül az anyag nagy része nem a világnézeti képzéshez kapcsolódik.

Szolgálati beosztás az 1942/43-as téli félévben

Októberi oktatási füzet:

1. hét (18–24.)

Közösségi est: Az első birodalom vége,⁷³⁶ a Német Sporstolgalat

2. hét (25–31.)

Közösségi délután/vasárnap: „A Föld, ami ezt adta nekünk”

Sport

Közösségi est: A hűség a becsület és a tisztesség jele

Novemberi oktatási füzet:

3. hét (1–7.)

Terepgyakorlat

Közösségi est: A török veszély; Savoyai Jenő⁷³⁷⁷³¹ Országos Ifjúságvezetőség.⁷³² Német Ifjúnép = Deutsches Jungvolk, a 10–14 éves fiúkat tömörítő alszervezet.⁷³³ A szűkebb értelemben vett DJ a 14–18 éves fiúkat fogta össze.⁷³⁴ Ifjuleányok Szövetsége = Jungmädelbund, a 10–14 éves lányokat tömörítő alszervezet.⁷³⁵ Német Leányszövetség = Deutscher Mädelbund, a 14–18 éves leányokat tömörítő alszervezet.⁷³⁶ A 962 és 1806 között fennálló Német-Római Birodalom.⁷³⁷ Eugen von Savoyen (1663–1736) – német-római császári hadvezér, a törökellenes magyarországi visszafoglaló

4. hét (8–14.)

Gyűlés november 9-e alkalmából: az áldozatok emlékére⁷³⁸

Sport

5. hét (15–21.)

Az ifjúság télisegély-napja (November 15. vasárnap)

Sport

Közösségi est: A sajtó jelentősége

6. hét (22–28.)

Közösségi est: Poroszország, a majdani Német Birodalom magva

Sport

7. hét (29–5.)

Közösségi est: Betelepítésünk

Terepgyakorlat

Decemberi oktatási füzet:

8. hét (6–12.)

Közösségi est: A gazdasági-társadalmi és politikai viszonyok a francia forradalom időszakában

Sport

9. hét (13–19.)

Karácsonyi vásár

Közösségi est: A parasztság mint a létfenntartó

10. hét (20–26.)

Karácsony (Hohe Nacht der klaren Sterne...)⁷³⁹

11. hét (26–2. január)

Közösségi est: Németország (földrajzilag)

Szüli est: Vidám szilveszter (31.)

Januári oktatási füzet

12. hét (3–9.)

Terepgyakorlat (elmélet)

Közösségi est: A felszabadító háborúk, a nép nemzettudatra ébredése

13. hét (10–16.)

Sorakozó

Sport

Közösségi est: A magyarországi németiség

14. hét (17–23.)

Közösségi est: Életünk csak a szabadságé

Sport

15. hét (25–30.)

Szüli est: január 30.⁷⁴⁰

háborúk kimagasló alakja.

⁷³⁸ Az NSDAP 1923. november 9-i puccskísérlete áldozatainak emlékére.

⁷³⁹ [A fényes csillagok magasságos éjjele] – ismert karácsonyi dal a náci Németországban.

⁷⁴⁰ „A nemzeti felemelkedés napja” (Tag der nationalen Erhebung), vagyis az NSDAP hatalomra jutásának napja.

Februári oktatási füzet:

16. hét (31–6.)

Sorakozó

Sportóra

Közösségi est: A Második Birodalom⁷⁴¹ eltorzítása

17. hét (7–13.)

Sport

Közösségi est: Németország Bismarck⁷⁴² után

18. hét (14–20.)

Közösségi délután

Sport

Közösségi est: Hazánk

19. hét (21–27.)

Közösségi est: Az államiság a történelem folyamán

Terepgyakorlat

Márciusi oktatási füzet

20. hét (28–6.)

Közösségi est: A világháború, első rész

Sport

21. hét (7–13.)

Közösségi est: A világháború, második rész

Terepgyakorlat

Szolgálati beosztás az Ifjúnép számára az 1942/43-as téli félévre

Októberi oktatási füzet

1. hét (18–24.)

Klubdélután: Walter⁷⁴³ és Hildegunde⁷⁴⁴

Sport

2. hét (25–31.)

Sportdélután: Vidám közösségi délután

Sport

Közösségi délután: A hűség a becsület jele

Novemberi oktatási füzet

3. hét (1–7.)

Terepgyakorlat

⁷⁴¹ Az 1871 és 1918 között fennálló Német Császárság.

⁷⁴² Otto von Bismarck (1815–1898) – porosz miniszterelnök és német birodalmi kancellár (1862–1890), az egységes Németország megteremtője.

⁷⁴³ Walter von der Vogelweide (1170–1230) a német minnesang-kultúra és líra legismertebb és legjelentősebb alakja.

⁷⁴⁴ Hildegunde von Schönau (1171–1188) – középkori zárandó, aki később József testvérnek kiadva magát ciszterci-szerzetes lett, s akinek egy lopási ügyben állítólag az Isten anyala bizonyított ártatlanságát.

Közösségi délután: Dietrich von Bern⁷⁴⁵

4. hét (8–14.)

Gyűlés november 9-e alkalmából: az áldozatok emlékére⁷⁴⁶

Sport

5. hét (15–21.)

Az ifjúság télisegély-napja (november 15. vasárnap)

Sport

Közösségi délután: Savoyai Jenő⁷⁴⁷

6. hét (22–28.)

Közösségi délután: A Luftwaffe⁷⁴⁸ hőseiről

Sport

7. hét (29–5.)

Közösségi délután: Hazánk

Terepgyakorlat

Decemberi oktatási füzet

8. hét (6–12.)

Barkácsdélután

Terepgyakorlat

9. hét (15–19.)

Közösségi délután: Németország

Karácsonyi vásár

10. hét (20–26.)

Karácsony (Hohe Nacht: der klaren Sterne)⁷⁴⁹

11. hét (26–2.)

Vidám közösségi délután

Sport

Januári oktatási füzet

12. hét (3–9.)

Terepgyakorlat

Közösség délután: A katonáink téli harcáról

13. hét (10–16.)

Sorakozó

Sport

Közösségi délután: Egy fal vagyunk a Birodalom kapui előtt

14. hét (17–23.)

Közösségi délután: Adam Müller Guttenbrunn⁷⁵⁰

⁷⁴⁵ Az egyik legismertebb középkori német mondaalak, a Hildebrand-ének és a Nibelung-ének is megörökítette.

⁷⁴⁶ Az NSDAP 1923. november 9-i puccskísérlete áldozatainak emlékére.

⁷⁴⁷ Eugen von Savoyen – Savoyai Jenő (1663–1736) – német hadvezér, akinek elévülhetetlen érdemei voltak Magyarországnak török alóli felszabadításában és az ország németekkel való benépesítésében.

⁷⁴⁸ Légierő.

⁷⁴⁹ [A fényes csillagok magasságos éjjele] – ismert karácsonyi dal a náci Németországban.

⁷⁵⁰ Adam Müller-Guttenbrunn (1852–1923) – a temesi bánságból származó író, újságíró, színi író, aki írói életművét

Sport

15. hét (24–30.)

Szülei est: Herbert Norkus⁷⁵¹

Terepgyakorlat

Közös Közösségi est a DJ-vel⁷⁵² (Január 30.)

Februári oktatási füzet

16. hét (31–6.)

Sorakozó

Sport

Közösségi délután: Stephan Ludwig Roth⁷⁵³

17. hét (7–13.)

Sport

Közösségi délután: A szabadság és a mennyország nem jár félemebernek

18. hét (14–20.)

Közösségi délután

Sport

19. hét (21–27.)

Vidám közösségi délután

Terepgyakorlat

Márciusi oktatási füzet

20. hét (28–6.)

Közösségi délután: Jung Siegfried⁷⁵⁴

Sport

21. hét (7–13.)

Közösségi délután: Jakob Hennemann⁷⁵⁵

Terepgyakorlat

22. hét (14–20.)

Szülei délután: farsang

Közösségi délután: Az egész élet harc

Sport

23. hét (21–27.)

Közösségi délután: Az Ifjúnép tagjai hallgatók

a magyarországi németek történetének szentelte, számos romantikus regényt írt ebben témakörben. Legismertebb közülük az 1913-ban keletkezett „A nagy svábvonulás” (Der große Schwabenzug).

⁷⁵¹ A Hitlerjugend mártírja, aki a berlini náci-kommunista harcokban vesztette életét, és ezáltal a Hitlerjugend legfőbb mártírjává vált. Történetét Karl Alois Scherzinger dolgozta fel a Hitlerjunge Quex című regényében, amelyet később megfilmesítettek.

⁷⁵² Német Ifjúság.

⁷⁵³ Stefan Ludwig Roth (1796–1849) – erdélyi szász író, pap, pedagógus és politikus. Az erdélyi szász nemzeti mozgalom vezetőszemélyisége, a nemzetiségi jogok energikus követelője, akit 1849-ben gyakorlatilag hazaárulóként kivégeztek.

⁷⁵⁴ Az ifjú Siegfried a Nibelungen-énekben.

⁷⁵⁵ Johann Jakob Hennemann – Versec védelmezője az 1790–1791-es osztrák-török háborúban, aki alig pár tucat emberrel csellet tartotta távol a több tízezer fős oszmán sereget a vártól.

Sport

Áprlisi oktatási füzet

24. hét (28–3.)

Sorakozó

Vidám közösségi délután

Sport

25. hét (4–10.)

Közösségi délután: [...] ⁷⁵⁶ király

Sport

26. hét (11–17.)

Közösségi délután: A Führer és az ő szülői háza

27. hét (18–24.)

Felvétel és átadási ⁷⁵⁷ ünnepség

Terepgyakorlat

28. hét (25–1.)

Terepgyakorlat

Közösségi délután: Csak egy egészséges testben lakik egészséges lélek

Májusi oktatási füzet

29. hét (2.–8.)

Májális (közösen)

Közösségi délután: Az utolsó öt

Terepgyakorlat

30. hét (9–15.)

Közösségi délután: Tartósan csak a szorgalmasnak van szerencséje

Sport

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, 100 398.⁷⁵⁶ Olvashatatlan szöveg.⁷⁵⁷ A Djv és a JM tagjainak átadása a DJ-nak és a DMB-nek.

143.

A kalocsai járás fősztolgabírájától

95/1943. kig. szám.

Tárgy: A Magyarországi Németek Szöv. bajai körzet-
vezetőségének bejelentése előadások tartása tbn.*Határozat.*

A Magyarországi Németek Szövetségének bajai körzetvezetősége azon bejelentését, hogy Hajós és Nemesnádudvar községekben f. évi január hó 14-, 15- és 16-án a Szövetség ifjúsági tagjai részére az Egyesület helyiségeiben 1.) népiség- és világnézeti ismeret, – figyelembe véve a magyar állammal szembeni hűséget,

2.) ének és népi zene

3.) testnevelésről Daam Lőrinc, Maldacker Hella, Scheibl János és Hess Angéla előadók előadásában előadássorozatot rendezzen tudomásul veszem.

Erről: 1.) A Magyarországi Németek Szöv. bajai körzetvezetősége képviselőjében Beck Mihály hajósi, 2.) Metzinger Menyhért nemesnádudvari lakosokat, 3.) Hajós, 4.) Nemesnádudvar község elöljáróságát tudomásvétel végett értesítem. Hajós és Nemesnádudvar község v. jegyzőjét felhívom, hogy az előadásokon hatósági közegként vegyenek részt.

Kalocsa, 1943. évi január hó 12-én.

[aláírás]
fősztolgabíró*Forrás:* MNL BKKML, IV 903a, Kalocsai járás fősztolgabírájának bizalmas iratai, 14. doboz, 95/eln. 1943.

144.

Kakasd község előljárástól
Szám: 359/1943

Tárgy: Előadások Kakasd és Belac községben

A válaszirat alapjául szolgáló jelentés, megkeresés,
rendelet stb. száma: 495/1943
Mellékletek száma:
Határidő:

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Bonyhád

Tisztelettel jelentem, hogy az engedélyezett előadásokat megtartották, Belacon és Kakasdon az olajosmagvak termeléséről volt szó. Ezenkívül Kakasdon felolvastak egy levelet, mely szerint 4 leány 3 hónapra ki lett zárva a Bundból, mert Mágocson egy vallásos összejövetelen vettek részt. Előadás közben megjöttek nagy üdvözlés és heilolás⁷⁵⁸ közben Márcz György és Lovinusz Gáspár, akik reggel bevonultak hadiszolgálatra, de elbocsátották őket. Lovinusz Gáspár kijelentette, hogy reggel sokan örültek, mert nekik el kellett menni, de az Isten haza segítette megint őket. Márcz György pedig kijelentette, ha megnyerjük a háborút, akkor majd meglátjuk, hogy mit hozott nekünk a Bund és a többiek fognak sírni, de akkor már nem lehet segíteni rajtuk.

Kakasd, 1943. február 12.

[aláírás]
h. jegyző

Forrás: TML, IV 417b, Völgyesi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 495/1943.

145.

Magyar királyi belügyminiszter
Szám: 4038/1943
VII. res.

Tárgy: Magyarországi Németek Szövetsége
(Volksbund) helyi csoportjainak esti összejövetelei
(Ún. heimabendek)

Szigorúan bizalmas

Sürgős

Valamennyi vármegye Alispánjának! A m. kir. rendőrség budapesti és vidéki Főkapitányának!

⁷⁵⁸ Éljezés.

Székhelyeiken

Tudomás, mihez tartás és alárendelt rendőrhatalási szerveinek tájékoztatása céljából értesítem, hogy a Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund) helyi csoportjainak esti összejövetelei (ún. Heimabend)⁷⁵⁹ általában rendőrhatalási bejelentési kötelezettség alá nem esnek.

Ezek az esti összejövetelek azonban nem léphetik túl a szabályszerű egyesületi működés kereteit, azokon tehát csak a helyi csoport tagjai vehetnek részt. Az esti összejövetel (Heimabend) csakis a helyi csoport bejelentett és hivatalosan tudomásul vett egyesületi helyiségében tartható, semmiféle formában sem lehet nyilvános jellege, semmi olyan előadással vagy mulatsággal, zenével, tánccal össze nem köthető, amely a nyilvános gyűlés, vagy a rendőrhatalási engedély alá eső nyilvános mulatság fogalma alá tartozik.

Mivel értesülésem szerint több esetben előfordul, hogy Heimabend keretében egyesek engedély nélkül mozgófénykép előadásokat rendeztek, felhívom, hogy ezt minden esetben akadályozza meg, s a felelős személy ellen a törvényes eljárás megindításáról gondoskodjék. Mozgófénykép-előadások csakis az erre vonatkozó külön jogszabályok által előírt feltételek mellett tarthatók.

Az esti összejövetel (Heimabend) kizárólag a helyi csoport tagjainak esti megbeszélése és egyszerű szórakozás lehet, előre meghatározott és nyilvánosságra hozott műsor nélkül. Az esti összejövetelek tarthatók a hét előre meghatározott napjain, vagy esetenként előzetes összehívás alapján is.

Az esti összejöveteleket a rendőrhatalások tartásuk állandó megfigyelés alatt, s amennyiben azok a felvázolt kereteket túllépik, a felelős személyek ellen a törvényes eljárást indítsák meg. Óvakodjanak azonban attól, hogy az esti összejövetelek megfigyelésének, elbírálásának, vagy az esetleges eljárásnak zaklató jellege legyen.

Budapest, 1943. évi március hó 8-án

A miniszter rendeletéből:
dr. Pásztó Ámon s.k.
miniszteri tanácsos

A kiadmány hitelül:

[aláírás]
irodavezető

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 61/1943.

⁷⁵⁹ Közösségi est.

146.

Az országos ifjúságvezető beszéde a DJ-nak való elkötelezés és átvételi ünnepség alkalmából

Egy évvel ezelőtt egybehangzó hitvallással 80.000 fiú és lány állt a „Német Ifjúság” soraiba. Ma ismét ezrek vannak, akik a zászlónkhoz siettek, hogy hozzánk hasonlóan hűséges bajtársiassággal népünket és hazánkat szolgálják.

Egy év kemény munka és örömteli áldozatvállalás, egy év népi német önfeláldozás áll mögöttünk. Ennek ellenére sem tört össze a „Német Ifjúság”, hanem a sorok még inkább összezártak, az akarat erősebb lett és az egyén ereje ifjú emberek tízezeiben egyesült, és lendületet adott nekünk, hogy valami egyedülállóan nagyot tegyünk népközösségünkért. Mindannyiunk felett ott lebegett azonban az eszme, amelyhez hívó szívünkkel minden porcikánkkal ragaszkodunk. Új erőt adott nekiünk, amikor fáradtak voltunk. Bátorságot adott, amikor elbátortalanodtunk. Ha kétségeink voltak, hitet adott küldetésünkhöz, hogy „egykor népünk történelmi támaszai legyünk”.

A tőlünk követelt áldozatot büszkén viseltük, mert tudjuk, hogy népünk nagysága nem azoktól az előnyöktől függ, melyeket az egyén a közösségből merít, hanem egyesegyedül tagjai készségességétől, hogy minden, mégoly nehéz áldozatot is örömmel viseljenek. [...]

Semmi idegent nem akarunk. Ifjúságunknak ismét minden vérből fakadó jellemtulajdonságot fel kell mutatnia, melyek az új népi nagyság garanciáit jelentik. Telepesőseink és határvidéki parasztjaink alapmagatartásának, akik nem azt kérdezték, hogy mi a saját hasznom, hanem mindennapi, gyakran halált hozó munkálkodásaikkal az utánuk jövő nemzedékek sorára gondoltak, ismét ifjúságunk, s rajta keresztül egész népünk alapvonásává kell válnia. [...]

Senki sem túl fiatal közületek, hogy ne tegye meg a magáét, életetek a jövőben azonban a népközösségé:

Legyetek bajtársak a bajtársak között, mert a bajtársiasság a legnagyobb és legnemesebb kötelék, mely a harcoló embereket összekovácsolja.

Legyetek fegyelmezettek, mert egyedül a fegyelem vezet minket a cselekvés olyan fokára, amely lehetővé tette népünknek és katonáinknak a történelmi jelentőséghez való újbóli felemelkedést.

Legyetek fegyelmezettek akkor is, ha vélt vagy valós jogtalanságot kell elviselnetek, mert nem a tiltakozásban, hanem önmaga leküzdésében mutatkozik meg a nemes és igaz jellem. Legyetek engedelmesek akkor is, ha nem értetek egy parancsot, mert tudnotok kell, hogy vezetőtök viseli a teljes felelősséget. Legyetek különösen engedelmesek szüleitekkel szemben: segítsetek nekik a háború súlyos terheinek viselésében.

Legyetek diszkrétek, mert a német ember a rend és a tisztaság fogalmával kezdődik.

Legyetek tisztességszerető, mert a becsület a férfi legnagyobb, a nő legszebb erénye.

Legyetek diszkrétek, ha rátok bízna egy parancsot vagy rendelkezést. Nem az a fontos, hogy titkokat mindenkivel megosszátok, hanem az, hogy helyes időben, jó helyen, a jó ember révén úgy kerüljön felhasználásra, hogy az ellenfelet lesújtsa.

Legyetek bátrak egészen saját életetek megvetésig.

Legyetek áldozatkészek, mert csakis áldozatvállalásokat mutatja népetek és hazátok iránti szeretetek mértékét.

Legyetek hűségesek, mert a hűség jelenti azt a szilárd alapzatot, amire népünk közössége felépült. Csak amíg mi magunk őrizzük a történelmi múltunk és nagyságunk iránti hűséget, lehetünk népünk hatalmas művének építői.

Gondolataink ma akörül az ember körül járnak, akit mi, népi német ifjúság népünk vezéréként és hazánk nagy barátjaként kétszeresen tisztelünk és szeretünk. Ő Adolf Hitler. Születésnapja alkalmából a mindenható áldását kérjük művére és személyes boldogulására. A lelkesedés teljes tüzevel és ifjúságunk bizalmával hiszünk benne és küldetésében, és egyúttal megígérjük neki, hogy a hűség, amellyel népünket szolgálja, számunkra a legszentebb kötelesség, hogy mi is így tegyünk. [...]

Forrás: Jugend voran. Zeitung der Deutschen Jugend in Ungarn, 1943. április, 10. szám, 1.

147.

Reinhold Drescher: Ifjúságnevelésünk alapvonásai

[...]

Magyarország DJ-ban összefogott paraszti ifjúsága annyira meggyökerezett szervezetében, hogy kifogástalanul érvényesül a Führer-elv,⁷⁶⁰ és a közös előírások a legutolsó embert is megmozgatják.

Senki nem gondolja azonban, hogy nevelési intézményként az iskolát és a szülői házat mint mellérendelt nevelési tényezőt elutasítanánk. Nemzetiszocialistaként mindenkor becsüljük a család nevelési értékét, és értékeljük a tanár azon törekvéseit, hogy ifjait iskolaszerű képzésben részesítse. Fenntartjuk azonban ama nyílt kérdésnek a jogát, hogy melyik nevelésre bizzuk a fiúkat vagy a lányokat: nemzetiszocialistára vagy idegennemzetiségűre? Utóbbi esetben érthető okokból arra fogunk törekedni, hogy a fiatalokat amennyire csak lehet a DJ bajtársi körében neveljük, vagy messzemenőig olyan befolyást gyakoroljunk rájuk, hogy a másik „nevelés” ne okozzon bennük kárt, illetve ne rázza meg őket bensőleg. Világos, hogy semmilyen olyan „nevelési alaptervvel” nem akarunk foglalkozni, amely a közösséget figyelmen kívül hagyja. Néhány kivételtől eltekintve bebizonyosodott, hogy a két nevelési intézmény, a szülői ház és a DJ az egyes ifjak és a teljes népközösség javára kiválóan kiegészítik egymást. Az iskola mint nevelési intézmény még sok vagy szinte minden kívánni valót hagy maga után. Különösen ez a helyzet a vegyes lakosságú területeken, ahol már feladatunkká tettük, hogy egyedül gyakoroljunk befolyást az ifjainkra. [...] „A népében élni és egyedül neki szolgálni” – hangzik az a kényszerű kortűnet, amely a legutolsó sovíniszta életére és cselekedetére is iránymutató és kötelező. Hűen ehhez az

⁷⁶⁰ Az NSDAP alapelve, miszerint a felelősséget egy személyben viselő vezető hozhat döntést, ami felülről lefelé haladva döntések és végrehajtások hierarchizált láncolatát hozza létre.

alapelvhez minden magát népiséginek nevező mozgalomnak a vér és a népiség vastörvényei szerint kell kiállnia a rábízott emberek mellett. A DJ joggal állíthatja magáról, hogy az 1943-as munkaévben mindent elért, hogy a szervezet és a rábízott ifjúság között pozitív, kölcsönösségen nyugvó viszonyra törekedjen. [...]

Forrás: Jugend voran. Organ der Deutschen Jugend in Ungarn, 1944. augusztus, 2. szám, 1.

148.

Basch Ferenc Német Ifjúsággal kapcsolatban a népbíróági perében tett kijelentései

a) Dr. Basch gyanúsított (háborús bűnös) kihallgatásáról folyamatosan felvett jegyzőkönyv

1945. október 19

[...]

Kállay miniszterelnöknél tett első látogatásom alkalmával arra kértem meg őt, engedje meg, hogy legalább havonként egyszer vehessem rövid időre igénybe figyelmét, amire ígéretet is kaptam. Így Kállay miniszterelnökkel igen gyakran tudtam úgy a hazai német-ség, mint a Volksbund ügyeit megbeszélni. A következőkben megkísérlem a vele folytatott beszélgetések leglényegesebb pontjait összefoglalni: [...]

2. Hogy a Deutsche Jugend⁷⁶¹ világnézeti egyoldalúsága megszűnjék, szorosabb és mindinkább szoros kapcsolat teremtetendő a leveletintézménnyel és egyéb ifjúsági szervezetekkel, bizonyos ideig ez az összeműködés meg is indult és szépen kezdett fejlődni. [...]

1945. október 26.

[...] 1940. október 13-án Kirsch Mátyás, aki akkor az ifjúsági alcsoportnak volt a helyettes vezetője, az aratási hálaünnepségen oly magatartást tanúsított és olyan kitételeket használt, amelyek éles ellentétben állottak a vezetőség felfogásával. Kirsch ellen ezen esetről kifolyólag vizsgálat indult meg, amelynek eredménye az volt, hogy Huber leszerelése [után], Huber ifjúsági vezető akkor a ceglédi huszároknál teljesített szolgálatot, azonnal elbocsáttatik, ami meg is történt, és bevonul katonának. Kirsch azonban, mint később hallottam, betegségére való hivatkozással a bécsi Kereskedelmi Akadémiára iratkozott be hallgatónak, és azóta szemeink elől teljesen eltűnt, kapcsolatot a népcsoporttal nem tartott fenn. Kirschre vonatkozólag még azt megemlíthetem, hogy az ünnepségen tett kijelentései kimondottan náci szelleműek voltak, amelyeket akkor és előtte kiadott rendelkezéseim szerint, úgy beszédekben, mint írásban el kellett kerülni, hogy a közvéleményben meghonosodott aggályok megszűnjének. [...]

⁷⁶¹ Német Ifjúság.

b) Basch Ferenc kihallgatási jegyzőkönyve, 1945. november 22.

[...] A Schulungsbriefek⁷⁶² valóban nemzetiszocialista nevelést nyújtottak az ifjúságnak, bár nem tartom azokat jelentős és mélyreható dolgoknak, de bizonyos az, hogy az ifjúságnál, amint azt a kormány előtt sem titkoltam, a nemzetiszocialista eszmét nem tudtuk háttérbe szorítani. Az ifjúság kétségen felül világnézetiileg a nemzetiszocialista áramlattal sodródott, mint egész Európában a német ifjúság, és általában az ifjúságnak az a része, mely fogékony volt a nemzetiszocialista eszmék által kínálgató előnyök és kiváltságok iránt. [...]

c) A nyilvános főtárgyalás jegyzőkönyvei (1946. január 15., 16., 17., 18.) – 1. nyilvános főtárgyalás

[...] A Volksbund politikai síkra a bécsi döntés után lépett, illetve valamivel később, mert ezt nem próbálták mindjárt érvényesíteni. A nemzetiszocialista eszméket tulajdonképpen csak az ifjúság vette át, az idősebb rész nem. [...]

Turisták és német diákok már Bleyer idejében is jöttek, egészen a háború kitöréséig, amikor a német kormány már nem adott ilyen kiutazási engedélyt. [...]

Agitátoriskolát nem tartottunk fenn, hanem csupán az úgynevezett Schulungsheimeket.⁷⁶³ Ez időben ideiglenesen a hazai német-ség ifjúságának vezetését Kirsch Mátyás vette át. Miután azonban sok munka nem volt az ifjúsággal, Kirsch Mátyás működése arra szorítkozott, hogy a szülőfaluja környékén levő német községekben szervezte meg a hazai német-séget. Egy vagy két ízben ő vezette a Volksbund központi házában tartott ifjúsági tanfolyamot, amelyet hivatalosan be is jelentettünk, amelyben mindkét ügyben részt vettek a hatósági közegek is. Két ilyen nagyobb tanfolyamot tartottunk a Német Házban, az első 1940-ben volt, amikor az erdélyi szászság került vissza, a második 1941-ben, amikor a Bácska került vissza. Céлом az volt, hogy az ide visszakerült német-ség állandóan ellenünk kifogásolt működését enyhítsem. [...]

Sohasem voltam nemzetiszocialista és sohasem tettem magamévá politikai felfogását. Az ifjúság, beismerem, hogy világnézeti alapon állott. A miniszterek előtt és a miniszterelnökségen is, ahol olyan emberek ültek, akiket a mai rendszer átvett, kijelentettem, hogy az ifjúságot meggyőződésében befolyásolni nem tudom. [...]

Forrás: Seewann, Gerhard – Spannberger, Norbert (szerk.), Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch, Volksgruppenführer der Deutschen in Ungarn. Budapest 1945/46. Oldenbourg. München 1999, 291., 315., 368., 393., 397. 401.

⁷⁶² Oktatólevelek.

⁷⁶³ Otthonok.

Külsőségek

149.

M. kir. Baranya vármegyei és Pécs thj.⁷⁶⁴ város Katonai Parancsnokság
120/2. szám
kt. – 1939

Geiger Ádám és Auth Antal lánycsóki
leventék ellen bírói eljárás megindítása tbn.

Baranya vármegye alispánjának

Pécs, 1939. március hó 17-én
Pécs

Folyó évi február hó 17-én 120/kt. 1939. számom alatt Alispán Úr útján a mohácsi járás főszolgabírájától Geiger Ádám és Auth Antal lánycsóki leventék ellen – idegen nemzeti színek feltűnő viselése miatt – eljárás megindítását és lefolytatását kértem. Az Országos Testnevelési Tanács Társelnökének folyó hó 1-jén kelt 279/III. 1939. számú rendeletére folyó hó 4-én felhívtam a mohácsi katonai parancsnokot, hogy az ottani főbírónál folyó eljárást kísérje figyelemmel és annak eredményét jelentse. E felhívásomra az a jelentés érkezett, hogy folyó hó 13-ig az eljárás megindítására vonatkozó kérelem a mohácsi járási főszolgabíróhoz nem érkezett meg.

Kérem Alispán Urat, hogy a vonatkozó kérelmet, az eljárás sürgős lefolytatása céljából a mohácsi járási főszolgabírónak mielőbb továbbítani szíveskedjék. Amennyiben pedig akadályok merültek volna fel s az ügy elintézését azok késleltetik, úgy hivatalos tisztelettel kérem azok közlését.

[aláírás]

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

⁷⁶⁴ Törvényhatósági jogú.

150.

Szeptember hó

Monyoród (Baranya vármegye) községben a német fiatalság ismeretes beállítása és szokásos köszöntési formája miatt folytonos zaklatásnak van kitéve.

Szeptember 16-án a leventeifjúságot, de főként annak azon tagjait, akik a helybeli tanító szemében szállát képeznek, Pécsváradra menesztették. Amikor az ifjúság hangoztatta a főszolgabíró előtt, hogy igenis teljesíteni akarja leventekötelességeit, csak nem a szomszéd községben, hanem otthon, azt kapták feleletül: „Majsra tudatok menni alakuló gyűlésre, hát menjete Szederkényre leventézn!”

A „Sieg Heil”⁷⁶⁵ – köszöntés és német éneklés miatt több ízben részesültek elzárásban. A helybeli tanító szájából kritikán aluli kijelentések hangzottak el. Szerinte a svábokat egy nagy házba fogják összecsődíteni, mint kuttyákat beoltani és kiirtani, mert már nagyon sok joguk van. Amikor az egyik ember kijelentette, hogy igenis járnak bizonyos jogok a sváboknak, a tanító azt felelte: „Szar jár a sváboknak!” (sit venia verbo!)⁷⁶⁶

Szeptember 23-án kora hajnali órákban álmából riasztották fel a csendőrök egy Jungkamerádot⁷⁶⁷ és mint egy utolsó betörőt kísérték Pécsváradra. Itt szabadon eresztették ugyan, de két hónapi elzárással fenyegetik a „fővezért”.

Szeptember hó XIX.

Jelentjük a m. kir. Miniszterelnökségnek a következő esetet:

Mekényes (Baranya vm.) községben szigorúan megtiltották a leventéknek, hogy bármilyen kapcsolatot tartsanak fenn a Volksbunddal, mert ezt politizálásnak veszi a hatóság, leventének pedig nem szabad politizálni. A sásdi szolgabírói hivatalban történt kihallgatásnál azt közölték egy mekényesi ifjúval, ha még egyszer a Volksbote-ban⁷⁶⁸ olvassák a nevét, két (2) havi elzárást fog kapni. Továbbá közölték vele, ha februárban bevonul a katonasághoz, olyan bizonyítványt állítanak ki a részére, hogy meg fogja banni „felbujtó tevékenységét”.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 428/1939.

⁷⁶⁵ „Éljen a győzelem”.

⁷⁶⁶ Lat. – bocsánat a szóért.

⁷⁶⁷ Ifjú bajtársat.

⁷⁶⁸ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

151.

Másolat

Hegyháti járás főszolgabírája
10/eln. 1939

Bizalmas

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Mekényesen a szélsőséges elemek a háború kitörése óta elővigyázatosabbak. Ott az ifjúság is valamennyire mérsékeltebb, viszont a Verein⁷⁶⁹ helyiségét most már rendszeresen látogatják a levették, az utcákon esténként csak Hitler-nótákat énekelnek, a kivonulásnál magyar nótát egyáltalán nem énekelnek, dacára, hogy fele német nóták éneklését is megengednék nekik, ha magyar nótákat is énekelnének. A „Szebb Jövő”-köszöntés⁷⁷⁰ néhány kivétellel már alig hallható. Állítólag esténként rendszeresen szokták énekelni a Vereinban a német himnusz is.

Viszont feltűnő tapasztalat Mekényesen, hogy a szélsőséges elemek – bármennyire nehezükre is esik – magyarul beszélnek. A múltban nagyon feltűnő volt, hogy egyáltalán nem akartak magyarul beszélni. Ez a javulás azonban kizárólag az idősebb elemek között tapasztalható.

Mágocson az ifjúság körében a Volksbund részére megkísérelt taggyűjtés nem igen vezet eredményre, ami főleg annak tulajdonítható, hogy a levették a körzeti főoktató befolyása alatt állnak, akire a jobbérzésűek hallgatnak, a szélsőségesek pedig félnek tőle és így azok valószínűleg nem is tömörülnek az egyesületbe.

Sásd, 1939. évi október hó 2-án

Dr. Hirt Ferenc s. k.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

⁷⁶⁹ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein) – valójában a Volksbundot érti rajta.

⁷⁷⁰ A leventeszervezet hivatalos köszöntése.

152.

Hegyháti járás főszolgabírája
10/eln. 1939

Bizalmas

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Mekényesen is szünetel minden propaganda. Az ifjúság is abbahagyta a „Sieg Heil”⁷⁷¹ köszöntéseket. – Úgy látszik, hogy a németeknek Németországba való áttelepítése az itteni lakosságot is meggondolásra és önmérsékletre készítette. A németeknek Németországba való áttelepítésére vonatkozó hír másfelé is alaposan lehűtötte a kedélyeket.

Sásd, 1939. évi október hó 2-án

Dr. Hirt Ferenc s. k.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

153.

Hegyháti járás főszolgabírája
10/eln. 1939

Bizalmas

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

A német telepítéssel kapcsolatban mindenfelé érkeznek Németországból Berlin-Grünwaldból Fritz Heinz Reimesch-től levelek.⁷⁷² Ezek egyik példányát csatoltan tisztelettel bemutatam. Általában méltatlankodással fogadják a címzettek a leveleket és élénken tárgyalják egymás között annak tartalmát. Azonban mindenhol az a vélemény alakult ki, hogy nem hagyják el Magyarországot és nem adják el a vagyonukat. Abból is érezhető a körlevelek hatása, hogy a németek egymás között is beszűnteti a hitleri köszöntést és az ifjúság sem hangoskodik úgy mint azelőtt. A kisvaszari körjegyző jelentése szerint pedig a német lakodalomban is többnyire magyar nótákat énekeltek. [...] A mágocsi közsé-

⁷⁷¹ „Éljen a győzelem”.

⁷⁷² Ld. ebben a kötetben.

gi jegyzőnek többen bemutatták a kapott leveleket és bejelentették, hogy nem azonosítják magukat a szélsőségesekkel. Azt vélik, hogy csak azért kaptak ilyen leveleket, mert a Volksbotét⁷⁷³ járatták, de ezután azt is lemondják, mert semmiféle közösséget nem akarnak azzal fenntartani. Általában az emberek legnagyobb része most tartózkodó és német kérdésről nem kívánnak beszélni.

Sásd, 1939. évi december hó 1-jén

Dr. Hirt Ferenc s. k.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

154.

A tamási járás főszolgabírájától

1. biz/1940. sz.

Szigorúan bizalmas!

Kizárólag a saját kezéhez!

Tárgy: Német népmozgalom ügye

Méltóságos Főispán Úrnak!

Szekszárd

Tisztelettel jelentem, hogy:

ad. 1.) Pári községben nem kívánatos (radikális) agitációt nem folytat senki.

A Basch-féle párt helyi csoportja megalakult, a tagok létszámát illetően ez ideáig annyit sikerült megállapítani, hogy eddig 25 azoknak a száma, akik mint ifjúsági csoportbeli tagok a fehér inget, fehér puha gallérral, fekete nyakkendővel viselik, a nyakkendő közepére tűzött jelvénnel. A f. évi szeptember 29-én Páriban megtartott búcsú alakalmával ezek az ifjak „Heil Hitler”⁷⁷⁴ és „Sieg heil”⁷⁷⁵ kiáltással üdvözölték egymást. [...]”⁷⁷⁶

Tamási, 1940. október 4.

A főszolgabíró helyett
[aláírás]
tb. főszolgabíró

Forrás: MNL TML, IV 416a, A tamási járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 89. doboz, 11/1940.

⁷⁷³ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

⁷⁷⁴ „Éljen Hitler”.

⁷⁷⁵ „Éljen a győzelem”.

⁷⁷⁶ E forrás további részét ld. a Súrlódások a Leventével című fejezetben.

155.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye központi járásának főszolgabírája

Szám: 11. biz/1940. kig.

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Válaszirat szám: 2/biz. f. i./1939.

Határidő:

Méltóságos Főispán Úr!

Az eddig nemzetiségi vonatkozásban békés és kifogástalan magatartást tanúsított Soroksár községben az elmúlt szeptember hó folyamán meg nem állapítható helyről olyan intézkedések történtek a német nemzetiségű lakosság ifjabb nemzedéke között, amely szerint azok a nagynémet gondolatnak hangos kifejezőivé váltak, a Német Birodalomban szokásos üdvözlési módot is a legtöbben használják, hetenként többször, de főként csütörtöki napon az esti órákban mindkét nembeli ifjúság egyenruhában (a férfiak fekete csizma, nadrág, fekete kabát, fehér ing, fekete nyakkendő, a nők fekete szoknya, fehér blúz és legtöbbször fekete nyakkendő) a Czeitler-féle vendéglőben összegyűlekeznek, ahol német nemzetiségi táncokat és énekeket tanulnak be avégből, hogy Basch Ferencnek Erdmannsdorf német követ⁷⁷⁷ társaságában való közeli kijövele alkalmából az ünnepélyes fogadtatás keretében ezeket is előadják, mely alkalommal – állításuk szerint – a Nép Egyesületet (Volksbund) fogják megalakítani. [...] mióta ez a mozgalom észlelhető, azóta a községnek minden rendű-rangú lakosság, a legtöbbször tüntetően használja a német nyelvet és megköveteli – egyelőre csak az előjárásnál –, hogy a hivatalos tényezők is német nyelven beszéljenek velük. [...]

Budapest, 1940. október 5.

[aláírás]

főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

⁷⁷⁷ Otto von Erdmannsdorff (1888–1978) – 1919 óta állt külügyi szolgálatban, főbb szolgálati helyei Mexikó, Peking és Tokió voltak. 1937-ben belépett az NSDAP-ba, és azonnal Németország budapesti követének nevezték ki. 1941-től a német külügyminisztériumban dolgozott.

156.

ad. 13. biz 40

Szigorúan bizalmas

Német nemzetiségi mozgalom 1940. évi szeptember hóban

Nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszter Úr!

[...] Több községben, különösen az ifjúság, terrorisztikus magatartást tanúsít, a községi tisztviselőkkel szemben kihívóan és erőszakosan lép fel. Az érvényben lévő közbiztonsági rendelkezéseket egyáltalán nem tisztelik, nap-nap után tüntető felvonulásokat rendeznek, horogkeresztes zászlók alatt, német hazafias dalokat énekelve. Valósággal provokálják a közbiztonsági szerveket államellenes fellépésükkel. Megtörtént, hogy a községi tisztviselőket hivatalos helységükben durván inzultálták. Általában véve az ifjúság józanabb gondolkodású meglelt korú lakosságra is káros befolyást gyakorol. [...]

Budapest, 1940. október 16.

[aláírás]
főispán

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

157.

301. szám
főisp. biz. 1941

Elint.

Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak

Nagyméltóságú

m. kir. Belügyminiszter Úr!

Budapest

A hegyháti járás főszolgabírájának a mekényesi Spielschar-ünnepség⁷⁷⁸ lefolyásáról tett jelentését van szerencsém eredetiben bemutatni.

Tiszteletteljes véleményem szerint igen megnehezítik a hatóság egymás közötti jó viszonyának a fenntarthatását a német anyanyelvűeknek a magyar táncokban való részvéte-

⁷⁷⁸ Színjátszó csoport ünnepsége.

le ellen elhangzó hason kifakadások, melyeknek csak provokatív jellegük lehet, miután a svábok köztudomás szerint cigányzenére az egész vidéken általában sehol nem táncolnak, valamint a sváboknak Németországhoz (és nem a német fajhoz) való tartozóságának nyílt hirdetése, mi igen erős ellenszenvet vált ki és aggodalmakra ad okot.

Tiszteletteljes véleményem szerint végül teljes lehetetlenség és igen nagy mérvű tiszteletlenség, hogy dr. Basch Ferencet a főméltóságú úrral⁷⁷⁹ és Hitler vezérrel egy vonalban és együtt emlegessék.

941. V. 27.

Kiadó
csat. ikt. szm

exp.: 1941. május 28.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 301/1941.

158.

*Szám: 86/el. 1941**A dárdai járás főszolgabírájától*

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése
Rendelet száma: 544/főisp. biz. 1941
Melléklet: 2 drb.

Szigorúan bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úrnak!

Pécs

Tárgyi ügyben a jelentésem tisztelettel az alábbiakban terjesztem elő:

December hónapban a Kulturbund⁷⁸⁰ részéről a dárdai „Német Otthon” felavatási ünnepélyétől eltekintve, amelynek lefolyásáról 101/el. 1941. szám alatt Méltóságodnak már jelentést tettem, különösebb tevékenység nem volt észlelhető.

Az említett ünnepély óta a fiatalságot sűrűn lehet látni jellegzetes fekete egyenruhájukban horogkeresztes karszalaggal az utcákon járkálni, sőt vásár- és ünnepnapokon egy 12 főből álló egyenruhás osztag a római kath. templomba is felvonul istentiszteletre. Ez eleinte látványosság számba ment, most már megszokta a közönség, észre sem veszi őket.

⁷⁷⁹ Horthy Miklós kormányzó.

⁷⁸⁰ A jugoszláviai Schwäbisch-Deutscher Kulturbundról, vagyis a Sváb-Német Kulturális Szövetségről van szó, amely a területvisszacsatolás után egy ideig még ezen a néven működött, s csak később, 1941 novemberében integrálódott a Volksbundba.

A dárdai mintára a többi községekben is, ahol német nemzetiségű lakosság lakik, a fiatalság az egyenruhát elkészítette. Hogy a hozzávaló szövetet hol szerezték be, ezt mindez idáig megállapítanom nem sikerült, valószínűleg a budapesti központból kaphatták.

A Kulturbundhoz tartozó német nemzetiségűek körében s tapasztalható némi szervezkedés és ezek legtöbbje megrendelte az Apatinban Berencz Ádám szerkesztésében megjelenő „Die Donau”⁷⁸¹ című hetilapot, melyből két fontosabb példányszámot tisztelettel csatolok.

Dárda, 1941. évi december hó 29-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 817/1941.

159.

Másolat

M. kir. Belügyminiszter

Szám. 23.757/1942.

VII. res. tagjainak törviselése

Tárgy: A „Német Ifjúság” című szervezet

Szigorúan bizalmas!

Sürgős!

Valamennyi vármegye alispánjának. Valamennyi közigazgatási hivatal kirendeltségei vezetőjének! A M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának

Székhelyeiken

Tudomásomra jutott, hogy a „Német Ifjúság” (Deutsche Jugend) elnevezésű szervezet (a magyarországi németek ifjúsági szervezete) tagjai a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által 30.189/1942 eln. szám alatt jóváhagyott alapszabályok⁷⁸² 19. §-ában megállapított és engedélyezett egyenruhájukon kívül törrel is fel vannak szerelve.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr alárendelt tanügyi szerveit utasította, hogy az említett ifjúsági szervezet iskolai fegyelem alá tartozó tagjait illetően az alapszabályokba ütköző törviselést azonnal tiltsák meg és a tilalom végrehajtását ellenőrizték.

⁷⁸¹ [A Duna] a Volksbund-ellenes Hűséggel a hazához mozgalomhoz közel álló hetilap.

⁷⁸² Ld. ebben a kötetben.

Felhívom Alispán (kirendeltségi Vezető, Főkapitány) Urat, utasítsa azonnal alárendelt szerveit, hogy a m. kir. miniszter úr által elrendelt törviselési tilalomnak saját hatáskörben is szerezzenek érvényt s a tanügyi igazgatási szerveket a tilalom végrehajtásában támogassák.

Budapest, 1943. évi február hó 9-én.

A kiadvány hitelül:

[aláírás]
irodavezető

A miniszter rendeletéből:
Dr. Pásztóy Amon s. k.
miniszteri tanácsos

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 91/1943.

160.

Tárgy: tanulók egyenruha viselése.

Hiv. szám: 28183/1942. M.E. II.

Mellékletek száma:

Határidő: május hó 1.

204.491/1943. szám

VI.6.

Nagyméltóságú

dr. kállai Kállay Miklós úrnak

m. kir. titkos tanácsos, m. kir. miniszterelnök,

B U D A P E S T.

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Nagyméltóságod hivatkozott számú nagybecsű átíratában annak az álláspontnak méltóztatott kifejezést adni, hogy felfogása szerint a Német Ifjúság c. szervezet egyenruháját és jelvényét magyar nemzeti ünnepeken és ünnepélyes kivonulásakor használhatják.

Ezzel kapcsolatban legyen szabad tisztelettel rámutatni arra, hogy a Német Ifjúság c. szervezet iskolai hatóság alatt álló egyesületnek tekintendő, ehhez képest jogi szempontból a cserkészegyesületekkel, a vallásos egyesületekkel és a leventeegyesületekkel esik egy tekintet alá.

A cserkész és levente-egyenruhát, valamint -jelvényt viselni azonban nem csupán ünnepeken és kivonulások alkalmával, hanem ezek a tanulmányi idő alatt is akadálytalanul hordhatók.

Nem tartozik ugyan szorosan ehhez a kérdéshez, a tényállás teljessége kedvéért azonban mégis szükségesnek tartom megemlíteni, hogy 80.457/1943. számú rendelettemmel

felhívtam az iskolai hatóságokat, hogy az iskolai egyenruha viselésének megkövetelését a háborús gazdasági helyzetre való tekintettel mellőzzék. Ennek következtében abban az esetben, ha valamely iskolának megállapított egyenruhája van, a múltban érvényesült szabálytól eltérően a jövőben nem lehet az iskola tanulóit arra kötelezni, hogy az iskola egyenruháját viseljék.

A levente-, a cserkészegyenruha, így tehát a Német Ifjúság egyenruhája sem minősül természetesen iskolai egyenruhának.

Az előadottak alapján tisztelettel arra kérem Nagyméltóságodat, hogy nagybecsű álláspontjáról engem mielőbb tájékoztatni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1943. évi március hó 23-án

A miniszter rendeletéből:
[aláírás]
miniszteri osztálytanácsos.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

161.

Tárgy: Tanulók egyenruha viselése.
Hiv. szám: 28.183/1942. M.E. II.

204.890/1943. sz.

VI/6. ü. o.

Nagyméltóságú

Dr. nagykállói Kállay Miklós úrnak,

m. kir. titkos tanácsos, m. kir. Miniszterelnök,

B u d a p e s t

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel arra kérni, hogy az 1943. évi március hó 23-án 204.491/1943. szám alatt kelt átiratomra nagybecsű válaszát mielőbb megadni méltóztassék. A teljesség kedvéért legyen szabad utálnom a 2320/1941. sz. rendelet⁷⁸³ 3. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezésre, amelynek értelmében a „Német Ifjúság” c. szervezet munkájában résztvevő, 18. életévét még be nem töltött ifjú a szervezet ifjúsági jelvényét

⁷⁸³ Ld. ebben a kötetben.

polgári öltönyén, valamint szolgálaton kívül leventeruháján – minden korlátozás nélkül – viselni jogosult.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1943. évi május hó 18-án

A miniszter rendeletéből:

[aláírás]

miniszteri osztálytanácsos

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1943-216-34342.

Kulturális tevékenység

162.

17/eln. 1940 szám

A kalocsai járás főszolgabírájától

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom november havában. (Kalocsai járás)

Hiv. szám: 2. biz. 1939. f. i.

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Hajós és Nemesnádudvar község német anyanyelvű a kalocsai járásban. Hajós a kellemetlenebb.

Hajós községben november 22–24-én tartották a Magyarországi Németek Szövetsége (Budapest, Lendvai u. 2.) népdal- és táncanfolyamát az ifjúság részére. (A rendészeti ügyosztálynak is bejelentetett).

A tanfolyam megtartására a következő személyek érkeztek november 21-én Hajósra:

- 1.) dr. phil. Schlitt Ádám, a Volksbund kultúrtitkára, a tanfolyam szónoka és irányítója, az egyetlen intelligens ember.
- 2.) Phorphota Berta Frida⁷⁸⁴ (Budapest, Városmajor utca 76.), Német Ház (állítólag gyári munkásnő, aki a táncokat tanította,
- 3.) Kriszt János Pest-környéki sofőr, aki harmonikával a zenét szolgáltatta,
- 4.) Olenthal Nándor Csátalja községbeli parasztleány (Wetstein hajósi plébános földje) és
- 5.) Kriszt Konrád mekényesi (Baranya megye) gazdaleány.

Ez utóbbi kettő a tömegbe vegyülve beszélgetéssel adott tájékoztatást a bácskai és dunántúli szervezésről és helyzetről.

A tanfolyam kezdetben nagy érdeklődést váltott ki az idősebb és komolyabb gondolkodású lakosság körében is, mert maguk Schlitték is németországi németeknek mondták magukat. Később azonban a hajósi cselédek, akik a Bácskában szolgáltak néhányat közülök felismertek és ezzel az érdeklődés is megcsappant.

A tanfolyamot főleg a fiatalság: legények és leányok látogatták, az idősebbek közül csak a gazdakör néhány földműves-gazda volt jelen. Mert itt is, mint más nemzetiségi vidéken is, de magyar vidéken is, az ilyen falusi egyesületek rendszerint nem azt a célt szolgálják, amit az egyesületi alapszabályok maguk elé kitűznek, hanem más, káros célt és ezáltal, hogy akár intelligens, akár gazda-emberek közül a szerepelni vágyók a maguk céljaira sajátítják ki az egyesületi életet.

⁷⁸⁴ Helyesen: Forfota Berta Frigga.

Esténként kb. 400-an vettek részt az összejöveteleken.

dr. Schlitt Ádám beszédében és beszélgetéseiben a bátor, öntudatos kiállásra, a német nyelv és beszéd állandó használatára buzdította hallgatóságát és a hivatalokban – ha tudnak is magyarul – csak németül beszéljenek és követeljék, hogy a tisztviselők is németül tárgyaljanak velük. A német lakta helyiségekben alkalmazott tisztviselőknek a község-házán és más hivatalokban németül kell tudni és beszélni – még a Főszolgabírónak is. Azok a tisztviselők pedig, akik nem németek, ki fognak cseréltetni. A tanítóknak is – nem úgy, mint jelenleg –, hanem csak németül kell tanítani. (Hajóson most is német a tanítás, de hetenként két órában a magyar nyelvet is tanítják.) Ne engedjék a szemüket bekötni, pár hetes német kurzust végzett tanítókkal. Majd olyanok jönnek, akik öt éven keresztül német tanítóképző intézetben jártak. Ne féljenek, mögöttük áll Hitler Adolf és a 85 milliós németiség. – Aki a nevét megmagyarosította, az kérje a régi nevét vissza. Az ifjúságot meg fogják szervezni, a leventeoktatás is és a vezényszó is német lesz. A legközelebbi népszámlálásnál német anyanyelvűnek vallják magukat és majd meglátják, hogy ez a lakosság faji megoszlásában milyen eredményt hoz.

Ugyan ő szó szerint a következőket mondotta: „Ez a föld nem magyar, Ti nem magyar kenyeret esztek, mert ahol németek laknak, az német föld és a német a búzakalász, azt eszitek Ti is.”

A tanfolyam bejelentése után nyilvános táncmulatság volt tervbe véve, de ezt nem tartották meg, hanem a tanfolyam vezetői előbb elhagyták a községet ismeretlen okok miatt.

Kalocsa, 1940. évi dec. 5.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

163.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

A Magyarországi Németek Szövetsége mucsiai szervezetének ifjúsági csoportja Mucsfa községben 1941. évi március hó 9-én, esti 7 órai kezdettel Tewich Konrád korcsmájának nagytermében 50 fillér belépti díj mellett színmű-előadást óhajt tartani, amely alkalomra a rendőrhatalom engedélyének megadását tisztelettel kérem.

Az előadás műsora:

1. Alois Gfall: „Die Brautwerbung”⁷⁸⁵ vígjáték 1 felvonásban

⁷⁸⁵ „Leánykérés”

2. Jos. Eckerskorn: „Flips und Flops”⁷⁸⁶ vígjáték 1 felvonásban.

Tisztelettel bejelentem, hogy ezen darabokat a várm. iskolán kívüli népművelési bizottság egyszeri előadásra véleményezte s erről főszolgabíró urat egyidejűleg értesítette.

Mucsfa, 1941. évi március hó 7-én

Tisztelettel
Schäffer Henrik egyes. elnök
mucsfa lakos.

Fenti kérelem ellen községi, közegészségügyi, avagy közterkölsiségi szempontból kifogás nem tehető; az engedély megadását véleményezem.

K. m. f. t.

[aláírás]
közs. jegyző

Forrás: MNL TML, IV 417a, Völgységi járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 19. doboz, 1274/1941.

164.

Magyarországi Németek Szövetsége
Budapest, VI. Lendvay u. 2.

Budapest, 1941. április 19.

A völgységi járás
Nagyságos főszolgabírájának

Bonyhád
Tolna vm.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Tisztelettel bejelentjük, hogy a püspöknádasdi lakosokból álló ifjúsági előadócsoport, németül „Spielschar”, Nagymányok községben április hó 27-én este 8 órakor az ottani Volksbund tagjai részére a helyi csoport otthonában előadást tart.

A műsoron szerepelnek népdalok, táncok, költemények és két színmű, még pedig:

⁷⁸⁶ Klumpák.

Franz Johannes Weinrich: Das Tellspiel der schweizer Bauern,⁷⁸⁷ kultuszminisztérium által engedélyezett szám: 143.409/1940. VII. I. ü. o.

Max Gümpel-Seyling: Dummlings Brautfahrt,⁷⁸⁸ kultuszminisztérium által engedélyezett szám: 143.328/1940. VII. I. ü. o.

A Spielschar vezetője Hauck Mihály, püspöknádasdi lakos.

Ezen bejelentésünkről a m. kir. Miniszterelnökség illetékes osztálya tudomásul bír.

Kérjük fenti bejelentésünk tudomásulvételét és rendőrhatalósági engedély megadását.

kiváló tisztelettel

Schilling
vezető titkár

Ajánlott!

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgységi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 2202/1941.

165.

Magyarországi Németek Szövetsége
Budapest, VI. Lendvay utca 2.
Telefon: 121-544, 122-073, 122-153, 124-942

Szám: 661/42

A völgységi járás Nagys.
Főszolgabírájának.

Bonyhád

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Tisztelettel bejelentjük, hogy Szövetségünk folyó hó 19-én 15 órakor

Tevél községben
a „Stochbrunnen” mezőn Hitler Adolf születésnapja alkalmából emlékünnepelet tart.
Az ünnepélyes műsor: Himnusz, utána Szövetségünk Himnusza.
Idézet, Hitler Adolf „Harcom” c. könyvéből.
ének

⁷⁸⁷ A Svájci parasztok Tell-játéka.

⁷⁸⁸ Bugyuta nászútja.

költemény
ének
egy induló, játsza a zenekar.

Ünnepi beszéd, mondja Krämer Flórián, pécsi lakos, szövetségünk munkatársa

A „Deutschland-”⁷⁸⁹ és a „Horst Wessel”-dal.⁷⁹⁰

Kérjük nagyságodat, hogy ezen bejelentésünket tudomásul venni szíveskedjék és erről Szövetségünket is értesíteni szíveskedjék.

Budapest, 1942. április hó 11.

Kiváló tisztelettel:

[aláírás]

Főtitkár

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 1656/1942.

166.

Szám: 2663/1942

A villányi járás főszolgabírájától

Tárgy: Magyarországi Németek Szövetségének rendezésében Villányon 1942. évi április hó 19-én, míg Pélmónostoron április hó 20-án tartott ünnepélyről jelentés

Bizalmas

Méltóságos Főispán úr!

Jelentem, hogy a tárgybeli Szövetségnek arra adtam engedélyt, hogy Villány községben f. hó 19-én zárt helyiségben, illetve a zárt helyiség udvarán tarthassa meg emlékünnepejét Hitler születésnapja⁷⁹¹ alkalmával.

Villányon nem a helyi csoport helyiségében és annak udvarán lett az emlékünnepelely megtartva, hanem a helyi csoport *előtti nyilvános téren*, ezért 2 rendező ellen, – mert előzőleg történt figyelmeztetésem ellenére cselekedtek – a kihágási eljárást lefolytatni rendelttem.

Villány községben az ünnepély lefolyása a következő volt:

A környező községekből részben vasúton, részben kocsikon és gyalog jöttek úgy felnőttek, mint az ifjúság.

A visszatért dél-baranyai községekből sokan egyenruhában. Sok „napkorongos”⁷⁹² és „horogkeresztes” zászlót hoztak magukkal. Volt 2 nemzeti színű zászló is.

Villányon az ünnepség du. 3 órakor kezdődött, s azon mintegy 2000-en voltak jelen.

Először Teppert József⁷⁹³ villányi lakos beszélt.

Üdvözölte a megjelenteket és nagy örömeinek adott kifejezést, hogy nagy vezérük ünneplésén az igazságtalan békeszerződések által elszakított dél-baranyai német testvéreiket is üdvözölheti. Biztosan tudja, hogy velük együtt fognak ezentúl a hazai németek dolgozni, a nagy német célokért. Ezzel az ünnepélyt megnyitotta és átadta a szót Huber Mátyás budapesti lakosnak.

Huber Mátyás budapesti lakos ezután a következőkép szökölt:

A német nép mindenhol örömmel ünnepli nagy vezérének, Hitler Adolfnak az 53-ik születésnapját. Ezen alkalomból jöttek ökö is ide Villányba, hogy végtelen hálájuk és szeretetüknek adjanak kifejezést, mellyel viseltetnek vezérük, Hitler Adolf iránt. Hitler Adolf küzdelmeiről beszélt és figyelmeztette a jelenlévőket, hogy a német népközösségért bármilyen áldozatot is kell hoznia. A vezér hívó szavára 18.000-en jelentkeztek arra, hogy a német katonaruhát magukra öltösk. Akiknek nem jutott osztályrészül e kitüntetés és a magyar honvédség kötelékében, a magyar honvédbajtársakkal együtt fognak harcolni, azok ne felejtösk el, hogy ezen harc a közös célért történik. Felhozta, hogy ökö mindenben teljesítik az állammal szemben kötelezettségüket, de viszont megkövetelik ezzel szemben a népi jogait is. Régebben öket csak mint „buta svábokat” kezelték, ez a buta sváb azonban meghalt és helyette öntudatos némettel áll szemben mindaz, aki jogait csorbítani akarja.

Általában nincsenek panaszaik, mert a magyar kormány minden jogukat megadja, de vannak még egyének, akik úgy öket, valamint az ö Vezérüket gyűlöli és az ellenséggel azon közös óhajon vannak, hogy Németország veszítse el ezt a háborút. Ezek azonban ne felejtösk el, hogy ha Németország elveszti a háborút, úgy Magyarország is törölve lesz a térképről, s ha Hitler Adolf nem lett volna, úgy most nem dolgozhatnának vagy ülhetnének az ilyenek nyugodtan az irodában, mert akkor itt már minden por és hamu lenne. Mindazok, akik a német népnek az ellenségei, úgy fognak járni, mint járt Lengyelország, Franciaország, Jugoszlávia és Görögország.⁷⁹⁴

Úgy öseik, mint ökö, minden alkalommal megtették az állammal szemben a köteleességüket, amit a német ajkú községekben számtalan hősi emlékmű is hirdet. Csak akkor lesz itt gazi megértés és boldogság, ha itt az országban is ugyanaz a bajtársiasság fog mutatkozni, mint a harctéren a német és magyar katonák között.

A mai napon, amikor nagy vezérünk születési évfordulóját ünneplik, ismételtlen felszólít minden németet, hogy köteletségének száz százalékban tegyen eleget, mert a baráti magyar nemzet csak annyira fogja becsülni a német nemzetet, mint amennyi becsületet ökö a német népnek itt szereznek.

⁷⁸⁹ Birodalmi német himnusz.

⁷⁹⁰ Az SA egykori mártírjáról írt SA-induló, a Harmadik Birodalom második, nem hivatalos, de a magyar Szószathoz hasonlóan mindig játszott himnusz.

⁷⁹¹ Április 20.

⁷⁹² Napkorong, a Volksbund horogkeresztet helyettesítő, arra nagyban hasonlító jelvénye.

⁷⁹³ A Volksbund sváb törökországi területe villányi körzetének vezetője.

⁷⁹⁴ A második világháborúban a németek által megszállt országok.

Ezzel beszédét be is fejezte. Rendzavarás nem volt.

Pélmonostoron az ünnepélyt a községháza előtti téren tartották. Miután ide sem kértek és kaptak engedélyt, a kihágási eljárást ugyancsak folyamatba tenni rendelttem.

Az ünnepség lefolyása a következő volt. d. e. 9 órakor szentmise volt, melyen a helybeli németiség teljes számban részt vett. Az iskolás gyerekek, az ifjak, a sportszervezet, valamint a felnőtt fiúk és lányok, férfiak és nők magyar és német zászlók alatt vonultak fel a templomba. A mise végén „Te-deum”⁷⁹⁵ volt, utána a magyar himnuszt, majd a német himnuszt (Deutschland, Deutschland über alles) énekelte a közönség.

Mise után a községház előtti térre vonult az ifjúság és a közönség, s kezdetét vette az ünnepség. Itt is előbb a magyar himnuszt énekelték, majd utána Werner József pélmonostori asztalosmester mondott bevezető beszédet. Beszéde elején kitért a magyarság és a németiség 22 évi elnyomatására, ismertette a jugoszláv megszállás alatt a németiség helyzetét, a hallgatóságot felhívta a magyar-német barátság ápolására, mert miként a fronton együtt küzd a magyarság a németiséggel, úgy itthon is kart-karba öltve kell menetelni, hogy úgy a németiség, mint a magyarság a háború után méltó helyét elfoglalja Európában. Beszéde további során kifejtette, hogy a németiség továbbra is jó állampolgára kíván lenni ennek a hazának, de természetesen a németiség fel nem adhatja. Szeretné, ha a Führer mai születésnapja meghozná a végleges kibékülést a magyarsággal, ami minden hazai németnek hő kívánsága.

Werner József beszéde után egy fiú és egy lány németül szavalt, majd a leányok énekelték a „Fahne hoch” kezdetű dalt.⁷⁹⁶

Utána Klein István kántortanító mondott német nyelvű beszédet. [...]

Klein beszéde után 3 szavalat, majd egy ének következett, utána pedig Mandl György pélmonostori lakos beszélt magyar nyelven. [...]

Beszéde után újból a leányok énekeltek egy német hazafias dalt.

Ezután az ifjúság körzetvezetője Bauer József baranyaszentistváni lakos beszélt. Beszéde az ifjúsághoz szólt. Hangsúlyozta, itt az idő, amikor a hazai németiség ifjai önként jelentkezés folytán nemsokára itt hagynak szülőit, testvért, feleséget, gyermeket, hogy elinduljanak egy olyan útra, melyről sokaknak visszatérés nem lesz. De szívesen teszik és örömmel hozzák ezt az áldozatot, mert a németiségért hozzák, s ha életüket ott is hagyják a bolsevizmus elleni küzdelemben, elmondhatják, ők is hozzásegítették a Vezért⁷⁹⁷ a győzelemhez és Európa újjáépítéséhez. Sajnos vannak a németek között olyanok is, akik habár német származásúak, nem vallják magukat németnek, pedig őket is német anya szülte, s ma pedig minden németnek egy táborba kell tömörülni. Megbélyegzi azokat, akik nem jelentkeztek önként a német hadseregbe, ezeket a németiség árulóinak nevezi, akik el fogják majd nyerni méltó büntetésüket. Röviden visszapillantást vetett Hitler életére, aki ma 53-ik születésnapját ünnepli, s Isten áldását kéri a győzelemhez.

⁷⁹⁵ Te Deum laudamus (lat. „Téged Isten dicsérünk”); a Szentháromságot dicsőítő zsolnárszerű imádság.

⁷⁹⁶ Horst Wessel-dal, az SA indulója, Németország második, nem hivatalos himnusza.

⁷⁹⁷ Adolf Hitler.

Az ünnepségen mintegy 1200 fő vett részt, rendzavarás nem fordult elő.

Az ünnepség a „Deutschland, Deutschland über alles” német nemzeti himnusszal ért véget.

Villány, 1942. évi április hó 24-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 384/1942.

167.

A Kulturális Osztály jelentése az 1942. évre

Egy lányoknak szóló kulturális tanfolyam rögtön az év első hónapjára esett, amelyre az „Erdei otthon” (Waldheimat) leány-vezetőképzőiskolában került sor. Ugyanebben az időben a szatmári területben zenei tanfolyamot, a bácskaiban pedig barkácstanfolyamot tartottak. Január 24. és 30.⁷⁹⁸ alkalmából az egész országban ünnepségeket tartottak. A február 23-án megrendezett Horst Wessel ünnepre⁷⁹⁹ az LJF⁸⁰⁰ kulturális osztálya egy programot küldött szét, amely minden helyi csoportban lebonyolításra került. A farsangot a legtöbb helyi csoportban vidám színházi előadásokkal, kívánságkoncertekkel, szülői estekkel stb. ünnepelték. A nyár beköszöntével jelentősen csökkent az események száma. Azonban egész éven át nagyon sok énekórát tartottak. A sportünnepségeknél, amelyeket az egész országban megtartottak, a sport mellett a néptörzsek szolgáltatták a napok fénypontját, akik szép népviseletben jelentek meg. A nyár során csak az évre előre beütemezett ünnepek és ünnepélyek alkalmával került sor eseményekre. Megünnepeltük április 20-át,⁸⁰¹ anyák napját, a nyári napfordulót,⁸⁰² ősszel pedig megtartottuk a hálaadást.⁸⁰³ Erdélyben pünkösdkor egy zenei táborot tartottak, amelyen minden helyi énekvezető ott volt, a nyár során pedig ennek a tábornak egy szabályszerű folytatására került sor hétvégi tanfolyamok formájában. Sajnos ez a jó kezdés nem fejlődhetett tökélyre a következő télen, mivel a kultúrreszleg vezetője elköltözött. Néhány terület még énekvetélkedőkről számolt be, amelyek szűk körben zajlottak. Az I. terület az ifjúság szüret alkalmával tartott jól sikerült rendezvényeiről tett jelentést. Ezt itt már régóta nagy lelkesedéssel ünneplik. Ősszel ismét nagyobb hangsúlyt fektettek a kulturális területen folytatott munkára. Számos szülői est, népszínmű-előadás, télisegély napi és „anya és gyerek” vasárnapi rendezvényeket

⁷⁹⁸ „A nemzeti felemelkedés napja” (Tag der nationalen Erhebung), vagyis az NSDAP hatalomra jutásának napja.

⁷⁹⁹ 1930-ban ezen a napon kommunisták keze által halt „mártírhálált” Horst Wessel, az SA tagja.

⁸⁰⁰ Országos Ifjúságvezetőség (Landesjugendführung, LJF).

⁸⁰¹ A Führer, Adolf Hitler születésnapja.

⁸⁰² Június 21.

⁸⁰³ Szent Mihály napja (szeptember 29.) utáni első vasárnap.

bonyolított le az ifjúság, vagy legalábbis közreműködött bennük. A barkácmunka tetőpontját – amely egyébként elsősorban ezekben a hetekben zajlott serényen – a karácsonyi kiállítás jelentette. November 9-én⁸⁰⁴ minden helyi csoport ünnepelt. A legtöbb helyen Langemark-⁸⁰⁵ és karácsonyi ünnepségek is megrendezésre kerültek. A nyilvános faluest, vagyis a „vidám évbúcsúztató” nem kerülhetett megrendezésre, mivel az oktatási füzetek sokszorosítása nem halad simán. Karácsony előtt egy hetes kulturális táborot tartottak a Waldheimatban, s mivel létre akarok hozni egy törzset a munkatársakból, minden területből a legjobb lányokat küldtettem fel. A tábori tartózkodás után minden területbe kulturális leányvezetőt neveztem ki. A lányok már meghallgatták a kulturális munka irányelveit, amelyeket a tél folyamán még alaposabban el kell mélyíteniük, hiszen a kulturális munka a vezetőktől nagy tudást igényel. A kulturális tábor a tanfolyam végeredményeként népi német rádióadást és egy előzetes karácsonyi ünnepséget kínált. A vezetőképző iskoláink világnézeti képzéseiben is nagy helyet kap a kultúrmunka, így az állandó tanfolyamokat hozó tél után hiszem, hogy nagy felbuzdulás lesz a kulturális területen. Különösen a hangszerekkel kapcsolatos részterületet kell nagyon propagálni, mivel ezen a területen szinte semmilyen teljesítményt nem tudunk felmutatni. Minden szakembert be kell vonni, és kották, valamint a hangszerek beszerzéséről is gondoskodni kell. Csak ezután tudunk olyan színjátszó csoportokat felállítani, amelyek joggal viselik nevüket. A lányaink az alapos próbák után az egy-, illetve a többszólamú éneklésben is már nyilvánosan felléphetnek. A népszínműjátszás területén is nagy tehetség és kedv könnyvelhető el. Ha a kulturális nevelés apparátusa kiépítésre kerül, akkor ez a paragon heverő terület fokozatos átforgatásra kerül majd. A tömegeket nehéz megmozgatni, azonban minden évben közelebb kerülünk a célunkhoz.

Mitzi Schmidt
A Kultúrosztály vezetője

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

168.

Kultúrosztály

Ennek az osztálynak tevékenysége még mindig különösen a világnézeti oktatás szükségessége miatt szorult háttérbe. A tulajdonképpeni kulturális munka komolyan és céltudatosan csupán az év elején kezdődhetett meg. Zenei téren minden területben harsonás csoportokat állítottak fel. Néhány területben már mutatványos csoportok és zenekarok is létesültek.

⁸⁰⁴ A náci hősök napja az 1923-as náci puccskísérlet emlékére.

⁸⁰⁵ Az első világháborúban a flandriai Langemarkban nagyon ifjú katonákat vetettek be, akik hősi halált haltak az ifjúság áldozatvállalásának mítikus alakjaivá álltak, akikre a szélső jobboldali körökben gyakorta hivatkoztak.

Ilyen csoportok további felállítása kizárólag a hangszerek hiánya miatt nem lehetséges. Egyre több külön-énekórát is tartanak az utóbbi időben. Ez év őszén először állították össze a „DJ alapdalait”, és az alsóbb hivatali szerveknek azt az utasítást adták, hogy ezeket a dalokat a téli félév során nagyrészt kívülről meg kell tanulni. Ezt a munkát az egységes énekkönyv hiánya nehezíti meg, a DJ hivatalos énekkönyvei ugyanis csak nagyon kis számban állnak rendelkezésre. A DJ külön kívánságkoncerteket csak kis számban adott, mindenesetre a DJ a mozgalom által tartott koncerteken szinte kivétel nélkül részt vett.

Az ünnepekre és ünnepségekre nagyrészt külön oktatólevelek kerültek kidolgozásra, azért, hogy az ünnepeket minden állomáshelyen meg lehessen tartani.

A színjátszó csoportok területén folytatott tevékenység még rendkívül kezdetleges stádiumban van. Mindenek előtt képzett csoportvezetőkben van hiány. Eredetileg külön kulturális táborokat irányoztak elő, amelyeket azonban a munkaerő hiánya és a világnézeti oktatás fontossága miatt nem tudtak megtartani. Mindazonáltal ez a hiányosság még mindig orvosolható lenne, ha elegendő anyag állna rendelkezésre egy ilyen tevékenységhez. Ebben a tekintetben a helyzet még rosszabb mint a Világnézeti Nevelés Osztályán. Az Országos Ifjúságvezetőségnek jelenleg körülbelül 130 népszínmű van a birtokában, ezek közül 14 hatósági engedéllyel rendelkezik. Más szöveggönyv csak alacsony példányszámban érhető el. Különösen hiányoznak azonban a szakmai anyagok (szülői estek, a színpad elrendezésére stb. vonatkozóan). Mivel nagy az érdeklődés a népszínművek iránt, arra kényszerülünk, hogy a hatóságok által már engedélyezett darabokat sokszorozsuk, s így az érdeklődés részben csillapítható lesz. Ez azonban csak időszakos megoldás a népszínművek esetében. Ezzel ugyanis a rendszeres munkát és a színjátszó csoportok felállítását még nem biztosítottuk. A színjátszó csoportok számára szolgálati könyv kiadására pénzügyi okok miatt egyelőre nincs lehetőség. Egy csoportvezetőnek tartandó képzés megtartását a kérte ugyan a Birodalmi Ifjúságvezetőség, de az útlevelhez jutási nehézségek miatt ez nem valósulhatott meg. Ennek ellenére a DJ alkotókedve ezen a területen még mindig olyan nagy, hogy ezen akadályok elhárulása esetén minden területben rendes színjátszó csoportot állíthatnak fel. A barkácmunkát ősszel először veszik kézbe egységesen a fiúk. Jóllehet technikai nehézségek miatt nem kerülhet sor barkácsverseny megrendezésére, azonban az oktatólevelek által a fiúk egységes modelleket kaptak, amelyeken dolgozhatnak. Az egész mottója: „Anglia ellen vagyunk”.

A szülői esteket tervszerűen először ebben a téli félévben sikerült megvalósítani, ezen túl többnyire vasárnap délutánonként kerül majd sor rájuk. Azonban az eredményükről még nem tudunk beszámolni.

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

169.

6/el. 1941. szám

Mohácsi járás főszolgabírájától

Tárgy: Német mozgalomról havi jelentés

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

[...]

Jelentem, hogy a Volksbund helyi csoportjainak ifjúsági előadócsoportja, az ún. Spielschar, december 5–10. napjain és 25–30. napjain Somberek községben, december 24-én pedig Lánycsók községben előadást tartott. Az előadásokon mindenhol a helybeli Spielschar adott elő a minisztérium által engedélyezett szindarabot, közben egy-egy énekszám is volt.

Téli napforduló ünnepélyt tartottak december 21-én Németbólyban, ahol dr. Faulstich Egyed ismertette az ünnepély jelentőségét, és Hercegtöttösön, ahol Beer György helyi vezető volt a szónok. Mindkét helyen ugyanakkor rövid karácsonyfa-ünnepséget is tartottak, ahol pásztorjátékot adtak elő, majd ajándékokat osztottak ki. [...]

Mohács, 1942. január 6-án

[aláírás]

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 1942, 53. doboz.

170.

A völgyeségi járás

Nagyságos Főszolgabírájának

Bonyhád

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Tisztelettel bejelentjük, hogy a Magyarországi Németek Szövetsége f. hó 25-én tavaszi ünnepélyt rendez Bonyhádon, a vásártéren, ha a községtől az engedélyt megkapjuk, vagy a Helbi-féle [vendéglővel – V. Zs.] szemben a Német Ház Rt. tulajdonát képező telken. Az ünnepség 9 órától este 7 óráig tart.

Az ünnepségen a bonyhádi körzet ifjúsága énekeket, költeményeket, népi táncokat és tornagyakorlatokat ad elő. Beszédet Dr. Mühl Henrik országgy. képvis. és Huber Mátyás országos ifjúsági vezető mond.

Kérjük Nagyságos Főszolgabíró Urat ezen bejelentésünket tudomásul venni és az ünnepélyt engedélyezni szíveskedjék.

Maradunk kiváló tisztelettel

Bonyhád, 1942. május 19.

Eng Miklós
bonyhádi körzetvezető

Forrás: MNL TML, IV 417b, A völgyeségi főszolgabíró iktatott iratai, 2257/1942.

Kirándulások – táborozások

171.

A Buda-környéki járás főszolgabírája

Szám: 2/1941. eln.

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés a Buda-környéki járás községeire vonatkozólag
1941. évi június hóról

Szigorúan bizalmas!
Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr!

... Zsámbék községben június hó 21-én 22–23 óráig az ún. Nyakas-hegyen a Volksbund kb. 60 fő részvételével kirándulást rendezett. A bent írt kirándulás alkalmával tábortűz mellett német énekeket énekeltek és verseket szavaltak. Ifj. Aszt Simon és Schmid Simon kőfaragósegéd zsámbéki lakosok lelkesítő beszédet tartottak és a Volksbundba belépésre szólították fel azokat a tagokat, akik az egyesületnek még nem tagjai. A csendőrsöt bizalmasan értesítettem, hogy a jövőben engedély nélküli kirándulást tapintatosan akadályozza meg, illetve figyelmeztesse a rendezőket, hogy ilyen csoportos kirándulások és oly beszédek megtartásához hatósági engedély szükséges.

[...]

Budapest, 1941. július 5.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

172.

12.633. szám

B.kt. 1942

Budapest, 1942. július 3.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

Események:

1.) A V.D.U.⁸⁰⁶ helyi csoportjai 1942. június 21-én országszerte úgynevezett „Sonnewend”⁸⁰⁷ ünnepélyt tartottak. Az ünnepélyt mindenütt a községen kívül és arra alkalmas szabadtereken rendezték. Valamennyi helyen rőzséből tábortűzet gyújtottak, ott német dalokat énekeltek és szavaltak. Az ünnepély rendezője rövid beszédben méltatta az ünnep jelentőségét. [...]

5.) A németbólyi (Baranya megye) V.D.U. helyi csoport június 21-én 21 órakor tartott „Sonnewend” ünnepélyén a községben tartózkodó 100 hamburgi diák is részt vett. A tábortűzet a hamburgi diákok gyújtották meg. Amikor a tűz már kialvó félben volt, először a német diákok, utána a V.D.U.-ifjak ugráltak rajta keresztül. [...]

8.) A V.D.U. budapesti „Stamm”-ja (ifjúsági törzs) 1942. június 28-án Nagymarosra hajókirándulást rendezett. A kiránduláson Nussbaum Antal budapest körzetvezető, Reveliac Henrik budapesti „Stamm”-fűhrer (ifjúsági vezető),⁸⁰⁸ Rath József országos diákcsoportvezető és 801 főnyi ifjúság vett részt. A kiránduló csoport a „Tulln” nevű német hajóval 11 órakor érkezett Nagymarosra, ahol Rixer Antal ottani helyi csoportvezető fogadta őket. Az ifjúság a Nagymarosra való megérkezés után a főbb útvonalakon felvonult, utána játékkal és sportolással szórakozott. A hajó aznap 16 órakor indult vissza. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminiszter), K 149-1942-651f9.

⁸⁰⁶ Volksbund.⁸⁰⁷ Nyári napforduló (június 21.).⁸⁰⁸ Törzsvezető.

173.

14.683. szám

B.kt. 1942

Budapest, 1942. július 31.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

Szervezeti hírek:

[...]

5.) A V.D.U.⁸⁰⁹ budapest I. Stammja (ifjúságvezetőség)⁸¹⁰ Nógrádverőcén augusztus 6-tól 12-ig ifjúsági táborozást rendez. A részvétel önként jelentkezés útján történik. Az érdekelteket írásban értesítik a toborzás körülményeiről. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

⁸⁰⁹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn VDU)..

⁸¹⁰ Törzse.

Sport – testi nevelés

174.

160/el. 1941.

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Vonatkozó rendelet száma: 398/főisp. biz. 1941.

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

F. év szeptember havára vonatkozó tárgybeli összefoglaló jelentésemet tisztelettel az alábbiakban vagyok bátor megtenni:

A volksbundisták egyesületi életében az elmúlt hónapokban különösebb, említésre méltó esemény nem történt. A Jungkameradschaft⁸¹¹ tagjai körében legélénkebb az élet Palotabozsok és Véménd községekben, ahol a fiatalság hetenként egyszer vagy kétszer elvégezte a szokásos tornagyakorlatait, majd utána karban énekelni tanultak.

F. évi szeptember hó 14-én (vasárnap) tartott összejövetelen Braun János ifjúsági elnök figyelmeztette a Jungkameradschaft jelen volt tagjait arra, hogy a jövőben mindenki tartózkodjék a magyaroknak sértegetésétől, mert – mint mondotta –, a magyarság testvérként harcol a német haza élet-halál küzdelmében s meghagyta a megjelenteknek, hogy a Heil és Heil Hitler köszönési formákat csak német néptestvéreivel szemben használják. Ezen figyelmeztetés azóta jó hatást váltott ki, mert a fenti idő óta a provokáló köszönési módok megszűnteknek látszanak.

Pécsváradi, 1941. október hó 6.

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1941.

⁸¹¹ A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

175.

A Testnevelési Osztály éves jelentése az 1942-es évről

Annak ellenére, hogy a testnevelés területén is sok feladatunk van még, nagy előrelépést könyvelhetünk el ebben az évben. A legtöbb nehézség abból fakadt, hogy az idősebb generáció tagjai a legtöbb esetben nem viseltettek megértéssel a lányaink által nyújtott sporttevékenységgel szemben. Másodsorban nincsenek szakembereink, és egyébként is kevés olyan lány akad, akik a sport területén rövid képzéssel rendelkeznenek.

Így már az év elején sok sporttevékenységre került sor a képzőtáborokban, mivel a leányterület-vezető többnyire egyidejűleg sportfelügyelő is volt. Ugyanebben az időben az „Erdei otthon” (Waldheimat) leányvezetőképző iskolában lányok és ifjúleány-sportfelügyelők számára sporttábort tartottak. Ezen összesen 145 lány vett részt. Ezen túlmenően még 3 területben is tartottak sporttábort. Természetesen az itt képzett sportfelügyelők nem elegendők, azonban pillanatnyilag többet nem lehetett kiképezni.

1942. február 1–3. között Besztercén országos síversenyre került sor, amelyen a lányok szintén részt vettek. A pontos eredményeket mellékeljük.

A DJ nagyszabású toborzását követően minden tag számára kötelező teljesítménypróba jócskán előre lendített bennünket, mivel a lányok becsvágyóak voltak, s törekedtek arra, hogy a próbát kiállják. A nyári munka csúcspontját a területi sportünnepségek jelentették. Négy területben ezeken a lányok is részt vettek, és szép eredményeket tudtak felmutatni. Az eredmények a mellékletben megtalálhatók. A táncot és a gimnasztikát is elkezdtük néhány területben, s felvettük a képzési programba. A munka megkönnyítésére az egységekbe oktatóleveleket küldtünk. Október óta az oktatási füzetekbe tornaóravázlatok is bekerültek. Ezeken a tornaórákon a következő tevékenységekre kerül sor: Minimális gimnasztika, páros gyakorlatok, talajtorna, futó- és labdajátékok, játékos vetélkedők.

Mind a leányvezető-utánpótlás, mind pedig általánosságban a sportot szerető lányokat illetően a fiatal lányokban van a legnagyobb reményünk. Ez azért van, mivel ők sokkal nagyobb örömmel és lelkesedéssel rendelkeznek, mint a többi résztvevő.

Az 1943-as nyári munkatervben általános testi felkészítés és a lányok egészségügyi nevelése szerepel.

Klara Berner

A területi sportünnep eredményei:

[Ebből az eredménylistából csak a sportágakat közöljük]:

75 méteres futás, távolugrás, magasugrás, labdahajítás, súlylökés, ütőlabdadobás, 100 méteres futás [az egyes területekben ezekből válogattak, mindegyik sehol nem volt]

[...]

A JM győzteseinek listája

60 méteres futás, távolugrás, ütőlabdadobás, magasugrás. [...]

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, 100 398.

176.

A II. Főosztály éves jelentése

a) Testnevelésügyi osztály

Január:

A II. Főosztály tevékenysége ebben a hónapban a DJ 1942. évi síversenyének előkészítése jegyében telt. Az országos vezetőképző iskolában az első sporttanfolyam 40 résztvevővel zajlott le. Ez a sporttanfolyam az országos síverseny, valamint a területi és csapat-sportfelügyelők kiválasztása jegyében telt. A következő anyagot vették át: testgyakorlás alapiskolája, talajtorna, szekrényugrás, ökölvívás és játékok.

Február:

1942. február 1–3. között Besztercén kerül sor a DJ országos síversenyeire. A részvétel a DJ 7 területe számára kötelező volt, azonban mégsem tudott minden terület részt venni benne. Pontos eredmények a mellékletben csatolva találhatók.⁸¹² Az országos vezetőképző iskolában a második sporttanfolyamon 55 fő vett részt. Előkészületek történtek a tavaszi terepfutásra. E terepfutást a Fegyveres-SS akciójának előkészítése miatt nem lehetett teljes egészében lebonyolítani.

Március:

Március és július között a teljes DJ munkája új alapokra került. A vezetőségből és a sportfelügyelők közül ugyanis 90 fő, köztük a Testnevelésügyi Főosztály vezetője is önként jelentkezett katonai szolgálatra. Mivel elsőként a DJ általános vezetőségét kellett először kiegészíteni, a sporttal kapcsolatos munkát nem lehetett azonnal folytatni. A DJ sporttal kapcsolatos munkája először akkor folytatható volt tovább, amikor a főosztály vezetője június 20-án visszatért a Birodalomból.

Július:

A területi sportünnepségek megszervezése és lebonyolítása

A DJ nyári sportmunkájának csúcspontját a területek sportünnepségei jelentették. Ezeket kivétel nélkül minden területben megtartották. Az országos sportversenyt a képzett sport-

⁸¹² Ezt a mellékletet nem közöljük.

felügyelők és DJ-vezetők hiánya miatt nem lehetett megszervezni. A területek sportünnepségeinél éppen ezért a könnyűatlétika, valamint a triatlon és az öttusa került megrendezésre. Sportversenyek és játékos vetélkedők, ritmikus gyakorlatok, valamint a lányok tánca alkották az esemény zárását.

Augusztus:

Beiktatásra kerültek a részlegvezetők a főosztályban. Rendszeresen munkaterveket adtunk ki az egységeknek. Főként a következő dolgok kerültek feldolgozásra: alapiskola, páros feladatok, társasjátékok. A fiatalok kézilabda- és labdarúgó bajnokságának megrendezése.

Szeptember:

Szeptember hónapban átnyújtottunk 25 birodalmi ifjúsági sportjelvény⁸¹³-oklevelet. Mivel a Hitlerjugend teljesítményjelvényeinek átvétele és a vizsgálja jelenleg nem volt lehetőség, csupán a birodalmi ifjúsági sportjelvény vezethették be. Egyidejűleg azonban egyeztetésekre került sor Wagner főtörzsvezetővel⁸¹⁴ az általános DJ-teljesítményjelvény magyarországi bevezetésével kapcsolatban. Az eredmények gyakorlati alkalmazására azonban még nem került sor.

Október:

A sporttanfolyamok az egységekben törzs- és csapatszinten zajlottak, a II. Főosztály által kiadott munkatervek szerint. Élénk együttműködés alakult ki a sport terén DJ-egységeink és a gyermeknyaraltatás keretében itt tartózkodó birodalmi Hitlerjugend között. Közös versenyeket szerveztünk. 10 oklevelet nyújtottunk be birodalmi ifjúsági sportjelvény elnyerésére.

November:

A magyarországi DJ érdeklődése folyamatosan növekszik a sport- és teljesítményjelvények iránt. Mindazonáltal a birodalmi ifjúsági sportjelvény megvalósítása még nagy nehézségekbe ütközik, mivel hiányoznak a képzett sportfelügyelők és az SS-hez toborzott bajtársak utánpótlása sem teljes körű még. Ezeket a problémákat a következő évig el kell hárítani. Emellett a DJ-teljesítményjelvények létrehozása is nagy fontosságú lenne.

⁸¹³ Németországban 1912-ben vezették be a tömegsport ösztönzésére a német torna-sportjelvényt, 1919-től már hölgyeket is díjaztak vele, majd 1925-ben az ifjúság számára külön birodalmi ifjúsági jelvényt vezettek be. Utóbbi élt tovább a náci időkben mint birodalmi ifjúsági sportjelvény (Reichsjugendsportabzeichen, RJA). – BUSCHMANN, Jürgen – LENNARTZ, Karl, 75 Jahre Deutsches Sportabzeichen. Deutscher Sportbund, Frankfurt/Main 1988, 21.; SCHERER, Karl Adolf, Orden für Millionen. 75 Jahre Deutsches Sportabzeichen. Deutscher Sportbund, Frankfurt/Main 1988, 13–14.; Luh, Andreas, 75 Jahre deutsches Sportabzeichen. Sport und gesellschaftlicher Wandel. Studienverlag Brockmeyer, Bochum, 1989, 13–14, 54.

⁸¹⁴ Wilhelm Wagner (szül. 1903) – a Birodalmi Ifjúságvezetőség Testgyakorlás Hivatala egyéni versenyeket és ifjúsági bajnokságokat szervező referatúrájának vezetője. Buddrus, i. m. 1225.

December:

A DJ sítáborainak, téli sporttáborainak és síversenyeinek előkészítése. Kilenc oklevelet nyújtottunk be birodalmi ifjúsági sportjelvény elnyerésére. A védfelkészítés területén jelenleg alapvető hiányosságaink vannak. Elsőként a leventeifjúsággal együttműködve lőállásokat kellene létesíteni. A leventeintézmény rendelkezik lőállásokkal. Éppen ezért lehetővé kell tenni, hogy amíg a DJ nem kap saját lőállásokat, addig a leventeintézmények állásait használhassa. A terepkiképzés szintén nagy nehézségekbe ütközik, mivel jelenleg nincs képzett terepfelügyelőnk. Őket is csak a Birodalomban lehet képezni, de különös nehézséget jelent az a DJ-tagok kiutazási engedélyének beszerzése. A Birodalmi Ifjúságvezetőségnek lehetővé kellene tenni, hogy az 1943-as év folyamán minimum 20 terepfelügyelőt és ugyanennyi sportfelügyelőt képezzenek a Hitlerjugend védfelkészítő táborában.⁸¹⁵

Az LJF II. Főosztály vezetője

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 398.

177.

A hegyháti járás főszolgabírája, Sásd.

1. biz. 1942

Bizalmas!

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

A nagy munkaidő miatt az ifjúsági mozgalmak most már csak ünnep- és vásárnapokra szorítkoznak. Ilyenkor összejöveteleket tartanak és főként sportversenyeket rendeznek. Ezeken a nem tagok gyermekeit nem engedélyezik részt venni. Ezenkívül verseket, énekeket tanulnak. Mágocson a nagyobb gyermekek már nem lelkesednek az ilyesmikért, úgy hogy ott a 12–15 éves fiúk, lányok közül is mindössze csak húszat tudtak összetoborozni s most már a 10–11 éves gyermekekre kerül a sor, de ezekkel sem tudnak eredményt elérni.

[...]

Sásd, 1942. június 1.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 491/1942.

⁸¹⁵ A Hitlerjugend 1942-ben létrehozott, a 16–17 éves fiúk még intenzívebb honvédelmi nevelését előkészítő háromhetes táborok, melyek végén a résztvevők igazolást kaptak arról, hogy hadra foghatók.

178.

Szám: 5380/1942

Villányi járás főszolgabírájától

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetsége által a villányi járás területén f. évi augusztus hóban tartott előadások, ünnepélyek lefolyásáról összefoglaló jelentés

Méltóságos Alispán Úr!

[...]

6.) Magyarbóly községben f. évi augusztus hó 30-án a vásártéren egész napos sportünnepély lett tartva.

Ez nap de. 9 órakor 250 sportruhában öltözött leány és 250 szintén sportruhában lévő fiú, valamint 4-5 községből származó és az ottani népviselet szerint öltözött 250 leány a magyarbólyi vásártéren lévő sportpályán felsorakozva várta a sportünnepély megnyitását.

Christ János pécsi lakos rövid megnyitó beszédében hangoztatta a sport jelentőségét az ifjúság nevelése terén és felhívta a fiatalságot, hogy a sportban tőlük telhetően vegyenek részt, azt szeressék, mert csak ezen keresztül lehet egy ország jövőjét felépíteni. A sporton keresztül szeresse meg egymást a fiatalság, éljenek békességben egymás mellett. A magyar és német ifjúság ne veszekedjenek egymással, eddzék egymást a sportban egy szebb és jobb jövő kiharcolása céljából.

A leányok és a fiúk szabadgyakorlataival kezdetét vette a sportünnepély és déli két óra megszakítással du. fél hat óráig tartott. A lányok és a fiúk felváltva végezték tornamutatványait. A következő sportszámok lettek bemutatva: magasugrás, távolugrás, labdatávdobás, síkfutás, gránátvetés és súlydobás.

Az egyes számokhoz az indulókat a helyszínen felállított hangszórókkal szolgáltatták, a szünetekben a hangszórókon keresztül hanglemezekkel szórakoztatták a közönséget.

Du. fél hat órakor az ifjúság budapesti kiküldöttei meglelégedésüket fejezték ki az ifjúságnak a szép eredményért és buzdították őket az állandó sportolásra.

A záróbeszéd elhangzása után Christ János a győztes ifjúság között kitüntetések és azokról szóló igazolványokat osztott ki, majd az ifjúság díszmenete következett a vezetőség előtt és ezzel a sportünnepély befejezést is nyert.

Nézőközönség délelőtt alig volt, azonban délután sok magyarbólyi és környékbeli községekből vonultak fel a sportünnepélyre.

Az ünnepély politikától teljesen mentes volt, a legnagyobb rendben folyt le, semminek zavaró körülmény elő nem fordult.

Villány, 1942. évi szeptember hó 2-án

[aláírás]

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1942.

179.

44/1944. kig. szám

A kalocsai járás főszolgabírája.

Tárgy: Magyarországi Németek Szövetsége bejelentése ifjúsági nevelési tanfolyam tartásában.

Községi Elöljáróságnak!

Hajós

A Volksbund f. hó 20-23-ig fiúk és leányok részére nevelési tanfolyamot fog rendezni.

A tanfolyam tárgya: sport, rendgyakorlat, ének, kézimunka és népművelés.

Felhívom, hogy az előadásokat kísérje figyelemmel és befejeztével tegyen jelentést.

Ha nemzet- vagy vallásellenes előadásokról szerez tudomást, az előadó nevét és az előadás tartalmát távbeszélőn azonnal jelentse.

Kalocsa, 1944. évi január hó 5-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BKKML, IV 903a, Kalocsai járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 14. doboz, 44/eln. 1944.

Egyéb

180.

[szám olvashatatlan]

A villányi járás főszolgabírájától

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetsége által Villány községben megnyitott német nyelvű téli gazdasági tanfolyam

Mell.: 1 drb.

Bizalmas

Méltóságos Főispán Úr!

[...]

Ezen téli gazdasági tanfolyamnak összesen 32 hallgatója van, akik valamennyien a „Volksbundhoz” tartozó 15–20 éves ifjak. A tanfolyamhallgatók a legnagyobb részt környékbeli falvakból származó ifjak, de van köztük 6, Tolna vármegyéből való is. Az ifjak közül 26 internátus-szerű elhelyezésben és érintkezésben részesül. Az internátusi költség havi 25 pengő készpénz, 5 pengő faátalány, 25 kg burgonya, 20 kg morzsolt tengeri,⁸¹⁶ 1 kg bab, 1 kg zsír és 20 kg búza, vagy ennek megfelelő liszt. A tandíj 10 pengő. [...]

Villány, 1941. évi november hó 17-én

[aláírás]
főszolgabírók

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 708/1941.

181.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok főszolgabíró úrhoz, miszerint a Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn) Kéty községben a kétyi helyi csoport helyiségében Lotz Erzsébet vezetésével „Kisedápolás” címmel 1943. már-

⁸¹⁶ Kukorica.

cius 8-tól március 12-ig tanfolyamot óhajtunk tartani, minek szíves tudomásul vételét és arról való értesítést kérve

Gyöng, 1943. február 20.

maradtam tisztelettel

Dr. Reitingner Henrikné
a kerület női csoportvezetője

Forrás: MNL TML, IV 417b, A völgyeségi főszolgabíró iktatott iratai, 1112/1943.

VII. SZOCIÁLIS TEVÉKENYSÉG

182.

A Szociális Osztály éves jelentése

A szociális munka csak az elmúlt három hónap során kapott igazán nagy jelentőséget, azonban az eredmény már ilyen rövid idő után is érzékelhető. Én csak 1942 októberében érkeztem az Országos Ifjúságvezetőségre, és vettem át a teljes lendülettel futó szociális munkát. Ami ezen a területen a korábbiakban említésre méltó teljesítmény volt, az a lányok Birodalomban való kiképzése volt.

Az előző évben megkezdődött az aratási óvodák óvónőinek oktatása. Eredetileg a „Német Népsegélynek”⁸¹⁷ kellett volna a képzéseket megtartani, azonban amikor a tényleges megvalósításra került a sor, a területi leányvezetőket bízták meg vele. A tanfolyamok csak két héten át tarthattak, mivel szükség volt az aratási óvodákra. Éppen ezért érthető, hogy a kiválasztást nem lehetett komolyan venni, az oktatás pedig nem fedhetett le minden területet. Közvetlenül a tanfolyam után már meg is kezdték munkájukat az aratási óvodák óvónői. Országsszerte 100 aratási óvodát állítottak fel, otthonokban, iskolákban és óvodákban létesítették őket. Általában 2–3 hónapon keresztül működtek. Ez különösen a régi Magyarország községekének gyermekei számára jelentett előnyt, hiszen nagyon sokan közülük itt tanultak első alkalommal németül. Sok faluban akár 100 gyerek is volt, s mivel egy óvónő nem tudott megbirkózni a feladattal, a lányok önként jelentkeztek segítőknek.

A pihenésre szoruló gyermekek számára egy belső gyermeknyaraltatást végeztünk, mely során az adott területről származó lányok és a fiúk elutazhattak egy másik területbe, a városokból vidékre mehettek. Így összesen 935 gyermek nyaralt, akik 8–10 hetet vidéken pihenhettek. A gyerekeket csoportokba gyűjtötték, és a DMB⁸¹⁸-lányok segítségével – akik erre egyébként önként vállalkoztak – vidékre mentek. A gyerekek olyan nevelőszülőkhöz kerültek, akik a pihenésük feltételeit biztosítani tudták. A nevelőszülők némi tehermentesítésére a gyerekeket napi 4–5 órára egybegyűjtötték. Ez idő alatt egy leányvezető foglalkozott velük, a gyermekek pedig nagyon sokat tanulhattak. A tevékenység súlypontja itt

⁸¹⁷ A Volksbund szegény sorsú németeket segítő szociális tagozata (Deutsche Volkshilfe).

⁸¹⁸ A Német Ifjúság 14–18 éves leányokat tömörítő szervezete – Német Leányszövetség (Deutscher Mädelbund, DMB).

is a sportra helyeződött, a közös énekléssel és a meseolvasással együtt a nap legszebb óráit jelentette ez. A gyerekeket aztán ismét a DMB-leányvezetők kísérték haza otthonaikba.

A haza háborús gazdasági szolgálata az egész országra kiterjedt. Mindenek előtt nők voltak azok, akik segítség nélkül maradtak. A lányokat oly mértékben felvilágosították, hogy ők a belépést magától értetődőnek tekintették, s eszerint vettek részt benne. Mindannyian tudták, hogy a mezei munka háború idején különösen fontos, valamint hogy ezzel sokat tesznek a hátszágért. A lányok önkéntes szolgálatot teljesítettek a vetéstől egészen az aratásig. A haza háborús gazdasági szolgálatát azonban nem mindenhol hajtották végre ugyanúgy. Egyes helyeken a lányok naponta kimentek a földekre dolgozni, máshol csak vasár- és ünnepnapokon. Néhányan a házban és az udvaron is segítettek, amíg a parasztok a földeken dolgoztak. Összesen 3650 lány jelentkezett, akik egyéni vagy csoportos bevetésben összesen körülbelül 300.000 órát dolgoztak. Az ifjuleányok eközben gyógynövények gyűjtésével foglalkoztak. A leányvezetők közben felvilágosítást adtak nekik arról, hogy mely gyógynövényfajtákat kell gyűjteniük, ezeket miként kell megszáritani és becsomagolni. A lányok az egész ország területén nagyon lelkesek voltak a gyűjtés során. Egy Bleyersdorfból⁸¹⁹ származó ifjuleány-csapat bizonyult a legeredményesebbnek. 50 ifjuleány összesen 250 kg gyógynövényt gyűjtött össze. Egy településen az ifjuleányok és az Ifjúnép tagjai együtt 65.000 selyemhernyót gyűjtöttek, ami 26 kg selyemgubót adott. Ezeket a magyar állam felvásárolta.

A nyári hónapokban a szászrégeni tanítóképző intézet 20 diáklánya tartott német nyelvtanfolyamokat a Közép terület falvaiban. A tanfolyamok csupán 3–3 hétig tartottak, azonban az eredmény így is látható. A nyelvkurzusoknak épp ezeken a területeken nagy a jelentőségük, mivel a nagyváros befolyása nagyon nagy a környező falvakra, a német nyelvű iskolák hiánya pedig rendkívüli módon érzékelhető a falusi ifjúságon.

Mivel a kórházakban egyre több a német katona, a lányaink megkezdtek a segítségnyújtást a sebesültek ellátásában is. Ez azonban nehézkes, mivel a katonák nagyon szét-szórva fekszenek a magyar kórházakban, illetve magyar ápolónők gondozzák őket. Az egész vállalkozás éppen ezért csak kicsiben valósítható meg. Teljes lánycsoportok nem tehetnek látogatásokat (ez csak ritkán kivitelezhető), általában 4–6 lány megy együtt, akik a katonáknak ajándékokat készítenek, hogy ezzel megörvendeztessék őket. A sérültek ellátása még igen kezdetleges szinten áll, azonban a jövőben ez is bővítésre kerül majd.

Már időben útmutatást adtak a területekben arról, hogy a lányok miként készítsék el a katonáknak szánt karácsonyi csomagocskákat. Ez minden lánynak nagy örömet okozott, így mindenki nagy gondossággal és szeretettel csomagolta az ajándékokat. Azonban nemcsak a hozzátartozók és a rokonok esetében tették ezt, hanem az ismeretlen katonáknak is küldtek karácsonyi ajándékokat. Az Országos Ifjúságvezetőség törzséhez tartozó lányok 6 napon át segítettek az ajándékok csomagolásában az Országos Asszonyvezetőségben. Leírhatatlanul sok csomag gyűlt össze, amelyek a katonák számára is meglepetést jelentettek.

A Német Ifjúság buzgón gyűlt össze a teliségegy-nap alkalmából. S hogy az eredmény még számottevőbb legyen, a lányok a fiúkkal közösen szerveztek rendezvényeket. Az ifjuleányok néhány faluban bábszínházat játszottak.

⁸¹⁹ Dunacséb.

Mivel a „Német Népsegély” a német édesanyáknak olyan üdülőhelyet rendezett be, ahol néhány héten keresztül pihenhetek, a lányok segélyszolgálatot állítottak fel. A lányok mindenütt jelentkeztek, minden időpontban készen álltak arra, hogy azokban a háztartásokban, ahol az anyák üdülni mentek, ellássák a háztartással kapcsolatos feladatokat, s ezzel az egész családnak segítséget nyújtsanak.

Első alkalommal az I. területben tettek kísérletet arra, hogy munkaközösségeket állítsanak fel a „Hit és Szépség” BDM-tagozat⁸²⁰ szellemében. Korábban volt már néhány tanfolyam, ahol a lányok főzni, varrni és kötni tanultak. A lányok éppen ezáltal értették meg a munkaközösségek lényegét, azonban még nincsenek abban a helyzetben, hogy szülőfalujaikban saját erejükből ilyeneket állítsanak fel. Az ezirányú képzést egyébként is a leánytörzs-vezetők tartották, akik semmilyen területen nem rendelkeznek szaktudással. Ebben a tekintetben nagy segítséget szolgáltatnak majd a leányvezetők, akik a Birodalomban országos asszonyképző iskolákba jártak.

Mivel a népcsoportunkban a tervszerű szakmai irányításra és pályaválasztási tanácsadásra még nincs lehetőség, ezért a fiúkat és a lányokat egyenként nem lehetett az egyes szakmákra toborozni. Egyedül újságcikkek útján hívták fel a figyelmet különböző kézműves foglalkozásokra. Ezen kívül egy részletes ismertető beszámoló („Német fiú légy paraszt” címmel) mutatott rá a paraszti és mezőgazdasági foglalkozások fontosságára és jelentőségére.

A szakmai irányítás területén egyelőre csekély eredmény mutatkozik. A lányokat a jövőben el fogjuk vinni az országos asszonyképző iskolákba, ahol olyan képzésben részesülnek majd, mely a legszükségesebb ismereteket adja paraszti népünk számára.

A különböző szociális foglalkozásokra: csecsemőgondozó, ápolónő, baba is jelentkeznek lányok.

Községi ápolónők és vidéki anyaiskolák (Mütterschule)⁸²¹ tanerői délutáni kurzust tartanak a DMB-lányok számára, ahol nemcsak a fent említett munkakörökhöz tartozó legszükségesebb ismeretek sajátíthatják el a lányok, hanem lelkesítik is őket arra, hogy e hivatásokat válasszák. Mellékletben közlöm azon lányok neveit, akik a Birodalomban szerezhetnek szakképzettséget, vagy mehetnek leányvezetői képzésekre.⁸²²

Továbbá vannak még lányok, akik munkaszolgálatot akarnak teljesíteni, ezáltal pedig házilányoknak szeretnének jelentkezni a Birodalomba.

A lányok képzése a Birodalomban egyre inkább bővül, ami a teljes leánymunkánkra nézve nagy fellendülést jelent. Már Magyarországon nincsenek ilyen típusú továbbképző iskoláink.

A következő munkaévre a birodalmi ifjúságvezető jelmondatát tűztük ki célként: „Fokozott háborús bevetés”. Eszerint a szociális munkának is új határokat akarunk szabni, és teljes erővel a célok megvalósítására törekszünk.

⁸²⁰ A birodalmi Német Leányok Szövetsége (Bund Deutscher Mädel, BDM) 18 és 21 éves leányokat tömörítő tagozata.

⁸²¹ A 19. századra visszanyúló vidéki képzőhelyek lányok, nők és anyák számára, hogy anyai és családi feladataikra még inkább felkészítsék őket, illetve továbbképzést nyerjenek.

⁸²² A névlistát nem közöljük.

Besztercén február 1. óta zajlik egy tanfolyam, ahol négy hónap leforgása alatt képeznek női gazdasági tanácsadókat. A tanfolyamon 36 lány vesz részt. A kurzus befejezését követően ők a Birodalomba mennek, ahol további képzésben részesülnek.

Az aratási óvodák létesítésével kapcsolatos munkák már a közeljövőben megkezdődnek, azért, hogy amikor május folyamán ismét megkezdődnek a mezőgazdasági munkák, ismét meg lehessen őket nyitni. A képzéseket külön-külön tartják az egyes területekben. Mivel a gyerekek számára szükséges játékok az előző évben sok óvodában hiányoztak, a nemzetiszocialista fiú- és lányotthonok azt a feladatot kapták, hogy közösen 450 aratási óvodának játékszereket készítsenek, amelyeknek májusra kell készen lenniük.

Ismételten meg kell tartani a nyelvtanfolyamokat is. A tanár- és tanárnőképző intézetek növendékei falusi bevetésre mennek.

A nyár folyamán mint új munkaterület kezd meg működését az Egészségügyi Osztály. Elsőként a testápolást és a higiénát akarjuk megtaníttatni a falusi ifjúsággal, hogy ez a jövőben magától értetődő dolog legyen.

Nővérek és orvosok tanfolyamokat tartanak majd a lányoknak, a községi ápolónők pedig a csecsemőgondozásra és a betegápolásra oktatják majd őket. Az egészségügyi könyvek kiadása még nem lehetséges, mivel nagyon kevés német orvosunk és nővérünk van.

A törzsvezető legújabb intézkedéseként az LJF⁸²³ Szociális Osztályának leányvezetőjét VDU⁸²⁴ Szakmai Nevelési Hivatal ifjúságügyi ügyintézőjévé nevezték ki.

Gudrun Weimer
osztályvezető

Forrás PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn 1943, R 100 398.

183.

A IV. Főosztály jelentése

Szociális Osztály:

Az Országos Ifjúságvezetőség a mai napig nem talált megfelelő embert erre az osztályra! Pályaválasztási tanácsadást és a szakmai irányítást azért sem végezhetjük mi, mert a népcsoportvezetés még nem hozta létre ennek szolgálati helyét. Azonban a sajtónk és a propagandánk útján népszerűsítjük azokat a oktatóleveleket, amelyek a Birodalomban is előtérben vannak

⁸²³ Országos Ifjúságvezetőség.

⁸²⁴ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

Egészségügyi Osztály:

Az osztály vezetésével egy olyan orvostanhallgatót bíztak meg rövid idővel ezelőtt, aki hamarosan befejezi tanulmányait. A rendszeres egészségügyi szolgálat az egész ország területére vetítve azért fog nehézségbe ütközni, mert túlságosan kevés népi német orvosunk van, akik ennek a megvalósítására készen állnak. A felcserszolgálat szervezése folyamatban van.

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn 1943, R 100 398.

184.

Hegyháti járás főszolgabírája
1/eln. 1941

Bizalmas

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

A Volskbund központ által szervezett gyermeknyaraltatásról ezideáig a következő adatokat sikerült összeszednem: Hadad községből július 29-én Ágra 6, Tékesre 6, Szalatnak-ra 8 gyermek érkezett, mindegyik 8–14 éves. Baranyajenőre 15 Szatmár megyei német iskolásgyermek érkezett nyaralásra, akik 15 volksbundista gazdánál nyertek elhelyezést. Előre láthatólag szeptember 1-ig maradnak itt. Tótfű községbe 19 német ajkú gyermek érkezett a Szatmár megyei Mezőpetri községből 5–6 heti nyaralás céljából. Gerényes községbe is július 29-én érkezett a Szilágy megyei Adi-tanyáról 29 gyermek. A német ajkú lakosságnál helyezték el őket. A gyermekek szászok, azonban csak magyarul tudnak és nem szívesen maradtak a németeknél, jobb szerettek volna a magyar lakosságnál elhelyezkedni. Ezek is az iskola kezdetéig maradnak ott. [...]

Sásd, 1941. évi augusztus hó 2-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1941.

185.

28/elh.
1942.

Hajós község előljárósága

Tárgy: Német gyermekek elhelyezése Magyarországon.

Hiv. rend. sz. 77./1942. eln.

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Kalocsa

Tárgyban tisztelettel jelentem, hogy f. é. július hó 9-én 10 fiú és 29 leánygyermek érkezett Hajósra 2 kísérőnő társaságában. A kísérők másnap visszautaztak. A gyermekek 10–14 éves korúak és a Magyarországhoz visszacsatolt Ruszinszkó⁸²⁵ német ajkú községeiből jöttek igen szegényen, csomag nélkül csak a rajtuk lévő ruhában; többnek ruházata csak az ingecskéből és 1 szál szoknyából áll.

Magyar és ruszin nevű gyermekek is vannak köztük.

A gyermekek kizárólag olyan családoknál vannak egyenként elhelyezve, akik a bundnak tagjai, élelmezésüket azoktól kapják.

Hajós, 1942. július 18.

[aláírás]
főjegyző

Forrás: MNL BKKML, IV 903a, Kalocsai járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 14. doboz, 77/eln. 1942.

186.

14.683. szám
B.kt. 1942

Budapest, 1942. július 31.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

Szervezeti hírek:

[...]

13.) A múlt év volksbundista gyermeknyaraltatási akcióhoz hasonlóan az idén is megkezdődött az országon belüli gyermeknyaraltatás. Július 7-én a Veszprém megyei szegény

⁸²⁵ Kárpátalja.

sorsú és gyengén táplált volksbundista gyermekeket Bácskába vitték. Ennek során Balatonfüredről 24 olyan német származású gyermeket vittek a Bácskába, akik nem is tudnak németül és a Balaton mellett bizonyára jobban nyaralhattak volna. Ez a körülmény is azt bizonyítja, hogy a gyermeknyaraltatás célja elsősorban a németesítés. A balatonfüredi gyermekek németesítésében nagy része van özv. Molosvics Sándorné, született Zeiler Gizellának. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

187.

15.653. szám
B.kt. 1942

Budapest, 1942. augusztus 14.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

Szervezeti hírek:

4.) A németesítés célját szolgáló, országon belüli volksbundista gyermekcsere-akció (Ld. 1942. július 31-én kelt 14.683/B. kt.-1942. számú nemzetiségi összesítő 13.) pontját) során a kárpátaljai Oroszmokra, Királymező és Felsővisó községekből kb. 50 gyereket szállítottak Hajós községbe (Pest vármegye). Nyergesújfaluból (Esztergom vármegye) 14 gyermek érkezett Fertőrákosra (Sopron vármegye). A gyermekek nagy része magyarul beszél és különösen a felvidéki gyermekek közül soknak magyar neve is van. Pl.: Nagy, Morvai, Csupor, Csordás stb. A hajósi volksbundisták a nyaraló gyermekeket eltiltják a magyar szó használatától. A nyaraltatás célja tehát kétségtelenül a németesítés. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

188.

M. Kir. Rendőrség Mohácsi Kapitánysága
29/9-1943.biz. sz.

Bizalmas, saját kezű felbontásra
Tárgy: 1942. évi december havi helyzetjelentés

Méltóságos

Főispán Úr!

[...]

5. Nemzetiségi mozgalmakról

A Magyarországi Németek Szövetségének helyi csoportja katonai vonatkozásban erősen kihangsúlyozza a Német Birodalom törekvéseivel azonos célt. A csoport karácsonyra 770 szeretetsomagot küldött a harctéren küzdő honvédek részére. [...]

Mohács, 1943. január hó 5-én

[aláírás]
rendőrkapitány

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 659/1943.

189.

11.633
B.kt.-1944

Budapest, 1944. január 14.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

N é m e t.

Bizalmas értesülés szerint:

Szervezeti hírek:

[...]

3.) A középterületi vezetőség kiadott körlevelében a helyi csoportokat a „Deutsche Mannschaft” (Német Legénység = DM)⁸²⁶ megszervezésére hívta fel. Az arra alkalmas egyéneket a DM-ba való belépésre fel kell szólítani. A helyi csoportvezetők – bár a Mannschaft munkájába beleszólásuk nincs – annak működését teljes odaadással támogatni kötelesek. Amennyiben a DM-alakulat politikai magatartása helytelen volna, a helyi csoportvezető kutassa ki annak okát és a helytelenséget igyekezzék megszüntetni.

⁸²⁶ A birodalmi SA mintájára felállított paramilitáris egység, Magyarországon nem tett szert komolyabb jelentőségre.

A körlevél végül megemlíti, hogy a DM a népi mozgalomnak politikai pillére. A DM-vezetők és a helyi csoport vezetősége között a legjobb egyetértésnek kell fennállania, mert ez a népcsoport erejének biztosítója. [...]

9.) A V.D.U. országos ifjúsági vezetősége felhívást intézett az összes ifjúsági szervezetekhez, amelyben felhívja a figyelmet arra, hogy az úgynevezett hivatásversenyeket az 1944. évben is megrendezik.

Az ifjakat és leányokat jelentkezésre szólították fel.

10.) Az országos ifjúsági vezetőség körlevélben közölte az ifjúsággal, hogy az 1944. évi ifjúsági évkönyv (Jahrbuch der DJ) kiadásra került. Az igénylések bejelentése folyik.

Események:

11.) 1943. december 6-tól 12-ig Ágfalva (Sopron megye) községben V.D.U. ifjúsági vezetőtanfolyam volt. A tanfolyamon zártrendű gyakorlatok, torna, ének, sport és elméleti oktatás folyt és azon 15 soproni, sopronbánfalvai, ágfalvai, balfi, rajkai és pornóapáti ifjú vett részt. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1944-651f9.

190.

3451.

B. kt. 1944

Budapest, 1944. március 3.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas értesülés szerint:

Szervezeti hírek

[...]

2.) Az 1944. január 28-án kelt 1442/B. k.t. – 1944. számú nemzetiségi összesítő 1.) pontjában tárgyalta háborús hivatásverseny (Kriegsberufswettkampf = KBWK)⁸²⁷ sorozatban kb. 250 helyi csoport 15.000 ifjúsági vezetővel indul. A versenyszámokat 25 szakma szerint állították össze. Ezek a versenyek március 4-én és 5-én kerültek lebonyolításra. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1944-651f9.

⁸²⁷ A birodalmi szakmai versenyek (Reichsberufswettkampf) mintájára életre hívott szakmai verseny, amely a háborús időszak fontosságát hangsúlyozandó Magyarországon háborús szakmai versenyként került megrendezésre.

Nyári napközi otthonok

191.

M. Kir. Belügyminiszter

Szám. 11.187/1941

VII.res.

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetsége
nyári gyermeknapközi-otthonok létesítés iránti
kérelme
Melléklet: 3 drb.

Szigorúan bizalmas!

Sürgős!

A vármegye főispánjának

Budapest

A Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund) vezetősége kérelmére elvileg hozzájárultam ahhoz, hogy törvényhatósága területén levő s az idezárt jegyzékben felsorolt községekben a szövetség a maga kebelében nyári gyermeknapközi otthonokat létesítsen. Amennyiben tehát ily irányú konkrét kérelem felmerülne, úgy az otthon létesítése iránti hozzájárulást a hatóságok ne tagadják meg.

Kérem Méltóságodat, hogy a fentiek értelmében a vármegye tisztifőorvosát utasítani és odahatni szíveskedjék, hogy az ugyanazon községben működő magyar és német gyermekek napközi otthonokkal kapcsolatban súrlódásokra sor ne kerüljön.

Budapest, 1941. évi június hó 27-én

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc s.k.

A kiadmány hitelül:

Major

irodavezető h.

I. f. évi május 14-én kérvényben felsorolt községek jegyzéke:

Ágfalva (Sopron vm.), Alsógalla (Komárom vm.), Almáskamarás (Arad vm.), Bakony-péterd (Veszprém vm.), Borjád (Baranya vm.), Bácsalmás (Bácska vm.), Csávoly (Bácska vm.), Cikó (Tolna vm.), Dunakömlőd (Tolna vm.), Diósberény (Tolna vm.), Etyek (Fejér vm.), Ecsény (Somogy vm.), Fertőboz (Sopron vm.), Felsőgalla (Komárom vm.), Gerényes (Baranya vm.), Győrsövényháza (Győr vm.), Hidas (Baranya vm.), Harka (Sopron vm.), Kecskéd (Komárom vm.), Nyomja (Baranya vm.), Kunbaja (Bácska vm.), Kübekháza (Bácska vm.), Kistormás (Tolna vm.), Kismányok (Tolna vm.), Kátoly (Baranya vm.), Köb-

lénny (Baranya vm.), Leányvár (Esztergom vm.), Liptód (Baranya vm.), Lókút (Veszprém vm.), Lovászhéty (Baranya vm.), Magyarlukafa (Somogy vm.), Mőcsény (Tolna vm.), Mucsi (Tolna vm.), Mekényes (Baranya vm.), Máriakéménd (Baranya vm.), Mucsfa (Tolna vm.), Maráza (Baranya vm.), Nagymaros (Hont vm.), Németpalkonya (Baranya vm.), Nagytevel (Veszprém vm.).

II. f. évi május 27-i kérvényünkben felsorolt további községek jegyzéke:

Újpetre (Baranya vm.), Németdiószeg (Pozsony vm.), Szederkény (Baranya vm.), Tékes (Baranya vm.), Borjád (Baranya vm.), Beremend (Baranya vm.), Egerág (Baranya vm.), Kozármisleny (Baranya vm.), Gyód (Baranya vm.), Szőkéd (Baranya vm.), Porva (Veszprém vm.), Vértistolna (Komárom vm.), Ajkarendek (Veszprém vm.), Torbágy (Pest vm.), Almamellék (Somogy vm.), Endrőc (Somogy vm.), Somogyhárságy (Somogy vm.), Vásárosbéc (Somogy vm.), Bataapáti (Tolna vm.) Kakasd (Tolna vm.), Csikóstöttös (Baranya vm.) Mórág (Tolna vm.) Keszőhidegkút (Tolna vm.).

III. f. évi június 13-i kérvényünkhöz mellékelte további községek jegyzéke:

Pénzeskút (Sóskúthoz tartozik) (Veszprém vm.), Olaszfalu (Veszprém vm.), Szűcs (Veszprém vm.), Szalatnak (Baranya vm.), Szakadát (Tolna vm.), Vértessomló (Komárom vm.), Virágos (Baranya vm.), Varsád (Tolna vm.), Pusztavám (Fejér vm.), Budafok (Pest vm.), Perbál (Pest vm.), Hird (Baranya vm.), Mágocs (Baranya vm.), Püspökmárok (Baranya vm.), Fazekasboda (Baranya vm.), Almáskeresztúr (Somogy vm.), Nagybörzsöny (Bars és Hont vm.), Bárdháza (Bereg vm.), Kisdengeleg (Szatmár vm., valószínűleg Érdenegeleg), Petri (Szatmár vm., sok ilyen nevű község van, valószínűleg Mezőpetri), Vállaj (Szatmár vm.), Nántú (Szatmár vm.), Hadad (Szatmár vm.), Batarcs (Szatmár vm.), Nagybánya (Szatmár vm.), Béltek (Krasznabéltek, Szatmár vm.), Szakasz (Szatmár vm.), Erdőd (Szatmár vm.), Sándra (Krasznasándorfalva, Szatmár vm.), Szokond (Nagyszokond, Szatmár vm.), Alsóhomoród (Szatmár vm.), Szinfalu (Szatmár vm.), Józsefháza (Szatmár vm.), Felsővisó (Máramaros vm.), Szuszkóújfalu (Bereg vm.), Pósháza (Bereg vm.), Felsősönbörn (Bereg vm., Felsőkerepec), Huszt (Máramaros vm.), Alsósönbörn⁸²⁸ (Bereg vm.), Feketeerdő (Bihar vm.).

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 87/1941.

⁸²⁸ Munkácsújfalu.

192.

Tolna vármegye alispánja

12.368/1942

Tárgy: Nyári gyermekotthonok működésének megindítása 1942. évben

Valamennyi járás főszolgabírájának
A dunaföldvári szolgabírói kirendeltség vezetőjének!

Tudomásul és az ellenőrzés gyakorlása végett közlöm, hogy a nyári mezőgazdasági munkák idején elfoglalt anyák gondozás és felügyelet nélkül maradó gyermekeinek megsegítésére folyó évben az alábbi községekben rendelttem el nyári gyermekotthon megszervezését:

1942 július hó 1-én – augusztus hó 31 időtartamra:

Döbrököz, Kocsola, Nak, Dunaföldvár, Dunakömlőd, Dunaszentgyörgy, Fadd, Madocsa, Németkér, Paks (1 otthon), Bata (2 otthon), Bogviszló, Szedres, Tengelic (2 otthon), Hőgyész, Kölesd, Mészla, Sárszentlőrinc, Koppányszántó, Magyarakeszi, Ozora (2 otthon), Pincehely, Regöly, Tamási, Murga, Váralja és Apar községekben.

1942. július hó 1. – szeptember hó 30 időtartamra: Tolna községben.

A nyári gyermekotthonok fenntartási költségeinek fedezetére az alábbi összeget utaltam ki:

Döbröközközség előjáróságának	150	P-t.,	Mészla közs. előlj.	1300 P.
Kocsola	1200		Sárszentlőrinc	650 P.
Nak	1000		Szakadát	800 P.
Dunaföldvár	1100		Diósberény	800 P.
Dunakömlőd	1000		Tolnanémedi	800 P.
Dunaszentgyörgy	800		Iregszemcse	1500 P.
Padd	450		Kánya	650 P.
Madocsa	450		Koppányszántó	800 P.
Németkér	650		Magyarakeszi	1000 P.
Paks	1800		Ozora	2000 P.
Bata	1100		Pincehely	950 P.
Bogviszló	500		Regöly	150 P.
Szedres	1000		Tamási	600 P.
Tengelic	2000		Murga	600 P.
Tolna	1700		Váralja	400 P.
Hőgyész	900		Aparhant	300 P.
Kölesd	1500			

A nyári gyermekotthon vezetők ellenőrzését szakszempontból a közjóléti előadó, szociális gondozó, tisztí főorvos és tisztiorvos útján kívánom gyakorolni. Felhívom, hogy a nyári gyermekotthonok működésének befejezése után bizalmas használatra a gyermekotthon vezetőkről minősítést készítsen és azt hozzám terjessze fel.

Szekszárd, 1942. június 30.

[aláírás]
alispán

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 2941/1942.

VIII.

DJ és iskola

193.

A feladatok elhatárolása a DJ és az iskola között

1.) Általánosságok

A német ifjúság nevelésében mindkét részcsoportról mutakozó nevelési feladatok elismerése végett az Országos Iskolaügyi Hivatal és az Országos Ifjúságvezetőség megegyezik abban, hogy a fiatalok iskola és DJ általi igénybevételeénél a következő elvek tekintendők mértéadóknak:

Az iskola feladata

Az iskola legfőbb feladata, hogy a fiatalságot a nép és az állam szolgálatára nevelje a nemzetiszocialista szellemnek megfelelően.

A DJ feladata

A DJ kiegészíti az iskola munkáját, azáltal, hogy a fiatalok jellemét megacélozza, önfelegelmüket fejleszti, és igyekszik tagjait arra ösztönözni, hogy az iskola követelményeit teljes körűen teljesítsék. Az iskola és a DJ a fiatalságra irányuló igényei kapcsán megértően figyelembe kell, hogy vegyék a szülők és a nevelők közreműködését, a családi élet megtartását és ápolását.

II. A fiatalok DJ és iskola általi igénybevétele:

a) Általános iskolák (népiskolák, polgári iskolák, gimnáziumok)

1. Minden diáknak/diáklánynak, aki a Volksbund vagy annak szervezete által fenntartott iskolába jár, a DJ tagjának kell lennie.
2. A délelőtti órák (legkésőbb 13,30-ig) hétköznapokon az iskola, délutánok pedig a DJ és a szülői ház rendelkezésére állnak.
3. A szombat délután, valamint egy helyi szinten az iskola és a DJ által megállapított délután korlátozás nélkül a DJ rendelkezésére áll. Szombatról hétfőre, valamint azokon a tanításnélküli délutánokon, amikor másnap szintén nincs tanítás, az iskola nem adhat feladatokat. A DJ-szolgálatnak a hét fennmaradó délutánjain ügyelnie

kell arra, hogy a fiataloknak megfelelő mennyiségű idő jusson, amit a szülői házban tölthetnek, vagy amit az otthoni feladataiknak és szabadidejüknek szentelnek.

4. Az iskoláskorú ifjúság DJ általi igénybevétele korra való tekintet nélkül nyaranta sem nyúlhat este 10 óra utánra. Télen a 14 év alatti fiatalok igénybevétele este 7 óráig, a 14 éven felülieké este 8 óráig engedélyezett. Szombatonként ez az igénybevétel mind télen, mind pedig nyáron nem nyúlhat este 10 óra utánra.

b) Szakmunkásképzők, szakközép- és szakiskolák (tanárképző intézmények, kereskedelmi iskolák, műszaki iskolák, mezőgazdasági iskolák stb.)

A munka a szakmunkásképzőkben, szakközép- és a szakiskolákban a különösen jelentős szakmai nevelés miatt lehetőleg ne szenvedjen csorbát a DJ-szolgálat miatt. Egy-egy oktatás alóli felmentésre a DJ szolgálati rendezvényein való részvétel végett csak kivételes esetekben kerüljön sor. Minden, ami az általános képzettséget adó iskolákra vonatkozik, itt is fennáll, amennyiben ez a munka az iskola feladataival összeegyeztethető. A tanárképző intézetek esetében egy külön szabályzat fog készülni.

III. A fiatalság DJ és iskola általi igénybevétele a testnevelés területén

A német ifjúság testnevelése ugyanúgy a DJ, mint az iskola feladata. A fiatalok kettős terhelésének és a képzések közötti átfedések elkerülése végett a testnevelés-oktatást időben és tartalommal el kell határolni a DJ és az iskola között:

1. Időbeli lehatárolás

Az iskola tantervszerű oktatást tart testnevelésből maximum heti öt tanórán, alapvetően a délelőtti órákban. A DJ testnevelés-oktatására maximum két hétköznapi délután, illetőleg esténként kerül sor. A versenysportban való részvétel egy további délutánon vagy este önkéntes alapon működik.

2. Tartalmi lehatárolás:

Az iskola feladata:

- a) az általános, átfogó alapképzés minden iskolaköteles vagy iskolába járó fiú és leány számára testgyakorlásban.

A DJ feladata:

- a) A DJ kötelező sportprogramjának lebonyolítása (testgyakorlás alapiskolája a DJ-szolgálaton belül).
- b) A fiúifjúság védőfelkészítése
- c) Teljesítmény- és versenysportok önkéntes lebonyolítása és a fiatalok kiválasztása a sportversenyeken részt vevő csapatokba vagy az egyéni számokba.

IV. Szünidő, kirándulás, tábor

1. A szünidő alatt a fiatalokat az iskola nem veszi igénybe.
2. A DJ országjáró útjai – ugyanúgy mint a nyári táborok – a nyári szünidőben kerülnek megrendezésre.

3. Ha az iskola egy egésznapos tanrendváltotatást hajt végre, akkor a napot erre az iskolavezető állapítja meg.

Az iskolai kirándulás időpontját a DJ-vezetővel is időben tudatni kell, hogy a DJ szolgálati terve ezzel összehangolható legyen. A feladatmentes délutánokon ilyen kirándulásokat, túrákat nem rendeznek.

A felsőbb iskolák legmagasabb osztályaiba járó fiatalok a terület vezetőjétől a gondviselő és az iskola kérvényére minimum három hónapnyi felmentést kaphatnak a DJ-szolgálat alól, ha a fiatalok nem megfelelő iskolai teljesítményszintjét az iskola igazolja.

V. A DJ bizalmi tanárai

Az iskola és a DJ is teljesít bizonyos feladatokat, a gyakorlatban azonban számos közös érintkezési pontjuk van. A DJ-vezetők és a nevelőtestület részéről támasztott azon kívánságnak, hogy ezeket a közös feladatokat a legjobb módon, a rájuk bízott fiatalok javára végezzék el, bizalmi vezetők alkalmazásával tesznek eleget.

VI. A bizalmi tanárok beiktatása

1. Az iskola vezetője a területvezető javaslatára jelöli ki a bizalmi tanárokat. A kinevezés egy évre szól, ami a területvezető javaslatára meghosszabbítható.
2. A bizalmi tanárnak a Német Nevelőtestület⁸²⁹ tagjának kell lennie. Lehetőség szerint a DJ soraiból kell származnia, vagy valamilyen formában alkalmassággal kell bírnia a testi nevelésben. Részt kell vennie a DJ vezetőképző tandolyamán.
3. A bizalmi tanárnak folyamatos összeköttetésben kell lennie a DJ-tal. Közvetlen érintkezésben áll a DJ illetékes vezetőivel, és a közvetítő szerepét tölti be közöttük és az iskolavezető között. Ezen intézkedések az iskolavezető tehermentesítésére szolgálnak, akinek felelős iskolaigazgatói pozíciója érintetlen marad.
4. A bizalmi tanár a tantestületi értekezleteken és a vizsgákon az illetékes DJ-vezetőtől kapott dokumentumok alapján szóba hozhatja a tanuló DJ-beli magatartását (érdemek és kihágások). Részt vesz az esetleges büntetésekről vagy engedményekről kapcsolatos döntésekben, mind például kölcsönök, ösztöndíjak, ingyenes képzőhelyek.
5. Egyébként a bizalmi tanárnak még a következő feladatai vannak:
 - a) Felvilágosítja a szülőket, a tantestületet és a diákságot a DJ munkájának céljáról.
 - b) Megbeszéli az illetékes DJ-vezetőkkel, hogy képességeik alapján mely DJ-tagok vonhatók be még inkább a DJ szolgálatába; hogy ha a DJ-szolgálat miatt az iskolai teljesítményükben kudarcot vallanak, tisztességtelen módon viselkednek.
 - c) Vállalja, hogy segít olyan termeket keresni, ahol a közösségi esteket meg lehet tartani. Ezen kívül azonban a bizalmi tanárt további feladatokkal is megbízható, például közreműködik az egészségügyi gondozásban, az ifjúsági könyvek beszerzésében, vagy ifjúsági szállók létesítésében stb. Ezek a példák azonban még mindig

⁸²⁹ Deutsche Erzieherschaft – a Volksbundnak a birodalmi Nemzetiszocialista Tanárszövetség mintájára létrehozott szervezete, amely gyakorlati tevékenységet valószínűleg nem fejtett ki.

nem fedik le a bizalmi tanár teljes tevékenységi körét, amely a helyi viszonyok figyelembevételével alakítható.

Budapest, 1942. november 20.

A DJ országos vezetője

Az Országos Iskolaügyi Hivatal vezetője

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, R 100 398.

194.

Tanárképző intézet és Német Ifjúság

Egy népcsoport tanárai és tanárnői a foglalkozásukból fakadó feladatok mellett további politikai és kulturális vezetői feladatokat látnak el a népcsoporton belül. A tanároknak a jövőben egyre inkább a mozgalom és a tagozatai, különösen a DJ szolgálatába kell állniuk és emiatt kell kiismerniük magukat a szakmai képzésük mellett a „Német Ifjúság” szolgálatában is.

A DJ és a tanárképző intézmények elérni kívánt alapelveinek összhangba hozására az Országos Iskolaügyi Hivatal vezetője és a DJ országos vezetője, egyetértésben a népcsoport vezetőjével az alábbi megállapodásra jutnak:

Általános rendelkezések:

1. Minden tanárképző intézménybe járó fiúnak és lánynak a DJ tagjának kell lennie.
2. Egy tanárképző intézmény DJ-csoportja egy csapatot képez (vagy ha számából adódóan elég erős, egy törzset), mely közvetlenül az illetékes terület alá tartozik. Ebben az intézményi csapatban maradnak a képzésük alatt, majd ezt követően jogukban áll a jövőben mint tanár és DJ-vezető tevékenykedni vagy egy másik tagozat tanári hivatása vagy a VDU politikai vezetése mellett elkötelezni magukat. A csapat a többi egységhez hasonlóan csoportokra és rajokra tagolódik.
3. Az egyenruha a DJ egyenruhája, a terület számával és az ország-háromszöggel. Ezen kívül egy karszalagot viselnek a Tanárképző Intézet felirattal.
4. A csapatot egy DJ-vezető irányítja, aki vagy pedagógus vagy az intézmény egyik tanulója. Őt az illetékes területvezető az intézmény vezetőjével egyetértésben nevezi ki.
5. Ha a tanárképző intézmény DJ-egységének vezetője nem egy pedagógus, hanem egy tanuló, akkor az Országos Iskolaügyi Hivatal vezetőjének és a DJ országos vezetőjének 1942. november 20-i megállapodása értelmében (V. és VI. bekezdés) egy bizalmi tanárt is ki kell nevezni.
6. A többi alvezetőt a DJ szabályai szerint az intézmény vezetőivel egyetértésben nevezik ki.
7. A tanárképző intézmények kitűzik a DJ zászlaját.

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschum in Ungarn, 1943, R 100 398.

195.

M. Kir. Tk.⁸³⁰ Főigazgató. Pécs

188/1940.-biz.

Szám

(140.)

Tárgy: a tanulóifjúság nemzeti és kisebbségi magatartása.

Valamennyi közép fokú és szakiskola tekintetes,
----,---- kir. tanfelügyelőnek.

Néhány, szerencsére még csak szórványosan előfordult eset arra indít, hogy legnyomatékosabban felhívjam a Tek. Igazgatóságok figyelmét az iskolás ifjúság nemzeti és kisebbségi magatartásának odaadó figyelemmel kísérésére. Az iskolai nevelőmunkában minden lehető el kell követni, hogy különösen olyan iskolákban, ahol vegyesen vannak magyar és nem magyar anyanyelvű tanulók, a legkisebb súrlódás se fordulhasson elő. Egyrészt a magyar anyanyelvű ifjúság esetleges türelmetlenségét, hevesességét le kell szerelni, másrészt gondosan ügyelni arra, hogy nem magyar anyanyelvű ifjúság ne hogy kihívólag léphessen fel, s hogy az ifjúságot minden politikai irányzattól távol tartsuk.

Különösen nyomatékosan figyelmébe ajánlom az Igazgatóknak és a Tanfelügyelőknek azt, hogy az iskolás ifjúság semmiféle iskolán kívüli mozgalomban nem vehet részt, gyűlésekre, összejövetelekre nem járhat, mindennemű társadalmi, de még inkább politikai szervezkedéstől távol kell maradnia. Vallásos és iskolán belüli jelvényeken kívül semmiféle más jelvényt nem viselhet. Amennyiben ilyen jelenséget tapasztalának az Igazgatók, a legnagyobb tapintattal, semmiképpen sem a nyilvánosság előtt, de kellő eréllyel szerezzenek érvényt a rendtartás előírta magatartásnak.

Különös gonddal kísérjék figyelemmel a vidéki tanulók szállásviszonyait, nehogy azok nem kívánatos ráhatásoknak legyenek kitéve a szállásadók részéről.

Ki kell terjesztetni figyelmüket arra is, hogy a vasúton bejáró tanulók utazás közben minő magatartást tanúsítanak és vajon nem vegyül e közéjük nem kívánatos elem.

Megtörtént, hogy a tanulók olyan vendéglőben fordultak meg, ahol politikai gyűlékezeteket szokás tartani.

Gondosan figyeljék meg a tanulóknak iskolán kívüli fiatal emberekkel való barátságát és óvják a hozzájuk nem való barátoktól.

Ki kell terjesztetni a figyelmet arra is, hogy az ifjúság semmiféle politikai színezetű dalokat ne daloljon.

Mindezt a legnagyobb tapintattal kell elvégezni... nem magyar anyanyelvű tanulók népiségi érzelmeit a legnagyobb figyelemben kell részesíteni és tiszteletben kell tartani, de semmiféle kisebbségi vagy más politikai megmozdulásnak semmi körülmények között nem szabad az iskola falai közé bejutniok.

⁸³⁰ Tankerületi.

A fenti figyelmeztetések egyaránt vonatkoznak bármilyen politikai irányra.

Rendelkezésemet *bizalmasan* kell kezelni. Egészen helytelen volna azokat iskolai hirdetésben, vagy hasonló módon tudomására hozni az ifjúságnak, ezzel szemben tanári értekezleteken ki kell térni arra, hogy nem mutatkoznak-e az iskolában hasonló nyugtalanító jelenségek. A tanfelügyelők ezt a rendelkezésemet ne adják ki az egyes iskoláknak, hanem iskolafelügyelői értekezleteken beszéljék meg és az iskolalátogatók bizalmasan jelentsék *szóbelileg* a tanfelügyelőnek ilyen irányú tapasztalataikat.

Pécs, 1940. november hó 28-án

[aláírás]
tanker. kir. főigazgató

Forrás: MNL BML, IV 1401a, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 6/1941.

196.

Tankerületi
Királyi Főigazgató
Pécs
Zólyom u. 2. I.
Telefon 20-22.

3/1941. biz. szám.

Tárgy: A tanulóifjúság nemzeti és kisebbségi magatartása.

Méltóságos

Nikolits Mihály
Főispán Úrnak

Méltóságos Főispán úr!!

Pécs

A vezetésem alatt álló tankerület tanulóifjúságában az ősz folyamán bizonyos nem kívánatos jelenségek kezdtek mutatkozni, főleg az iskolán kívüli szélsőséges politikai tényezők behatása következtében.

A nyugtalanság terjedését megelőzni kívántam akkor, amikor ebben a tárgyban egy körrendeletet bocsátottam ki az iskolák igazgatóihoz és a tanfelügyelőkhez.

Akkor a jelenségek meg is szűntek. Most ismét nyomai mutatkoznak bizonyos nyugtalanságnak. Éppen ezért szükségesnek vélem, hogy körrendeletem egy példányát Méltóságodnak tájékoztatás céljából megküldjem.

Kérem fogadja Méltóságod legkiválóbb tiszteletem kifejezését.

Pécs, 1941. január 11.

[aláírás]
tanker. kir. főigazgató

a/a

Forrás: MNL BML, IV 1401a, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 6/1941.

197.

Másolat.

M. kir. Vallás és Közoktatásügyi Miniszter.
39329/1942 VI/6. ü. o.

Tárgy: „Német Ifjúság” bonyhádi csoportjának kérelme.

Hiv. szám:1056/1942.

1 db. Mell.

Méltóságos

Tolna vármegyei Főispán Úrnak

Szekszárd.

A Magyarországi Németek Szövetségének kötelékében alakult „Német Ifjúság” c. szervezet alapszabályait a 2320/1941. M. E. számú rendelet⁸³¹ 2. §-a alapján hivatali elődöm jóváhagyta.

E rendelet értelmében az említett szervezett felett a kormányhatósági felügyeleti jogot a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja.

A „Német Ifjúság” szervezet bonyhádi csoportja által előterjesztett kérelem tekintetében tehát a döntés a tanügy-igazgatási szervek hatáskörébe tartozik.

Kérem ezért Méltóságodat, hogy a beadványt illetékesség okából a pécsi tankerületi kir. főigazgatójának megküldeni szíveskedjék.

⁸³¹ Ld. ebben a kötetben.

A főszolgabíró részéről előadottakat egyébként magamévá teszem és nem tartom megengedhetőnek, hogy a Német Ifjúság naponta összejövetelt tartson, ezáltal az iskola oktató- és nevelőmunkáját nagymértékben megakadályozza.

Budapest, 1942. szeptember 11.

A miniszter rendeletéből:
Dr. Kósa Kálmán sk
miniszteri osztályfőnök

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 247/1943.

198.

Másolat a másolatról.

25/1942–43. biz. szám. „Német Ifjúság” bonyhádi csoportjának kérelme
A „Német Ifjúság” bonyhádi csoportja Tek.⁸³² Vezetőségének.

Tudomásomra jutott, hogy a „Német Ifjúság” bonyhádi csoportjának tek. vezetősége olyan kérelemmel fordult a völgysegi járás főszolgabírájához, hogy adjon engedélyt a csoportnak arra, hogy a kötelekébe tartozó 6 éven felüli gyermekekkel naponként összejöveteleket tarthasson.

Tekintettel egyrészt arra, hogy az említett ifjúsági korcsoportba iskolaköteles gyermekek is tartoznak, másrészt pedig arra, hogy a 2320/1941 M. E. számú rendelet⁸³³ értelmében a Magyarországi Németek Szövetségének kötelekében megalakult bármely ifjúsági egyesületi jellegű szervezet felett, tehát a „Német Ifjúság” című szervezet felett is a kormányhatósági főfelügyelet a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter gyakorolja – a „Német Ifjúság” bonyhádi csoportjának fenti kérelme hozzám, mint a vallás- és közoktatásügyi minisztérium tanügy-igazgatási hatóságához került elbírálás és döntés végett. E hatáskörömből kifolyólag a szóban forgó kérelemre vonatkozóan a következőket hozom a tek. vezetőség tudomására:

A német ajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról és műveléséről szóló, fent említett 2320/1942 ME. számú rendelet 1. §-ának (2) bekezdése szerint: „Az ilyen külön szervezeteket az 1939: II. t. c. 13. §-ának (2) bekezdésében⁸³⁴ foglalt rendelkezés szempontjából

⁸³² Tekintetes.

⁸³³ Ld. ebben a kötetben.

⁸³⁴ 1939. évi II. tc. a honvédelemről: „(2) A levontkötelezettséggel kapcsolatos egyesületi élet országos megszervezését és irányítását a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterek bevonásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve intézi. Ez a rendelkezés nem érinti a belügyminiszternek az egyesületekre vonatkozó főfelügyeleti jogát. A tizennyolcadik életévüket be nem töltött levontkötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá a vallásos egyesületeken, valamint a magyar cserkészszövetség kötelekébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek (1938:XVII. tc. 1. §) tagjai nem lehetnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza, hogy sportegyesületekben

iskolai hatóság felügyelete alatt álló egyesületnek kell tekinteni.” Ebből következik, hogy a „Német Ifjúság” c. szervezet más ifjúsági egyesületekhez hasonló elbírálás alá esik, s a kötelekébe tartozó tanköteles korú gyermekek foglalkoztatásánál tekintettel kell lennie a gyermekek iskolai elfoglaltságára és tanulmányi kötelességére. Viszont a tanköteles korú, tehát iskolába járó gyermekeket a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében naponként való foglalkoztatásuk annyira igénybe venné, hogy nem maradna elég idejük az iskolai feladataik elvégzésére és figyelmüket túlságosan elvonná naponkénti iskolai tanulmányaiktól.

Minthogy tehát a tanulóknak ily nagymértékű iskolán kívüli foglalkoztatása az érdekelt iskolák nevelő és oktató munkájának eredményességét károsan befolyásolná, a csoport kötelekébe tartozó tanuló ifjúság naponkénti összejövetelét nem tartom megengedhetőnek. Ezért felkérem a Tek. Vezetőséget, hogy a csoport kötelekébe tartozó tanköteles gyermekeket – a levontegyesületi foglalkoztatáshoz hasonlóan – hetenként csak egy alkalommal, lehetőleg szombatonként délután és legfeljebb 2–3 órában foglalkoztassa. Amennyiben a tek. Vezetőség a tanköteles gyermekeket a „Német Ifjúság” vallás- és közoktatásügyi miniszteri jóváhagyással ellátott alapszabályainak 19. §-ában megállapított korcsoportok szerint összejövetelét más-más napokon óhajtaná megtartani, akkor is egy-egy korcsoport foglalkoztatásának az ideje a 2–3 órát ne haladja túl.

Székesfehérvár 1943. január 11.

Dr. Koch Nándor sk.
tanker. kir. főigazgató

Tolna vármegye főispánja.
84/1943

Főszolgabíró Úrnak

Bonyhád

Utalással a 3835/1942. számú felterjesztésére tudomásul közlöm.
Szekszárd, 1943. január 15.

[aláírás]
főispán

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 247/1943.

Nemzetiszocialista Nevelőotthonok

199.

Másolat a 16.091/1942 VII. res. B.M. számú iktatmányból

*Mi a feladata a magyarországi N.S. Erziehungsanstaltoknak?*⁸³⁵

A bécsi megállapodással⁸³⁶ a Volksbund számára biztosított jogok egyik legkirívóbb pontja az az engedély volt, amelynek alapján a Volksbund nálunk N. S. (Nat. Soz.) Erziehungsanstaltokat állíthat fel. A hozzájárulás birtokában a Volksbund nagy anyagi áldozattal már eddig 9 ilyen intézetet állított fel, három Budapesten és hatot vidéken (Besztercén, Pécsen, Nagykárolyban, Munkácson, Hidason és Szászrégenben). A nemzetiszocialista nevelőintézetek belső életéről tudjuk, hogy azokban a sváb ifjak teljesen a hasonló német birodalmi intézetek normái szerint élnek és nemcsak a Volksbund, hanem az itteni német Auslandsorganisation⁸³⁷ összes ünnepségein részt vesznek. Mindamellett a Volksbund vezetősége eddig óvakodott attól, hogy az intézmény tulajdonképpeni céljáról és hivatásáról a nyilvánosság előtt beszéljen. De pár nap előtt a hollandiai N.S. Erziehungsanstalt-ok felállításával kapcsolatban német hivatalos helyről derült világosságra arra a kérdésre, hogy milyen szerepet szán a birodalmi kormány ezeknek az intézeteknek? Seyss-Inquart,⁸³⁸ Hollandia birodalmi biztosa június 25-i berlini jelentés szerint Hollandiában N.S. Erziehungsanstalt-okat alapított, amelyeket a nyári szünidő után nyitnak meg. Dr. Kemper, a nevelésügyek hollandiai főreferense, nyilatkozatában kifejtette, hogy ezekre az iskolákra azért van szükség, hogy a Führernachwuchs-t⁸³⁹ a nagy germán

⁸³⁵ Nemzetiszocialista Nevelőotthonok.

⁸³⁶ Bécsi népcsoport-egyezmény (jegyzőkönyv) – ld. ebben a kötetben.

⁸³⁷ Az NSDAP Külföldi Szervezete.

⁸³⁸ Arthur Seyss-Inquart (1892–1946) – osztrák ügyvéd, aki a harmincas évek elejétől az NSDAP-hoz közel álló politikai formációkban működött közre. 1937-ben megbékéltetési biztosnak nevezték, hogy a kormány pártokat korlátozó politikája révén hektikussá váló közhangulatot megnyugtassa, és helyreállítsa a kapcsolatokat a nemzeti ellenzékkel. 1938-ban belépett a náci pártba, majd Hitler nyomására Kurt Schuschnigg kancellár február 15-én bel- és biztonsági miniszternek nevezte ki. Bár a lépés már az Anschluss előkészítése volt, de Seyss-Inquart átmenetileg inkább a két ország perszónáluniójában gondolkodott, s csak később látta volna szerencsésnek Ausztria Német Birodalomba való betagozását. Az események ebbe az irányba alakulását azonban nem tartóztathatta fel. A Wehrmacht bevonulása előtt az egyre erősödő német nyomásra szövetségi kancellárrá nevezték ki, ezt a pozíciót az Anschluss miatt két napig töltötte be. Ezután Hitler Ausztria birodalmi helytartójának nevezte ki, és ebben a minőségében irányította a most már tartományinak nevezett kormányt. 1939 őszétől a Lengyel Főköormányzáság helyettes főkörmányzója, majd 1940 májusától az elfoglalt Hollandia birodalmi biztosa. 1946-ban Nürnbergben halálra ítélték.

⁸³⁹ Vezető-utánpótlás.

közösség számára az új Európában biztosítsák. Ezek az iskolák az egykori porosz kadetiskoláknak felelnek meg. A tanulók innen német egyetemekre mehetnek. Az intézetek megnyitásáról szóló tudósítás beszámol még arról, hogy az iskoláknak nyilvánvalóan ugyanaz a céljuk, mint a német hatóságok egyéb intézkedéseinek, hogy t.i. Hollandia eredeti állami önállóságát fokozatosan föloldják. Az N.S. Erziehungsanstalt-ok hivatásáról szóló fenti hivatalos magyarázat nem sok biztatást tartalmaz a hasonló magyarországi intézetek jövőbeni szerepét illetően. Az itteni intézeti növendékek foglalkoztatottsága is arra mutat, hogy nálunk is az egykori porosz kadetiskolák rendszerét akarják meghonosítani és bőséges Nachwuchs⁸⁴⁰-termelésre rendezkednek be. A magyarországi intézeteknél egyébként még tisztább a német jelleg, mint a hasonló hollandiai intézménynél, amennyiben nálunk kizárólag csak német tanerők működnek, míg Hollandiában vegyesen német és holland tanárok látják el az ifjúság kiképzését. A magyarországi intézetek növendékei nemcsak saját otthonaikban gyakorlatoznak, hanem az Auslandsorganisation Frangepán-utcai sporttelepén is, német rohamosztag-parancsnokok ellenőrzése alatt. Az N.S. Erziehungsanstalt-ok fent vázolt jelentős szerepe mellett nem lehet csodálni, hogy a Volksbund hatalmas összegeket, milliókat költ az intézeti székházak megvásárlására, berendezésére és a fenntartási költségekre.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-209-M.E.-1942-C-28577.

200.

Másolat a 21.461/1942. VII. res. B.M. sz. iktatmányból.

Beszélgetés a budapesti nemzetiszocialista nevelőintézet egyik növendékével

Informátorunk egyik ligeti sétája alkalmával beszélgetésbe elegyedett egy 14–15 éves, feltűnően értelmesnek látszó sváb ifjúval, aki a Stefánia út 38. sz. alatti „N.S. Erziehungsanstalt” növendéke. Intézeti életéről, az ottani tananyagról és az ott szerzett benyomásairól közvetlen modorban az alábbi vallomást tette:

– Tetszik-e neked az intézeti élet?

– Tetszene, de túl nagy a szigorúság. Úgy élünk mint a katonák!

– És ez baj!

– Nem volna baj, de kevés szabadidőnk van játékra.

De hiszen az utcáról is lehet látni, hogy az épület parkjában állandóan folynak a társasjátékok.

– Igen, de vezényszóval! És nem azt játszunk, amit mi akarunk, hanem, amit parancsolnak. Emellett folyton tornázni kell. A nap legnagyobb részét testgyakorlással töltjük. Ta-

⁸⁴⁰ Utánpótlás.

náraink azt mondják, hogy a német ifjúságnak katonásan kell élnie és a fizikai kiképzést a szellemi nevelés elé kell helyezni.

- Ez azt jelenti, hogy a tananyag egyszerűbb, mint más iskolában?
- Természetesen, nálunk nincs „magolás” és nincsenek szigorú vizsgák. Aki jól tornázik, az kitűnő bizonyítványt kap.
- Politizáltok az intézetben?
- Mi nem politizálunk, de nekünk mindennap tartanak politikai előadásokat a háborúról és a nemzetiszocializmusról.
- Mit mondanak az előadók a háború kilátásairól és a győzelemről?
- A Német Birodalom legyőzi az egész világot! Mi fogunk parancsolni mindenkinek!
- És mekkora lesz Németország?
- Ezt én nem tudom. De a Führer azt mondta, hogy ahol németek élnek, az a terület a Német Birodalomhoz tartozik.
- Ezek szerint Magyarország is oda fog tartozni?
- Lehet! Ehhez én nem értek. De nekünk ezt mondták.
- Például kik mondták?
- Sokan. Pöhm igazgató úr⁸⁴¹ is, meg a Binder alezredes úr és Huber ifjúsági vezető.⁸⁴²
- Ezek is tanítanak az intézetben?
- Nem rendes tanárok, de nálunk mindenki tanít, aki a Volksbundban vezető tag.
- Hová való vagy?
- A Bakonyba.
- Mi az apád?
- (büszkén) Helyettes körzetvezető.
- Más foglalkozása nincs?
- Dehogyan nincs. Ő intézi a sajtóügyeket és a télisegély-akciót is.
- Nem úgy értettem. Azt kérdeztem, hogy van-e polgári foglalkozása?
- Hja úgy, az más! Hogyne volna: kőműves.
- És te mi szeretnél lenni?
- Katona. Nálunk mindenki katona akar lenni.
- De, ha már egyszer meghódítjátok az egész világot, akkor nem lesz szükség annyi katonára, mert nem lesz ellenség sem.
- Dehogyan is nem lesz! Minket arra tanítottak, hogy a németeknek örökké fegyverben kell állniuk, mert különben ellenségei fellázadnak és leigázzák.
- És kik a németek ellenségei?
- Nálunk azt mondják, hogy tulajdonképpen mindenki ellenség, aki nem német! Irigyelnek bennünket és ha lehet, ellenünk törnek.
- És kik a legnagyobb ellenfelek?
- A zsidók és az angolok!
- És mit mondanak a magyarokról?

⁸⁴¹ Ladislaus Pöhm 21 éves hallgató vezette az otthont az 1941. februári alapítástól 1942. november végéig. – WELTZER, Wigant, Wege, Irrwege, Heimwege. Schulen – Erziehungsheime und Erziehungsanstalten des Volksbundes der Deutschen in Ungarn 1940–1944, Schneider Druck, Rothenburg o. T. 2005, 77.

⁸⁴² Huber Mátyás országos ifjúságvezető.

- (habozva) Azok most barátaink.
- Csak most? És később talán már nem?
- (kényesen feszeng, látszik, hogy a kérdésre nem szívesen felel) Ezt én nem tudom. Erről nem volt szó.
- Hát arról nem volt szó az iskolában, hogy a magyarok mennyit harcoltak a németek mellett?
- Hogyne, erről sokat meséltek. De arról is, hogy mi üldöztük ki a törököket Magyarországról. És mi építettük újra az országot és a városokat. Mi emeltük a gyárakat és újjáteremtettük a mezőgazdaságot. A németek nélkül itt talán pusztaság volna.
- Nana, ez már kissé túlzás!
- (mentegetőzve) Nem én mondom ezt, de bennünket így tanítottak.
- Mi a legfőbb tankönyvetek?
- Hitler: Mein Kampf-ja.⁸⁴³
- Ez kötelező olvasmány?
- Nemcsak olvasmány, hanem tantárgy. Minden mondatát külön megmagyarázzák.
- És hallottatok-e arról, hogy a háború után vissza kell térnetek a Birodalomba?
- Hallottunk róla. De az még nem biztos, hogy így is lesz. Erről a kérdéssel a Führer fog dönten!
- És ha a visszatelepítés mellett fog dönten, szívesen mentek?
- Apám azt mondja, hogy Németországban gazdagok leszünk. Kapunk házat, földet és pénzt. Énnekem mindegy. Én itt is jól érzem magam. Különösen akkor, ha már győztünk. Weidlein professzor⁸⁴⁴ mondta, hogy mi itt nagy urak leszünk.

Forrás: MOL, K 63, 204. cs., K 63-8321-1942-21/7.

201.

Együttes intéző szerv a Volksbund és az Auslandsorganisation⁸⁴⁵ között

A Volksbund és az Auslandsorganisation magyarországi szervezetei között az évek során egyre több közvetlen érintkezési felület alakult ki. Az itteni Hitler-Jugend⁸⁴⁶ és a Deutsche

⁸⁴³ Hitler a müncheni puccskísérlet miatti landsbergi börtönfogságban diktálta le a programadó írást, a *Mein Kampf* – magyarul *Harcom* – első kötetét, amely 1925-ben jelent meg, majd szabadulása után napvilágot látott a második kötete is.

⁸⁴⁴ Johann Weidlein (1905–1994) – a debreceni egyetem magántanára, a budapesti Bleyer Jakab Gimnázium igazgatója, a Volksbund tanügyi ellenőre. Az 1945 utáni időszakban a nyugat-németországi honfitársi (landsmannschaftlich) történetírás egyik fő képviselője, aki a Volksbundot és a második világháború alatti történéseket apologetikus nézőpontból közelítette meg. Hermes, Karl, Johann Weidlein. In: Ungarn-Jahrbuch 22 (1995–1996), 391.

⁸⁴⁵ Az NSDAP Külföldi Szervezete (AO).

⁸⁴⁶ A náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

Jugend⁸⁴⁷ ünnepélyei, tornagyakorlatai, a télisegély-akció, a közös kirándulások, a közös évforduló- és győzelmi ünnepségek, a nyelvtanfolyamok, stb. azok a területek, amelyeken a két szervezet működése leggyakrabban találkozik. Mindamellet eddig nem volt példa arra, hogy a két szervezet hivatalosan is együttműködjék valamely közös akcióban: a politikai és érzelmi azonosság ellenére mindkét testület igyekezett megőrizni hivatali különállását. Szeptember végén mégis olyan megállapodás jött létre a Volksbund és az Auslandsorganisation vezetősége között, amely erős rést ütött ezen a formai szeparáltságon és bár az együttműködésre vonatkozó ezen megállapodás egyelőre nem jelentős területekre szorítkozik, mégis a később teljes kollaboráció felé vezető első lépésnek tekinthető. A megállapodás szerint a német hangversenyek, K.D.F.-előadások,⁸⁴⁸ sétakirándulások, gazdasági és kulturális vendéglőadások és hasonló rendezések ügye a jövőben közös igazgatás alá kerül. A közös igazgatás, amely József Greppmayer vezetése alatt a Kraft durch Freude-bizottság és a Volksbund kultúrpropaganda bizottság megbízottaiból áll, ezentúl együttes költségvetés alapján és közös propagandával rendezi az előadásokat és a belépőjegyek árusítást is mindkét szervezet megbízottai egyenlő arányban végzik. A mutatózó nyereség, vagy veszteség 50-50 százalékból, illetve az A.O.-t terheli. A megállapodás értelmében a közös igazgatást fokozatosan továbbfejlesztik. Tavasztól kezdve a kirándulásokat, hajóutazásokat és a szokásos nyári szórakozásokat együtt rendezik. Folyamatban van a Volksbund és az A.O. könyvtárainak egyesítése is az itteni Német Tudományos Intézet⁸⁴⁹ védnöksége alatt. A Német Tudományos Intézet dr. Hans Freyer⁸⁵⁰ vezetése alatt egyébként is fontos feladatának tekinti, hogy a birodalmi állampolgárok és a német népcsoport tagjainak teljes együttműködése elé meredő akadályokat elhárítsa és a közjogi Gleichschaltung⁸⁵¹ útját előkészítse. A Volksbund-vezérek szerint a fenti megállapodás komoly anyagi áldozatot követel a Volksbundtól, mert az előadások bevételeinek

⁸⁴⁷ Német Ifjúság.

⁸⁴⁸ Kraft durch Freude = Örömben az erő – a náci Németország szabadidős tömegszervezete.

⁸⁴⁹ Deutsches Wissenschaftliches Institut – A német kulturális és tudományos törekvések jegyében több európai nagyvárosban (Athén, Belgrád, Brüsszel, Bukarest, Helsinki, Koppenhága, Madrid, Párizs, Pozsony, Stockholm, Szófia, Tirana, Zágráb) tudományos intézeteket nyitottak, a budapesti 1941-ben nyílt meg. Az új igazgató, Hans Freyer, a kultúra és a tudomány mélységeivel akarta fejleszteni a politikai kapcsolatokat Németország és a délkelet-európai államok között, azokat még inkább Németországhoz kötni, s ezáltal nem titkoltan a francia és brit kultúrpropagandával is szembe kívánt szállni. Az intézetet 1941. február 12-én ünnepélyes keretek között, Ribbentrop birodalmi külügy- és Bernhard Rust birodalmi nevelésügyi miniszter, továbbá Ludwig Siebert bajor miniszterelnök és a DAAD elnöke, Ewald von Massow és a Német-Magyar Társaság elnöke, Edmund Glaise von Horstenau, illetve a breslaui, bécsi, lipcsei és berlini egyetem rektorainak jelenlétében avatták fel a budapesti egyetem aulájában. Köszöntőt tartott többek között Otto von Erdmannsdorf budapesti német követ és Hóman Bálint vallás- és közoktatási miniszter. Az intézet rövid időn belül tekintélyes könyvtárat hozott létre, nagynevű tudósokat fogadott Budapesten, valamint kirendeltséget nyitott Szegeden, Pécsen (Gerhard Röhl vezetésével 1941. március 22-én nyílt meg, Debrecenben (1941. október 30. Wolfgang Heybey vezetésével)), valamint lektorátusokat Beeskereken, Győrben, Nagyváradon, Kassán, Kolozsváron, Újvidéken és Szászrégenben. – Hausmann, Frank-Rutger, „Auch im Krieg schweigen die Musen nicht”. Die Deutschen Wissenschaftlichen Institute im Zweiten Weltkrieg. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2002, 146–166.

⁸⁵⁰ Hans Freyer (1887–1969) – német szociológus, történész és filozófus. A konzervatív forradalom híve, az ún. új lipcsei iskola egyik megalapítója. 1925-től Lipcsében az első németországi szociológiatanszék vezetője. 1935 és 1944 között a budapesti Német Kultúrintézet vezetője, 1938-tól a Budapesti Egyetem német kultúrtörténetet oktató vendégprofesszora, 1941 és 1944 között a Német Tudományos Intézet vezetője Budapesten.

⁸⁵¹ Nemzetiszocialista uniformizálás.

nagyobb része a volksbundistáktól ered és ezt a többletet ezentúl kénytelen lesz az A.O.-val megosztani, de a későbbiek kedvéért szívesen hozta meg ezt az áldozatot.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-209-M.E.-1942-C-28577.

202.

12.003. szám

Budapest, 1942. június 26.

B.kt. 1942

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

Központi hírek:

1.) A Volksbund az eddigi 8 nemzetiszocialista nevelőintézetén, illetve otthonán kívül, az 1942/43. tanévre újabb 6 intézet felállítását tervezi. Az új nemzetiszocialista nevelőintézeteket Újvidéken, Újverbáson, Apatinban, Hódságon, Baján és Németbólyban létesíti.[...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

203.

Tárgy: A Magyarországi Németek Szövetsége által megnyitott N.S.-leányotthon

Melléklet: 2 drb.

39.585/1942. sz.

VI/6. ü. o.

Nagyméltóságú

Dr. nagykállói K á l l a y Miklós úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. miniszterelnök,

B u d a p e s t

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A Magyarországi Németek Szövetsége elnökének beadványát, amellyel bejelenti, hogy Szászrégenben „Nemzetiszocialista Leányotthon” címmel leányinternátust állítottak fel

és amelyben ennek az otthonnak részére működési engedélyt kér, van szerencsém visszakérően tisztelettel megküldeni.

A nevelőotthonok engedélyezése egyébként illetékes tanker.⁸⁵² kir. főigazgató hatáskörébe tartozik. A szóban lévő kérelmet a Magyarországi Németek Szövetsége a marosvásárhelyi kir. főigazgatóhoz nyújtotta be, aki azt érdemi intézkedés előtt utasítás céljából hozzám terjesztette fel.

Az ügyben mindenekelőtt arra nézve kérem Nagyméltóságod szíves *szoron kívüli* állásfoglalását, hogy az engedély nélkül megnyílt nevelőotthon bezárása iránt intézkedjem-e.

Méltóztassék ezenfelül nagybecsű álláspontját abban a tekintetben is közölni, hogy ennek a nevelőotthonnak a fenntartására egyáltalán engedély adható-e.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1942. évi október hó 8-án.

A miniszter rendeletéből:

[aláírás]
miniszteri osztálytanácsos

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-216-M.E.-1943-C-16395, MOL, K 28, 115. cs., K 28-216-M.E.-1942-C-27148.

204.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

I. Nagybecsű rendelkezése alapján 1943. évi november hó 8-a és 14-e között a „Német Ifjúság” helyi szervezeteinek meglátogatása céljából Szászrégenben és Besztercén tartózkodtam. Szándékomban volt az is, hogy az említett szervezeteknek e városok közelében fekvő községi helyi csoportjait is meglátogassam, azonban az őszi munkálatok miatt ezeknek a falvaknak fiatalsága a földeken volt, így sem a helyi vezetőségével nem volt módomban tárgyalni, sem pedig valamelyik összejövetelükön részt venni. Erről a körülményről Szászlekcencére történt kiszállásom alkalmával voltam kénytelen meggyőződni, amely a fent említett okok miatt nem volt eredményes.

A szászrégeni kerületi és a besztercei körzeti központok vezetőségével folytatott megbeszélések alapján a „Német Ifjúság” működéséről tisztelettel a következőket jelenthetem.

Nagy mértékben befolyásolja a szervezet munkáját az, hogy az immár második SS-toborzás után, amely a 18–35 éves korosztályokba tartozó valamennyi alkalmas ifjút magával vitte, a „Német Ifjúságnak” csak igen kevés vezetésre hivatott tagja van. Ezen a

⁸⁵² Tankerületi.

hiányon úgy segítettek, hogy ifjúsági vezetőkül vagy egyébként is visszatartott tanítókat jelöltek ki, vagy pedig alapszabály ellenesen rendkívüli tagokat (18 éven aluli) bíztak meg.

A szervezet munkája a 6–10 éves gyermekekre nem terjed ki, annak ellenére, hogy az alapszabályok erre is módot nyújtanak. Oka ennek az, hogy ezen a területen evang. jellegű német iskolák működnek, amelyekben a nevelés természetesen népi német szellemben folyik, így a szászság legifjabb generációjának nevelését a M. N. Sz.⁸⁵³ jó kezekben látja.

A 10–14 éves fiúk és leányok külön tartanak összejöveteleket. Szászrégenben és Besztercében a helyi csoportoknak „Heimnachmittag”-jai⁸⁵⁴ vannak, mégpedig rendszerint hétköznapon délután 2 és 4 óra között. A falusi helyi csoportok „Heim”-beli⁸⁵⁵ találkozója és nevelése rendszerint vasárnapokon délután történik.

Ugyanezekben az időkben rendezik a 14–18 éves ifjak külön csoportokban történő világnézetű nevelését is. A 18 éven felüli ifjúság pedig már a „Deutsche Mannschaft”,⁸⁵⁶ VAGY PEDIG A „Frauenshaft”⁸⁵⁷ kötelékébe lép. Tisztelettel megjegyzem ebben a vonatkozásban, hogy a „Deutsche Mannschaft” már nem csupán világnézetű neveléssel, hanem katonai jellegű képzéssel is foglalkozik, így működése – nézetem szerint – sem a Magyarországi Németek Szövetségének alapszabályai, sem pedig a bécsi egyezmény⁸⁵⁸ alapján nem lenne lehetséges. Értesüléseim szerint a „Deutsche Mannschaft”, amely a birodalmi S.A. szervezethez hasonlít, a szász területeken kívül csupán a visszacsatolt Bácskában alakult meg, így mindenképpen kívánatos lenne, ha ennek a szervezetnek megalkotására az ország más területein nem kerülne sor.

A „Német Ifjúság” tagjainak nevelése a már említett „Heim”-beli összejöveteleiken felül vasárnapi kirándulások és „Schulung”-ok rendezése útján is folyik.

Mindezeknek az anyaga – figyelembe véve, hogy 10–14, vagy 15–18 éves ifjak és leányok neveléséről van-e szó – a következő tárgyakat öleli fel. Foglalkoznak a német történelemmel, elsősorban a vesztfáliai béke után következő idők főbb vonásaival, a Führer életével, a nemzetiszocialista világnézet kérdéseivel. Mindezek keretében természetesen a magyar hazához való hűségéről nem esik szó. A szülőföld, általában a haza ismeretét a „Heimatkunde”⁸⁵⁹ kapcsán tárgyalják. Ez a rész azonban a „Schulung”-oknak⁸⁶⁰ és „Heimabend”-eknek⁸⁶¹ csak kis töredékét meríti ki a fenti tárgyak és a népi német énekek mellett.

Megállapítható tehát, hogy a „Német Ifjúság” nevelésében a magyar hazához való hűség ápolására szánt idő a „Mutterland”-hoz⁸⁶² fűződő kapcsolat mélyítésére szánt időnek csupán kis töredéke.

⁸⁵³ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn).

⁸⁵⁴ Közösségi délutánok.

⁸⁵⁵ Otthon.

⁸⁵⁶ Német Legénység = a birodalmi SA mintájára létrehozott paramilitáris szervezet a Volksbund keretein belül.

⁸⁵⁷ A Volksbund nőszervezete.

⁸⁵⁸ Bécsi népcsoport-egyezmény (Jegyzőkönyv) – ld. ebben a kötetben.

⁸⁵⁹ Honismeret.

⁸⁶⁰ Tanfolyamok.

⁸⁶¹ Közösségi estek.

⁸⁶² Haza.

Felmerül az a kérdés, hogy a „Heimatkunde”⁸⁶³ keretében miként foglalkoznak a magyar hazához való kapcsolatukkal. Erre vonatkozóan azt adták elő, hogy a népi német ifjakat és leányokat megismertetik a községi szervezetekkel s a közigazgatás magasabb fokú hatóságaival. (főszolgabíró, alispán, minisztérium) A szászok betelepülése kapcsán a magyar történelem lényeges vonásait is tárgyalják, így az ifjak tudják, hogy „ki volt Szent István, Hunyadi Mátyás”.

Nézetem szerint ezeknek az ismereteknek közlése azonban nem annyira a hazafias nevelés céljára szolgál, mint inkább arra, hogy a németiség a boldogulásához szükséges leglényegesebb adatokat, amibe a magyar történelem néhány fő vonása is tartozik, elsajátítsa.

Tartózkodásom során meglátogattam a Magyarországi Németek Szövetségének beszercei és szászrégeni nevelőotthonát is (N. S. Erziehungsheim). Ezek az intézetek a „Német Ifjúság” legfontosabb intézetei s azt a célt szolgálják, hogy a hazai németiség a jövőben határozott nemzetiszocialista világnézetű intelligenciával rendelkezzen. A tanulótthonok kérdése tehát nemzetiségi politikánk részéről igen nagy figyelmet érdemel.

Amit fentebb a „Német Ifjúság” működéséről tisztelettel jelentettem, nagyobb mértékben áll ezeknek az otthonoknak tevékenységére is. Napirendjük a következő: reggel ébresztés után 15 perc torna, majd a zászlók felhúzása. Utána mosdás, öltözés, majd a szobák rendbehozása. Ezt követi a „Stubenappel”⁸⁶⁴, amely a reggeli imádságot helyettesíti: tipikusan nemzetiszocialista „fohászkodás”.

Reggeli után a tanulók iskolába mennek. Onnan visszatérve ebéd, majd utána szabadidő következik. Ezalatt a tanulók rendszerint sportolnak. A szabadidő után két óra tanulás van. Ezek után kerül sor az otthon működésének leglényegesebb részére: a „Schulung”-okra.⁸⁶⁵ Hetenként egyszer van ének, ugyancsak egyszer boksolás. Heti egy órát jelent a „Blick in die Welt”⁸⁶⁶ című óra, amelynek során – természetesen német szemszögből – a kül- és belpolitikai, végül a hadi eseményekkel foglalkoznak. Havonta egy órában ismertetik a német fajelméletet. (Rassenkunde) Nevezetes helyet kellene elfoglalnia az említett órák között a „Vaterländische Erziehung”⁸⁶⁷ című órának. Ebben kerülne sor ugyanis a hazafias nevelésre és a „Heimatkunde” nevű részre, amely tárgykörben a szászok és a hazai németiség különleges körülményeit ismertetik. A most említett óra részletesebb tartalmáról azonban tájékozódni nem volt módomban. Minden esetre megjegyzem, hogy a szászrégeni otthon vezetője szerint ezt az ideai iskolai év kezdetével állították be a „Német Ifjúság” vezetőjének intézkedésére. Tiszteletteljes nézetem szerint azonban ebben a vonatkozásban sem annyira a magyar és német sorsközösség és a magyar iránti hűség ápolásáról lehet szó, mint inkább a boldoguláshoz szükséges ismeretek elsajátításáról.

E nézetem alátámasztására legyen szabad tisztelettel előadnom helyszíni tapasztalataimat. November hó 9-én részt vettem a szászrégeni népi német leányok ama ünnepé-

⁸⁶³ Honismeret.

⁸⁶⁴ Szobában lakók felsorakozása.

⁸⁶⁵ Tanfolyamokra.

⁸⁶⁶ Pillantás a világba.

⁸⁶⁷ Hazafias nevelés.

lyén, amelyet a „langemarcki német hősök”⁸⁶⁸ és a „feldhermhallei áldozatok”⁸⁶⁹ emlékére tartottak. Az ünnepélyt német énekekkel kezdték. Majd német gondolatokat olvastak fel egyes német leányok felváltva. Ezután a leányvezető beszédében méltatta mindkét eseménynek jelentőségét, amely ugyan bántó nem volt, azonban egyetlen szó sem esett arról, hogy az ünnepély Magyarországon van. Az ünnepségek a Deutschland”⁸⁷⁰ és a „Horst Wessel”⁸⁷¹ dalok elénekklésével ért véget, majd a leányvezető háromszoros „Sieg Heil”⁸⁷² üdvözlést rendelt el a Kormányzó Úrra és a Führerre. Alig látszik valószínűtlennek, hogy ez az utóbbi üdvözlés csupán jelenlétemre való tekintettel történt meg.

A szászrégeni nevelőotthonban ott tartózkodásom délutánján filmelőadás volt, amelyen a november 9-i müncheni emlékfelvonulásról készített filmet, néhány – az iskola belső életére vonatkozó – felvételt és az SS-kötelékbe felvett szász férfiak búcsúztatási ünnepélyén készült filmet mutatták be. Az előadás alatt német indulókat játszottak.

A nevelőotthon munkarendje kapcsán említés történt a zászló reggeli felhúzásáról. Jellemző körülmény, hogy a mondott filmen csupán a M.N.Sz.-zászló volt látható, annak ellenére, hogy az intézet udvarán ezen kívül magyar zászló is található. A beszercei nevelőotthonban viszont az udvaron csupán a „Német Ifjúság” zászlója lengett. Ennek az otthonnak ünnepélyek tartására szolgáló termében pedig a magyar és a „Német Ifjúság” zászlói mellett horogkeresztes zászlók is voltak.

Mindezek kapcsán tisztelettel megjegyzem azt is, hogy a beszercei evang. gimnázium sportterületén a magyar zászló mellett ugyancsak horogkeresztes zászló volt található. Az intézet igazgatója szerint azért, mivel a Besztercén tartózkodó hamburgi birodalmi német ifjak ezen a területen gyakorlatoznak.⁸⁷³

Az alispán egyébként említette, hogy a megye igen sok más községében is, ahol szintén tartózkodnak birodalmi német ifjak, felhúzták a horogkeresztes lobogót, ezeknek a használatát azonban ő megtiltotta, mivel egy kormányrendelet birodalmi német zászló használatát csupán német állampolgárságú személyek részére és csak meghatározott napokon engedi meg.

A hamburgi ifjakkal kapcsolatban egyébként több panasz merült fel, hogy azok udvariatlanul viselkednek. Magam voltam a tanúja annak például, hogy az utcán senkinek sem térnek ki. A „Német Ifjúság” vezetői is elismerték, hogy ezek a nagyvárosi fiatalok Besztercét lekicsinylik és vallásos téren sincsenek az ottani ifjúságra jó hatással. Ha valaki istentiszteletre megy például, kijelentik, hogy „náluk ilyen nincs szokásban.”

A vallásos nevelés a „Német Ifjúság” c. szervezetnek ugyancsak igen fontos nemzetiségi problémája. Az evang. egyház Besztercén hozzájárult ahhoz, hogy az ifjúság minden hónapban egy vasárnapot teljesen igénybe vehessen, akkor az istentiszteleteket ne

⁸⁶⁸ Az első világháborúban a flandriai Langemarkban nagyon ifjú katonákat vetettek be, akik hősi halált hallva az ifjúság áldozatvállalásának mítikus alakjaivá álltak, akikre a szélső jobboldali körökben gyakorta hivatkoztak.

⁸⁶⁹ Az 1923. november 9-i müncheni náci puccskísérlet áldozatai.

⁸⁷⁰ „Deutschlandlied” – Németország-dal, Németország hivatalos himnusza.

⁸⁷¹ Az SA egykori mártírjáról írt SA-induló, a Harmadik Birodalom második, nem hivatalos, de a magyar Szózatához hasonlóan mindig játszott himnusza.

⁸⁷² „Éljen a győzelem”.

⁸⁷³ A birodalmi gyermeknyaraltatási program (Kinderlandverschickung, KLV) keretében Magyarországon tartózkodó ifjak.

látogassa. Az ilyen kirándulások azonban a hónapban több vasárnapon is előfordulnak s – amint a besztercei evang. gimnázium igazgatója mondotta – a kirándulások címén el nem vett vasárnapon is a tanulók alig egyharmada megy a templomba, a többi különböző „Landesdienst”,⁸⁷⁴ „Jugenddienst”,⁸⁷⁵ vagy más elfoglaltságra hivatkozással menti ki magát, vagy egyáltalán nem hoz fel semmiféle mentséget mulasztására.

Molitorisz Károly,⁸⁷⁶ mikor sajnálkozásomnak adtam kifejezést, hogy az ifjúság vallásos nevelését az erdélyi evang. egyház nem szorgalmazza, mindössze azt mondotta, hogy ez kétségtelenül nem helyes jelenség, azonban az ifjakat nem lehet templomba kényszeríteni.

A vasárnapi elfoglaltságok közé tartozik még a tanulóotthon növendékei számára a délutánonként rendezett zene- és költői műsorok. Gramofonlemezeken Wagner, Beethoven művek, Goethe és Schiller stb. költemények kerülnek itt előadásra.

Az ifjúsági nevelésre vonatkozó kép teljessége kedvéért tisztelettel előadom még, hogy a helyi német ifjúsági vezetők szerint az ottani népi német és a birodalmi német ifjak egymás ünnepélyein – nyilván a fentebb már említett okból – csak kivételesen vesznek részt.

Molitorisz Károly beszélgetésünk során érdeklődött néhány folyamatban lévő ügy állása felől. Így szó esett arról is, hogy az evang. népiskolákban a magyar nyelvet csupán az V. osztálytól kezdve.

Budapest, 1942. évi november hó 15-én

[aláírás: dr. Sipos Sándor]
miniszteri titkár

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 157. cs., K 28-1943-327-34116.

⁸⁷⁴ A birodalmi Hitlerjugendben is működtetett vidékszolgálat, amely az ifjak vidéken tartásához kívánt hozzájárulni.

⁸⁷⁵ Ifjúsági szolgálat – a DJ mindennapi tevékenységére tekintettek a nemzetért, illetve a népközösségért tett szolgálatként.

⁸⁷⁶ Carl Molitoris (1887–1972) – főesperes, Marburgban, Berlinben és Kolozsváron tanult teológiát, történelmet és földrajzot. 1925–1944 Beszterce városi lelkésze. Az 1930-as évek elején csatlakozott a romániai németek megújítási mozgalomához, 1933-tól már vezető tisztségviselő. A terület Magyarországhoz csatlakozását követően püspöki jogokkal felruházott esperesplébános lett. A Volksbund területei iskolavezetője Észak-Erdélyben, 1940-től a magyar parlament felsőházának élethosszig tartó tagja. – SEEWANN-SPANNENBERGER, 61–62.

205.

Tárgy: Nagykárolyi „Nemzeti Szocialista leányotthon” engedélyezése
Hiv. szám: 6030/1942 és 6935/1942

39.903/1942. sz.

VI/6. ü. o.

Méltóságos

Tankerületi kir. Főigazgató Úrnak,

Szatmárnémeti

M á s o l a t !

I. A felterjesztett iratokból és a kir. Főigazgató Úr jelentéséből megállapítható volt, hogy Nagykárolyban német anyanyelvű gyermekek részére fiú- és leányotthon az 1929/30. tanévtől kezdve áll fenn.

A Magyarországi Németek Szövetségének elnöke az 1941. évi szeptember hó 10-én kelt beadványában Főigazgató Úrnak bejelentette, hogy a vezetése alatt álló egyesület Nagykárolyban „Nemzetiszocialista Nevelőotthon” elnevezés alatt fiúinternátust állított fel.

Ezt a bejelentést az érdemi elintézés alkalmával kérvénynek kellett volna tekinteni, amely a szóban lévő nevelőotthon engedélyezésére irányul és amelynek ügyében az intézkedés az 1935. VI. t.c.⁸⁷⁷ végrehajtási utasítása értelmében a tanker. kir. főigazgató hatáskörébe tartozik.

A fentieknél fogva a 6030/1942. számú felterjesztésének az a része, amely szerint az 1942. évi szeptember hó 21-én kelt kérvény szövegéből kitetszően a fiúinternátus tulajdonképpen már működik, félreértésre adhat alkalmat, mert az otthon létezéséről a kir. Főigazgató Úr az 1941. évi szeptember hó 10-én kelt kérvényből már hivatalos tudomással bírt.

II. A fiú- és leány-nevelőotthon immár 13 esztendő fennállására tekintettel – figyelemmel a kir. Főigazgató Úr jelentésében foglaltakra is – hozzájárulok ahhoz, hogy a Főigazgató Úr a nagykárolyi „Nemzetiszocialista fiú-” és „leányotthon” fenntartását a Magyarországi Németek Szövetsége által saját hatáskörében engedélyezze.

Felhívom azonban a kir. Főigazgató Urat arra, hogy mindkét nevelőotthon működését kísérelje figyelemmel, az ellenőrzési jogot az ide vonatkozó jogszabályok és szolgálati utasítások alapján hatékonyan gyakorolja és tapasztalatairól tegyen jelentést.

⁸⁷⁷ 1935. évi VI. tc. a közoktatásügyi igazgatásról (tankerületek, tanügyi hatóságok, egyházi hatóságok, ezekben alkalmazott tisztviselők stb.).

Megjegyzem, hogy a „nemzetiszocialista” elnevezés ellen azért nem tehető észrevétel, mert az ú.n. bécsi magyar-német kisebbségi megállapodás⁸⁷⁸ szerint a hazai németiség magát a nemzetiszocialista világnézethez tartozónak vallhatja, anélkül, hogy ez bármiféle hátrányára válnék.

Budapest, 1943. évi január hó 16-án.

A hiv. másolat hitelül:
[aláírás]
min. irodavezető.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Kósa Kálmán s.k.
miniszteri osztályfőnök.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-216-M.E.-1943-C-16395.

206.

Tárgy: Dr. Sipos Sándor min titkár jelentése
észak-erdélyi hivatalos útjáról
Melléklet: 1 drb.

206.059/1943. sz.
VI. ü. o.

Nagyméltóságú

Dr. nagykállói Kállay Miklós úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, m. kir. miniszterelnök,

B u d a p e s t

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A „Német Ifjúság” c. szervezet észak-erdélyi kerületi és körzeti központjainak helyszíni ellenőrzéséről benyújtott jelentést Nagyméltóságodnak szíves tudomás végett van szerencsém tisztelettel megküldeni.

Tisztelettel megjegyzem, hogy illetékes ügyosztályom útján a „Német Ifjúság” vezetőjét felhívtam arra, hogy a Magyarországi Németek Szövetsége beszercei nevelőotthonában az udvaron a „Német Ifjúság zászlója mellett a magyar zászlót is helyezték el, továbbá, hogy az intézet díszterméből a horogkeresztes zászlókat távolítsák el.

⁸⁷⁸ Bécsi népcsoport-egyezmény (Jegyzőkönyv) – ld. ebben a kötetben.

A beszercei evang. német tanítási nyelvű gimnázium sporttelepén a horogkeresztes zászlót azzal az indoklással tűzték ki, hogy azon a gyermeknyaraltatás útján Besztercén tartózkodó német birodalmi ifjak is gyakorlatoznak. Tekintve, hogy a gyermeknyaraltatási akció ellenőrzése nem tartozik hatáskörömbe, tisztelettel arra kérem Nagyméltóságodat, hogy a zászló eltávolítása iránt a maga részéről intézkedni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte megnyilvánítását.

Budapest, 1943. évi december hó 9-én.

A miniszter rendeletéből:
Dr. Boda István s.k.
egyetemi c. rk. tanár,
a VI. ügyosztály főnöke

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 157. cs., K 28-1943-327-34116.

207.

Balázs Ferenc, a VKM. VI. ü. o. előadója, Pécs

24/1944.

Tárgy: A pécsi NS-Erziehungsheim ellenőrzése
Hiv. sz.: V.K.M. 205.688/1943. VI. ü. o.

Másolat

Bizalmas

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Hivatkozással Nagyméltóságod fenti számú és tárgyú rendelkezésére, a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében 1944. évi február hó 22-én ellenőrző látogatást végeztem a pécsi NS-Erziehungsheim-ban⁸⁷⁹ és annak kapcsán tisztelettel jelentem az alábbiakat:

Fent említett Erziehungsheim a „Német Ifjúság” szervezetében olyan nem a szó teljes értelmében vett helyi csoport, vagy támpont, mivel 18 éven felüli tagok hiányában ez idő szerint ilyenre alapszabályszerűen nem is alakulhat meg. Viszont az Erziehungsheim a N. I.⁸⁸⁰ nevelésében a maga határozottan és tervszerűen lerögzített, céltudatos nemzetiszocialista célkitűzéseivel, a pedagógiai megalapozottságának távolbaláthatásával és egész hazai N. I. jövőbeli lelki átállítására oly közvetlen és közvetett indító-, irányító és döntő hatásokkal van, amelyek egyelőre megnyilatkozási erejükben még csak sejtethetők, de szabatosan fel nem mérhetők, annyi bizonyos, hogy eddigi jelentéseimben többször érintett intelligens vezetőréteg hiányát a jövőben a hazai németiség megmozdulásának legtöbb

⁸⁷⁹ Nemzetiszocialista Nevelőotthon.

⁸⁸⁰ Német Ifjúság.

terén az itt nevelkedett ifjak fogják fokozatosan kipótolni és munkájuk szándékától és hatékonyságától függ majd jórészt hazai német nyelvű lakosságunknak a magyar nemzettel és a magyar hazával szemben tanúsított magatartása. Ezek alapján az Erziehungsheimok működésének figyelemmel kísérése a N. I. ellenőrző tevékenységének egyik főbenjáró követelménye.

A pécsi NS-Erziehungsheim főintézete Buzássy Ábel út⁸⁸¹ 14. szám alatt van elhelyezve, de mivel az a teljes létszám befogadására kicsi, kiegészítést nyer a Székely Bertalan utca 19. szám alatti épülettel. Még a kettő együttesen is szűknek bizonyul és további bővítő építkezések már megindultak. Az intézet növendékeinek összlétszáma: 102. Ezek mind magyar állampolgárok, népi németek és a pécsi VDU-gimnáziumnak rendes tanulói. Az egész intézet vezetője: Winkler József, középiskolai tanár, a másik épületben beosztott és neki alárendelt segítsége: Klee Henrik, középiskolai tanár.

Az intézeti vezető a jelek szerint teljesen tisztán látja és meg is valósítja az intézet rendeltetésének megfelelő célkitűzéseit. A tanulók foglalkozására előre megállapított, határozott napirend van, melyet szerinte vaskövetkezetességgel megvalósítanak. A szorosabb értelemben vett DJ-t kiképzést heti három órán át végzik és az főként világszemléleti előadásokra, ezek keretében a háborús fejlemények figyelemmel kísérésére és az ezekből adódó nevelési eszmények leszűrésére szorítkozik. A tanulók kevés kivételével – akik a Bácskából vagy a baranyai háromszögből jöttek – elég jól tudnak magyarul és a vezető szerint a DJ-t kiképzésben a hazai viszonyokat is állandóan figyelemmel kísérik. Ezek kapcsán legbehatóbban foglalkoznak a honvédelmi ismeretekkel, amelyeket a növendékek az iskolában is tanulnak, továbbá főként a magyar viszonyoknak az európai életbe való bekapcsolódásával és Magyarországnak a Német Birodalommal való sorsközösségével. Magyar nemzeti lobogója van az intézetnek, a Kormányzó Úr mellképe a tanulóteremben méltóképpen el van helyezve. Magyar címer sehol nincs: a vezető szerint annak beszerzésére és kötelező elhelyezésére még sehonnét hivatalos intézkedést nem kaptak. A vezető fejtegetése szerint nevelési rendszerükben a testnevelésre megkülönböztetett gondot fordítanak és az az értelmi és erkölcsi neveléssel legalábbis teljes mellérendeltségben van.

Ottlétem alatt többszölamú német hazafias dalokat énekeltek, azon felül közvetlenül elbeszélgettem magyarul és németül a növendékekkel. Végig néztem az elhelyezést szolgáló termeket. Egyszerűség mellett rend és tisztaság uralkodik mindenütt.

Az intézet működésének három évvel ezelőtti megindulása alkalmával a pécsi magyar diáksággal előfordult sajnálatos összetűzések most már elmaradtak és jöllehet az érintkezési viszony még most sem a kívánatos, még kevésbé ideális, mégis enyhült már némileg az a feszültség, amely ebben a kérdésben a pécsi helyzetet az intézet fennállása óta jellemezi. Ennek további feloldódására, a szükséges kölcsönös jó viszony kialakítására és ápolására, valamint általában a reája bízott ifjúságnak a magyar nemzet és államhűségben való nevelésre felkértem az intézet vezetőjét, amit az készségesen megígért. Vezető és tanuló részéről a fogadás igen szívélyes volt, fegyelmezett, tisztelettudó és tisztelettudó magatartásukkal pedig hozzájárultak ahhoz, hogy a kölcsönös érintkezésünkben közvet-

⁸⁸¹ Ma Bornemissza utca.

len és barátságos légkör alakult ki, ami szerény nézetem szerint magasabb nemzeti szempontból is csak kívánatos és előnyös lehet.

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodtól jelentésem tudomásulvételét.

Pécs, 1944. évi március 2-án

Balázs Ferenc
áll. népisk. felügy.-ig.,
a VKM VI. ü. o. előadója

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 136/1944.

IX.

A DJ ellenfelei

Súrlódások a Leventével

208.

Bizalmas
Győr-, Moson- és Pozsony közig.⁸⁸²
egyelőre egyesített vármegyék
és
Győr szab. kir. város
főispánja

ad. 1. biz.
főisp.1925.

Nagyméltóságú
m. kir. miniszterelnök úrnak,

B u d a p e s t

A magyaróvári járás területén lévő Levente Egyesületek működéséről az alábbi jelentést van szerencsém Nagyméltóságodnak tisztelettel felterjeszteni.

A téli hideg beállta folytán a Levente Egyesületek sportszerű működése szünetel. Megfelelő zárt helyiségek hiányában ezen működés csakis tavasszal fog újból megindulni. A legtöbb Levente Egylet keretében azonban ott, ahol lelkes oktató áll rendelkezésre, műkedvelői előadás rendezésével tartják fenn az egyleti életet. „A Magyarországi Német Népművelési Egyesület” helyi csoportjainak megalakítására irányuló mozgalom a Levente Egyesületeknek a német községekben való alaposabb megszervezésére észrevehetőleg káros befolyást gyakorol, amennyiben azt a csekély érdeklődést is, amely a Levente Egyesületek iránt a német községekben meg volt, a német lakosság lelkiületéhez közelebb álló mozgalom lelohasztja. Igen kíváncsi volna, ha a Német Népművelődési Egyesület budapesti vezetősége a Levente Egyletek céljait, mint a népművelés hathatós eszközeit szintén propagálná, és e tekintetben úgy a testnevelési felügyelőség, mint a hatóságoknak segít-

⁸⁸² Közigazgatásilag.

ségére lenne. Mert úgy vélem, hogy a magyar királyi kormány támogatásával alakult Német Népművelődési Egyesületnek nem lehet célja, hogy a törvényen alapuló törekvésekre káros befolyást gyakoroljon, s amint Mosonszolnok községben észlelhető volt, a községi jegyző háta mögötti titkolódzó szervezkedésre vezessen. Ha ezen egyesület működését oly módon fogja lefolytatni, mint ahogy megszervezése megtörtént, – a hatóságok teljes megkerülésével, – úgy azt a kevés bizalmat is le fogja rontani, amelyet a német lakosság eddig a hatóságok iránt érzett.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem és nagyrabecsülésem őszinte nyilvánítását.

Győr, 1925. január hó 13.

[aláírás]
főispán

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-208-M.E.-1925-T-55.

209.

Magyarországi
Ungarländischer
Német Népművelődési
Deutscher
Egyesület
Volksbildungsverein

Budapest, V., Rudolf tér 5.

946/925.
Budapest

Nagyméltóságú Miniszterelnök úr!

Folyó évi április hó 2-án 56. biz. sz. a. kelt nagybecsű átiratára van szerencsénk tisztelettel jelenteni, hogy a Levente Egyesület céljainak előmozdítását egyesületünk vezetősége szintén üdvösnek és szükségesnek tartja. Ennek érdekében helyi választmányainkat kellő útbaigazításokkal el fogja látni, mihielyt azok megalakulását a törvényhatóság első tisztviselője tudomásul vette.

Jelentjük továbbá, hogy ez ügyben az Országos Testnevelési Tanács⁸⁸³ f. é. április hó 1-jén 254/925. sz. a. kelt megkeresése is érkezett hozzánk, amelyre egyesületünk vezetősége a következő választ adta:

⁸⁸³ Az olimpiai mozgalom mintájára a sportot és testnevelést támogató és koordináló országos szerv, mely 1913-ban kezdte meg működését.

„Országos Testnevelési Tanács, Budapest, Kultuszminisztérium.254/1925. sz. III. átiratuk kapcsán van szerencsém közölni, hogy a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület magától értetődőleg vidéki csoportjai segítségével is minden intézményt odaadón fog támogatni, amely a népművelés fejlesztését szolgálja. A legnagyobb készséggel hajlandó az Országos Testnevelési Tanács munkáját is tőle telhetőleg előmozdítani és oda hatni, hogy az alakuló csoportok a Levente Egyesületek hazafias működése iránt megértő magatartást tanúsítsanak. Egyesületünk intézőbizottsága legközelebbi ülésén behatóan fog e kérdéssel foglalkozni és egyesületünk vezetősége az intézőbizottsággal hozandó határozata alapján az Országos Testnevelési Tanács tekintetes elnökségével érintkezésbe fog lépni, hogy a két szervezet együttműködésének módját és kölcsönös támogatásának lehetőségeit megbeszélje. Budapest, 1925. április 7-én. Dr. Bleyer Jakab s.k.”

Az ügy további fejleményeiről Nagyméltóságodnak folytatólag jelentést fogunk tenni. Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk őszinte kifejezését.

Budapest, 1925. április hó

[aláírás]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-208-M.E.-1925-T-55.

210.

Magyaróvári járás testn.⁸⁸⁴ vezetője
205/Trv.
1927

Másolat

Jelentés a járás német lakta községeiben
a leventeintézményel szemben észlelt
ellenszenvről

A

Vármegyei Testnevelési Felügyelőségnek

Győr, 1927. szeptember hó 12-én

Győr

A várm. Testn. Felügyelő úr szóbeli parancsára, valamint az OTT. III. 2597/1927. sz. rendnek tudomásulvétele után az alábbiakat jelentem:

Járásom németlakta községeiben a leventeintézmény sem a lakosságnál, sem pedig a leventéknél nem rokonszenves. Ezen körülmény elsősorban arra vezethető vissza, hogy ezen községek lakossága a kisebbségi törvényre támaszkodva nemzetiségi mivoltát igen félti, és így előtt a magyar nyelvű magyarosító leventeintézmény határozottan ellenszenves.

⁸⁸⁴ Testnevelési.

A fent említett német ajkú községek, mint Levél, Mosonszentpéter, Mosonszentjános és Mosonszolnok kizárólagosan „C” rendszerű⁸⁸⁵ német iskolákat tartanak fenn, minek következménye, hogy az 1912, 1913, 1914 és 1915. szül. évbéli leventék magyarul nem tudnak, de nem is értenek. Hogy mennyire ellenszenves a leventék szülei, hozzátartozói munkaadói előtt a leventeintézmény, bizonyítják a mulasztások, egyes leventék kijelentései és az idősebb korcsoportbeli leventék (1908–1906) magatartása, kik bár kizárólag magyar iskolát végeztek, állandóan azzal érvelnek, hogy még a legegyszerűbb magyarázatot sem értik. Dacára annak, hogy a fenti községek leventéinek oktatásánál a magyar vezényszavakon kívül majdnem minden magyarázat németül történik, különösen a magyarul értő fiatal korcsoportbelieknél, a leventék részéről mégis újból és újból elhangzik az a kifogás, hogy nem értik a magyar nyelvet, de még a vezényszót sem.

Tény azon körülmény, hogy az említett községek leventeegyesületeinek (vezető) főoktatói kizárólagosan tanítók és hogy ezen tanítók a helyi viszonyoktól többnyire függve nem azon tevékenységet fejtik ki, mely ezekben a nagy és vagyonos nemzetiségű községekben különösen szükséges, hogy a lakosság a leventeügynek megnyeressék, sőt egyes helyeken előfordult, hogy az illető tanító mint leventeegyleti főoktató az intézmény köteleességszerű fejlesztését tudatosan elmulasztotta csak azért, hogy a lakossággal ellentétbe ne jusson.

Főoktatók mellett beosztott leventeoktatókul, segédoktatókul majdnem kivétel nélkül csak vitézek⁸⁸⁶ működnek, mivel a községek lakossága köréből, sem az intelligencia, sem pedig az egyszerűbb katonaviselt emberek köréből senki ilyen népszerűtlen tisztséget vállalni nem akar.

Ha bár be kell ismerni, hogy a tanítók hivatásuk által amúgy is igen elfoglaltak és így részükre a leventeoktatói tisztség egy felette nagy megterhelést jelent, továbbá, hogy a kezdet nehézségei a német lakta községekben és a végeken jóval nagyobbak, mint máshol, még sem látok más utat az intézmény népszerűsítésére, mint a tanítók részéről az intézmény mellett, a helyi viszonyok tekintetbe vételével kifejtett körületekintő következetes, sohasem lankadó hazafias meggyőződésből eredő munkát, mely akadályokat nem ismer. [...]

Levél községben a viszonyok a legkedvezőtlenebbek. A község leventeegyletének volt főoktatója, Polster Rezső ev. tan.⁸⁸⁷ A lakosság ellenszenvének engedve a leventék rendes foglalkoztatásával, rendszeres megjelenésükkel éveken át nem igen törődött. Felmentése óta a viszonyok csak némileg javultak, mivel a másik két helybeli tanítókon kívül, kik leventeoktatókul szintén nem nagyon alkalmasak, önként vállalkozó nincsen.

Mosonszentpéter községben [...] Az egylet főoktatója, Dány József tanító csak többszöri feljelentés után kezdte meg 3 évi nemtörődömség után működését komolyabban venni. Magatartása jelenleg kielégítő, azonban befolyása kevés.

Mosonszolnok községben az előbbi főoktató áthelyezése dacára ismételt kifogásnak és rendszabályoknak a leventék 60 %-a vonult csak ki, azért, mert nevezett mint helybeli káplán a lakossággal ellentétbe jutni nem akart. Áthelyezése után ennek következménye az volt, hogy a leventefoglalkozás megtartása egyszerűen szünetelt. Figyelmeztetésemre az

⁸⁸⁵ Valószínűleg inkább A-típusú népiskoláról van szó, amely a kisebbség nyelvén folytatta az oktatást.

⁸⁸⁶ Vitézi Rend tagjai.

⁸⁸⁷ Evangélikus tanító.

illetékes főbíró közbenjárásával sikerült a rendet ismét helyreállítani és az egylet a jelenlegi főoktató vezetése alatt elég jól működik, azonban kevés alkalmas oktatóval rendelkezik, mivel itt is önként jelentkező alig akad.

Mosonszentjános községben 300 fő levante mellett 3 oktató és 2 vitéz mint segédoktató működik. A lakosság köréből önként jelentkező nincsen. A levanteegyesület főoktatója Raskó Győző r. k.⁸⁸⁸ tanító összegyéniségénél fogva nem alkalmas ezen nagyközségben a hely betöltésére, azonban más alkalmas egyén hiánya folytán fel nem váltható. [...]

Mivel a fent vázolt viszonyokban kedvező irányban változás csak fokozatosan, idővel és csak abban a mérvben várható, amelyben sikerül majd a lakosság rokonszenvét az intézmény iránt megnyerni, javaslatom oda irányul, hogy tekintettel arra, hogy a fent nevezett községekben egyelőre a levanték nevelése majdnem kizárólagosan a tanítók kezében fekszik s oktatóknak alkalmas egyének ezen megbízatást nem vállalják, s hogy a fenti községek összes tanítói tekintet nélkül arra, hogy levanteoktatók-e vagy nem az illetékes m. kir. tanfelügyelő útján, a fennálló kedvezőtlen nemzetiségű és határviszonyokra való tekintettel írásban egyenként külön-külön felszólíttassanak, hogy a levanteintézmény fejlesztésében és kiépítésében való legtevékenyebb részvételük külön köteleességüké tétetik.

Unger s. k. sltan.
járási testnev. vezető

A másolat hitelük:

[aláírás]
igazgató h.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 97. cs., K 28-198-M.E.-1927-I-463.

211.

Magyaróvár és rajkai járás testnev. vezető

Bizalmas

Jelentés a járás német lakta községeiben észlelt ellenszenvről

Testnevelési Felügyelőség

Magyaróvár, 1927. évi szeptember hó 14-én

Győr

A mesterségesen felébresztett faji öntudat a rajkai járásban is erősen ki van fejlődve. A levanteintézmény a népben a hadsereg fejlesztésén kívül a magyarosítás gondolatát is viseli

⁸⁸⁸ Római katolikus.

és teszi ellenszenvessé. A levantéknek a magyar kérdéseknél a dacos német felelet sűrűn fordul elő, különösen az idősebb évfolyamoknál, holott azok még magyar iskolát végeztek. A „C” rendszerű⁸⁸⁹ iskolázás nagy ellensége a levanteintézménynek, ami 5–6 év múlva még erősebben fogja éreztetni hatását.

Oroszváron különösen ennek tudható be, hogy a levanteegyesület még gyengén működik.

Hegyeshalomban csak a legnagyobb szigorral és pénzbüntetéssel lehetett az ellenszenvet letörni és csak az oktatóknak az erélyes fellépése segíthetett a dolgon.

Rajkán a tiszta német községben is csak az idők múlva sikerült célt elérni, de csak a szomszédos jól működő magyar községek levantéinak propagálásával.

P.H.

Bermazuk s. k.

A másolat hitelül:

[aláírás]
igazgató h.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 97. cs., K 28-198-M.E.-1927-I-463.

212.

31/eln. 1939

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Vonatkozó rendelet száma: 557/ főisp. eln. 1938

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Méltóságos

Főispán Úr!

Bizalmas!

Pécs

[...]

Tisztelettel jelentem, hogy a pécsváradi j. m. kir. katonai parancsnokság 1051/kt. 1939. sz. a. kiadott egy rendeletet az összes községi- és körjegyzőknek, melynek az volt a tartalma, hogy a levanték politikai színezetű gyűléseken, mulatságokon, különösen pedig nemzetiségi jellegű összejöveteleken való részvételtől eltiltattak. A rendelet a testnevelési bizottságok jelenlétében meghirdetendő is volt. Az elrendelt meghirdetés óta a „Deutscher Volksbote”⁸⁹⁰ állandóan foglalkozik ezzel a kérdéssel. Derner Henrik hi-

⁸⁸⁹ Vélhetően a kisebbségi nyelvet oktató A-típust érti.

⁸⁹⁰ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

dasi és több mekényesi kérdésére azt a felvilágosítást adta a szerkesztőség, hogy ilyen rendelkezés kiadására senkinek sincs joga és felszólítja úgy a megnevezetteket, mint a „Jungkameradschaft”-ban⁸⁹¹ lévő leventéket, hogy tárgybeli panaszait azonnal közöljék a szerkesztőséggel.

Múlt hó 2-án Hidas községben egy horogkeresztes zászlócska találtatott a gyalogjárdán, amit valószínűleg Bonyhádra átjáró leventék vesztek el. A csendőrség a nyomozást lefolytatta, de eredménytelenül. [...]

Kérem jelentésem szíves tudomásulvételét.

Pécsvárad, 1939. április hó 2.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

213.

57/eln. 1939

Vonatkozó rendelet száma: 557/ főisp. eln. 1938

Pécsvárad j. főszolgabírájától

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

Tisztelettel jelentem végül, hogy az elmúlt hónapban a Jungkameradschaftba⁸⁹² beszerzett hidasi leventék állandóan keresték az összeütközéseket és ez már annyira elfajult. Hogy véres verekedések is előfordultak. Miután a verekedések rendszerint az esti órákban voltak, intézkedtem, hogy a hidasi M. kir. Csendőrpáncsnokság is lehetőleg minden nap vagy legalább 2 esetleg 3 naponként az esti órákban küldjön ki egy-egy járőrt és, amióta a járőr Hidas községben utcáin portyázik, az összeütközések meg is szűntek.

Pécsvárad, 1939. április hó 30.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

⁸⁹¹ Népi Német Ifjúbajtársi Szövetség.

⁸⁹² Népi Német Ifjúbajtársi Szövetség.

214.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától

Szám: 8 eln/1940.

Tárgy: A Buda-környéki járás községeiből

nemzetiségi helyzetjelentés
1940. évi március haváról

Szigorúan bizalmas.

Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr

[...] Üröm községből jelentik, hogy a Basch-csoport erősen szervezkedik, és főként a fiatalságnál látható eredményeket ér el. A levonteköteles ifjak tekintélyes része viseli a Volksbund-jelvényt és ezért a levante-főoktató feljelentésére a közelmúltban kihágási tárgyalás volt megtartva, az ítéletet azonban ezideáig a kihágási rendőri büntetőbíró nem hozta meg. [...]

Budapest, 1940. április 2.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

215.

M. kir. honvédelmi miniszter.

69.070. eln. szám

h. kiv. kik. – 1940.

Leventék jelvényviselése.

Elosztó szerint.

Budapest, 1940. július 25.

Tudomásomra jutott, hogy egyes levante-körzetparancsnokok indokolatlan feljelentése alapján tiltott jelvényviselés címén (főleg a „Volksbund”-ról van szó) kihágási eljárások indultak meg levontek ellen. Az eljárások folyamán rendszerint megállapítást nyert, hogy a feljelentés alaptalan, mert a terheltek 18. életévüket már betöltötték és így a honvédelemről szóló 1939. évi II. tc. 13. §-ának (2) bekezdése⁸⁹³ alapján a belügyminiszter által engedélye-

⁸⁹³ 1939. évi II. tc. a honvédelemről: „(2) A levontekötelezettséggel kapcsolatos egyesületi élet országos megszer-

zett társadalmi egyesületekbe jogszerűen beléphetnek és be is léptek; egyesületi tagságuk alapján pedig az egyesület jelvényeit jogszerűen viselték és viselik. A terheltek védekezése a legtöbb esetben helytálló volt és így az eljárásokat felmentő ítéletekkel kellett befejezni. A rendes heti levontekiképzés, az összefüggő kiképzés és az összefüggő gyakorlat alatt, valamint levontegyesületi tevékenység közben a levonték csak a rendszeresített levontek- és levonteprobe-jelvényeket, a kitüntetések jelvényeit, a vitézi jelvényt, a cserkészjelvényt és a sportérmeket viselhetik.

Azoknak az iskoláknak a levonteköteles tanulói, amelyekben önálló levontecsapat alakult, a levontekjelvény mellett az iskola jelvényét is viselhetik. A levonték a felsorolt jelvényeken felül más jelvényét is viselhetik. A levonték a felsorolt jelvényeken felül más jelvényt – különösen politikai, polgári vagy társadalmi egyesület jelvényét – a kötelező levontekiképzés alatt és a levontegyesületi tevékenységük közben nem viselhetnek.

Mínthogy ilyen esetek a közelmúltban ismételt fordultak elő, elrendelem, hogy a járási (városi, kerületi) katonai parancsnok az alárendelt összes érdekelt levonteparancsnokokat behatóan oktassák ki, miszerint a jövőben az amúgy is túlterhelt közigazgatási hatóságokat ne zaklassák alaptalan feljelentésekkel és ezzel kapcsolatban tanúsítsák azt a gondosságot, amelyet mind a levontintézmény tekintélye, mind pedig a nemzetiségpolitikai szempontok megkívánnak.

Kapják: 1–8. honv. ker. pságok,⁸⁹⁴ 1–72 honv. kieg. pságok⁸⁹⁵ és járási (városi, kerületi) katonai parancsnokságok közvetlenül.

A miniszter rendeletéből:
vitéz Kurdriczy István alezredes s.k.

jóváhagyott kiadvánnyal egyezik!

Budapest, 1940. július 27.

[aláírás]

sgt.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-211-M.E.-1940-L-17543.

vezését és irányítását a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterek bevonásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve intézi. Ez a rendelkezés nem érinti a belügyminiszternek az egyesületekre vonatkozó főfelügyeleti jogát. A tizennyolcadik életévüket be nem töltött levontekötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá a vallásos egyesületeken, valamint a magyar cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek (1938:XVII. tc. 1. §) tagjai nem lehetnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza, hogy sportegyesületekben a tizennyolcadik életévüket be nem töltött levonték engedéllyel edzést folytathassanak és igazolt versenyzők lehessenek.” – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁸⁹⁴ Honvéd kerületi parancsnokságok.

⁸⁹⁵ Honvéd kiegészítő parancsnokságok.

216.

A tamási járás főszolgabírájától

1. biz/1940. sz.

Kizárólag a saját kezéhez!

Szigorúan bizalmas!

Tárgy: Német népmozgalom ügye

Méltóságos Főispán Úrnak!

Szekszárd

Tisztelettel jelentem, hogy:

[...] ⁸⁹⁶

ad. 2.) 1940. szeptember 17-én Páriban járt Zirkelbach nevű budapesti központi kiküldött ifjúsági vezető. Meg nem erősített értesülés szerint azt hangoztatta, hogy a jövőben a levontekoktatás német nyelven fog folyni, mert Pári község lakossága teljesen német ajkú. [...]

Tamási, 1940. október 4.

A főszolgabíró helyett

[aláírás]

tb. főszolgabíró

Forrás: MNL TML, IV 416a, A tamási főszolgabíró bizalmas iratai, 89. doboz, 11/1940.

217.

2/el. 1940. szám

Mohácsi járás főszolgabírája

Tárgy: Német mozgalomról havi jelentés

Méltóságos Főispán Úr!

Jelentem, hogy október hónap folyamán és pedig 6-án Liptód, Kisnyárad és Udvar községben alakult meg a Volksbund helyi csoportja, a gyűlések lefolyásáról annak idején részletes jelentést tettem.

⁸⁹⁶ E forrás első részét ld. Külsőségek-fejezetben.

Említésre méltó eseménynek tartom, hogy Babarcon a körjegyző előtt megjelent a Volksbund ifjúsági csoportjának elnöke, egyébként leventeköteles ifjú és a jegyzőnek Guten Tag-gal⁸⁹⁷ köszönt. A jegyző németül figyelmeztette levente voltára és a „Szebb jövőt” köszöntésre, amire a nevezett ifjú azt válaszolta, hogy a „Szebb jövőt” köszöntés⁸⁹⁸ meghalt és már kioktatták őket, hogy csak németül szabad köszönni. [...]

Hercegtötösön és környékén a Volksbund ifjúsági egyesületébe oly módon csábítják a tagokat, hogy azt ígérik nekik, hogy a belépés esetén nem kell a leventefoglalkozáson részt venniök.

[...]

Mohács, 1940. október 31.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 581/1940.

218.

Szám: 2406/1940.

Bizalmas

Valamennyi járás főszolgabírájának és megyei város
polgármesterének,

Másolat a 16.441/1940. VII. res. B. M. számú iktatmány mellékletéről. M. kir. Honvédelmi miniszter. Bizalmas! 69.701/el.n.h.kiv.kik.1940.szám – Leventék társadalmi egyesületekbe való belépése tárgyában. Elosztó szerint. Budapest, 1940. december 9. A mind gyakrabban beérkező jelentésekből megállapítható, hogy a Magyarországi Németek Szövetségének a leventeköteles korban lévő német ajkú ifjúságot is érintő szervezkedése folyamán egyes személyek a törvénnyel ellenkező tevékenységet is fejtenek ki. Tudomásul és a jövőben előforduló ilyen esetekben való miheztartás végett az alábbiakat közlöm: 1.) A Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund) a magyar jogszabályok és törvényes rendelkezések, valamint a Bécsben 1940. augusztus 30-án kötött magyar-német megállapodás alapján jogosan szervezkedik. A megállapodás I./1. pontja szerint a német népcsoport az általános előírások és vonatkozó jogszabályok tiszteletben tartása mellett szervezkedhetik. 2.) Az 1939. II. t.c. 13. § (2) bekezdésében⁸⁹⁹ foglalt rendelkezé-

⁸⁹⁷ Jó napot kívánok!

⁸⁹⁸ A leventeszervezet hivatalos köszöntése.

⁸⁹⁹ 1939. évi II. tc. a honvédelemről: (2) A leventekötelezettséggel kapcsolatos egyesületi élet országos megszervezését és irányítását a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterek bevonásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve intézi. Ez a rendelkezés nem érinti a belügyminiszternek az egyesületekre vonatkozó

sek értelmében csak a 18. életévüket be nem töltött leventeköteleseknek tilos az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületekben, továbbá a vallásos egyesületeken és a cserkészcsapatokon kívül más egyesületekbe, vagy más egyesületi jellegű szervezetbe (Volksbund) belépni. A katonai pságok⁹⁰⁰ tehát csak a 18 éven aluli leventéknek tilthatják meg a Magyarországi Németek Szövetségébe való belépést, viszont az ennél idősebb leventék egyesületi tagságának korlátozására nincs törvényes jogalap, s így ezek a katonai pságok engedélye nélkül léphetnek a szóban forgó, avagy bármely más illetékes kormányhatóság által jóváhagyott alapszabályokkal rendelkező egyesületekbe, amennyiben ezt az illető egyesület alapszabályai, iskolai fegyelem alatt állónak pedig a tanügyi fegyelmi szabályok lehetővé teszik. A német népcsoportnak ez a szervezkedési joga azonban semmiképpen sem érinthető az idézett törvénycikk 9. §-ában megszabott kötelező rendes heti leventekiképzést, összefüggő kiképzést és összefüggő gyakorlatot 3.) Azokban a nemzetiségi községekben ahol az eddigi tapasztalatok és észrevételek alapján az kívánatos, fentieket a leventéknek oktatólagosan minden él nélkül és tapintatosan kell kihirdetni. Az oktatás terjedjen ki arra is, hogy senki sem kényszerítheti őket egy vagy más egyesületbe való belépésre, vagy ha beléptek, az abban való bennmaradásra és ha ilyen irányú propaganda ellenére sem lépnek be valamely egyesületbe illetőleg abból kilépnek, ebből kifolyólag őket semmiféle joghátrány nem érheti. 4.) Ha a 2. pontban foglaltak ellenére mégis előfordul, hogy 18 évesnél fiatalabb leventeköteles ifjakat toboroznak a „Volksbund” ifjúsági szervezetébe, vagy ilyenek önként lépnek be oda, a levente pk-ok⁹⁰¹ a tudomásukra jutott eseteket az előjáró járási katonai pság-nak jelentik. A katonai pságok ezt a jelentést megfelelő intézkedést kérve továbbítják az illetékes I. fokú közigazgatási hatóságnak, a jelentés másodpéldányát pedig szolgálati úton ide terjesszék fel. Ettől eltérő eljárás alkalmazásától a levente pk-ok szigorúan tartózkodjanak, miután a társadalmi egyesületek alapszabályszerű működésének ellenőrzése és az ezzel kapcsolatban esetleg elkövetkezett törvényellenességek, túlkapások megállapítása és annak meggátlása céljából szükséges rendszabályok alkalmazása a Büm.⁹⁰² és Büm-nek alárendelt közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartozik. 5.) Leventeegyesület minden községben, tehát olyan községekben is megalakul, ahol németek is laknak, vagy ahol a német lakosság többségben van. Tagja lehet minden önként jelentkező levente, korra, nemzetiségre való tekintet nélkül, sőt még azok a 18 évesnél idősebb leventék is, akik jogosan egyúttal valamely más társadalmi egyesület (Volksbund) tagjai. A leventeegyesületi élet fellendítésére minden községben külön súlyt kell helyezni és nagy gondnal kell törekedni arra, hogy az egyesület keretében a nem magyar nemzetiségű

főfelügyeleti jogát. A tizenhatalcadik életévüket be nem töltött leventekötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá a vallásos egyesületeken, valamint a magyar cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek (1938: XVII. tc. 1. §) tagjai nem lehetnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza, hogy sportegyesületekben a tizenhatalcadik életévüket be nem töltött leventék engedéllyel edzést folytathassanak és igazolt versenyzők lehessenek. – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁹⁰⁰ Parancsnokságok.

⁹⁰¹ Parancsnokok.

⁹⁰² Belügyminisztérium.

leventék is minden tekintetben, tehát szórakozás, ismeretterjesztés, sport, kirándulások, táborozások, szociális tevékenység, s többi téren tettvágyukat kielégíthessék. Aláírás sk.

Tudomásulvétel és miheztartás végett megküldöm.
Budapest, 1940. december 31.

[aláírás]

Forrás: MNL BKKML, IV 903a, Kalocsai járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 14. doboz, 1/ eln. 1941.

219.

Kir. honvédelmi miniszter.
69.632/eln. szám.
h. kiv. kik. 1940.

Magyar-német kisebbségi megállapodás tbn.

Nagyméltóságú
gróf T e l e k i P á l Úrnak,
m. kir. miniszterelnök stb.

Budapest, 1940. november 9.

Az 1940. évi augusztus hó 30-án Bécsben aláírt, a német népcsoportra vonatkozó „Protokoll”-nak az 1939: II. t. c.⁹⁰³ második „Levente kötelezettség” című részét érintő kérdéseire vonatkozó állásfoglalásomat Nagyméltóságod szíves tájékoztatására az alábbiakban közlöm és rendezési alapul való elfogadásra javaslom:

1.) A „Protokoll” az 1939: II. t. c. 9. §-ában⁹⁰⁴ megszabott kötelező rendes heti leventekiképzést, összefüggő kiképzést és összefüggő gyakorlatot nem érinti.

⁹⁰³ 1939. évi II. tc. a honvédelemről.

⁹⁰⁴ 9. § (1) A leventék évente legfeljebb tíz hónapon át és legfeljebb heti négy órában kötelesek leventekiképzésben résztvenni. Ezenfelül minden levente abban a naptári évben, amelyben tizennyolcadik életévét betölti, összefüggő gyakorlaton köteles résztvenni. Ennek a gyakorlatnak időtartama három hetet nem haladhat meg.

(2) Az a levente, aki a rendes heti kiképzésből egy évben a megszabott idő egyharmadánál többet mulaszt, mulasztását a (3) bekezdésben meghatározott összefüggő-kiképzésben való részvétel útján köteles pótolni. Az a levente, aki az összefüggő-gyakorlatot a megszabott időben nem teljesíti, mulasztását ugyancsak összefüggő-gyakorlat útján később köteles pótolni.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott kiképzés helyett évenként két hetet meg nem haladó összefüggő-kiképzésre lehet behívni azt a leventét:

a) akinek lakóhelyén vagy attól számított négykilométeres körzetben nincs olyan szervezet, amelyben a leventék kiképzésben részesíthetők;

2.) A német népcsoportnak joga van külön ifjúsági szervezeteket alakítani, amennyiben tagjai az önkéntes jelentkezésen alapuló leventeegyesületi életben nem kívánnak részt venni.

3.) A német népcsoporthoz tartozó 18 éven aluli ifjak a német népcsoport által alakított ifjúsági szervezetekben nem vehetnek részt. Az 1939: II. t. c. 13. §. (2) bekezdése⁹⁰⁵ szerint ugyanis „A tizennyolcadik életévüket be nem töltött leventekötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá vallásos egyesületeken, valamint a magyar cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármely más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek (1938: XVII. t. c. 1. §.)⁹⁰⁶ tagjai nem lehetnek.”

A tizennyolc éven aluli ifjaknak a német népcsoport által alakított szervezetekből való kizárásnak az idézett törvényhely alapján nincs akadálya, mert a „Protokoll”⁹⁰⁷ a

b) aki foglalkozásának természete miatt a rendes kiképzésben akadályozva van.

(4) Az a levente, aki az előbbi bekezdésben meghatározott kéthetes összefüggő-kiképzést elmulasztja, mulasztását pótolni köteles.

(5) A papi (lelkészi) tanulmányokat folytató leventekötelest csak hivatásával összeférő kiképzésben lehet részesíteni.

(6) Mentés a leventekiképzés alól az, aki:

a) arra testileg vagy szellemileg alkalmatlan;

b) katonai nevelő- vagy képzőintézet növendéke.

(7) A leventekötelesnek a rendes kiképzésben való részvételért költségmegtérítés nem jár.

(8) Összefüggő-gyakorlat, valamint összefüggő-kiképzés alatt a leventeköteles kincstári ellátásban részesül, és ha megjelenése végett 10 kilométernél hosszabb utat kell megtennie, a kincstár az országhatáron belül az oda- és visszautazás költségét is megtéríti.

(9) Azt a leventét, akit leventegyakorlaton saját hibáján kívül baleset ér, ingyenes gyógykezelésben és gyógyszerellátásban kell részesíteni, amennyiben erre jogszabály vagy szerződés értelmében egyébként nem jogosult. A részletes szabályokat a minisztérium rendelettel állapítja meg. A gondozásra nézve a 223. § rendelkezik. – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁹⁰⁵ 1939. évi II. tc. a honvédelemről: (2) A leventekötelezettséggel kapcsolatos egyesületi élet országos megszervezését és irányítását a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterek bevonásával és a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértve intézi. Ez a rendelkezés nem érinti a belügyminiszternek az egyesületekre vonatkozó főfelügyeleti jogát. A tizennyolcadik életévüket be nem töltött leventekötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá a vallásos egyesületeken, valamint a magyar cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármely más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek (1938: XVII. t. c. 1. §) tagjai nem lehetnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza, hogy sportegyesületekben a tizennyolcadik életévüket be nem töltött leventék engedéllyel edzést folytathassanak és igazolt versenyzők lehessenek. – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁹⁰⁶ Az 1938. évi XVII. tc. Az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról. 1. § Egyesület vagy bármily más megjelölésű szervezet csak a belügyminiszter által, illetőleg az erre nézve irányadó jogszabályok szerint illetékes más miniszter által a belügyminiszterrel egyetértve láttaozott alapszabályok alapján működhetik. Ez a rendelkezés a törvényhozásban, vagy törvény által alkotott más testületben való képviselőre irányuló politikai párt működésére nem vonatkozik.

Egyesület vagy bármily más megjelölésű szervezet működésében, úgyszintén a törvényhozásban vagy törvény által alkotott más testületben való képviselőre irányuló politikai párt működésében tilos az egyesülethez vagy szervezethez, illetőleg a párthoz való tartozás vagy a vezetőség irányában való engedelmesség, avagy más kötelesség megerősítésére esküt, fogadalmat, ünnepélyes ígéretet vagy bármily más olyan nyilatkozatot megkívánni, amely lelkiismeretbeli lekötöttséggel jár.

Az első bekezdés szempontjából alapszabálynak kell tekinteni az egyesület szervezetére és működésére vonatkozó minden szabályt, tekintet nélkül annak elnevezésére. – 1000ev.hu (2013. augusztus 30.).

⁹⁰⁷ Bécsi népcsoport-egyezmény (Jegyzőkönyv) – ld. ebben a kötetben.

külön szervezetek alakításánál feltételként említi az általános előírásokhoz – tehát a törvényeinkhez – való alkalmazkodást. Éspedig a „Protokoll” I (1.) pontja szerint „Die Angehörigen der deutschen Volksgruppe haben unter *Berücksichtigung der bezüglichlichen allgemeinen Vorschriften* das Recht, sich zu organisieren und Verbände für besondere Zwecke, wie zum Beispiel für Jugendpflege, für Sport, für künstlerische Betätigung usw. zu bilden.”⁹⁰⁸

A magam részéről egyébként kíváncsún tartom, hogy a német lakta területeken a leventeegyesületek erőteljes kifejlesztésével felvegyük a versenyt a német népcsoport szervezeteivel, hogy ezáltal a német ifjúságnak – legalább egy részét – elvonjuk a német szervezetek befolyása elől.

A „Protokoll” aláírása óta a német népcsoport részéről egyre szaporodnak a levente-intézménnyel kapcsolatos túlkapások és az elkülönülést hirdető propaganda tevékenység egyre jobban fokozódik. Ezért felkérem Nagyméltóságodat, hogy a kérdés végleges rendezéséig is hasson oda, hogy a német népcsoport részéről a leventekötelezettséggel kapcsolatos törvények és törvényes rendelkezések betartassanak.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

[aláírás]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-211-M.E.-1940-L-17543.

220.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Központi Járásának Főszolgabírája

Szám: ad 11. biz/1940

Határidő:

Válaszirat száma: 2. biz/1939 f. i.

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Méltóságos Főispán Úr!

[...] mert a templomokban, iskolákban és a községházán jövőben a Volksbund lesz az úr, ez fogja irányítani a választásokat és kinevezéseket, de ki fogja vonni az ifjúságot is a leventeintézményből, mert a leventeintézmény nem honvédségi, hanem társadalmi alaku-

⁹⁰⁸ A német népcsoportokhoz tartozó személyeknek az idevonatkozó általános szabályok figyelembevételével joguk van arra, hogy szervezkedjenek és hogy különleges célokra, mint aminők például az ifjúság gondozása, a sport, a művészeti tevékenység stb. egyesüléseket alakítsanak.

lat; előadása szerint a magyarországi németeknek a jövőben csak egy világnézeti lehet, ez pedig a német nemzetiszocialista világnézet. [...]

Budapest, 1940. dec. 5-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 13/1940.

221.

668. szám

főisp. biz. 1940

Elint.

I.

Tárgy: leventék tagsága a társadalmi egyesületekben

Hiv. szám: 16441/VII. res. 1940

Nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszter Úr!

Budapest

[...]

II.

Kedves Barátom!

A Honvédelmi m. kir. Miniszter Úr a leventék társadalmi egyesületi tagsági jogának szabályozása iránt 49.701/eln. h. hiv. kik. 1940. sz. rendeletével akként intézkedett, hogy a Volksbundnak a 18. életévüket betöltött leventeköteles ifjak lehetnek tagjai.

A rendelet 4. paragrafusában pedig akként rendelkezett, hogy ha – mint a mellékletben –⁹⁰⁹

Az ügy kényes természetére való tekintettel és az egyöntetű eljárás biztosítása érdekében a kérem a m. kir. Belügyminiszter úr közelebbi utasításait a közigazgatási hatóságok részéről ezen esetekben teendő intézkedéseket illetően.

Véleményem szerint azonban a súrlódások mindenképpen elkerülendők volnának s ezért célszerűnek vélném, ha magától a Volksbund központi vezetőségénél oda lehetne hárítani, illetve keresztül lehetne vinni, hogy a hivatkozott rendeletet maguk részéről tartsák be.

⁹⁰⁹ A melléklet már nem része az iratnak.

Szíves figyelmedbe ajánlom azonban, hogy ez az úgy nevezett „tagság” magában véve is igen tág fogalom, mert a Volksbund tudvalévően nem él zárt egyesületi életet, s így a tagságának tulajdonképpen csak a jelvények viselése s az egyesület megmozdulásain (gyűlések, ünnepélyek, kisebb utcai tüntetések, tánctanfolyamok, mulatságok) való részvétel a látható bizonyosságai. Így a gyakorlatban előreláthatólag a tagság kritériumainak megállapítása körül is összeütközések várhatók.

Sok üdvözlettel maradok mindenkor kész tisztelő híved.

Cím:

Méltóságos Pataky Tibor

államtitkár stb. úrnak

Budapesten, m. k. Miniszterelnökség

940. XII. 28.

Exp.: 1940. XII. 30.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 668/1940.

222.

A Biztonsági Rendőrség és a SD⁹¹⁰ főnöke
III. Hivatal

DNy-Berlin 68, 1941. január 14.

Lammers Birodalmi Miniszter Úr⁹¹¹

Berlin

Tisztelt Birodalmi Miniszter Úr!

Tudomásvétel végett mellékelten átnyújtom Önnek a „Jelentések a Birodalomból” című jelentést, mely az 1941 január 10-től 13-ig összeállított dokumentumok alapján készült.

[aláírás]
SS-ezredes h.

⁹¹⁰ Az SS 1931-ben létrehozott, titkosszolgálati feladatokat ellátó szervezete, élén 1942-ig Reinhard Heydrich állt.
⁹¹¹ Hans Heinrich Lammers (1879–1962) – a náci párt tagja, államtitkár és a Birodalmi Kancellária vezetője, 1937-től miniszteri rangban. 1949-ben az emberiség elleni bűntett és az európai zsidóság megsemmisítésében való közreműködése miatt 20 év börtönrre ítélték, majd büntetését felezték, 1951-ben pedig megkegyelmeztek neki.

III. Nemzetiség

A népi németek magyarországi helyzetéhez

[...]

5.) Jelenleg a népi német ifjúság sajátos erőszaknak van kitéve a leventeoktatók által, így a legutóbbi soproni oktatógyűlés németellenes tüntetéshez vezetett, amikor egy oktató indítványozta, hogy engedélyezzék a népi német leventéknek a német dalok éneklését is Sopronban. Még a politikai gyilkosságtól sem rettennek vissza e körökben. Így gyilkolta meg Szabó leventeoktató 1940/41 fordulóján a piliscsabai Georg Stribik népi német ifjúbajtársakat. Szabó lakására csalta Georg Stribik és Ferdinand Weisz népi német ifjúbajtársat, és ott mindkettőjükre három lövést adott le. Weisznak sikerült elmenekülni, közben Stribik halálos haslövést kapott. A riasztott csendőrök, bírók és jegyzők mehtagadták a német esküdtek és a meggyilkolt apjának meglátogatását. A vizsgálatot egyedül magyarok folytatták le. Maga Szabó a bizottsággal utazott a katonai táborba, ahol egy kényelmesen berendezett szobában szállásolták el. Ez a magyarok által népi németeken rövid időn belül végrehajtott második gyilkosság a magyarországi népi németeket ismét erősen felkavarta, főként hogy az első gyilkosságért a magyar tettes felmentéssel „vezekelt”.

Forrás: BArch, Reichskanzlei, R 43 II/1503, 20–24.

223.

26. szám
főisp. biz. 1941

Elint.

A m. Kir. Pécsi IV. Csendőrkerület nyomozó alosztálya parancsnokságának

Pécs

B. 9/68. – 1940. szám alatt Göttert Péter kisbudméri lakos hazaárulási ügyében vett jelentésére szíves tájékoztatásul közlöm, hogy a Volksbund vezetősége tényleg folytat tárgyalásokat a levente-kiképzés [...] átszervezése ügyében. Természetesen időelőtti ezen tárgyalások anyagáról vagy éppen esetleges eredményéről beszélni, azonban magáról a tárgyalás folyamatba tételéről a Volksbund megbízottai nyilvános gyűléseiken sorozatosan megemlékeztek, azonban természetesen hozzá fűzik azt is, hogy a tárgyalások befejeztéig a sváb származású leventék is kötelesek a foglalkozásokon az eddigiek szerint részt venni. Miután a szóban forgó tárgyalásokról a Volksbund megbízottai nyilvánosan tárgyalnak, lehetetlenség megakadályozni azt, hogy ez a probléma az érdekelt vidékeken beszélgeté-

sek tárgyát ne képezze és hogy az érdekeltek ezen tárgyalások fejleményeit illetőleg különféle találgatásokba ne bocsátkozzanak.

Ilyképp tehát a hasonló egymás közötti beszélgetéseket nem lehet kifogás tárgyává tenni addig, míg arra esetleg izgatás jellegével nem bírnak, vagyis a leventéket a fennálló rendelkezésekkel szemben való erőszakos magatartásra nem biztatják, ami azonban tudomásom szerint eddig sehol nem történt.

941. I. 16.

Exp.: 1941. jan 20.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 26/1941.

224.

1/el. 1941 kig. szám

Kalocsai járás főszolgabírájától

Tárgy: A leventék társadalmi egyesületekbe való belépése

Bizalmas

Hajós és Nemesnádudvar község elöljáróságának!

A 70.000/1940 számú H.M. rendelet 9. §-a⁹¹² (megjelent a Budapesti Közlöny 15. számában a f. évben) rendezte a 18 éven aluli leventéknek a társadalmi egyesületekbe való belépésének feltételeit. – A Volksbund jogosan szervezkedik. 18 éven aluli leventekötelezetteknek azonban ebbe az egyesületbe való belépés csak a katonai parancsnokság hozzájárulásával történhet. A 18 éven felülieknek ebbe az egyesületbe való belépése némiképpen sem zavarhatja sem időbelileg, sem érzelmileg a levante-kiképzést. – Ha cím községében 18 évnél fiatalabb levanteköteles ifjakat toboroznának be Volksbund ifjúsági szervezetébe, vagy ilyenek oda önként lépnének be, a levante-parancsnokok ezeket az eseteket hozzák járási katonai parancsnok tudomására. A katonai parancsnokságok ezt a jelentést megfelelő intézkedés céljára továbbítják hozzám, a jelentés másodpéldánya pedig szolgálati úton megy tovább. A levanteegyesület Cím községben is fenn kell maradjon és az egyesületi élet fellendítésére és működésére súlyt kell helyezni, tehát arra, hogy szórakozás, ismeretterjesztés, toborzás stb. terén a leventék tettvágyukat az egyesület kebelében is kielégíthessék.

Kalocsa, 1941. évi jan. 23.

[aláírás]

Forrás: MNL BKKML, IV 903a, Kalocsai járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 14. doboz, 1/el. 1943.

⁹¹² M. kir. honvédelmi miniszter 1940. évi 70.000 eln. sz. rendelete a honvédelemről szóló 1939. II. tc. végrehajtására vonatkozó utasítása levantekötelezettségre vonatkozó II. Része 1. Címének kibocsátásáról. A 9. §. szabályozta a levanték egyesületi részvételének körülményeit. – Magyarországi Rendelet Tára 1940. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest 1941, 3614–3615.

225.

Hegyháti járás főszolgabírája.

Bizalmas.

1/el. 1941

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalom megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Február 18-án a gerényesi német ajkú levanték a Vásárosdombó községben megtartott foglalkozásról hazamenet a magyar ajkú gerényesi levantéket gyalázták, mire a keletkezett szóváltás befejezéseként a magyar levanték a németeket elverték.

[...]

Sásd, 1941. március hó 3-án.

Forrás: MNL BML IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 139/1941.

226.

194. szám

főisp. biz. 1941

Elint.

Tárgy: a levantéknek a Volksbundhoz való viszonya

Nagyméltóságú

m. kir. Belügyminiszter Úr!

Budapest

A pécsi járás főszolgabírájának 36/el. 1941. szám alatt vett jelentését, mely szerint Hás-ságy, Olasz és Hidor községek egyes levantei felszólítás dacára a Volksbundból kilépni nem hajlandóak, azon jelentéssel terjesztem fel, hogy ezen jelentésből megállapíthatólag egyes levanteoktatók a vonatkozó rendelkezéseket véleményem szerint nyilván tévesen értelmezik.

A vonatkozó rendelet súlypontja tiszteletteljes véleményem szerint ugyanis nem azon van, hogy a 18 éven aluli gyerekek magukat a Volksbund tagjainak tartják-e, vagy sem és hogy ide vonatkozólag különféle nyilatkozatokat tegyenek, hanem azon, hogy az egyesü-

let a 18. éven aluli gyerekeket működési körébe ne vonja be.

Véleményem szerint a kérdésnek nagy gyakorlati jelentősége nincs, miután a 2320/1941. M. E. sz. rendelet⁹¹³ a Volksbundnak módot ad arra, hogy az ifjúsággal a szó szorosabb értelmében vett egyesületi élet keretein kívül is foglalkozzék, így legfeljebb csak erkölcsi szempontból bírhat fontossággal, hogy az a foglalkoztatás ne a felnőttek foglalkozásaival együtt, de attól elkülönítve történjék.

Míndenestre azonban a felelősség az egyesületet terheli és nem a leventéket.

Tiszteletteljes véleményem szerint a felesleges súrlódások elkerülése érdekében kívánatos volna a leventeoktatók oly irányú utasítása, hogy a leventéknek hason felszólításokkal történő zaklatását mellőzzék, ellenben az egyesület működését kísérik figyelemmel és esetleges kifogásaikat esetről esetre szolgálati úton terjesszék elő, hogy az egyesülettel szemben az eljárás lefolytatható legyen, de semmi esetre se akarjanak a vonatkozó rendelkezéseknek az egyesülettel szemben a leventéken keresztül érvényt szerezni.

941. IV. 4.

Kiadó
csat. ikt. szm

exp.: 1941. április 5.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 194/1941.

227.

ad 8.biz 41. f. i.

Német nemzetiségi jelentés

Szigorúan bizalmas!

Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!

[...] A Buda-környéki járáshoz tartozó Torbágy községből Breuthner Ferenc nyomdászsegéd tanulmányi útra ment Németországba, útlevelét a német követ interveniálására kapta meg. Budakeszi községben a Volksbund tagjai között mozgalom indult meg német leventeegyesület megalakítása iránt.⁹¹⁴ [...]

A dunavecsei járáshoz tartozó Harta községben a Volksbund ifjúsági szervezetében folyó munka a főszolgabíró jelentése szerint már a hazafiatlanság határán mozog. Katonai kiképzésben részesítik az ifjúságot, német vezényszóra tanítván őket a minden gye-

⁹¹³ Ld. ebben a kötetben.

⁹¹⁴ Vagyis a Német Ifjúság megalakítása iránt.

reket, aki német helyett magyar vezényszót használ 2 fillértől 1. P.⁹¹⁵-ig terjedő pénzbüntetésre ítélik. Az ifjúsági szervezet a párhelyiségben meg nem engedett táncmulatságot tartott. [...]

Budapest, 1941. évi április hó 18-án

[aláírás]
főispán

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

228.

1941. május hó
1049. sz.

Jelentjük a m. kir. Miniszterelnökségnek a következő esetet:

Udvar (Baranya vm.) községben Gondos (Guggenberger) és Varsányi tanítók és leventeoktatók május 6-án a leventeoktatás után azokat a leventéket, akik tagjai a Volksbundnak, vagy akiknek a szülei a Volksbund tagjai, ott fogták és gyakorlatoztak velük. Gondos megtiltotta az ifjúságunknak, hogy németül énekeljenek, majd pedig kommunista társaságnak nevezte őket.

Varsányi tanító, aki a fiatalabb leventéket vezeti, addig csináltatott velük guggoló állást, míg össze nem estek, megrugdalta őket és csetnik bandának nevezte ifjúsági tagjainkat.

Meddig lesznek az ifjúsági tagjaink egyes leventeoktatók kénye-kedvének még kitéve?

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 487/1941.

⁹¹⁵ Pengő.

229.

A dunavecsei járás főszolgabírája

Bizalmas!

Vi. sz.: 2. biz. 1939

Méltóságos Főispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy Harta községben főleg a Volksbund ifjúsági szervezete fejtett ki az elmúlt hónapban élénk tevékenységet. Az ifjúsági szervezetben egyesek nem riadnak vissza nemzetietlen kilengésektől és a legutóbbi hónapban is az egyik leventeoktató a csendőrrel szemben is oly tiszteletlenül viselkedett, hogy az kénytelen volt tettelegességre vetemedni. Az ügy kivizsgálása a csendőr eljárását teljesen igazolta s tudomásom szerint a Volksbund útján német birodalmi köröknél tett panaszra is azt a választ kapta a helyi szervezet, hogy a csendőrrel való hasonló viselkedést a Német Birodalomban még szigorúbban torolnák meg, mint ahogy az a konkrét esetben történt.

Dunavecse, 1941. június 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

230.

A Buda-környéki járás főszolgabírája

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés a Buda-környéki járás községeire vonatkozólag 1941.

Szám: 2/1941. eln.
évi június hóról

Szigorúan bizalmas!
Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr!

... zsámbéki lakosokat [...], perbáli lakosokat német nevű orvosok megvizsgálták. Állítólag nevezettek megvizsgálása abból a célból történt, hogy kimennek Németország te-

rületére, ahol a csapatnál 3 hónapos katonai kiképzésben fognak részesülni, majd annak megtörténte után visszajönnek Magyarország területére és saját községükben leventeoktatók lesznek és a leventeoktatást német nyelven fogják végezni. Az orvosi vizsgálatok alkalmával Schönek József zsámbéki lakos kivételével mind alkalmasnak lett minősítve. Az időpontra vonatkozólag, hogy mikor mennek ki Németországba, bizalmas tudomás nincs. Az őrs bizalmas megállapítása szerint Wiszt Ferenc perbáli lakos Németországba való kivándorlás után, katonai szolgálatot akar teljesíteni. Nem sikerült megállapítani, hogy a Volksbund egyesületben milyen orvosok vizsgálták meg a fenntírt egyéneket, mert a sorozáson részt vett egyének az orvosokat nem ismerték. Az orvosok azonban a sorozottakkal német nyelven beszéltek. Ezen helyzetjelentést a zsámbéki csendőrőrs nyomozó alosztályának is bejelentette. [...]

Budapest, 1941. július 5.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

231.

A Buda-környéki járás főszolgabírája

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés a Buda-környéki járás községeire vonatkozólag 1941. évi július hóról

Szám: 2/el. 1941

Szigorúan bizalmas!
Saját kezű felbontásra.

Méltóságos Főispán Úr!

A Buda-környéki járás német ajkú lakossága körében változás nem állott be, a Volksbund tovább folytatja intenzív tevékenységét. Enyhített a helyzeten a szorgos gazdasági munka, amely a lakosságot kissé elvonta a szervezkedési munkáktól.

Perbálon július hó 16-án a Faluszövetség kocsijában összegyűlt mintegy 150–200 főnyi leventeköteles ifjakkól, valamint iskolás lányokból álló tömeg, és ott Kreis József kocsmáros volt a szervező, azonban a gyűlés megtartását megakadályozta a helyi hatóság. Örömben nagyon élénk volt a tevékenykedés, ahol majdnem minden vasárnap idegenek fordulnak meg a községben, akikkel a párthelyiségben a helybeli tagok érintkeznek. E községből több leventeköteles ifjút „SS”-harckocsikkal Bécsbe vittek, állítólag katonai kiképzés céljára. Állítólag ezek a leventék lesznek hívatva a Volksbundhoz tartozó leventék

kiképzésére. Üröm községből f. hó. első felében 20–25 gyermeket szándékoznak nyaraltatás céljából elvinni.

A járás többi községeiből érdemleges jelenteni valóm nincs.

Budapest, 1941. augusztus 1.

Fszb. szabadságon
[aláírás]
tb. főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

232.

Másolat a 17.524/1941. VII. res. B. M. számú iktatmányból

A szászrégeni szász lakosságban növekvőben van a szándék, hogy mentesítse magát a magyar impérium alól s valamilyen formában Németországba olvadjon be. Gondosan titkolja, hogy mikor és milyen formában kívánja szándékát megvalósítani. Magyarellenes felfogására jellemző, hogy levante köteles ifjúságát a kiképzés alól elvonni igyekszik. Indokul azt hozza fel, hogy hasonló intézményen belül a jobbnak tartott német minta szerint úgyis kap kiképzést. E törekvés fő mozgatója Schell András szabómester, körzetvezető, aki bizalmas értesülésem szerint a szász levante köteles ifjúságnak azt az utasítást adta, hogy ne szerezze be a levante sapkát s ne használja a „Szebb Jövőt” levante köszöntést. Következménye ennek az, hogy a szász ifjúság a levante gyakorlatokon és elméleti oktatásokon ellenséges érülettel, csak kényszerből teljesíti a kapott parancsot s kihívó viselkedést tanúsít, úgy az oktatókkal, mint a magyar levante-ekkel szemben. Viselkedése rossz példaként hat a magyar levante-ekre s a megkívánt fegyelem kialakulását károsan befolyásolja. – Schell András magyar szempontból káros működését bizonyítja az is, hogy a f. évi október 12-én lefolyt országzászló-avatáson, melyen egyébként a szászok vezetői – köztük Schell András is – megjelentek és koszorút helyeztek az országzászló talpazatára, a 9 kirendelt szász levante megjelenését megtiltotta. – A levanteüggyel kapcsolatban a beszercei és szászrégeni szász gimnázium igazgatója beadvánnyal fordult a levante-parancsnoksághoz, melyben azt kéri, hogy addig is, míg ez ügyben felsőbb hatóságuk véleménye leérkezik, függesztessék fel a szász levante-ekre vonatkozólag a levantesapka és a „Szebb Jövőt” kötelező használata. A parancsnokság a szászok e magatartását jelentette a dandárparancsnokságnak, s ennek döntéséig is eréllyel törekszik az ide vonatkozó törvény érvényesítésére. – A szászok magatartását más szempontból is figyelve, arra a meggyőződésre kellett jutnom, hogy lelkiismeretlen izgatók magyarellenes ténykedése nélkül, ha lassan is, de fel tudnák venni a magyarsággal a társadalmi érintkezést. Bizonyíték erre a legutóbbi két hétben tartott római katolikus nőegyleti teaest, valamint az

Egyesült Női Tábor⁹¹⁶ által rendezett magyar ruhabemutató. Ezeken nemcsak képviselték magukat, hanem privátim is jelentek meg szászok, s hosszasan időztek az előadást követő táncmulatságon. A résztvevők között fiatalok is akadtak. – Meglepő volt a f. hó 9-én tartott Langemark⁹¹⁷ ünnepélyük nyitása, mely a Kormányzó Úr Öfömméltósága, valamint Magyarország éljenzésével kezdődött, s melynek programjába első számként a magyar Himnuszot iktatták.

A szászrégeni román lakosság felfogásáról egyre sűrűbben érkezik az a hír, hogy bízik a keleti részek visszacsatolásában. Táplálja benne a hitet azon értesülésem, mely szerint a még megszállott terület egyes városaiban falragaszok hirdetik, hogy Odessza elfoglalásával felszabadult román erők november havában a keleti részek visszafoglalására indulnak. A hírt a Romániából Magyarországra érkezők hozzák. Egyébként a román lakosság csendben van, magatartásával hatósági intézkedést nem provokál.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-527-M.E.-1941-D-20517.

233.

M. kir. honvédelmi miniszter

Másolat!

82.577/eln. szám.

40.1941.

Szász levanteifjak levante kiképzésével kapcsolatos kérelmek.

M. kir. IX. honvéd hadtest parancsnokságnak,

Budapest, 1941. december 23.

K o l o z s v á r

Értesítem, hogy az erdélyi részeken működő ág. hitv. evang.⁹¹⁸ német vezéresperességeknek, Besztercén, – felterjesztésére, – az alábbi rendeletet adtam ki:

„Folyó évi október hó 22-én kelt 1.016/1941. számú, valamint december hó 10-én kelt 1.250/1941. számú felterjesztésére:

Értesítem, hogy a levante kötelezettség honvédelmi kötelezettség, amely minden magyar állampolgárt – miként a többi honvédelmi kötelezettségek is – egyaránt kötelezettségként terhel. A levante kötelezettséggel járó levante képzés elsősorban a katonai előképzést szolgálja. Ez a katonai előképzés a hazai ifjúságot a hagyományos magyar katonai erényekben való nevelés útján a haza védelmének magasztos feladataira testben is, lé-

⁹¹⁶ Magyar Nőegyesületek Munkaközössége.

⁹¹⁷ Az első világháborúban a flandriai Langemarkban nagyon ifjú katonákat vetettek be, akik hősi halált hallva az ifjúság áldozatvállalásának mitikus alakjaivá álltak, akikre a szélsőjobb oldali körökben gyakorta hivatkoztak.

⁹¹⁸ Ágostai hitvallási evangélikus.

lekben is előkészíti. Ez a gondolat mind a levante kötelezettséget szabályozó 1939. évi II. tc. 6–13 §-aiban,⁹¹⁹ mind pedig ennek a törvénynek a végrehajtására vonatkozó rendelkezésekben egyaránt kifejezésre jut. A végrehajtási utasítás megalkotásánál – a levanteintézmény egyetemes nemzetvédelmi feladatainak megfelelően – már figyelembe vették a magyarországi németiség érdekeit is és a magyar ajkú levanteifjúságnak sem nyelvi, sem pedig kiképzési, jelvényviselési, valamint egyenruházati tekintetben nem biztosítottak több jogot, mint amennyit a levanteintézmény keretében bármely nemzetiséghez tartozó levante köteles ifjú élvez.

Ez az eljárás megfelel a levante kiképzés céljának, azaz az ország védelmét célzó katonai előképzésnek. Tehát minden e céllal ellenkező változtatás a levante kiképzés egységességét veszélyeztetné és az ország érdekeit szolgáló levanteintézmény egyetemes célkitűzéseinek erőteljes megvalósítását hátráltatná.

A 2320/1941. M. E. számú kormányrendelet⁹²⁰ a levante kiképzés keretein kívül tág lehetőségeket teremt a német nemzetiségi szempontok érvényesítésére.

Felterjesztésében tett egyes kérdéseire vonatkozólag az alábbiak az irányadók.

1.) Az 1941. évi szeptember 17-én kiadott 81.896/eln. 40.-1941. számú rendeletben már intézkedtem arra, hogy a magyar-szász-román és a magyar-szász vegyes lakosságú vidéken az iskolába nem járó magyar és szász levante kötelesek együttes csapatkötelékben képezendők ki.

Az iskolába járó levante köteles tanulóknál ugyanezen elv szerint kell a kiképzést végrehajtani.

2.) Magyar-szász vegyes lakosságú vidéken (községben) a magyar és szász levante kötelesek együttes csapatkötelékben képezendők ki, tehát külön szász levante csapatok nem állíthatók fel. A két nyelvű oktatás nem akadály, mivel a folyó évi március 7-én 80.517/eln. h. kiv. kik.-1941. szám alatt kiadott rendeletben már intézkedtem, hogy német lakta és német-magyar vegyes lakosságú községekben csak olyan levante parancsnokok alkalmaztassanak, akik németül is tudnak, a német anyanyelvűeknél pedig a magyar nyelv bírása alkalmazási előfeltétel.

3.) A szász járások (községek) levante kiképzésénél a szászok nem vonhatók össze külön csapatba, hanem a magyar levante kkel együtt közös csapatban képezendők ki.

4.) Vezénylési nyelv csakis és kizárólag a magyar lehet; magyarul nem tudó levante knek a magyar ázatot, valamint az erkölcsi oktatást anyanyelvükön kell megadni. (N-2. Végrehajtási Utasítás 7. §. 1. pontja)

5.) Politika, polgári, társadalmi, egyesületi jelvényeket a levante kiképzés alatt és levante egyesületi tevékenység közben nem viselhet a levante. Tehát sem a V.D.U.-jelvény, sem a V.-jelvény⁹²¹ nem viselhető. (N-2. Végrehajtási Utasítás 7. §. 2. pont.)

⁹¹⁹ Az 1939. évi II. tc. a honvédelemről szóló törvény második része foglalkozott a levante kötelezettséggel. Az említett paragrafusok a levante kiképzés célját és anyagát, a levante kötelezettséget, a bejelentési kötelezettséget és orvosi vizsgálatot, a kiképzést, a formaruhát, a levante kötelezettség teljesítését biztosító kötelezettségeket, a levante kiképzés költségeinek fedezését, a levante kiképzést szolgáló berendezések létesítését és fenntartását, tanszemélyzet közreműködését, levante egyesületeket és fegyelmi szabályokat.

⁹²⁰ Ld. ebben a kötetben.

⁹²¹ Győzelmi jelvény.

6.) A levante sapkát a levante, illetve hozzátartozója nem köteles beszerezni. A levante kiképzési idő alatt, valamint levante ünnepélyek alkalmával azonban a polgári fővegen kívül csakis levante sapka és a jelenleg rendszeresített levante egyenruha viselhető.

7.) A levante kiképzésnél a vezénylési nyelv magyar, a magyar zászló felvonásánál pedig a „Magyar Hiszekegy”-et kell elmondani.

A magyar zászló tisztelete és magyar nemzeti imádságban való részvétel a magyar állam iránti hűségnek olyan természetes kifejezése, amely alól magyar állampolgár nem vonhatja ki magát.

8.) Ha a szász ifjúság nem a levante kiképzés alatt, illetve, ha nem mint levante egyesület vonul ki, akkor az iskolai szabályok szerint és az ifjúságra vonatkozó más szabályok szerint szabadon mehet templomba.

9.) A visszacsatolt erdélyi részek levante oktatói tanfolyamának megszervezését, felállítását és az oktatói kar kiképzését a kolozsvári IX. hdt.⁹²² parancsnokság hatáskörébe utaltam.”

Esetleg előforduló vitás kérdéseknél e rendeletben foglaltak szerint járjon el.

Az evang. vezéresperesség panaszát kivizsgálás és jelentéstétel végett kiadom.

Jelen rendeletmről haladéktalanul tájékoztassa a szász vidék levante pság-ait⁹²³ és utasítsa őket rendeltet szigorú betartására.

1 drb. melléklet

A miniszter helyett:

v. Béldy altbgy. s.k.

A másolat hiteles:

Budapest, 1942. január 9.

[aláírás]

sgt.

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), K 28-1942-211-15410.

⁹²² Hadtest.

⁹²³ Parancsnokságait.

234.

Budapest, 1942. 04. 23.

Mellékelt ív a 123.267/40 számú hivatalos levélhez

A magyar ifjúság és a magyarországi „Német Ifjúság” közötti bajtársi együttműködés, a kölcsönös figyelem és baráti kapcsolatok bensőségebb kialakítása érdekében Budapesten 1941. április 22-én az alábbi megállapodás született egyrészt az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetője, másrészt a magyarországi németek országos ifjúságvezetője között.

I. A leventeszervezet és a magyarországi „Német Ifjúság” (DJ) együttműködése

1. A hatékonyabb és szorosabb együttműködés és irányítás kialakítása érdekében, a Leventék Országos Parancsnoka és a magyarországi DJ országos vezetője havonta megbeszélést folytat. Ezeken a megbeszéléseken megvitatják és tisztázzák azokat a kérdéseket, melyek mindkét szervezetet érintik; egyidejűleg kiadják az ezek megoldásához szükséges rendeleteket.

A kiadott rendeleteket kölcsönösen kicserélik, ha szükséges, az alsóbb szolgálati helyek tudomására hozzák, és gondoskodnak azok szigorú végrehajtásáról.

A német népcsoport által lakott területeken a hadsereg-, hadosztály-, dandár-, ill. járási (városi, körzeti) leventeparancsnokok a központi vezetéshez hasonlóan állandó kapcsolatot létesítenek a DJ helyi vezetőivel. A kapcsolatfelvételt követően a központi vezetés a nevezett személyeket közös megbeszélésre hívja össze.

2. A viselkedésükkel a békés és barátságos együttműködést lehetetlenné tevő helyi DJ-, illetve leventevezető leváltásra kerül.

3. N-2 rendelet 20. §-a értelmében néhány nélkülözhetetlen DJ-vezető a heti leventeszolgálat alól felmentést kap: ebben az esetben azonban évente egy kéthetes kiképzésen kell részt vennie.

A leventeköteles DJ-tagoknak a kötelező leventeszolgálat a DJ-oktatás miatti igazolatlan elmulasztásának elkerülésére az egyhetes vagy hosszabb oktatásról a DJ az oktatás helyén értesítést küld az ottani leventeparancsnoknak, valamint gondoskodik arról, hogy a kötelező leventekiképzés pótolva legyen.

A DJ vezetőtanfolyamain a résztvevők felvilágosítást kapnak a leventeservezetről (szervezet, cél, munka, kölcsönös barátság és megbecsülés, szükséges együttműködés stb.), a leventeoktatáson résztvevők ezzel szemben a DJ-ról. Ezen kívül mindkét szervezet szónokot bocsát egymás rendelkezésére. Az ifjúságvezetői tanfolyamok egységes alakra helyezéséhez a DJ vezetése és a Levente központi vezetése megbeszéléseken határozzák meg a közös irányelveket.

4. A leventegyakorlatoknál a vezényleti nyelv a magyar, a magyarázatokat és az erkölcsei tanítást azoknak, akik nem beszélnek jól a magyar nyelvet, németül kell megtartani

(N-2U 7. § 1.); a leventeszolgálat alatti szünetekben a DJ-tagok egymás között németül beszélhetnek.

5. A Levente Országos Parancsnoka javaslatot fog tenni a honvédelmi miniszter úrnak az utasítás N. 2. §-nak j pontjában található köszöntési kötelezettség módjáról a M. kir. Miniszterelnökség 2320/1941. M. E. sz. rendelete⁹²⁴ 4. §-a szellemében.

6. Szintén javasolni fogja, hogy a DJ alapszabályában⁹²⁵ lefektetett DJ-jelvényt a kötelező leventekiképzésen viselni lehessen.

7. A DJ részt vehet német nyelvű istentiszteleten. Ahol ilyen istentiszteletet tartanak, a DJ zártan vagy egyenként megy istentiszteletre.

8. A német és magyar anyanyelvű leventefjúság kölcsönös tiszteletét és bajtársias együttműködését a propaganda eszközeivel (sajtó, rádió, film) is támogatni kell. Mindkét egyesület munkájáról kölcsönösen tudósítani fognak az ifjúsági folyóirataik. Egyrészt az Levente Országos Parancsnoksága a „Levente”⁹²⁶ és a „Szebb Jövőt”⁹²⁷ lapokban, másrészt a DJ központi vezetése a „Jungkamerad”⁹²⁸ és a „Deutsche Zeitung”⁹²⁹ lapokban a másik ifjúság szervezetéről és munkájáról szóló írásokat, illetve felvilágosító cikkeket és képeket jelentet meg.

9. A magyar nemzeti ünnepnapokat, valamint a magyar államfő születés- és névnapját a magyar és német ifjúság közösen ünnepelni meg. Más rendezvényekre kölcsönösen meghívják egymást. A kölcsönös viszonyt és a kölcsönös tiszteletet közös táborozásokkal segítik elő.

10. A DJ-nak és a leventeservezetnek a sport területén is kapcsolatot keresnek egymással. A sportversenyek megrendezésén keresztül megtanulják megismerni és megbecsülni mások képességeit és értékeit, ezáltal ápolják a bajtársiasságot.

11. A 2320/1941. M. E. sz. rendelet 5. §-a szintén érvényes a leventeegyesület keretében keletkezett lányszakcsoportokra nézve.

12. A helyi leventeparancsnokkal való megbeszélés és megállapodás alapján a helyi DJ-csapatok használhatják a helyi leventeservezet létesítményeit (a leventeotthon kivételével). A használatról szóló engedélyre vonatkozó javaslatot a helyi leventeparancsnok jóváhagyásra előterjeszti a körzeti leventeparancsnoknak.

13. A Levente Országos Parancsnoksága gondoskodik arról, hogy németek által lakott területeken a leventeparancsnokok beszéljék a német nyelvet.

14. Nincs akadálya annak, hogy a Volksbund tagjai leventeoktatók legyenek. A vegyes nemzetiségű településeken ezek kiválasztását és beiktatását a Levente Országos Parancsnoksága és a DJ egyetértésben hajtják végre.

⁹²⁴ Ld. ebben a kötetben.⁹²⁵ Ld. ebben a kötetben.⁹²⁶ A leventeservezet hivatalos lapja.⁹²⁷ A leventeservezet 1941 és 1944 között megjelenő képes hetilapja.⁹²⁸ Jungkamerad : das Blatt der Volksdeutschen Jugend Ungarns [Ifjúbajtárs. A magyarországi népi német ifjúság lapja] a Volksbund 1939 és 1942 között Böss Fülöp szerkesztésében megjelenő, először havi, majd heti lapja.⁹²⁹ [Német Újság]. Goldschmidt György szerkesztésében az 1940-ben népcsoportszervezetté váló Volksbund második hivatalos lapja, 1944 őszéig jelent meg.

15. Az ifjúság vezetőinek kiképzését illetően a Levente Országos Parancsnoksága a Volksbund tagok számával arányban a Volksbund ifjúságából ifjúsági vezetőket képez és őket a DJ rendelkezésére bocsátja.

II. Alapvetések a 6–10 éves gyerekcsoportok neveléséhez a DJ-ban

A magyarországi német ifjúság kultuszminiszter úr által jóváhagyott alapszabályai alapján a 6–10 éves korosztály számára hazafias nevelést szolgáló tananyagot a VDU⁹³⁰ országos ifjúságvezetője és az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetője közösen határozza meg.

A megállapodás a tananyagnak arra a részére vonatkozik, amely a magyar állam és intézményeinek megismerését segítik, továbbá minden olyan ismeretre, amelyek a „Német Ifjúságot” Magyarországon a magyar állameszmével való áthatását segíti elő.

Az e módon meghatározott tananyagot a VDU országos ifjúságvezetője adja ki.

A 10 éves kor feletti korosztály számára az alapszabály irányvonalai mérvadóak.

III. A sportügyek szabályozása

1. Sporttevékenység folytatásához a Volksbund helyi sportegyesületek alapítását rendeli el. Ezen egyesületek a vallás- és közoktatási miniszter által jóváhagyott alapszabályok szerint működnek.

2. A testnevelésért és testi felkészítésért a Volksbundban a Testnevelés és Testi Felkészítés Szövetsége⁹³¹ felel. A Testnevelés és Testi Felkészítés Szövetsége alapszabályát a vallás- és közoktatási miniszter hagyja jóvá.

3. Versenyszerű sportot az 1. pont alatt megnevezett sportegyesületek az illetékes szakszövetségének tagjaként üzhetnek. E célból minden sportegyesület legalább egy sportszövetségnek lesz tagja.

Ez azonban nem zárja ki, hogy az 1. pont alatt megnevezett egyesületek egymás között a Testnevelés és Testi Felkészítés Szövetsége vezetése és felügyelete alatt versenyeket tartanak az illetékes szakszövetségek véleményezésével.

Budapest, 1942. 04.23.

Huber sk.

Országos ifjúságvezető

Vitéz Béldi sk.

Forrás: BArch, Sammlung Schumacher, 344.

⁹³⁰ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

⁹³¹ A Testgyakorlás Nemzetiszocialista Birodalmi Szövetsége (Nationalsozialistischer Reichsbund für Leibesübungen (NSRL) mintájára létrehozott szervezet, amely a gyakorlatban valószínűleg nem működött.

235.

M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület

Nyomozó alosztály

B. 9/41. szám

BIZALMAS

1942

Nyomja községben történt rendzavarás

Méltóságos

Főispán Úrnak

Pécs

Pécs, 1942. április 28.

Hivatalos tisztelettel értesítem:

A máriakémeti (Baranya vármegye) űrs folyó hó 7-én távbeszélőn jelentette, hogy Nyomja községben a magyarérmű német és a V.D.U.-lakosság között rendzavarás és verekedés volt. [...]

Nyomja község német lakossága 80%-ban V.D.U.-tag, míg 20%-ban magyarérmű. A V.D.U.-tagok szegények, jobbára napszámosok, míg a magyarérmű lakosság jómódban él. Az utóbbiak Nyomja község határának 75%-át bírják.

A V.D.U.-tagok Faulstich Tivadar (Dr. Faulstich Egyed németbolyi lakos, V.D.U. egészségügyi tanácsadó testvéröccse), Maul Ödön helyi csoport elnök és Wenczel Rezső helyettes elnök, nyomjai lakosok vezetése alatt már régebbi idő óta igyekeznek a magyarérmű lakosságot terrorizálni és arra kényszeríteni, hogy lépjenek be a V.D.U.-ba.

A magyarérmű lakosság Mamel Bernát, Hergenröder Antal gazdálkodó, tartalékos főhadnagyok és Otterbein József községi bíró, nyomjai lakosok vezetése alatt a terrorra gazdasági bojkottal válaszoltak olyképp, hogy a szegény nyomjai V.D.U.-tagokat nem fogadták fel napszámos munkára és az eddig adott kölcsönöket megvonták tőlük. Emiatt és azért, mert Faulstich Tivadar – aki a helyi csoport szellemi irányítója – többször azt hangoztatta, hogy nem tudja elviselni azt, hogy a nyomjai németek egy része magyar-nak vallja magát. Szerinte, aki német származású, az nem vallhatja magát magyarnak és annak a V.D.U.-ban van a helye. Kijelentette, hogy a V.D.U.-tagokkal karöltve mindent el fog követni, hogy a magyar érmű németeket a V.D.U.-ba kényszerítsék. Eleinte szép szóval, később fenyegetéssel kísérleteztek, a két ellenpárt között a vitatkozások napirenden voltak. A V.D.U.-tagok a magyarérműeket „csetnikeknek és angoloknak” nevezték, mire a magyarérműek a V.D.U.-tagoknak azt válaszolták, hogy Németországba lesznek telepítve.

Az utóbbi időben a magyarérmű lakosság a V.D.U.-tagokkal minden összekötetést megszakított. Külön korcsmába jár, leventeotthont létesített, ennek nemcsak a leventék, hanem mint pártoló tagok idősebb emberek és asszonyok is tagjai, és ott az ifjak és az öregek vegyesen rendszerint a rádió mellett szórakoznak, [...]

Április 6-án a délutáni órákban Maul Ödön V.D.U. ifjúsági vezető az ifjúsági tagoknak parancsot adott, hogy este a V.D.U.-ifjúság Nyomja községen átvezető műúton a Preisz-féle vegyeskereskedés előtt gyülekezzen, ott német nótákat fognak énekelni és azokra menetelni. A fent írt helyen Maul utasítására az esti órákban kb. 50 ifjúsági tag jelent meg, kik feltűnően német énekeket énekeltek. Ebben az időben a magyarérezelmű leventék és felnőttek a műúton a leventeotthon felé igyekeztek. A V.D.U.-tagok a műút közepét és a műút mellett lévő járdát elállták, és szándékosan arra kényszerítették a magyarérezelmű lakosságot, hogy a sárba lépjenek. Ugyanakkor a község többi utcáján is feltűnően sok V.D.U.-tag jelent meg, elállták a járdákat és a leventeotthonba igyekvő magyarérezelmű magyar lakosságot arra kényszerítették, hogy a járdáról letérve a sárba menjenek.

A magyar érzelmű lakosság szó nélkül tűrte a kihívásokat és a V.D.U.-tagokat kikerülve sietett a leventeotthonba, hol rádió és rádióba épített gramofonlemezek mellett szórakoztak és táncoltak.

Az utcákon megjelenő V.D.U.-tagok közül soknál bot volt, amit más alkalommal nem vittek magukkal.

Kb. 20 óra 30 perckor a Preisz-féle üzlet előtt tartózkodó ifjúsági csoporthoz ment Faulstich Tivadar és azoknak a következőket mondta: „Ki parancsol még nektek? Mi elég erősek vagyunk, mi a 80%-ot képviseljük, a többi 20% nem számít”. Ez burkolt biztatás volt az ifjúság számára. A kijelentést ifj. Hergenröder Antal tartalékos főhadnagy és Otterbein József községi bíró, nyomjai lakosok hallották, kik a csoportok közelében álltak.

A V.D.U.-tagokat bántotta, hogy a leventék zene mellett szórakozhatnak, míg ők a multság tartására engedélyt nem kapnak. Ezért elhatározták, hogy a leventeszórakozást megzavarják. A leventeszórakozás megzavarását állítólag már április 6-án a délutáni órákban határozták el és beszélték meg, bár erre a nyomozó konkrét bizonyítékot beszerezni nem tudott. Azonban, hogy erre készültek az alábbi események bizonyítják:

Rumszauer Fülöp V.D.U.-tag, nyomjai lakos, Hoffmann Virgil és Hoffmann Pál magyarérezelmű nyomjai lakosok előtt, amikor azok a leventeotthonba mentek a következő kijelentéseket tette: „Nem akartok-e táncmultság helyett a harctérre menni?” Ha nem vetnek véget a táncmultságnak, akkor majd ők V.D.U.-tagok befejezik azt”. „Amikor a testvéreink a harctéren véreznek, nem való táncolni”.

Továbbá a verekedésre való előkészületeket bizonyítja az is, hogy a bentírt időben botokkal felfegyverkezve feltűnően sok V.D.U.-tag jelent meg az utcákon, akik közül egyesek – kiket névleg megállapítani nem sikerült – hangoztatták, hogy „ha mink nem táncolhatunk, nem engedjük meg, hogy a magyar érzelműek táncoljanak”. Továbbá Wenczel Richárd V.D.U.-tag azon kijelentése, mely a háza előtt álló tömegnek szólt, hogy menjenek a leventeotthonba és üssétek a magyarérezelműeket. Rumszauer Fülöp V.D.U.-tagnak a leventeotthonban tett azon kijelentése, hogy „Oroszországban kint keressük a kommunistákat és itt vannak bent”.

Később Hergenröder Pál magyarérezelmű nyomjai lakost az utcán a V.D.U.-tagok megtámadták és megverték. Erről a Levente Otthonban tartózkodó Virgil nevű fia értesült és apja segítségére sietett. A V.D.U.-tömeget a nála lévő ártalmatlan „Start” pisztollyal tartotta távol és apját a tömegből csak úgy tudta kiszabadítani, hogy egyet a levegőbe lőtt. A lövésre az utcákon várakozó V.D.U.-tömeg, mintegy vezényszóra a leventeotthonhoz

futott és az épületet körülvették. Akinek ütőeszköz a kezében nem volt, az a léccel a leventeotthon léckerítéséből és követ a közelben lévő kőrakásból vett magához.

Majd a tömeg egy része a leventeotthon tánctermebe nyomult, hol Hergenröder Virgiltől táncengedélyt követeltek, Hergenröder Virgil és Heidt Rudolf magyarérezelmű lakosokat megverték, 4 ablakfiókot betörték, egy ajtót és egy széket megrongáltak, majd a teremből eltávoztak. [...] A sérült V.D.U.-tagok a rendzavarás befejezése után még az éjszakai órákban kocsin Németbólyba mentek, hol sérüléseiket dr. Faulstich Egyed orvos vizsgálta meg és kötözte be. [...]

A máriakémei őrsparancsnokság a fenti ügyben a nyomozást lefolytatta és Rumszauer Fülöp és 43 társát magánosok elleni erőszak büntett miatt a pécsi kir. ügyészséghez feljelentette. [...]

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 394/1942.

236.

394. szám
főisp. biz. 1942

Elint.

Főszolgabíró Úrnak!

Pécsvárad

A Nyomja községben április 6-án történt rendzavarásokból tett szóbeli – írásban a mai napig be nem érkezett – jelentésére értesítem, hogy a m. k. pécsi IV. csendőrkerület nyomozó alosztályától ezen ügyben vett jelentésből megállapíthatólag a szóban forgó rendzavarásnak az volt az előzménye, hogy a mondott napra úgy a nyomjai leventeegyesület, mind a nyomjai V.D.U. helyi csoport táncmultságokra kértek főszolgabíró úrtól engedélyt, az utóbbiak külön azzal a céllal, hogy ezen alkalommal a bolsevizmus elleni küzdelmekben a német SS-alakulatokban teljesítendő fegyveres szolgálatra jelentkezettek ezen alkalommal elbúcsúztassák.

Főszolgabíró úr a fennálló rendelkezéseknek megfelelően mind a két engedély kiadását megtagadta.

A nyomjai leventeegyesületben azonban a táncmultságot rádió-gramofon zenére ennek ellenére is megtartották és arra a résztvevők meglehetősen tüntető módon vonultak fel.

Más, szintén magyar oldalról vett bizalmas jelentés szerint a gyülekezés alkalmával az utcán a V.D.U.-ifjúságot még gúnyolták is azzal, hogy nekik lehet táncolni, a V.D.U.-ifjúságnak pedig nem.

A magyar érzelmű lakosságnak ezen véleményem szerint meggondolatlan és tapintatlan magatartása V.D.U.-ifjúságot érthető módon felingerelte.

A helyzet súlyosbitásához hozzájárult még az a körülmény is, hogy a magyar érzelmi lakosság a jómódú polgárság, míg a V.D.U.-tagok a szegénység soraiból kerülnek ki. A szegények és gazdagok közötti egyébként is fennálló ellentét tehát tervszerűen még fokozza is a gyűlöletet, ami annyival inkább is veszélyes, mert a V.D.U. a községben erős többségben van.

A V.D.U. tagjainak azon eljárását, hogy a magyar érzésük engedély nélkül tartott táncmulatságát megzavarták, egyáltalán nem kívánom menteni – azonban felhívom a főszolgabíró urat, hogy szíveskedjék oda hatni, hogy a jövőben a magyar érzésű lakosság is alkalmazkodjék a rendelethez és különösen tartózkodjon azon olyan megnyilatkozásoktól, melyek az egyenlő elbánás elve alkalmazásába vetett hit és bizalom meggyengítésére erősen alkalmas. [...]

942. IV. 30

Exp.: 1942. V. 5.

[aláírás]

[főispán]

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 394/1942; IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1942.

237.

Leventék Országos Parancsnoka.

123.844/eln. szám.

L.O.P.

A magyarországi „Német Ifjúság”
viszonyának szabályozása.

Budapest, 1942. évi május hó 21-én.

A 2320/1941. M.E. számú rendelet⁹³² (megjelent a Budapesti Közlöny 1941. évi március hó 25-i számában) meghatározza azokat az alapelveket, amelyeket a német ajkú ifjúság iskolán kívüli gondozására és művelésére nézve a kormányzat megállapított.

Ennek a rendeletnek alapján, de a nemzetiségekre vonatkozó egyéb jogszabályok alapján is „Német Ifjúság” (N.I., németül Deutsche Jugend in Ungarn, röviden D.J.) címmel, külön egyesületi jellegű szervezet létesült, amelynek alapszabályait a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jóváhagyta.

Fontos államérdek, hogy a „Német Ifjúság” szervezetnek működése életteljes, zavartalan legyen. Ezért támogatni és segíteni kell a szervezetet alapszabályszerű működésének minél eredményesebb kifejtésében.

⁹³² Ld. ebben a kötetben.

Magától értetődik viszont, hogy a működés az alapszabályok kereteit nem lépheti túl.

A legnagyobb hangsúlyt helyezem arra, hogy a N. I. működése minden tekintetben kifogástalan legyen. Nevezett egyesület vezetőjét biztosítottam arról, hogy a magam részéről és az általam rendelt szervezet részéről a „Német ifjúság” című szervezet alapszabályszerű tevékenységéhez minden támogatást meg fog kapni.

Abból a célból, hogy a N. I. működése céljai elérése szempontjából összhangban álljon az összes magyarországi ifjúsági szervezetek működésével, vezetője esetéről esetre meg fogja tőlem kapni az általam kiadandó fontosabb rendeleteket, még akkor is, ha ezek nem tartalmazznak olyan részleteket, amelyek a N. I.-ot közvetlenül érinthetné. Szükséges ez azért, hogy a N. I. vezetősége e rendeletek útján is mindig értesülve legyen a legfelsőbb irányítás elveiről és a felmerülő fontosabb gyakorlati kérdésekben elfoglalt álláspontjáról. Azt a célt szolgálja a N. I. vezetőjének részemre adandó intézményes szóbeli tájékoztatása is a „Német Ifjúság” munkásságáról.

Ugyanilyen állandó személyes összeköttetésre van szükség a hadtest, könnyű hadosztály, dandár, illetőleg járási (városi, kerületi) leventeparancsnokok és a N. I. helyi szervei között.

Szükségesnek tartom, hogy a magyarországi N. I. között kölcsönös megbecsülésen alapuló bajtársi együttműködés és baráti támogatás alakuljon ki. Ez azonban csakis a levente- és N. I.- parancsnokok egyetértő és bajtársi munkájával érhető el. Hogy súrlódások és egyenetlenkedések már kezdettől fogva elkerülhetők legyenek, az alábbiakat rendelem el:

1.) A német népcsoporttól lakott vármegyékben a hdt.,⁹³³ k.ho.,⁹³⁴ dd.,⁹³⁵ illetve járási leventeparancsnokok szervezzék meg az állandó összeköttetést a N. I. ottani vezetőjével.

A kapcsolatok felvétele után Budapesten tartandó közös megbeszélésre szándékozom a kijelölendő parancsnokokat összehívni.

2.) Nyomatékosan felhívom a leventeparancsnokok figyelmét arra, hogy az eddig kiadott rendeletekben, valamint a jelen rendeletben foglaltakat is pontosan tartsák be, s a leventék, valamint a N.I. közötti jó viszonyt ápolják. Azon leventeparancsnokok ellen, akik e munkában nem működnek hathatósan közre, vizsgálatot fogok elrendelni, mindazokat a helyi leventeparancsnokokat pedig, akik magatartásukkal a békés és barátságos együttműködést zavarják, el fogom távolíttatni.

3.) A leventeköteles N.I. a törvény értelmében heti 4 óras leventekiképzésen köteles részt venni.

Annak kiküszöbölése céljából, hogy a N.I. tanfolyamokon résztvevő N.I. leventekötelesek igazolatlanul ne mulasszanak a N.I. minden olyan tanfolyamról, amely 1 hétig vagy annál tovább tart, a helyi leventeparancsnokokat előre értesíti, a tanfolyamok székhelyén pedig gondoskodás történik arról, hogy az ottani helyi leventeparancsnok vezetésével ezek kötelező leventekiképzése pótoltsék. A N.I. ifjúságvezetői tanfolyamokon a leventeintézményről, a leventetanfolyamokon pedig a N.I. intézményről (szervezete, célja, munkássága, a kölcsönös barátság, megbecsülés és együttműködés szükségessége stb.)

⁹³³ Hadtest.

⁹³⁴ Könnyű hadosztály.

⁹³⁵ Dandár.

tájékoztatni kell a hallgatókat. Ehhez előadókat egymásnak kölcsönösen rendelkezésre bocsájtanak. Az ifjúságvezető-képzés egységes alapokra helyezéséhez szükséges irányelveket a levante központi vezetés külön fogja megállapítani.

4.) A levante foglalkozáson vezényleti nyelv a magyar. Magyarázatot és erkölcsi oktatást a magyarul nem tudóknak németül kell megadni. (N-2.U.7 (1).) A levante kiképzés szüneteiben a N.I. tagjai egymás közt németül is beszélhetnek.

5.) A levante köteles N.I. levante kiképzésen kívüli köszönési módjára később történik intézkedés.

6.) Természetes, hogy a N.I. akadálytalanul részt vehet a német nyelvű istentiszteleten. Ahol ilyen istentiszteletet tartanak, – helyi megállapodás szerint – egyénenként vagy testületileg vonul fel az istentiszteletre.

7.) A magyar nemzeti ünnepeket, valamint a magyar államfő születés- és névnapját a magyar és német ajkú ifjúság együtt, közösen ünnepli meg. Más ünnepélyekre egymást kölcsönösen meg kell hívni. A kölcsönös megértést és megbecsülést közös táborozásokkal is elő kell segíteni.

8.) A magyar és német anyanyelvű levante ifjúság kölcsönös megbecsülését és bajtársi együttműködését a külső tájékoztatás (sajtó, rádió, film) eszközeivel is elő kell segíteni. Így kívánatos, hogy ifjúsági lapjaik kölcsönösen ismertessék egymás munkáját. Tehát egyfelől a Levante Országos Parancsnoka fog a „Levente”⁹³⁶ és a „Szebb jövőt”⁹³⁷ c. lapban, másfelől a N.I. központi vezetősége fog a „Jungkamerad”⁹³⁸ és „Deutsche Zeitung”⁹³⁹ című lapban a másik ifjúsági intézményről ismertető cikkeket és képeket közölni.

9.) A N.I. és a levante egyesületek a sport terén is keressenek kapcsolatot egymással. Versenyek rendezésével és az azon való vetélkedéssel ismerjék meg és tanulják megbecsülni egymás képességeit és értékét, hogy a bajtársiságot ezután is ápolják.

10.) A 2.320/1941. M.E. rendelet 5.§-ában foglaltak, a levante egyesületek kebelében alakult leányszakosztályokra is érvényesek.

11.) A levante intézmény helyi létesítményeit, (a levante otthont kivéve) a helybeli N.I.-csapatok – a helyi levante parancsnokkal történt megbeszélés és megállapodás alapján – használhatják. A használat engedélyezése iránti javaslatot a helyi levante parancsnok terjeszti fel a járási levante parancsnoknak jóváhagyásra.

12.) A L.O.P.⁹⁴⁰ gondoskodik arról, hogy a levante parancsnokok német lakta területeken a német nyelvet is bírják.

13.) A Magyarországi Németek Szövetségének (Volksbund der Deutschen in Ungarn) tagjai is lehetnek levante oktatók. Német és vegyes lakosságú területen ilyenek kiválasztását és beállítását a L.O.P. a N.I. vezetőjének meghallgatásával végzi.

⁹³⁶ A levante hivatalos lapja.

⁹³⁷ A levanteszervezet 1941 és 1944 között megjelenő képes hetilapja.

⁹³⁸ Jungkamerad: das Blatt der Volksdeutschen Jugend Ungarns [Ifjúbajtárs. A magyarországi népi német ifjúság lapja] a Volksbund 1939 és 1942 között Böss Fülöp szerkesztésében megjelenő, először havi, majd heti lapja.

⁹³⁹ [Német Újság]. Goldschmidt György szerkesztésében az 1940-ben népcsoportszervezetté váló Volksbund második hivatalos lapja, 1944 őszéig jelent meg.

⁹⁴⁰ Levante Országos Parancsnoka.

14.) A visszacsatolt Délvidéken a levante intézmény vezetői lépjenek érintkezésbe a magyarországi német ifjúság vezetőivel. A levante parancsnokok hívják össze a levanteket és a N.I.-vezetők jelenlétében magyarázzák meg nekik a törvény szabta levante kötelezettségeket. E ténykedéseknél kellő tapintattal és eréllyel kell eljárni.

15.) Az ifjúsági vezetőképzéssel kapcsolatban a Levante Országos Parancsnoka, a Volksbund tagok számarányának megfelelően, a Volksbund ifjúságából ifjúságvezetőket képeztet ki és azokat a N.I.-nek is rendelkezésére bocsátja.

Végül közlöm, hogy a magyarországi N.I. országos vezetője a fenti rendelkezéseket mihez tartás és együttműködés céljából az összes helyi N.I. vezetőkkel közölni fogja.

Kapják: összes hdt., k.ho., dd. levante parancsnokok, Bpest szfv. Kat. pk-a, Kárpátalja központi levante bizottsága és az összes járási (városi, kerületi) levante parancsnokságok, (utóbbiak annyi példányban, hogy minden helyi levante parancsnokot, hol német ajkú levante is vannak, el tudjanak a rendelettel látni.)

Forrás: HL, Horthy-kori területi parancsnokságok, I. hadtest levante parancsnoksága, 5. doboz, 1024/eln. 1942. sz.

238.

M. kir. honvédelmi miniszter

123.266/0111. szám

40. o. – 1942.

Együttműködés a levante és a német ifjúság között.

Budapest, 1942. évi május hó 13.

A magyarországi németek ifjúsági szervezetének („Német Ifjúság” németül „Deutsche Jugend”, röviden D.J.) alapszabályait a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr jóváhagyta és ezzel ez a szervezet működését megkezdte.

Szükségeselem tartom, hogy a magyar ifjúság és a magyarországi német ajkú ifjúság között kölcsönös megbecsülésen alapuló bajtársi együttműködés és baráti támogatás alakuljon ki. Ez azonban csakis a levante- és D.J.-parancsnokok egyetértő és bajtársi munkájával érhető el. Hogy súrlódások és egyenetlenkedések már kezdettől fogva elkerülhetők legyenek, az alábbiakat rendelem el:

1.) A német népcsoporttól lakott vármegyében a hdt.,⁹⁴¹ k.ho.,⁹⁴² dd.,⁹⁴³ illetve járási levante parancsnokok szervezzék meg az állandó összeköttetést a D.J. ottani vezetőjével.

⁹⁴¹ Hadtest.

⁹⁴² Könnyű hadosztály.

⁹⁴³ Dandár.

A kapcsolatok felvétele után Budapesten tartandó közös megbeszélésre szándékozom a kijelölendő parancsnokokat összehívni.

2.) Nyomatékosan felhívom a leventeparancsnokok figyelmét arra, hogy az eddig kiadott rendeletekben, valamint a jelen rendeletben foglaltakat is pontosan tartásuk, s a leventék, valamint a D.J. ifjúság közti jó viszonyt ápolják. Azon leventeparancsnokok ellen, akik e munkában nem működnek hathatósan közre, vizsgálatot fogok elrendelni, mindazokat a helyi leventeparancsnokokat pedig, akik magatartásukkal a békés és barátságos együttműködést zavarják, el fogom távolíttatni.

3.) A leventeköteles D.J. a törvény értelmében heti 4 óras leventekiképzésen köteles részt venni.

Annak kiküszöbölése céljából, hogy a D.J.-tanfolyamokon résztvevő D.J.-leventekötelesek igazolatlanul ne mulasszanak, a D.J. vezetősége minden olyan tanfolyamról, amelyik 1 hétig, vagy annál tovább tart, a helyi leventeparancsnokokat előre értesíti, a tanfolyamok székhelyén pedig gondoskodás történjék arról, hogy az ottani helyi leventeparancsnok vezetésével ezek kötelező leventekiképzése pótolassék.

A D.J. ifjúvezetői tanfolyamokon a leventeintézményről, a leventetanfolyamokon pedig a D.J.-intézményről (szervezete, célja, munkássága, a kölcsönös barátság, megbecsülés és együttműködés szükségessége stb.) tájékoztatni kell a hallgatókat. Ehhez előadókat egymásnak kölcsönösen rendelkezésre bocsájtanak.

4.) A leventefoglalkozáson vezényleti nyelv a magyar. Magyarázatot és erkölcsi oktatást a magyarul nem tudóknak németül kell megadni. (N-2.U.7.(1) A leventekiképzés szüneteiben a D.J. tagjai egymás közt németül is beszélhetnek.

5.) A leventeköteles D.J.-ifjúság leventekiképzésen kívüli köszönési módjára, valamint a D.J. jelvénynek a leventekiképzés alatti viselésére később történik intézkedés.

6.) A D.J. német nyelvű istentiszteleten vehet részt. Ahol ilyen istentiszteletet tartanak – helyi megállapodás szerint – egyénenként vagy testületileg vonul fel az istentiszteletre.

7.) A magyar nemzeti ünnepeket, valamint a magyar államfő születés- és névnapját a magyar és német ajkú ifjúság együtt, közösen ünnepli meg. Más ünnepélyekre egymást kölcsönösen meg kell hívni. A kölcsönös megértést és megbecsülést közös táborozásokkal is elő kell segíteni.

8.) A D.J. és a leventeegyesületek a sport terén is keressenek kapcsolatot egymással. Versenyek rendezésével és az azon való vetélkedéssel ismerjék meg és tanulják megbecsülni egymás képességeit és értékét, hogy a bajtársiasságot ezáltal is ápolják.

9.) A 2.320/1941. M.E. rendelet⁹⁴⁴ 5.§-ában foglaltak a leventeegyesületek kebelében alakult leányszakosztályokra is érvényesek.

10.) A leventeintézmény helyi létesítményeit, (a leventeotthont kivéve) a helybeli D.J.-csapatok – a helyi leventeparancsnokkal történt megbeszélés és megállapodás alapján – használhatják. A használat engedélyezése iránti javaslatot a helyi leventeparancsnok terjeszti fel a járási leventeparancsnoknak jóváhagyásra.

11.) Nem akadály, hogy ott, ahol a lakosság és a leventeköteles ifjúság kizárólag német anyanyelvű magyar állampolgárokból áll, Volksbund tagok is leventeoktatók legyenek.

⁹⁴⁴ Ld. ebben a kötetben.

Ilyenek kiválasztását és beállítását a Leventék Országos Parancsnoka és a Deutsche Jugend országos vezetője, egyetértésben végzik.

12.) A visszacsatolt Délvidéken a leventeintézmény vezetői lépjenek érintkezésbe a magyarországi német ifjúság vezetőivel. A leventeparancsnokok hívják össze a leventéket és a D.J.-vezetők jelenlétében magyarázzák meg nekik a törvény szabta leventekötelezettségeket. E ténykedéseknél kellő tapintattal és eréllyel kell eljárni.

13.) Az ifjúsági vezetőképzéssel kapcsolatban a Leventék Országos Parancsnoka, a Volksbund tagok számarányának megfelelően, a Volksbund ifjúságából ifjúvezetőket képeztet ki és azokat a D.J.-nek is rendelkezésére bocsájtja.

Végül közlöm, hogy a magyarországi D.J. országos vezetője a fenti rendelkezéseket miheztartás és együttműködés céljából az összes helyi D.J. vezetőkkel közölni fogja.

Kapják: összes hdt., k.ho., dd. lev.pk-ok,⁹⁴⁵ összes járási (városi, kerületi) levente pságok, (utóbbiak annyi példányban, hogy minden helyi leventeparancsnokot, hol német ajkú leventék is vannak, el tudjanak a rendelettel látni:)

A miniszter rendeletéből:
vitéz Kudriczy ezds. s.k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:
Budapest, 1942. május hó 13-án.

[aláírás]
segédtitisz

Forrás: HL, Pest Vármegyei Testnevelési és Népgondozó Felügyelőség, II 1346, 54. doboz.

239.

M.kir. honvédelmi miniszter.
125.191. szám.
Eln.40.o.-1942.

Nemzetiségek levente kiképzése.

Budapest, 1942. évi augusztus hó 21-én

1.) A nemzetiségi iskolás leventék iskolai levente kiképzése nemzetiségre való tekintet nélkül azonos a hasonló magyar iskolák levente kiképzésével. A nemzetiségi iskolák igazgatóit és tanári karát különös figyelemmel kell abban támogatni, hogy a levente kiképzés és a honvédelmi nevelés vezetését elajátíthassák.

2.) Az iskolán kívüli leventék kiképzése. Tekintettel Erdély és Délvidék nemzetiségi viszonyaira, továbbá az egyes nemzetiségek leventeköteles ifjainak kulturális színvonalbeli

⁹⁴⁵ Leventeparancsnokságok.

különbözőségeire és arra, hogy a szóban forgó területen a leventekiképzés előfeltételei mindenütt egyforma mértékben nem biztosíthatók.

a) A román és szerb nemzetiségű leventéket mindenütt egy arra különösen rátermett tapasztatos és a kisebbségi kérdésekben jártas főoktató vezetése alatt külön csapatokban kell összevonni és külön foglalkoztatni.

Ezeket a leventéket egyelőre csak erkölcsi, hazafias és magyar nemzethűségekre való nevelésben kell részesíteni, ennek keretében viszont a magyar nyelv elsajátítására különös gondot kell fordítani. A foglalkozást ki kell egészíteni testneveléssel, egészségápolással és a magyar nemzeti műveltség alapelemeinek tanításával is. (Levente könyvtár létesítése, stb.)

A román és szerb nemzetiségű leventék részletes foglalkozási tervezetét a fenti alapelvek figyelembevételével és a helyi viszonyoknak leginkább megfelelő formában a területileg érintett járási (városi, Budapesten kerületi) leventeparancsnokok készítsék elő. A foglalkozások megszervezését és ellenőrzését ugyancsak az ő hatáskörükbe utalom.

E foglalkozásokon jó kiképzést nyert és pedagógiai érzékkel rendelkező, megbízható ifjúságvezetőket kell beállítani, akik a nemzetiségi leventékkel állandóan érintkezve azokra nemzethűség tekintetében jó befolyást gyakorolhatnak. A hadtest-leventeparancsnokok a nemzetiségi leventekiképzés menetéről legyenek alaposan tájékozva és készüljenek fel minden körülményre, amely gátolná a nemzetiségi ifjúság nemzethűségekre való nevelését.

b) A többi nemzetiséghez tartozó levente köteles korban lévő ifjak a magyar leventékkel együtt nyernék kiképzést. Ahol azonban a magyarok vannak kisebbségben, ott a magyar leventéket külön csapatban kell foglalkoztatni. Ezek között az ifjúságvezetői kiképzést szorgalmazni kell.

3.) A magyarországi német ifjúság kiképzése:

Az 1942. ápr. hó 23-án kelt 125.267/eln.40.-1942. sz. rendelettel a magyarországi Német Ifjúság Országos Vezetőjével kötött egyezmény alapján:

a) magyarországi Német Ifjúság (Deutsche Jugend) leventeköteles tagjai – a fenn álló szabályok értelmében – kötelesek részt venni a rendes heti leventekiképzésen.

A kiképzésben a fő súlyt a magyar nemzethűségekre kell fektetni. (Ezen kívül szabadidejükben a Deutsche Jugend keretében külön más kiképzésben is részesülhetnek.)

b) A Német Ifjúság (N.I. Deutsche Jugend) tagjai: Rendes tagok: minden német ifjú 18–24 életévéig, aki magát a német népcsoporthoz tartozónak vallja és igazolja, hogy őt a magyarországi Németek Szövetségének vezetősége népi németnek elismeri. Rendkívüli tagok: minden német ifjú 6–18 életévéig pártoló tagja lehet a szervezetnek, ha atyja (törvényes képviselője) Magyarországi Németek Szövetségének, vagy a Német Népegély Egyesületnek tagja és ennek engedélyét igazolja.

c) A N.I. szervezet jelvényei csak is szolgálaton (kötelező leventefoglalkozás) kívül viselhetők.

d) A leventeegyesületek külön engedély alapján német nyelvű tagozatot is létesíthetnek.

4.) Egyéb rendelkezések:

a) A leventekiképzés szüneteiben a magyarországi német ifjúság tagjai egymás közt németül is beszélhetnek.

b) Ott, ahol különböző anyanyelvű leventék vannak, az ugyanazon anyanyelvű és felekezetű leventék saját nyelvük és felekezetük szerint tartandó istentiszteleteken vesznek részt, de a Hvt. U. II. rész 1. cím 23. §. 2. pontjában foglalt zárt rendben való felvezetés elmarad.

c) Az N.I. tagjai – ott, ahol német nyelvű istentiszteletek vannak – helyi megállapodás szerint akadálytalanul egyenként, vagy testületileg vonulnak fel az istentiszteletre.

d) A magyar nemzeti ünnepeket, valamint a magyar Államfő születés- és névnapját és a leventék országos ünnepségeit az összes nemzetiségű leventék a magyar ifjúsággal közösen ünneplik meg.

A német ajkú ifjúságra vonatkozó 80.698/eln. h. kiv. kik.-1941. és a 123.844/eln. Lop.-sz. rendeletek teljes egészükben érvényükben maradnak, míg a 92.567/eln.l.a.-1938. és a 81.994/eln.40.-1941. sz. rendeleteket jelen rendelet kiadásával hatályon kívül helyezem.

Kapják: az összes hadtest-, könnyű hadosztály- és járási (városi, Budapesten kerületi) leventeparancsnokságok és Kárpátalja Központi lev. bizottság, továbbá szíves tudomásul a VKM. nemzetnevelési csoport.

Vitéz Bartha sk.

L. elhelyezés előtt:

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:

Közp. szgh.

Budapest, 1942. évi augusztus hó 22-én.

A hatályon kívül

helyezett

rendeleteket illetően

irodavezető.

Forrás: HL, Horthy-kori területi parancsnokságok, I. hadtest leventeparancsnoksága, 5. doboz, 1781/eln. 1942. sz.

240.

561/42

Magyarországról
1942. 08.29.

Shüy M. Hódóság

Pross Mathias, SS-Strm.

39.858

7813

18.9.42

... „Otthon nincs semmi újdonság, amiről írni lehetne. Az ifjúságnak leventeoktatáson kell részt venni, ráadásul leventesapkában. A papok nagy erőfeszítéseket tesznek, azért hogy elcsalják a gyengéket a Volksbundból. Ehhez az összes, leggyalázatosabb eszközt felhasználják, átváltoztatva a templomot egy zsidó- és baromfióllá. Prédikálnak lefelé az

oltárról, hogy ami nem szüntethető meg a Kulturbundból,⁹⁴⁶ annak rövid időn belül ki kell vándorolni. Most ismét ugyanaz az idő érkezett el, mint amikor Krisztus kiűzte a kufárokat a templomból. Remélhetőleg szintén el fog érkezni még az idő, ahol valaki korbácsot (ostor, megj. d. D.) fog és a kufár csőcseléket kiűzi.

(barát a barátnak)

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1942, R 100 394.

241.

Állásfoglalás

a miniszterelnökséghez a bácskai németek magyar állammal szembeni magatartásáról beérkezett panaszokról (Antal miniszter⁹⁴⁷)

[...]

6. sz. panasz, Regőce – A Volksbund vezetője a német ifjúságnak azt a határozott utasítást adta, hogy nem szükséges leventegyakorlatokra járniuk.

Válasz: Területvezetőként Gunde ezredessel, a bácskai leventeparancsnokkal megállapodásra jutottam, hogy a leventekiképzést a német ifjúság csak 1942. szeptember közepén fogja megkezdeni, miután az előzőleg javasolt német leventeoktatók részt vettek egy tanfolyamon. Ezen megállapodás értelmében a Volksbund helyi vezetői a terület egészén tudatta az ifjúsággal, hogy a kiképzés csak 1942. szeptember 1-jén kezdődik. A megállapodás ellenére a regőcei magyar leventeoktató már júniusban arra akarta kényszeríteni az ifjúságot, hogy megkezdje a kiképzést. Ám amikor az ifjúság a megegyezéshez tartotta magát és a magyar leventeoktató minden nyomásának ellenállt, feljelentést tett ellenük. Ezért a bajai főszolgabíró 41 német fiúra fejenként 100–200 pengőig terjedő pénzbüntetést szabott ki. [...]

Zombor, 1942. október 9.

Ing. Spreitzer s.k.
területvezető

Forrás: PAAA, Inland II Geheim – Ungarn: Beschwerden der Volksgruppe und Memorandum an de ungarische Regierung 1942, R 100 959.

⁹⁴⁶ Deutsch-schwäbischer Kulturbund = Német-Sváb Kultúrszövetség, a jugoszláviai németiség egyesülete. Elnvezését a magyar fennhatóság alatt is használták.

⁹⁴⁷ Antal István (1896–1975) tárca nélküli nemzetvédelmi propagandaminiszter Kállay Miklós kormányában, a Sztójay-kormány igazságügy-, illetve a vallás- és közoktatásügyi minisztere

242.

Másolat

Állásfoglalás

a miniszterelnökséghez a bácskai németek magyar állammal szembeni magatartásáról beérkezett panaszokról (Antal miniszter⁹⁴⁸)

[...]

10. panasz

Ezen sajnálatos fejlemény az ország más területeire is áttérjed. Így például Cikón (Tolna megye) a népi német leventék megtagadták a magyar nemzeti himnusz elénekelését.

Állásfoglalás:

Krämer megbízott területvezető Christ és Jakob Kungl népi németek kíséretében Czikóra ment, hogy a felmerült panaszok kapcsán vizsgálódjon. A cikói VDU⁹⁴⁹ helyi csoportvezetőjének az eset teljesen ismeretlen volt. Ezért Krämer Úr meglátogatta Karsai Józsefet, a községi főjegyzőt és nála érdeklődött az állítólagos esetről. De a főjegyzőnek is ismeretlen volt az eset. Krämer Úr ezután ismételt megkérte, hogy vizsgálja meg a saját részéről is az esetet. Erre a főjegyző gyakornokához, Fülekihez fordult, aki aktívan részt vesz a Levente cselekményeiben. Utóbbi közölte vele, hogy két évvel ezelőtt egy állami ünnepnap alkalmából a tanár a tanulókkal a cikói templomban a nemzeti himnusz énekelte és hogy állítólag ezen az alkalomból a német leventeifjúság nem énekelt együtt velük.

Krämer megbízott területvezető kérdésére, hogy Cikón létezik-e bármilyen nehézség a népi német ifjúsággal kapcsolatban, a főjegyző közölte, hogy minden a legnagyobb rendben van. A népi német ifjúság soha nem adott okot panaszra.

Krämer Úr kérdésére, hogy adódtak-e nehézségek a VDU helyi csoportja tagjaival fennálló viszonyban, a főjegyző szintén nemleges választ adott és azt mondta, hogy hivatala és a helyi csoport között a legnagyobb egyetértés áll fenn. Hozzátette, hogy tulajdonképpen a háború kitörése óta semmiféle panaszra okot adó körülményt nem tud mondani.

11. panasz:

Kisdorogon (Tolna megye) augusztus 30-án népi német fiatalok két magyart lerohantak és jelentős sérüléseket okoztak nekik. A véres incidens miatt a főispán feljogosítva érezte magát, hogy a VDU ifjúsági szervezete által viselt töröket a csendőrökkel elkoboztassa.

⁹⁴⁸ Lásd 947. számú lábjegyzet!

⁹⁴⁹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

Állásfoglalás

A kisdorogi eseményhez szabad a következőket megjegyezni: ez év augusztus 30-án 20:30 és 21:00 között a kisdorogi ifjúság egy része az utcán gyülekezett. Juhé-Pusztai intézőjének fia, Hargittai Lador és a tabodi tanár, Vejkei fia háromszor-négyszer nyilvánvalóan provokatív szándékkal lovaskocsival teljes sebességgel a népi német ifjúság közé hajtottak. Hargittai Lador elhaladtában ostorral csapkodott feléjük és Elisabeth Laufert a szemén találta el. Mikor a népi német ifjúság erre a gorombaságra pordobálással felelt, Hargittai és Vejkei leugrott a kocsiról, és Vejkei a fiatal Stöcklert ököllel arcon ütötte és a társai közé dobta. Hargittai ütőgyűrűt húzott, amellyel Kresst az álla alatt megütötte, mire általános dulakodás keletkezett, mialatt Hargittai megsérült.

Augusztus 31-én Zombából kiérkeztek a csendőrök Kisdorogra, és magukhoz hívták Martin Bayer helyi csoportvezetőt, hogy megbeszéljék az augusztus 30-i esetet. Meghagyták Bayer helyi csoportvezetőnek, hogy szedje ki a legényekből, ki okozta Hargittai sérülését. Bayer azt válaszolta, hogy ő este 9 órára összehívta a fiúkat az egyesületi otthonba, hogy megtudja tőlük, ki volt a tettes. Utána kiadja az elkövetőt a csendőröknek. A csendőrök a maguk részéről megígérték, hogy egyetlen legényt sem fognak bántalmazni. Ezt a Bayer helyi csoportvezető és a csendőrök között született megállapodást a csendőrök azonban megszegték, már este 9 órakor minden érintett legénynek meg kellett jelenni a rendőrségi szobán. A szavahihető vallomásuk után Hans Kress, Gabriel Götz, Josef Keller, Johann Allgeier és Martin Bayer legények este 9 órától reggeli négyig a csendőrkaszárnnyában hihetetlen bánásmódban részesültek. Megverték, megrugdosták őket, órákon keresztül arccal a falhoz állították őket, egy lábon, illetve lábujjhegyen kellett állniuk, és mikor egyikük a fáradtságtól leborult, kutyaostorral verték fel. Dömény Ferenc ispán megverte Martin Bayer helyi csoportvezető fiát, akit a földre dobott, a hajánál fogva húzta és rúgta. Valakit a fiúk közül kényszerítettek, hogy azt vallja, hogy a helyi csoportvezető fia a tettes és tudatták vele, hogy a bíróság előtt is ezt kell vallania, különben az egész rajta fog maradni. A kínzás után az illető ebben az értelemben tett vallomást.

Ha a német ifjúság tagjai által való szűrőfegyver használatát a legélesebben el is kell ítélni, szeretnék arra utalni, hogy a legényeket csak Hargittai és Vejkei leírt provokatív viselkedése hergelte fel. Hogy a helyi csoportvezető rögtön magától hajlandó volt a beavatkozásra, számomra elegendő módon bizonyítja, hogy belegyezett a tettesek csendőrségnek való átadásába. Ha a csendőrség a helyi csoportvezetővel kötött megállapodást betartotta volna, ez a felettébb sajnálatos eset biztosan nem a később bekövetkezett mértéket öltötte volna.

[aláírás]

Forrás: PAAA, Inland II Geheim – Ungarn: Beschwerden der Volksgruppe und Memorandum an de ungarische Regierung 1942, R 100 959.

243.

Leventegyesületek megalakítása

2355

2

7411/1942

Nagyságos

Főszolgabíró

Úrnak

Veszprém

Tisztelettel jelentem, hogy Bánd és Márkó községekben a leventegyesületet megalakítani nem lehet, azért nem alakítottam meg eddig sem.

Márkó és Bánd községben a leventekorú ifjak száma [...] ⁹⁵⁰ ugyan az 50 főt meghaladja, azonban a leventeköteles ifjak túlnyomó részben a Magyarországi Németek Szövetségének tagjai, így a 2320/1941 M.E. számú rendelet ⁹⁵¹ 5. §-a értelmében a leventegyesületeknek tagjai nem lehetnek, a leventék egyesületi életében részt nem vehetnek.

A V.D.U.-nak ⁹⁵² ifjúsági szervezetébe a D.J.-ba be nem szervezett leventék száma oly csekély, hogy az egyesületi élet folytatásához szükséges létszámot összehozni nem lehet.

Jelentem, hogy a márkói és bándi lev.-köteles ifjak egy csapatban, a márkói lev. csapatban nyernek kiképzést. A lev. köteles ifjak egy része pedig a környék ipartelepein nyernek kiképzést, ezek kivétel nélkül V.D.U.-tagok.

Így az otthon kiképzést nyerő 47 márkói levente közül 43 a V.D.U. tagja, a bándi 31 levente közül 21 a V.D.U. tagja.

Jelentem, hogy a leventegyesületek megszervezésének akadályát 1942. február 9-én kelt 3398/1941 számra hivatkozva már jelentettem.

Herenden, 1942. november 7.

[aláírás]

körjegyző

Forrás: MNL VeML, V 341a, Herendi körjegyzőség iratai, Herend kisközség iratai, 15. doboz, 2355/1942.

⁹⁵⁰ Olvashatatlan szöveg.

⁹⁵¹ Ld. ebben a kötetben.

⁹⁵² Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

244.

Baranya vármegye és Pécs szab. kir. város főispánjától

116 szám.

főisp. biz. 1943.

Bizalmas!

Tárgy: vitéz Bély Alajos altábornagy
szemleútja Baranya vármegye területén.

Nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszter Úr!

Vitéz Bély Alajos altábornagy⁹⁵³ az ifjúsági honvédelmi nevelésének és a testnevelésnek országos vezetője Baranya vármegyében folyó évi február hó folyamán szemleutat tett. Kíséretében Kubányi László ezredes⁹⁵⁴ és Kunéri Gábor ezredes pécsi és Lovas László őrnagy⁹⁵⁵ budapesti lakosok voltak.

Az altábornagy érkezéséről sem a politikai, sem a közigazgatási hatóságokat nem értesítette, valószínű, hogy a szemle szempontjából érdekelt levantealakulatok a fogadtatással kapcsolatos utasításokat a pécsi hadtest levanteparancsnokságától kapták.

Az altábornagy szemléjének csaknem minden állomásáról panaszok érkeznek úgy a hatóságok, mint a magánosok részéről is, mert az altábornagy és kísérete egyes helyeken a német ifjúság csoportjai mellett a magyar levantealakulatok meglátogatását teljesen mellőzte, más helyeken pedig a szemlék külsőségeiben a Volksbund ifjúsági alakulatait mindenütt előnyben részesítette. Ez a magyarság rovására történt megkülönböztetés – állítólag – abban is kifejezésre jutott, hogy az altábornagy a Volksbund-ifjúság kiképzése iránt sokkal több érdeklődést mutatott, velük hosszasan foglalkozott, míg a magyar levantekeket csak futólagosan tekintette meg.

⁹⁵³ Bély (Bruckner) Alajos (1889–1946): sportvezető, altábornagy. Bély ifjú korában Halász álnéven sikeres úszóbajnok volt, az 1906. évi amszterdami rendkívüli olimpián a 400 méteres gyorsúszásban negyedik helyezést ért el. A bécsi helyi katonai akadémia elvégzése után osztrák–magyar közös tiszt lett. Az első világháború után a Magyar Úszó Szövetség alelnökeként a vidéki úszósportot szervezte meg, majd a szövetség társelnöke lett. A második világháború alatt 1941-ben Horthy altábornagyi rangban az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetőjének nevezte ki. Horthy bizalmasa volt, a nyilasok letartóztatták, megszökött, majd jelentkezett az ideiglenes kormánynál, de nem kapott feladatot, sőt februárban letartóztatták. A közvélemény őt tartotta felelősnek a magyar ifjúság háborúban elszenvedett sorsáért. 1945-ben lefokozták, a Népbíróóság 1946-ban halálra ítélte. A Nemzeti Főtanács az ítéletet életfogytiglan tartó kényszermunkára módosította. Súlyos beteg volt, gyomordaganatát helyi érzéstelenítéssel operálták. A rabkórházban halt meg 1946-ban. 1994-ben a Legfelsőbb Bíróság posztumusz felmentette. – Részletesebben lásd: Az IHNETOV munkanaplója, i. m. 25–32.

⁹⁵⁴ Kubányi László (szül. 1890) klasszikus tiszt pályafutást futott be. 1939-ben a VIII. hadtest parancsnoka. 1940-től a 69. határvédész-ezred parancsnoka Marosvásárhelyen. 1942. október 1-től a IV. hadtest levanteparancsnoka. 1944-től újra többféle csapatparancsnoki pozícióban szolgált. – Az IHNETOV munkanaplója, i. m. 327.

⁹⁵⁵ Lovas(s) László – vezérkari százados a Levanték Országos Parancsnokságán, a szervezési alosztály vezetője. 1943-ban Budapest levanteparancsnokaként vonult nyugdíjba. – Az IHNETOV munkanaplója, i. m. 331.

Az altábornagy látogatásáról szóló értesülések mindenesetre azt a benyomást keltik, hogy ő a német ifjúság iránt csakugyan nagyobb rokonszenvet tanúsított. Ezt a benyomást kimélyíti az a tény is, hogy mindenütt ahol megfordult, vagy Volksbund, vagy exponált Volksbund tagok vendéglátását fogadta el.

A látogatásnak fent leírt körülményeit – az egymással szemben álló népcsoportok között uralkodó ellenséges és gyűlölködő légkörben – a Volksbund tagjai mint erkölcsi sikert a magyarok és a nemzethű németiség pedig, mint súlyos sérelmet hangsúlyozzák ki, ami által az altábornagy és kíséretének magatartása fokozott jelentőséget és csakugyan különös színezetet nyer.

A ténykörülményeket ismertető jelentéseket⁹⁵⁶ mellékelten tisztelettel csatolom annak a véleményemnek hozzáfűzésével, hogy a jelentések tárgyilagosságát bizonyára befolyásolja egyrészt a Baranya vármegyei falusi magyar értelmiséget általában eltöltő németellenes hangulat, mégis kétségtelen, hogy az ifjúsági szemle lefolytatásának módja az itt élő nemzethű elemek önértetét joggal bántotta.

Hasonló esetek elkerülése végett kívánatos lenne, ha a jövőben ilyen látogatások csak az illetékes politikai és közigazgatási szervek előzetes tudtával és a helyi viszonyokról szerzett körülményekről tájékoztatás birtokában és megfelelő tapintattal rendeztetnének.

Pécs, 1943. évi március hó 5-én.

[aláírás]
főispán

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 116/1943.

245.

M.kir. honvédelmi miniszter.

(Budapest 5. postafiók 110)

133.739/eln.szám.

40.e-1943.

DJ. kötelékeibe tartozó ifjak
istentiszteletre való vezetése tban.

Budapest, 1943. március hó 22.

Előfordult esetről kifolyólag ismételt felhívom a figyelmet az 1942. évi május hó 21-én kelt 123.844/eln.LOP.-1942. Számú rendelet⁹⁵⁷ 6. pontjára, melynek értelmében a N.I.⁹⁵⁸

⁹⁵⁶ Ezek már nem képezik az iratrészét.

⁹⁵⁷ Ld. ebben a kötetben.

⁹⁵⁸ Német Ifjúság.

akadálytanul részt vehet a német nyelvű istentiszteleten. Ahol ilyen istentiszteleteket tartanak – helyi megállapodás szerint – az N.I. tagjai egyenként, vagy testületileg vonulnak fel az istentiszteletre, tehát nem mint leventék vesznek azon részt.

Kapják: I-IX. hdt., 1., 4-27.k.hol, 1.pc.ho.lev.pk-ok, Budapest székesfőváros és a 2.kieg.ker-i és az összes járási (vár.ker.) lev.pság-ok.

A miniszter rendeletéből:

Forrás: HL, Horthy-kori területi parancsnokságok, I. hadtest leventeparancsnoksága, 5. doboz, 639/el. 1942. sz.

246.

A hegyháti járás főszolgabírája, Sásd.

1. biz 1944.

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalom megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Mágocson a járási leventeparancsnokság megengedte, hogy a Volksbund kötelékébe tartozó leventék, a vasárnapi istentiszteleten a leventéktől elkülönítve, saját ifjúsági vezetőjük élén, külön vonulhassanak fel a templomba. [...]

Sásd, 1943. évi április hó 30-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 280/1943.

247.

M. kir. Honvédelmi Miniszter
(Budapest, 5. Postafiók 110)

138.428. szám

1943

Tud. ut. itt. az I. hdt. lev. pk.
részéről intézkedést nem igényel
BIZALMAS!

Nemzetiségi leventekiképzés átszervezése

Elosztó szerint

Budapest, 1943. évi november hó 19-én

Állomáshelyeiken

1942. évi augusztus hó 21-én kelt 125.191/el. 30. – 1942. számú rendeletemmel⁹⁵⁹ kapcsolatban:

1.) A nemzetiségek leventekiképzését a jövőben *katonai előképzés* kívánom módosítani. Ezért a jelenleg érvényes intézkedések megváltoztatását és az ország különböző vidékein fennálló helyzettel számoló új rendelkezés kiadását tervezem.

2.) 1. sz. mellékletként csatoltan kiadom a „NEMZETISÉGI LEVENTEKIKÉPZÉS KÉRDÉSE” c. tanulmányt. E melléklet, különös tekintettel a parancsnoksága alatt álló kieg.ker.⁹⁶⁰ viszonyaira és az 1. sz. mellékletben tárgyalt különböző megoldási fajtákra gondosan és sürgősen tanulmányozza át, vesse össze a tényleges helyzettel és a lehetőségekkel és fontolj ameg az ezzel kapcsolatban teendő intézkedéseket.

Felhívom figyelmét arra, hogy a német és zsidó nemzetiségek kérdését tanulmányozás tárgyává tennie nem kell, minthogy ezek kiképzésére tett intézkedéseimet megváltoztatni nem szándékozom.

3.) A nemzetiségi leventekiképzés tárgyában, folyó évi december hó közepén Budapest *értekezletet* szándékozom tartani. Ide a nemzetiségi vidékeken fekvő és rendeletem elosztójában feltüntetett kieg. ker.-ek leventeparancsnokait berendelem.

E kiegészítő kerületi leventeparancsnokok ez alkalommal javaslatot tegyenek, amelyek legalább a következőkre kell kiterjednie:

a) a nemzetiségek leventekiképzésének mai szervezetére és kiképzési fokára, különös tekintettel arra, hogy mely nemzetiségek kiképzése történik a magyarokkal együtt, önálló nemzetiségi szakaszok vagy csapatok létesültek-e?

b) A 1. sz, melléklet IV. fejezet 1.) pontjában említett kérdések milyen megoldását tartja célszerűnek kieg. kerülete területén, a javaslatának megfelelő szervezés esetén az addigi szervezet milyen módosítása volna szükséges? (Lev.-oktatók és csapatok megoldási típusai szerint csoportosított számszerű adataival, Megoldási típusokra minta az 1. sz. melléklet II. fejezetének 11. oldalán összeállított táblázat)

⁹⁵⁹ Ld. ebben a kötetben.

⁹⁶⁰ Kiegészítő kerület.

c) Kieg. ker.-e területének megvalósíthatónak vagy megvalósíthatatlannak tartja-e az említett IV. fejezet 2) alpontjában foglalt általános tervezetet, ha igen, ez milyen mértékű átszervezést tenne szükségessé? Ha nem, milyen eljárást tart helyesnek és ez milyen szervezési következményekkel jár? (számszerű adatokkal, mint a) pontnál).

Az a-b) pontokban említett szervezési javaslatok elkészítésekor különösen ügyeljen arra, hogy a nemzetiségi katonai előképzés vezetésére csakis nemzethűség szempontjából feltétlenül megbízható és a nemzetiségi nyelven beszélő oktatók jöhetnek számításba.

d) Kieg. ker.-e területén élő nemzetiségek anyagára (általában).

A javaslatokat az értekezletet megelőzőleg folyó évi december hó 10-re írásban fel kell terjeszteni.

KAPJÁK: 6, 8, 9, 11, 15, 16, 18, 23-28 kieg. ker. lev. pk.-ok végrehajtásra és I-IX. hdt. lev. pk-ok tudomásul.

1 drb melléklet

A miniszter helyett:
vitéz Bély albtgy. s. k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:
Budapest, 1943. november hó 21.

[aláírás]
irodavezető

1. sz. melléklet a H.M. 138.428/eln. VIII. Csf. 43. sz. rendelethez

A nemzetiségi leventekiképzés kérdése

I.

A nemzetiségi leventestatisztika elkészítésének módszere

A nemzetiségi leventestatisztika elkészítésekor az a cél vezetett, hogy a nemzetiségi kérdés nagyságáról, területi elhelyezkedéséről, megoldásának módjáról és időbeni sorrendjéről, súlyosságának fokairól gyakorlati képet nyújtsak.

Ennek érdekében Magyarország összes községeit csoportokba osztottam. A csoportba osztás a nemzetiségi kérdés súlyosságának figyelembevételével történt. Négy főcsoportot, ezeken belül pedig az alábbi részletezés szerint néhány alcsoportot képeztem (a csoportokat járasonként összegezve):

A.) Csoport:

Ide tartoznak a színmagyar községek. (Matematikailag: azok a községek, amelyekben a magyarság arányszáma legalább 90 %.)

B.) Csoport:

Ide tartoznak azok a községek, amelyekben a nemzetiségi leventeoktatás valószínűleg a helyi magyarságra támaszkodva megoldható. (Matematikailag: azok a községek, amelyekben a magyar leventék arányszáma legalább 40 %, vagy ha ennél kisebb, a magyar leventelétszám a 20-at eléri).

B.1.) Alcsoport:

Ide azok a különben B.) csoportba tartozó községek tartoznak, amelyekben német vagy zsidókérdés van. (Ezeket másként kell elbírálni, mint a többi nemzetiségeket. Matematikailag: azok a községek, amelyekben a magyarság arányszáma legalább 40 %, vagy ha ennél kisebb, a magyar leventelétszám a 20-at eléri, a legnagyobb idegen nemzetiség azonban német vagy zsidó, vagy e kettő száma együtt nagyobb, mint más harmadik nemzetisége.)

C.) Alcsoport:

Ide tartoznak a jó közlekedési utak mellett fekvő tiszta nemzetiségi községek. (Matematikailag: a magyar leventék arányszáma 40%-nál kisebb és a magyar leventék száma 20-nál kevesebb.

C.1.) Alcsoport:

Ide tartoznak azok a különben C.) csoportba tartozó községek, amelyekben német vagy zsidókérdés van. (Matematikailag: mindazok a jó közlekedési utak mellett fekvő községek, amelyekben a magyar leventék arányszáma 40%-nál kisebb és számuk a 20-at sem éri el, a legnagyobb idegen nemzetiség azonban a német vagy a zsidó, vagy e kettő száma együtt nagyobb, mint valamely harmadik legnagyobb nemzetisége.)

C.2.) Alcsoport:

Ide tartoznak a különben C.) csoportba tartozó elidegenített, eredetileg nagy részben magyar községek. (Matematikailag: mindazok a községek, ahol:

a.) román vidéken a község leventelétszámának legalább 20%-a a román többség ellenére román.kat., vagy református, vagy a kettő együtt,

b.) szlovák vidéken: azok a községek, ahol a leventelétszám legalább 20%-a a szlovák többség ellenére református,

c.) minden nemzetiségi község, ahol az „egyéb” rovatban az „elrománosodott”, „eltótosodott” stb. leventék száma a nemzetiségeknek legalább 20%-a.

D.) Alcsoport:

Ide tartoznak a rossz közlekedési utak mellett fekvő, vagy nagy területre szétszórtnak, nehezen megközelíthető tiszta nemzetiségi községek, amelyekben a magyarság arányszáma 40%-nál kisebb és száma a 20-at sem éri el. (Megítélés: 1:200.000-es térkép alapján).

D.1.) Alcsoport:

Ide tartoznak a különben D.) csoportba tartozó községek, amelyekben német vagy zsidókérdés van. (Matematikailag: mindazok a rossz közlekedési utak mellett fekvő stb. községek, amelyekben a magyar leventék arányszáma 40%-nál kisebb és számuk a 20 főt sem éri el, a legnagyobb idegen nemzetiség azonban a német vagy a zsidó, vagy a kettő száma együtt nagyobb, mint valamely harmadik legnagyobb nemzetisége.)

D.2.) Alcsoport:

Ide tartoznak a különben D.) csoportba eső, eredetileg azonban nagyrészt magyar községek. (Matematikailag megítélésük a C.2.) csoportéval azonos.)

Meg kell jegyezni, hogy a C. és D. csoportok elhatárolásakor a D. csoport fogalmát igen szigorú értelemben vettem, úgy, hogy ebbe a csoportba látszólag túl sok község került. Így azonban minden reményünk meg van arra, hogy a fennmaradt C. csoportba tartozó községekben a leventekiképzés, ha másként nem, vándor-oktatással megoldható.

A járási összesítő-íven még a következő rovatok szerepelnek:

1.) Községek száma az A-D.2.) csoportokban. (Nagyon lényege annak megállapítása, hogy az oktatás hány területi részletben történik.)

2.) Leventeotthonok száma az A-D.2. községekben. (Ezekből az adatokból messzemenő következtetéseket lehet levonni a leventeegyesületek számára és a felszerelés mennyiségére és minőségére, ami kb. arányos az otthonok számával).

3.) Leventecsapatok száma az A-D.2.) községekben. (Szintén a kérdés valóságos megoldásához, anyagi szükségletek megállapításához *nyújt segítséget.*)

A járási lapokon kívül kiegészítő kerületi, hadtest és országos lapok is készülnek, amelyeken szerepelnek:

1.) A járási összesítő lapok összegezett adatai és,

2.) az összegezett adatok alapján kiszámított százalékok.

A járási lapok készítésével egyidejűleg térkép készült. A térkép nem egyszerű létszámkimutatás, hanem a nemzetiségi kérdés térképe.

Piros szín jelöli rajta az A.), sárga a B.), zöld a C.) és kék a D.) csoportba, illetve ezeknek alcsoportjaiba tartozó községeket.

A B.1.), C.1.), D.1.), és a C.2.) D.2.), csoportok színe anya-csoportjaikéval azonos, a községeket azonban tus csíkozás jelzi.

A helyzet számszerű pontos megvilágítására célszerű volna egy a „Teleki-térkép”-hez hasonló térképet készíteni a levente-létszámokkal. Minthogy azonban a gyors feldolgozás következtében az adatokban minden valószínűség szerint 2-4% tévedés van, ezt a térképet a nyilvántartás helyesbített adatai alapján kellene megszerkeszteni.

II.

A nemzetiségi leventekiképzés általános lehetősége

Az I. fejezet szellemében feldolgozott nemzetiségi adatokról az alábbi táblázat nyújt összefoglaló képet:

1. sz. táblázat

Csoport	Község		Magyar		Nemzetiségek		Leventecsapatok	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
A.	3875	58,2	783.327	77	4877	2,1	6328	60
B.	575	8,6	62.584	6,8	58.766	24,7	1055	10
B.1.	310	4,7	142.985	15,7	6783	2,9	1376	13
& /:	309	4,7	74.413	8,2	6688	2,8	908	6,7
C.	769	11,6	2477	0,3	89.319	37,6	851	8
C.1.	183	2,7	1063	0,1	1088	0,5	171	1,7
C.2.	10	0,2	22	0	823	0,3	9	0
D.	916	13,7	1229	0,1	72.256	31,7	776	7,3
D.1.	10	0	19	0	212	0,1	6	0
D.2.	5	0	2	0	335	0	4	0
Össz.:	6653	100	913.681	100	237.459	100	10.576	100

Az egyes csoportokban fennálló helyzet jellemzésére szolgál még az alábbi táblázat is:

2. sz. táblázat

Csoport	1 község átlagos levente-létszáma	1 leventecsapat állománya	Átlag 1 községre hány leventecsapat jut?	A községekhány %-ában van leventeotthon?
A.	186	111	1,64	46,1
B.	228	124	1,83	48,6
B.1.	642	145	4,5	61,2
&	387	131	3,4	58,2
C.	127	115	1,21	20,7
C.1.	79	85	0,93	35,2
C.2.	87	96	0,9	40
D.	88	101	0,85	11,6
D.1.	99	127	0,78	30
D.2.	66	84	0,8	20
Összesen	187	119	1,58	38,8

(Megjegyzés a táblázatokhoz: Az 1. sz. táblázat „Nemzetiségek” rovatában a németek és zsidók nem szerepelhetnek, minthogy más elbírálás alá esnek. A & jel alatt a B.1.) csoport Budapest Székesfőváros nélküli adatai sorakoznak.)

1.) A nemzetiségek (németek és zsidók nélkül) 29.7%-ának, 71.426 főnek kiképzése a helyi magyarságra támaszkodva megoldható. (A, B, B.1. csoportok.)

Csoportok szerint részletezve:

Az A.) csoportbeli községekben élő 4.877 nemzetiségi levente kiképzése csupán elvi és nem szervezési kérdés. Legfeljebb csak azt kell eldönteni, hogy a magyar létszámhoz képest elenyészően kicsiny nemzetiségi töredékek részt vegyenek-e a magyarok foglalkozásán, vagy kiképzésükre egyéb intézkedést tegyünk-e?

Hasonló a helyzet a B.1.) csoport községeinek legnagyobb részében. Itt ugyanis a nemzetiségek annyira szétszórtnak élnek, hogy külön megszervezésükről szó sem lehet. Szervezésnél ismét fellép az előbbi bekezdésben felvetett kérdés: be kell-e osztani ezeket az elszórt nemzetiségi elemeket magyar egységekbe vagy sem?

A B.1.) csoport községeinek kisebb részében a nemzetiségek külön egységekben is megszervezhetők. Ide tartoznak az Alföld északkeleti peremvidékének nagy százalékban zsidóktól lakott nagyvárosai (Ungvár, Munkács, Beregszász, Huszt, Máramaros-sziget, Szatmárnémeti) a Bácska egyes nagyobb helységei, amelyek német relatív többségük miatt B.1.) kategóriába estek, a Baranya-vidék számos három nemzetiség (magyar, német, sokác) által lakott községe. Az így önállóan szervezhető nemzetiségek számát ebben a csoportban 3.000 főre és 100 leventeszakaszra becsülöm.

A B.1.) csoport községeit egyébként jellemzi a jó közlekedés, nagyság (a községenkénti átlagos levente-létszám Budapest nélkül 387, míg az országos átlag 200-zal kevesebb). A leventecsapatok átlagos állománya itt a legnagyobb (Bp. nélkül 131 fő) itt van aránylag a legtöbb levente-létesítmény (a községek 61.6%-ában van leventeotthon).

A B.) csoportba tartozó községekben már szervezhető önálló nemzetiségi leventekiképzés. E csoportokba 58.766 nemzetiségi levente tartozik, az összes nemzetiségek 24.7%-a.

1.055 leventecsapat van ezekben a községekben, 124-es átlagos létszámmal (ebből csapatonként átlag 55.6 fő a nemzetiségi) 31 főnyi szakaszokat véve alapul 4.220 szakasszal számolhatunk ebben a csoportban, aminek 44.7%-át, 1.969, kereken 2.000 szakaszt tekinthetünk nemzetiséginek.

1.) Vegyes, magyar-nemzetiségi vidékeken tiszta magyar és tiszta nemzetiségi szakaszokat állítunk fel, vagy keverjük a magyarokat és kisebbségeket?

2.) Ha tiszta nemzetiségi szakaszok alakulnak, ezeket nemzetiségi csapatokba szervezzük, vagy tegyünk egy csapatba a magyar szakaszokkal?

3.) Minden nemzetiséget egyformán bíráljunk, vagy pedig a magyarsághoz közel eső és az elmagyarosodás szélén álló nemzetiségeket, illetve egyes nemzetiségek csoportjait más elbírálás alá vegyük-e?

Mindegyik megoldásnak megvannak a maga előnyei és hátrányai, ezek mérlegelése nem e jelentős feladata, további számításoknak azonban csak e kérdések eldöntése után volna értelme.

A nemzetiségi leventék 38.4%-a 91.230 fő él jó közlekedési utak mellett fekvő, könnyen megközelíthető tiszta nemzetiségi községekben (C, C.1., C.2.) csoportok.

A fenti három csoport közül a nemzetiségi leventekiképzés szempontjából a C. csoport a legjelentősebb.

E csoport községeire jellemző:

Az előbbi (A, B.1., B.) csoportoknál lényegesen kisebb átlagos községenkénti leventelétszám, (127) ehhez képest aránylag elég magas leventecsapat állomány (átlag 115) igen kevés leventelétesítmény (e községek 20.7%-ában van leventeotthon) aránylag jó közlekedési utak, jelentéktelen magya létszám. (2.5%).

769 nemzetiségi község tartozik ide, 851 leventecsapattal. E csapatok parancsnokai legnagyobb részben, ifjúsvezetői csekély kivétellel kizárólag nemzetiségiek. A nemzetiségi leventekiképzés anyagának bővítésével szükségesnek látszik, hogy a csapatok szaktudás szempontjából nem megfelelő és nemzeti szempontból nem teljesen megbízható parancsnokait leváltssuk.

Az összes C. csoportba tartozó községeket azonban nem vehetjük egy elbírálás alá.

A visszatért területeken a nagy nemzetiségi tömbökben és a nem róm.kat. vallású kisebbségi vidékeken kétség kívül rosszabb a helyzet, mint a csonka ország területén elszórt róm.kat. nemzetiségek esetében.

Ernek megfelelően alábbi számításaimban megbízhatónak vettem annyi C. csoportbeli községet, ahány a trianoni csonka országban és a muraszombati járásban van.

A C) csoportba eső községekből 56, azaz 7.3%, 52 csapat, vagyis a csapatok 6.1%-as és 3.424 nemzetiségi levente, vagyis 3.8% (tehát éppen a legkisebb községek) esnek a „megbízható”-nak mondható vidékre, míg 713 község (92.7%), 799 csapat (93.9%) és 85.894 levente, vagyis 96.2% lakik a nemrég visszatért erősebb ellenőrzésre szoruló vidékeken.

Azt azonban feltételezem, hogy az utóbbi részek levente-csapatparancsnokainak 20%-a megfelel és helyén hagyható.

Ezek szerint a C.) csoport községeinek problémája a C.2.) csoportéval együtt a következőképpen alakul:

	Helybenhagyható		Újonnan szervezendő		Összesen	
	Község	Csapat	Község	Csapat	Község	Csapat
Szám	202	215	577	645	779	860
%	25,8	24,8	74,2	75,2	100	100

Itt újonnan megszervezendő csapatokról és nem mint az előbbi csoportokban – szakaszokról beszélhetünk, ugyanis tiszta nemzetiségi vidékekről van szó, és az a kérdés, hogy a nemzetiségeket magyar egységekbe osszuk be, fel sem merül.

Kérdés inkább az, hogy e vidéken alakult-e elég leventecsapat?

A C.1.) csoport problémája hasonlít a B.1.) csoport kérdéséhez. Egy községre átlag 5.9, egy csapatra 6.4 fő nemzetiségi levente jut, külön kiképzésük gyakorlatilag keresztülvihetetlen.

A C.2.) csoport statisztikai felvétele hiányos. Csak a nyilvántartási lapok elvétele közölt „elrománosodott magyar” vagy „eltótosodott magyar” rovataira és 3 község esetében a m.kir. Központi Statisztikai Hivataltól kapott vallási statisztikára támaszkodhattam.

Az IHNOV, folyó évi február hóban közzétett szemlejelentésében található adat szerint Észak-Erdély középső részében kb. 300.000 főre tehető az elrománosodott magyarok száma. Ez 26.500 – 28.000 leventét jelentene. Bár kétségtelen, hogy ennek a tömegnek legnagyobb része, teljesen elszakadt a magyarságtól, ezzel a kérdéssel a megoldás során különös nyomatékkal kellene foglalkozni.

A nemzetiségek 31.8%-a, 75.803 fő nehezen megközelíthető vidéken lakik (D, D.1., D.2. csoportok).

A D.1. és D.2. csoportok jelentősége elenyésző, a 916 D-s községgel szemben csupán 15 község tartozik e csoportokba.

A D. csoport községeinek jellemzői, csekély átlagos községenkénti leventelétszám (88), ami annál súlyosabban esik latba, mert e községek nagy része szétszórt és még ez a csekély számú levente is sokszor 20–40 km-es körzetben él elszórva, különösen Máramaros vm.⁹⁶¹ és Szatmár, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód és Maros-Torda vm.-ék északi részének havasi településein.

A leventecsapatok átlagos létszáma is lényegesen kisebb, mint az eddigi főcsoportoké: 104 fő. Ezekből viszont világosan látható, hogy egy csapat átlagban több község közt oszlik meg.

Leventelétesítmények szempontjából is rendkívül gyengén áll ez a csoport, e helységeknek csupán 11.6%-ában van otthon.

Leginkább ezt a számot fogadhatjuk el annak jellemzésére, hogy milyen arányban tekinthetjük e terület leventekiképzését megfelelőnek és helybenhagyhatónak.

Súlyosbítja az itteni helyzetet az a körülmény, hogy a D. csoport községei szinte kivétel nélkül az utóbbi években visszatért területekre esnek.

⁹⁶¹ Vármegye.

Mindezek figyelembevételével a D. csoport községeinek helyzetét a következőképpen becsülöm meg:

	Helybenhagyható		Újonnan szervezendő		Összesen	
	Község	Csapat	Község	Csapat	Község	Csapat
Szám	111	94	810	686	921	780
%	12	12	88	88	12	12

A D.1. csoport nemzetiségei ismét annyira elszóródnak a többi nemzetiségek közt, hogy külön megszervezésük nem kerülhet szóba.

A D.2. csoportot az adatok elégtelensége miatt csak csekély mértékben tudtam feltárni.

Helyzetük megítélésére a C.2. Csoport községeinél mondtak mérvadók.

Adataikat a fenti táblázatban a D. csoport adataihoz beszámítottam.

Az eddig kifejtetteket összegezve az alábbi hozzávetőleges eredményekre jutottam:

	Nemzetiségi leventék száma	%	Nemzetiségekből alakítandó levente-		Községek száma
			csapat	szakasz	
1. Más nemzetiségek közt szétszórva él, külön nem szervezhető	12.960	5,6	-	-	4.378
2. Helyi magyar vezetés alatt szervezhető	58.766	24,7	-	2.000	575
3. Tiszta nemzetiségi községekben az eddigi oktatószemélyzet meghagyható	35.786	15	309	-	313
4. Jó közlekedési utak melletti tisza nemzetiségi községekben oktatás újjászervezendő	69.384	29,3	645	-	577
5. Rossz közlekedési utak melletti tisza nemzetiségi községekben oktatás újjászervezendő	60.473	25,4	686	-	810
	273.459	100	1.640	2.000	6653

III.

1. Románok

A román kérdés három hdt.⁹⁶² területét érinti: a IX-ét, VIII-ét és a VI-ét. Összlétszámuk 107.646, az ország leventeléttségének 8,6 %-a

Megoszlásukat a következő táblázat szemlélteti:

⁹⁶² Hadtest.

Csoport	IX. hadtest		VIII. hadtest (24. kieg. ker.)*		VI. hadtest (16. és 18. kieg. Ker.)		VI., VIII. és IX. hadtest összesen		Többi hadtest
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	
A.	626	0,6	5	0	187	10,3	818	0,8	328
B.	21.800	23,3	1732	13,8	324	17,9	23.856	22,2	20
B.1.	1.930	2,7	614	4,9	108	5	2652	2,4	107
C.	28.424	30,4	6087	48,6	1191	65,8	35.702	33,3	-
C.1.	286	0,3	-	-	-	-	286	0,3	13
C.2.	658	0,7	-	-	-	-	658	0,7	-
D	38.659	41,5	4067	32,7	-	-	42.726	39,8	-
D.1.	169	0,2	-	-	-	-	169	0,2	-
D.2.	311	0,3	-	-	-	-	311	0,3	-
Össz.	92.863	100	12.505	100	1.810	100	107.718	100	488

* Kiegészítő kerület

A román többségű községek leventecsapatainak helyzetéről a következő adatok nyújtják áttekintést:

Csoport	IX. hadtest		VIII. hadtest		VI. hadtest		Összesen	
	Község	Csapat	Község	Csapat	Község	Csapat	Község	Csapat
C. és C.2.	326	304	27	43	12	13	366	360
D. és D.2.	557	430	23	28	-	-	580	458
Össz.:	883	734	50	71	12	13	946	818

Magyarság és románság Erdélyben keverten él, nemzetiségi határt vonni lehetetlen. Ez a kverstég részben előnyös: t.i. Lehetővé teszi, hogy román többségű vidékek szívében magyar gócpontokat képezzünk, másrészt azonban a súlyos szórványkérdést eredményezi.

A szórványkérdés nagyságára a jelen jelentés alapját képező adatgyűjtés szerint jellemző, hogy a C-D.2. csoportbeli tiszta nemzetiségi községekben a magyarságtól elvágvá 1903 magyar levente él. Ennél sokszorosan többre tehető az elrománosodottak száma, amiről eddig – tudomásom szerint – csupán öntevékeny parancsnokok tettek jelentést.

A románság nehezen hozzáférhető. Náluk csak a ruténeknek él nagyobb része tiszta nemzetiségi községekben. A hozzáférhetőséget lényegesen rontja az a tény is, hogy a községi átlagos leventeléttség és a tiszta román vidékek leventecsapatainak átlagos állománya jóval kisebb, mint az országos átlag.

Részletesebben vizsgálva a helyzetet arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a helyzet az egyes román lakta vidékeken különböző.

Míg a Székelyföldön, a 27 kieg.ker. területén a románság 42.7%-a B.) csoporthoz tartozó községekben él, ez a szám a nagyváradi 25. kieg.ker. területén 22.4%-ra, a kolozsvári 26. kieg.ker. területén 18.4%-ra csökken.

Részletesen összehasonlítva a három erdélyi kiegészítő kerületben (amelyek mindegyike tájegység is) élő románság elhelyezkedését, a következő képet kapjuk:

Csoport	25. kieg. ker.		26. kieg. ker.		27. kieg. ker.		IX. hadtest	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
A.	351	0,8	72	0,2	203	1,6	626	0,6
B.	9336	22,4	7032	18,4	5432	42,7	21.800	23,3
B.1.	876	2,1	777	2	277	2,2	1930	2,7
C.	13.810	33,4	12.100	31,5	2514	19,8	18.424	30,4
C.1.	27	0	234	0,6	25	0	286	0,3
C.2.	658	1,6	-	-	-	0	658	0,7
D	16.310	39	18.184	47,2	4165	32,6	38.659	41,5
D.1.	-	-	35	0,1	134	1,1	169	0,2
D.2.	311	0,7	-	-	-	-	311	0,3
Össz.	41.679	100	38.434	100	12.750	100	92.867	100
Magyarok aránya	42,11%		24,30%		76,20%		47,80%	
Románok aránya	47,00%		67,10%		19,80%		44,20%	

A községátlagos leventelétszám és az átlagos leventecsapat-állomány nagyságát a következő táblázat mutatja:

Csoport	25. kieg. ker.		26. kieg. ker.		27. kieg. ker.		IX. hadtest	
	egy község átlagos leventelétszáma	Egy csapat átlagos létszáma	egy község átlagos leventelétszáma	Egy csapat átlagos létszáma	egy község átlagos leventelétszáma	Egy csapat átlagos létszáma	egy község átlagos leventelétszáma	Egy csapat átlagos létszáma
C. és C.2. csoport	94	99	96	106	124	124	97	104
D. és D.2. csoport	83	103	72	98	87	111	77	101

Az országos átlagokat a II. fejezet tünteti fel. Ezek a csekély átlagok is bizonyítják, hogy milyen nehéz szervezői munkát kell végezni az erdélyi nemzetiségi leventekiképzés átalításakor.

A 25. és 26. kieg.ker. területén hatalmas román tömbök vannak, (Kolozsvár-Dés-Zilah háromszög, Szolnok-Doboka vm. É-i nagyobb fele, Beszterce-Naszód ÉK-i nagyobb része). Az ezekben a tömbökben élő románok nagy részének kiképzése vándor oktatókkal a bekötő utak hiánya miatt lehetetlen. Az utak mellett fekvő községek is rendkívül messze fekszenek a legközelebbi magyar góctól. E községek vándoroktatásának ellátását tehát vagy főhivatású egyének végezhetik, vagy pedig e vidéken ismét be kell vezetni a vasárnapi leventefoglalkozásokat. Ebben az esetben ugyanis tehergépkocsin kiszállított vándoroktatóknak elegendő idejük marad a foglalkozás levezetéséhez.

2. Rutének

Kárpátalja nagyobbik részén a rutének laknak. E települési helyükön kívül csupán néhány bácskai községben élnek.

Leventeszervezet szempontjából a rutének a VIII. hdt.-hez tartozó 24. kiegészítő kerületnek nagyobbik részét foglalják el, amelynek területén a jelentős számú magyaron kívül – szlovákok és románok is élnek. Ezek levonása után a C. csoportban 193 rutén község és 271 leventecsapat, a D. csoportban 261 község és 285 csapat marad.

A rutének települési megoszlása a leventekiképzés szempontjából a leghátrányosabb az összes nemzetiségek között.

Ezt a következő táblázat szemlélteti:

Csoport	24. kieg. ker.		Többi kieg. ker.	Magyarország	
	szám	%		szám	%
A.	45	0,1	348	393	0,6
B.	7049	12	769	7845	12,8
B.1.	1173	2	189	1362	2,2
C.	26.012	44,2	953	26.965	44
C.1.	7	0	220	27	0,1
C.2.	-	-	-	-	-
D	24.600	41,7	1	24.601	40,2
D.1.	27	0	-	27	0,1
D.2.	-	-	-	-	-
Össz.	38.913	100	2307	61.220	100

Ámell, hogy a ruténeknek több, mint 40%-a a közlekedés szempontjából nehezen hozzáférhető helyen lakik, az a tény is nehézséget okoz, hogy szinte az összes többi nemzetiségi vidékkel szemben e vidék tisztán nemzetiségi, a rutének sorait legfeljebb a zsidók és néhány községben németek (Németmokra, Királymező stb.) tarkítják. Így még a közlekedés szempontjából jó helyen fekvő községek is csak több órai utazás után közelíthetők meg.

A Máramaros megyei községek igen nagy része havasi jellegű, szétszórott település, amelyek lakossága a jó idő beálltával a hegyekbe megy a havasi legelőkre. Igen nagy kérdés tehát, hogyan lehet ezt a sok izgatásnak kitett, meglehetősen homogén, nagyrészt úttalan vidéket a leventeintézmény szervezetébe bevonni. Mindezen indokok alapján a rutén kérdést tartom a szervezési szempontból legnehezebben megoldhatónak.

3. Szlovákok

Magyarország majdnem minden részén megtaláljuk a szlovákokat. Nagyobb szigeteik: Nagysurány és környéke (II. hdt. 6. kieg. ker.) a Kassától délre lévő vidék.

(VIII. hdt. 23. kieg. ker.), a szobránci járás (VIII. hdt. 24. kieg. ker.) amelynek szomorú nevezetessége, hogy az ottani szlovákok igen nagy része magyar eredetű és református

vallású, Békés vm. Déli és Csanád vm. Északi része, (VI. hdt. 18. kieg. ker.) a Bácska (V. hdt. 28. kieg. ker.) Erdélyben a szilágyosmlyói, élesdi és margittai járások (IX. hdt. 25. kieg. ker.) és Pest-környék (I. hdt. főleg 3. kieg. ker.). Még ezen felül is akad néhány kisebb szlovák sziget az országban.

E szigetek közül csak az első három érintkezik a szlovák nép zömével, a többiek többnyire magyar tömegbe beágyazva élnek. Asszimulációjuk eddig igen gyorsan haladt előre, igen sok helyen, ahol az öregek anyanyelve még szlovák, a fiatalok már öntudatosan magyarnak vallják magukat (Galga-vidék, Fejér vm. váli járás, stb.)

A szlovákok megoszlása az A-D.2. csoportok községei között igen kedvező. 8.2%-uk az A. csoporthoz tartozó községekben él, 27.8%-a a B. csoportéiban, stb., a D.-ben pedig csupán 16.6% (Erdélyben és a szobránci járásban.) Erről a területi és tömörülési megoszlásról a mellékelt táblázat nyújt képet.

A „túlnyomó szlovák többségű községek és ezek levantecsapatai” c. táblázatból láthatjuk, hogy tiszta szlovák községek, illetve olyan tiszta nemzetiségi községek, amelyeknek szlovák többsége van, szinte kizárólag az újonnan visszacsatolt területen vannak, tehát helyzetüket feltétlenül felül kell bíráltni. A szlovák nemzetiségi levantekiképzés megszervezése a többi nemzetiségéhez képest igen könnyű feladat: a szlovák tömegek mindenütt érintkeznek a magyarsággal, mindenütt van a közelben néhány magyar gócpont, ahonnan szükség esetén vándor-oktatók is rövid idő alatt kiszállhatnak. (Kivételt képez ez alól a néhány erdélyi szlovák és szobránci járás D. csoportba eső, nehezen megközelíthető hegyi községe.

Szlovákok létszáma kiegészítő kerületenként

Csoport	3. kieg. ker.	6. kieg. ker.	18. kieg. ker.	28. kieg. ker.	23. kieg. ker.	24. kieg. ker.	25. kieg. ker.	Egyéb	Összesen	%
A.	22	212	685	2	24	5	8	881	1759	8,2
B.	85	2166	799	1066	791	232	185	618	5942	27,8
B.1.	61	112	1	54	591	45	12	232	1108	5,2
C.	274	3800	-	801	2060	1239	161	385	8720	44
C.1.	-	-	-	106	-	-	-	1	107	0,5
C.2.	-	-	-	-	-	165	-	-	165	0,7
D.	-	-	-	-	832	1091	1498	85	3806	16,5
D.1.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
D.2.	-	-	-	-	-	24	-	-	21	0,1
Össz.	442	6290	1405	2029	4298	2801	1864	2202	21.331	100

Túlnyomó szlovák többségű községek és ezek levantecsapatainak száma

Csoport	1. és 3. kieg. ker.		6. kieg. ker.		18. kieg. ker.		28. kieg. ker.		23. kieg. ker.		24. kieg. ker.		25. kieg. ker.		Összesen	
	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat	köz-ség	csa-pat
C.	3	3	36	46	-	-	3	5	38	29	19	11	1	1	100	95
C.2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	3	2
D.	-	-	-	-	-	-	-	-	13	17	18	10	14	12	45	29
D.2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-
Össz.	3	3	36	46	-	-	3	5	51	36	42	23	15	15	150	126

Egy levantecsapat átlagos állomány nagysága a 28. kieg. ker. területén 144 fő /ez az egyes csoportokban egyforma) messze az országos átlagok felett.

A B.) csoportba eső községekben viszont átlag 287 szerb él, tehát a községekben átlag 2 szerb csapat szervezhető. Minthogy a B) csoportban 38 község van, ez itt a 28.kieg.ker.-ben 76 csapat.

Az A. és B.1. csoportokban csupán szakaszokat lehet felállítani!

A C. csoportbeli községek átlagos szerb létszáma 214 fő, ezekben tehát átlag 1.5 szerb csapat alakítható, összesen 27 csapat.

A C.1. csoportbeli szerbek kiképzése szintén szakaszkeretben történhet.

4. Szerbek

A szerbek nagyobb számban az V. hdt. 38. kieg. ker. (Bácska) és a IV. hdt. 11. kieg. ker. (Bácska) területén laknak. Megoszlásukat a következő táblázat mutatja:

Csoport	28. kieg. ker.		11. kieg. ker.		Egyéb	Összesen	
	szám	%	szám	%		szám	%
A.	588	3,6	4	0,5	164	756	4,4
B.	10.728	68	343	43,4	185	11.256	61,1
B.1.	348	2,2	256	32,3	111	715	4,2
C.	3807	24,5	88	11,1	32	3427	23,1
C.1.	269	1,7	101	12,7	-	370	2,2
D.	-	-	-	-	2	2	-
Összesen	15.740	100	792	100	494	17.026	100

A megoszlás igen kedvező, legkedvezőbb eddigi nemzetiségeink között. A tárgyilagos megítéléshez azonban figyelembe kell vennünk:

a.) Az erős magyar-szerb ellentétet.

b.) hogy a Zombor-Zsabya vonaltól északra fekvő nagyközségek tanyás települések, az egyes tanyákon pedig tiszta szerb, illetve tiszta magyar népesség él,

c.) hogy a Bácska igen sok községében a magyarságot újonnan betelepített csángók képezik, akik még nem vállalhatnak vezető szerepet.

d.) A bunyevácok és sokácok egy része is szerb érzelmű.

A 28. kieg. ker. területén fekvő C. csoportbeli községek legnagyobb része sem tiszta szerb nemzetiségű, hanem ruténnel, tótokkal és németekkel kevert. Tiszta szerb vidék a titeli és a zsablyai járás volt eredetileg, de az újabb telepítések ezt a vidéket is többé-kevésbé megtűzdeltek magyarokkal.

Ilyen kevert viszonyok mellett csak bizonyos fontolások megejtése után végzett becslésekre támaszkodhatunk.

5. Katolikus délszlávok

(horvátok, bunyevácok, sokácok és vendek)

A katolikus délszlávok a következőképpen helyezkednek el az ország területén:

a.) A horvátok zöme a Muraközben él a perlaki, csáktornyai és letenyi járásokban (9.kieg. ker.). Számuk: 15.944, ebből e kieg. ker.-ben 12.503, a horvátság 78,5%-a van. A horvátok fennmaradó részéből nagyobb tömegek még a szomszédos vend vidéken (Muraszombati j. 600 fő) a Dráva mentén és a német határ vidékén élnek. Ezek elszórtasága igen nagy, az általuk lakott községek kisközségek.

A muraközi horvátság megint igen nehéz kérdéseket okoz. A községek zöme tisztán nemzeti, magyar egyáltalában nincs bennük. A nemzeti határ itt ugyanis meglehetősen élesen vonható meg.

A helyzet megvilágítására szolgálja a következő táblázat:

Horvátok megoszlása

	Mura-vidék		%	Levente-csapat	Egyéb		Összesen	
	község	szám			szám	%	szám	%
A.	29	6	-	32	188	-	188	1,2
B.	9	1899	15,3	16	2127	-	4026	25,2
B.1.	-	-	-	-	282	-	282	1,8
C.	54	9057	73,5	73	802	-	9859	61,8
C.1.	-	-	-	-	185	-	185	1,2
D.	18	1404	11,2	17	-	-	1404	8
Összesen	110	12.360	100	38	3584	-	15.944	100

a.) „Szám” alatt az egyes községcsoportokban élő horvátok vannak.

A C. és D. csoportokban élő horvátok számára a Mura-vidéken 90 csapat alakult, ezek oktatását kell tehát megoldani.

b.) A bunyevácok a 28. kieg. ker. (bácska) területén élnek. Egészen pontos számukat nem lehet megállapítani, adataik az „egyéb” nemzetiségek között szerepelnek, s itt természetesen nemcsak bunyevácok vannak. Gyakorlatilag mégis ezek számát vehetjük alapul. Az ezek szerint kb. 4245 bunyevác szinte kizárólag (92,5%) a B. csoportba eső községekben lakik, nagy részük megbízható is, s így különösebb problémát nem okoznak.

c.) A sokácok adatai részben a horvátokéhoz kerültek (a jár. Leve. pk.-ok így töltötték ki a lapokat), részben a 11. kieg. ker. „egyéb” rovatában szerepelnek.

Az itteni horvátok és „egyéb”-ek száma együtt 1222 fő, megoszlásuk kb. az országos átlagnak felel meg.

E területen (Dél-Baranyában) 16 község tartozik a C. csoportba 11 leventecsapattal, ezek nagyobbára sokác jellegűek. E községek átlagos leventeállománya igen kicsi, de viszont igen közel vannak egymáshoz, közlekedésük tűrhető.

d.) A vendek az ország délnyugati sarkában 3 járásban élnek. 8. kieg. ker.-ben az alsólendvai járásban, a 8. kieg. ker.-ben muraszombati és szentgotthárdi járásban. Összes számuk kb. 6780. Főbb adataikról a következő táblázat nyújt áttekintést:

Vendek adatai

Csoport	Muraszombati járás			Szentgotthárdi járás			Alsólendvai járás			Összesen		
	szám	köz-ség	csa-pat	szám	köz-ség	csa-pat	szám	köz-ség	csa-pat	szám	köz-ség	csa-pat
A.	-	6	2	38	17	16	11	16	13	49	39	31
B.	423	2	4	49	3	2	49	2	2	521	7	8
C.	1995	30	26	296	4	9	1039	13	12	3330	47	47
C.1.	-	-	-	26	5	-	-	-	-	26	5	-
D.	1485	28	14	357	3	3	1012	10	9	2854	46	26
Össz.	3903	66	46	766	37	30	2111	41	36	6780	144	112

A megoszlás igen kedvezőtlen, C. csoportban 49,1%, D. csoportban 42,1 % lakik, kisközségben.

IV. Összefoglalás javaslatok

A nemzeti levontekiképzés nagy kérdését nem lehet egy általános, mindenütt bevezetendő módszerrel megoldani.

A problémák annyira eltérnek egymástól az egyes vidékeken és az egyes nemzeti eseteiben, hogy mindenütt a legmegfelelőbb, a helyi feladathoz szabott módszert kell használni. Ezeket a helyi kérdéseket és módszereket azonban központilag át kell tekinteni és részletes irányítást kell adni, hogy az azonos típusú helyeken azonos megoldások jöjjenek létre.

Jelentésem megelőző részeiben éppen ezért igyekeztem a kérdések sokoldalú voltát feltárni és megvilágítani, erre szolgált a statisztikai adatfelvétel csoportosító módszere is.

Mindezek előrebocsátása után a nemzeti levontekiképzés megszervezésének útjait a következőképpen képzelem el:

1.) Helyi magyarságra támaszkodó oktatás megszervezése.

A nemzeti levontekiképzés megindításának első éveiben szükségesnek látom, hogy – kiváló és feltétlenül megbízható nemzeti oktatók alkalmazásától, mint kivételtől eltekintve – a csapatparancsnoki helyeket erre külön kiképzett magyar oktatókkal

töltsük be. Valószínűnek tartom, hogy a B.) csoporthoz tartozó községekben ma is ez a tényleges helyzet.

Az azonos típusú községek egységes szervezésének érdekében azonban részletekbe menően el kell dönteni e jelentés II. fejezetében az A., B., és B.1. csoportba tartozó községek tárgyalásakor felmerült kérdéseket (mely területeken élő, mely nemzetiségek oktathatók vagy oktathatók együtt a magyarokkal, illetve a B.1.)C.1. és D.1. alcsoportokban a németekkel? Milyen egységekben történjék ez az oktatás? Vegyes vidékeken a nemzeti-ségi szakaszok nemzeti-ségi csapatot alkossanak-e, vagy magyar csapatba tartozzanak?).

2. Oktatás megszervezése tiszta nemzeti-ségi vidékeken

A hdt. lev.pk.-ok⁹⁶³ bírálják felül az eddigi oktatókat alkalmasság és nemzethűség szempontjából. Az elbírálás lesz a kialakítandó szervezet alapja. Ahol az elbíralt oktató erre megfelel, a katonai előképzés megindul, a többi helyen a régi foglalkozási tervet szerint marad egyelőre a kiképzés.

Eközben haladéktalanul meg kell kezdeni a tanfolyamok előkészítését, a megfelelő résztvevők kiválasztását. Erre többhavi időt célszerű engedélyezni, amíg az e tanfolyamokra és általában a nemzeti-ségi kiképzésre szóló központi utasítások elkészülnek, így a kiválasztást sem fogják elhamarkodni.

Az első tanfolyamokat 1944. április-május havában lehetne megrendezni.

A tanfolyamok végeztével további csapatokban meg lehet indítani a katonai előképzést. Ha a vándoroktatók száma kevés, javasolom, inkább két hetenként legyen foglalkozás kétszer annyi községben. Minthogy főfoglalkozású vándor-oktatókra nem számíthatunk és Erdélyben és Kárpátalján sokszor lényeges távolságokat kell megtenni a nemzeti-ségi falvakig a legközelebbi nagy központoktól, e vidékeken javasolom a vasárnapi levante-foglalkozások bevezetését.

A vándor-oktatók egy része vonaton mehetne állomáshelyére, más részüket kerékpárral kellene ellátni, további részüket – ha egy útvonalon több vándor-oktatót kell oktatási helyére vinni – tehergépkocsin lehetne ki- és visszaszállítani. Egy vándoroktatóra átlag 2 csapatot számíthatunk. Ez a módszer különösen célszerű, ha szórványgondozással lehet egybekapcsolni. Az oktatást különös súllyal kellene az elidegenített volt magyar vidékeken kezdeni.

Hibaforrások

Jelentésem végén meg kell neveznem, hogy a nemzeti-ségi statisztika adatai korántsem mentesek a tévedésektől.

Az első és legfontosabb hibaforrás a levante-parancsnokok által kiállított nyilvántartólapok megbízhatatlansága. Az itt előforduló tévedésekről és az ebből következő munkatöbbletről a 40/e osztály nyilvántartói tudnának csak helyes képet adni. Számos helyen előfordult pl., hogy ugyanazon a lapon, amelyen zsidó vallásúak szerepeltek, zsidó nemzetiségűeket nem tüntették fel. A zsidók körüli tévedést mutatja az a tény is, hogy az eddig kész hdt. összesítő lapokon a zsidó vallásúak és nemzetiségűek száma teljesen megegyezik egymással (Budapesten is!) holott ez teljes lehetetlenség!

⁹⁶³ Levante-parancsnokságok.

Előfordult, hogy egyes járásokból községi nyilvántartólapok hiányoztak. (Pl. magyarlápasi járásból 7 község). Ezeknek a községeknek levante létszámbeli és nemzetiségi adataira a m.kir. Központi Statisztikai Hivatal által rendelkezésünkre bocsátott vallási statisztikából próbáltam következtetni. Ez természetesen megint nem lehet egészen pontos.

Egyes helyeken eltérések mutatkoznak a 40/e. osztály által kiszámított végösszegek és a mi végösszegeink között is. Ezek az eltérések számításbeli tévedésekre és az időközben beérkezett és nyilvántartólapokon keresztülvezetett helyesbítésekre vezethetők vissza.

Még ezen indoklás ellenére is durva hibának látszik a levante-hadrend táblázaton feltüntetett 1.300.000-es, és az én számításom szerint 1.246.444-es levanteösszlétszám közti eltérés. Amikor észrevettem, hogy a hadrendtáblázat és számításaim között állandó eltérés van, egész sor járás levante-létszámát összehasonlítottam a járási össznépeességgel, és ahol ez a szám feltűnően csekélynek mutatkozott, a számítást újból elvégeztem. Ennek ellenére csak lényegtelen összeadási hibák derültek ki. Valószínűnek tartom azonban, hogy a létszám közelebb áll az én számításomhoz, mint a levante-hadrend táblázatához. E feltevésemet alátámasztják a folyó évi „Magyar Statisztikai Zsebkönyv” adatai, amely szerint a jelenleg levante-köteles 1923–1931-es korosztályok férfinépeességének összlétszáma kb. 1.292.000 fő, amiből átlag 2% testileg alkalmatlan. Az így megállapított létszám 1.266.000 levante lenne. A levante-hadrend táblázat nagyobb részben tavalyi adatokat tartalmaz: ez azonban nem okozhat ekkora eltéréseket, mert a folyó év őszén bevonult korosztály létszáma kb. 2.000-rel kevesebb, mint az idén belépett. Nem állhat meg az a feltevés sem, hogy sokan nem vonultak be katonai szolgálatra és ezek száma emeli a létszámot, mert legalább ekkora, sőt valószínűleg lényegesen több a korengedéllyel bevonultak száma.

A térkép szerkesztésekor a C. és D. csoportbeli községek elhatárolása okozott nehézségeket. Ennek elvégzésére csak részben elavult térképek álltak rendelkezésre. Könnyen lehetséges, hogy ide is becsúsztott néhány kisebb hiba. Hibának látszik, de tudatosan vettem D. csoportba a Szeretfalva-Déda-i vasútvonal melletti községeket, mert ezek megközelítési ideje a legközelebbi magyar gócponttól vasúton is jó néhány órát jelent.

Mindent összegezve: bár sok hibát mélyen fekvő okoknál fogva nem lehetett elkerülni, véleményem szerint a meglevő adatok átfogó és helyes képalkotására, valamint a szervezési irányelvek megállapítására alkalmasak.

Forrás: HL, Horthy-kori területi parancsnokságok, I. hadtest levante-parancsnoksága, 5. doboz, 2863/eln. 1943. sz.

248.

Másolat

Szélgjegyzet Dr. Franz Basch népcsoportvezetőnek

Budapest

Tárgy: Látogatás a Levente Országos Parancsnokánál

1943. 12. 14-én meglátogattam a Levente Országos Parancsnokát, Solymossy vezérőrnagyot.⁹⁶⁴ Elkísért a Jogi Osztály vezetője, Dr. Rath.

A tábornok nagyon barátságosan fogadott minket és kezdettől fogva németül beszélt. A német Hosszasan kifejtette a népcsoport magyar államnéphez való viszonyát és a DJ és a Levente közötti együttműködést illető nézeteit. A legelején hangsúlyozta, hogy *a népcsoport és az államnép viszonyát a kikényszerített szerződések árnyékolják be. Megkérdeztem, hogy a bécsi népcsoport-egyezményre gondol-e, amit ő megerősített.* Ha a magyarok számunkra ezeket a jogokat önként adták volna, az egészen más lett volna. Akkor azonban – szerinte – *a magyaroknál keletkezett volna lelki érzékenység, mivel saját államában korlátozottnak vélte volna a cselekvési szabadságát.* Ezért nem jó az ezzel a szerződéssel kapcsolatos témát magyar körökben felvetni. A két oldal legfelsőbb vezetésének felelős emberei jól megértik egymást, de egyrészt az alsóbb szerveknél az államnép fent leírt érzékenységének következtében, másrészt egy fiatal szervezet túlérzékenysége miatt nem mindig ez a helyzet. A csúcson az lenne a feladatunk, hogy elfogulatlanul és objektíven vizsgáljuk felül az esetleges túlkapásokat és megbüntessük a bűnösöket. Huber országos ifjúságvezetővel nagyon jól sikerült az együttműködés, mivel Huber, mint a Honvéd tartalékos tisztje bele tudta képzelni magát a magyarok pszichológiájába. Biztosítottam a vezérőrnagyot, hogy Huber rövid távolléte alatt semmi sem változik majd. Ekkor még kifejtette, hogy alkalma volt különböző birodalmi német körökben ezeket a kérdéseket megvitatni és mindenhol egyetértettek véleményével, nevezetesen azzal, hogy a Birodalomnak inkább az alapelv elismerése volt fontos, mint a szerződések gyakorlati megvalósítása. A megjegyzéseimre, hogy – ha egyáltalán a népcsoport és az államnép közötti feszültségről beszélhetünk – ezeket spekulánsok okozzák, akik származásuk szerint gyakran németek, de a nemzetiségi tudatukat szükség szerint változtatják, a tábornok nem tért ki.

Érdemes megjegyezni, hogy Boda professzor, a kultuszminisztérium VI. főosztályának vezetője Dr. Rath osztályvezetővel folytatott megbeszélésén a bécsi egyezményt, szintén „kikényszerítettnek” nevezte. Ez a tény egységes irányelvekre enged következtetni.

⁹⁶⁴ Kudriczy István vezérőrnagyot 1943-ban országos leventeparancsnokként váltotta Solymossy Ulászló.

Figyelembe kell venni azt is, hogy Solymossy vezérőrnagy a birodalmi német körök teljesen helyénvaló, udvarias, tartózkodó magatartását a népcsoporttal kapcsolatos kérdésekben gyengességként vagy közömbösségként értékeli.

F.d.R.d.A.

aláírás

SS-őrvezető

Kohler sk.

törzsvezető

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1944, R 100 400.

249.

A hegyháti járás főszolgabírája, Sásd.

1. biz 1944.

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalom megfigyelése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Mekényesen a 75 levente közül 23 levente a leventeegyesület tagja, míg a többi a Deutsche Jugend⁹⁶⁵ szervezetbe tömörült. A leventeegyesületbeli tagokat a többiek mindenhol megszégyeníteni igyekeznek, sőt megveréssel is fenyegetik azokat, ha nem lépnek vissza a Volksbundba. Az ún. Spinnstübe⁹⁶⁶ is kizárták a magyar érzelmű gyerekeket, így azok leánytársaságba nem járhatnak. A községi elöljáróság a Spinnstübök megszüntetése iránt határozott s ezóta az ifjúság mindennap más helyen jön össze, annak ellenére, hogy a községi elöljáróság az ilyen összejövetellek megtartását is tilalmazta. Az egyik leventeegyesületi gyermek szüleinek házában az egyik ablakot is bedobták kővel. A leventeotthon, a csapatparancsnok és a főúton elhelyezett levente-jelzőtáblákat egyik éjjel ledöntögették és a csendőrpihenő melletti kútba dobták. A csendőrség ez ügyben lefolytatta a nyomozást, de eredményt nem sikerült elérni.

Egyéb jelentésreméltó eseményről nem szereztem tudomást.

Sásd, 1944. évi január hó 4-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 2/1944.

⁹⁶⁵ Német Ifjúság.

⁹⁶⁶ Fonó.

250.

Iratgyűjtő borítósöveg:

Jelentés: a levonték nagy része a Magyarországi Németek Szövetségének tagja, így a Levente Egyesületet megalakítani nem lehet.

1944. febr. 16.

Belív

Veszprémi járás főszolgabírája
9.147/1943

Tárgy: Leventeegyesületek megalakítása
H.i.: 30 nap

Jegyző Úrnak

Városlód

A rendeletet azzal a felhívással adom ki, hogy annak értelmében járjon el és az eredményt határidőre jelentsék.

Veszprém, 1943. december 30.

Főszolgabíró megbízásából:

[aláírás]
szolgabíró

Másolat Szám: 24844/1943. Veszprém megye alispánja. Tárgy: Leventeegyesületek megalakítása. Főszolgabíró Úrnak Veszprém. A községi leventeegyesületek megalakításának szorgalmazására Címedet már több ízben felhívtam, ennek ellenére a következő községekben nem alakult meg a leventeegyesület: Bánd, Csehbánya, Márkó, Magyarbarnag, Mencshely, Nagyvázsony, Nemesleányfalu, Németbarnag, Úrkút, Veszprémfajsz, Vöröstó. Felhívom utasítsa a községeket a leventeegyesületek megalakítására. Veszprém, 1943. december 21. Alispán megbízásából: Kenessey s.k. vm. főjegyző.

Forrás: MNL VeML, V. 418a, Városlód nagyközség iratai, 3. doboz, 27/1944.

251.

M. kir. honvédelmi miniszter.
(Budapest 5. Postafiók 110)

Szigorúan bizalmas

140.800. szám.
Eln. VIII. Csf.-1944.

Nemzetiségek levontekiképzése.

Tudomás vétel után irattár.

Budapest, 1944. március hó 21-én.

1942. évi augusztus hó 21-én kelt 125.191/el.41.-1942. sz. rendeletem⁹⁶⁷ egyidejű hatályon kívül helyezésével a nemzetiségi levonték kiképzését a következőképpen szabályozom:

I. Alapelvek.

- 1.) A nemzetiségi levontéket a magyar államhoz való hűségre (nem *nemzethűség*re!) kell nevelni és *minél nagyobb részüket* – a magyarokhoz hasonlóan – újoncképesse kell tenni. Ezért:
- 2.) Mindenütt, ahol *nemzethűség* és szakképzettség szempontjából megfelelő levontetiszt áll rendelkezésre és a nemzetiségi lakosság, valamint a levonték hangulata nem kifejezetten ellenséges, legalább a megbízható levonték számára *katonai előképzést* kell bevezetni.
- 3.) Jelen rendeletem nem érinti a német nemzetiségű ifjak kiképzésére vonatkozó és továbbra is érvényben maradó rendeleteimet.
- 4.) Nem vonatkozik jelen rendelet a zsidó kisegítő előképzősök kiképzésére vonatkozó és továbbra is érvényben maradó rendeleteimre.

II. Leventecapatok szervezése nemzetiségi vidékeken.

- 1.) A magyar és a nemzetiségi levontéket általában együtt kell foglalkoztatni. Valamely helység levontéit tehát korcsoportjuk, iskolájuk és lakóhelyük szerint kell csapatokba és szakaszokba osztani, nem pedig nemzetiségük alapján. Semmi esetre sem szabad azonban magyarokat olyan egységekbe beosztani, amelyekben – az előző I.2. pontban foglaltak alapján – nem katonai előképzés folyik. *Iskolai leventecapatokban minden esetben katonai előképzést kell bevezetni.*
- 2.) Olyan községekben, amelyekben a magyar levonték elenyésző kisebbségben van-

⁹⁶⁷ Ld. ebben a kötetben.

nak és az együtt-oktatás nemzeti öntudatuk rovására menni (pl. csak nemzetiségi leventetiszt van, akinek nyelvtudása sem kielégítő) a magyar és a nemzetiségi leventét külön kell oktatni.

Amennyiben az így különvett magyar leventékből külön leventecsapatot alakítani nem lehetne, az illetőkre a 134.600/eln. 40/k.-1943. sz. rendeletre felállított szóróványgondozó szervezet munkáját kell kiterjeszteni vagy őket a következő kiképzési évtől kezdve összefüggő kiképzés címén (N-2. jelz. Ut. 20. §. (2) a. pont) évenként két hétre, mégpedig 12–14 éves korban üdülő, 15–18 éves korban pedig ifjú vezetőképző táborba, vagy pedig valamely erre vállalkozó és alkalmas leventeegyesület táborába, országjárásra kell vezényelni. A 19–21 évesek önként jelentkezés alapján vehetnek részt e táborokban.

3.) Ahol a magyarok és a nemzetiségek külön oktatása vált szükségessé, fokozatosan a magyarok közé kell beosztani a magyar származásúakat, a magyar vallások követőit (Erdélyben róm. kat., ref., és unitárius vallásúakat) és mindazokat, akik ezt teljesítményeik és magatartásuk alapján jutalomként megérdemlik. Ennek feltételeit a kieg. ker. lev. pk-ok⁹⁶⁸ részletesen szabályozzák, különös tekintettel a IV. fejezetben foglaltakra.

4.) A nemzetiségi leventecsapatok oktatására lehetőleg helyi, az illető nyelven is beszélő leventetiszteket kell alkalmazni. Ahol ilyen leventetiszt nincs, vándor-leventetisztek alkalmazását engedélyezem.

Vándor-leventetisztnak az olyan leventetisztet kell tekinteni, aki nemzetiségi vagy szóróvidéken legalább 3, egymástól legalább 8-8 km távolságra levő községben oktat legalább 3, de legfeljebb 5 szervezetszerűleg önálló leventecsapatot.

Díjazásukra jelen rendelet VI. fejezetében intézkedem.

5.) A folyó kiképzési évtől kezdve elsősorban a tiszta nemzetiségi községekben törekedni kell nemzetiségi ifjú vezetők kiképzésére is. A nemzetiségi ifjúvezetőket úgy kell beosztani, hogy magyar alárendeltjeik ne legyenek.

III. Nyelvhaszználat és kiképzési anyag.

1.) A nemzetiségi leventék kiképzésének nyelvére az N-2. Jez. Ut. 7. §. (1) bekezdése mérvadó: „A leventeintézmény hivatalos és vezényleti nyelve a magyar. A magyarul nem tudó leventéknek a magyarázatot és az erkölcsi oktatást anyanyelvükön kell megadni.

2.) A kiképzés anyaga azokban a leventecsapatokban, amelyekben katonai előképzés folyik, megegyezik a magyar leventecsapatok kiképzési anyagával, ezt és a próbaanyagot azonban a kieg. ker. lev. pk-ok szükség esetén ideiglenesen csökkenthetik és összevonhatják.

A katonai előképzésben nem részesülő leventéket csak erkölcsi, hazafias és magyar államhűségekre való nevelésben kell részesíteni, ennek keretében viszont a magyar nyelv elsajátítására, a magyar államhoz való tartozás megindoklására, a magyar állam és a magyar nép megszerettetésére kell különös gondot fordítani. A foglalkozást

⁹⁶⁸ Kiegészítő kerületi leventeparancsnokságok.

ki kell egészíteni testneveléssel, egészségápolással és a magyar nemzeti műveltség alapelemeinek tanításával.

3.) A kiképzés során a nemzetiségi leventékkel nemzetiségi érületüket tiszteletben tartva, tapintatosan kell bánni.

IV. Nyilvántartás.

E rendelt I. 2. pontja alapján a nemzetiségi leventéket még a folyó kiképzési évben:

1.) katonai előképzésben részesülő és

2.) katonai előképzésben nem részesülő leventék csoportjára kell bontani.

Ez utóbbiak fejlődési törzslapjának és levente- [...] ⁹⁶⁹ jobb felső sarkába kék színes írónnal írt „M” betűt kell jegyezni. Az „M” betűt törölni kell, ha a leventét katonai előképzést végző csoportba osztják át.

V. Átmeneti intézkedések.

1.) Jelen rendelet végrehajtását a kieg. ker. lev. pk-ok hatáskörébe és a hdt. lev. pk-ok ⁹⁷⁰ ellenőrzése alá utalom

A szükségessé váló átszervezési munkálatokat azonnal meg kell indítani. A kieg. ker. lev. pk-ok dolgozzanak ki részletes tervet a nemzetiségi leventekiképzés színvonalának és eredményességének fejlesztésére.

A fejlesztés súlypontját oda helyezték, ahol biztosabb, gyorsabb és értékesebb eredmény várható: gócpontokra, népesebb jó közlekedési utak melletti, értékesebb faji tulajdonságokkal rendelkező lakosságú, stb. helységekre.

Az eredményesség növelésére a 6., 8., 9., 11., 18., 23-28. kieg. ker. lev. pk-ok a f. év folyamán két ízben tetszés szerinti csoportosításban 2-2 napos tanfolyamra rendeljék a nemzetiségi leventecsapatok pk-ait és ott adják meg a szükséges irányelveket és tájékoztódnak a helyzetről.

2.) Minthogy egyes vidékek és nemzetiségek különleges viszonyai az egyöntetű átállítást nem teszik lehetővé megengedem, hogy a kieg. ker. lev. pk-ok azokban a helységekből, ahol ezt a helyzet megkívánja, katonai előképzésben csak a fiatalabb korosztályokat (korcsoportokat) részesítsék és így fokozatosan haladjanak.

3.) Annak érdekében, hogy a nemzetiségi leventekiképzés átállításával kapcsolatos munkát folyamatosan figyelemmel kísérhessem, elrendelem, hogy a hdt. és kieg. ker. lev. pk-ok a nemzetiségi leventekiképzéssel kapcsolatban 1944. november 30-ig kiadandó általános érvényű rendeleteiket és az V. 1. pontban említett fejlesztési tervet hozzám (H.M. VIII. CSF.) másolatban „GY” jelzéssel terjesszék fel.

A 6., 8., 9., 11., 23-28. kieg. ker. lev. pk. A nemzetiségi leventekiképzés állásáról 1944. december hó 31-ig részletes összefoglaló jelentést terjesszen fel. A jelentések javaslatokat is tartalmazzanak.

⁹⁶⁹ Az eredeti szövegből itt kimaradt valami.

⁹⁷⁰ Hadtest-leventeparancsnokságok.

VI. Anyagi intézkedés.

- 1.) A vándor oktatást végző leventetisztek részére nemzetnevelő munkájuk fontosságára való tekintettel az ifjú vezető csapatparancsnokok részére megállapított legmagasabb kiméretű havi 80.- P, azaz Nyolcvan pengő díjazást, valamint 10.- P, azaz Tíz pengő közlekedési pótlék felszámítását és kifizetését engedélyezem.

Felszámítás és kifizetés az „Összefoglalás” IV/2. pontja szerint.

A megállapított díjazás minden szervezetszerű leventecsapat után illetékes, ha a vándor-leventetiszt a csapatnál a csapatparancsnoki teendőket, illetve oktatást tényleg ellátja.

- 2.) A kieg. ker. leventeparancsnokok által tartandó 2 napos tanfolyamok költségfedezetét az „Összefoglalás” VIII/3. pontja értelmében felterjesztendő költségvetési előirányzatok alapján esetenként fogom megállapítani.

Kapják: Összes hdt. és kieg. ker. lev. pk-ok, Budapest székesőváros lev. pk-a. Állomáshelyeiken, M.E. (nemzetiségi üo.), VKF. 5 oszt., HM. 10., 8.o., II. Csf., VKM. XII. ü.o.

A jóváhagyott fogalmazmánnyal egyezik.

1944. IV. 1.

A miniszter helyett:

aláírás]

[aláírás]

irodavezető

Forrás: HL, HM 1943. Eln., I. tétel, 80596.

252.

M. kir. honvédelmi miniszter.

(Budapest, 5. Postafiók 110)

141.751 szám

eln. 40.k.-1944.

Nemzetiségi leventék ifjú vezető képzése.

Budapest, 1944. évi április hó 5-én.

A 140.847/eln. 40.k.-1944. sz. rendelettel kapcsolatban:

A 140.800/eln. VIII. Csf.-1944. sz. és a nemzetiségek levente-kiképzésére vonatkozó rendelet⁹⁷¹ alapján folyó kiképzési évtől kezdve elsősorban a tiszta nemzetiségi községekben törekedni kell nemzetiségi ifjúvezetők kiképzésére. Ennek megfelelően a már megállapított

⁹⁷¹ Ld. ebben a kötetben.

hitelkeretek terhére f. kiképzési évben a 6., 23., 024. és esetleg 18. kieg. ker. lev. pságok⁹⁷² szlovák anyanyelvű leventéi részére, a 23., a 8., 9. kieg. ker. lev. pság-ok vend és horvát anyanyelvű leventéi részére, a 9., a 11., 28. kieg. ker. lev. pság-ok szerb és szlovén anyanyelvű leventéi részére a 28. kieg. ker. lev. pság. állítson fel külön ifjúvezető-tábort. Az erdélyi kieg. ker. lev. pság-ok román anyanyelvű leventéinek ifjú vezetőképzésére a IX. hdt. lev. pk., a ruszin anyanyelvűek részére pedig a 24. kieg. ker. lev. pság. a létszámnak megfelelően intézkedjék.

Az ifjúvezető-jelöltek kiválasztásánál törekedni kell a feltétlen megbízhatóságra és kiválasztottak – amennyiben lehetséges – a magyar nyelvet legalább a szolgálat igényeinek megfelelően bírják.

A kiképzés anyaga megegyezik a többi ifjúvezető-tábor kik.⁹⁷³ anyagával, szükség esetén a tábor felállító kieg. ker. lev. pk-ok a kik. anyagát le is csökkenthetik.

A kiképzés súlya a magyar államhűsége való nevelésen és a magyar nyelv elsajátításán nyugszik. A kiképzés során a magyar államhoz való tartozás megindokolása, a magyar állam és a magyar nép megszerettetésére különös gondot kell fordítani.

A nemzetiségi ifjú vezetők kiképzőtáborába csakis olyan leventeparancsnokokat, illetve tiszteket lehet beosztani, akik az illető nyelvet jól bírják.

A nemzetiségi ifjú vezető táborokban súlyt helyeznek a nemzetiségi leventékkel való tapintatos bánásmódra. Az összes lev. pk-ok⁹⁷⁴ elsőrendű kötelessége éberesen őrködni azon, hogy nemzetiségi érületüket feltétlenül tiszteletben tartsák.

A táborok felállításával kapcsolatos felterjesztésekben a nemzetiségi táborokat külön kell feltüntetni.

Jelen intézkedést a 140.847/eln.40.k.-1944. sz. rendelet 2. pontjával jegyezze elő.

Kapják: az összes hdt. lev. pság-ok és kieg. ker. lev. pság-ok, valamint Bpest. Szföv. Lev. pság.

A miniszter rendeletéből:

Pálosy ezredes s.k.

A jóváhagyott fogalmazmánnyal egyezik:

Budapest, 1944. évi április hó 8-án.

[aláírás]

irodavezető

Forrás: HL, Horthy-kori területi parancsnokságok, I. hadtest leventeparancsnoksága, 1944, 5. doboz.

⁹⁷² Kiegészítő kerületi leventeparancsnokságok.

⁹⁷³ Kiképzési.

⁹⁷⁴ Leventeparancsnokok.

253.

139.165/el. Szám

Ihnov.-194-.

Nemzetiségi vidékeken valláserkölcsei
oktatások saját anyanyelven való tartása t.-ban.

Budapest, 1944. évi május hó 13-án

Tudomásomra jutott, hogy egyes leventetisztek nemzetiségi vidéken idegen ajkú leventék részére magyar nyelven tartottak erkölcsi oktatásokat, melyet azok magyar nyelvtudásuk hiányában egyáltalán nem értettek meg. Tekintettel arra, hogy V.K.M.-rendelet értelmében is nemzetiségi vidékeken a hitoktatást a tanulók anyanyelvén kell végezni, elrendelem, hogy amennyiben a leventecsapat nemzetiségi leventékből áll és azok a magyar nyelvet nem értik – megérthetőség céljából – részükre az erkölcsi-oktatást saját anyanyelvükön kell tartani. Ha a leventecsapatban magyar anyanyelvűek is vannak, részükre az erkölcsi oktatást külön kell tartani magyar nyelven.

Kapják: I-IX. Hdt., ker. kieg., járási,

Bp.-en kerületi (városi) lev. pság.-

végrehajtásra, V.K.M. és az egyházi főhatóságok szíves tudomásul.

[aláírás]

Alárendelt parancsnokságok megkapták. Külön intézkedést nem igényel

Irattár.

944.VII/8-án.

Forrás: HL, Horthy-kori területi parancsnokságok, I. hadtest leventeparancsnoksága, 1944, 5. doboz.

254.

Német Követség

Budapest

J. Nr. A 262

A M. kir. Külügyminisztériumnak

Budapest

Szóbeli jegyzék

A Német Követség tisztelettel kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumtól a magyarországi némettség leventeköteles ifjúság leventeszolgálati kötelesség és az ezzel járó szolgáltatástól alól ez év október 31-ig való szabadságolását.

Ezen kérés indoklásaként a Német Követség az alábbiakat vezeti elő:

A magyarországi német népcsoport két már lebonyolított önkéntes akció során a Waffen-SS és a katonai szolgálat révén a Magyar Királyi Honvéd számára már fegyverbe állította a katonai szolgálatra alkalmas embereinek nagy részét. A német hadseregben, illetve a Fegyveres-SS-ben letöltendő fegyveres szolgálati kötelezettségre irányuló, lebonyolítás alatt álló III. akció a magyarországi németiséget olyan magas százalékban vont be a fegyveres szolgálati kötelezettségbe, hogy a népességben csak az egészen fiatal férfikorosztály maradt meg. Tekintettel arra, hogy a magyarországi német népcsoportot háborús szempontból különösen fontos feladatokkal bízták meg, amelyeket csak akkor tud ellátni, ha minden rendelkezésre álló erejét erre felszabadítják, szükséges a férfi ifjúság erre a feladatra való teljes bevetése.

A leventeszolgálati és vele összefüggő kiképzési kötelezettség alól szabadságolt magyarországi német népcsoporthoz tartozó fiatalokat a magyar királyi kormányzat által elismert ifjúsági szervezet, a „Német Ifjúság” irányítja, mely a gazdasági háborús bevetésüket vezeti.

Abban az esetben, ha az állami hatóságoknak olyan szükséglete adódna, hogy a „Német Ifjúságra” lenne szükségük a honvédelem különleges feladatainak, mint például légvédelem, határőrzés stb. ellátására, ezen feladatok végrehajtásával, ha azokra a teljes magyarországi ifjúság megbízást kap, és amennyiben ez a magyarországi német ifjúságot is érinti, a „Német Ifjúság” bízzák meg.

A Nagynémet Birodalom követe és megbízottja⁹⁷⁵ bátorodik a továbbiakban a Magyar Királyi Kormányzatnak indítványozni, hogy a magyarországi német ifjúság szabadságolását a leventeszolgálati kötelesség alól egy a leventevezetés által kiadott parancs formájában adja a tudtára a helyi leventeparancsnokoknak, hogy ezáltal a Királyi Magyar Kormány által elrendelt szabadságolás a lehető leggyorsabban megvalósíthatóvá váljék.

⁹⁷⁵ Edmund Veessenmayer (1904–1977) – közgazdász, Magyarország 1944. március 19-i megszállását követően a Német Birodalom követe és teljhatalmú megbízottja.

Az előadott kívánság jóindulatú, gyors és kedvező elintézéséért a Nagynémet Birodalom követe és megbízottja rendkívül hálásnak és lekötelezettnek érezné magát.

Budapest, 1944. május 29.

Forrás: MNL MOL, K 63 (Külgyminisztérium), 471. cs., K 63-1944-71.

255.

M. kir. honvédelmi miniszter.
(Budapest, 5, Postafiók: 110)

142.936
eln. 40. e.-1944.
Német ifjúság leventefoglalkoztatása tbn.

Nagyméltóságú

Sztójay Döme Úrnak
m. kir. titkos tanácsos, a külgyminisztérium vezetésével
megbízott m. kir. miniszterelnök

Budapest, 1944. évi június hó 17-én.
B u d a p e s t

F. évi 11.672/Pol.- 1944. sz. ügyszerűsítésén:

A német követség J. Nr. A. 262. sz. szóbeli jegyzékére vonatkozólag, melyben a magyarországi német ifjúságnak f. évi okt. hó végéig a leventefoglalkozások alóli mentesítését kéri, van szerencsém Nagyméltóságodat az alábbiakban tisztelettel tájékoztatni.

A kérelem tulajdonképpen feleslegesnek tekinthető, mert a leventefoglalkozások minden évben VI. 20.-IX. 1.-ig amúgy is szünetelnek, azonkívül a mezőgazdasági és ipari főmunkaidőben, a mezőgazdaságban vagy iparban foglalkoztatott leventék leventeképzésének szüneteltetésére, a társmiszterekkel egyetértésben, a helyi szükségleteknek megfelelően, minden évben külön intézkedem. Természetes, hogy ebben a kedvezményben – mint leventetársaik –, a magyarországi német ifjúság is minden esetben automatikusan részesül.

Jelen 1944. esztendőre vonatkoztatva, a háborús mezőgazdaságban mutatkozó súlyos munkaerő-kiesések pótlására a levente szünetet, a mezőgazdaságokban foglalkoztatott leventefjúság részére – amennyiben a mezőgazdasági munka elvégzése azt szükségessé teszi – 1944. szeptember hó végéig meghosszabbítottam, sőt indokolt szükség esetére azt is megengedtem, hogy október hó folyamán a mentesítés legfeljebb két foglalkozási alkalomra is kiterjeszthető legyen. A mentesítésre a területileg illetékes leventeparancsnokságok a helyi viszonyoknak megfelelően a gazdasági felügyelőkkel egyetértésben *esetenként* intézkednek.

Az erre vonatkozó rendeletemet Nagyméltóságodnak annak idején meg fogom küldeni.

Ennél messzemenőbb engedményt már csak a kiképzés rovására lehetne tenni, ami viszont éppen a mai háborús állapottal van ellentétben, sőt az így elmulasztott kiképzést is minden leventének pótolnia kell.

Tehát az egyenlő elbánás elve, továbbá kiképzési és elvi szempontok sem engedik meg, hogy a német ifjúságnak több kedvezményt nyújtsunk mint a magyar ifjúságnak, mert utóbbi igénybevétele épp oly mérvűnek tekinthető mint a németé. Mivel pedig bizonyosnak vehető, hogy felhívásom folytán a magyar ifjúság az eddigénél is nagyobb mértékben fog honvédségi szolgálatra önkéntesen jelentkezni, így e tekintetben is egyenlőnek lehet venni a magyar ifjúság igénybevétele a német ifjúság SS-sorozásával.

Ezért a kifejtettek alapján kérem Nagyméltóságodat, a német követséget szíveskedjék oly értelemben értesíteni, hogy a magyar ifjúságnak adandó kedvezményben a német ifjúság – mint az eddig is történt – ezután is részesülni fog, azonban azon túlmenő kedvezményeket – törvényes alap hiányában, valamint azért, mert ily eljárás a hátrányba szorított magyar ifjúságnál jogosan nagy felháborodást keltene – nincs módomban biztosítani.

Fogadja Nagy méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

A miniszter helyett:
[aláírás]

Forrás: MNL MOL, K 63 (Külgyminisztérium), 471. cs., K 63-1944-71. A követségnek elküldött német nyelvű, ezzel a dokumentummal azonos tartalmú szóbeli jegyzéket l. MNL MOL, K 63 (Külgyminisztérium), 471. cs., K 63-1944-71.

256.

Valentin Bereth (Úriszentiván/Despotovo, tanár) visszaemlékezése

Egyetlen elnyomó intézkedésként fiataljainknak az állami-katonai leventeszervezet gyakorlatain való részvétet éreztük. Mivel az ifjúságunk egyáltalán nem akart ebben részt venni, a gyakorlatoktól való távolmaradás miatt pénzbírságot szabtak ki. Ez megváltozott, amikor Spreitzer területvezető megállapodást kötött a zombori leventeszervezettel, mely szerint csak a vezényleti nyelvnek kell magyarnak lennie, minden más folyhatott német nyelven, s 1942 augusztusában a bácskai tanári kart Baján kiképezték leventeoktatóknak, akiket azután a helyi leventeszervezetek átvettek. Mi, tanárok már a Bácska magyar megszállása első évében meggyőződhattünk róla, hogy a magyarok nem akarják feladni régi asszimilációs céljaikat, Apponyi kultuszminiszter terveinek megfelelően. A közeli jövőben Magyarország minden népének egy nyelvet kell beszélnie, még pedig a magyart. Ez a szellem ragadott el minden magyart 1941-ben is.

Forrás: BArch Larch, Ostdoc 17/11, 12.

DJ és a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete (KALOT)

257.

A „katolikus agrárfjúsági mozgalom (KALOT)⁹⁷⁶ és mi

A klerikális körök serényen törekedtek, hogy az ifjúságot saját táborukba vonják. Most jutott a kezünkbe egy német nyelven írt toborzó brosúra: „Fel, testvérek” alatta a kettőske-reszt-jelvény Szent Istvánnal, ezalatt „Fel, gyere harcra”. Ezt a brosúrát Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Titkársága adta ki Budapesten.

Megállapítottuk, hogy a KALOT – így hangzik a rövidített magyar név – a budapesti Birodalmi Német Iskola papjához nagyon közel áll.

Azt a tényt, hogy német nyelven fordultak a magyarországi német ifjúsághoz, az Agrárfjúsági Legényegyesület azzal indokolta, hogy az ő soraikban „nincs különbség ember és ember között, ahogy nincs különbség az anyanyelvek között sem.”

A jelenlétét azzal indokolja, hogy
a magyarországi 1000-éves testvérharc helyett
a szeretetet és a jóságot akarja győzelemre vezetni
Szent István Birodalmában,
erre az egyesülve parasztság van kiszemelve, hogy „az ország jövőjét
erős vállakon, biztos léptekkel egy új, boldogabb évezredbe” vigye.

Céljuk a következő:
Híven Krisztushoz
Híven a földhöz
Híven a hazához

[...]

Az Agrárfjúsági Legényegyesület tagjai 16–24 éves korú fiatalok lehetnek (a VDU⁹⁷⁷ ifjúsági csoporttagoknak 18 évesnek kell lenniük)

Az Agrárfjúsági Legényegyesület „Jungfront”⁹⁷⁸ címen két fillérért ad ki újságot!

⁹⁷⁶ KALOT – Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete.

⁹⁷⁷ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn).

⁹⁷⁸ A KALOT 1939 áprilisa és 1941 márciusa között megjelenő német nyelvű havilapja Bodor György szerkesztésében.

A magyarországi német ifjúságnak nincs kifogása ellene, ha az egyház az ifjúság választásos gondozását felkarolja. Ellenkezőleg. Ugyanakkor a leghatározottabban elutasítják, hogy a klerikális körök az ifjúsági munkával foglalkozzanak, és főként azokon a területeken, melyek kizárólagosan a népcsoport ügyeit képezik

Amíg a KALOT a *saját* tulajdonképpeni és egyedüli feladatára szorítkozik, mi nem háborgatjuk. Ha olyan a területekre merészkedik, amely a *mi* legősibb feladatunkat foglalja magába, akkor azt mindenkor kihívásnak érezzük.

A magyarországi német ifjúság egészséges részét éppoly kevésbé tudják megteveszteni, mint ahogy más körök sem voltak képesek.

Forrás: BArch, Reichsorganisationsleiter der NSDAP, NS 22/108.

258.

37/el. 1939

Pécsvárad j. főszolgabírájától

Vonatkozó rendelet száma: 557/ főisp. eln. 1938

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

*Főispán Úr!**Pécs*

[...]

Szederkény községben a KALOT-ifjúság táncmulatságot tartott, amelyről a Volksbund ifjúság is értesítve, sőt arra meg is lett híva, hogy baráti szellemben táncoljon együtt az ifjúság, de a Baschékhoz tartozó ifjúság attól távol tartotta magát. Kérem jelentésem szíves tudomásulvételét.

Pécsvárad, 1940. január hó 5.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1940.

259.

M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület

4. nyomozó alosztály

Másolat

Bizalmas

B. 9. szám

1941

V.D.U.⁹⁷⁹-tagok tevékenysége Véménd,
Paloabozsok és Somberek községekben

1941. VI. 6-án kelt 3171. sz. rendeletre:

Nv.-1941

M. Kir. IV. Honvéddadtest-parancsnokság nemzetvédelmi előadójának

Pécs

Pécs, 1941. évi június hó 19-én

B. egyéntől nyert értesülés szerint Somberek községben a V.D.U.-ifjúság minden indok nélkül záptojásokkal és kövekkel megdobálta a magyarérzelmű, de német anyanyelvű KALOT-ifjúságot.

Ebben az ügyben adatgyűjtésre kivezényelt polgári ruhás nyomozó az alábbiakat jelentette:

1941. június 2-án Véménd község egyik korcsmájában a V.D.U.-ifjúság, a másik korcsmában a KALOT-ifjúság tartott táncmulatságot. Ugyanekkor Sombereken is volt táncmulatság; de csak az ottani V.D.U.-tagok részére. A somberek KALOT-ifjúság nem ment el a V.D.U.-ifjúság közé, külön táncmulatságot pedig nem rendeztek, mert csak egy zenekar van Sombereken és annak tagjai mind V.D.U.-tagok és a V.D.U.-ifjúságnak zenéltek. Ezért a magyarérzelmű somberek KALOT-ifjúság, hogy ő is mulathasson, a véméendi KALOT-ifjúság meghívására elment Véméndre a KALOT-bálra. Velük ment még Cselegörcsöny községből 2 leány és 2 legény, kik a somberek KALOT, illetve KALÁSZ szervezetébe tartozik. Összesen mintegy 19 német ajkú, de magyarérzelmű leány és két tanítónő, Bátor Anna és Sellye Janka, valamint kb. 20–22 legény ment el Véméndre. A leányok 4 kocsin, a legények kerékpáron utaztak. Már az elutazásuk előtt megtudták az ottani V.D.U.-ifjúság körében elejtett szavakból, hogy a somberek V.D.U.-ifjúság valami gazságra készül ellenük azért, mert nem lépnek be a Volksbundba, hanem inkább azt megteszik, hogy a kb. 10 km távolságra lévő Véménd községbe mennek KALOT-, illetve magyar bálra. A KALOT-ifjúság éppen ezért a tudomására jutott, burkolt fenyegetés miatt még aznap este 20–21 óra közötti időben Véméndről visszaindult Somberekre, hogy a sötétség beállta után már ott-hon legyen. A leányok és a 2 tanítónő megint a 4 kocsin, a legények pedig 5–6 kivételével,

⁹⁷⁹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn).

akik még Véménden maradtak, kerékpáron jókedvűen útnak indultak. Útközben azonban a tanítónők még figyelmeztették az ifjúságot, hogy mindenki fegyelmezetten viselkedjék, nehogy az úton a V.D.U.-ifjúság beléjük kössön. Amikor Palotabozsok községben már áthaladtak, annak déli kijáratánál egy palotabozsoki 25–30 éves férfi felszedett az út szélén apró köveket és kezdte a kocsin ülőket dobálni. Ugyanakkor egy másik férfi, ki az útarokban hasalt, kimászott onnan és megragadta az egyik kocsin ülő leánynak a szoknyáját, és kezdte húzni. A lovakat hajtó legény azonban a lovak közé ütött, így a támadó elengedte a leány szoknyáját és lemaradt. Amikor a kerékpárokon a kocsi után jövő KALOT-legények ezt látták, leszálltak a kerékpárokról, hogy a támadó két férfit rendreutasítsák, ezek azonban elmenekültek.

Amikor a kocsi és kerékpárások útjukat folytatva Somberek községbe érkeztek és a Heim-féle korcsma előtt elhaladtak, a korcsma előtt álló tömegből egyesek záptojásokkal, kövekkel és göröngyökkel kezdtek a kocsin ülők felé dobálni. Közben ilyen kijelentések hangoztak el: „Csetnikek, angolok, pfuj magyarok”! Amikor ez történt, már erős szürkület volt, így a KALOT-ifjúság közül senki sem ismerte fel azokat, akik az említett kijelentéseket tették és akik dobáltak. Az egyik kocsin ülő Kern Mária 17 éves cselegörcsönyi leányt egy kődarabbal úgy homlokra dobta a támadók, hogy erősen vérezni kezdett. A kocsi azonban nem állt meg, hanem gyorsan elhaladt a korcsma mellett. Verekedésre nem került sor. A két tanítónő azonnal Dr. Czingelli Imre községi orvoshoz kísérte a megsérült Kern Máriát, ki annak sebeit fertőtlenítette és bekötötte. Az orvos megállapítása szerint az okozott testi sértés 8 napon belül gyógyul meg. Azonban, ha a kő 2 cm-rel mélyebben találta volna Kern Máriát, akkor annak egyik szeme elveszett volna.

Ebből az esetből kifolyólag senki sem tett feljelentést az illetékes dunaszekcsői őrsön.

1941. június 6-án Schmidt József somberek KALOT-legény kerékpáron utazott haza Véméndre és megfogadta ott az egyik zenekart, hogy június 8-án Sombereken az ottani KALOT- és KALÁSZ-ifjúságnak tánczenét szolgáltatson. Amikor hazafelé menet Palotabozsokon a községben áthaladt (KALOT- és M.É.P.⁹⁸⁰-jelvénnel a mellén), egy palotabozsoki legény a seprővel Schmidtet hátba ütötte és kövekkel utánadobott. Egy apró kő eltalálta Schmidt fülét, ezért megállt és támadója felé ment, azonban ekkor már többen jöttek el-lene, ezért felült kerékpárjára és elhajtott. Két palotabozsoki legény ugyancsak kerékpáron üldözőbe vette Schmidt Józsefet, mire az ismét leszállt a kerékpárjáról, levette róla a pumpát és azzal az időközben odaérkezett egyik támadóját hátba ütötte. Támadói erre visszafordultak, ő pedig hazament.

1941. június 8-án Tordai Márton igazgatótanító és Albrecht György tanító vezetésével a véméendi KALOT- és KALÁSZ-ifjúság elment Somberekre az ottani KALOT-bálra. Ezek is úgy utaztak, hogy 4 kocsin a leányok, és a két tanító foglalt helyet, a legények pedig kerékpáron haladtak. Ők is tartottak attól, hogy a mindenre képes, elbizakodott V.D.U.-ifjúság nekik is kellemetlenkedni fog, ezért 20 órakor elindultak Somberekről hazafelé. Amikor Somberek északi kijáratához érkeztek, az ott a közelben lévő majorból kijött az út mellé Griesmayer Borbála 13 éves és Müllerle Mára 14 éves leány és készültek a kocsin ülők felé záptojásokat dobni. Erre néhány KALOT-legény leszállt a kerékpárról és elkergette

⁹⁸⁰ Magyar Élet Pártja.

a 2 leányt. Az egyik fiú a kezében volt ernyővel egyszer ráütött az egyik leány fenekére. Ekkor több férfi, dorongokkal és vasvillával a kezükben rohanva jött ki a majorból, hogy megverjék a véméndieket. Ezek azonban nem várták meg őket, hanem kerékpárra ültek és sietve a kocsik után eltávoztak. Amikor Palotabozsok községbe érkezett a véméndiek csoportja, két 10–12 éves fiúcska 1-1 záptojást dobott a kocsik felé. Erre Gungl József 18 éves legény leugrott a kocsiról és elkergette a fiúkat. Alig, hogy valamivel továbbhaladtak a kocsik, az utcán áldogáló népcsoportokból (minden kapu előtt álltak emberek) és az udvarokból záptojások, kődarabok és göröngyök repültek a kocsik felé. A leányok közül sokan kifeszített ernyővel védekeztek, hogy találat ne érje őket. A község északi kijáratánál mintegy 30–40 főre összeverődött gyerektömeg (10–15 évesek) még egy nagy tojás- és göröngyzáport zúdítottak a kocsin ülőkre. A dobálás során Tordai Márton igazgatótanítót és még néhány kocsin ülőt találat ért, azonban testi sérülést nem szenvedtek. Úgy a tanítók, mint a velük utazó KALOT- és KALÁSZ-tagok fegyelmetlenül áthaladtak a gúnyolódó és dobálózó csoportokkal megtelt utcán és nem mentek át támadásba.

Tordai igazgatótanító és 4 társa panaszfeljelentése alapján a véméndi őrök egyik járőre a Palotabozsok községben f. hó 8-án előfordult esetben a nyomozást lefolytatta. Ezzel kapcsolatban Pétermann József és 9 társát testi épség elleni kihágásért a pécsváradi járási főszolgabíróhoz, Lauer Ádám és 6 társát pedig becsületsértés miatt a pécsváradi kir. járásbíróhoz jelentette. A járőrnek nem sikerült megállapítani, hogy ki vagy kik voltak a tárgyalt cselekmények felbujtói, mert a V.D.U.-tagok közül egy sem árulja el, hogy kik azok és azt sem, hogy mi volt a tettük indítóoka. A járőr által megállapított gyanúsítottak leginkább fiatakorúak vagy iskolás gyermekek, kik minden valószínűség szerint a felnőttek felbujtására dobálták meg a véméndi KALOT-tagokat. Utóbbiak nem ismertek fel senkit a támadók között. Hogy kik dobáltak, azt nem láthatták, mert a sűrű dobálások miatt a testi épségükre kellett vigyázniuk.

Amikor június 2-án a Véménden visszamaradt néhány somberek KALOT-legény és 4–5 családós férfi éjjel után kerékpáron hazamentek, Palotabozsokon egy legénycsoport ezeket is megdobálta karókkal és kövekkel. Klio Ferenc somberek lakos karját egy erős akácfakaróval megdobták. Klio ezt a karót hazavitte a lakására. [...]

A hivatalból távol levő nyomozó
alosztályparancsnok helyett:

[olvashatatlan aláírás] s. k.

A másolat hiteles:

Pécs, 1941. évi július hó 9-én

[aláírás]

szgh. vezető h.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 411/1941.

260.

Akt. Zch.: IV/10 d

1944. január havi jelentés
a német népcsoport helyzetéről

(Magyarország)

[...]

a „Közép” terület jelentéséből kiderül, hogy a katolikus ifjúsági szervezet sikeresen lép fel. Ugyancsak erre vezethető vissza, hogy Almáskamaráson 18 és Véretesacsán 90-nél is több fiatal lépett ki az ifjúsági szervezetről, és fogta őket össze a katolikus egyház. [...]

Forrás: PAAA, Inland II Geheim – Ungarn: Etat, Deutsche Schule, Lagebericht, Situationsbericht, Evakuierung 1941-1944, R 100 961, 393192-393200., itt 393194.

Egyéb

261.

Az Antinazi Klub röpiratai 1943-ból

Kis patkány!

Züllött viselkedésed miatt már régóta magadra vontad a DJ vezető személyeinek figyelmét. Cselekedj régóta áhított óhajod szerint! *Lépj ki a DJ-ből, de azonnal.* Minden náci svábot és birodalmi patkányt ki fogunk irtani. Gondold végig, kis patkány! Le Hitlerrel!

Antináci Klub

Kis patkány!

Figyelünk téged. A DJ-nak el kell pusztulnia, és nem ismerünk kegyelmet. Hamarosan megismerheted öklünk erejét, és csak akkor fogunk kíméletesen cselekedni, ha gyorsan függőben hagyod a DJ-ot. (Magyarul megmondva: Kilépsz a DJ-ből. Gondold végig, kis patkány! Le Hitlerrel!

Antináci Klub

Mit kíván a magyar nemzet?

1. A tengellyel⁹⁸¹ való teljes szakítást.
2. Különbékét.
3. Demokratikus alkotmányt.
4. A Volksbund eltörlését.
5. A svábok kitelepítését.
6. Szabadságot.
7. Egyenesedj fel, magyar!

Antináci Klub

⁹⁸¹ Berlin-Róma-Tokió-tengely, vagyis Németország, Olaszország és Japán szövetsége.

Kis patkány!

A sváb DJ pusztulni fog. Öklünk le fog csapni rád. Egyetlen lehetőséget adunk neked, nyomorult patkány! Gondold végig, kis patkány! Le Hitlerrel!

Antináci Klub

Kis patkány!

Öklünk ereje téged is megtalál. A DJ felosztásra kerül. Magyarországon nem fognak sváb fiúk rövid fekete gatyában ugrálni. Most azt gondoljuk, hogy jót tenne neked egy kis levegőváltás, például Németországban. Ott ugyanis a kutya sem foglalkozik azzal, hogy a fent említett nadrágban mutatkozol az utcán. Neked is van még egy lehetőség, kis, büdös patkány! Lépj ki a Német Ifjúságból, ameddig még lehet. Ha nem fogadod meg a tanácsunkat, akkor a szeretett törzsvezetőddel együtt fogsz egy faágon himbálózni! Erre az ügyre visszatérünk még! Gondold végig, kis patkány! Le Hitlerrel!

Antináci Klub

Svábok!

Felhívtuk a figyelmeteket, hogy az Antinazi Klub „Magyar Demokratikus Népfrentként” harcban áll, és kérlelhetetlenül le fog csapni a svábokra! A mellékelt 6 pont⁹⁸² jelenti a programunkat. A náciknak nincs kegyelem Le Hitlerrel!

Antináci Klub/Magyar Demokratikus Népfrent

*Mögöttünk nem zsidók állnak!!!**Igen, a hazánkért harcolunk!!!*

Nem vagyunk hajlandók vérünket a fronton büdös fasiszta náci svábokért (III. Birodalom és csatlósai) folytatni. Távol áll tőlünk, hogy tőlünk idegen érdekekért drága, szeretett hazánk legjobb és legnemesebb fiait vágóhídra küldjük értetek. Értetek, akik magyarul megmondva nemzetünket minden mocskba belerántjátok. Ami a megfigyelést illeti, nem kell figyelmeztetni bennünket arra, az antináci emberek figyelmi fognak.

Elég a szavakból, a tettek fognak beszélni.

Éljen az új szabadságharc.

⁹⁸² Valószínűleg a fenti 7 pont első hat pontjára gondol.

Éljen a magyar partizánháború!!!
 Éljenek a magyar partizánok!!!
 Le Hitlerrel!

Antináci Klub

Forrás: Antinazi Klub Budapest. Flugzettel und Drohbrieft. Berlin, 26. Juli 1943 – PAAA
 Inland II C: Deutschtum in Ungarn 1943, R 100 397.

X.

DJ és militarizmus

Német Legénység

262.

M. kir. Pécsi IV. csendőrkerület
 B. 9/3. szám
 1941

4. nyomozó alosztály
 BIZALMAS

V.D.U.⁹⁸³-tervekről híresztelések Ivándárdán

Méltóságos

Főispán Úrnak!

Pécs

Pécs, 1941. április 5.

A magyarbólyi őrs jelentése szerint, Teppert József villányi lakos, Volksbund körzetvezető, 1941. március 15-én Ivándárda községben engedély nélkül gyűlést szándékozott tartani. E gyűlésen tájékoztatni akarta a V.D.U.-tagokat, hogy a helyi ifjúsági csoportok tagjai egyenruhával és puskával lesznek ellátva, hogy átvehessék a rendfenntartását, és így fogják kikényszeríteni, hogy a német csapatok megszállják a Dunántúlt. [...]

[aláírás]

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 200/1941.

⁹⁸³ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn).

263.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja

Szám: 121. biz/1943

Szigorúan bizalmas

Tárgy: „Schutzmannschaft” alakítása a V.D.U. keretében

Valamennyi járás főszolgabírájának és megyei város polgármesterének,

Több helyről jelentés érkezett a belügyminiszter úrhoz, hogy a V.D.U. (Volksbund der Deutschen in Ungarn) az ország különböző vidékein, de különösen a Bácska területén úgynevezett Schutzmannschaftot⁹⁸⁴ szervez és ennek a szervezetnek felfegyverzését is tervezi. A belügyminisztériumban szervezett államvédelmi központ vezetője ezért magához rendelte dr. Basch Ferencet a hazai német népcsoport vezetőjét és tőle a szervezkedést, de főként annak felfegyverzését illetően felvilágosítást kért. Dr. Basch Ferenc szerint a tényleg létező Schutzmannschaft kizárólagos célja a V.D.U.-n belüli rendfenntartás, ünnepélyek rendezésének és zavartalan lefolyásának biztosítása. A Schutzmannschaft fegyverrel nem rendelkezik és ezzel való felszerelése nincs is tervezve. A Schutzmannschaft tehát a Honvédelmi Miniszter úr rendeletén alapuló Ejel (Ejtőernyős elhárítás) szervezkedésétől teljesen független célzattal alakult, kizárólag a V.D.U. belszolgálatát ellátni hivatott fegyver nélküli szervezet és úgy a szervezési cél, mint a szolgálat kivitele szempontjából nem hozható összefüggésbe a H.M. Úr elrendelte Ejel-szolgálatával, ahova a német népcsoport-hoz tartozók legfeljebb egyénileg, de nem testületileg illeszkednek bele.

Fentieket az esetleges kételyek eloszlatása céljából közlöm. Egyúttal felhívom Főszolgabíró, illetve Polgármester Úr figyelmét arra, hogy a hatósága területén az állambiztonsági érdek szempontjából polgári vonatkozású fegyverkezés nem tűrhető meg. Amennyiben ennek ellenkezőjét észlelné, azt hozzám sürgősen jelentse.

Budapest, 1943. június 21.

[aláírás]

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 121/1943.

⁹⁸⁴ Védosztag – a Német Legénységről (Deutsche Mannschaft) van szó.

SS-toborzások és katonai jelenlét

264.

Másolat a 15.034/1941 VII. res. B.M. sz. iktatmányról

Baranya vármegye főispánjától – 544. szám. főisp. biz 1941 – Bizalmas. Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak július és augusztus hóban. Nagyméltóságú m. kir. Belügyminiszter Úr! [...]

A helyi csoportok helyiségeit a legtöbb helyen állandóan látogatják, ott beszélnek meg mindent és különösen igen élénk mindenhol az ifjúság naponkénti foglalkoztatása. A Volksbund vezetősége a tavasz folyamán megtartott és már külön is jelentett orvosi vizsgálatok során ifjúsági vezetőkké leendő kiképzésre alkalmasnak talált ifjakat Budapestre rendelt és innét ponyvával letakart teherautókon Németországba szállíttatta ki. Amiként ezt már külön is jelentettem a kiszállított ifjak közül azokat, akik tiltakoztak németországi foglalkoztatásuk ellen, hazaengedték, az ifjak egy része azonban kint maradt és állítólag Németországban katonai kiképzésben részesül. Kevés kivétellel a szülők sérelmezik gyermekeiknek hozzájárulásuk nélkül történt kicsempészését és emiatt voltak is összeütközések a szülők és a Volksbund vezetősége között, melyek során dr. Basch állítólag letagadta, hogy az ifjakat a Volksbund szállította volna ki Németországba és azt állította, hogy a gyermekek Budapestről úgy szöktek meg – viszont a szülők között vannak olyanok is, akik gyermekeiket Budapestre felkísérték és személyesen látták, hogy az ifjaknak autóra szállítását dr. Basch személyesen rendezte. Kétségtelen, hogy ez az akció nem szolgál a Volksbund népszerűsítésére, viszont az ellenséges hangulat szélesebb körökre való kiterjedését attól remélni nem lehet. ...

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 96. cs., K 28-194-1941-20184.

265.

2 biz./1941. sz.

A monori járás főszolgabírájától

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalom

Visz: 2 biz./1939

Bizalmas

Méltóságos Főispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy az elmúlt hónap folyamán a német nemzetiségi anyanyelvű községekben a lakosság hangulatának izgatottsága csak még jobban fokozódott.

Ennek oka a járáson hatalmas arányban keresztül vonuló német hadsereg megjelenésének tényében leli magyarázatát.

Olyan jelenségeket észlelek, amelynek azelőtt sohasem fordultak elő. Így pl. ezekben a községekben nyíltan az utcákon német dalokat énekelnek, ami a megelőző időben merőben ismeretlen volt.

Megtörtént több alkalommal, hogy az ezen községekben átvonuló német csapatok tisztjei egyenesen név szerint kerestek olyan egyéneket, akik mint a helybeli pángermán agitáció legfőbb vezetői ismeretesek. [...]

Ezek a jelenségek igen aggasztóak. [...] Megjegyzem azonban, hogy semmi kilátás nincs arra, hogy e tekintetben a helyzet javulni fog.

Monor, 1941. május 1.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

266.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától

Szám: ad 2 eln/1941.

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés a Buda-környéki járás községeiről 1941. április hónapról

Szigorúan bizalmas

Saját kezű felbontásra

Méltóságos Főispán Úr!

[...] A német ajkú községekben naponként német csapatokat szállásolnak el és ezekkel a német birodalmi csapatokkal szemben határtalan szeretettel és ragaszkodással vannak eltelve a német ajkú községek lakosai. [...]

Budapest, 1941. évi május hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401 a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

267.

7/el. 1941. szám

A pécsi járás főszolgabírája

Tárgy: A pángermán mozgalom ellenőrzése

Rendelet száma: 503/főisp. eln. 1939

Bizalmas

Méltóságos Főispán Úr!

A pángermán mozgalommal kapcsolatban tisztelettel jelentem, hogy tudomásom szerint folyó évi április hó 27-én Mágocs községben egy német orvos közbejöttével német ifjakat toborzó bizottság jelent meg, amely bizottság előtt Abaliget községből hatan jelentek meg, akik közül ketten váltak be. Állítólag ezen bevált ifjakat hat hónapra kiviszik Németországba és egy ottani kurzus végeztével ezen ifjak fogják a német nemzetiségű vidékeken a leventeoktatói tisztséget betölteni. Ugyanígy Szederkény községben is megjelent a sorozó bizottság, amely előtt belvárdgyulai és kozármislenyi körjegyzőségbeli lakosok jelentek meg.

A pángermán mozgalommal kapcsolatban az elmúlt óra nézve egyébként jelentősen nem volt.

Pécs, 1941. évi május hó 12.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 289/1941.

268.

A hegyháti járás főszolgabírája, Sásd
1. eln. 1941

Bizalmas!

Tárgy: német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése
A rendelet száma: 320/főisp. biz. 1941

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Tiszteltetettel jelentem, hogy a Volksbund kiküldöttjei a járás területén csak Mágocs községben fordultak meg a beidézett ifjak megvizsgálása céljából. Ez f. é. április hó 27-én, vasárnap délután történt. Az ifjak vizsgálatát aznap délután tartották meg. Összesen 20 ifjút vizsgáltak meg. Állítólag sportkiképzés céljából akarják a bevált fiatalokat Németországba vinni, valamilyen tanfolyamra. A tanfolyam elvégzése után itt alkalmaznák őket, mint „Sportführer”-eket.⁹⁸⁵ A két kiküldött személy kilétét nem sikerült megállapítani. Állítólag az egyik a központnak egy kiküldöttje volt, a másik pedig egy németországi magánorvos, aki az egészségügyi vizsgálatot is végezte. Végül tisztelettel jelentem, hogy a mágocsi ifjak közül 14-et találtak alkalmasnak a kiképzés céljára, utána a többi vidéki jelentkező azonban megmondolta magát és eltávoztak anélkül, hogy megvizsgáltatták volna magukat. Egyebet ez ügyben megállapítani nem sikerült.

Sásd, 1941. évi június hó 9-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 320/1941.

⁹⁸⁵ Sportvezető.

269.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye ráckevei járásának főszolgabírája
Szám: 1/1941 eln.

Tárgy: Német nemzetiségű mozgalom ellenőrzése
Válaszirat szám: 2/1939
Határidő:

Bizalmas

Méltóságos

Főispán Úr!

Budapest

[...] A mozgalommal kapcsolatban ebben a hónapban tudomásomra jutott, hogy a Volksbund több fiatalembert Németországba akar kivinni, állítólag valami agitátorképző iskolába. Szigetcsép községben ötven jelentkező volt, azonban három nem lett alkalmas. [...] Állítólag Budapestről, a német házból irányítják őket hajón Bécsbe.

Ráckeve, 1941. július hó 1.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 8/1941.

270.

Hegyháti járás főszolgabírája
158/eln. 1941

Tárgy: Pickerhaupt Konrád és társai panasza a Volksbund által Németországba, sportoktatási tanfolyamra kivitt fiaik haza nem engedése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

F. é. augusztus hó 30-án kelt 137/eln. 1941. sz. jelentésemre hivatkozással, tisztelettel jelentem, hogy Pickelhaupt Konrád, tékesi Marquart János, kiskeresztúri és Rippert Henrik, kaposszekcsői lakosok Brünnből⁹⁸⁶ lakóhelyükre érkeztek.

⁹⁸⁶ Brno (ma Csehország).

Pickelhaupt Konrád ifj., tékesi lakos eladása szerint f. évi július hó 9-én 63 Volksbund-ifjú jött össze Budapesten a Deutsches Hausban,⁹⁸⁷ ahonnan még aznap este 10 órakor zárt teherautóval elvitték őket Bécsbe és ott Wiener Ergänzungsstelle⁹⁸⁸ nevű helyen 4 napig tartózkodtak. Itt némi sportkiképzésben részesültek. Július 14-én az esti vonattal Brünnebe utaztak, de csak 61-en, mert egy ifjút betegsége miatt hazaküldtek, egy pedig megszökött. Brünnebe július 15-én érkeztek, ahol 14 napig a saját ruhájukban jártak sportolni, utána pedig katonai ruhát kaptak és katonai kiképzésben részesültek. Több ízben felszólították őket, hogy írják alá a kötelezvényt, mint önkéntes katonák, de azt nem tették meg. A kiképzés szigorú, élelmezés és lakás jó volt. Úgy tudja, hogy két hónapi alapkiképzésben, utána pedig kívánságukhoz mérten szakkiképzésben részesültek volna. F. évi szeptember 23-án du. fél 3 órakor minden előzetes figyelmeztetés és értesítés nélkül leszerelték őket. Otthon a gazdaságban szükség van az ifjakra, ezért szerelik le őket, mondták. Személyenként 38.80 márkát kaptak és ezzel vonatra ültek. Valamennyien szeptember 26-án este érkeztek lakhelyükre. [...]

Sásd, 1941. évi október hó 20-án

[aláírás]
főszolgabíró

4. drb. Melléklettel

Forrás: MNL BML, IV 1401a, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 647/1941.

271.

M. Kir. pécsi IV. csendőrkerület
B.9./79. Szám
1941

4. nyomozó alosztály

Német nemzetiségű ifjak toborzása a német hadseregbe

Méltóságos

Főispán Úrnak

Pécs

Pécs, 1941. december 27.

[...]

1941. október elején – meg nem állapítható napon – dr. Mischung Konrád mohácsi ügyvéd, a V.DU.⁹⁸⁹-körzetvezetője látogatást tett a baranyakisfaludi és baranyabáni helyi csoportokban, látogatása során többek között felszólította az ifjúságot, hogy azok, akik

⁹⁸⁷ Német Ház – a Volksbund országos központja.

⁹⁸⁸ Bécsi Hadkiegészítő Parancsnokság.

⁹⁸⁹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

alkalmasnak érzik magukat, jelentkezzenek a német hadseregben teljesítendő szolgálatra. Ezzel kapcsolatban felhívta az ifjúsági vezetőket, hogy befolyásukat érvényesítsék, hogy minél többen jelentkezzenek. Dr. Mischung felhívása nem maradt hatás nélkül, mert Baranyakisfaludról kb. 16, Baranyabán községből pedig kb. 35 fő – 18–21 év közötti ifjú – jelentkezett. A jelentkezés érdekében igen erős hírverést fejtettek ki a magyar nemzetellenes tevékenységről közismert Konrád János baranyakisfaludi r. k. adminisztrátor és Minich Mihály baranyabáni kereskedő.

Megállapításom szerint a fent említett helyi csoportok vezetősége a jelentkezett ifjak kiszöktetését úgy tervezte megoldani, hogy azok a közelfekvő Eszékre útleveél nélkül át-
szökönek.

[...]

[aláírás]

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 811/1941.

272.

MÁSOLAT!

Nyugat-magyarországi helyzetjelentés

56. szám

Sopron, 1942. 3. 31.

Tárgy: A harkai leventeóra 03. 14-én

Ludwig Lagler, állomáshely-vezető a következőt adja jegyzőkönyvbe:

A Sopronból érkező levente-főoktató, Tarna Ferenc Rug és Szabó leventeoktatók jelenlétében a leggyalázatosabb vádakkal illette a Volksbundot. Ezt mondta: „A Volksbund a legszegényetesebb sértést és a legnagyobb jogtalanságot követte el a nagy magyar nemzetten. Mikor vasárnap az SS-újoncok a hűség zászlajánál vonultak el, ahol éppen a fősikolai hallgatók álltak, kiköptek a sorból a nagyságos zászlóra és így gúnyolódtak: „bűdös betyár” stb. Rákövetkezendő éjjel az újoncok a zászlót teljesen leszakították. Ezen gyalázatos jogtalanság igazolásáért a hallgatók tisztviselőkkel együtt Sopronból a Német Ház elé vonultak, ahol Dr. Neunt bocsánatra kérték, aki megígérte, hogy a Volksbund részéről többet ilyen nem fog előfordulni.

A Volksbund-tagokat azonnal letartóztatták. Többek között így folytatta: „Magyarország már kezdettől fogva túl jó a németekkel. Semmivel, tulajdon és javak nélkül érkeztek ide és csak a magyar támogatás által emelkedtek fel a németek. Minden jogot odaengedtek nekik, még ma is. Engedték nekik használni nyelvüket, a Volksbundot, a nyilvános felvonulásokat, amelyek még a magyaroknak is tiltva vannak. Ennek ellenére folyton gúnyolják és megvetik a magyarokat és a legnagyobb igazságtalanságokat művelik. A németek úgy tesznek a magyarokkal, mint a szlovákok. Ha kunyhót ajándékoznak a szlováknak, kiszorítja belőle a magyart. Bármilyen is képzeljen a Volksbund Hitlerről, pontosan tudom, hogy

Hitler soha nem fog a kis Volksbunddal foglalkozni. Vagy talán azt gondolja a Volksbund, hogy zűrzavart fog itt csinálni, hogy aztán Hitler bevonulhasson. Ezt Magyarország soha nem fogja megengedni! Ugyanis Magyarország ma már 1,5 millió katonát tud állítani – ez a front rosszul végződne. Magyarország egy tejjel-mézzel folyó ország és akinek itt nem megfelelő, annak távoznia kell.

Ludwig Lagler e.h.

Tanúként Johann Kammer e.h.
 Heinz Kappel e.h.
 Robert Pahr e.h.
 Johann Strohriegl e.h.

A területvezetés állásfoglalása:

Figyelemre méltó, hogy egy levante-főoktató, Tarnai Ferenc (egykor Tomsics) tervszerűen terjeszt mindenféle hazug rágalmat, amivel a Fegyveres-SS akció alatt bennünket vádoltak, habár ezeket a rendőrségi főtanácsos, Gallasy valótlanul nevezte. Ebben az esetben a népi német levanteifjúságot akarja megfélemlíteni. Olyan messzire megy, hogy további hazugságokkal áll elő, és azt hangoztatja, hogy Dr. Heinrich Neun területvezető bocsánatot kért a hallgatóktól.

[aláírás] s.k.
 területi törzsvezető

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1941, R 100 393.

273.

ad. 7/biz.
 1942.

Hajós Község Elöljárósága

Tárgy: Német nemzetiséghez tartozók működéséről jelentés
 Hiv. rend. sz: 3/1942. eln.

Nagyságos

Főszolgabíró Úr!

Kalocsa

Tárgyban tisztelettel jelentem a március hó folyamán történt jelentősebb eseményeket:

Március hó 16-án történt meg a német SS-alakulatokba önként belépettek sorozása Baján. A hajósi 120 jelentkező közül 46 személy lett alkalmas. Ezek közül később 4 visszalépett és a megmaradt 42 személy az f. é. április hó 7. napján vonult be. Útirányuk Baján át Zomborba, ahol német tiszték gyűjtése és irányítása mellett, illetve szerint osztatnak szét – értesülésem szerint – Galícia és Lengyelország városaiba kiképzésre.

A hó második felét ezen besorozottak erőszakos viselkedése töltötte ki. Ezek ugyanis besorozásuk után állandóan mulatoztak és a lakosság jószágosabb, nem velük tartó, nem bundbeli részével erőszakoskodtak, sőt bántalmazták is őket. Nem tettek kivételt a nőkkel, sőt gyerekekkel szemben sem, 26-án pedig 8 személyt bántalmaztak, közülük kettőt oly súlyosan, hogy mindketten 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedtek. Ezek ellen az eljárás megindult.

A hó folyamán 2 ízben volt kint a községben egy bába, aki a szülőknek tartott előadást és a kisdiedkorban lévő gyerekeket vizsgálta. Ezen körülményt már jelentette is Főszolgabíró Úrnak és a vonatkozó rendelkezést is kézhez vettem.

Más lényegesebb esemény a hó folyamán nem történt.

[aláírás]
 főjegyző

Hajós, 1942. április hó 7.

Forrás: MNL BKKML, IV 903a, Kalocsai járás főszolgabírájának bizalmas iratai, 14. doboz, 3/eln. 1942.

274.

Tolna vármegye völgysegi járásának főszolgabírájától.
 1545/1942 szám.

Tárgy: Heidecker Péter aparthanti lakos bejelenti, hogy a f. évi IV. 7-én este 8 órai kezdettel a községi vendéglőben az SS-csapatokhoz menő ifjak részére búcsúestélyt tartanak. Kéri ezen est megtartására az engedély megadását.

Határozat

Heidecker Péter aparthanti lakosának megengedem, hogy Aparhant községben a községi korcsma helyiségében az SS-katonák részére búcsúestet tarthat, zenével, de táncolni nem szabad. A búcsúest csak a megállapított záróráig éjjeli 11-ig tarthat.

A helyhatósági engedélyt a községi elöljáróság adja meg. A helyhatósági engedély díjat a községi elöljáróságnál kell fentnevezett engedélyesnek lerónia.

Erről Heidecker Péter aparthanti lakost, Aparhant község elöljáróságát és a nagymányoki m. kir. csendőrség parancsnokságot értesítem.

Bonyhád, 1942. IV. 7.

dr. Krasznay s.k.
 főszolgabíró

A kiadmány hitelül: kezelő

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 1545/1942.

275.

129/el. 1942. szám

Mohácsi járás főszolgabírája

Tárgy: SS-alakulatokba betoborzott, szabadságra
hazaérkező katonák egyenruha viselése

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

F. évi február 16-án kelt 139/főisp. biz. 1942 számú rendelet 5. pontjának c) alpontja szerint közölni méltóztatott a német-magyar egyezményt, amelynek értelmében az SS-alakulatokba betoborzott egyének esetleges szabadságidejüket Magyarországon csak polgári ruhában tölthetik el.

Ennek ellenére ezek az egyének nem szórványosan, hanem rendszeresen német egyenruhában (katonai) jönnek haza és itthon állandóan azt hordják. Így Istvándics József baranyakisfaludi, Vogel Emil dályoki, Schäffer József cseledobokai, Pfeil Jakab nagynyárádi, Wald János lánycsóki lakosok és még mások, akiknek neveit nem sikerült megtudnom.

Mindezt szíves tájékoztatásul és esetleges intézkedés végett bejelentem.

Mohács, 1942. november 6.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 857/1942.

276.

A hegyháti járás főszolgabírája Sásd.

1. biz. 1943.

Tárgy: a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése.

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

A német nemzetiségi mozgalmakat illetőleg tisztelettel jelentem, hogy a f. é. június havában a következőkről szereztem tudomást:

Külföldi agitátorok nem jártak a járásban.

Belföldiek sok községben tartottak előadásokat, főként a most folyamatban levő SS-sorozások érdekében. Az előadások iránt kevés érdeklődést mutattak, legtöbb helyen csak

a gyerekek és az asszonyok hallgatták meg azokat, de minden lelkesedés nélkül. Az ez idő szerinti hangulat szerint nagyon kevesen jelentkeznek majd a sorozásokra. Állítólag Mecsekjánosiból 22-en, Jágónakról pedig 19-en jelentkeztek eddig, a többi községekből pedig csak néhányan. Magyarországon a kitűzött gyűlést nem tudták megtartani, mert arra csak egy-két hallgató ment el. Ugyanez az eset történt meg Barátkúton, Kisbattyánban, Mecsekfalun, Godisán is.

Mágocson június 27-én Sárközi Gizella, Lotz Erzsébet és Meiszter Erzsébet pécsi lakosok tartottak előadást az asszonyok és lányok részére, az anyák és leányok feladatairól és hivatásáról, valamint a gyermeknevelésről. Előadásukban természetesen mindig a német anyát és gyermeket állították mintaképül.

Mekényesen a szülők jó része elégedetlen a tiszta német nyelvű iskolai tanítással. Állítólag a régi rendszert fogják kérni visszaállítani.

Hegyhátmárocon a Volksbund tagok nagyobbik része kilépett az egyesületből s a R. kat.⁹⁹⁰ Olvasókörebe járnak. A Volksbundba már csak mintegy 20-25-en járnak. A tagsági díjakat nem fizetik, még a bennmaradt tagok sem.

Mágocson az ifjúsággal most többet foglalkoznak, mint eddig és minden módon arra igyekeznek rábírni azokat, hogy jelentkezzenek az SS-sorozásra.

Mekényesen a frontról visszatért Müller kántortanító rendezni kívánja a Német Ifjúság és a Levente egyesület tagjainak létszámát, ezért nem alakult ki teljesen az eredmény, azonban a 70 leventéből 15-en a leventeegyesületbe léptek be, ami Mekényesen szép eredmény, mert jó alapot nyújt a további haladásra. A szülők már nem tudnak parancsolni az ifjúságnak, a 18 éven felülieknek már nem kell szülői beleegyezés a Német Ifjúsághoz való belépésre, ezért még az ifjúság nagyobbik része nem lép a leventeegyesületbe.

Röder Konrád, mágocsi lakos vendége volt egy német tiszt, aki Pécsen az állomásparancsnokságnál teljesít szolgálatot. Röder lánya Pécsen a Volksbundnál van alkalmazva, ott ismerkedett meg a tiszttel és az vitte ki Mágocsra. A német tiszt csupán egy napot töltött Mágocson és ott csupán a vendéglátójával és annak családjával érintkezett.

A baranyajenői körjegyzőségben a sok anyagi teher és az SS sorozási propaganda miatt mind többen lépnek ki az egyesületből. Két SS-katona már hősi halott is a jegyzőségből, ezeket azonban a vezetőség utasítására nem szabad gyászolni, így ez is elkeseredést vált ki többek részéről.

Egyházaskozáron az SS sorozási propaganda előadásokon a szabadságon levő SS-katonák és az ott üdülő német gyerekek és tanítójuk is mindig részt vettek.

Hetvehelyen is nagy ellenszenvet váltott ki az SS sorozási propaganda. Sokan ki akarnak lépni az egyesületből s hangoztatják, hogy ők sem önként, sem erőszakkal nem mennek német katonának.

Bien Katalin Németországból Mecsekfalu községbe jött látogatóba kétheti időre, magyar útlevelemmel. Viselkedését figyelik, de eddig még semmi jelentésre érdemes ténykedést nem csinált.

⁹⁹⁰ Római katolikus.

Mecsekszékfalu községben Krebsz Ádám fia a csatolt mintájú német nyomtatott propaganda plakátból négy darabot a villanyoszlopokra kifüggesztett. Tisztelettel kérek utasítást arra, hogy nevezett ellen emiatt eljárást indítsak-e.

A Volksbund vezetőség a mágocsi vezetőknek arra adott utasítást, hogy a magyar katonai szolgálatot teljesítő nem Volksbund-tagokat is írják össze. Ennek a célját ez ideig nem lehetett kipuhatolni, azonban úgy látszik másutt is végeztek ilyen összeírásokat, amit bizonyít a mágocsi községi bírónak küldött és idecsatolt levél is, melyben a katonák pécsi címeit kéri.

Mekényesen a Volksbund gyermekkertje⁹⁹¹ kis létszámmal működik. Mindössze 15 gyermek jár oda. A vezetőjük Trunk Józsefné sz. Horváth Anna, magyar származású nő, aki tökéletesen beszél magyarul is és németül is. Férje SS-katona. Ő maga mohácsi lakos. Fizetése havi 50 P.⁹⁹² és teljes ellátás. Az étellemezést az óvodába járó gyerekek szüleitől kapja, házról-házra járva.

Gerényesen Nikolausz Henrik SS-katona két hónapi szabadságra érkezett. Nem nagy lelkesedéssel beszél a németországi állapotokról, de mégis az SS-sorozásra való jelentkezésre buzdítja a gerényesieket. Azt mondja nekik, hogy ha nem jelentkeznek, akkor is elviszik őket.

A jágonaki tejszarnok a Volksbund irányítása alá került, a tejtermékeket Mágocsra szállítják és a bizalmas leveleiket a tejes kocssal küldöztetik.

Egyéb jelentésre érdemes eseményről nem szereztem tudomást.

Sásd, 1943. évi július hó 3-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 388/1943.

⁹⁹¹ Valószínűleg aratási óvoda.

⁹⁹² Pengő.

277.

Berlin, 1943. 09. 14.

Bizalmas

Budapest, 1943. 07. 16.

Rendkívüli jelentés a nemzetiségekről

I.

Németek

Bizalmas információ szerint:

Hírközlés

[...]

4.) Az erdélyi ifjúsági vezetés írásbeli rendeletére minden ifjúsági vezetőt, aki a Fegyveres SS-hez július 4-ig önként nem jelentkezik, a hivatala alól fel kell menteni. Az ifjúság hivatalt vezetőit, akik nem jelentkeztek:

- a) A Német Ifjúságból ki kell zárni.
- b) Nem hordhatják a szolgálati egyenruhát.
- c) Nem hordhatják a VDU-jelvényt és kitüntetések.
- d) Nem kaphatnak a VDU-tól további megbízásokat.
- e) Semmiféle kedvezményben nem részesülhetnek. [...]

Forrás: PAAA, R 100 897.

278.

A M. kir. Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága
21.449.

B. kt. 1943.

Bizalmas!

Kakasd községben az SS-újoncok által
elkövetett rendzavarás.

A Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter Úrnak!
(Elnökség)

Budapest, 1943. november 11.

A bonyhádi őrs jelentése szerint Kakasd (Tolna megye) községben 1943. október 27-én 14 órakor Tatár János bonyhádi lakos honvéd főhadnagy, levente-körzetparancsnok ellen-

őrzése mellett a leventék gyakorlatot tartottak. A gyakorlat befejezése után a leventeszázad a gyakorlattérrel zárt rendben a község felé elindult. Amikor a község széléhez érték, Breining Mihály, Czopf Mihály, Walter János, Stenger Ádám, Gieth József, Biegler István, Werner Gáspár és Czopf János az SS-alakulathoz besorozott újoncok, a leventeszázad után menve, a század énekét német dalok hangos éneklésével és harmonikázással megzavarták, majd Breining Mihály és Werner Ádám SS-újonc a menetelő leventék közé ugrott és Márkus levente-főoktatót megfogta.

Fenti esetet a századot követő Tatár főhadnagy levente-körzetparancsnok is észrevette, s a helyszínre sietve az SS-újoncokat cselekményük abbahagyására szólította fel. Az újoncok ekkor Tatár főhadnagyot fogták körül, miközben Stenger Ádám újonc kijelentette: „Nekünk besorozott újoncoknak már nem parancsolnak a magyar urak, hanem csak a német urak. Ezután Tatár főhadnagy az SS-újoncokat erőlyesen felszólította, hogy cselekményüket azonnal hagyják abba és egyidejűleg parancsot adott Márkus főoktatónak, hogy a leventeszázaddal folytassa útját a község házához. Az SS-újoncok ezután széteszlottak anélkül, hogy valakit bántalmaztak volna.

A nyomozás során megállapítást nyert, hogy amikor a leventeszázad a gyakorlótérrel nótaszóval a község felé menetelt, a támadó SS-újoncok még azt a kijelentést is tették: „Jönnek a rongyosok”.

Gyanúsítottakat a bonyhádi őrs hatósági közeg elleni erőszak miatt a szekszárdi kir. ügyészséghez feljelentette.

A fenti cselekményben résztvevő SS-újoncok 1943. október 29-én SS-alakulataikhoz Németországba bevonultak.

Azonos jelentést tettem a m. kir. Belügyminiszter Úrnak (Államvédelmi központ, VII. és XX. osztály), a m. kir. Miniszterelnök Úrnak (II. Osztály) és a M. Kir. Csendőrség Felügyelőjének.

A hivat. levő közp. nyom. pk.-a helyett
[aláírás]

Pro domo:

Tudomásul szolgál.

Az iratot elh. előtt a kb. 40. oszt.-lyal láttamoztatjuk.

Intézkedésre a kb. 15. oszt. a kb. 1/b.

oszt.-lyal hivatott, amelyek szintén megkapták az iratot.

Lásza elh. előtt: Kbt. 40. osztály.

2. Kbt. 15. oszt.

3.) Kbt. 1/b. Oszt.

4.) Elnökség (v. Vass.)

Forrás: HL, HM 1943. Eln., I. tétel, 80596.

XI.

Érintkezések a Birodalommal

Népiségi turizmus

279.

Főszolgabíró úr!

Mohács

A német diákok itteni működéséről kötelességemnek tartom az általam megtudottakat jelenteni.

7 német diák érkezett ide Nyomjáról, ahol nem tudni mennyi időt töltöttek. A diákok közül 6 20-tól 22 éves, míg egy, a vezetőjük, akik őket évenként újból és újból meghozza, aki az útlevélben ugyancsak tanulónak („Student”)⁹⁹³ van beírva jelenleg 29 éves. Ez már évek óta jár ezen a környéken, a viselkedése olyan öntudatos és olyan alattomos, hogy feltétlen fizetett embere a német propagandabizottságnak, aki minden évben más és más csoporttal jön a mi német lakta környékünkre. Ő a szálláscsinálója a társaságnak. Pontosan tudja, minden községben kivel lehet beszélni és kit kell meglátogatnia és kikhez kell küldeni a vele jött propagandatanulókat. Életrendjük a következő: reggel 10 órakor kibújnak a házakból, ahol éjjeli szállásuk van és elszélednek a legkülönbözőbb helyekre. Működési körük innen Majs, Nagynyárad, Németbóly, Babarc, Szajk. [...] 7 óra tájban visszaérkeznek, megvacsorálnak és este 10 óráig különböző házakba mennek és énekelnek tamburaszóra, s tanítják a mi német népünket népdalokra. Napközben daloskönyveket árulnak. Nyíltan semmit nem beszélnek, Csak olyanokkal beszélnek titokban, akikről Budapestről a központból pontos és céljaiknak megfelelő információk vannak. Ha megkérdezem, milyen céllal tartózkodnak itt, akkor azt mondják, „meg akarjuk tanítani az itteni népeket a helyes vetésre”. Közben azonban fiatal diákok lévén azt sem tudják, mi az az eke. [...]

Sajnos a nép maga úgy tekint rájuk, mint a legjobb barátokra, mint édes testvérjeikre, akik eljöttek a nagy Germániából és elhozták nekik a német dalt, a nagy német kultúrát. Ha est megszólal a tambura hangja, felélénkül az utca, mennek utánuk, mint ritkán látott csoda után.

⁹⁹³ Valójában egyetemi hallgató.

Nincs jogom jóslásokba bocsátkozni, de kötelességemnek tartom nyomatékosan kijelenteni, hogy a legközelebbi törvhat. bizottsági választásnál az ő munkájukkal feltétlen szemben fogjuk magunkat találni, s ha majd a választás nem azon eredményt fogja meghozni, mint azt a józan és egészséges gondolkodásuk látni szeretnék, ha majd a választáskor mindenütt leküzdhetetlen akadályként felüti fejét a Bleyer választáskor tapasztalt pángermán összetartás, akkor késő lesz már minden, amint mindig késő a nem kell elővigyázat [...] S ha már most tekintetben vennék a különböző helyekről megjövő információkat, már észre is kellene venni, hogy erős szervezetekkel állunk szemben, s ezen szervezetek épp oly készek mindent kihasználni, hogy győzelemhez jussanak, amint nem fognak visszariadni olyan trükköktől sem, amire mi nem számítunk. Egy nyílt szavazás eltéríthet egyeseket más irányba, de a titkos szavazás feltétlen az ő listájukat fogja a német vidékeken győzelemhez segíteni.

S ha minden jegyző beadná ezen diákokkal kapcsolatos észrevételét, illetve tapasztalatait, meg vagyok győződve, hogy azoknak összevetése szomorú képet adna a jövőre vonatkozólag. És hogy az új törv. hat. bizottság⁹⁹⁴ ülésén németül szólnak fel, az bizonyos.

Ráctöttös, 1929. szeptember 21.

[aláírás]
kjsz⁹⁹⁵

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1925–43, Pángermán mozgalom ellenőrzése – 1929.

280.

Illyés Gyula: Pusztulás. Úti jegyzetek

Észak-Baranya, 1933. július.

A forró napsütésben, a gyönyörű táj közepén leteszem egy percre súlyos bőröndömet, hogy kifújjam magam és tájékozódjak. Egy esztendeje jártam erre, de éjszaka és kocsin. Harmadnap visszajövet is éjszaka jöttem, gyalog, át a réteken, valami patak mentén, azt szeretném most megtalálni. Vidéken jobban tájékozodom, mint városban, az állomásról elindulva nyugton rábíztam magam ösztönömre, de egy kis útbaigazítás mégsem ártana, már csak a bőrönd miatt és a rekkenő hőség miatt sem. A völgyből fölfelé két legény baktat, ingben-gatyában; megvárom őket, köszönök s megkérdem, jó útban vagyok-e itt Z.-felé.

⁹⁹⁴ Törvényhatósági bizottság.

⁹⁹⁵ Községi jegyző.

Összenéznek és nem válaszolnak. Megismétlem a kérdést, az egyik végre megszólal valami nyújtott, bár elég dallamos, orrhangú nyelven, melyről csak a hanghordozás után sejtem, hogy német. Ebből a németből viszont én nem értek egy szót sem. Vállukat rángatják, nevetnek rajtam, majd mikor nem teszek le a kísérletezésről, idegenkedve, egy kicsit ellenségesen tekintgetnek rám. Végre csak a falu nevét szótagolom, kérdésképpen föl-fölvetve a fejemet, mintha valami trópusi vidéken a vadakból akarnék kivenni valamit. Most már hangosan nevetnek, vidáman, kicsit öntelten vonogatva vállukat, magamra hagynak. Csodálkozva bámulok utánuk és homlokom törlöm. Visszanéznek, folyvást nevetve; végre az egyik könyörületből és lemondóan, de amibe egy kis gúny is vegyül, karját a kis völgy irányába, kelét felé nyújtja. Itt kell tehát letérni az országútról, ezt sejtettem én is, ez a rövidebb út a faluba.

A falu, ahova készülök, ősi magyar település, helyét a Mecsek lejtőjén, a szelíd-gesztenye borította hegyek közt tán még maga Botond jelölte meg, aki a monda szerint az erre húzódó foglalók vezére volt. Hajdan színekávinista község, tanulmányozásra méltó szép temploma a 18. században épült, rögtön azután, hogy Bécs megengedte, hogy az addigi fa-alkalmazások helyett a kávinisták is építhetnek kőtemplomot. Kijavították, amint az oldalajtó fölötti évszám hirdeti, 1802-ben. A következő javítást sikerült kiverekedni 1933-ban. A templom annak idején mintegy hatszáz lélek befogadására épült. Tavaly épp a vizsga napjára érkeztem, amit a templomban tartottak. Az ünnepi alkalomra jelen volt a falu apraja-nagyja, körülbelül húsz iskolásgyerek és ötven felnőtt. Tavaly előtt, mint az iskolai jelentésből megtudtam, még néggyel több tanuló volt, az idén már a tavalyinál is kevesebb.

Viszem a csomagot a patak partján, a cseresznyefák között, melyek ágai a gazdag terméssel úgy csüngnek lefelé, akár a szomorú fűz. A hegyekből leárad tompítón és kábítón a virágzó szelíd gesztenye; erdők sűrű illata; édes ez az illat, édeskés és néha élmélyítő, mint a meztelen meleg női testé.

A falu egyetlen utcája, mint folyam ömlik le a hegyekből, csak fönt válik ketté, fog közre pár házat, mint szigetcskét. Itt végződik a falu német lakta része. Mintha új világ kezdődne ezután. Az udvarokból kihangzó gyermekzsivaj egyszeriben megszűnik, mintha elvágták volna. Csend, csend. Mintha kárhóztok földjén járnék; se a házak előtt, se az udvarokon egyetlen apróság. Itt laknak a magyarok. Megdöbben az egykéről hallott híreknek ez az ijesztő példázása. Mintha csak gondolataim elébe akarna vágni, hirtelen megcsendül a lélekharang. Harangszó alatt lépkedek tovább a meredek utcán, mint egy iszonyú izléstelenséggel rendezett tragikus színpadon, fejemben olcsó, de így még tragikusabb monológot forgatva. A paplak, mely vendégül lát, üres. A szolgáltól megtudom, hogy a nagytiszteletű úr épp temet.

*

Keresztelés évek óta nem volt, de ritka már a temetés is, – mondja vacsora után kérdezősködésemre házigazdám, aki egyetemi katedráról jött ide papnak; a kultúra legtündöklőbb tájairól, Párisból, Rómából vonult vissza, egyre kezdetlegesebb vidékre, hogy megismerje: minél közelebb kerüljön a néphez, amelyből származott s melynek végzetét előre érezte. Tíz éve él így, megismerte, amit ismerni akart s előérzete most még sötétebb. Ki fogunk

pusztulni, összegezte már tavaly vizsgálódásának eredményét, a magyarság napjai meg vannak számlálva és könyvespolcáról nagy köteteket emelt le, világi és egyházi kimutatásokat. Szavain mosolyogtam, de ezek a kimutatások megdöbbentettek. Három napot töltöttem akkor itt, három napig küzdöttem sötét jóslatai ellen. Sebzetten távoztam, oldalamba törte a nyilat. (De Pesten, egy hét múlva ismét mosolyogtam. Vége a magyarságnak? Egymásután idéztem föl a nép páratlan életéről zengő szölamokat. Muhi, Mohács: túl éltünk mi már külön veszedelmeket is. Ezer esztendeje él a nép! Szomorú érvelés. Melyik nép nem él ezer esztendő óta? És mi következik ebből az ezer évből a jövőre? Biztathatjuk a százéves aggyastyánt, hogy örökéletű lesz, csak azért, mert lám már száz éve él? Így folyt ki ujjaim közül minden, amihez nyúltam, amiben reményt kerestem. A seb egyre üszkösödött; Pest levegője igazán nem alkalmas, hogy efféle sebeket gyógyítson. Barátainnak nem igen szólhattam róla; van, egyáltalán köztük, aki a népből származik, hány író van, aki a népből származik? S hány, aki a nép között él? Mert csak az ismerheti a magyarságot, tehát a filozófia szerint is, amely az ismeretet azonosulásnak tanítja, csak az lehet egészen magyar. Hány magyar író van? És politikus? És újságíró és tudós és gazdasági hatalmas-ság és forradalmár, egyszóval olyas, ami Pestet teszi? Először éreztem, hogy Budapest nincs Magyarországon, fölötte, alatta vagy mellette van, tudja, a jó isten, hogy tulajdonképpen hol is van, ha egyszer szellemisége után meg kellene helyét keresnünk.)

Végül is, gyógyításért vagy vigaszért ide jöttem vissza, ahol a sebet kaptam. Nemcsak a gyilkos, úgy látszik az áldozat is érez valami honvágyat a tett helye iránt; meg lehet, csak valami reményt érez, hátha nem is talál ott semmit, nagy semmi tátong azon a helyen, álom volt az egész.

Valóban istenháta mögötti falu ez itt a Mecsek háta mögött, de villanylámpa csüng az ebédőasztal fölött, villanyfényben ragyognak ott a polcon az emlékezetes kimutatások kötetin az évszámok, akár a sírkövek aranyos dátumai. Nem tűntek el, igazak s emlékez-nem kell, hogy mindegyik kötet egy-egy temető. Még nem merek beszélni róluk, minek is beszélnék, tudom, mi van bennük, oly hasonlatosak egymáshoz! 1870, vagy 1880, vagy 1900, vagy 1930 egy dologról beszél valamennyi, mint egy költemény ismétlődő üteme, mely vége felé egyre emelkedik. Az első tíz év után 5 százalékkal apadt a magyarság és tízzel szaporodott a németiség, a második után már 12 százalékkal volt kevesebb magyar, a harmadik után 25-tel? Ötven-hatvan év múlva már keresni kell itt magyart. Nemcsak itt lent Tolnában, Somogyban és Baranyában, hanem az egész Dunántúlon. Ez már az én vizsgálódásaim eredménye.

Ha csak valami csoda nem jó közbe.

A közbejövő csodának, sajnos, el kellene vinni az egyházi és világi nagybirtokokat és így nagy a valószínűség, hogy a csoda nem fog magától megérkezni, vagy mire megérke-zik, már késő lesz, legfeljebb németül áldják érte azt, akit addigra Berlinben megtesznek istennek.

*

Tegnapelőtt a kertben megkockáztattam az állítást, inkább a megnyugtató ellentmondás kedvéért, hogy, ha így megy tovább, tíz év múlva, ha alkalom kerül rá, már nem is kell el-

foglalni a Dunántúlt. Egyszerű népszavazással a nagy német tengerbe olvad. Azt vártam, hogy házigazdám tiltakozni fog, ahogy az olvasónak is, ha még nem kóstolt bele ebbe a rögeszme-élesztő keserűségbe, joga van, hogy most még fölényesen tiltakozzék.

- Elhagyhatod azt a két há-t, felelte ő. Így fog tovább menni és az alkalom se marad el. És ha nem tíz év múlva, hát húsz vagy harminc év múlva, – tette hozzá fölényesen ő is, savanyú derűvel, mint aki, sajnos, nagyon is biztos igazában. És ha ötven év lesz, nem mindegy az egy nemzet életében? Alles einz!⁹⁹⁶

Mit csináljon két ember, akinek véleménye nemcsak hogy megegyezik, de túllicitálja egymást? Kezdetben még volt ami elválaszt, még tudtunk vitatkozni, izgatottunk, bújtuk az utolsó hatvan év népmozgalmi adatait. Végül kiderült, hogy csak egymás hiányait pótoltuk. Ma már összetanultunk, kiegészítjük egymást, mint Apollinaire pihismadara, melynek fél szárnya van és párosával repül. Én vagyok a balszárnny, az izgatottabb, aki még elkalandozna erre-arra. Ülünk egymással szemben a kertben igyekszünk túlszárnnyal-ni egymást, marjuk egymást – ki mást marhatnánk? – élvezzük, hogy igazunk van s végül már kéjelnünk a keserűségben. Persze a nemzetet kellene ostorozni szörnyű vakságáért és tehetetlenségéért. De hol a nemzet? Mi is tulajdonképpen a nemzet? Róla, aki itt előttem ül, tudom, mennyire benne él nemzetében, mennyire ismeri, azonosul vele, itt ő a nemzet, nyeljen hát a nyomorult! És így gondolkodik ő is rólam.

«A rettenetes csapás után a haza évtizedekre gyászba borult», – mikor ezt az iskolában bevágtam, képzeletemben alkonyi félhomályban jelent meg Magyarország, a Kárpátok fenyőiről gyászfátyol darabok lengtek, az emberek lehajtott fővel jártak, még az eső is szemetelt. Ilyen patetikus kép tűnt elém s nem jutott eszembe, hogy az ország épp akkor is gyászba volt borulva, Trianon után volt, de a menekülteken az optánsokon s egy-két költőn kívül nem sok ember szomorkodott nap-nap után. Az utcákon pezsgett az élet. Az eső sose esik évtizedekig. Irodalmunk első valamire való gúnydalai 1711 után születtek, Arany Világos után írta a nagyidai cigányokat. A nemzet nem sír, úgy látszik ez már tö-meglélektani törvény és gyanús nekem az is, aki egy nemzetért nyilvánosan könnyezik. A nemzetért, minden közösségért csak tenni lehet valamit, közben akár füttyülhetsz is, sőt még jobb, ha füttyülsz, nem száll meg a gög. Gyászolni csak egy embert lehet, nagy közös-ség tragédiájára a bosszúállás illik.

Csipkedjük egymást, ami biztonnal a tehetetlenség jele. Gondosan kikeressük minden tünetet, amibe beleakaszzkodhatunk és egymásba akaszzkodunk: erről megfeledezte? Ez a legszörnyűbb, itt van a kutya eltemetve, azaz, hogy magyarul, ez a dolog veleje!

Mert egy nép nem csak úgy pusztulhat ki, ahogy itt pusztul. Mert mi a nép? Másfél órai vita után érkeztünk el oda, hogy – bár vannak más ismérvei is, – mégis csak a nyelv. Mi van a magyar nyelvvel? Olyan egyszerre legyintettünk, jelezve a lemondást, hogy föl-nevettünk. Alulról ez a német ék, fölülről az a méreg, amit Pest áraszt a magyar nyelv szellemébe, mivel végződhetik ez?

Ki tud még magyarul? Ki ismeri még a magyar nyelv szellemét, képzeletét, külön alka-tát, amely jogot ad néki, hogy megmaradjon? Egy-két magyar nyelvtani szabállyal máris idegen nyelvet beszélünk. A nyelv nem a szavakban él, de izomzatában, mely a szavakat

⁹⁹⁶ Helyesen „Alles eins” – mindegy.

rendezi. Szavunk még volna, de fordulatunk, kifejezésünk, amelyben a nyelv csillog, már alig. Igazában ez a nyelv s ha ezt elveszítjük, felesleges a szavakhoz ragaszkodnunk. Ha minden kifejezésünk úgyis német származék, tehát német szellemiségű, minek fordítjuk magyarra? Használjuk csak eredeti alakjában, a már elterjedteket is fordítsuk vissza németre, az a németeké, joguk van hozzá, ahogy jogászi nyelvünk mondja, loptunk, mikor elsajátítottuk őket. Így legalább látható lesz a folyamat. Lassanként, észrevétlenül szépen megtanulunk németül, ahogy elvégre is százmillió ember beszél, mindenki csak nyer vele. Mert közben úgyis olyan dolgot veszítünk el, amivel már a kutya sem törődik. Nyelvében él a nemzet? Hát akkor már erről az oldalról is halálán van.

*

Házigazdám azzal szórakozik, hogy rajtakapjon, nem tudok magyarul. Nem kell erőlködni. Idegen szót már napok óta nem merek kiejteni, vagy ha a szükség rá is visz, eleve bocsánatkérő mosollyal teszem, mintegy idézőjel között. Az idegen szavak után sor kerül az idegenszerű kifejezésekre is. Itt már elvesztem lábam alól a talajt és percekig hallgatok, mielőtt szólni memék. Érzem, hogy botladozik, hogy küzd a gondolat, míg az agyból a nyelvre ér, mintha e villanásnyi idő alatt évszázadok útját kellene megfutnia. Ő fölényesen mosolyog. Élvezi, hogy igaza van.

Visszaadom a kölcsönt s én is figyelem az ő szavait. Persze ő a mester, ő se tud magyarul s még fölényesebben mosolyog. Elfelejtettük az anyanyelvünket, – mondja diadallal. – Magyarországon senki sem tud már magyarul. Úgy beszélgetünk, mintha párbajoznánk s a hibák után szeretnénk megállapítani a szabályokat, mert csak a hibákat érezzük. De érezzük-e valamennyit? Lassanként belefáradunk és tehetetlenül, némán, izzadva ülünk a kertben, mint a némaságra varázsoltak; szájjal-kézszel az ivást utánozva tudatom, hogy szomjúhozom. Elneveti magát, de egyszerre még a nevetése is megtörik, hátha még ezt a széles hahaházást is a németektől vettük át?

*

A falu felett jobbról is, balról is ősi szelíd gesztenyeerdők terülnek, évszázados gyönyörű fák, koronájuk magasan az éjbe nyúlik, vastag szélső ágai barátságosan a földre könyökölnek. Mindegyik fa egy-egy külön Birodalom szakadatlan méhzsongással rigó fütttyel és elvillanó mókusokkal. A fák úgy állnak, mint századok előtt álltak (a szelíd gesztenye igen lassan nő, ötvenéves korában hoz valamirevaló gyümölcsöt), semmi ápolás nem kell nekik, évente mégis jelentékeny summát hullajtának gazdáik ölébe. Valóságos paradicsom ez, Magyarország legszebb tája, legalább is abból, amit eddig én ismerek. Itt láttam, hogyan viseli pusztulását egy nép.

J. J. bátyánk kedvéért másztunk föl ide, akivel még tavaly, én is összebarátkoztam; háza itt van a hegyoldalban, magányosan a falu felett. Szólóje a gesztenyésbe nyúlik. Ott akadunk rá s fáról ropogtatva a cseresznyét hallgatjuk, mi az újság. Újság évente három-négy van és mindig ugyanaz: ki költözött megint a faluba.

Új ház nem igen épül, de évente törvényszerű pontossággal mégis tanyát ver három-négy német család. A szomszédos falvakból költöznek be, de tart még a beszivárgás erre a vidékre külföldről is. Egész családok húzódnak át Szerbiából és a Bánságból. Szorgalmas, törekvő és kisigényű népek, öntudatosak és gerincesek. Megvesznek egy-egy roskadozó házat, valamelyes földet, aztán bevonulnak, apraja-nagyja egy-egy fénylő kapával. Ez mindenük, de mire a gyerekek felnőnek, kész három-négy új raj, mely aztán szintén elvégzi a magáét, hősköltevénybe illő hősiességgel. Neheztelhetünk rájuk? Én bámulom őket, látom, amit maguk sem látnak: megannyi rezdülései egy hatalmas erőnek, mely szemünk előtt fúr, turkál, veti a földszintre vakondok-házait a határban és foglal új s új kolóniát.

– Most már itt a felső végen is német vett házat, – mondja J. J. bátyánk, aki a hetven körül jár s emlékszik, midőn még szín magyar volt a falu.

A felső vég, ez talán fáj egy kicsit, azelőtt csak a völgyben laktak németek. De nem. J. bátyánk nyugodtan, derűsen magyarázza, hogy szaporodtak, hogy nyomultak fölfelé a németek s ennek arányába, hogy vándoroltak el magyarok még feljebb, oda a temetőbe.

– Húsz év múlva egy fia magyar se lesz a faluban, János bátyám.

– Lesz német, uram. Nép az is; megszántja az is a földet; fizeti az adót az is.

Ez tökéletesen igaz. Lejövet azt magyarázom házigazdámnak, hogy ez a pusztulás csak az ilyen magunkfajta riasztja, akik olyan légszerű valamiből akarnak megélni, mint egy nép szelleme és nyelve. A földnek és az adószedőknek tökéletesen mindegy. Ha egy nép meg akar halni, kinek mi köze hozzá? A föld nem marad üresen. Legfeljebb az irodalom lába alól fut ki a talaj, ha addig nem tanul meg németül. Nem fog nehezebbre esni, hisz, amint megállapítottuk, gondolkozni már úgyis németül gondolkozik és ez a legfontosabb még a nyelvmesterek szerint is.

*

Bár a nyelvet illetően mégis van, ami reménnyel kecsegtet. Jól írni és jól beszélni magyarul ízlésáramlat lehet, beavatottak élvezete; a sok izmus, zavar és keresés után még irodalmi iskola is lehet. A kor, mintha kedvezne neki. Én, aki elég ízt összekóstoltam, magamon tapasztalom, mennyire megejt, ha hébe-korba egy-egy jó magyarsággal, de minden magyarkodástól ment írásmű kerül eléem. Úgy szürcsölöm, mint valami ritka, pikáns italt; elbódít és megvigasztal.

Híve vagyok a nyelvtisztító mozgalomnak. Kosztolányi és Balassa professzor kitűnő előadásai után a lillafüredi írói tanácskozásokon szerettem volna azzal az ajánlattal előállni, alakuljunk át nyomban nyelvtanuló iskolává, javítsuk magunkat és főleg egymást, élvezetnek sem lesz utolsó. Itt, ha belefáradunk a sötét és meddő vitába, ezzel frissítjük magunkat.

Este hat óra felé érkezik meg a posta, a pesti napilap, melyet szadista kéjjel várunk, azonnal ketté osztunk s úgy teregetünk magunk elé a kerti asztalon, nyelvészkedő vizsgalatainkkal úgy boncolunk, mint az első orvosok a kísérleti hullákat. Nincs a nyelvnek és a stílusnak olyan nyavalyája, melyből ne ékeskedne egy-egy gyönyörűen fejlett példány, csaknem minden oldalon. Tenyésztésükben főleg politikusaink járnak elől. Egy-egy közérdekű cikk valamelyik törekvő honatya tollából megfizethetetlen gyönyör a böngésző

nyelvésznek. Hát mikor híres népismeretüket, magyar tudásukat még szabadabbra eresztik! Húsz sor a képviselőház, vagy akármilyen hivatalos gyülekezet gyorsírói naplójából csorduló bőségszaru, évekig kortyolható. Kezdő vagyok még ebben a kaján mesterségben, de három-négy lecke elég volt, hogy ma már, mint épp ma is, harsány jókedvre derüljek, mikor öklömnyi betűkkel ilyen címet látok: drágul a búza ára, vagy ehhez hasonló sületlenségeket, nem is beszélve a nyakatekert germanizmusokról, melyeket – belém-belém nyilallik, – magam is elkövettem s bizonytalán még gyakran el fogok követni. Mert nem könnyű mesterség ez, ez a nyelvészet, melynek itt magántanulója lettem, de szerencsére, ismétlem, kaján mesterség és egyre erősebb bennem a remény hogy kajánsága révén szép jövő vár rá; könnyűszerrel kitűnő mestereket szerezhet, törekvő tanítványokat s végül is elérheti nagyszerű célját: aki tollat fog, vagy nyilvánosan kinyitja a száját, igyekszik előbb megismerkedni a magyar nyelv szellemével. Amennyit én eddig megízleltem ebből a szakmából, mondhatom jobb, mint a freudizmus és a grafológia együttvéve. Varázsszeműveget ad, amivel fölfedezheted embertársaid nevetséges fogatkozásait; kitűnőségek veséjébe láthatsz; a nagy íróról megállapíthatod, hogy mikor fontoskodik és a köztisztelőtben álló tekintélyről, hogy ostoba fecsegő, akinek semmi mondanivalója sincs. Nem kell keresztretjvény, nem kell viccújság, a legelső napilap, vagy falragasz órákra földerít. S ráadásul még az a büszke tudat is eltölthet, hogy nemes dolgot művelsz, mert valóban azt művelsz. Hon-mentő, nép-mentő és kultúra-mentő munka és sürgetőbb tán még a földbirtokreformnál is.

*

A «zseniálisan nagy magyar» Prohászka s utána sok, véle rokonszellemű gondolkozó Isten végtelen bölcsességének jelét látja abban, hogy bennünket ő épp ide vezérelt az északi és déli szlávok közé, majd váltakozva a törökök és németek s aztán a szlávok és németek közé, keskeny földnyelvnek, megakadályozni azok összekocnását vagy testvéri ölekezését. Feladatnak elég hősi feladat, bár hasznát véges emberi elmémnel nem igen látom: mi jó van abban, hogy megakadályozzuk, ha valaki ölelkezni akar? Még a verekedők szétválasztása sem sikerült, sőt ráadásul a mi portánkon verekedtek össze, jobbról-balról pusztítva bennünket is, még ma is. Azt hiszem, jobb dolgunk lett volna valami békés völgyben, Isten kegyelméből.

*

Síelni vagy sízni, találgatja az Akadémia és szavakat gyárt, néha elég épkezlábúakat ahhoz, hogy az utcán is tudjanak járni. Ez a dolog könnyebbik fele, de ha mentünk is, ezzel még nem sokat mentünk. Az idegen szavakkal még ellenénk valahogy, egy szerencsés magyarosító sznobizmus vagy könnyen fölölthető divat (mint az egy kerülése) úgy el-söpörheti őket, hogy poruk se marad (mint ahogy nagy részük elősdi életét csak sznobizmusnak és üres majmolásnak köszönheti), de mi lesz a nyelv mélyebb gyökérzetével, amelybe sokkal veszedelmesebb és régibb féreg vette be magát? Ennek a pusztítása lassú, alig észrevehető s mikor észrevesszük, legtöbbször már késő is. A magyarra fordított ide-

gen szavak, de maguk az idegen szavak is beolvadhatnak a nyelvbe, hajthatnak olyan ősi sarjat, mint a ziffer-ből a szűrre ragadt cifra, de mi lesz a jól nézek ki-vel, melyet én eddig gyávaságból nem használtam, bár nem hogy jobbat, de véle egyenrangút se érzek már és ennek ezernyi társával? Helyettük nem tudunk újat gyártani, ahogy egy kihalt növényfajt se tudunk életre hívni. Tegnap ifj. J. J. szép mongol-arcú feleségétől, aki egy szót sem tud németül, a krumpli-termés iránt érdeklődtem, melynek a hirtelen szárazság nem sok jót jövendől. No, azért majd csak kifizeti magát, – mondta.

*

De bejött ugyancsak tegnap este egy másik parasztasszony, B. néni és elmondta, hogy adták el Pécsen a cseresznyét. Ezt viszont érdemes lett volna gyorsírással jegyezni, vagy még inkább hanglemezre fölvenni, a Néprajzi Múzeum számára Kodályék dalai közé, bámuljon és vádoljon az utókor, mi sülyedt itt el a szemünk láttára. És megérte volna, hogy egyszersmind filmet is készítsenek róla, mert B. néni meg is játszotta, amit elmesélt; nem kézzel, hanem csak arca mozdulataival; azaz csak szemével és a szájizmokkal. Elbűvölve csüngtünk rajta. Reggelig elhallgattuk volna, mint valami ünnepi játékot, melyhez csak ritkán juthat az ember.

*

A szokásos nyaralási üdvözlét helyett B. M.-nek pár mondatban megírtam, amit itt látok. Nem édig nyúló hegyeket, nem gazdag városokat, csak egy nép romlását, de ezt oly hatalmas méretben, annyi változatban, hogy ennél megdöbbentőbbet keresve se találhattam volna, semmi vonatkozásban. Niagara-szerű zuhanás, bukás és erőpazarlás, – évek óta mellette éltem, hogy eshetett meg, hogy csak most riadok arra, ami a magyarsággal évtizedek óta történik? Ma kaptam meg B. M. válaszát; pesszimizmussal vádol. Ő is a múltira hivatkozik, amelyet kiálltunk.

Először is nem álltuk ki. «Mégfogya bár, de törve nem,» – ezzel hitegettük magunkat, ezzel a mondattal, melyet a költő küszködve a kísértő képpel a sírról, hol nemzet sülyed el, végre szinte önmaga vigasztalására kiáltott. Nem sokkal utóbb már azt kiáltotta, hogy nincsen remény és mennyivel megrázóbb, mennyivel mélyebb volt ez! Mégfogytunk és megtörtünk. Napok óta régi levelezéseket és emlékiratokat olvasok itt, Bercsényiét, Thökölyét s egy sereg névtelenét. Minden kísérlet amidőn a nemzet talpra akart állni, szégyenletes kudarcba fúlt, nem a túlerő elsősorban saját magunk miatt. Uralkodó osztályaink önzők voltak, műveletlenek és árulók. Nemzeti életünk Mátyás óta a mai napig...

De nem erről akarok beszélni. Sem helyzetem, sem hangom nem elég erős hogy erről méltón tudjak szólni, tudásom sem. Csak arról beszélhetek amit magam is láttam; láttam gyermekkorom óta s látok most itt megint. S melyről itt ugyancsak elolvastam pár emlékiratot és levelezést, ép oly keserűt és reménytelen, akár Thökölyét Drinápoly és Konstantinápoly között. Magam is ilyet írok.

Oly nagy anyag áll rendelkezésemre, észrevétlenül, már gyermekkoromban annyi személyes tapasztalatra tettem szert, hogy, ha nem akarom egész életemet rááldozni, ha

rögtön szólni akarok: igazán csak ilyen kapkodó leveleket írhatok, szinte soronként más-másfelé kalandozva. Szomorú bőség, szomorú embarrassment de richesse;⁹⁹⁷ de ezer változással is egy forrásból fakad. Jól látom ezt a szörnyű pokol-lukat? Tapogatódzom magam is, bár ahány fonált fölveszek, mind egy irányba mutat. Ott azonban oly hatalmasság ül, amelynek megingatására gyöngye már ez a nép.

Közben védekezni is kellene, hogy nem vagyok sovíniszta, nem vagyok fajvédő, ahogy a politika értelmezi ezt a szót. Ha a magyarság pártján beszélek, azt szinte kozmopolitizmusból teszem. Akármelyik belső-afrikai néger törzs ügyében is megtenném, ahogy Gide tette. A népék íratlan nemzetközi jogára hivatkozom. S mint egykor Vörösmarty, a veszteségre, amely őket is érheti.

Különb időket is kiálltunk?

A 18. században a Duna két partját, föl Komáromig szerbek tartották megszállva. Gazdag és művelt kereskedő népek voltak, mint Jókaiból is tudhatjuk, akik külön kultúrvilágot tudtak maguknak teremteni. Szellemi és anyagi felsőbbbségük tudatában elzárkóztak a körülöttük élő népektől, nem olvadtak velük össze. Virágzó városokat építettek, hatalmas templomokat, melyek most üresen állnak. A hajdan büszke nép, amely pedig Szerbiából bőven erősíthette volna magát, kipusztult az utolsó szálig. Ismétlem, jómódúak voltak, senki nem üldözte őket, nem olvadtak be. Megölték magukat. Ők hozták be az egykét s pusztulásuk példája nem riasztotta meg azokat, akik eltanulták tőlük. Bizonytalán nem «divatból» csinálták, amivel most követőiket, az itteni, szintén jómódú magyarokat vádolják. Magukra maradtak, kiszakadtak egy közösségből, amit ma jobb szó híján nemzetinek nevezünk, csak egyéni érdekeiket nézték. Akárcsak most a magyarok, akik szintén nem tartoznak már sehova. Az itteni magyarokat, az egész magyar népet maga, a nemzet riasztotta el, a nemzet, amelynek magyar neve nem véletlenül őrzi még ma is a nemes és nemzetes szavak emlékét.

*

Házigazdám tanulmányait és jegyzeteit olvasom erről a «kérdésről», amelynek végzetes súlyosságát csak dunántúli ember érezheti igazán. Az egyke okát ő nem a nép anyagi helyzetében látja s okfejtése mellett szól valóban, hogy a körülményekhez képest a nép itt meglehetősen jólétben él. Jómódban él, de még jobban akar élni, igényei vannak s mivel a gyermekek nevelése ebben megakadályozná, inkább a gyermekekről mond le. Itt persze nem lehet határt szabni, az egykét követi az egy se s mindaz az erkölcsi eltévelyedés, ami az ilyen számításból már önként folyik. A nép erkölcsi élete valóban megdőbönt.

Közelről még sötétebb, mint Kodolányi parasztrengényeiben. Ez a nép már igazán elveszett, ennek a sötétségnek már nem lesz hajnala. Ezt mondja itt mindenki, aki hozzá mert nyúlni a kérdéshez, ezt mondják maguk a parasztok is. Kodolányi «A hazugság öl» című röpiratában a baj okát abban a kettős, kétszínű életben keresi, melybe a társadalom uralkodó rétegei, a kenetteljes bort ivó-vízét prédikáló szellemi és politikai vezetők a népet belekényszerítették. A nép eltévedt és vakságában agyonzúzza magát.

⁹⁹⁷ Gazdagság zavara.

A tévelygőt persze mindenki elítéli s ha a mai képet nézzük, mindenkinek igaza is van. Határtalan önzés, nemi eltévelyedés, italosság, pompakedvelés és ráadásul kényelemszeretet. «Figyelje meg őket, – mondta a napokban a szomszéd falu egyik notabilitása, – reggel nyolc óra felé kászálódni ki a mezei munkára.» – «No és ön hány órákor kászálódik be a hivatalába?» – kérdeztem tőle s egyszeriben a nép pártján éreztem magamat. Igazuk van az erkölcsbíráknak, de vajon van-e joguk ítélkezni? Köszöntem és elmentem sétálni. Hirtelen világosodni kezdett előttem a nép igaza s most láttam csak igazán, milyen kétségbejuttató a helyzet.

*

Akik még eddig az egyke kérdéséhez nyúltak (ami már nemcsak itt a Dunántúlon kérdés: fölvetődik az Alföldön, a Felvidéken is), mindnyájan azonnal a gyógyítás, a gyors beavatkozás szempontjából vizsgálták. Sorra olvasom most a kétségbeesett jelentéseket, tanulmányokat, kimutatásokat: két-három nemzedék s híre sem lesz a délvidéki magyarságnak. Ez a beavatkozási láz indokolt az orvostudományban, de helyes-e egy nép talpra állításában, bármennyire a mentés lebeg. előttünk? Befolyásolja magát a megismerést s valami fellengős jogot ad a nép lekezelésére. A beteg és az orvosok szempontjai rögtön ellentétbe kerülnek egymással. Mi életben akarjuk tartani őket, ők meg akarnak halni s el tudnám képzelni, hogy még fegyverrel is megvédik ezt a jogukat. A beavatkozás, ha a nemzet szempontjából bármily sürgető, sőt már kései is, velük szemben korai: a baj mélyebben lappang. Az egyke eddigi irodalma megannyi jajkiáltás, mely hirtelen elnémul. Mintha mindenki, aki a sebet eddig kitakarta, megriadt volna a további fölismerés veszélyétől, attól az áldozattól, amit az igazi gyógyításnak csak a kísérlete is jelent.

*

Egyáltalában jogában áll a nemzetnek, hogy ilyen kérdésbe beavatkozzék? Föltétlenül jogában áll, hisz egész életét fenyegeti. Ha az eleven test vérébe valahol méreg kerül, az egész test azonnal védekezésbe fog, mozgósítja mindenünnen a sejtecskéket a küzdelemre, melytől az egész test sorsa függ. A beteg szervezet nem védekezik, nyugodtan, szinte örömmel várja a halált.

A Dunántúl végveszélyben van, ezt itt mindenki tudja. Pest persze nem tudja s el tudom képzelni, hogy politikusaink, akik még a Monarchiában nőttek fel s akik Magyarországot ma is a háború előtti térképek szerint érzik, ha látják is: egy-két megyének nem tulajdonítanak különösebb fontosságot. De mi lesz, ha egy nap a Dunántúl lehasad az országról? Megmaradhat önálló államnak az a kis darab, ami a Duna-Tisza között még esetleg magyar marad? Lesz annak létjogosultsága, érdemes azt fenntartani a nemzetek sorában? Jobbról-balról egy-két mérfölddel még beljebb tolják a határokat s Magyarország volt, nincs, elsüllyed örökre s még a feltámadás reménye sem marad neki, mint egykor Lengyelországnak.

*

A hasító ék nagyszerűen működik. Talpát a Drávának vetve nyomul Pest felé, már feleútján van, Fejér megye határán. Útjában kemény, életerős német szigetekcskék várják, puhítják előtte a talajt, Pesttől nem kell tartania: az országnak tán fővárosa volt, a népnek soha.

Mindehhez, ismétlem, még az Anschlusst sem kell bevárni, amely előbb-utóbb mindenképpen bekövetkezik; mire a százmilliós németiség ismét szabad kezét kap Európában, a gyümölcs magától megérlik.

*

Bizalmatlan vagyok a statisztikákkal szemben; a végső határon, a kérdés eldöntésénél, ahol pedig igazi szerepük kezdődne, alig válnak be az emberi természet rugalmasabb a számoszlopoknál. A nyugat-európai statisztikusok szerint Oroszországnak például már tíz éve is össze kellett volna omlania. Ma egész délelőtt mégis kimutatásokat lapoztam s ezeknek hinnem kell, előttem a valóság, csak a szomszéd faluba kell gyalogolnom, csak a kapun kell kilépnem s máris ellenőrizhetem, igazat mondanak-e. Sajnos, nagyon is az igazat mondják.

Találomra feljegyzek egy-két adatot. Arról szólnak, hogy hány magyar élt 1912-ben és hány 1928-ban az alábbi falvakban, melyeknek elnémetesedése már menthetetlen.

	1912	1928
Babarc	120	80
Botyka ⁹⁹⁸	426	283
Garé	165	119
Kovácsbida	313	216
Peterd	270	104
Szava	307	208
Terenfa	334	236
Túrony	243	156

Ezek valaha virágzó nagy magyar falvak voltak. Magyar lakosságuk számaránya 1928-tól a mai napig éppolyan mértékben csökkent, mint 1912-től odáig. Babarcon például, melynek kálvinista magyar gyülekezete 1545-ben alakult, ma 424 német él. A magyar iskolának egyetlen tanítványa van; a református pap, aki egyben tanító is, a saját kislányát tanítja benne.

Hidasról, ahol gimnazista koromban magam is gyakran megfordultam, már nincs is kimutatás. Üresen áll a templom és az iskola, a falunak már egyetlen magyarja sincs. A pusztulás alig száz éve kezdődött.

*

Az még istenes, ami itt Észak-Baranyában van, mondják, de mi van még lejjebb! Mi lehet még ennél is rosszabb? Ahova a németek még nem nyomultak be, hisz annyi hely van

⁹⁹⁸ Ma Botykapeterd része.

előttük, hogy azt még ők se tudják elfoglalni, egész utcasorok vannak beszögezett ajtókkal, ablakokkal: az utolsó szálíg kihalt a család. A házat azért persze nem lehet csak úgy elfoglalni: örökös van, távol, valami távoli rokon, aki várja a vevőt.

*

Minél jobban fenyeget az elfoglaltság, annál jobban törekszem a tárgyilagosságra; mihelyt első jeleket látom, elébe vágok érzelmeimnek. Nem vagyok sovíniszta s szeretnék a magyarok irányában is tökéletesen objektív maradni, aminek Széchenyiben is nyomát látom, ő az egyetlen, akiben ennek nyomát látom, ez talán nagyságának egyik titka. Nem tagadom le, hogy a magyar fajta tetszik nekem, tetszik már arcra és termetre is, tetszik tehetsége, ötletessége, líraisága miatt, melyeknek nem egy tündöklő példáját ismertem meg itt is, tetszik még fatalizmusa miatt is... De azért még nem merném állítani és ép a vállalt tárgyilagosság nevében, hogy különb akármelyik népnél. Ezt már csak azért sem állíthatom, mert úgy, mint őt, rajta kívül egyetlen más fajtát sem ismerem, tehát még az összehasonlításra sincs módom. Az első napokban azon kaptam rajta magam, hogy ellenséges indulattal nézem az itteni németek bámulatra méltó szívóosságát, életrevalóságát, már amennyit ebből így kívülről látni lehet. Összevont szemükben sunyiságot véltem felfedezni; abból, hogy ellentétben a magyarokkal, nem énekelnek, azt, hogy művésztelenek. Ez nyilván nemtelenség volt. Igyekeztem sarkamra állni s nem ingatott meg a következő kis kaland sem.

Feleségemmel a dombos határt jártuk, elfáradtunk, leültünk az út szélére, korán volt még hazatérni. Szórakozásul azt a játékot találtuk ki, hogy aki arra téved, boldog-boldogtalant megszólítunk, próbára tesszük «népiességemet», megpróbálunk szóba elegyedni a falusiakkal, így kapásból, ami a legnehezebb. Persze, kevés sikerünk volt, kevés magyar haladt el előttünk.

Később három német diák jött arra, hátizsákkal, turistaöltözékben, hatalmas meztelen térdekkel.

Ilyesfélék nem ritkák erre, láttunk már máskor is. Németországból jönnek, faluról falura vándorolnak, meg-megtelepszenek, tanulmányozzák a vidék flóráját, népét, a nép szokásait. Persze van köztük, akit csak a mászkálási vágy, vagy egyenest a nélkülözés hajt. Ezek diákok voltak. Láttuk már őket a faluban is, megkérdeztük, hogy hívják a patakot a völgyben. Nem tudták, de volt náluk térkép. Szívesen elővették, mellénk telepedtek; bemutatkoztunk. Würtembergiek voltak.

Volt vagy öt térképük is, végre megtaláltuk a nekünk valót. Megtaláltuk a patakot is, de engem már nem ez érdekelt. A térképet néztem. Elkértem tőlük a többi is és azokat is vizsgálatba vettem; néprajzi térképek voltak.

Ne rémüljenek meg, nem olyan bekebelező térképek, melyek a Dunántúlt már az egy-séges nagy Német Birodalomhoz színezik, bár ilyet is láttam már. Részletes turistatérképek voltak, melyek azonban a hegye és dűlőutak mellett a vidékek nemzetiségi helyzetét is feltüntették. Piros jelölte a németet, itt-ott friss piros ceruza. Ez már a mi pótlásunk, mondta az egyik diák. Hatalmas lángnyelv lobogott a Duna-Dráva közéből észak felé, láng marta a nyugati széleket, az egész Duniántúl tele kisebb-nagyobb őrtüzekkel; Pest környéke valóságos kivilágításban úszott. Hosszasan szemléltem.

Elég jól ismerem a mi hivatalos néprajzi térképeinket, azokon is eltűnődhet az ember. Ezek láttán megdöbbsenem. Keserűség fogott el, szó nélkül pillantgattam hol a térképre, hol a diákokra. Idő kellett, hogy tárgyilagosságomat visszanyerjem. Ismétlem, nem vagyok sovíniszta, tudom, hogy minden fajnak egyformán joga van az élethez és a földhöz, sőt azt is, hogy az élelmesebbnek több joga van, mint a gyöngének. Találomra megnéztem egy-két falut, melynek néprajzi helyzetét magam is ismerem. A térkép hitelesnek látszott. Végre, egy helyütt, mintha egy kis túlzást fedeztem volna fel.

- Aki magyarul is tud, az még nem magyar, mondta csendesen az egyik diák.

- Találkoztunk mi olyanokkal is, vágott közbe a másik, akik alig tudtak már németül és mégis németnek vallották magukat. Két-három nemzedék is megtagadhatja származását s a következőben mégis teljes erejével föltámad az összetartozás ősi emléke, mint atavisztikus tudat... - Aztán lassan, elgondolkozva hozzátette még, hogy szerinte magyar faj tulajdonképpen nincs is.

- Mit keresnek önök tulajdonképpen erre felé? - kérdeztem.

- Érdekelnek bennünket a németiség messze szakadt törzsei. A folklóre szempontjából ezek a legértékesebbek.

Különböző adatokat gyűjtenek, egyikük előfizetést is gyűjt valami folyóiratra, melyet egyenesen a külföldi németek számára szerkesztenek Berlinben. Valami félhivatalos támogatásban is részesülnek. Lelkesedéssel beszéltek munkájukról.

Ezt megértettem. Magam is szívesen útra kelnék ilyen tanulmányokra, mondjuk a csángók közé. Tisztelettel, egy kicsit irigykedve néztem rájuk.

- Önök horogkeresztesek? - kérdeztem.

Fölnevettek. Az egyáltalában nem lényeges. Egyikük véletlenül az. A fiatalabbik viszont marxistának vallja magát, még hozzá szélsőségesnek, itt az erdő szélén megmondhatja. Tudósok, vagy legalább is azok szeretnének lenni, ez a lényeges.

Megkértem őket, látogassanak meg bennünket falubeli szállásunkon. Sajnos, nem tehetik, holnap már mennek tovább, Bonyhádra. Fölajánlottam, hogy szolgálók egy-két ismerősöm címével, véletlenül ott jártam gimnáziumban. Megköszönték, van hova fordulniok. Figyelmeztettem őket, hogy odáig elég hosszú az út gyalog. Köszönik azt is, a közbeeső falvakban is megszállhatnak, van ott is hova fordulniok. Cigaretta cseréltünk, szívélyesen kezeltünk, sokáig integettünk egymásnak.

*

Szerettem volna megmondani nekik, hogy én nagyra becsülöm Bleier Jakab tanár urat. Tudományos munkásságáról ők mintha egy kicsit lenézően nyilatkoztak volna. Azt, sajnos, nem ismerem, nem ismerem politikai múltját sem, nevét először nevezetes parlamenti felszólalásakor hallottam. Bátorsága, konoksága, ahogy a nagy pipájú, kevés dohányú felzúdulás közepette is kitartott a maga igaza mellett, őszinte tiszteleltre indított. Nemcsak lovagiatlanság, vétek volt belefojtani a szót. Ha mindnyájan, akik úgy érznek, mint ő, oly egyenesen kiállnának, mint ő: tisztán látnánk végre, mit tartogat a jövő.

*

1800 elején Európa lakossága 188 millió volt; 1933-ban 506 millió, elképesztő szaporulat, ez volt a 19. század! A szaporulat azóta is tart, bár megközelítően sem olyan mértékben, mint a múlt században. Az egykét csaknem minden országban ismerik. Ha mindenütt egyforma arányban lépne fel, alapiában semmi baj nem volna, a népek egyensúlyi aránya megmarad. De csak egy-két évtizeddel előbb lépjen fel az egyikben, mint a másikban, az utóbbi rögtön elnyeli az előbbi. A háború előtti Franciaországra végzetes veszedelemet jelentett, mert ugyanakkor Németország lakossága szaporodott. Franciaország azóta gátat vetett a bajnak. Olaszország mai nagyhatalmi helyzetét elsősorban lakossága most is tartó gazdag növekedésének köszönheti.

A dunántúli magyarok egykésék, a velük egy faluban, vagy egy járásban élő németek nem azok. Nem kell magyarázni, mi következik ebből, előttünk a példa. A duna-menti rá-cok két nemzedék alatt eltűntek. Nálunk az első generáció már elbukott. A népmozgalmi megfigyeléseknek törvénye, hogy elég magas százaléku csökkenés után a pusztuló nép kihalását már nem lehet megakadályozni. Úgy gyorsul az már akkor az elkerülhetetlen vég felé, mint a föld felé eső test. Ez a mi helyzetünk. Azonos gazdasági feltételek között az itteni németek közt is fölléphet majd az egyke, de akkor mi már nem leszünk. A kiháló németeket más németek fogják helyettesíteni, ha ugyan ők maguk nem védekeznek a baj ellen, nem teremtenek olyan gazdasági helyzetet, melyben egészségesen élhetnek. Eddigi működésük szerint valószínű, hogy nekik lesz erre eszük.

Az egyke oka tisztára anyagi. Nem a szegénység az oka, hanem a szegénységtől való félelem, tehát végeredményben mégis a gazdasági megnyomorítottság. Tehát csupán az felelős érte, aki a gazdasági megnyomorítást okozza. A parasztokat nem lehet hibáztatni. «Szörnyű fertő»-ben élnek, de ezt a fertőt nem ők készítették. Az egykés vidéken ma már százféle sajátos tünetet lehet megfigyelni, de összetéveszti az okot az okozattal az, aki ebben látja a baj eredetét.

A parasztság itt felvergődött valami színvonalra, megszerezhetett családonként 20-30 hold földet, esetleg talán százat is, mint itt-ott a Sárközben, megszokott valami módot és természetszerűleg még jobbra törekszik. A gyermekáldás a birtok megosztását jelentené, új küzdelmet, újra azt a látástól-vakulást tartó állati munkát, melyet csak azok istenítettek oly bukolikusan, akik két kézzel sose próbálták. Mint a mai társadalom minden tagja, ők is csak egyéni érdeküket látják, nem érzik és nem tapasztalják, hogy valami nemesebb közösség tagjai, amelyért áldozni érdemes. Szó szerint úgy viselkednek, mint az urak, akiknek udvarán szintén nem szaladgál tizenkét gyerek. Kényelmesen, szépen, nyugodtan akarnak élni, egyre kényelmesebben. Ez minden bűnük.

Ez a sors vár tehát minden emelkedő parasztcsaládra? Míg földjeit jó pénzen eladhatja, ez vár rá. Valóságos csapda ez. A parasztokat úgy nevelték, hogy csak parasztok lehetnek; hogy mit jelent minálunk ebből a sorból «kiemelkedni», csak az tudja, aki megpróbálta ezt a kálváriát. Nemcsak a szellemi, de az ipari pályára kerülő parasztfiúnak is már a kezdet kezdetén meg kell tagadni származását és családját, «úrnak» kell lennie. «Inkább égett volna meg egy napos korában» - mondta egy ilyen ivadékról itt pár napja nekem a saját apja.

*

«Nem csináljunk kódásokat⁹⁹⁹» – mondta ugyanabból a családból ma a vő, jó másfél órai vitánk befejezésül. Az ország tele van munkanélkülivel – folytatta, – több ember van, mint kellene, mit akarnak mitőlünk? Adjanak földet, a föld maga megtermi az embert.

*

Tudom, itt már az sem segítene, ha földet adnának. Az történne, ami a Sárközben, ahol a tízholdas gazdák éppúgy egykések, mint a százholdasok. (Vagy akár az ötszáz holdas dzsentrik; vagy mint a hasonló jövedelmű tisztviselők és kereskedők.) A természettel nem lehet tréfálni. Ez a vidék, ez a generáció már elveszett; a kérdés már csak az, hol lehetne megállítani a pusztulást.

*

Ahol kisbirtok van, ott menthetetlenül megjelenik az egyke. Ez első pillanatra a földosztás ellen szól. A nagy latifundiumok cselédsége még szaporodik, legalább is az egyke-vizsgálói szerint; a cselédeknek nem ad gondot, hogy kire hagyják a vagyont s minden gyerek ingyen munkaerőt jelent.

Már a cselédség sem szaporodik úgy, mint a statisztikusok hiszik. Köztük a gyermekhalandóság pusztít. Azonkívül nekik sincs korlátlan elhelyezkedési területük, a nagybirtokok ma már kevesebb embernek adnak megélhetést, mint ötven évvel ezelőtt. Az emberi munkaerőt egyre nagyobb mértékben helyettesíti a gép, itt ez a fejlődés útja. A háború előtti aratósztrájk-mozgalmak és zsellér-lázongások még elriaszthatták a nagybirtokosokat az aratógépek üzembe helyezésétől (az egész országban nincs tán húsz arató-gép), de a külföldi búzaverseny és a «közbiztosság» további megerősödése előbb-utóbb visszahozza őket. A cselédség szaporasága ma ép annyi, hogy magát fenntartsa és Pest rendőrlégénységét, postásait és háztartási alkalmazottjait kiállítsa.

*

Az egyke egyetlen megoldása, melyet Ravasz Lászlótól kezdve a kérdés minden vizsgálója felvet, anélkül, hogy csak gondolatban is következetesen végig merné gondolni: egy új örökösödési törvény, alapelveiben hasonló a Nagy Lajos-féle ősiségi törvény-cikkelyekhez, melyek a magyar nemességet négy század vérzivatarai közt valóban fenntartották.

Ennek megvalósítása azonban ma messze vezetne. Érdekes megfigyelni, hogy aki csak fölveti, az első mondatok után, hogy kezd ingadozni, hogy kerülget jobbra-balra s hogy némul egyszeriben el, mintha valami sötét gyanúsítástól tartana.

Ez a tervezet a magántulajdon szentségét érintené. A föld magántulajdonát.

Magam is tétozva írok róla. Előbb azt forgatom fejemben, micsoda blaszfémia tulajdonképpen a magántulajdont szentnek nevezni. Hogy ez ellen még egyetlen egyház sem emelte fel tiltakozó szavát. Elsősorban a keresztény egyházak, melyek Jézusa igazán

nem volt híve az egyéni vagyonnak. Engem az iskolában hét szentségre tanítottak: első a keresztség, második a bérálás... a magántulajdon nem szerepel közöttük.

Azután az jut eszembe, hogy noha ez az egyetlen megoldás, semmi remény a megvalósítására, nincs már ebben a népben akkora magát-újja-teremtő erő, hogy végrehajtsa; akkor minek emlegetni?

A tervezet röviden ez: készíttessék egy új örökösödési törvény, melynek értelmében minden öröklődő birtok legalább négy részre oszlik; ha az örökösnek négy gyermeke van, azok egyenlő részben öröklik; ha három van, csak háromnegyed részét, ha kettő van, csak a felét, ha egy, csak egy negyedét: a többi az államra száll vissza. Ha egyetlen gyermek sincs, az egész az államra száll, amely köteles azonnal új telepeseknek átadni.

Ehhez persze szükséges, hogy minden örökös annyi földet kapjon, amennyiből új családjával megél. Ezt a hiányt a nagybirtokokból kell pótolni, melyre a törvény különben szintén érvényes.

A törvénynek sok ágazata és még több következménye lenne; birtokot csak családok tarthatnának, ez kifejlesztené újra a családi életet, sőt Kodolányi szerint a falu-közösséget.

Megmentené a magyar népet, de véget vetne az egyházi és világi nagybirtokoknak. Őszintének kell lennem: erre az új honfoglalásra ez a nép már képtelen.

*

Még egy kis kimutatás, minden megjegyzés nélkül, ezt is ellenőrizheti mindenki: Magyarországon 1130 nagybirtokosnak, a népesség alig egy ezrelékének tulajdonában 5,400.000 hold van, az ország területének egyharmada. A «földbirtokreform» következtében az ország megművelhető területének csupán 6 százaléka cserélt gazdát. A nagy uradalmak zöme a trianoni határon belül maradt. Az ország lakosságának 56 százaléka él őstermelésből. A mezőgazdasággal foglalkozó lakosság 28 százaléka egy talpalatnyi földje sincs. Az őstermelő lakosság további 24 százaléka 10 holdig terjedő törpebirtoka van. A parasztság 80 százaléka tehát fizikailag képtelen a terjeszkedésre s ebből következően a szaporodásra. Ha új birtokot szerez, csak egymástól veheti el, a földállomány nem változik. A földbíró lakosság nemzetiségi aránya azonban évről-évre ijesztő mértékben változik.

*

Visszaautaztunkban Z.-ből három nap alatt három faluban háltunk. Nagyanyánkat akartuk meglátogatni, a mi családjunk Cenci nénijét, aki elképzelhetetlen erőfeszítéssel az ősi cselédsorból ezt a családot három nemzedéken át fokról-fokra egyre magasabbra emelte. Jóval felül a nyolcvanon most gyermekeinél él. Azt hittük, D.-on találjuk, de onnan már T.-be utazott. Mire T.-be értünk, ő már K.-ban volt. Örök fáradhatatlanul, örökké beszélgetve és dolgozva, úgy vándorol ma is Tolnából Somogyba, Somogyból Fejérbe, mint hajdan az első udvarból a baromfiudvarba onnan a kertbe azon a kis zsellértanyán, a cecei kutyaszorítóban. Belefáradtunk most is, mire utolértük.

Közben bejártunk egy sereg falut, ahol gyermekkoromban gyakran megfordultam. Más változatban a magyarság helyzete ott is épp olyan, akár Baranyában. Mintha kísérte-

⁹⁹⁹ Koldus.

tek üldöznének, mintha már belebolondultam volna ebbe a rögeszmébe, mindenütt pusztulást látok. Már magamra gyanakszom, hátha csak rémképeket látok, hogy van, hogy csak én látom ezt egyedül? Nem, itt mindenki látja, bólogatnak is hozzá keserűen.

Utazunk s úgy érzem, mintha falvak sülyednének köröttem, mint ingoványra tévedt utasok. Gyermekkoromban sokszor megfordultam egy észak-tolnai faluban, távoli rokonaim is éltek ott. Átkocsiztunk rajta, az egész falu már német. Hova lettek a magyarok? Az Isten tudja, eltűntek, elnyelte őket a föld, rokonaimat sem találtam. Beolvadtak a szomszéd faluba, amely felerészben már akkor is német volt. Sokat mulattunk akkoriban ezeken a németeken s ők is velünk mulattak azon, hogy milyen zengzetesen magyar a nevük. Úgy hívták őket, hogy Bojtorgó, Heteyi Kutásó, alig tudták kimondani. Emlékszem erről a beolvadásról akkoriban, diákkoromban azt a vigasztaló tételt állították föl, hogy mindig a szellemileg magasabb fokon álló nép olvad be az alacsonyabb fokúba. A kétnyelvű falvakban az intelligensebb fél ún. bele előbb a mutogatásba, az tanulja meg a másik nyelvét. S mivel egy faluban két nyelvet használni igazán felesleges, a következő nemzedék már csak németül tud. S nevük ellenére is igazi jó németek, ahogy a német nevű magyarok is igazi magyarok. A nyelv teszi a népet. Most már nyolc-tíz ilyen falu is van azon a környéken, Észak-Tolnában, Fejérmegye határán. A megye belső része, a híres Völgység, Vörösmarty tájképzeletének alakítója, tisztára német.

*

A hazafiság a mai magyarok közt, a legjobb értelmű is, enyhe zsidózással kezdődik; ez az előjáték; alapjában nem áll másból, mint csendes sóhajtozásból és mély légvételből, mintha csak a tüdő hangszerezése lenne. Az is. Folytatódik a kapitalizmus elleni sóhajtozással, ami még ugyanaz a terület, majd átsap a kifakadásokra Pest ellen, aminek semmi köze az országhoz, tehát a magyarsághoz, ahová az adó ömlik s ahonnan bűdösödik a hal. Így érkezik végre a vidékre, a magyarság sorsához, ahol aztán a töprengés, azaz búslakodás nagy fekete semmibe fordul, a beszélgetésnek szomorú legyintések vetnek véget, jelezve, hogy jobb nem is beszélni.

Négy nap alatt három megyében játszottam el ezt a némajátékot vacsora után rokonikörben, ijesztő pontossággal. Minél műveltebb lelkű társaságban ültem, annál gyorsabban érkeztünk odáig, hogy jobb arról nem is beszélni, igyál, öcsém. Fürkésze néztem az arcokat, az egész környezetet, mintha valóban valami messze földről jött utazó lennék. Micsoda egységet is jelenthet ma az, hogy magyarság, tűnődtem, a nyelven kívül milyen kapcsolat van még itt urak és parasztok, gyárosok és munkások között? Ki itt hazafi? Ez a szó így már üres. A nép számára, ami pedig a nemzetnek nemcsak többsége, de «életető eleme» így semmit nem jelent, ami természetes is. Hogy magyarok vagyunk, azt nekünk ép oly fölösleges ismételtetnünk, akár azt, hogy emberek vagyunk és nem madarak. Ennek tartalma nem szavakból áll. Még érezni sem nekünk kell, hanem másoknak kell megérezni rajtunk. Így van, az egyetlen egység, ami összetart bennünket, csupán a nyelv; láttuk, milyen állapotban van ez a kapocs is.

*

A veszélyt itt is látja mindenki. Telepíteni kellene, mondják, idehozni az alföldi kubikosokat, a hajdúsági zselléreket. Ahogy a románok teszik, akik a regátbeli nincstelenekből egész falvakat ültettek már az új határok mentén az utolsó tíz esztendőben. Ahhoz azonban föld, iga, ház és pénz kellene. Pénz pedig, hogy azonnal a végét mondjam, nem is lesz.

*

A vonaton Dombóvár és Kaposvár között, ahol oly szelíd és lágy a hajnali ködben a vidék, mintha Corot tájképein utazna az ember; francia szürrealistákat olvasok, egyiktől épp a hazafiságról. Épületes dolgokat mond.

Milyen lehet a természetes faji önzésen kívül, ami nálunk tulajdonképpen csak a nyelv önzése, a magyar hazafiasság? Van még ilyen? Minden nemzet gúnyolja a másikat és valamennyinek igaza van, mondja Schopenhauer. Szeretem és csodálom a franciákat és lelkesülve olvasom a szürrealisták pamfletjeit, most éppen Crevelét, ami egyetlen hosszú gyalázkodás minden ellen, amivel a francia nemzet ma dicsekedhetik, elsősorban épp a nemzeti büszkeség ellen, a jellegzetes francia értékek ellen, Jeanne d'Arc kultuszától kezdve egész addig a felemás, csak félig sikerült demokráciáig, amely nekem még ilyen felemás állapotban is imponál. Irigykedve olvasom és nekihevíülve már csak azért is, hogy ilyen szabadszájú elmefuttatásokat olvashatok (a szabadság mindig megrészesgít) s egyelőre nem is gondolok arra, hogy olyan dolgokat is sárba ránt, amik nekem kedvesek, elragad a bátor hang. De vajon utánaoznám-e?

*

A gyönyörű tájat nézem és ódázom a feleletet a kérdésre, hogy amit a francia szürrealisták megtesznek Franciaország ellen, vajon meg tudnám-e tenni én is magyarul és Magyarországon? Átkozni a hazát, ez is csak valamilyen fajta hazafiság, erre épp a mi irodalmunk története nyújt jó példákat, sőt gyakran ez a legőszintébb. És a leghitelesebb, mert valóban áldozattal jár, még eleven korodban agyonüthetnek érte. De ez a leghasznosabb-e? Bizonyos, hogy ez a fajta népszerűtet némi értelmi és még nagyobb erkölcsi emelkedettséget kíván. Nálunk szinte törvény, hogy főntartás nélkül gabszuláljunk a fajnak. Közhely, hogy ezt leginkább olyanok művelik, akiknek fajisága a legutolsó nemzedékekben is, nem a legmagyarabb. Hozzászoktunk, hogy a magyarságot, Magyarországot a föld legtökéletesebb teremtményének halljuk emlegetni. Nem tudom, nem tenne-e ennél sokkal nagyobb szolgálatot az, aki végre hű tükröt mutatna elének s szemünkbe mondaná, hogy távol a nagy nemzetektől, melyekkel eddig összehasonlítottak bennünket, műveltségünk legfeljebb Galíciaéhoz hasonlítható, birtokpolitikánk messze elmarad a szerbeké mögött?

A kortársak sose állapíthatják meg, hogy ki az igazi hazafi, értsd rajta: ki van nagyobb hasznára a népnek. Az átkozódó Crevelnek kétségtelenül a javítás, a szint emelése a célja. Hangja a francia szellem életében olyan, mint az egyén szellemi életében az önbírálaté. A nemzet egy-egy nyilalló önvádja, szemrehányása önmaga ellen, ami az egyén életében a legvilágosabb, legértékesebb, a legnagyobb tiszteletet érdemlő pillanat.

Éjszaka utazunk vissza Pestre, az egész vonat tele van csendőrrel, a gödöllői dzsemborira mennek. A velünk szemben ülők közül egyiknek az arca kísértetiesen ismerős, hosszasan nézem s kutatok emlékeimben. Hatalmas szál ember, férfias, kemény vonásokkal, már kopaszodik is. Meglett embernek tartom, jóval idősebbnek nálam, midőn végre fölismerni vélem s a ráncosodó arcon különös változás esik. Egyre fiatalosodik, egyre naivabb és szeledebb lesz. Rájövök, hogy együtt jártunk elemibe. Most már valósággal gyerekek látom, kövérkésnek és egyre mosolygónak, mint amilyen akkor volt.

Nem szólok neki, kimegyek a folyosóra. Az éjszakában egymásután villannak el az állomások, Csoma, Attala, Pula, Kurd, Hőgyész, Hidegkút... minek hánytorgassam újra, hogy mi vár rájuk? Hogy mi vár az egész Dunántúlra? Falvak villannak elém s merülnek el a sötétségben. Ismerem valamennyit, tudom, hogy fuldoklik bennük a magyarság, a nyelv, melyen magam is már csak dadogni tudok. Daga, ostromolja őket a német tenger és nincs, ami megállítsa. Tudom, nincs remény, miért hitegetném magam? Az ár egyre emelkedik, győzelmesen nyomul előre. Férfi vagyok már s nekem sincs gyermekem. Ez, a nemzedék fogja elveszteni a játszma utolsó tétjeit, de ki vádolhatja majd érte? Mit tehetünk? Hidakon robogunk át, zörgéstükről tudom, melyik a Kaposé, a Sióé, a Sárvízé. Vissza-visszanézek az éjszakába. Elmondtam, amit mondanom lehetett; utánunk az özönvíz. Après nous le déluge.¹⁰⁰⁰

Forrás: Nyugat 26 (1933) 17-18. sz. – <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00562/17577.htm> (2014. november 4.)

281.

1389/3. szám.
B. kt. 1933

Budapest, 1933. november 10.

*Nemzetiségi mozgalmak
Pángermán mozgalmak*

[...]

3.) Városlőd községben Róth Mihály helyettesbíró lakásán folyó év nyarán 3–4 ízben németországi vándorlegények szálltak meg. Utazásuk céljául előadták, hogy tanulmányúton vannak. Legutóbbi alkalommal szeptember 23-án egy négy főből álló vándorlegénycsoport jelentkezett a községházánál. Nevezettek a községi jegyző igazoltatta. Utazásuk céljául ezek is a tanulmányutat említették. Szállásadójuk Róth Mihály volt. Mindezek azt bizonyítják, hogy Róth lakása, mint „Herberge”¹⁰⁰¹ közismert a német vándorlegények között. Megfigyelésére intézkedtem. Ez ügyben a belügyminisztérium közbiztonsági osztályához az 1126/13. B. kt. 1933 szám alatt részletesen jelentettem. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), 651/9. d., K 149-1933-651f9.

¹⁰⁰⁰ Utánunk a vízözön.

¹⁰⁰¹ Ifjúsági szálló.

282.

1389/5. szám.
B. kt. 1933

Budapest, 1933. november 24.

*Nemzetiségi mozgalmak
Pángermán mozgalmak*

[...]

3.) „Wandervogelek”¹⁰⁰² az utóbbi időben az alant felsorolt községekben jelentek meg és pedig Szepetneken 2, Balatoncsicsón 12, Pusztaszemesen és Szomajon a számuk megállapítható nem volt, végül Németladon 4 fő. Megjelenésükről az illetékes őrsök csak utólag értesültek. Az utólagos megállapítás szerint pángermán agitációt nem fejtettek ki. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), 651/9. d., K 149-1933-651f9.

283.

M. Kir. Belügyminisztérium.. Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság
Szám: 37/1934. res.
B.M.VIII-b.

Tárgy: Külföldi világjárókkal és vándordiókokkal szemben való eljárás

*A M. Kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának,
valamennyi M. Kir. Rendőrkapitányságnak, kirendeltségnek
és határszéli kirendeltségnek, valamennyi járási főszolgabírónak*

Székhelyén

Az 1931. évi szeptember 21-én 54/1931., valamint az 1933. évi július hó 26-án 65-3/1933. K.E.O.K.H. res. számok alatt kiadott s az illetékes Főispán Úr útján közölt rendelettel utasítottam az I. fokú idegenrendészeti hatóságokat, hogy az állam érdekei szempontjából gyanús és a közbiztonságra aggályos osztrák és német állampolgár világjárók és vándordiókok ellen a legerélyesebben járjanak el, illetve ily egyének beutazását már a beléptető határállomások akadályozzák meg.

¹⁰⁰² A 19–20. században az emancipálódó német ifjúság önálló szubkultúrát teremtő mozgalma, magyarul Vándor-madár, amely táborozásokkal, romantikus kirándulásokkal stb. próbált kiszakadni a vilmosi kor szürke szülők által meghatározott hierarchikus rendjéből. Néhány csoport még az első világháború után is így nevezte magát, de hagyományaik alapvetően az Egyleti Ifjúság (Bündische Jugend) keretein belül folytatódtak. A Hitlerjugend államifjúsággá válásának esett áldozatul minden ilyen csoport.

A nyugati országokban a közelmúltban lezajlott politikai események arra készítetnek, hogy a hatóságok figyelmét ezekre a rendelkezéseimre újból és a legnyomatékosabban felhívjam s azok sikeres és gyors végrehajtását megfelelően biztosítsam.

Utasítom ezért a határszéli utazásellenőrző szerveket, hogy a fenti kategóriába tartozó külföldiek beléptetését feltétlenül tagadják meg, azokat pedig, akik az ellenőrzés kijátszásával meg nem engedett módon lépik át a határt az ország területéről – szükség esetén kényszer útján is – haladéktalanul s külön kiutasítási határozat hozatala nélkül távolítsák el.

Az országhatár közelében működő idegenrendészeti hatóságok a területükön talált osztrák és német világjárókkal és vándordiókokkal szemben akként járnak el, hogy – amennyiben szabályszerű útiokmányokkal rendelkeznek – az ország területétől való eltávolításuk foganatosítása végett – ugyancsak külön kiutasító határozatom nélkül – a jelen rendeletemre történő hivatkozással, a legközelebbi m. kir. rendőrségi határszéli ki- rendeltséghez állítják elő.

Azokat az osztrák és német világjárókat és vándordiókat, akiknek szabályszerű útiokmányaik nincsenek, vagy akiket – akár van útiokmányuk, akár nincs – az országhatártól távolabb eső területen vannak hatósági eljárás alá, a további intézkedések foganatosítása végett a m. kir. rendőrség budapesti főkapitányságának fogház és toloncosztályához (Mosonyi utcai rendőrlaktanya) kell – a jelen rendeletemre történő utalással felkísértetni és erről egyide- jűleg a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatósághoz is sürgős jelentést kell tenni.

Ezen rendeletemet általánosságban és a legnagyobb szigorral kell végrehajtani, de különösen német nemzetiségi vidéken kell rá a legéberebb figyelmet fordítani.

Budapest, 1934. évi február hó 14-én

A miniszter rendeletéből:
Folyovics József s. k.
miniszteri tanácsos, vezető

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 56/1934.

284.

Magyar királyi belügyminiszter.

Szám: 6151

1934/VIII. res.

Szigorúan bizalmas!

*Valamennyi alispánnak, valamennyi csendőrkörületi parancsnokságnak,
M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának*

Több oldalról érkezett jelentések szerint úgy a határ menti vármegyékben, mint az ország belterületén gyakran bukkannak fel olyan ismeretlen egyének, akik magukat turistáknak, tanulmányúton levő diákoknak (vándordiók), munkát kereső iparosnak stb. adják ki.

A befutó jelentésekből megállapíthatólag ezek a gyanús elemek két főcsoportba oszthatók:

Az egyik munkakeresés ürügye alatt vándorló, de tényleg munkát vállalni nem hajlandó, többnyire magyarul beszélő magyar állampolgárok kategóriája, akik létfenntartási eszközök hiányában állandó lakás és foglalkozás nélkül nemcsak a közbiztonságot veszélyeztetik, hanem a legeldugottabb tanyák lakói közé is beférkőzve, az elégedetlenség, sőt gyakran kifejezetten a bolsevizmus eszméi részére iparkodnak a talajt előkészíteni. Gyakran olyan helyeken fordulnak meg – sőt időznek –, ahol az általuk hangoztatott munkakeresés ürügye a lokális viszonyoknál fogva teljesen valószínűtlen.

A másik csoportba azok a külföldiek tartoznak, akik gyalog, kerékpáron, motorral stb. rövidebb ideig való tartózkodás céljából jönnek az országba, s itt bizonyos vidékeket elfogadható indok nélkül bejárnak. Turistaság, népművészet tanulmányozása, etnográfiai tanulmányok, stb. címen járnak, de a lakosságnak csak bizonyos kategóriáit és ezt is csak bizonyos helyek keresik fel. Eltekintve attól, hogy az általuk látogatott vidék turisztikai szempontból többnyire igen jelentéktelen, még gyanúsabbá teszi őket az a körülmény, hogy általuk olyan sohasem látott magyar állampolgárok címét hozzák magukkal, kiket felkeresni és náluk megszállni semmiképp sem lenne indokolt és keresztülvihető, ha nem húzódná meg a háttérben valaminő, külföldről irányított politikai propaganda. Ezt bizonyítja az a körülmény is, hogy a szóban forgó idegenek az itteni lakosság bizonyos kategóriáját kartotékba iparkodnak felvenni, sőt saját szempontjukból megbízható és megbízhatatlanra osztályozzák.

Míthogy pedig úgy a közrend megóvása, mint az állam, társadalom vagy nemzet ellen irányuló politikai agitáció megakadályozása fontos és elsőrangú rendészeti feladat, felhívom Címet, hogy a szóban forgó jelenséget kísérje és kísértesse a legéberebb figyelemmel, adott esetben a legnagyobb körültekintéssel, de egyúttal a legnagyobb eréllyel járjon el s a közbiztonsági vagy államrendészeti szempontból aggályos egyéneket azonnali hatállyal utasítsa ki. Azokról az esetekről, midőn az ügy háttérében politikai agitáció van, hozzám erre a rendeletemre való hivatkozással azonnal tájékoztató jelentést kell tenni.

Nyomatékosan felhívom Cím figyelmét az idevonatkozólag korábban kiadott rendeleteimre (1931. évi szeptember hó 21-én 1163/1931. eln. B.M. VIII-a. (Keokh), 1931. évi október hó 5-én kelt 54/1931. res. VIII-b., 1932. évi július hó 22-én kelt 22/IV. 1932. VIII. b. res. (Keokh) és 1933. évi május hó 10-én kelt 56/1933. VIII. b. res. (Keokh) szám) és toloncoszályzat vonatkozó rendeleteire.

Végül itt közlöm, hogy újabb bizalmas jelentés szerint a német horogkeresztes propagandát főképpen Burgenlandból irányítják és főleg a Dunántúl szervezését tervezik oly módon, hogy a feltűnés elkerülése végett páronként küldik a turistákat (férj-feleség, elvbarát-elvbarátnő) a Dunántúlra, megfelelő propagandakönyvekkel és röpiratokkal, akik azonban 2–3 napos kirándulás után visszatérnek Burgenlandba.

Budapest, 1934. évi június hó 20-án

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc s. k.

A kiadmány hitelül:

[aláírás]

irodavezető h.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 149/1934.

285.

Der Merker – Könyvjelző

Schülerkalender des V.D.A. 1936 – A V.D.A.¹⁰⁰³ iskolás naptára 1936

Kiadó: Wilhelm Rumpf

Az első oldalon Frick belügyminiszter arcképe, a másodikon következő szövege áll:
 „Német ifjúság! A nemzetiszocializmus a német népiségi tudat felébresztője és védelmezője. Ezért szólít fel minden német fiút és német leányt, hogy foglalkozzék a népiség kérdéseivel nemcsak a Birodalomban, hanem a határvidéki és külföldi németiség népiségi kérdéseivel is. A német ifjúságnak tudatában kell lennie azzal, hogy ő alkotja jövő birodalmi polgárságát és ebből a szerencsés elhivatásból az a kötelezettsége fakad, hogy ne csak a német néphez tartsa meg hűségét, hanem a határokon túl élő németiséghez. A népiség Isten alkotása, szent az időközön és határokon át. Éljen Hitler!”

„A könyvjelző szól: jegyezd meg:

1. 1936-ban vendégként és harcosként érkezünk az olimpiára a Birodalomba. Számotokra idegen állami zászlók alatt jövünk és harcolunk, de a vér és a nyelv szerint ennek ellenére németek vagyunk, éppúgy, ahogy ti is.
2. 100 milliós nép vagyunk és nem 65 milliós.
3. A Német Birodalom magába foglalja Németország legnagyobb részét, de nem egyenlő Németországgal. Ne keverjétek össze tehát a Német Birodalmat és Németországot.
4. Az idegenek német nyelvünkért és német nevünkért üldöznek minket, hogy anyanyelvünket és apáink nevét szégyenletesen megtagadjuk. Mi harcolunk ez ellen, s ti segítetek ebben. Akkor viszont harcoljatok az idegen szavak járványa ellen is. Nem akarhatjátok, hogy a Birodalomban az erdőket és hegyeket, a régi városokat és várakat megszenségtelenítsék, akkor miért tűritek el ugyanezt az anyanyelvetekkel.”

A naptári részben a „fontosabb” dátumokat sorolja fel. Ezek között a magyar vonatkozásúak:

„1874. I. 25-én született a bácskai Dunacsében Bleyer Jakab, a magyarországi németiség vezére

1849. V. 11-én lőtték adon a magyarok az erdélyi szász Stephan Ludwig Rothot.¹⁰⁰⁴

1921. X. 13-án fogadták el a velencei határozatokat Sopronnak a felszabadított Burgenlandról való leválasztásáról és újbóli Magyarországnak való kiszolgáltatásáról.¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰³ A berlini székhelyű, a külföldön élő németeket támogató Egyesület a Külföldi Németiségért (Verein für das Deutschtum im Ausland, VDA).

¹⁰⁰⁴ Stefan Ludwig Roth (1796–1849) – erdélyi szász író, pap, pedagógus és politikus. Az erdélyi szász nemzeti mozgalom vezetőszemélyisége, a nemzetiségi jogok energikus követelője, akit 1849-ben gyakorlatilag hazaárulónak kineveztek.

¹⁰⁰⁵ 1921-ben Sopronban és környékén népszavazást tartottak arról, hogy a város és a környező falvak Ausztriához

1918. XII. 1-jén csatlakoztak önként az erdélyi szászok Romániához.¹⁰⁰⁶

1921. XII. 21-én volt a soproni „népszavazás” (a mesterséges többség Magyarország mellett szavazott).“

A naptári rész után a német mártírokat sorolja fel. „Népi német mártírok” Ezek között: Roth Stefan Ludwig, akit a magyarok 1849. május 11-én Kolozsváron agyonlőttek.

Zászló-jelmondat (Wilhelm Rumpf)

A Führert, aki megnyitotta előttünk a szabadságot,
kövesd!

A Népet, amely országokon át szóródott szét,
szolgáld!

A vért, amely ereidben csörgedezik,
őrizd meg!

Az idegent, aki meg akart alázni minket,
küzd le!

Istent, aki sorsunkat irányítja,
tiszteld!

A lobogóra, amelyet most kezded fogja át,
esküdj!

Esküszöm:

Hű leszek a néphez, a végsőkig, ameddig csak szívem ver, a népért dolgozom, akárhová vet még a sors.

A V.D.A. 1934-ben a következőket tette a külföldi németekért:

A külföldi németek kulturális és gazdasági szükségének leküzdése	RM 3.563.416,74
Tanulmányi segélyek és tanügyi célú támogatások	295.663,61
Külföldi német könyvtárügy és taneszköz-adomány	134.664,44
Külföldi németek testgyakorlása	23.799,14
Egyesületi munka, felvilágosítás és belföldi tájékoztatás, sajtó és hasonló	64.699,51
Iskolázás	384.251,66
Üzemi költségek	313.290,65
Szociális célú tartalék	22.972,96

Közmondás: „Ha egy német megtagadja nyelvét, az egy ugató birka”.

vagy Magyarországhoz tartozzanak. A népszavazás eredményeként a terület Magyarország része maradt.

¹⁰⁰⁶ Az erdélyi románok 1918. december 1-jén Gyulafehérváron mondták ki csatlakozásukat a Román királysághoz. Az erdélyi szászok az új Román Királysághoz való csatlakozásukat 1919. január 8-án Medgyesen jelentették be.

A naptárban még apró elbeszélések vannak, melyben a német jószívűséget, kitartást, összetartást, tisztelettudást stb. dicsérik. Ezek egyikében foglalkozik Ukrajna elszlávosításával és ezzel magyarázza a nemzetiségi mozgalom jogosságát, mert azt mondja, ha nem törődik a németiség még a legutolsó kis német községgel is, akkor a Birodalom hamarosan tönkre fog menni.

Anekdoták következnek még, természetesen a naptár képekkel van tarkítva, melyek között ott látjuk Bleyer szülőházáról és az emlékére állított emléktábla leleplezési ünnepéről készült felvételt is.

A legutolsó tárcája a naptárnak Robert Treut egy útleírása, melyben a Bánátról beszél, de azt következetesen Ausztriába teszi.

Dr. F. Lg. jellel¹⁰⁰⁷ az olimpiáról elmélkedik valaki és megállapítja, hogy az olimpiai győztesek szinte kizárólag németek és kár, hogy nem nemzetek küzdenek egymás ellen, hanem a német származású versenyzők is kénytelenek idegen zászlók alatt mérkőzni.

A naptár 60.000 példányban jelent meg.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 206/1936.

286.

C Feljegyzés konkrét megbeszélési pontokról magyar és német részről [1936]

A német szervekkel a kisebbségi kérdésről folytatott megbeszéléseken Kozma úr a következő panaszokat szokta felhozni, melyeket részben szeret „a nemzetközi érintkezésben szokásos tapintat” elleni vétségnek nevezni.

1.) A Birodalom külföldi németiség irányában mutatott érdeklődését magyar részről – sokszor tudatlanul, de tudatosan is – a pángermán tevékenységre és expanzióra irányuló akaratként értelmezik. Ezzel magyarázható a hivatalos magyar szervek idegessége is, ahogy az gyakran kifejeződik az önmagukban jelentéktelen esetek kicsinyes és izgatott kezelésében, még pedig nemcsak az alsóbb szervek részéről. A magyar hatóságok különösen a birodalmi németeknek Magyarország német településterületeire tett utazásaiban pillantanak meg bizonyos rendszerességet, és azokat a birodalmi szervek utasításaira vezetik vissza. Ebből a beállításból fakadóan próbálják megakadályozni egyrészt a birodalmi német hallgatók, ifjúsági vezetők és Hitler-csoportok, másrészt a magyarországi német népcsoportok közötti mindennemű érintkezést, melyekben a német népcsoportok államra veszélyes befolyásolásának álcázott kísérletét látják.

E nehézségek leküzdésére magyar részről felvetődött az a gondolat, hogy minden olyan birodalmi németet, aki Magyarországon vidéken népi német kérdések tanulmányo-

¹⁰⁰⁷ Vagyis ilyen néven.

zásával akar foglalkozni, a budapesti német követség jelentse be a magyar kultuszminisztériumnál. A német-magyar viszony sürgetően szükséges tehermentesítése érdekében e javaslat elfogadása német részről *csupán átmeneti intézkedésként* azzal a feltétellel mérlegelhető, ha a magyarok egy ilyen előírást általában és nemcsak a németekre vonatkozóan vezetnek be, a legitimációs igazolást általánosan és idővesztés nélkül kiadják, és azokban az esetekben, amelyekben magyar részről kételyek merülnek fel, azokat a követségnek az okok megadása mellett azonnal közlik. [...]

4.) A magyar sajtóban és nyilvánosságban újra és újra egy állítólagosan Németországban készült térképről beszélnek, melyet „tömegesen” terjesztenek a magyarországi németek között, s amelyen a Német Birodalom határai a Balatonig, vagy Mohácsnál akár a Dunáig érnek. E térkép másolatát azonban soha nem hozták nyilvánosságra; az utóbbi három évben is újra meg újra rendre sikertelenül végződtek a birodalmi német részről e mesébe illő térkép magyarországi megtekintésére tett kísérletek. A magyar kormánynak ezért egyszer és mindenkorra magától kellene megálljt parancsolnia ennek a kútmérgezésnek, amennyiben nyíltan kinyilvánítja, hogy ilyen térkép nem létezik, és a sajtóját tájékoztatja arról, hogy az e térképre való ismételt hivatkozást a német-magyar viszony tudatos zavarásának tekinti.

5.) Magunk részéről alapvetően fenn kell tartanunk a jogot arra, hogy a magyarországi német népcsoportnak kulturális célokra a birodalmi német szervek anyagi eszközöket bocsásson rendelkezésre. Ez egy olyan jog, amit más államokkal szemben is gyakorlunk, és amelyre a maga részéről a külföldi magyar kisebbségek javára Magyarország is jogot formál. Ha mi elég hosszú ideje a hangulat nyugtatása érdekében el is álltunk ilyen pénzügyi juttatásoktól, abban nem lehet az e jogról való lemondást látni. A magyar kormánnyal meg lehet beszélni azt a kérdést, hogy a jövőben ilyen kifizetések nyíltan, vagyis a magyar kormány tudtával és egyetértésével történnek-e a magyarországi németiség kulturális intézményei számára.

Forrás: BArch, R 43-II/1502, D 600277-600284.

287.

Hegyháti járás főszolgabírája
7/eln. 1937

Bizalmas

Tárgy: németországi kiküldöttek látogatása Mekényes községben

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

[...]

Tudomásomra jutott ugyan, hogy özv. Krisztné által rendezett ezen mulatság tulajdonképpen a helyi csoport szokásos mulatságát pótolja, tekintettel azonban arra, hogy a szóban forgó nyilvános korcsmai mulatságnak egyesületi jelleget nem adtak, a feszültség kiélézését mellőzendő, annak megtartására az engedélyt kiadtam.

A szóban forgó mulatságra f. hó 6-án d.u. Mekényesre érkezett *Huber Máttyás*, ismert pángermán agitátor, budapesti (Molnár u. 20. sz.) lakos, kinek lakásán tartott gyanús diáktelepről már több ízben tettem jelentést. Nevezett magával hozta Mannfréd Péter, 1932. évi glasgowi születésű bölcsészhallgatót és Hemmel Ferenc, 1931. évi miesi születésű joghallgatót, kik mind a ketten a budapesti Szent Imre kollégiumban laknak és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr engedélyével a budapesti tudományegyetemen¹⁰⁰⁸ folytatják tanulmányaikat.

Nevezettek Kriszt János ismert helyi megbízott és összekötő atyjának vendégei voltak.

Az éj folyamán az ifjúság széles köreivel érintkeztek, beszélgetéseikből azonban semmi sem szivárgott ki.

Másnap reggel Brenn János, Maléta Konrád (50. hsz.), Kriszt Jakab (131. hsz. – fia a Huber-féle diáktelepen lakik) és Stieb Dániel (levante) ismert és megfigyelés alatt tartott mekényesi lakosoknál tettek látogatást és délelőtt továbbutaztak állítólag Huber szüleihez Siklóstra. A siklósi járás főszolgabíróját távbeszélőn még 7-én értesítettem.

A külföldiek jövetelük céljából azt adták elő, hogy egy magyarországi német bált akartak látni. Egyébként szabályszerűen jelentkeztek.

Kétségtelen tény, hogy Kriszt János, aki fényképező géppel és kerékpárral is ellátva van, Huber útján, illetve a Huber által fenntartott diákothonban lakó másik Kriszt-fiú útján tartja fenn állandóan az összeköttetéseket.

Lehetséges, hogy Kriszt saját helyi tekintélyének emelése céljából kérte Hubert, hogy lényegében általa rendezett mulatságra hozzon magával nagynémeteket is. Valószínűnek tartom azonban, hogy a nevezett németországi fiúk nem politikai ok és cél nélkül folytatják Budapesten a tanulmányaikat.

[aláírás]

Sásd, 1937. évi február hó 11-én

főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1937.

288.

A Buda-környéki járás főszolgabírójától Tárgy: Zsámbék községben német birodalmi kirándulók megjelenése

Szám: 126 eln/1937.

Szigorúan bizalmas
Saját kezéhez

Nagyméltóságú Főispán Úr!

A zsámbéki csendőrpáncsnokság jelentését és ennek mellékletét másolatban szíves tudomás és esetleges rendelkezés végett tisztelettel felterjesztem.

Zsámbék községben eddig német birodalmi állampolgárok nem jelentek meg és ez volt az első eset, hogy Zsámbék községet meglátogatták. A kirándulás életre hívója kétségtelenül Szauder Anna és Éva, akik hosszabb ideig voltak Németországban és a nyomozás szerint ott agitátor iskolát végeztek.

Nevezetteket állandó megfigyelés alatt tartatom és eredmény esetében jelentést teszek.

Amennyiben Frech József vagy a fia Németországba szülő útlevelet kérne, úgy annak megtagadását fogom véleményezni.

Komáromi János törvénybíró működését is erősen figyelemmel; felvetésem azonban az, hogy nevezett Szauder Anna edesatyjával való barátságából kifolyólag került összeköttetésbe a kirándulókval és különösebb tevékenységet nem fejt ki. Igaz, hogy nevezett mint megbízhatatlan ismeretes, viszont eltávolítását nem tartanám célszerűnek, mert azzal éppen ellenkező hatást érném el.

Budapest, 1937. május 14.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 3/1937.

289.

Másolat

Baranya vármegye és Pécs szab. kir. város főispánjától

103. szám

főisp. biz. 1937

Tárgy: Német vándordiókok ellenőrzése

„Bizalmas”

Főszolgabíró úr!

Valamennyi

Felhívom annak megállapítására és hozzám teendő jelentésére, hogy a folyó év nyarán német vándordiókok megfordultak és megfordulnak-e hatósága területén, s hogy magatartásuk és lakossággal való érintkezésük nem ütközik-e állambiztonsági érdekekbe. Felhívom egyben arra is, hogy ezeknek a vándordiókoknak jártát-keltét állandóan kísérje éber figyelemmel s az e tekintetben észlelt jelenségeket – amennyiben e jelenségek komolyabb kihatásúaknak mutatkoznának – hozzám jelentse.

Pécs, 1937. évi július 26-án

vitéz Horvát István dr. s. k.
főispán

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1937.

¹⁰⁰⁸ Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem, ma az Eötvös Loránd Tudományegyetem.

290.

Hegyháti járás főszolgabírája
122/eln. 1937

Bizalmas

Hiv. szám: 103/főisp. biz. 1937
Tárgy: német vándordiakok ellenőrzése

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy a német diákok vándorlásait az összes községekben figyelemmel kísérik, de eddig nincsenek adatok arra, hogy a szokásszerű jövés-menés a f. évben is tapasztalható volna.

Egyedül Schusztter István, mágocsi lakosnál (ismert pángermán) járt május hó végén egy diák külsejű ifjú, aki azonban pár percnyi időzés után nevezettel együtt eltávozott a szőlőhegyek felé, honnét Schusztter már egyedül tért vissza. Így a látogató személyi adatait nem lehetett megállapítani.

Július 29-én a gödrei vásárban jelent meg két németországi tanító, akik ott többekkel beszélgettek. Útlevelük volt s a vásár után nyomban elmentek Pécs felé.

Július hó 24-én este Oroszlóra érkezett egy kerékpáros csoport, ezek azonban oszt-rákok voltak. Oroszlón éjjeleztek, senkivel nem érintkeztek és másnap hajnalban tovább utaztak Pécs felé. Állítólag Mohácson át Bulgáriába készültek. Szabályszerű útlevelekkel el voltak látva.

Sásd, 1937. évi augusztus hó 19-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 103/1937.

291.

Rohringer Sándor
Műgyet. tanár

Kegyelmes Uram!

Engedd meg, hogy Veled, mint az államhatalomnak Pest megyében legmagasabb képviselőjével közöljem az alábbi esetet.

Szeptember 19-én kirándultam Visegrádra és az úgynevezett Mátyás király vendéglőben ebédelttem, a vendéglő a Görgey emléktábla közelében van. Ebédközben bejött a vendéglősné apja, Fröhlich, egy öreg ember és a terem másik végén foglalt helyet. Közben bejött a terembe egy német, valószínűleg turista s odament az öreg úrhoz és mivel úgy látszik nagyot hall, jól hallhatólag ezeket kérdezte az öreg Fröhlich-től: Ugyebár ön német, az ön ősei Württembergből jöttek 200 év előtt, amire igenlő feleletet kapott és tovább így folytatta: hogy érzik magukat, használhatják-e akadály nélkül a német nyelvet, milyen a német iskolai oktatás? Hogy ezekre az öreg sváb mit válaszolt, nem tudom, mert halkan beszélt, de a kérdező jövevény nagynémet az öregnek vállát veregetve ismételtén biztatta, hogy csak kitartani, ez már így fog maradni és még jobb is lesz. Kérdezte továbbá, hogy mit jelent ez a szó Visegrád, meddig terjed a németek által lakott terület a Duna mentén, milyen népek laknak Visegrádtól Vácig (tótok) és Vác Budapest között (magyarok).

Elég soká tartozott a német kérdezősködése, amely egészen olyan volt, hogy az állítólag szenvedő svábok öntudatát emelje. Mikor a jövevény német befejezte érdeklődését és kifelé ment, az én asztalom mellett haladt el. Rajtunk kívül alig volt egy-két ember a teremben, megkockáztattam a kérdést, hogy micsoda ön, német próféta vagy Wandervogel¹⁰⁰⁹ vagy mi? Mire ő azt válaszolta, hogy igen is ő német próféta s amit mondott, azt mondhatja és mondani is fogja. Amire én azt válaszoltam, hogy jó lesz, ha puhatolózásait abbahagyja, mert ebből kellemetlenségei is lehetnek, esetleg a csendőrökkel is meggyűlik a baja. Általában a turista gyönyörködjek a természet szépségeiben és ne akarjon valakit boldogítani és jobb jövőre biztatni. A németektől nem ezt várjuk, hanem barátságot és nyugalmat, eleget verezett Magyarország Németorszáért. Amire ő megismételte, amit mondott és kezét felemelve Heil Hitler¹⁰¹⁰ kiáltással kifelé vonult a teremből.

Ez az eset jó példája a németek itteni nyugtalanító tevékenységének. A vendéglős családdal azután beszélgetve észrevettem, hogy azok is meg vannak fertőzve, habár állították magyar érzelmű mivoltukat.

Én Nagymaroson nyaraltam a nyáron és nyaralok már évek óta, de most először tapasztaltam, hogy nagyobb számú – állítólag 70 – németországi német nyaralt ott és igen sokan átutaztak, megállva egy napra Nagymaroson, szóval a Wandervogelok igen megsaporodtak és nem hiszem, hogy ezek áldásos tevékenységet fejtettek volna ki.

Tapasztalatomból folyólag tisztelettel bátorodom javasolni, hogy ez a német vándorlás Visegrád környékén feltűnés nélkül, de nagyon figyeltessék meg, mert úgy hiszem, hogy Visegrád már eléggé elromlott, de Nagymaros még jó, azonban ha ezek a kótyagos németek folyton valami jobbat helyeznek kilátásba az embereknek és mint mentorok lépnek fel, nagyon megváltozhatnak a hangulat.

¹⁰⁰⁹ A 19–20. században az emancipálódó német ifjúság önálló szubkultúrát teremtő mozgalma, magyarul Vándormadár, amely táborozásokkal, romantikus kirándulásokkal stb. próbált kiszakadni a vilmosi kor szürke szülők által meghatározott hierarchikus rendjéből. Néhány csoport még az első világháború után is így nevezte magát, de hagyományaik alapvetően az Egyleti Ifjúság (Bündische Jugend) keretein belül folytatódtak. A Hitlerjugend államifjúsággá válásának esett áldozatul minden ilyen csoport.

¹⁰¹⁰ „Éljen Hitler”.

Ezeket vagyok bátor Veled bizalmasan közölni, tudnék több esetet is mondani, azonban ez a legutóbbi felháborított az ő vakmerőségével.

Mély tisztelettel híved

Budapest, 1937. szeptember 22.

Rohringer Sándor
műegyetemi ny. r. tanár¹⁰¹¹

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 3/1937.

292.

ad 130/eln. 1937. szám

Baranyavári járás főszolgabírájától

Tárgy: német kirándulóknak Villány községben tartózkodása

mell: 2 drb.

Méltóságos Főispán Úrnak!

Pécs

Villányi m. kir. csendőroros-parancsnokságnak tárgybeli ügyre vonatkozó jelentését eredetiben és a villányi rk. elemi iskola tanítójával, Böhm Jánossal felvett jegyzőkönyvet csatoltan tisztelettel felterjesztem és folytatólagos jelentésem az alábbiakban teszem meg.

Megállapításom szerint a német kirándulók a községben szerteszéledve, többektől az-iránt érdeklődnek, hogy szeretik-e a villányiak Hitlert és lelkesednek-e a nemzetiszocializmusért. A társaságot Pécsen Puhrt nevező reáliskolai tanár kalauzolta és igen jellemző kirándulásuk céljára, hogy amidőn említett tanár azt javasolta nekik, hogy nézzék meg a székes-egyházat, azt válaszolták, hogy a templomok nem érdeklik őket, nekik más céljaik vannak.

Visszatérve a korcsmába ott megvacsoráztak, mely alkalommal villányiak velük nem voltak jelen. Kétségtelenül megállapítást nyert azonban, hogy a társaság tagjai elénekelték a „Horst Wessel”¹⁰¹² és a „Deutschland, Deutschland über alles”¹⁰¹³ című dalokat, melyeket a körülöttük álló és őket néző kisebb villányiakból álló csoport is végighallgatott.

Mínthogy az ilyen most már jóformán céljaikat leplezni sem szándékozó társas kirándulások semmiképpen sem szülnek jó helyzetet és nyilvános propagandacéljaik fitogtatásával visszaélnék a hagyományos vendégszeretettel, tisztelettel javaslom, hogy ezen

¹⁰¹¹ Nyugalmozott rendes tanár.

¹⁰¹² Horst Wessel-dal, az SA indulója, Németország második, nem hivatalos himnusza.

¹⁰¹³ Birodalmi német himnusz.

kirándulások vagy akadályoztatnának meg, vagy ha ez nem lehetséges, úgy kellő időben a hatóságoknak bejelentendő volna, hogy a megfelelő intézkedések megtehetőek legyenek, minthogy ezen kiránduló csoport teljesen váratlanul érkezett a községbe, csupán a véletlen múlt, hogy egyáltalán tudomást szerezzek róla még itt tartózkodásuk alatt.

Villány, 1937. október 2-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 140/1937.

293.

Másolat.

Tolna vármegye kir. tanfelügyelője.

79/1938. eln.

Bizalmas!

Tárgy: Nemzetvédelmi ellenőrzés

Nagyságos Főszolgabíró Úr!

Ismételten előfordult, hogy németországi világjárók, propagandisták, diákok, diáklányok s cserkészek németajkúak által lakott községeinket felkeresik, ott a gyermekeket összegyűjtik, velük játszanak, nekik mesét mondanak s esténként más-más családnál nyerve szállást és ellátást, ott is magyar nemzetellenes tanításokat adnak le, mételyezve népünket. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1200/1938. bit. eln. sz. rendelete nyomán tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a német lakta községek vezetőjegyzőit bizalmasan utasítani, hogy legéberebb figyelemmel kísérjék és kísértessék az oda jövő idegeneket, azok magatartását s mihelyst gyanús tünetet észlelnének, szíveskedjenek azt velem is sürgősen közölni, pontos adatok feltárásával szigorúan bizalmasan – további intézkedésem végett. Megjegyzem, idegenek a falvakban tanulókkal, gyermekekkel s a fiatalsággal nem foglalkozhatnak, azt sehol ne engedjék meg.

Szekszárd, 1938. július 10-én.

P.H.

Dr. Halmos Andor s.k.
tanügyi tanácsos
kir. tanfelügyelő.

A másolat hitelélül:

Szekszárd, 1938. július 16-án.

[aláírás]
szolgabíró

Forrás: MNL TML, IV 401a, Tolna vármegye főispánjának bizalmas iratai, 94/1938.

294.

239. szám
főisp. biz. 1938

Bizalmas!

Elint.

Tárgy: Német nemzetiségi mozgalmak az 1938. év július havában

Nagyméltóságú m. Kir. Belügyminiszter úr!

Budapest

[...]

A Huss-Basch csoport emberei állandóan járják a községeket és rövidebb időközönként személyesen is fölkeresik az összes bizalmi embereket. A maguk sejtyszerű szervezetét ily kép állandóan éber és mozgásban tartják.

Leginkább a „Jungkameradschaft”¹⁰¹⁴ kiépítését szorgalmazzák, mely ezen irányban a helyi megbízottak keresik is az ifjúsággal az összeköttetéseket. Szervezetszerű kiépítés eddig nem tapasztalható, de viszont az ifjúság széles rétegei körében fel tudják kelteni és fenn tudják tartani az érdeklődést. A fiatalság részére könyveket és sokszorosított hangjegyfüzeteket osztanak szét. [...]

A németországi turisták és pedig úgy az egyesek, mint a társas utazások kivétel nélkül a Huss-Basch-csoport bizalmi embereihez irányítva érkeznek és a lakossággal csak ezen bizalmi emberek közvetítésével érintkeznek.

Kíváncsi volna, hogy az M.N.N. Egyesület¹⁰¹⁵ legalább a társas utazások belföldi vezetésébe valami módon bekapcsolódjék.

Nagyobb érdeklődést váltott kia Huss-Basch-csoport részéről a boroszlói¹⁰¹⁶ tornaünnepélyekre rendezett társas utazás, melyen azonban kizárólag csak a csoport legmeghíettebb bizalmi emberei (nagy részben fizetett emberek) vehettek részt. [...]

938. VIII. 17.

Exp.: 938. VIII. 19.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 239/1938.

295.

Hegyháti járás főszolgabírája,-
213/elh. 1938

Bizalmas

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Dr. Goldschmidtnek Budapestről Wiezner János, egyházaskozári lakoshoz, Helmut Staps leipzig¹⁰¹⁷ lakosnak Naász János, egyházaskozári lakoshoz írt 2 levelének másolatait tudomás végett tisztelettel bemutatom.

Sásd, 1939. évi január 17-én

[aláírás]
főszolgabíró

Kedves Johann barátom!

[...]

Mi lett tulajdonképpen az ifjú bajtársaitokkal, a következő javaslatom lenne, és a felfogásom szerint ez lenne alapjában véve a legjobb. Tehát figyelj jól, mert úgy gondolom, ti ifjúbajtársak elsőként csatlakozhattok hozzánk, az Egyesület a Külföldi Németiségért szervezethez, és mi szívesen felvennénk benneteket, én magam, noha nem vagyok külföldi német, már tudtam, hogy birodalmi németként megtehetem, hogy a határon túli népi németeket segítőleg támogassam! Pontosan ismerem ifjúságunkat, s nálunk jó fickókat találtok, ők számotokra is jó vezetők, mert VDA-t a Führer, Adolf Hitler támogatja! Vagyis gondolkodj el a javaslatomon a bajtársaidal. [...]

barátod, Helmut

Éljen a győzelem!

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

¹⁰¹⁴ A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.¹⁰¹⁵ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület.¹⁰¹⁶ Breslau (Németország), ma Wrocław (Lengyelország).¹⁰¹⁷ Lipcsei.

296.

M. kir. belügyminiszter

Szám: 7.879/1939

VII. res.

Másolat

Tárgy: Vándorló és csavargó
külföldi állampolgárok eltávolítása

Szigorúan bizalmas!

Valamennyi Alispánnak, csendőrkerületi parancsnokságnak, a M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának

Székhelyeiken

Hivatkozással 1934. június 21-én 6151/1934. VIII. res. szám alatt kiadott körrendeletemben¹⁰¹⁸ foglaltakra, felhívom Méltóságod figyelmét arra, hogy a f. évben, a tavaszi és nyári időnyben ismét számolni lehet esetleg az eddiginél is nagyobb mértékben nem kívánatos külföldi elemeknek az ország különböző, főleg nemzetiségi területein való megjelenésével és a közrend, valamint az állambiztonság szempontjából aggályos tevékenységével. Ezek között igen sokan vannak olyanok (Wandervogel),¹⁰¹⁹ akiknek létfenntartása itt nincs biztosítva, ezek a szükséges anyagiakat többnyire nyílt vagy burkolt formájú adománygyűjtés révén iparkodnak biztosítani.

Felhívom, hogy úgy a fenthivatkozott körrendeletben foglaltakat, valamint az abban megjelölt korábbi utasításokat újból tanulmányozza át s azoknak megfelelően a szóban forgó jelenségeket még fokozottabb mértékben kísérje és alárendelt hatóságaival kísértesse figyelemmel. Adott esetekben a legnagyobb körültekintéssel, esetleg utasításom előzetes, sürgős esetben távbeszélőn (160–510) történő kikérése mellett, de mindenkor a legnagyobb eréllyel járjon el.

Annak megakadályozása végett pedig, hogy a szóban forgó külföldiek itt anyagi támogatást vegyenek igénybe – miként a határszéli rendőrkapitányságokhoz és kirendeltségekhez 1938. július 16-án intézett 10.021/1938. VII. res. sz. körrendeletben már elrendeltem –, felhívom, hogy csak olyan külföldiek belépést és itt tartózkodását engedélyezze, akinek ideiglenes létfenntartása biztosítottnak vélelmezhető, ennek valószínűsítésére legalább 50 pengőnek, vagy ennek megfelelő külföldi fizetési eszköznek kell a külföldi rendelkezésére állnia.

¹⁰¹⁸ I.d. ebben a kötetben.¹⁰¹⁹ A 19–20. században az emancipálódó német ifjúság önálló szubkultúrát teremtő mozgalma, magyarul Vándormadár, amely táborozásokkal, romantikus kirándulásokkal stb. próbált kiszakadni a vilmosi kor szürke szülők által meghatározott hierarchikus rendjéből. Néhány csoport még az első világháború után is így nevezte magát, de hagyományaik alapvetően az Egyleti Ifjúság (Bündische Jugend) keretein belül folytatódtek. A Hitlerjugend államifjúsággá válásának esett áldozatul minden ilyen csoport.

Politikai természetű esetekről ezen körrendeletre hivatkozással mindig azonnal tegyen tájékoztató jelentést.

Budapest, 1939. évi május hó 26-án

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc
s. k.A kiadmány hitelül
[aláírás]
irodavezető

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 225/1939.

297.

A baranyavári járás főszolgabírájától

89/el. 1939. szám

Bizalmas!

Tárgy: németországi diákok érkezése Vókány községbe

Méltóságos

Főispán Úrnak

Pécs

Jelentem, hogy f. é. június hó 11-én reggel ½ 7 órakor Pécsről érkező vonattal 12 németországi tanuló 4 tanárral Vókányba érkezett, ahol a vasúti állomáson Martin György és Romeisz József, a helyi népművelődési egyesület elnök és alelnöke várta őket. Az állomásról egyenesen a szőlőhegybe mentek, ahol Schweitzer József vókányi lakos pincéjében megebédeltek, s a délutáni órákban jöttek be a községbe.

Valamennyinek érvényes útlevele volt, s 1939. évi július hó 10-én Murakeresztúrnál lépték át a határt.

Előadták, hogy ugyanaznap délután 6 óra tájban Pécsre érkeztek s másnap az első vonattal jöttek Vókányba, amely német ajkú község közvetlen a vasút mellett fekszik, útjukba esett s a gazdasági viszonyokat, valamint a lakosság vagyoni helyzetét tanulmányozták, érkezésükről a német népművelési egyesület elnökét értesítették.

Bizalmas értesülés szerint sem a diákok, sem tanáraik nem politizáltak, dacára annak, hogy a lakosság őket politikai (danzigi kérdés) nyilatkozatra akarta bírni, mindenre csak azt a választ adták, hogy ők semmit sem tudnak, a „Führer” majd elintézi mindent.

A tanárok közölték, hogy f. é. szeptember havában Berlinben a Németországon kívül élő összes németek nagy összejövele (világkongresszus-féle) lesz, melyre az itteni német községek mindegyikéből 1–2 egyént elvárnak.

F. é. július hó 12-én, másnap a reggel 6 órakor induló vonattal Romániába való utazás céljából Mohácsra utaztak.

Villány, 1939. évi július hó 13-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 301/1939.

298.

M. kir. Rendőrség Mohácsi Kapitánysága
94/2.1939. biz. szám

Bizalmas. Saját kezű felbontásra
Tárgy: Nagynémet mozgalom
ellenőrzése
Rend. szám: 281/főisp. biz.-1939

Méltóságos Főispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy 1939. augusztus hó 12-én Dampf tanár vezetése alatt Stuttgart-ból kb. 30–35 főnyi, állítólag Hitler-Jugend¹⁰²⁰ ifjú turisztikai csoportban érkezik ismeretlen útvonalon Pécsre. Honnan bizalmasomtól szerzett értesülésem szerint a kiránduló, német ifjakkból álló csoport Szederkény és Németbóly érintésével Mohácsra is betér, a már fentebb megnevezett tanár vezetése alatt. Mohácsról terv szerint Udvaron fog kilépni f. hó 13-án ezen német kiránduló csoport Jugoszláviába. Eddigi bizalmas értesülésem szerint a kiránduló német csoport utazásának célja a Duna mentén lakó svábság meglátogatása. Feltehető, hogy a kirándulók utazásukat propagandacélokra is felfogják használni.

Végül tisztelettel jelentem, hogy ezen jelentéssel azonos szövegű értesítést küldtem a M. kir. Rendőrség Pécsi Kapitányságához, a M. kir. IV. Csendőrkörületi Parancsnokság Nyomozó Alosztályához Pécs.

Mohács, 1939. évi augusztus hó 9-én

A kapitányság vezetője:
[aláírás]
m. kir. rendőrkapitány

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 281/1939.

¹⁰²⁰ A náci Németország 1933 után fokozatosan államifjúsággá váló ifjúsági szervezete.

299.

A Buda-környéki járás főszolgabírájától
1939. évi

Tárgy: Nemzetiségi helyzetjelentés

augusztus hónapról

Szám: ad 4 eln/1939.

V. i. sz.: 2/biz1939. f. i.
Szigorúan bizalmas
Saját kezű felbontásra

Nagyméltóságú Főispán Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy a nemzetiségi mozgalom joghatóságom területén az elmúlt hónapban az eddig tapasztalt és jelentett keretek között nyilatkozott meg. Öröndetes helyzetváltozás következett be Budaörs községben és ez annak tulajdonítható, hogy Petruch Ignác pángermán érzelmű káplánt egyházmegyei főhatósága a községből elhelyezte. Bizalmas jelentésem szerint azóta a lakosság hangulata megváltozott, a szokásos összejövetelek megszűntek és így remélhető, hogy abban a községben is a józan és becsületes gondolkodású lakosság fog újból érvényesülni.

Különlegesebb esemény Solymár községben volt, ahova augusztus hó 9-én a délutáni órákban a németországi magyar-német cserenyaraltatási akció tagjai kirándultak és 6 német férfi és 8 német nő jelent meg a községben. A kirándulók eleinte kedélyesen beszélgettek az egyik vendéglő helyiségében összegyűlt solymári sváb közönséggel, a helyzet azonban megváltozott, amikor a jó érzésű solymári közönség magyar nótákat kezdett énekelni és nem tetszésüket nyilvánították ki efelett. A bizalmas puhatolásokból az a megállapításom, hogy az ismeretlen kirándulók a pángermán tevékenység kifejlesztése céljából jelentek meg a községben. Ezután a község jóézésű közönsége nem értett velük egyet, a községből hamarosan el is távoztak. [...]

Budapest, 1939. évi szeptember hó 4.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 2/1939.

300.

Szám: 60.293/1940

V.

Tárgy: Német színtársulat Dunántúlon
Szigorúan bizalmas!

Baranya Vármegye Alispánjának

Pécs

Tudomásomra jutott, hogy Dunántúlon egy német színtársulat jár városról-falura és ezzel a magyar vidéki színészetnek igen nagy károkat okoz. A színtársulat elsőrendű felszereléssel és lakható autóbuszokkal rendelkezik.

Felhívom Alispán urat, amennyiben a német színtársulat hatósága területén színi előadásokat tart, vagy tartott, haladéktalanul jelentse, hogy a játszási engedélyt mely hatóság adta.

Ha az említett német színtársulat hatósága területén nem fordult meg, erről is tegyen haladéktalanul jelentést.

Budapest, 1940. évi április hó 30-án

A miniszter helyett:
[aláírás]
államtitkár

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 1940, 95/1940.

Hitlerjugend és magyarországi német ifjúság

301.

Másolat a 6895/1935. VII. res. B. M. sz. iktatmányból.

[...] A fellángolt pángermán agitáció következtében az ellentétek veszélyes módon kiéleződtek oly annyira, hogy a villányi kerületbe megerősített karhatalmat kellett kivezényelni. A Német Népművelődési Egyesület ugyanis évente egy csomó német ajkú tanítót, gazdafiút, leventét, sőt gazdálányokat is küld ki Németországba „tanulmányútra”. Ezen tanulmányi út költségeit a fenti egyesületi viseli, ezzel szemben tagjait a nagynémet agitáció szolgálatába állítja, velük tanfolyamot végeztet és ezek révén mesterségesen szítja a pángermán mozgalmat Magyarországon. [...]

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 98. cs., K 28-198-M.E.-1935-C-15529.

302.

A baranyavári járás főszolgabírájától
25/el. 1939. számMásolat
Bizalmas!

Tárgy: Bécsben rendezendő német propaganda-bál

Méltóságos Főispán Úrnak

Pécs

Tudomásomra jutott, hogy Bécsben f. é. február hó 21-én német propaganda-bált rendeznek, amelyen a járás több községéből egy-egy fiatal pár vesz részt, így Vókány községből Hohner Vilmos 16 éves és Muth Paula 15 éves, Újpetre községből Igort Sebestyén 17 éves és Walther Rozália 16 éves párok. – Ütiigazolványukról (innen csak a keresztleveleket viszik magukkal), útiköltségükről és ellátásukról állítólag a Jungkameradschaft¹⁰²¹ gondoskodik. Az itteni szervezkedést ifj. Huber Mátyás végezte.

Villány. 1939. évi február hó 17-én

Tóth Dezső s. k.
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

¹⁰²¹ A Volksbundon belül a 18 és 24 év közötti ifjakat tömörítő Ifjúbajtársi Szövetség.

303.

31/eln. 1939

Vonatkozó rendelet száma: 557/ főisp. eln. 1938

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

*Főispán Úr!**Pécs*

Az 1939. március havára vonatkozó összefoglaló jelentésemet tisztelettel az alábbiakban teszem meg:

Németországba való kiutazási mozgalom még mindig tartott az elmúlt hónapban is, bár már lényegesen csökkentett mértékben. A mozgalom megindulása óta a járás területén eddig összesen 73 egyén utazott ki Németországba és pedig Véménd községből 17, Feked községből 8, Palotabozsok községből 31, Szebény községből 4, Hidas községből 12 és Ófalu községből 1. A kiutazottak közül még senki sem tért vissza. A kiutazottak mindegyike már írt itthoni hozzátartozóinak és általában legtöbbje igen megvan elégedve ottani munkabeosztásával, keresetével és az ottani bánásmóddal. Egyetlen panasza az, hogy a keresetekből havonként csak 60 márkát küldhetnek haza. Eddig Palotabozsok községbe 2–3-an küldtek 60-60 márkát és ezt 95-95 pengőjével fizették itt ki. A kint lévők közül négyen Palotabozsok községbe már szeretetsomagot is küldtek haza.

A Salzgitter am Harz táborban lévők jó elhelyezése és hetenkénti hétszeres ingyen előadások azt látszanak bizonyítani, hogy ott egy propaganda tábor van, ahol csak magyarországi németeket vesznek fel munkára. [...]

Kérem jelentésem szíves tudomásulvételét.

Pécsváradi, 1939. április hó 2.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

304.

57/eln. 1939

Vonatkozó rendelet száma: 557/ főisp. eln. 1938

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

*Főispán Úr!**Pécs*

[...]

A munkásoknak igen jelentékeny része Hohenfelsben van és az ún. gemeinschaftslagerekből¹⁰²² írnak különféle képes levelezőlapokat. A levelezőlapok D.A.F.¹⁰²³ Gemeinschaftslager Hohenfels Appelpatz u. Haus Westmark¹⁰²⁴ feliratúak. Az ide érkezett levelek szerint az összes külföldi munkások a húsvéti ünnepek alatt Hannoverben egy közös táborozáson vettek részt, de hogy mit csináltak, milyen ünnepélyek vagy előadások tartattak, nem írnak. Általában nagyon szűkszavú leveleket írnak és azok is tele vannak dicsekvéssel. [...]

Pécsváradi, 1939. április hó 30.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1939.

305.

Másolat

Magyar Királyi Követség

Berlin

430/B.-1939

Feljegyzés

A Magyar Királyi Követség megbízásának megfelelően tisztelettel a következőket hozza a Külügyminisztérium¹⁰²⁵ tudomására:

¹⁰²² Közösségi tábor.

¹⁰²³ Deutsche Arbeitsfront – Német Munkafront – Németország nemzetiszocialista egyenszakszervezete.

¹⁰²⁴ Hohenfelsi közösségi tábor, Gyülekező tér és Westmark-ház.

¹⁰²⁵ Birodalmi Külügyminisztérium, Berlin (Auswärtiges Amt).

A győri M. Kir. Ügyészség a magyar állampolgárságú Karl Koczor és 12 társa ellen hazaárulás miatt vádiratot nyújt be a következő tényállásnak megfelelően:

Fent nevezettek f. év március-áprilisában arra szövetkeztek, hogy a magyar Kőszeg, Sopron és Szentgotthárd városokat erőszakkal a Német Birodalom uralma alá vonják.

A szervezkedés eredeti kezdeményezője a német állampolgárságú Florian Rahberger lékai¹⁰²⁶ lakos, aki az előző év március 1-jén Kőszegre ment és Josef Gintner ottani lakossal közölte, hogy azt a megbízást kapta, hogy szervezze meg Kőszeg városában a Hitler-Jugend-et azzal a feladattal, hogy a német nyelvű lakosság körében propagandát fejtessen ki a célból, hogy elősegítse Kőszeg városának csatlakozását a Német Birodalomhoz, és a német tervnek megfelelően Kőszeg, Sopron és Szentgotthárd városának elfoglalását és a Német Birodalom Fűhrerének¹⁰²⁷ bevonulását e területen előkészítse. [...]

Welzer ez alkalommal közölte, hogy a parancsot a Hitler-Jugend szervezésére Felsőpulya¹⁰²⁸ körzetvezetőjétől kapta, aki ezzel szemben magasabb helyről kapott utasításokat. [...]

Végül felhívta őket, hogy a propagandát f. év április 19-én, azaz a Fűhrer születésnapjának előestéjén kezdjék meg, méghozzá úgy, hogy fából egy horogkeresztet készítsenek és azt gyűjtsák meg, hogy az Kőszeg városából jól látható legyen.

Gintner und Koczor aztán megkezdte a szervezkedést és Kőszeg több lakosa előtt kifejtették a Hitler-Jugend célját, és kijelentették, hogy nekik német részről megígértették, hogy a szervezkedés azon résztvevői, akik kötelességüknek pontosan eleget tesznek, a német bevonulás után az SS-csoportokba lesznek beosztva. E rábeszélés következtében valóban több magyar állampolgár belépett a szervezkedésbe. [...]

Berlin, 1939. június 27.

Forrás: PAAA, R 29784, Büro des Staatssekretärs – Ungarn, Band 1, 1938-1940, 51957-51959.

306.

Másolat a 13.201/1939. VII. res B.M. sz. iktatmányról.

A M. kir. Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága. 14035. szám. B. kt. 1939. Bizalmas. Hitlerjugend szervezkedési kísérletezés Pornóapáti községben. A m. kir. Belügyminiszter Úrnak (Közbiztonsági Osztály Vezetője) Budapest. Budapest, 1939. augusztus 25. Bizalmas értesülés szerint Pehr Félix pornóapáti lakos 1939. július 23-án Edlitz (Abdalóc, Burgenland) községben volt búcsún, ahol Wesselits József kb. 20 éves deutschschützeni (Németlövő, Burgenland) lakossal ismerkedett meg. Wesselits az iránt érdeklődött tőle,

¹⁰²⁶ Lockenhaus (Burgenland, Ausztria).

¹⁰²⁷ Adolf Hitler.

¹⁰²⁸ Oberpullendorf (Burgenland, Ausztria).

hogy Pornóapátiban laknak-e olyan egyének, akik Németországhoz szeretnének csatlakozni és van-e olyan szervezet, amely német érdekeket szolgál? Pehr nemmel felelt erre a kérdésre. Wesselits ekkor arra kérte Pehr-t, hogy vállalja el a pornóapáti németek megszervezését. Majd közölte Pehrrel, hogy rövidesen változás áll be és ha Pornóapátit Németországhoz csatolják, mint szervező nagy előnyben fog részesülni. Pehr Félix a németek megszervezését látszólag elvállalta és augusztus 5-re találkát adott Wesselitsnek Németlövő községben. Wesselits Pehr-t lakására hívta, megmutatta neki az S.A. egyenruháját, az S.S.-alakulatba való felvételi igazolványát, s közölte Pehrrel, hogy a magyarországi németeket is felveszik az S.A.- és az S.S.-alakulatokba. Ezután ismertette Pehrrel a németországi Hitlerjugend szervek célkitűzéseit és arra kérte, hogy Pornóapátiban is szervezze meg a fiatalságot a nagynémet eszme érdekében. Erre a célra átadott egy terjedelmes nyomtatványt Pehrnek azzal, hogy annak tartalmát a megszervezett ifjúság előtt olvassa fel. A nyomtatvány Németország 1918. évi helyzetével, Hitler szervezkedésével, elítélésével, várfogságával, a mandátumok elnyerésével és Hitler kancellári megbízatásával foglalkozik. A nyomtatvány szerint ettől a naptól kezdve szebb idő virradt Németországra. Ezután a háborús jóvátétellel, a fegyverkezés korlátozásával, a hadsereg megerősödésével és a Balti államokban élő németek szervezkedésével foglalkozik. Ezzel kapcsolatban említést tesz Schlageter Leóról,¹⁰²⁹ mint a Ruhr vidék legfanatikusabb németéről. Majd a Saar-vidék visszatérését,¹⁰³⁰ a Hitler által bejelentett védkötelezettséget és az Anschlusst¹⁰³¹ ismerteti. Végezetül a fajpolitikát, a zsidótörvény létrejöttét, nemzetgazdasági politikát, munkaalkalom megteremtését és Hitler programját vázolja általánosságban. Wesselits közölte Pehrrel, hogy rövidesen még három különböző nyomtatványt fog kapni, amit a beszervezett fiatalság előtt kell majd felolvasnia. Ezután kérte Pehr-t, hogy a már beszervezett ifjak neveit írja fel és legközelebbi találkozásukkor adja majd át neki. Ő ezt a névjegyzéket a Beled¹⁰³² (Burgenland) községben levő „Strumfűhrer”-hez¹⁰³³ továbbítja, aki majd a „Standard”¹⁰³⁴ vezetőséghez küldi el. Wesselits arról is említést tett Pehrnek, hogy a mostani határ menti helyzet nem tart soká. Magyarország ellen rövidesen akciót kezdenek, amiről ők, a beszervezettek előre értesítve lesznek. Felszólította Pehr-t, hogy a horogkeresztes zászlókat már most szerezzék be, hogyha annak kitűzésére parancsot kapnak, már meglegyen. Wesselits szerint Vaskeresztes és Szentpéterfa községben folytatott bizalmas puhatolás eddig még nem igazolta Wesselits állítását. Az említett községekben eddig a bizalmas puhatolás során nem volt megállapítható, hogy ott Hitlerjugend szervezkedés folya és német vezényszóra testgyakorlatokat végez az

¹⁰²⁹ Albert Leo Schlageter (1894–1923) – első világháborús veterán, számos szabadsapat tagja. 1923-ban a Ruhr-vidék francia és belga megszállása idején kémkedés és szabotázscelemeknyek miatt egy francia katonai törvényszék halálra ítélte. Mártíromságával a szélsőjobboldali körökben tett szert hírnévre, de igazi kultuszt az NSDAP teremtett számára.

¹⁰³⁰ A Saar-vidék a versailles-i békeszerződés értelmében 15 évre a Népszövetség fennhatósága alá került, de a gyakorlatban Franciaországhoz kapcsolódott mind gazdasági, mind pénzügyi tekintetben. Végleges hovatartozásáról 1935-ben népszavazás döntött, így a terület Németország része lett.

¹⁰³¹ Ausztria csatlakozása Németországhoz.

¹⁰³² Németül Bildein.

¹⁰³³ SS legalsóbb rangja, az őrzetőknek felel meg.

¹⁰³⁴ Standarte – az SS-ben az ezrednek megfelelő csapategység.

ifjúság. Ebben az ügyben a bizalmas puhatolást folyamatban tartom és eredmény esetén jelenteni fogom. A nyomozó osztály parancsnoka helyett.

[aláírás]

Forrás: MNL MOL, K 63 (Külügyminisztérium), K 63-1940-21/7.

307.

151/el. 1940

Pécsváradi j. főszolgabírájától

Vonatkozó rendelet száma: 367/főisp. biz. 1940

Tárgy: a pángermán mozgalom ellenőrzése

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

[...]

Újabban különösen a hidasi körjegyzőség területén a Jungkameradschaft¹⁰³⁵ leánycsoportja nagy propagandát fejt ki oly irányban, hogy tagjaik sorából minél többen utazzanak ki Németországba, ahol ápolónői, gondozónői és hasonló kiképzést fognak kapni. E célból állítólag a közel jövőben Hidasról mintegy 10, Ófaluról 5 és Zsibrikről 2–3 leány fog útle-
vél iránti kérelmet előterjeszteni. [...]

Sásd, 1941. évi január 2-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 1/1941.

308.

Másolat

Magyarországi Németek Szövetsége

Budapest, 1941. 07. 15.

Országos Ifjúságvezetőség

Kedves Bajtárs!

Artur Axmann birodalmi ifjúságvezető meghívására egy kb. 70 ifjúsági vezetőből és ifjúsági leányvezetőből álló küldöttség vehet részt egy birodalmi tanfolyamon.

A tanfolyam időtartama: 1941. 08. 19. – 1941. 09. 10.

A tanfolyamon való részvétel minden terület- és törzsvezetőnek, illetve minden leányterület- és leánytörzs-vezetőnek kötelező.

Kérlek, hogy a lentebb felsorolt, a gyűjtőútlevélhez szükséges iratokat az Országos Ifjúságvezetőnek a lehető legrövidebb időn belül megküldeni szíveskedj. Az 1941. 07. 25. után beérkező iratok nem vehetők figyelembe.

A szükséges iratokat a jegyzőnél kell beszerezned. A gyűjtőútlevéllel kapcsolatban minden egyebet mi intézünk a Miniszterelnökségen. A jegyzőnek kötelessége ezen iratok kiszolgáltatása. Az útiköltségeket mi biztosítjuk.

Éljen a győzelem

M. Kirsch s. k.

P. h.

országos ifjúságvezető-helyettes

Forrás: MNL MOL, K 28 (Miniszterelnökség), 96. cs., K 28-194-1941-20184.

¹⁰³⁵ Valójában a DJ leánycsoportja.

309.

/Pol. – 1941

Bécs, 1941. augusztus hó 21-én
Tárgy: A magyarországi német népcsoportba
tartozó ifjak fogadása Baldur von Schirach
helytartó által

1 melléklet

Nagyméltóságú

bárdosi Bárdossy László úrnak,
m. kir. titkos tanácsos, a m. kir. Külügyminisztérium vezetésével megbízott
m. kir. Miniszterelnök,

Budapest

Folyó évi augusztus hó 19-én és 20-án megjelent bécsi napilapok szerint Baldur von Schirach¹⁰³⁶ helytartó Möckel¹⁰³⁷ ifjúsági vezér jelenlétében 70, a magyarországi német népcsoportba tartozó ifjút fogadott a ballhausplatzi hivatalában.

A lapokban bővebb híradások nem jelentek meg, hanem csak a csatolt képpel és szöveggel emlékeztek meg a fogadásról.

A szóban forgó ifjaknak Bécsbe való érkezéséről és itteni tartózkodásáról és azzal kapcsolatos rendezésekről az illetékes német helyek engem hivatalosan nem értesítettek, úgy látszik az egészzet tisztán saját belügyüknek tekintették.

Jelentésem másolatát egyben a berlini m. kir. Követségnek is felterjesztettem.

m. kir. főkonzul

Forrás: MNL MOL, K 63 (Külügyminisztérium), 200 cs., 21/7. II.

¹⁰³⁶ 1932 és 1940 között az NSDAP birodalmi ifjúságvezetője, a Német Birodalom ifjúságvezetője, majd 1940-től Bécs pártkörzetvezetője és birodalmi helytartója.

¹⁰³⁷ Helmut Möckel a Birodalmi Ifjúságvezetőség törzsvezetője, gyakorlatilag a második ember Schirach utódja, Artur Axmann után.

310.

Népi Német Közvetítőszerv

Berlin W 62, 1943. szeptember 25.
Keithstraße 29

Külügyminisztérium számára
Inl. II C

Berlin

Rauchstr. 11

Tárgy: Az országos ifjúságvezetőségek kultúrosztály-vezetőinek részvétele a Hitler-Jugend thüringiai birodalmi zenetáborában¹⁰³⁸ 1943. október 16 és 24. között

Ikt. sz.: Br/Wei II/1213-9

Az itteni szolgálati helynek az a szándéka, hogy a népi német országos ifjúságvezetőségek zenei munkáért felelős vezetőit, illetve vezetőnőit összehívja a Hitler-Jugend ez évi birodalmi zenetáborába.

Amennyiben a Külügyminisztériumnak nincs ellenvetése a beutazással szemben, kérjük az illetékes követségek utasítását, hogy a mellékelt listán szereplő vezetőknek, illetve vezetőnőknek a vízumot kiállítsák.

Éljen Hitler!

[aláírás] s. k.
SS-alezredes

Melléklet

Tárgy: Az országos ifjúságvezetőségek kultúrosztály-vezetőinek részvétele a Hitler-Jugend thüringiai birodalmi zenetáborában¹⁰³⁹ 1943. október 16 és 24. között

*Magyarország*Fritz Hermann¹⁰⁴⁰Mizze Schmidt¹⁰⁴¹*Szlovákia*

Fritzi Hermanek

Suse Frieser

¹⁰³⁸ Reichsmusikschulungslager.

¹⁰³⁹ Reichsmusikschulungslager.

¹⁰⁴⁰ Az Országos Ifjúságvezetőség Világnézeti és Kultúrosztályának vezetője.

¹⁰⁴¹ Az Országos Ifjúságvezetőség Világnézeti és Kultúrosztályának leányvezetője.

Észak-Schleswig
Wilhelm Martensen
Bodil Callesen

Bánát/Szerbia
Walli Schön

Forrás: PAAA, Inland II C: Volksdeutsche Mittelstelle, 1943-1944, R 100 472.

311.

Népi Német Közvetítőszerv

Berlin W 35, 1944. 03. 17.
Am Karlsbad 20

Külügyminisztérium részére
Dr. Reichel követségi tanácsos úr kezébe

Berlin W 8
Wilhelmstr. 73

Tárgy: Népi német fiatalok meghívása a háborús szakmai verseny¹⁰⁴² birodalmi döntőjébe
Ikt. sz.: Br/Wei II/1213-9

Mint jeleztük, az a szándékunk, hogy a népcsoportok Német Ifjúság szervezeteiben lebonyolított háborús szakmai verseny 10 legjobb fiú- és leányrésztevőjét meghívjuk az 1944. április 15. és május 1. között rendezendő birodalmi döntőbe.

Mivel a népcsoportok országos döntőire április hónap első felében kerül sor és csak ezen alkalomból állapíthatók meg a birodalmi döntőre jóváhagyott résztvevők, nem lehetséges a Külügyminisztérium részére név szerinti lista beterjesztése.

Kérjük a követségek értesítését arra vonatkozóan, hogy az országos ifjúságvezetők utasítást kaptak a név szerinti listák követségeknél való beterjesztésére. A Népi Német Közvetítőszerv kéri a kiutazási formalitások intézésének támogatását, amire az országos és birodalmi döntő időbeni közelsége miatt csak kevés idő áll rendelkezésre.

Éljen Hitler!

[aláírás]
Főközvet-vezető s. k.

Forrás: PAAA, Inland II C: Volksdeutsche Mittelstelle, 1943-1944, R 100 472.

¹⁰⁴² Kriegsberufswettkampf.

Gyermeknyaraltatási akció

312.

94/el. 1940

Pécsvárad j. főszolgabírája

Tárgy: Németországi gyerekek nyaraltatása

Bizalmas!

Méltóságos

Főispán Úr!

Pécs

Tisztelettel jelentem, hogy tudomásomra jutott, miszerint dr. Mühl Henrik országgyűlési képviselő Paul János és Paul Henrik hidasi lakosokat, valamint több hidasi körjegyzőségbeli szélsőséges vezetőket megbízta azzal, hogy annak a 4000 német gyermeknek, akiknek Magyarországon való nyaraltatása tervbe van véve, megfelelő elhelyezkedést biztosítsanak az ő elvbarátainál. Paul Henrik és Paul János már fel is szólítottak egyeseket, hogy kötelezzék el magukat egy-egy gyermek eltartására. Nevezettek a Volksbote¹⁰⁴³ tárgybeli híradásaira, valamint a rádió tárgybeli közleményeire és arra hivatkoznak, hogy dr. Mühl útján kaptak eljárásukra felhatalmazást, aki ezt az ügyet a Volksbund utasításai szerint intézi.

Pécsvárad, 1940. június hó 3.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 228/1940.

¹⁰⁴³ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között, szerkesztője Goldschmidt György volt.

313.

*M. kir. Belügyminiszter**Szám. 10.584/1942*

VII. res

Másolat

Tárgy: Német gyermekek elhelyezése Magyarországon.

*Szigorúan bizalmas!**Sürgős!*

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének. Valamennyi közigazgatási kirendeltség vezetőjének. A M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának. A határvidéki M. kir. Rendőrkapitányság és valamennyi határvidéki M. kir. Rendőri Kirendeltség vezetőjének

Székhelyeiken

Tudomásulvétel. Megfelelő eljárás és alárendelt hatóságainak megfelelő tájékoztatása végett az alábbiakat rendelem.

A német birodalmi kormánnyal történt megállapodás alapján mintegy 10.000, tíz-tizen-négy éves német birodalmi gyermek érkezik Magyarország területére és huzamosabb ideig itt fog tartózkodni.

A német gyermekek – vezetőikkel együtt – az ország különböző helyiségeiben, nagyobb részt német ajkú községekben nyernek fokozatosan – a helyi viszonyoknak megfelelően házankénti vagy táborszerű – elhelyezést. Itt tartózkodásuk alatt tanulmányaikat is tovább folytatják s e ebből a célból szükséges tanerőket a német birodalmi kormány velük küldi ki.

A vendéglátó ország hagyományainak megfelelően kívánatosnak tartom, hogy hatóságaink részesítsék a német gyermekeket és vezetőiket magyar vendégszeretettel és megértéssel minden tekintetben támogatásban és szükség esetén az esetleges hiányok pótlása céljából intézkedjenek, vagy tegyenek hozzám indokolt javaslatot.

Ez a támogatás azonban nem lehet olyan mérvű, amely a hazai lakosság, főleg gyermekeink érdekeivel szemben ezekre hátrányos túlzott megkülönböztetést jelenthetne, nehogy az ilyen indokolatlan megkülönböztetés a mai nehéz viszonyok között a lakosság nyugalma megzavarja és a vendéggyermekekkel szemben nem kívánatos ellenszenvet váltson ki.

Itt tartózkodásuk alatt, esetleges utazásaik során a német gyermekek és vezetőik magatartását is éber figyelemmel kell kísérni. Amennyiben a hatóságok adott esetekben azt észlelnék, hogy a német gyermekek vagy a vezetőik viselkedésükkel a hazai lakosság el-

lenszenvét váltanák ki, avagy a hazai lakossággal, a hatóságokkal szemben tiszteletlen, engedetlen magatartást tanúsítanának, továbbá szervezeten vagy szervezetlenül magyar-ellenes agitációt fejtenének ki, vagy őket erre a célra egyes hazai egyesületek, szervezetek, politikai pártok felhasználni törekednének, tapasztalataikról hozzám *azonnal* tegyenek részletes jelentést.

Hangsúlyozom, hogy a német birodalmi gyermekekkel és vezetőikkel kapcsolatosan csak bizalmas és beható megfigyelésről lehet szó, utasításom nélkül tehát sem a gyermekek, sem a vezetőik ellen eljárást nem szabad indítani. Nem érinti ez a rendelkezésem természetesen a büntető törvényekben és ezek végrehajtási utasításaiban meghatározott eljárási kötelességet, azonban ebben a tekintetben is különbséget kell tenni az adott esetek jelentősége és súlya szerint. Minden kétes esetben utasításomat ki kell kérni.

Felhívom, hogy erről alárendelt szerveit megfelelően utasítsa.

Budapest, 1942. évi június hó 9-én

A miniszter rendeletéből

Dr. Pásztóy Ámon s-k.

miniszteri tanácsos

A kiadmány hitelül:

[aláírás]

irodavezető.

Forrás: MNL BML, Pécs város főispánjának bizalmas iratai, 104/1942; IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 511/1942.

314.

94/el. 1940

Pécsvárad j. főszolgabírája

Tárgy: Németországi gyerekek nyaraltatása

Bizalmas!

Méltóságos

*Főispán Úr!**Pécs*

Hivatkozással a tárgybeli ügyben f. évi június hó 3-án fenti szám alatt tett jelentésemre – tisztelettel jelentem, hogy a németországi gyermekek nyaraltatása ügyében megindult akciót figyelemmel kísérve, az csak egyes német községekben járt eredménnyel. Ezek a községek a következők:

- 1.) Hidas községben 102,
- 2.) Zsibrik községben 8,

- 3.) Máriakéménd községben 11,
- 4.) Palotabozsok községben 45,
- 5.) Püspöknádasd községben 50,
- 6.) Szederkény községben 25,
- 7.) Monyoród községben 20,
- 8.) Nyomja községben pedig ugyancsak 20 vállalkozó vállalt egy-egy németországi gyermeket nyaraltatásra az eddigi megállapítás szerint. Valószínűnek látszik azonban, hogy ezek a számok még emelkedni fognak, bár a felsorolt egyes községekben a hangulat tartózkodó. Így Zsibrik községben a vállalkozók, amint ez kiszivárgott, csak az esetben hajlandók magukhoz gyermeket venni, ha a hatóság azt engedélyezi. Palotabozsok községben viszont többen ahhoz a feltételhez kötötték, ha dolgozni tudó, idősebb gyermekeket kapnak.

Pécsvárad, 1940. június 15.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegyei főispánjának bizalmas iratai, 228/1940.

315.

Másolat.

Baranya vármegye főispánjától

228. szám

főisp. biz. 1940

Bizalmas!

Főszolgabíró Úrnak!
Polgármester Úrnak! Mohács

Mind a hét

Visszatérve a folyó hó 5-én tartott főszolgabírói értekezleten megbeszélésekre, tájékozással közlöm, hogy a németországi gyermekek itteni nyaraltatása iránti akció a Kormány tudtával és jóváhagyása mellett lesz lebonyolítva.

Az akciót a Gyermekvédő Liga vezeti és irányítja. A helyi elhelyezéseket saját közvetlen összeköttetései útján intézi s ebben a munkában úgy a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület, mint a Volksbund közreműködését is igénybe veszi.

Tekintettel arra, hogy a mintegy 4.000 gyermek elhelyezése országos viszonylatban nem olyan nagy tétel, hogy az ne lenne társadalmi úton is megoldható, de a hatóságok közvetlen támogatását is szükségessé tenné, egyelőre ily irányú támogatást nem is kértek.

Amennyiben a társadalmi szervek eljáró közegei esetleg Címed támogatását kérnék, szíveskedjék segítségükre lenni.

Szíveskedjék egyben az akció lebonyolítását figyelemmel kísérni és oda hatni, hogy a vármegye területén nyaraltatandó gyermekek mindenhol magyar vendégszeretettel legyenek fogadva és az akcióval kapcsolatosan fölmerülő esetleges hatósági teendők az egész vonalon a legnagyobb előzékenységgel intéztessenek.

Pécs, 1940. évi június hó 17-én

Blaskovich Iván dr. s k.
főispán

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 1940, 130/1940.

316.

Másolat. M. kir. Belügyminiszter. 233.515/1942. IX.

A vármegye alispánjának,

Szekszárd

A német birodalmi kormány felkérésére a magyar kormány hozzájárult ahhoz, hogy Nyugat- és Észak-Németország bombatámadások által veszélyeztetett területeiről több ezer német gyermek nyerhessen hazánk területén hosszabb időre elhelyezést. E gyermekek elhelyezését, gondozását és mindennek ellenőrzését a birodalmi kormány a feladatok el látására rendelt főszervének, a Kinderlandverschickungnak (K.L.V.) magyarországi kirendeltsége látja el alkalmazottai és a gyermekekkel érkező kísérők és tanszemélyzet útján. A gyermekek egy része részint erdélyi, illetőleg kárpátaljai üdülöhelyen penziószerű ellátás útján, részint – a birodalmi kormány kívánságának megfelelően – németajkú községekben a Volksbund által összegyűjtött családokhoz való elhelyezés útján történik.

Ezzel kapcsolatban értesítem Alispán urat, hogy törvényhatósága területén hozzávetőleg Gyöngyösön 60, Varsádon 40, Kistormáson 40, Grábócon 50, Hőgyészen 60, Kalaznón 40, Dúzsoson 40, Murgán 40, Bonyhádon 100, Majoson 50, Aparon 50, Hanton 50, Mucsfán 50, Bátaszéken 100, Belecskán 40, Keszőhidegkúton 40, Szárazdon 40, Cikón 30, Mőcsényen 40, Szálkán 40 német birodalmi gyermek nyer elhelyezést. A gyermekek több száz főből álló csoportokban érkeznek, az utolsó csoportok érkezése augusztusban várható.

Tekintettel azokra a jelentős nemzeti érdekekre, melyek az akciónak akadálytalan lebonyolításához fűződnek, felhívom Alispán urat hasson oda és erre az alárendelt közigazgatási hatóságokat és szerveket is utasítsa, hogy a szóban levő akció sikerrel járjon és a német gyermekek ellátása fennakadást ne szenvedjen.

Végül megjegyzem, hogy a hatósági élelmiszerellátás a gyermekeknek az említett és esetleg más községekben történő elhelyezése következtében, törvényhatósága területén fennakadást szenvedni nem fog.

Budapest, 1942 évi május 30-án.

A miniszter rendeletéből:
[aláírás]
államtitkár

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgységi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 2889/1942.

317.

Völgységi járási leventeparancsnokság

1507/kt. – 1942.

17. számú
Járási levente parancsnoksági parancs
Bonyhád, 1942. évi június hó 2-án.

Leventecsapat-parancsnok Úrnak

1.) *Német ifjak elhelyezése Magyarországon és velük való bánásmód:*

A magyar kormány meghívására huzamosabb tartózkodásra német ifjak érkeznek Magyarországra.

Az ifjak Németország hadi szempontból legjobban veszélyeztetett (bombázás) területeiről jönnek, hogy idegrendszerüket kipihentessék és felüdüljenek.

Tekintettel arra, hogy a hazájukba visszatérő ifjak elmondják majd itteni tapasztalataikat és élményeiket, ügyelni kell arra, hogy itteni pihenésük teljesen súrlódásmentes legyen és kellemesen gondoljanak vissza az itt töltött napokra.

Az ifjak fogadása és bemutatása bármely kis keretek között is, de szívélyesen legyen és a magyar-német sorsközösség és fegyverbarátság jegyében történjék.

Megjegyzem, hogy a Németországban élő magyar ifjakat az ottani ifjúsági szervezetek, dacára az élelmezési nehézségeknek, több ízben rendkívül nagy előzékenységgel és szívélyességgel vendégül látták.

Alkalmat kell adni a német ifjaknak megfelelő szórakozásra is. Ebből a célból a német ifjak a velük egykorú leventékkel barátkozzanak össze. A barátkozás elősegítésére a leventeegyesület rendezzen időnként kis szórakoztató ünnepélyeket, tábortüzeket stb., s azokra mindig hívják meg a vendégifjakat, nekik is szerepet juttatva.

A leányok szórakoztatását, ott ahol van női szakosztály, illetve női leventeegyesület, ott szintén a fentiek szerint kell eljárni, ennek hiányában a község tanítónőjének támogatását kell kérni.

Kivárom, hogy úgy a leventeparancsnokok, mint a leventék átérzik ennek a bajtársi szolgálatnak jelentőségét a személyes közreműködésükkel is segítik elmélyíteni a német szövetségessel a bajtársi érzést.

Utasítom, hogy a német ifjak érkezéséről és a fogadtatás végrehajtásáról parancsnokságot azonnal értesítse.

A német ifjak a járás területére a következő községekbe érkeznek: Aparhant, Bonyhád, Majos, Mucsfa, Mócsény, Szálka, Cikó és Grábóc.

[aláírás]

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgységi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 2697/1942.

318.

Izmény község előljáróságától.

Tárgy: Németországi gyermekek érkezése Mucsfa községbe.
Hivatk. szám: 2697/1942.

Szám: 914/1942.

Főszolgabíró Úr!

Hivatkozással a fenti számú rendeletre, tisztelettel jelentem, hogy Németországból f. hó 23-án (kedden) érkezett szám szerint 27 (10–15 évesek) gyermek 1 tanítóval és 1 Jugeñdführerrel¹⁰⁴⁴ Mucsfa községbe. A gyermekeket a Volksbund helyi csoportja kizárólag a Volksbundhoz tartozó s inkább jobb módú családoknál helyezte el. A gyermekeket diadalkapuvál, ünnepélyesen fogadták. Csütörtöki mucsfai kiszállásom alkalmával Schäffer közs.¹⁰⁴⁵ pénztáros, a Volksbund elnöke a községházán bemutatta nekem egy a gyermekek tanítóját, mint Jugendführert. Állítólag július közepe táján még fognak Mucsfára gyermekek érkezni. Valamennyien hamburgiak.

Izmény, 1942. június hó 27.

[aláírás]
jegyző

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgységi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 2697/1942.

¹⁰⁴⁴ Ifjúsági vezető.

¹⁰⁴⁵ Községi.

319.

Szám: 4354/1942

A villányi járás főszolgabírájától

Tárgy: Magyarországi Németek Szövetsége által 1942. évi június hóban tartott előadások mikénti lefolyásáról havi jelentés

Méltóságos Alipsán Úr!

[...]

Villány községben a szőlőhegyen ugyancsak estéli órákban hasonló ünnepély volt. Ezen ünnepélyen mintegy 350-en voltak jelen és az itt nyaraló hamburgi német tanulók is részt vettek néhány szavalattal. Ünnepelték a német hadsereget, a legújabb győzelmeket. Az ünnepélyen a tábornok jelentőségét a villányi körzetvezető: Kungl Jakab ismertette. [...]

Pélmonostor községben június 29-én nem az engedélyezett helyen, hanem a sportpályán tartott az említett Szövetség ünnepélyt. Az ünnepségen Pélmonostor és a környékbeli német lakta községekből összesen mintegy 2000-en vettek részt s ennek zöme ifjúság volt, fiúk és leányok. Az ünnepély d. u. 3-kor kezdődött. Először a magyar himnuszt énekelték, majd utána német dal következett.

Ezután Christ János körzeti ifjúságvezető beszélt az összetartásról, főleg a belső front összetartásáról. Említette, hogy a magyarországi német ifjúság nemsokára olyan nívón fog állani, mint a birodalmi német ifjúság. [...]

Villány, 1942. évi július hó 3-án

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 410a, Baranya vármegye alispánjának elnöki iratai, 53. doboz, 1942.

320.

M. kir. Belügyminiszter

Szám: 16310/1942

VII. res.

Szigorúan bizalmas!
Kizárólag saját kezéhez!!

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének. Az ungi, beregi és máramarosi közigazgatási kirendeltség vezetőjének, valamennyi M. kir. Rendőrkapitányság és kirendeltség vezetőjének, a határvidéki M. kir. Rendőrkapitányság és kirendeltség vezetőjének, M. kir. Csendőrség Központi Nyomozóparancsnokságának, M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának

Székhelyeiken

A külföldön elhelyezett német birodalmi gyermekek ügyének ellátását intéző és ellenőrző birodalmi szerv (Kinderlandverschickung) magyarországi kirendeltsége azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a német birodalmi gyermekek magyarországi táborhelyeiken a gyermekek napi foglalkozása szempontjából megfelelő helyen, a magyar zászlóval együtt a német birodalmi lobogót is kitűzhessék.

Tekintettel arra, a bensőséges baráti viszonyra, mely Magyarország és a Német Birodalom között fennáll, tekintettel továbbá a lobogó használatának a német birodalmi gyerekek tábori életében szerepet játszó szimbolikus jelentőségére, a kérelmet teljesítem.

Felhívom ennél fogva a hatóságokat, hogy az említett helyeken a Magyar és Német Birodalmi lobogónak a jelzett módon történő alkalmazását ne akadályozzák.

Budapest, 1942. évi július hó 9-én

Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferencz sk.

A kiadmány hitelül:

[aláírás]

irodavezető

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 653/1943.

321.

2/elh. 1942. szám

Mohácsi járás főszolgabírája

Tárgy: Német mozgalomról havi jelentés

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

[...]

Németbólyban az ottani helyi csoport június 21-én napforduló ünnepélyt rendezett, amelyen részt vett a német birodalmi ifjúság is. Az ünnepély jelentőségét Göller Károly és Trischler János helyi vezetők ismertették, majd a férfiak egy része és az ifjúság átugrált a meggyújtott máglyán, a lányok pedig énekelve körültáncolták azt. [...]

Mohács, 1942. július 9.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 553/1942.

322.

79./eln. 1942. szám

Mohácsi járás főszolgabírósága

Rendelet száma: 202/alisp. eln. 1942.

Tárgy: Magyarországon tartózkodó német gyermekek viselkedése

Bizalmas!

Méltóságos Alispán Ur!

Jelentem, hogy június 29-én az Ivándárdáról kirándulásról hazajövő 10 német birodalmi ifjú Jakobi Ferenc majszi lakos házának több ablakát kővel bedobta, a háztetőre nagyobb köveket dobáltak, amivel több cserepet összetörték. Mindezt három majszi ifjú biztatására tették, akik elhitették velük, hogy abban a házban angolbarát lakik.

A majszi körjegyző azonnal közölte az esetet a vezető tanítóval, akinek felhívására a 10 tettes azonnal jelentkezett. A tanító kötelezte őket arra, hogy kérjenek bocsánatot, megfizettette velük a kárt, büntető dolgozatot íratott velük arról, hogy hogyan kell idegen országban viselkedni és minden ifjút eltöltött attól, hogy este 9 óra után az utcán tartózkodjanak.

Minthogy ekként példás büntetésben részesültek, kérem, hogy a német birodalmi ifjakkal szemben az ügyet elintézettnek tekinteni méltóztassék annál is inkább, mert sem azelőtt, sem azután semmi kifogás nem volt a magaviseletük ellen.

A felbujtók személyét nem sikerült megtudni, a fiúk állítása szerint nem ismerik őket személyesen. Abból azonban, hogy a vezető tanító eltöltötte az ifjúkat Kriszt Márton gazdasági cseléddel való barátkozástól, következtettem, hogy ő lehetett az értelmi szerző. Kriszt Márton személyéről egyébként Főispán Úr Öméltóságához f. hó 9-én 2./eln. szám alatt tett és másolatban Méltóságodhoz is felterjesztett június havi jelentésemben már megemlékeztem.

Mohács, 1942. július 13.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 595/1942.

323.

Másolat

Tolna vármegye Horthy Miklós kórház
Elmebeteg és cs. ápolási telepe, Szálka.

Nagyságos

Dr. Szepesi János főorvos Úrnak

Szekszárd

Nagyságos Főorvos Úr!

A községben egy pár Bund¹⁰⁴⁶-tag és volt ápológazda a betegek ellen izgat. Főjegyző úrhoz és a bíróhoz mentek, egy levelet akartak íratni, hogy az ápológazdáknak a betegeit le kell adni, mert a németországi gyerekeknek kell a hely, kikért majd négy pengőt fognak kapni. Főjegyző úr a levélírást megtagadta, bíró is megtagadta az aláírást, azzal az indoklással, hogy nem hozták a betegeket a faluba, a betegek nincsenek útjukban. A bíró felesége még azt is mondotta, ha lennének akik a betegeket leadnák, ő ideiglenesen négyet is tartana, míg a dolog rendbe jön.

A pécsi bundtól egy titkár volt itt, ki lázított a betegek ellen, azt mondta, hogy adják le a bolondokat, ne etessék, inkább a nagy Németország fiait. Majd megmutatjuk, hogy három nap múlva leadják a bolondokat. Az a pár igazgató az éjjeli órákban jár az ápológazdákhöz, hogy ápolójukat adják le és németországi fiúkat tartsanak.

Az elmúlt éjjel a falut jártam, ma kora hajnaltól fogva ismét azt járom és mindenkinek megmondom, hogy a betegeket leadni nem kell és gondolják meg mit cselekszenek, mert a betegek állandóak, míg a németországi fiúk csak pár havi átmenet és aki most a betegjét azon okból adja le, hogy fiúkat fogad, az soha többé nem kap beteget.

Szálka, 1942. július 30.

[aláírás]

alázatos tisztelettel
telepápoló

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgységi járás főszolgabírójának iktatott iratai, 3366/1942.

¹⁰⁴⁶ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

324.

14.683. szám
B.kt. 1942

Budapest, 1942. július 31.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas érestülés szerint:

[...]

Események:

[...]

16.) A törökbálinti (Pest megye) V.D.U.¹⁰⁴⁷-helyi csoport július 25-én kb. 500 fő részvételével engedélyezett műsoros ifjúsági estélyt rendezett. A műsoron a birodalmi Hitler Jugend Törökbálinton tartózkodó ifjúsága is szerepelt. Előbb 3 hamburgi ifjú harsonázott, majd 16 hamburgi ifjú német dalt adott elő, 16 törökbálinti leány énekszámát, majd a „Das vertauschte Glück” (Az elcsereált szerencse) című színdarabot adták elő, amely a német ember földhöz való ragaszkodásának szükségességét fejezte ki. A műsor a birodalmi és helybeli ifjúság szükségességét fejezte ki. A műsor a birodalmi és helybeli ifjúság táncsámaival és egy régi német lakodalom bemutatásával ért véget. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

325.

M. kir. Pécsi IV. Csendőrkörlet.
350. szám.
bün.1942.

Szálkai örs.

Szálka községben történt állítólagos izgatási ügyben jelentés.
1942.VII. 31-én kelt távbeszélőn adott felhívásra.

Főszolgabíró Úrnak

Szálka, 1942. augusztus 4.

Bonyhád

Hivatkozott távbeszélőn adott felhívásra vonatkozóan az örs járőre az alábbiakat állapította meg:

Afleruer József, sz. 1910. szeptember 4-én, r. k.,¹⁰⁴⁸ nős, asztalosmester, Szálka 91. szám alatti lakos, V.D.U.¹⁰⁴⁹-vezető, előadta, hogy 1942. július 15-én kapott levelet Pécsről Diel Dániel pécsi lakos, V.D.U.-propagandavezetőtől, melyben arról kapott értesítést, július 27-én Pécsről Szálka községbe érkezik ő, Diel és két társa, azzal a megbízással, hogy Szálka községben elhelyezett németországi gyermekeknek Szálka községből való elszállítása ügyében megbeszélést folytasson azokkal az egyénekkal, akiknél németországi gyermekek vannak elhelyezve. Kérte a levélben őt Diel, hogy hívja össze aznap estére azokat az egyéneket a V.D.U.-helyiségben, akiknél a gyermekek elhelyezést nyertek.

Diel aznap este megérkezett Szálkára, vele együtt érkezett oda még Huber nevezetű egyén, aki szintén V.D.U.-vezető egyén és Bonyhádról Eng Miklós szintén V.D.U.-vezető. A szálkai V.D.U.-helyiségben összejött egyének előtt Diel tartott beszédet. Beszéde során kijelentette, hogy őket ide nem hívta senki. Ő Hamburgból kapott értesítést oly értelemben, hogy Szálka községben elhelyezett gyermekek ott nem maradhatnak azért, mert a községben kb. 280 ápolat elmebeteg van elhelyezve és attól tartanak, hogy a gyermekek ezekkel érintkezve betegséget szerezhetnek.

Beszéde során azt is említette, hogy ha az elmebeteg ápolat egyének Szálka községből elmennének, akkor a gyermekek tovább is ott maradhatnának.

Előadta végül, hogy Diel nem tett olyan kijelentést, hogy a szálkai lakosok adják le a betegeket a szekszárdi kórháznak, erre tehát ő nem hívta fel a szálkaiakat.

Előadta még, hogy a gyermekekkel Németországból ideérkező és itt tartózkodó egyik tanító említette, hogy ha mindenáron azt szeretnék, hogy a gyermekek Szálkán maradjanak, próbálják meg lépjenek érintkezésbe a szekszárdi kórház-igazgatósággal, hogy az elmebeteg ápolatokat vissza lehetne-e szállítani a kórházba. Ehhez azonban a szálkai egyének, akiknél elmebeteg ápolatok vannak, nem járultak hozzá azon oknál fogva, hogy a németországi gyermekek úgyis a folyó évben maradnak itt, míg az elmebetegek továbbra is tartózkodnak még Szálkán.

Nincs tudomása arról, hogy ki hozta ezen körülményt a kórház-igazgatóság tudomására, oly értelemben, hogy igazgató beszédek után valaki is követelte volna a betegek leadását.

Schmidt János, sz. 1904. október 9-én, r. k., nős, Szálka 119. szám alatti lakos, földműves, V.D.U.-helyettes vezető és Reinschpach Mihályné, szül. Bernhardt Mária, sz. 1890. október 28-án, r. k., háztartásbeli, szálkai 224. szám alatti lakos, V.D.U. női vezetőnő előadásai Affelder előadásával teljesen megegyezők.

Petz József, sz. 1884. október 3-án, r. k., nős, Szálka 115. szám alatti lakos, földműves, elmebeteg-ápoló előadta, hogy a V.D.U.-helyiségben tartott összejövetelen nem volt jelen, így mástól hallotta, hogy a németországi gyermekeket azért szállítják el Szálkáról, mert itt elmebeteg ápolatok vannak. Hallotta azt is, hogy tettek említést arra vonatkozóan, hogy próbálják meg az érdekeltek a betegeket leadni. Amikor ő ezt tudomásul vette levélben értesítette a szekszárdi kórház-igazgatóságot.

¹⁰⁴⁸ Római katolikus.

¹⁰⁴⁹ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

¹⁰⁴⁷ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

Megjegyzés: A lefolytatott nyomozás során nem volt megállapítható, hogy izgató kijelentések történtek volna oly irányban, hogy a betegeket le kell adni. Ezt azon körülmény is igazolja, hogy a lakosság közül nem járt ily ügyben – a megállapítás szerint – senki sem a kórház-igazgatóságnál és a betegek leadását nem kérte senki sem.

A körülményeknek ily irányú kiszínezése csak Petz ápolótól eredt, akinek a betegek után, mint ápolónak havi kb. 300–315 pengő fizetése van és a hallott hírek után attól tartott, hogy a betegeket elszállítják és akkor ő esik ettől a havi jövedelmétől.

Tekintettel arra, hogy az izgatás nem történt meg, így feljelentés az ügyben senki ellen nem lett téve, így az ügyészségnek nem tettem jelentést sem.

Járőr: Végh József II. csendőr jv. és Sármási (Szommer) Ferenc prb. csendőr.

[aláírás]

Forrás: MNL TML, IV 417b, Völgysegi járás főszolgabírájának iktatott iratai, 3366/1942.

326.

15.653. szám
B.kt. 1942

Budapest, 1942. augusztus 14.

Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő

I.

Német

Bizalmas éreztetés szerint:

Szervezeti hírek:

1.) 1942. augusztus 13-án a Hitler-Jugend tizenkettedik csoportja, kb. 750 ifjú megfelelő szállásbiztosító és kísérő tanszeméllyel Budapestre érkezett. Az előre jelzett 10.000 ifjúból ez ideáig több mint 8000 már Magyarországon tartózkodik.

Az új szállítmánnyal érkezetteket Szászszenygyörgy, Szászszenyjakab, Kisfehéregyháza, Dipse, Szászrégen, Vajola, Beszterce, Aldorf, Malómárka, Kiszsolna, Vinda (Erdély), továbbá Zomba, Závod, Kisvejke, Bonyhádvarasd, Bár, Ivándárda, Vókány, Udvar, Almamellék és Barcs (az úgynevezett Sváb Törökország) helységeiben helyezik el. [...]

Forrás: MNL MOL, K 149 (Belügyminisztérium), K 149-1942-651f9.

327.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei lakosok levele a birodalmi német fiatalok ügyében Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás, esztergomi érsekhez

Tárgy: Hitler ifjak ellen panasz
Budapest, 1942. augusztus 16.

Eminenciás Urunk!

Eddig azt hittük, hogy kötelességet vélünk Eminenciáddal szemben teljesíteni, ha hallgatunk. Azt gondoltuk ugyanis, hogy azt a fájdalmat, amelyet mi érzünk, ne vigyük ki a nagy nyilvánosság és elsősorban Eminenciád színe elé, mert ha talán nem beszélünk róla, akkor nem adunk tápot a hamu alatt lobogó paráznak, hogy újra és újra lángot kapjon. – De Eminenciádnak tegnapi hatalmas szózata a csábításról és a csábítókról egyenesen kötelességünkkel teszi, hogy fájdalomunkkal Eminenciád magas színe elé jöjjünk, és rámutassunk azokra a lelketlen csábítókra, akik visszaélve a mi hagyományos magyar vendégszeretetünkkel, a legméltóbb csábítást végzik katolikus vallásunk és katolikus egyházunk Vezetői ellen. – Már hónapok óta itt élnek közöttünk azok az úgynevezett „Hitler-ifjak”, akik Németországból jöttek ide, és élvezik vendégszeretetünket. – Mi természetesen a legnagyobb szívéllyel fogadtuk őket és azt a keveset, amit a mai nehéz megélhetési viszonyok között összegyűjthettünk úgy élelmiszerekben, mint ruházatban, testvériesen megosztottuk velük. – De mi önfeláldozásunkért a jutalom? Ezek az ifjak, a fiúk épen úgy, mint a leányok, titokban összebújnak a mi gyermekeinkkel és megfertőzik a lelküket, hogy az ő úgynevezett nemzetiszocialista tanaiknak megnyerjék. – Eleinte csak titokban, de most már szélteben-hosszában éneklék ezt a dalt:

„Wir wollen nicht katholisch sein, weil Jesu war ein Judenschwein.”¹⁰⁵⁰

Amikor ennek a megszegyenítő dalnak az éneklését kikértük, akkor a szemünkbe nevettek, és elkezdtek nekünk is magyarázni, hogy ők új vallást fognak csinálni, amelyben Jézusnak, ennek a „Judenschwein”-nek semmi helye sem lesz. – Azután leírhatatlan kifejezések között a legbecstelenebb rágalommal illették a katolikus papságot, amelyet az egész világon ki fognak irtani, mint ahogyan azt már nemcsak Németországban, hanem az eddig általuk meghódított országokban is mindenütt megtették. – Elmondották nekünk, hogy ezekben az országokban hány katolikus papot, katolikus barátot öltek meg, és zártak be internáló táborokba. Hogy hány szerzetesrendnek vették el birtokait, kolostorait, hány apácát kergettek el és becstelenítették meg. – Nevetve mesélik, hogy nekik nemcsak a püspökök nem imponálnak, akiket egymás után fosztanak meg templomaiktól és internálnak, hanem magát a Szentatyát se veszik semmibe, aki – szerintük – a zsidókkal lepaktált, ahogy azt szó szerint mondták.

Mi itt eddig zavartalanul éltünk, Eminenciás Urunk, a magunk szerény körünkben hit-hű katolikus életünket, és neveltük évszázadokon keresztül a szent Kereszttségben gyerme-

¹⁰⁵⁰ „Nem akarunk katolikusok lenni, mert Jézus egy zsidó disznó volt.”

keinket. – És most ránk szabadítottak egy tőlünk teljesen idegen gondolkozást, amely a vendégszeretet álarca alatt az Eminenciád által megbélyegzett alattomos csábítással el akarja tölteni gyermekeink szívét rabolni és ezeket vallásunktól el akarja tántorítani. – Mi, egyszerű falusi emberek, nem politizálunk, – nekünk egyetlen napi gondunk a kenyér megszerzése. – Hogy miért harcolunk most és milyen sors vár reánk és sokat szenvedett országunkra, azt mi a mi egyszerű „paraszt” eszünkkel nem tudjuk, de nem is akarjuk felfogni, de *egyben* nem engedünk, még pedig abban, hogy idejövő idegenek elrabolják tőlünk egyetlen kincsünket: a vallásunkat, amelyben születünk, és amelyben meg is akarunk halni.

Mi nem tudjuk szavunkat ezek ellen a csábítók ellen felemelni. – De Eminenciád szava messze ér, és meghallják ennek az országnak minden zugában a hitükhöz ragaszkodó katolikusok. – Úgy hallottuk, hogy a németektől megszállt országokban a katolikus egyházfejedelmek tiltakoztak már az ifjúságnak e megméltatása és a katolikus vallást üldöző „nemzetiszocializmus” ellen, és nemcsak pásztorleveleikkel, hanem a szószékről is kikelték hitünk e megcsúfolása ellen. – Kérve kérjük Eminenciádat, óvja meg gyermekeink lelkét a csábításnak e leggonoszabb formája ellen, nehogy azt kelljen megérnünk, hogy öregkorunkban megtagadjanak bennünket a gyermekeink, és kigúnyolják azt a szent hitet, amelyet apáinktól örököltünk és amelyet semmi árért és semmi csábításért nem fogunk elhagyni.

Legalázatosabban bocsánatot kérünk, hogy Eminenciád kegyes szívét ilyen fájdalmas panasszal nehezítettük, de itt tenni kell valamit, még mielőtt egészen fel nem égetik feletünk a házat és meg nem rabolnak hitünk gyakorlásától.

Eminenciádnak vagyunk legalázatosabb kézcsókkal:

„Laudetur Jesus Christus”¹⁰⁵¹

a Pest-környéki falvak lakossága nevében

Szirák János

Forrás: PLE, Egyházkormányzati iratok, 728/1943-6808/1942. Közli: Grósz András, A Hitlerjugend árnyékában. Birodalmi német gyermekek keresztényellenes atrocitásai Magyarországon 1942-ben. *ArchivNet. XX. századi történeti források*, 12 (2012) 1. http://www.archivnet.hu/politika/a_hitlerjugend_arnyekaban.html (2014. november 4.).

328.

N[agy]m[éltóságú] Kállay Miklós m. kir. miniszterelnök

A magyar állam törvényei a legszigorúbban őrködnek azon, hogy a bevett vallások tanítása és papsága a legnagyobb tiszteletben tartassék; a káromlás ellen is szigorú rendszabályok hozattak.

¹⁰⁵¹ Dicsértessék Jézus Krisztus.

Legyen szabad ezzel kapcsolatban egy hozzám érkezett panaszt másolatban szó szerint közölnöm.

E sorokból kitűnik, hogy vendégként befogadott idegenek semmibe se veszik az ország törvényeit és belegázolnak a magyar állampolgárok legszentebb érzelmeibe.

Kérem ezért Excellenciádat, méltóztassék közismert álláspontjánál fogva is ez ügyben a magyar katolicizmusnak védelmet nyújtani, és a jelzett vagy ahhoz hasonló inzultusoknak és próbálkozásoknak egyszer s mindenkorra végét vetni.

Eszt., VIII. 26. hgpr.¹⁰⁵²

Elintézve Ny. IX. 30.

Forrás: PLE, Egyházkormányzati iratok, 728/1943-6808/1942. Közli: Grósz András, A Hitlerjugend árnyékában. Birodalmi német gyermekek keresztényellenes atrocitásai Magyarországon 1942-ben. *ArchivNet. XX. századi történeti források*, 12 (2012) 1. http://www.archivnet.hu/politika/a_hitlerjugend_arnyekaban.html (2014. november 4.).

329.

Főmagasságú és Főtisztelendő dr. Serédi Jusztinián bíboros, m. kir. titkos tanácsos, esztergomi érsek úrnak, Magyarország Hercegeprimásának, *Esztergom*.

Hiv. szám: 6808/1942.

25.035

M.E.II.1942.

Főmagasságú és Főtisztelendő Bíboros Hercegeprimás Úr!

A hazánkban üdülő birodalmi német gyermekek megütközést keltő magatartásával foglalkozó nagybecsű soraira hivatkozással, van szerencsém közölni, hogy az ügyben haladéktalanul szigorú vizsgálatot rendeltem el, amelynek során megállapítást nyert, hogy a birodalmi német gyermekek részéről több irányban történtek a magyarországi közfelfogással össze nem egyeztethető kijelentések. Ezek megszüntetése végett hatóságaink és az illetékes német birodalmi szerv útján azonnal intézkedtem. Ennek eredményeképpen tudomásom szerint az illetékes német birodalmi szerv által is határozottan elítélt kilengések megszűntek és újabban a gyermekek vezetői nagyobb gondot fordítanak arra, hogy a gyermekek a községek lakosságának vallásos érzületét sértő magatartást ne tanúsítsanak. Feltehető, hogy az említett intézkedésemmel függ össze az is, hogy a gyermekek vezetői újabban számos községben megengedték a gyermekeknek az istentiszteletek látogatását is.

Tekintettel arra, hogy az Eminenciád nagybecsű soraiban kifejezett szempontokra a magam részéről is különös súlyt helyezek, van szerencsém arra kérni, hogy amennyiben a hazánkban üdülő birodalmi német gyermekek magatartásával kapcsolatban újabban is

¹⁰⁵² Hercegeprimás – Serédi Jusztinián.

elítélendő momentumok jutnának Eminenciád tudomására, azokat velem közölni méltóztassék.

Fogadja Eminenciád kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1943. évi január hó 20.

Kállay Miklós

Forrás: PLE, Egyházkormányzati iratok, 728/1943. Közli: Grósz András, A Hitlerjugend árnyékában. Birodalmi német gyermekek keresztényellenes atrocitásai Magyarországon 1942-ben. ArchivNet. XX. századi történeti források, 12 (2012) 1. http://www.archivnet.hu/politika/a_hitlerjugend_arnyekaban.html (2014. november 4.).

330.

Nagyméltóságú Kállay Miklós!
Budapest I. Szent György tér

Megnyugvással vettem tudomásul Excellenciádnak az ittlévő birodalmi német ún. „Hitler ifjak” elleni panasz ügyében tett intézkedéséről szóló szíves sorait. Hálás köszönetet mondok értük Nagyméltóságodnak. Ha a jövőben hasonló panaszról szereznek tudomást, bátor leszek újra Excellenciádhoz fordulni.

Fogadja

E.¹⁰⁵³ 1943. január 25.
hercegprímás¹⁰⁵⁴

Forrás: PLE, Egyházkormányzati iratok, 728/1943. Közli: Grósz András, A Hitlerjugend árnyékában. Birodalmi német gyermekek keresztényellenes atrocitásai Magyarországon 1942-ben. ArchivNet. XX. századi történeti források, 12 (2012) 1. http://www.archivnet.hu/politika/a_hitlerjugend_arnyekaban.html (2014. november 4.).

331.

Másolat

M. Kir. Közellátási Miniszter

M. Kir. Közellátási Hivatal

Szám: 250.453/1942

XI/1.

Tárgy: A Magyarországon elhelyezett német
gyermekek ellátása

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének,

Székhelyeiken

Egyes törvényhatóságok területére már ez ideig is érkeztek német birodalmi gyermekek felügyelőikkel együtt, akik a törvényhatóság néhány községében nyertek elhelyezést. Előreláthatólag további csoportok fognak még érkezni, részint oly törvényhatóságokba is fognak érkezni, ahol ez ideig még nem helyeztettek el.

A gyermekek egységes ellátása szempontjából feltétlenül szükségesnek tartom, hogy teljesen a hazai lakossággal azonos módon láttassanak el élelmiszerjegyekkel. Hangsúlyozni kívánom ezt abban a vonatkozásban, hogy a német gyermekek jegyellátásnak mérve semmiben sem különbözzék a magyar gyermekkel jeggyel való ellátásától. Ugyanez vonatkozik értelemszerűen a német gyermekek kísérőire is.

Felkérem t. Címet szíveskedjék alárendelt hatóságait utasítani, hogy a már ott elhelyezett és a később elhelyezendő német gyermekeket lássa el a hazai lakossággal azonos szempontok szerint kenyér-, illetőleg liszt-, valamint cukorjegyekkel. Utasítsa továbbá az egyes községek előljáróságát arra, hogy a községekben elhelyezett német gyermekek részére a kiadott jegyeknek megfelelő és a község egyéb lakosságának lisztszükségletével együtt, egy összegben kimutatott lisztszükségletét igényelje Címtől. Cím az ily módon törvényhatóságunként összesített lisztigénylést hozzám terjessze elő, melynek rendelkezésre bocsátásáról havonta intézkedni fogok. Nem valószínű meg az, hogy a német gyermekek ellátását községenként külön igénylés és kiutalás útján biztosítsuk.

A cukorellátás tekintetében is a fentiek figyelembevétele mellett szíveskedjék eljárni.

Tekintettel arra, hogy országos érvénnyel a zsírjegy nem minden törvényhatóságban van bevezetve, a német gyermekek zsírellátását ugyanúgy tartom megoldandónak, ahogy az érintett községek egyéb lakóira nézve szabályozást nyer.

Feltétlenül el kell azonban érni azt, hogy a német gyermekek a magyar gyermekekkel azonos mennyiségű zsírellátást kapjanak. Erre a célra azonban külön zsírkiutalást nem fogok eszközölni, hanem a szükséglet a község ellátása keretében biztosítandó.

¹⁰⁵³ Esztergom.

¹⁰⁵⁴ Serédi Jusztinián.

Egyéb élelmiszerellátás tekintetében ugyancsak irányelvül szolgál az, hogy a német gyermekek és késérőik ellátását azon a színvonalon kell tartani, amelyet a magyar lakosság élvez.

Nyomatékosan felkérem Címet, hogy az ügy fontosságára való tekintettel a gyermekek ellátását állandóan figyelemmel kísérni és az esetleg előforduló panaszokat saját hatáskörében szíveskedjék megszüntetni.

Budapest, 1942. szeptember 10.

A miniszter helyett:
[aláírás] s. k.
államtitkár

Forrás: BFL, IV 402b, Központi járás főszolgabírájának általános közigazgatási iratai 16591/1942.

332.

241.946/1942 szám

II.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának

Budapest

A Kinderlandverschickung in Ungarn¹⁰⁵⁵ vezetője közölte velem, hogy a birodalmi német gyermekek egy részét csoportokban a tél folyamán hazaszállítja. Egyúttal azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy az ország területét elhagyó birodalmi német gyerekek ellátását három napon keresztül – budapesti tartózkodásuk alatt és a hajón az országhatárig – biztosítsam.

Tekintettel arra, hogy a gyermekek élelmezését a közellátási miniszter úr útján biztosítottam, nincsen szükség arra, hogy a gyermekeket a nevelőszülők hosszabb időre lássák el élelemmel, mint ami a Budapestre történő érkezésükig elégséges. Ehhez képest felkérem Méltóságodat, szíveskedjék a járási főszolgabírók útján soron kívül, esetleg távbeszélőn odahatni, hogy a feleslegesen juttatni szándékolt és így minden bizonnyal felhasználás nélkül megromló élelmiszerek ajándékozásától a nevelőszülők tartózkodjanak.

Budapest, 1942. évi október hó 21-én.

A miniszter rendeletéből:
Dr. Antall s.k.
miniszteri osztálytanácsos

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 146/1942.

¹⁰⁵⁵ A birodalmi gyermeknyaraltatási program magyarországi vezetője.

333.

A villányi járás főszolgabírájától

ad. 4/el. 1943. szám

Bizalmas!

Tárgy: a szélsőséges német nemzetiségi mozgalom ellenőrzése

Méltóságos Főispán Úrnak

Pécs

[...]

Végül jelentem, hogy Baranyában községben május hó 20-án éjjel körülbelül 20 fő Hitler-ifjú¹⁰⁵⁶ betört a Volksbundból kilépett Schmidt Henrik, baranyabáni lakos házába s lakásában őt megverte. Erre vonatkozó részletes jelentésemet f. é. június hó 1-jén 3838/1943. szám alatt Méltóságodhoz külön felterjesztettem.

Villány, 1943. évi június hó 4-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 348/1943.

334.

32/biz.-1943.

Egerági körjegyzőtől

Tárgy: Németországi ifjak itten viselkedése

Nagyságos

Főszolgabíró Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy a múlt hónap folyamán a községbe helyezett 42 németországi fiú általános magatartása mindig rosszabb lesz, s nem említve azt, hogy általában csintalanok és vásottak, s úgy a községben, mint kint a határban korlátlanul kóborolnak s eközben a gabonafákra keresztl-kasul járnak, a tulajdonos engedélye nélkül a gyümölcsfákról a gyümölcsöt leszedik, a közutakat rongálják, az utóbbi időben már az itteni magyar fiukkal veszekedést, sőt verekedést is kezdeményeznek. – De ezentúl – menőleg a múlt hét folyamán, az utcáról hivatalomba jövet az egyik fiú a hátam mögött „Pfuj

¹⁰⁵⁶ Birodalmi Hitlerjugend-tag.

Ungarn" kiáltással nagyot köpött utánam. – Amire azonban én utána fordultam, futásnak eredt s így kilétét megállapítani nem tudtam, annál inkább sem, mert úgy a ruházatuk, mint arcukat nagyon hasonló egymáshoz. – Ezután pár napra a feleségem ment az utcán s előtte 20–30 lépésre 3 fiú ballagott. – Amikor őt észrevették, összenevettek, be-várták, majd pedig közvetlenül előtte és egyenesen neki alsó részükön nagyot szeleltek. – Feleségem erre rájuk szólt azzal, hogy ezt a Tanítójuknak be fogja jelenteni, ők azonban válasza sem méltatták, hanem hangos nevetéssel elszaladtak. – Feleségem a Hangya¹⁰⁵⁷ üzletbe ment a történetek után, s éppen ott találta a helybéli német iskola tanítóját s rögtön érdeklődött tőle, hogy hol beszélhetne a németországi fiúk tanítójával, hogy bepanaszol-hassa neki a történeteket. – A tanító azonban ismételtén azt a választ adta, hogy azzal nem lehet beszélni.

Tekintettel arra, hogy ezek a dolgok a gyermekes vásottságon túlmenő és a nemzetgya-lázás határát érintő események, tisztelettel kérem Főszolgabíró Urat szíveskedjék illetékes helyen közbenjárni, hogy hasonló dolgok ne forduljanak elő. – De legjobban szeretném azt, ha a gyerekeket véglegesen elvinnék olyan községbe, ahol tisztán német ajkú lakosság van, mert nagyon tartok attól, hogy mindinkább el fog mérgesedni a kétféle nyelvű lakos-ság között a viszony s a végén tettelegességre esetleg súlyos sérülésre vezethet, amit pedig nagyon szeretnék megelőzni és elkerülni.

Egerág, 1943. évi június hó 10-én

[aláírás]
körjegyző

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 370/1943.

335.

83/el.1943.szám.

A pécsi járás főszolgabírája.

Tárgy: A németországi ifjak egerági viselkedése.
Melléklet: 1. drb.

Méltóságos Főispán Úr!

Az egerági körjegyző jelentését csatoltan tisztelettel felterjesztem és kérem Méltóságodat, szíveskedjék oda hatni, hogy az Egerágon elhelyezett német birodalmi ifjak más, tiszta német anyanyelvű községbe helyeztessenek át, mert Egerág község lakosságának 70%-a

¹⁰⁵⁷ Az 1898-ban alapított Magyar Gazdaszövetség Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezete, a Hangya, fő tevékenysége mezőgazdasági és ipari termékek beszerzése és értékesítése, illetve piacra juttatása volt. – Pukkai László: A Hanza Szövetkezeti Áruközpont Galánta, Madách-Posonium kiadó, 1994.

magyar, tehát tartani lehet attól, hogy a vendégségben lévő német ifjak további visszatet-sző viselkedésük esetleges összeütközésekre fog alkalmat adni.

Pécs, 1943 évi június hó 14.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 370/1943.

336.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja
előadói ív

Ikt. Szám: ad 28. biz/1943.

Az iktatvány tárgya:

Német nemzetiségi mozgalom augusztus hóban

Szigorúan bizalmas!

Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!

[...] A központi járás főszolgabírájának jelentése szerint a Volksbund a szokásos heti ösz-szejöveleteit az úgynevezett Heimabendeket¹⁰⁵⁸ megtartja és pl. Soroksáron az ott tartóz-kodó 120 német birodalmi gyermek is részt vesz ezeken az összejöveteleken. [...]

Budapest, 1943. szeptember 24.

[aláírás]

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

¹⁰⁵⁸ Közösségi estek.

337.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásának főszolgabírája

Szám: 14/el. n./1943

Határidő:

A válaszirat alapjául szolgáló rendelet, megkeresés, jelentés száma:

Bizalmas!

Tárgy: Havi jelentés a nemzetiségi (német) mozgalmakról (október hónap)

Méltóságos Főispán Úr!

Soroksár községben a német népcsoport a szokásos heti összejöveteleit a német házban megtartja. Október hó közepén távozott el a községből 150 német gyermek és azoktól ajándékba kapott dobokkal tartja a helyi csoport a felvonulásait. A német gyermekek tavasztól fogva voltak a községben. – Az SS-alakulatokba szórványos jelentkezés még mindig fordul elő. Eddig összesen 45 jelentkező volt.

Budapest, 1943. november 9.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

338.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásának főszolgabírája

Szám: 14/el. n./1943

Határidő:

A válaszirat alapjául szolgáló rendelet, megkeresés, jelentés száma:

Bizalmas!

Tárgy: Havi jelentés a nemzetiségi (német) mozgalmakról (november hónap)

Méltóságos Főispán Úr!

A német népcsoportokhoz tartozó nemzetiségek Soroksár községben kevesebb élénkséget mutatnak, mint az előző hónapokban. A Németországból folytonosan érkező és időnként

kicserélődő német ifjakat azonban még most is szeretettel fogadják be házukhoz üdülésre és látják el bőségesen élelemmel Bécsből november hónapban újból 125 ifjú érkezett 12–5 éves korban.

Az SS-s alakulatokban most már nem igen történik jelentkezés sem innen, sem Dunaharaszti községből.

Budapest, 1943. december 11.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

339.

Szám: 252/el. n. 1943.

A villányi járás főszolgabírájától

Tárgy: Baranyaszentistván községben német szélsőséges mozgalmakról jelentés

Méltóságos Főispán Úr!

Bizalmas!

[...]

Müller József baranyaszentistváni tanító esetenként szokta tanítani magyarra a magyarhű németek gyermekeit. Az előadások végeztével ezeket a magyar érzésű gyermekeket úgy a volksbundista gyerekek, mint pedig az ott üdülő birodalmi német gyermekek meglesik és csúfosan bántalmazzák őket. Az ott üdülő birodalmi német gyermekek felett Brör Karl német birodalmi tanító az ellenőrzést nem igen gyakorolja. A gyermekek esetenként is felügyelet hiányában csavarognak az utcákon, s a sötétség leple alatt magyarhűek házait sárral, festékekkel bemocskolják, ami már tűrhetetlen olyanokkal szemben különösen, kik a magyar nemzet vendégszeretetét élvezik. [...]

Villány, 1943. évi december hó 14-én

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 664/1943.

340.

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásnak főszolgabírája

Szám: 14/el. n./1943

Határidő:

A válaszirat alapjául szolgáló rendelet, megkeresés, jelentés száma:

Tárgy: Havi jelentés a nemzetiségi német mozgalmakról (december hónap)

Bizalmas!

Méltóságos Főispán Úr!

Jelentenivaló nincs, a német népcsoport szokásos heti összejöveleteit Soroksár községben a német házban megtartja. A legutóbb Bécsből Soroksárra kihelyezett 125 gyermek kivétel nélkül külvárosi gyermekek és viselkedésük is ennek megfelelő, úgyhogy a soroksári községi főjegyző jelentése szerint ezeknek a társasága a helybeli hasonló korú gyermekekre kedvezőtlen hatással van.

Budapest, 1944. január 10.

[aláírás]
főszolgabíró

Forrás: MNL PML, IV 401a, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai, 28/1943.

XII.

Hatóságokhoz való viszony

341.

Baranya vármegye és Pécs szab. kir. város főispánjától¹⁰⁵⁹

91.szám

biz. főisp. 1936.

Nagyméltóságú M. kir. Belügyminiszter úr!

Budapest,

Szöbéli rendeletére az U.D.V.¹⁰⁶⁰ működésére és azzal kapcsolatos kérdések megoldására vonatkozó javaslatomat tisztelettel a következőkben terjesztem elő:

Az U.D.V. központi vezetőségében beállott változás óta a beszervezett községekben az egyesületi élet stagnál és helyi csoportok működése általában teljesen eseménytelen. A helyi csoportok megalakítása óta a tagok magatartása még sohasem volt olyan csendes, mint a központi vezetőség megváltozása és Basch eltávolítása után.¹⁰⁶¹

Az egyesület vezetőségének átalakulása előtti legutóbbi időben a helyi vezetőség nemcsak a szó szoros értelmében vett nemzetiségi propagandát fejtett ki, hanem tevékenysége a lakosságnak pártpolitikai és más irányban is kiterjedő (község, közbirtokosság, egyház, stb.) ellenzéki beállítására irányult, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy ilyképp a beszervezett némettség úgy a hatósággal, mint a lakosság be nem szervezett és más nemzetiségű rétegeivel állandóan és mindenben szembehelyezkedvén bennük az elnyomottság és üldözöttség hamis látszatát keltse, és őket ezen az úton tegye a nemzetiségi propaganda be nem vallott bűnös céljaira fogékonnyá.

¹⁰⁵⁹ A főispán belügyminiszternek felterjesztett jelentése a pécsváradai és a hegyháti járás főszolgabírájának jelentésén alapult, amely 73/1936. számon megtalálható az MNL BML-ben Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai között.

¹⁰⁶⁰ Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (MNNE) – Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein.

¹⁰⁶¹ Bascht, miután nem volt hajlandó lemondani az MNNE főtitkári tisztéről, 1935 nyarán az egyesület végrehajtó bizottsága – többek között az ellene folyó perre való tekintettel – szabadságolta. Ez idézte elő az egyesület szakadását, és a Bascht támogató erők Népi Német Bajtársi Szövetségben való különválását. – SPANNENBERGER, i. m. 107–124.

Az egyesület központi kiküldöttei részéről történt állandó izgatások folyamánként sikerült is a beszervezett németiséget állandó ferde helyzetbe hozniok.

Nem elégedtek meg azonban az állandó ellenzékieskedés állapotával, hanem összetartásukat ott kifejezésre juttatták, hogy csak az ő elveiket képviselők, vagy azokat támogató szabad pályán működő egyéneket (orvosokat, ügyvédek, kereskedőket stb.) és politikai exponenseket támogatják. A hivatalos ügyekkel, tisztviselőkkel ellenszenvesen, vagy legalább is tartózkodóan viselkednek s előbb említettektől vesznek igénybe minden támogatást és várják el azt is, hogy – ha szükségesnek látják, – a hivatalos vezetőséggel, tisztviselőkkel szemben is támadó magatartást tanúsítsanak.

A magam részéről úgy látom, hogy a *beszervezett németiség* nagyobb része bizalmatlan az U.D.V. jelenlegi vezetőségével szemben és abból kivált Basch-csoport visszavételét kívánja, a kisebbik rész, valamint a *be nem szervezett községek* lakosai várakozó és tartózkodó állást fogadnak el.

Helyenként az U.D.V. jelenlegi vezetőségével szemben éles hangok is hallatszanak és azzal megelégedve nincsenek. Inkább hajlandók a helyi csoportot feloszlatni, mint azt a Gratz-féle vezetőség utasítása szerint tovább vezetni. Gratz Gusztávot a kormány csatlósának és a német ügy árulójának tartják és nézetük szerint ez a vezetőség messze eltávolodott az eredeti és kifejezetten német céloktól, és velük a németországi szervezetek megszüntették a kapcsolatot.

Ők szívvel lélekkel inkább Basch Ferencet, Max Albertet, és főleg Huss Richárdot, ezekkel együtt természetesen a többi általuk „radikális”-nak nevezett fiatalembereket vallják vezéreiknek. Tekintettel azonban arra, hogy ők jól tudják miszerint ezek új egyesület alakítására engedélyt nem kaphatnak, egyelőre teljesen várakozó álláspontra helyezkednek, semmit nem csinálnak s a szervezkedéssel teljesen felhagytak. Minden vágyuk és reményük az, a két csoport ismét megegyezik egymással.

A Basch-féle orientáció – amely gyűléseket nem tarthat – titokban dolgozik és élénk levelezésben áll a helyi vezetőkkel.

Egyelőre azonban nehéz megállapítani és szelektálni azokat az okokat, amelyek a lakosság mai hangulatát kiváltják. Ebben ugyanis nyilvánvalóan közrehat:

1.) az egész szervezett németiség hosszabb időn át tervszerűen kialakult ellenzéki és erőszakoskodó behelyezkedése, amin egyik napról a másikra változtatni nem lehet és helyileg annyival inkább is nehéz, mert ennek következtében a helyi vezetők, bizalmiak és előcsahosok helyileg kompromittáltak, és természetesen elveszítenék ezen az úton szerzett pozíciójukat, amit pedig feladni nem akarnak, amelyhez ragaszkodnak és éppen ezért saját érdekükben is tovább izgatnak,

2.) a helyileg egyénenként is ismert és határozottan személyükben is népszerű Basch-csoporttagok egyéni érdekeinek a támogatása, nevezetesen az a törekvés, hogy őket kényelmes megélhetést biztosított állásukba visszahelyeztessék, mely ezen törekvést szítják elsősorban is maguk az érdekelt Baschék, akik összeköttetésüket fenntartják és azt ígérgetik, hogy tovább tudják vezetni a népet az U.D.V. nélkül és ellen is,

3.) az a körülmény, hogy a most visszahívott és az U.D.V. kötelékéből időközben eltávolított régebbi agitátorok (Faul-Farkas stb.) eltávolítását annak idején az új agitátorok azzal indokolták, hogy ezek megbízhatatlannokká és a németiség árulóivá váltak, – annak

idején még maga Bleyer is kénytelen volt ilyen nyilatkozatokat tenni, mert ezek a köztudomás szerint szintén egyáltalában *nem mérsékelt régi izgatók* a maguk idejében szintén népszerűek voltak és így a minden valószínűség szerint kenyéririgységből és a fiatalabbak érvényesülési vágya következtében történt félreállításukat a néppel szemben valamiképpen igazolni és indokolni kellett, – ilyképp azután ezen régi izgatók visszatérése a bizalom megerősítésére semmiképpen sem alkalmas, amit a Basch-csoport erősen ki is használ.

Benyomásom szerint az érdekelt falusiak legnagyobb része még mindig öntudatlanul áll a pángermán törekvések szolgálatában, mert az izgatók gondosan kerülnek az egyenes nyilatkozatokat, nagyon óvakodnak attól, hogy a népet valódi céljaikat és törekvéseiket illetőleg felvilágosítsák és bámulatos ügyességgel hazafias és közhasznú célok mezébe öltözködve ugratják be az embereket.

Külsőségekben a mozgalomnak különösebb megnyilatkozásait nem látni, az emberek kisebb csoportokban, egész szűk és zárt körökben beszélnek meg az ügyeiket, a bizalmiak igyekeznek feltűnés nélkül dr. Mühl bonyhádi orvossal, dr. Hornung pécsi ügyvéddel, dr. Faulstich németbolyi orvossal, dr. Mischung mohácsi ügyvéddel és a többi hasonló felfogású emberekkel állandóan összeköttetést tartani, Baschsal és Alberttel állandóan érintkeznek s az egyesülettel szemben rosszállásuknak főképpen azzal adnak kifejezést, hogy a Neues Sonntagsblatt¹⁰⁶² előfizetését lemondják és az U.D.V. eddig nagy népszerűségnek örvendett naptárait nem veszik át.

A németiség be nem szervezett része azon községekben, mely eddig az U.D.V. nyomása alatt állott némi örömmel szeretné a bonyodalmakban az egyesület felbomlásának előjeleit látni, egyebekben az egyesület belső ügyeivel nem sokat törődik.

Az új iskolarendelet¹⁰⁶³ különösebb hatást nem váltott ki, aziránt általában nem is igen érdeklődnek. Miután a Neues Sonntagsblatt a rendelettel sokat foglalkozott s azt részben legalábbis a jelenlegi vezetőség érdeme gyanánt igyekszik beállítani, a *beszervezett németiség* arról általában inkább gúnyosan nyilatkozik, azt mint egyszerű ad hoc politikai akciót tekinti és annak végrehajtásában nem bízik és középfokú német nyelvű iskolák létesítése nélkül az iskolakérdést megoldottnak nem tekinti.

¹⁰⁶² Neues Sonntagsblatt: Wochenzeitung für das deutsche Volk in Ungarn [Új Vasárnapi Lap. Hetilap a magyarországi német nép számára] az MNNE központi lapja 1935 és 1939 között (Basch-csoport kiválása után) König Antal szerkesztésében.

¹⁰⁶³ A m. kir. minisztérium 1935. évi 11.000. M. E. számú rendelete a 4800/1923. M. E. számú kormányrendelet 18. §-ában a népiskolákra vonatkozóan foglalt rendelkezések végrehajtásáról. A rendelet a 110.478/1923. VIII. VKM. sz., a tanítási nyelv alapján A- (kisebbségi tannyelvű), B- (vegyes tannyelvű) és C-típusú (magyar tannyelvű) iskolákat létesítő rendeletet hatályon kívül helyezte, és egységes rendszert vezetett be. Ez alapján az anyanyelvi és szülőföld-ismereti tárgyak (anyanyelvi beszéd- és értelemgyakorlatok, szülőföld-ismeret, olvasás, írás, fogalmazás, helyesírás és nyelvi magyarázat, ének), valamint a számtani, természeti és gazdasági ismeretek (számolás és mérés, természetrajz, természettan és vegytan, gazdaságtan és háztartástan, egészségtan, rajz és kézimunka) oktatása a tanuló anyanyelvén történt. A magyar nyelvi és nemzetismereti tárgyak (magyar beszéd és értelemgyakorlatok, olvasás és olvasmánytárgyalás, írás, fogalmazás, helyesírás és nyelvi magyarázatok, földrajz, történelem, polgári jogok és kötelességek, ének), valamint a testnevelés oktatása magyar nyelven történt. A IV-VI. osztályban a számtani, természet és gazdasági ismeretek magyar nyelven, a földrajzi, történelmi és állampolgári ismeretek az anyanyelven voltak ismétlődők. A rendelet így visszalépés volt a korábbi szabályozáshoz képest, mert a B-típust egységesítette a C-típus felé való elmozdulás opciójával. – Magyarországi Rendeletek Tára 1935. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest 1935, 1432–1433.

A be nem szervezett némettség amely az iskoláival eddig is meg volt elégedve a rendelettel egyáltalában nem is törődik, arról nem is beszél.

Egyedül a vegyesen lakott községekben tapasztalható csak némi érdeklődés, de ezek közül is csak azokban, ahol a magyarok és németek, valamint a németek és sokárok között némi ellentétek vannak.

A túlzott működések ellensúlyozására tiszteletjes véleményem szerint a legcélravezetőbb volna:

1.) megakadályozni azt, hogy a Basch-csoport az U.D.V. kötelékébe visszavéssék s így ezen egyesület vezetőségével egyetértésében legalább az izgatók ezen többé kevésbé szintvalló csoportját véglegesen letörni,

2.) németajkú lakosságot az U.D.V.-hoz való csatlakozástól lehetőleg továbbra is visszatartani, mert a tapasztalatok szerint az öntudat felélesztésével az emberek megbízhatósága végleg megszűnik s arra törekedni, hogy a helyi csoportok és a beszervezettek lehetőleg elszigeteltessenek, minek lehetősége a vezetőség jelenlegi kevésbé agresszív munkája mellett jobban adva van. Új egyesületek megalakítására sehol ne adassék ki engedély, hanem az egyesület jelenlegi vezetősége csakis a már meglévő helyi csoportokban igyekezzék a maga részére a talajt előkészíteni, illetve biztosítani,

3.) az egyesület központi vezetősége a változott viszonyokra s arra való hivatkozással, hogy sok helyi egyesület vezetősége a tagok tömegével nem azonos álláspontot foglal el, rendelje el az új tisztújítást, annak előkészítése során pedig minden erejével és a közigazgatási tényezők meghallgatásával azon legyen, hogy a kétszínű túlzók, a mérsékeltebbek és óvatosak segítségével – kibuktattatnának. Ha ez sikerülne, elérnénk azt, hogy a túlzók egy része kilépne az egyesületből, a másik része pedig látva a túlzók erejének gyengeségét, a mérsékeltebb irányzathoz csatlakoznék.

A tisztújítás ily módon való megvalósításának erkölcsi eredményében azért bízom, mert tudom azt, hogy a svábság nevetséges alakoknak tartaná a kibuktatott túlzókat és azok így minden befolyásuktól megfosztatnának. Ahol ez nem sikerülne, ott a meglévő egyesülettől meg kellene vonni a támogatást, amelyet a mérsékeltebb egyesületek, illetve központi vezetőség most élvez s így kellene a többnyire túlzó elemekkel bíró egyesületek életét megnehezíteni, illetve elsorvasztani.

Nem elegendő azonban a német kérdést egyedül ezen egyesületi életen keresztül megoldandónak vélni. Szükséges, hogy a némettség további terjeszkedése és megerősödése elé preventív intézkedésekkel gátat építsünk, amelyekre vonatkozólag alábbi javaslatomat terjesztem elő:

1.) a telepítési törvény végrehajtása során ne csupán szociális, hanem elsősorban nemzetiségi szempontok véssenek figyelembe olyképp, hogy a vegyesajkú vagy egyébként a nemzetiségi térhódítás szempontjából figyelembejövő vidékekre kizárólag többgyermekes magyar anyanyelvű családok nyerhessenek letelepülést,

2.) a tisztviselők elhelyezésénél különös tekintettel kell lenni arra, hogy nemzetiségi vidékeken csakis magyar születésű – de németül is beszélő – tisztviselők legyenek, a német származású tisztviselők pedig magyar vidékeken teljesítsenek szolgálatot. Legfontosabbnak tartom, hogy ez az elv elsősorban a községi tisztviselői státusban érvényesítve hajtassék végre.

Ugyancsak fontosnak tartom, hogy a vasúti és postai nem magyar anyanyelvű üzemi alkalmazottak származási helyüktől távol, szintén magyar vidékeken helyeztessenek el. Ennek az elvnek keresztülvitele igen nagy mérvben elősegítené az idegen anyanyelvűek felszívódását és ezenkívül mindennemű nemzetiségi mozgalomban való közvetlen bekapcsolódás lehetőségének megszüntetéséhez vezetne.

3.) A falusi tanerőknek fenti szempontok szerint történő megfelelő kiválaszthatása csakis az esetben volna eredményesen biztosítható, ha az állásoknak választás útján leendő betöltése helyett a kinevezési rendszer volna keresztülvihető.

Sajnálattal kell ugyanis megállapítanom, hogy egyes tanítói állások betöltésénél nem a képesség és szakértelem, hanem egyéb mellékszempontok – német vidékeken pedig főleg a német származás és érzés – a fő kellékek.

Az autonómiának ily módosítását felsőbb nemzeti és pedagógiai érdekek teszik ma már szükségessé.

4.) Gazdasági téren a német vidékeken a kedvezmények nyújtásának lehető megszorítása a ha lehet, teljes beszüntetése. Baranya vármegye legmódosabb vidékei svábok által lakott területek, akik ezen jólétüket és gazdasági fellendülésüket nem egyedül saját erejükre támaszkodva, hanem a hatóságok állandó támogatása és az állami kedvezményeknek csaknem teljes egészében ezen vidékeken való felhasználása útján érték el.

Szerény nézetem szerint nem az egyesületi élet megszorítása vagy mesterséges megbénítása, hanem ezen fentebb felsorolt intézkedések következetes végrehajtása nyújtana arra módot, hogy a német kérdés, mint veszedelem, hazánkban megszüntethető volna.

Pécs, 1936. évi április hó 24-én

főispán

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 91/1936.

342.

Szeptember hó

Monyoród (Baranya vármegye) községben a német fiatalság ismeretes beállítása és szokásos köszöntési formája miatt folytonos zaklatásnak van kitéve.

Szeptember 16-án a leventefűságot, de főként annak azon tagjait, akik a helybeli tanító szemében szálkát képeznek, Pécsváradra menesztették. Amikor az ifjúság hangoztatta a főszolgabíró előtt, hogy igenis teljesíteni akarja leventekötelességeit, csak nem a szomszéd községben, hanem otthon, azt kapták feleletül: „Majra tudatok menni alakuló gyűlésre, hát menjetek Szederkényre leventézni!”

A „Sieg Heil”¹⁰⁶⁴ – köszöntés és német éneklés miatt több ízben részesültek elzárásban. A helybeli tanító szájából kritikán aluli kijelentések hangzottak el. Szerinte a svábokat egy nagy házba fogják összecsofítani, mint kutyákat beoltani és kiirtani, mert már nagyon sok joguk van. Amikor az egyik ember kijelentette, hogy igenis járnak bizonyos jogok a sváboknak, a tanító azt felelte: „Szar jár a sváboknak! (sit venia verbo!)”¹⁰⁶⁵

Szeptember hó 23-án a kora hajnali órákban álmából riasztották fel a csendőrök egy Jungkamerádot¹⁰⁶⁶ és mint egy utolsó betörőt kísérték Pécsváradra. Itt szabadon eresztették ugyan, de két hónapi elzárással fenyegetik a „fővezért”.

Szeptember hó XIX.

Jelentjük a m. kir. Miniszterelnökségnek a következő esetet:

Mekényes (Baranya vm.) községekben szigorúan megtiltották a leventéknek, hogy bármilyen kapcsolatot tartsanak fenn a Volksbunddal, mert ezt politizálásnak veszi a hatóság, leventének pedig nem szabad politizálni. A sásdi szolgabíró hivatalban történt kihallgatásnál azt közölték egy mekényesi ifjúval, ha még egyszer a Volksbote-ban¹⁰⁶⁷ olvassák a nevét, két (2) havi elzárást fog kapni. Továbbá közölték vele, ha februárban bevonul a katonasághoz, olyan bizonyítványt állítanak ki a részére, hogy meg fogja banni „felbujtó tevékenységét.”

Szeptember hó XX.

Jelentjük a m. kir. Miniszterelnökségnek a következő esetet:

Mágocs (Baranya vm.) községben szeptember hó 17.-én táncmulatság volt. Amikor a fiatalság körben állva németül énekelt, Futó és Karmol nevű csendőrök Gerner Antalt kihúzták a körből, hajába kaptak és puskával a mellére ütöttek. Utána Albert Józsefnek ütöttek a karjára puskával. Gerner azután megkérdezte a csendőröket, hogy tilos-e a német ének? Erre azt válaszolták, hogy nem arról van szó, hanem másról. Erre elmentek és senki sem tudja, miért is kellett a csendőrségnek ily durván közbelépni?

Szeptember hó XVIII.

Jelentjük a m. kir. Miniszterelnökségnek a következő esetet:

Kispusztán (Mágocs mellett, Baranya vm.) a tanító egyenként magához kérte a szülőket és elfogadtatta velük a tiszta magyar nyelvű elemi oktatást. Döntő érve minden eset-

¹⁰⁶⁴ „Éljen a győzelem”.

¹⁰⁶⁵ Bocsánat a szóért!

¹⁰⁶⁶ Ifjú bajtársat.

¹⁰⁶⁷ Deutscher Volksbote [Német Népi Hírvivő] – a Népi Német Bajtársi Szövetség, majd a Volksbund központi lapja 1935 és 1944 között.

ben az volt, hogy hangsúlyozta, hogy a többi szülő máris a tiszta magyar oktatás mellett döntött. Erre senki nem mert ellenkezni. Az elkeseredés nagy, mert a vegyes nyelvű tanítást kívánták.

Bár és Somberek (Baranya vm.) községek lakóit egy idő óta nagyon sanyargatja egy Hunyadi nevezetű csendőr. Két esetben tettelegességre került sor. Mindkét esetben megtették a feljelentést. Amikor a község bíróját is megfenyegette, az elment panaszra a mohácsi szolgabíróhoz, aki állítólag ezt a választ adta neki: „Örüljön, hogy ténylegesen nem ütötte meg, mert jövő héten még más is lesz!”

Somberek (Baranya vm.) községben néhány német diáknak éjjeli szállást adtak. Ezt az illetők előzetesen be is jelentették a község bírójánál. Ennek ellenére reggel ötórakor csendőrök jelentek meg a szállásadónál, ott jegyzőkönyvet vettek fel és meg is büntették őket.

Ugyanott Seiberling János György a választás óta egymásután kapja a büntető parancsokat. (dr. Mischungra szavazott).

Hercegszabar (Baranya vm.) községben az ottani korcsmárost (Reisz Boldizsár) a választás óta többször nagyobb pénzösszeggel büntették. (dr. Mischungra adta szavazatát). A választás előtt egyetlen egyszer sem volt büntetve, pedig már tíz éve vezeti korcsmáját.

Ugyanott több szülőt büntettek meg azért, mert 15 éven aluli lányaik a korcsmában táncoltak. Azonban nem egy, hanem mindjárt két büntető parancsot kézbesítettek nekik. A büntetés 10–20 pengő.

Püspökmárok (Baranya vm.) községben több leventét bántalmaztak Volksbund-jelvény viselése miatt. Kettőt emiatt két-két pengő büntetéssel is sújtottak.

Ugyanott több férfit a legalkalmatlanabb időben és csaknem hetenként szoktak kihallgatásra megidézni.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 428/1939.

343.

131. szám
főisp. biz. 1941

Főszolgabíró Úrnak!

Mohács

21/eln. 1941. sz. fölterjesztésére a csatolmány visszaadása mellett értesítem, hogy az abban tárgyazottakat eljárás megindítására alkalmasnak nem találom.

A panaszolt összefüggéseknek az előadottak szerint semmiféle gyűlés jellege nem volt, ott senki szónoklatokat nem tartott.

Dr. Mischung úgyis mint ügyvéd, de úgyis mint a Volksbund egyik helyi vezetője panaszok felvételére jogosult, sehol sincs eltiltva, hogy a panaszügyek fölvétele és megbeszélése a nyilvánosság számára is nyitva lévő helyiségekben eszközöltessék és sehol sincs

előírva, hogy a panaszok főlvetelére jogosult egyének a panaszok egyénienként lennének kötelesek fogadni és több panaszossal együttesen ne tárgyalhatnának.

Felkérem azonban főszolgabíró urat, hogy szíveskedjék bizalmas úton a szóban forgó panaszok mibenállásáról lehető sürgősen tájékozódni és engem is tájékoztatni, mert igen nagy gond volt fordítandó arra, hogy az állítólagosan panaszolt eljárás oly szépen legyen lefolytatva, hogy az ellen panaszok semmi körülmények között föl ne merülhessenek, úgy nagy fontossága van annak, hogy az állítólagos panaszokról mindkét részcél részletesen tájékoztatva legyek, mielőtt azok esetleg érdemi tárgyalás alá kerülnek.

Úgy ezen ügyből, mint a főszolgabíró úr által f. hó 1-jén szám nélkül fölterjesztett ügyből sajnálattal kell megállapítanom, hogy a dunaszekcsői községi jegyzőnek az egész nemzetiségi mozgalom jelenlegi állásáról halvány fogalma sincs és az ezen mozgalommal szemben tanúsított magatartása oly mérvben aggályos, hogy a hátrányosabb következmények elháríthatása érdekében hivatali működésének beszüntetését kell megfontolás tárgyává tennem.

Felkérem ezért, hogy szíveskedjék nevezett körülményesen kiosztani és oda hatni, hogy a nevezett magát felettes hatóságai utasításainak alárendelje és magatartását a megdöntött megszabott keretek közé beillessze.

Mindenek előtt vegye tudomásul a községi jegyző, hogy a Volksbund kormányhatóságilag engedélyezett egyesület, melynek működését tehát a hatósági közegek sem közvetlenül, sem közvetve nem akadályozhatják és nem hátráltathatják. Az ellenőrzés és rendfenntartás címén nem járhatnak el különleges elbírálások szerint (máshol is van együtt a korcsmában 40 ember és azt senkinek sem jut eszébe kifogás tárgyává tenni).

Figyelmeztesse nevezettet, hogy a hatósági közegek megdöntött és tapintatlan beavatkozásaival kiprovokált esetleges inzultusok ellen védelmet nyújtani nem lehet, sőt panasz esetén az ily provokatív fellépés megtorlást is von maga után.

Vegye tudomásul a községi jegyző, hogy a Volksbundnak minden magyar állampolgár tagja lehet. Ezen tagság és a tagokkal, vagy vezetőkkel való érintkezés miatt tehát senkit felelősségre vonni nem lehet és így ilyképp a hatósági közegek semmi körülmények között és semmi módon nem éreztethetik nemtetszésüket sem a tagokkal, sem az azokkal szorosabb érintkezéseket fenntartó egyénekkal szemben. Minden ily irányú magatartás fegyelmi vétséget képez, amennyiben a hivatalos hatalommal való visszaélés határát is átlépi, bűnvádi úton is üldözendő.

Gyakorlati szempontból egyébként a hasonló éretlen akadékoskodások az eddigi tapasztalatok szerint mindenhol csak a mozgalom nagy méretű megerősödését eredményezték.

Egészen más és ettől független kérdés az, hogy a községi jegyző a szóban forgó mozgalommal azonosítani kívánja-e magát, vagy sem.

Ennek megfelelően tehát jogában és módjában áll a hivatali állásától és hivatali hatalmától függetlenített saját egyénisége útján oda hatni, hogy embereit a mozgalomtól távol tartsa, ami azonban természetesen szintén nem történhetik erőszakos módon és főképpen nem a törvényeken engedélyezett egyesülettel vagy annak tagjaival szemben történő olyan megnyilatkozások útján, melyekkel szemben az egyesület törvényes védelemben részesül. Elvi és célszerűségi szempontok mindenkor megvitathatók, de a hatósági szemé-

lyek által mindenkor csak az ellenkező véleményen lévő másik fél sérelme és megbántása nélkül. Hatósági személyek semmi körülmények között nem engedhetik meg maguknak azt, hogy egyéni véleményüknek hatósági tekintélyük latba vetésével kívánjanak érvényt szerezni. Az adott kényes kérdésben és kényes helyzetben pedig legkevésbé sem.

Ismét egészen más és fentebbiektől teljesen független kérdés az egyesület és tagjai működésének tárgyilagos ellenőrzése, mely ezen kötelezettség minden egyesülettel szemben egyformán fennáll.

Ez az ellenőrzés természetesen fogantatandó, minden aggályos észlelet főszolgabíró úrnak tudomására hozandó, természetesen a tárgyi bizonyítékok bemutatása mellett, viszont ezen észleletek a nyilvánossággal szemben hivatalos titkot képviselnek.

Az ellenőrzésnek mindenkor tárgyilagosnak és tapintatosnak kell lennie, az soha sem lehet feltűnő, vagy éppen tüntető és az egyesület működését semmiképpen sem háboríthatja és hátráltathatja.

Szíveskedjék a községi jegyzőnek megmagyarázni, hogy olyan világi jelenséggel áll szemben, melyet erőszakos eszközökkel elfojtani nem lehet és éppen ezért minden hatalmaskodó, vagy basáskodó fellépés csak arra ad alkalmat, hogy a kellő megfontolás nélkül eljáró közeget neveltség tárgyává tegye. Az ily jelenségek kedvezőtlen kihatásai ellen csak az emberek lelki egyensúlyának épségben tartása útján lehet eredményesen megküzdeni, ez pedig harcias szóval nem megy.

Az adott esetben esetleg igen hasznos szolgálatot tehetett volna a községi jegyző, ha pontosan megállapította volna, hogy kik keresték fel Mischungot, mit panaszkodtak neki, és Mischung milyen útbaigazításokat adott nekik – de mindezt úgy, hogy arról sem Mischung, sem az érdekeltek ne tudtak volna.

Szíveskedjék végül nevezett nyomtatékosan figyelmeztetni arra, hogy amennyiben nem érez magában elegendő lelki erőt ahhoz, hogy a viszonyok kívánta körülményekhez alkalmazkodni és kétségkívül rendkívüli nehézségekkel célszerű és okszerű módon megküzdeni tudjon, hogy azzal tesz a Köznevelés szolgálatát, ha a közszolgálatról visszavonul, mert agresszivitása csak a húzós elemek felülkerekedését vonhatja maga után.

941. III. 6.

Exp. 1941. márc. 6.

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 131/1941.

344.

1941. április hó
878. sz.

Jelentjük a m. kir. Miniszterelnökségnek a következő esetet:

Jockl Jánost, a Volksbund máriakémei (Baranya vm.) helyi csoportjának ifjúsági vezetőjét Szabó Béla ottani jegyző április 6-án a község házára hívatta, hogy intézkedjék vele a légoltalmi készülségen. Jockl a Volksbund jelvényét viselte, mire a jegyző megkérdezte tőle, hogy Budapesten az ifjúsági tanfolyamon nem mondták-e neki, hogy a légoltalmi szolgálatban nem szabad a jelvényt viselni. Jockl erre a kérdésre „nem-mel” felelt, de rögtön leszedte a jelvényt. A község házában a légoltalmi készülségre kirendeltek több csoportra osztották be. Mikor a légoltalmi gyakorlatok véget értek, Szabó jegyző Jockl ifjúsági vezetőt a község házára hívatta és ezt mondotta neki: „Te viselkedj rendesen, te disznó hazaáruló, szar akasztófárávalól!” Miközben ezeket mondotta, Jockl öklével szemén ütötte. Majd még ezeket mondotta: „Ha megfordul az idők kockája, téged apáddal együtt az utcán agyonlövünk, hogy a többiek lássák, hogy járnak az ilyen gazok, mint ti vagytok!”

Forrás: MNL BML, IV 401a, Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai, 297/1941.

345.

Német Követség
Budapest

Budapest, 1943. június 15.

Nr. 2619
Az Inl. C II 1344/43 f. év április 5-i és május 21-i rendeleteire,
valamint az előző hónap 31-i 2379. sz. jelentéshez

Tárgy: A DJ tagjainak bántalmazása Sajkásszentivánon

Külügyminisztérium részére

Berlin

A VDU¹⁰⁶⁸ a bácskai területvezető jelentése alapján közölte a tényállás felülvizsgálatának eredményét. Eszerint az eredeti jelentésben szereplő közlés, miszerint Jakob Fix ifjúnak a pofonok következtében elszakadt a dobhártyája, nem felel meg valóságnak. Továbbá

az eset tanújaként említett Karl Plees nem községi rendőr, hanem a DJ tagja. Az eredeti jelentés többi adata helyesnek bizonyult.

A területvezető tudósítása szerint Dr. Derner körzetvezető az esetet jelentette Cserfay alezredesnek, az újvidéki csendőrpáncsoknak. Az ennek nyomán elrendelt fegyelmi eljárás azzal végződött, hogy az egyik érintett csendőrt áthelyezték, a másikat 15 napi házi őrizettel büntették.

Még ha az elrendelt büntetések mértéke csekélynek is nevezhető, mégis csak bizonyos fokig bűnhődtek az erőszakért. Mivel a magyar kormánynál kezdeményezett diplomáciai lépéstől nem várható kielégítő eredmény, s mivel a Jakob Felix sérülésére vonatkozó jelentés valótlannak bizonyult, azt javaslom, hogy az ügyet hagyjuk nyugodni.

v. Jagow

Forrás: PAAA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn, 1943, R 100 396.

¹⁰⁶⁸ Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn, VDU).

XIII. Pénzügyek

346.

Költségvetési összeállítás
a külügyminisztérium részére

2. Magyarország

a) Személyi költségek	Pg ¹⁰⁶⁹	826.380,-
b) Dologi költségek	"	1.299.780,-
c) Gazdasági költségek	"	731.000,-

Pg 2.857.160,-

Saját bevételek levonása	"	678.000,-
	Pg	2.179.160,-

Rendkívüli költségek a melléklet szerint ¹⁰⁷⁰	Pg	6.174.500,-
Önrész levonása		120.000,-
	Pg	6.054.500,-

Ehhez jön még RM¹⁰⁷¹ 156.800,- a birodalomban eszközlendő dologi jellegű szolgáltatásokra

Összefoglalás:

Rendes kiadások	Pg	2.179.160,-	=	RM 1.602.323,53
Rendkívüli kiadások	"	6.054.500,-	=	" 4.451.103,-
Birodalomban keletkező kiadások		-----		" 156.800,-
	Pg	8.233.660,-		RM 6.210.226,53

¹⁰⁶⁹ Pengő.

¹⁰⁷⁰ A mellékletet nem közöljük.

¹⁰⁷¹ Birodalmi márka.

Igényelve

RM 5.872.000,-

A magasabb költségvetési összeg az árfolyamszámításból adódik (75,- RM = 100 Pg., ill. 73.50 = 100 Pengő).

Összeállítás

	Személyi	Dologi	Rendkívüli
Volksbund (Orsz. vezetés)	Fej. ¹⁰⁷² A 150.000,-	Fej. A 668.900,-	Fej. A 660.000,-
Volksbund (ter. vezetőségek)	" B 210.000,-	" B 98.080,-	" B 390.000,-
Német Ifjúság	" C 43.240,-	" C 20.500,-	" C 65.000,-
Asszonyszervezet	" D 26.440,-	-	-
Német Népségély	" E 75.000,-	" E 75.000,-	" E 50.000,-
Télisegély	" F 60.000,-	" F 60.000,-	-
Óvodák	" G 97.500	-	" G 170.000,-
Iskolaügy	" H 133.600,-	" H 101.300,-	" H 4.454.500,-
Ösztöndíjak, támogatások	-	" J 276.000,-	-
Testgyakorlás	" K 30.600,-	-	" K 385.000,-
	826.380,-	1.299.780,-	6.174.500,-

[...]

Kiadások

Személyi

Fej. C	Német Ifjúság	
1.	Bérek ld. 7. melléklet ¹⁰⁷³	19.240,-
2.	Szervezési és propagandaköltségek (főleg útiköltségek)	
	a) fiúifjúság	18.000,-
	b) leányifjúság	6.000,-
		24.000,- 43.240,-

[...]

¹⁰⁷² Fejezet.

¹⁰⁷³ A mellékletet nem közöljük.

	Kiadások		Dologi
Fej. C	Német Ifjúság		
3.	Tanfolyamok költségei		
	a) fiúifjúság	5.000,-	
	b) leányifjúság	1.500,-	
	c) nyári táborok	3.000,-	9.500,-
4. f.	ca. 150 ifjúbajtárs	500,-	
	ifjú leánybajtársak	500,-	8.000,-
5.	Egyesületi otthonban végzett munka		
	anyagbeszerzés ...	3000,-	20.500,-

[...]

A rendkívüli költségek összeállítása

Tervezet Követség állásfoglalása

[...]

III. Német Ifjúság

1.	7 ifjúsági otthon létesítése	24.000,-	} 3-szoros összeg szükséges
	Erdei otthon vezetőképző iskola létesítése (Buda)	2.000,-	
2.	200 tábori ágy takaréval	34.000,-	
3.	1 szolgálati autó vásárlása	5.000,-	

Forrás: PAAA, Inland II Geheim, Ungarn: Etat, Deutsche Schule, Lagebericht, Situationsbericht, Evakuierung 1941-1944, 100 961.

A forrásokban gyakran szereplő személyek

Albert Miksa	a Volksbund főtitkára, majd 1942 szeptemberétől országos felügyelője.
Basch Ferenc	(1901–1946) – a Volksbund vezetője. 1925 és 1934 között a MNNE titkára, 1934-től főtitkára. Az MNNE-n belüli radikálisabb irányzatként létrehozta a Népi Német Bajtársak Szövetségét, ami az 1938-ban alapított Volksbund magját képezte. 1946-ban háborús bűnösként végezték ki.
Bleyer Jakab	(1874–1933) – germanista, egyetemi tanár. 1897-ben szerzett doktori címet, majd gimnáziumi tanárként dolgozott Budapesten és Sopronban. 1903–1904-ben ösztöndíjas Lipcsében. 1905-től magántanár a budapesti egyetemen, majd 1908-ban a kolozsvári egyetem professzorává nevezték ki. 1911-től a budapesti egyetem tanára. 1919. augusztusa és 1920 decembere között nemzetiségi miniszter. 1924 és 1933 között az MNNE második elnöke és ügyvezetője.
Böss Philipp	(1913–1944?, eltűnt) – újságíró, a Deutscher Volksbote szerkesztője, a Volksbund országos sajtófőnökének helyettese, 1944-től országos sajtófőnök.
Derner Henrik	Hidason szervezte a német ifjúságot, majd a DJ bácskai körzetvezetője.
Diel Daniel	Volksbund sváb törökországi területének propagandavezetője.
Faul Farkas János	(1885–1945) – a Deutsche Zeitung szerkesztője.
Goldschmidt György	(1903–1989) – jogász, az MNNE titkára, a Katolikus Népegylet tagja, ahonnan a Népi Német Bajtársi Szövetséghez csatlakozott, s a Deutscher Volksbote szerkesztőségében dolgozott. 1938-tól a Volksbund helyettes vezetője és sajtófőnöke, de ő felügyelte az egyesület gazdasági ügyeit és a Fegyveres-SS-toborzásokat is. Az ötvenes években az Elűzöttek, Menekültek és Hadirokkantak Minisztériumának osztályvezetője a Németországi Szövetségi Köztársaságban.

Gratz Gusztáv	(1875–1946) – 1917-ben pénzügyminiszter, 1921-ben az első Teleki-kormányban külügyminiszter. 1926 és 1935 között, valamint 1939 és 1945 között országgyűlési képviselő. 1924 és 1938 között a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület elnöke.
Gussmann Viktor	pécsváradi ügyvéd, a Volksbund északkelet-baranyai körzetének vezetője.
Huber Mátyás	(szül. 1915) – országos ifjúságvezető. Állatorvosi tanulmányokat folytatott Budapesten a József Nádor Műszaki és Közgazdasági Egyetem Mezőgazdasági Szakosztályán. 1939 őszétől a ceglédi huszároknál teljesített szolgálatot mint karpaszományos tizedes. 1941. október 16-án fejezte be katonai szolgálatát, ami után átvette a DJ vezetését. 1943 novemberében kivált az LJF vezetéséből és hosszabb időre – valószínűleg frontszolgálatra – távozott.
Huss Richárd	(1885–1941) – germanista, egyetemi tanár. 1907-ben szerzett doktori címet, majd gimnáziumi tanárként dolgozott. 1913-tól a kolozsvári egyetem magántanára, 1916-tól a debreceni egyetem professzora. Bleyerrel való nézeteltérése miatt a húszas években nem politizált aktívan, fajvédő lapokban publikált. Bleyer Jakab halála után a Német Munkaközösség elnöke, a Népi Német Bajtársi Szövetség szóvivője, a Volksbund tiszteletbeli elnöke.
Kirsch Mátyás	az országos ifjúságvezető helyettese, Huber katonai szolgálatának idején országos ifjúságvezető.
Kohler Róbert	a DJ törzsvezetője, a Szervezési Osztály vezetője, majd Huber kiválásával a Volksbund országos ifjúságvezetője.
Krämer Flórian	A Volksbund sváb-törökországi területének megbízott vezetője.
Kriszt (Christ) János	(szül. 1914) – DJ sváb-törökországi kerületének ifjúsági vezetője.
Mühl Henrik	(1901–1963) – az MNNE Bleyer halála után megválasztott Hetes tanácsának tagja, 1939-től országgyűlési képviselő, 1940–1942 között a Volksbund Tolna megyei területvezetője, 1941-től a Volksbund Gazdasági Osztályának vezetője. 1945 után a népi német menekülteket gondozta Salzburgban és Linzben, 1948-tól Heidelberg környékén dolgozott orvosként, megválasztották az Elűzöttek Szövetsége (Bund der Vertriebenen) helyettes tartományi elnökének. Magyarországon háborús bűnösnek számított, de nem került kiadatásra.
Ráth József	a Volksbund egyetemi hallgatókat tömörítő tagozatának vezetője.

Schlitt Ádám	(1913–1990) – Budapesten és Debrecenben Bleyer és Huss professzoroknál folytatott egyetemi tanulmányokat, ez idő alatt a Suevia tagja lett. A Volksbund megalakulása után az Országos Kultúrhivatal vezetője, 1941-től a Német Népsegély vezetője. 1945 után gimnáziumi tanárként dolgozott. A Suevia Pannonica értelmiségi egyesület egyik alapítója, 1986-ig elnöke.
Tafferner Antal	(?–2008) – a Suevia tagja, 1935-től a Neue Heimatblätter szerkesztője, 1941-től a budapesti Bleyer Jakab Gimnázium tanára, 1944-ben katonai szolgálatot teljesített, amerikai fogságba esett. 1945 után számos munkát és forráskiadványt jelentetett meg a magyarországi németek történetéről.

Rövidítések jegyzéke

BArch	Bundesarchiv – Szövetségi Levéltár, Berlin
BDM	Bund Deutscher Mädel – Német Leányok Szövetsége
BFL	Budapest Főváros Levéltára
BIV	Birodalmi Ifjúságvezetőség
BKKML	Bács-Kiskun Megyei Levéltár
BM	Belügyminisztérium
BML	Baranya Megyei Levéltár
DDSG	Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft – Dunagőzhajózási Társaság
DGT	Dunagőzhajózási Társaság
DJ	Deutsches Jungvolk – (birodalmi) Német Ifjúnép
DJ	Deutsche Jugend – Német Ifjúság
Djv	Deutsches Jungvolk – (magyarországi) Német Ifjúnép
DM	Deutsche Mannschaft – Német Legénység
DMB	Deutscher Mädelbund – Német Leányszövetség
DV	Deutsche Volkshilfe – Német Népségély
HJ	Hitlerjugend/Hitler-Jugend
HL	Hadtörténelmi Levéltár
HM	Honvédelmi Minisztérium
JM	Jungmädelbund – (birodalmi) Ifjuleányok Szövetsége
JM	Jungmädelbund – (magyarországi) Ifjuleányok Szövetsége
KALÁSZ	Katolikus Asszonyok és Lányok Szövetsége
KALOT	Katolikus Agrárfjúsági Legényegyesületek Országos Testülete
KLV	Kinderlandverschikung – Gyermeknyaraltatás
LJF	Landesjugendführung – Országos Ifjúságvezetőség
ME	Miniszterelnökség
MNL	Magyar Nemzeti Levéltár
MNNE	Magyarországi Német Népművelődési Egyesület
MNSZ	Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund)
MOL	Magyar Országos Levéltár
NI	Német Ifjúság
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – Nemzetiszocialista Német Munkáspárt

P.	Pengő
PAAA	Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes – Külügyminisztérium Politikai Levéltára
PML	Pest Megyei Levéltár
SA	Sturmabteilung – Rohamosztog
SS	Schutzstaffel(n) – Védosztog(ok)
TML	Tolna Megyei Levéltár
UDV	Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein – Magyarországi Német Népművelődési Egyesület
VDA	Verein für das Deutschtum im Ausland – Egyesület a Külföldi Némettségért
VDU	Volksbund der Deutschen in Ungarn – Magyarországi Németek Szövetsége
VeML	Veszprém Megyei Levéltár
VKM	Vallás- és Közoktatási Minisztérium
VOMI	Volksdeutsche Mittelstelle – Népi Német Közvetítőszerv
WHW	Winterhilfswerk – Télisegély
WKH	Wirtschaftlicher Kriegsdienst der Heimat – a haza háborús gazdasági szolgálata

Források jegyzéke

1. Emlékirat a magyarországi német kisebbségnek nyelvi fennmaradására és kulturális fejlődésére vonatkozó kívánságairól és e kívánságok kielégítésére alkalmas módokatokról és eszközökről, Budapest, 1928. február.
2. M. Kir. Pécsi IV. Csendőrkörület a völgyeségi járás főszolgabírájának a kétyi Német Népművelődési Egyesület feloszlata tárgyában, Zomba, 1933. május 21.
3. Tolna vármegye főispánjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület kétyi ifjúsági tanfolyama tárgyában, Szekszárd, 1934. december 19.
4. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek. Nemzetiségi mozgalmak. Pángermán mozgalom, Budapest, 1934. május 30.
5. Tolna vármegye völgyeségi járásának főszolgabírája a m. kir. belügyminiszternek a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület ifjúsági tanfolyam rendezése iránti kérelme [Kéty községben] tárgyában, Bonyhád, 1934. december hó 13.
6. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak tárgyában, Sásd, 1936. október 12.
7. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. alispánjának, Sásd, 1936. május 19.
8. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak tárgyában, Sásd, 1936. szeptember 15.
9. Európai Német Népcsoportok Szövetsége bizalmas levele Lammers államtitkárnak, a Birodalmi Kancellária vezetőjének, Berlin, 1936. december 19.
10. Jelentés a m. kir. belügyminiszternek a pángermán propaganda ügyében lefolytatott nyomozás tárgyában, 1937.
11. Baranyavári járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Villány, 1937. április 21.
12. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának, Sásd, 1937. augusztus 17.
13. Baranyavári járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Villány, 1937. december 31.

14. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1938. március 11.
15. Baranyavári járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának Teppert József villányi lakos pángermán érzelmű vezető megfigyelése tárgyában, Villány, 1938. október 26.
16. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1938. november 7.
17. Jelentés a m. kir. belügyminiszternek a magyarországi pángermán vezérkarról, 1938.
18. Baranyavári járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a Budapesten megtartott „Volksbund der Deutschen in Ungarn” alakuló gyűléséről, Villány, 1938. december 1.
19. M. kir. Csendőrség Politikai Nyomozó Főcsoportjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek a Volksbund budapesti tanfolyamáról, Budapest, 1939. január 6.
20. Feljegyzés a magyarországi német népcsoport együttműködése a Magyarországon élő szlovákokkal tárgyában, Bécs, 1939. január 9.
21. Feljegyzés a Dr. Baschsal a magyarországi német népcsoport együttműködéséről a Magyarországon élő szlovákokkal Budapesten 1939. április 13-án folytatandó megbeszéléshez, 1939.
22. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1939. szeptember 3.
23. A „Magyarországi Németek Szövetsége” alapszabályai, Budapest, 1939. április 13.
24. Fritz Heinz Reimesch levele a magyarországi német néptársaknak a Németországba való átteleptetésükről, Berlin, 1939. november.
25. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1939. november 1.
26. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1940. évi március haváról, Budapest, 1940. április 2.
27. Dr. Steyer jelentése a német népcsoport életéről Magyarországon, Berlin, 1940. április 5.
28. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége hidas fiókegyesületének helyi csoportjának megalakítása tárgyában, Pécsvárad, 1940. június 30.
29. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a Volksbund helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Sásd, 1940. augusztus 2.
30. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának megbeszélés, Pécsvárad, 1940. augusztus 2.
31. Tamási járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Tolna vm. főispánjának a német népmozgalom tárgyában, Tamási, 1940. augusztus 5.
32. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége Hidas községben 1940. augusztus 11-én megtartott beszámoló közgyűlése tárgyában, Pécsvárad, 1940. augusztus 11.

33. Buda-környéki járás fősztolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1940. évi szeptember haváról, Budapest, 1940. október 3.
34. Pécsváradi járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1940. október 4.
35. Basch Ferenc meghívása a Volksbund egyik baranyai rendezvényére, 1940.
36. Pécsváradi járás fősztolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetségének Pécsvárad községben 1940. évi november hó 10-én megtartott gyűlése tárgyában, Pécsvárad, 1940. november 11.
37. M. kir. Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága bizalmas jelentése a m. kir. belügyminiszternek a Vókány környékén jelentkező németesítő munkáról, Budapest, 1941. április 21.
38. Buda-környéki járás fősztolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi április haváról, Budapest, 1941. május 3.
39. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1941. július 25.
40. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1941. július 1.
41. Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet – Osztálybeszámoló (1941. március 15. – október 15.), Pécs, 1941. december 15.
42. Buda-környéki járás fősztolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi június haváról, Budapest, 1941. július 5.
43. Baranya vm. főispánjának jelentése a június hó 28. és 29. napján a Volksbund által Mágocs községben rendezett Landesjugendtag lefolyásáról, Pécs, 1941. július 3.
44. M. kir. Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága jelentése a m. kir. miniszterelnöknek a volksbundista ifjúság záptojással való megdobálása tárgyában, Budapest, 1941. augusztus 8.
45. Jegyzőkönyv (Bécsi népcsoport-egyezmény), Bécs, 1940. augusztus 30.
46. 2320/1941. M.E. számú rendelet a németajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról és műveléséről, Budapest, 1941. március 21.
47. Tájékoztató a „Volksbund der Deutschen in Ungarn” tagozódásáról összeállított vázlathoz, 1942 első fele.
48. A „Deutsche Jugend” (DJ) szervezési irányelvei, 1941.
49. Magyarországi Németek Szövetsége – Országos Ifjúságvezetőség. Szervezeti irányelvek a német ifjúság számára, 1941. március.
50. Előírások a népi németek népi német egyesületekhez tartozásáról, 1942. augusztus 8.
51. Országos Ifjúságvezetőség. Jelentés az 1942. január 1. és április 1. közötti munkáról
52. Az országos ifjúságvezető politikai jelentése, 1942.
53. Az Országos Ifjúságvezetőség törzsvezetőjének általános jelentése a népi német ifjúsági munka állásáról Magyarországon, 1942.
54. Az Országos Ifjúságvezetőség I. Főosztályának éves jelentése, 1942.

55. Az Országos Ifjúságvezetőség leány-törzsvezetőjének jelentése a Szervezési Osztály működéséről az 1942-es évből.
56. Az Országos Ifjúságvezetőség Személyügyi Osztályának éves jelentése az 1942-es évről.
57. Az Országos Ifjúságvezetőség leány-törzsvezetőjének éves jelentése a magyarországi leánymunkáról, 1942.
58. Az Országos Ifjúságvezetőség ifjuleány-referensének éves jelentése a magyarországi ifjuleány-munkáról.
59. A Pécsi Királyi Ügyészség vádirata Huber Mátyásnak a magyar állam és nemzet megbecsülésének csorbítása ügyében, Pécs, 1938. november 20.
60. A Miniszterelnökség feljegyzése Huber Mátyás büntető ügyében, 1939.
61. A Miniszterelnökség feljegyzése a Huber Mátyás ügyében folytatott végső megbeszélésről, Budapest, 1940. január 20.
62. A villányi járás fősztolgabírájának jelentése Baranya vm. alispánjának Huber Mátyás budapesti lakos sajtórendészeti kihágási ügyében, Villány, 1943. január 26.
63. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járása fősztolgabírájának jelentése a főispánnak a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Budapest, 1941. augusztus 6.
64. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1941. október 1.
65. Dárdai járás fősztolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése tárgyában, Dárda, 1941. november 3.
66. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1941. november 3.
67. Dunavecsei járás fősztolgabírájának jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Dunavecse, 1941. november 5.
68. Nagyvejkei Római Katolikus Olvasókör elnökének levele Tolna vm főispánjának az olvasókör helyiségének Volksbund által használata tárgyában, Nagyvejke, 1941. június 27.
69. Nagyvejkei Római Katolikus Olvasókör levele Tolna vm alispánjának az olvasókör helyiségének Volksbund által használata tárgyában, Nagyvejke, 1941. november 11.
70. Keresztes-Fischer Ferenc m. kir. belügyminiszter szigorúan bizalmas levele Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a DJ alapszabályai tárgyában, Budapest, 1941. augusztus 11.
71. A Miniszterelnökség feljegyzése a „Deutsche Jugend” alapszabályai tervezetéhez, Budapest, 1941. október 14.
72. A budapesti tankerületi királyi főigazgató levele a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” (Deutsche Jugend) c. szervezet rendelkezéseinek végrehajtása tárgyában, Budapest, 1942. június 24.
73. Feljegyzések a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek a Német Ifjúság alapszabályai tárgyában, 1942
74. A „Német Ifjúság”. A magyarországi németek ifjúsági szervezetének alapszabályai (VKM 30.189/1942. sz. rendelete), Budapest 1942.

75. Magyarországi Németek Szövetsége bonyhádi leánykörzet-vezetője a völgysegi járás főszolgabírájának a bonyhádi ifjúsági csoport összejövele tárgyában, Bonyhád, 1942. április 24.
76. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. június 19.
77. M. kir. belügyminiszter valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, valamennyi közigazgatási kirendeltség vezetőjének a Volksbund ifjúsági toborzó plakátja tárgyában. Szigorúan bizalmas! Budapest, 1942. június 22.
78. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja valamennyi járás főszolgabírájának és megyei város polgármesterének a „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. május 31.
79. A Német Ifjúság országos vezetője a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a Német Ifjúság budaörsi helyi csoportjának megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. november 29.
80. Szentendrei járás főszolgabírájának bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának, Szentendre, 1944. március 2.
81. Német Ifjúság Közép területének vezetője a Buda-környéki járás főszolgabírájának a Német Ifjúság budaörsi helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. december 27.
82. Német Ifjúság Közép területének vezetője a Buda-környéki járás főszolgabírájának a Német Ifjúság budaörsi helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1944. május 13.
83. A Német Ifjúság budaörsi szervezeti megbízottjának levele Budaörs község főjegyzőjének a Német Ifjúság budaörsi helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Budaörs, 1944. május 30.
84. Budaörs község előljárósága a Buda-környéki járás főszolgabírájának a Német Ifjúság budaörsi helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Budaörs, 1944. június 1.
85. Budaörs község előljárósága a Buda-környéki járás főszolgabírájának a Német Ifjúság budaörsi helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Budaörs, 1944. szeptember 12.
86. M. kir. belügyminiszter a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a Német Ifjúság c. egyesületi jellegű szervezet működésének ellenőrzése tárgyában, Budapest, 1942. április 10.
87. M. kir. m. kir. vallás- és közoktatási miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a „Német Ifjúság” szervezet alapszabályainak ügyében, Budapest, 1942. augusztus 19.
88. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter Baranya vm. főispánjának a „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. május 15.
89. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a Magyarországi Németek Szövetsége ifjúsági vezetőjének a „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. május 15.

90. Baranya vm. és Pécs szabad kir. város főispánja a főszolgabíráknak és polgármestereknek a „Német Ifjúság” című szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása tárgyában, Pécs, 1943. május 31.
91. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a „Német Ifjúság” c. szervezet megalakulásának és működésének minisztériumi ellenőrzése tárgyában, Budapest, 1943. június 30.
92. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a Magyarországi Németek Szövetsége ifjúsági vezetőjének a „Német Ifjúság” c. egyesület ellenőrzése tárgyában, Budapest, 1943. október 8.
93. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a Magyarországi Németek Szövetsége elnökének a „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. október 22.
94. Magyarországi Németek Szövetsége – Német Ifjúság országos vezetője a m. kir. vallás- és közoktatásiügyi miniszternek a Német Ifjúság helyi csoportjainak megalakulása tárgyában, Budapest, 1943. november 15.
95. Német Ifjúság országos vezetője a m. kir. vallás- és közoktatásiügyi miniszternek a DJ kerületi és körzeti központok bejelentése tárgyában, Budapest, 1943. november 6.
96. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a Magyarországi Németek Szövetségének ifjúsági vezetőjének a DJ kerületi és körzeti központok bejelentése tárgyában, Budapest, 1943. november 9.
97. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter Balázs Ferenc állami népiskolai felügyelőnek a „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzése tárgyában, Budapest, 1943. október 8.
98. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet villányi V. és VI. körzetvezetőségének és a körzetvezetőség alá tartozó egyes községek ellenőrzése tárgyában, Pécs, 1943. november 23.
99. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet laskafalui, jenőfalvai, bellyei és dárdai helyi csoportjainak ellenőrzéséről, Pécs, 1943. november 30.
100. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” pécsi kerületvezetőségének ellenőrzéséről, Pécs, 1943. december 23.
101. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának összefoglaló jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében 1943. évi december hó folyamán végzett ellenőrzésről, Pécs, 1943. december 31.
102. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának összefoglaló jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet keretében 1944. évi február hó 3-a és 11-e között végzett ellenőrzésről, Pécs, 1944. február 22.
103. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának összefoglaló jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német

- Ifjúság" c. szervezet ellenőrzése kapcsán szerzett tapasztalatokról, Pécs, 1944. június 7.
104. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzéséről, Pécs, 1944. június 12.
 105. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzéséről, Pécs, 1944. június 15.
 106. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a „Német Ifjúság” c. szervezet ellenőrzéséről, Pécs, 1944. június 16.
 107. Baranya vm. főispánjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségű mozgalmakról 1940. október hóban, Pécs, 1940. november 27.
 108. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi február haváról, Budapest, 1941. március 4.
 109. M. Kir. Pécsi IV. Csendőrkertület Baranya vm. főispánjának a hercegtöttösi VDU-mozgalom tárgyában, Pécs, 1941. június 24.
 110. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának, Pécsváradi, 1943. április 6.
 111. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának szigorúan bizalmas jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségi mozgalomról 1943. augusztus hóban, Budapest, 1943. szeptember 24.
 112. Dunavecsei járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Dunavecse, 1943. október 9.
 113. Kalocsai járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Kalocsa, 1943. október 10.
 114. Kalocsai járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Kalocsa, 1944. január 10.
 115. Az Országos Ifjúságvezetőség törzsvezetőjének jelentése a vezetőképző iskolákról, 1942.
 116. Az Országos Ifjúságvezetőség „Erdei otthon” (Waldheimat) DJ-vezetőképző iskolájának terve; Képzési terv a területi tanfolyamok számára; Terv a vezető-utánpótlás hétvégi tanfolyamaihoz, 1942.
 117. Az Országos Ifjúságvezetőség osztályvezetőjének jelentése a Leányvezetőképzőiskolákról; a DJ-leányvezetőképzőiskolákról; Tervezet a területi tanfolyamokra; Tervezet a leányvezető-utánpótlás hétvégi tanfolyamaira, 1942.
 118. Baranya vm. és Pécs szabad kir. város főispánja a villányi, hegyháti és pécsváradi járás főszolgabíráinak német ajkú leányok németországi nevelése tárgyában. Bizalmas. Pécs, 1937. március 15.

119. Kakasd község előjárósága a völgyeségi járás főszolgabírájának Kakasd községben Magyarországi Németek Szövetségétől kiküldött Prückler Etelka budapesti lakos csecsemőgondozásról tartandó előadása engedélyezése tárgyában, Kakasd, 1941. február 20.
120. Magyarországi Németek Szövetsége a völgyeségi járás főszolgabírájának Tevel község és környékének helyi csoportjai számára oktatótanfolyam tartása tárgyában, Budapest, 1941. február 26.
121. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának oktatótanfolyam rendezése tárgyában, Pécsváradi, 1941. november 4.
122. Villányi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. alispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége által 1941. évi november hó 18–22. napján a vókányi helyi csoportnál rendezett leányvezető-tanfolyam tárgyában, Villány, 1941. november 30.
123. Magyarországi Németek Szövetsége a völgyeségi járás főszolgabírájának Bonyhád község és környékének helyi csoportjai számára oktatótanfolyam tartása tárgyában, Budapest, 1942. február 14.
124. M. Kir. Rendőrség Pécsi Kapitánysága szigorúan bizalmas helyzetjelentése a m. kir. belügyminiszternek, Pécs, 1942. február 7.
125. M. Kir. Rendőrség Pécsi Kapitánysága szigorúan bizalmas helyzetjelentése a m. kir. belügyminiszternek, Pécs, 1942. március 7.
126. M. Kir. Rendőrség Pécsi Kapitánysága szigorúan bizalmas helyzetjelentése a m. kir. belügyminiszternek, Pécs, 1942. április 4.
127. Magyarországi Németek Szövetsége a völgyeségi járás főszolgabírájának a Német Ifjúság részére vezetői tanfolyam tartása tárgyában, Bonyhád, 1942. október 20.
128. Böss Fülöp: A népi ifjúság céljai és feladatai, 1939. január.
129. Olvasd és add tovább! – Röpirat, 1941.
130. M. Kir. Pécsi IV. Csendőrkertület Bonyhádi Őrse a völgyeségi járás főszolgabírájának a „Volksbund der Deutschen in Ungarn” cikói helyi csoportjának magatartása tárgyában. Bizalmas. Bonyhád, 1939. december 29.
131. M. Kir. Pécsi IV. Csendőrkertület Bonyhádi Őrse a pécsi járás főszolgabírájának a Nagykozáron tartandó ifjúsági ének- és táncanfolyam tárgyában. Bizalmas. Pécs, 1941. március 11.
132. Hegyháti járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetségének egyházaskozári helyi csoportjában Kriszt János mágocsi tagozat vezetője által megtartott megbeszélés tárgyában, Sásd, 1941. május 14.
133. Dárdai járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése tárgyában, Dárda, 1941. november 3.
134. Dárdai járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése tárgyában, Dárda, 1941. november 3.
135. Hegyháti járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzeti mozgalom megfigyelése tárgyában, Sásd, 1942. január 2.
136. Veszprémi járás főszolgabírájának jelentése Veszprém vm. főispánjának a német ifjúsági mozgalom előadássorozata tárgyában, Veszprém, 1942. február 2.

137. Hegyháti járás fősztolgabirájának jelentése Baranya vm. főispánjának a Volksbund egyházaskozári ünnepsége tárgyában, Sásd, 1942. április 25.
138. Az ifjúság is együtt dolgozik. A DJ országos vezetője, Mathias Huber rádióbeszéde, 1942. július.
139. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. július 31.
140. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a „Német Ifjúság” keretében nyáron rendezett iskolai tanfolyamok ellen felmerült panaszok tárgyában, Budapest, 1942. szeptember 21.
141. Az Országos Ifjúságvezetőség Világnézeti Nevelés Osztálya 1942. évi jelentése.
142. Az Országos Ifjúságvezetőség III. Főosztályának éves beszámolója az 1942. december 1-től 31-ig terjedő időszakra.
143. Kalocsai járás fősztolgabirájának határozata a Magyarországi Németek Szövetsége bajai körzetvezetőségének előadások tartása tárgyában, Kalocsa, 1943. január 12.
144. Kakasd község előljárósága a völgyeségi járás fősztolgabirájának előadások Kakasd községben tárgyban, Kakasd, 1943. február 12.
145. M. kir. belügyminiszter valamennyi vármegye alispánjának, a M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának a Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund) helyi csoportjainak esti összejövetelei (ún. heimabendek) tárgyában. Szigorúan bizalmas. Budapest, 1943. március 8.
146. Az országos ifjúságvezető beszéde a DJ-nak való elkötelezés és átvételi ünnepség alkalmából, 1943. április.
147. Reinhold Drescher: Ifjúságnevelésünk alapvonásai, 1944. augusztus.
148. Basch Ferenc Német Ifjúsággal kapcsolatban a népbírósi perében tett kijelentései, 1945–1946
149. M. kir. Baranya vármegyei és Pécs thj. város Katonai Parancsnokság Baranya vm. alispánjának Geiger Ádám és Auth Antal lánycsóki leventék ellen bírói eljárás megindítása tárgyában, Pécs, 1939. március 17.
150. Jelentések Baranya vm. főispánjának 1939. szeptember hóról.
151. Hegyháti járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1939. október 2.
152. Hegyháti járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1939. október 2.
153. Hegyháti járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1939. december 1.
154. Tamási járás fősztolgabirájának szigorúan bizalmas jelentése Tolna vm. főispánjának a német népmozgalom tárgyában, Tamási, 1940. október 4.
155. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásának fősztolgabirájának jelentése a főispánnak a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Budapest, 1940. október 5.
156. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségi mozgalom 1940. évi szeptember hóban tárgyban, Budapest, 1940. október 16.

157. Baranya vm. főispánjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségi mozgalmak tárgyában, Pécs, 1941. május 27.
158. Dárdai járás fősztolgabirájának szigorúan bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzése tárgyában, Dárda, 1941. december 29.
159. M. kir. belügyminiszter valamennyi vármegye alispánjának, valamennyi közigazgatási hivatal kirendeltségei vezetőjének, a M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának a „Német Ifjúság” című szervezet tagjainak törviselése tárgyában, Budapest, 1943. február 9.
160. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a tanulók egyenruha viselése tárgyában, Budapest, 1943. március 23.
161. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a tanulók egyenruha viselése tárgyában, Budapest, 1943. május 18.
162. Kalocsai járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalom november hóban tárgyban, Kalocsa, 1940. december 5.
163. Magyarországi Németek Szövetsége mucsfa helyi csoportja a völgyeségi járás fősztolgabirájának színmű-előadások tartása tárgyában, Mucsfa, 1941. március 7.
164. Magyarországi Németek Szövetsége a völgyeségi járás fősztolgabirájának Nagymányokon előadás tartása tárgyában, Budapest, 1941. április 19.
165. Magyarországi Németek Szövetsége a völgyeségi járás fősztolgabirájának Tevel községben Hitler Adolf születésnapja alkalmából emlékünnepegy tartása tárgyában, Budapest, 1942. április 11.
166. Villányi járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának Hitler születésnapjáról való villányi megemlékezés tárgyában, Villány, 1942. április 24.
167. Az Országos Ifjúságvezetőség Kulturális Osztályának jelentése az 1942. évre.
168. Az Országos Ifjúságvezetőség Kulturális Osztályának jelentése, 1942.
169. Mohácsi járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német népmozgalom tárgyában, Mohács, 1942. január 6.
170. Völgyeségi járás fősztolgabirájának jelentése Tolna vm. főispánjának Magyarországi Németek Szövetségének ünnepélye tárgyában, Bonyhád, 1942. május 19.
171. Buda-környéki járás fősztolgabirájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi június haváról, Budapest, 1941. július 5.
172. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. július 3.
173. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. július 31.
174. Pécsváradi járás fősztolgabirájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1941. október 6.
175. Az Országos Ifjúságvezetőség Testnevelési Osztályának jelentése az 1942. évre
176. Az Országos Ifjúságvezetőség II. Főosztályának jelentése, 1942.

177. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1942. június 1.
178. Villányi járás főszolgabírájának összefoglaló jelentése Baranya vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége által a villányi járás területén 1942. augusztus hóban tartott előadások, ünnepélyek lefolyásáról, Villány, 1942. szeptember 2.
179. Kalocsai járás főszolgabírája Hajós község előljáróságának a Magyarországi Németek Szövetsége ifjúsági nevelési tanfolyam tartása tárgyában, Kalocsa, 1944. január 5.
180. Villányi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége által Villány községben megnyitott német nyelvű téli gazdasági tanfolyam tárgyában, Villány, 1941. november 17.
181. Magyarországi Németek Szövetsége a Völgysegi járás főszolgabírájának Kéty községben „Kisdedápolás” címmel tanfolyam tartása tárgyában, Gyöngyös, 1943. február 20.
182. Az Országos Ifjúságvezetőség Szociális Osztályának éves jelentése, 1942.
183. Az Országos Ifjúságvezetőség IV. Főosztályának jelentése, 1942.
184. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1941. augusztus 2.
185. Hajós község előljárósága a kalocsai járás főszolgabírájának német gyerekek magyarországi elhelyezése tárgyában, Hajós, 1942. július 18.
186. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. július 31.
187. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. augusztus 14.
188. M. kir. Rendőrség Mohácsi Kapitánysága 1942. évi december havi helyzetjelentése Baranya vm. főispánjának, Mohács, 1943. január 5.
189. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1944. január 14.
190. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1944. március 3.
191. M. kir. belügyminiszter Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége nyári gyermeknapközi-otthonok létesítése iránti kérelme tárgyában. Szigorúan bizalmas. Budapest, 1941. június 27.
192. Tolna vármegye alispánja valamennyi járás főszolgabírájának; a dunaföldvári szolgabírói kirendeltség vezetőjének nyári gyermekotthonok működésének megindítása 1942. évben tárgyában, Szekszárd, 1942. június 30.
193. A feladatok elhatárolása a DJ és az iskola között, Budapest, 1942. november 20.
194. Tanárképző intézet és Német Ifjúság, 1942.
195. M. kir. Tankerületi Főigazgató valamennyi közép- és szakiskola tekintetes, valamennyi kir. tanfelügyelőnek a tanulóifjúság nemzeti és kisebbségi magatartása tárgyában, Pécs, 1940. november 28.
196. M. kir. Tankerületi Főigazgató Baranya vm. főispánjának a tanulóifjúság nemzeti és kisebbségi magatartása tárgyában, Pécs, 1941. január 11.

197. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter Tolna vm. főispánjának a „Német Ifjúság” bonyhádi csoportjának kérelme tárgyában, Budapest, 1942. szeptember 11.
198. M. kir. Tankerületi Főigazgató a „Német Ifjúság” bonyhádi csoportja vezetőségének annak kérelme tárgyában, Székesfehérvár, 1943. január 11.
199. Mi a feladata a magyarországi N.S. Erziehungsanstaltoknak? 1942.
200. Beszélgetés a budapesti nemzetiszocialista nevelőintézet egyik növendékével, 1942.
201. Együttműködő szerv a Volksbund és az Auslandsorganisation között, 1942.
202. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. június 26.
203. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a Magyarországi Németek Szövetsége által megnyitott N.S.-leányotthon tárgyában, Budapest, 1942. október 8.
204. Sipos Sándor miniszteri titkár jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a Német Ifjúság szászrégeni és besztercei helyi csoportjainak meglátogatása tárgyában, Budapest, 1942. november 15.
205. M. kir. m. kir. vallás- és közoktatási miniszter a szatmárnémeti tankerületi főigazgatónak a nagykarolyi „Nemzeti Szocialista leányotthon” engedélyezése tárgyában, Budapest, 1943. január 16.
206. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter jelentése a m. kir. miniszterelnöknek Dr. Sipos Sándor miniszteri titkár jelentése észak-erdélyi hivatalos útjáról, Budapest, 1943. december 9.
207. Balázs Ferenc, a M. kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium VI. ügyosztály előadójának jelentése a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternek a pécsi NS-Erziehungsheim ellenőrzése tárgyában, Pécs, 1944. március 2.
208. Győr-, Moson- és Pozsony közig. egyelőre egyesített vármegyék és Győr szab. kir. város főispánja bizalmas jelentése a m. kir. miniszterelnöknek a magyaróvári járás területén lévő Levente Egyesületek működéséről, Győr, 1925. január 13.
209. Magyarországi Német Népművelődési Egyesület a m. kir. miniszterelnöknek a Levente Egyesületek tárgyában, Budapest, 1925. április
210. Magyaróvári járás testnevelési vezetőjének jelentése a vármegyei Testnevelési Felügyelőségnek a járás német lakta községeiben a leventeintézménnyel szemben észlelt ellenszenvről, Győr, 1927. szeptember 12.
211. Magyaróvár és rajkai járás testnevelési vezetőjének jelentése a győri Testnevelési Felügyelőségnek a járás német lakta községeiben észlelt ellenszenvről, Magyaróvár, 1927. szeptember 14.
212. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1939. április 2.
213. Pécsváradi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1939. április 30.
214. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1940. évi március haváról, Budapest, 1940. április 2.

215. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete a levonték jelvényviselése tárgyában, Budapest, 1940. július 27.
216. Tamási járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Tolna vm. főispánjának a német népmozgalom tárgyában, Tamási, 1940. október 4.
217. Mohácsi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német népmozgalom tárgyában, Mohács, 1940. október 31.
218. M. kir. honvédelmi miniszter valamennyi járás főszolgabírájának és megyei város polgármesterének a levonték társadalmi egyesületekbe való belépése tárgyában, Budapest, 1940. december 31.
219. M. kir. honvédelmi miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a magyar-német kisebbségi megállapodás tárgyában, Budapest, 1940. november 9.
220. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járása főszolgabírájának jelentése a főispánnak a német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Budapest, 1940. december 5.
221. Baranya vm. főispánjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek és Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkárnak levonték tagsága társadalmi egyesületekben tárgyában, Pécs, 1940. december 28.
222. Biztonsági rendőrség és a SD főnöke Lammers birodalmi miniszternek – Jelentések a Birodalomból – a népi németek magyarországi helyzetéhez, Berlin, 1941. január 14.
223. Baranya vm. főispánja a M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület Nyomozó Alosztályának Göttert Péter kisbudméri lakos hazaárulási ügyében, Pécs, 1941. január 16.
224. Kalocsai járás főszolgabírája Hajós és Nemesnádudvar községek előjárásainak a levonték társadalmi egyesületekbe való belépése tárgyában, Kalocsa, 1941. január 23.
225. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1941. március 3.
226. Baranya vm. főispánjának jelentése a m. kir. belügyminiszternek a levontéknek a Volksbundhoz való viszonya tárgyában, Pécs, 1941. április 4.
227. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas német nemzetiségi jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának, Budapest, 1941. április 18.
228. Magyarországi Németek Szövetsége panaszjelentése a m. kir. miniszterelnöknek a levontefoglalkozások tárgyában, 1941. május.
229. Dunavecsei járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának a hartai Volksbund ifjúsági szervezetéről, Dunavecse, 1941. június 3.
230. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi június haváról, Budapest, 1941. július 5.
231. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi július haváról, Budapest, 1941. augusztus 1.
232. Belügyminisztériumi jelentés a szászrégeni németiség levontellenes magatartásáról, 1941.

233. M. kir. honvédelmi miniszter a m. kir. IX. honvéd-hadtestparancsnokságnak a szász levonteflak levontekiképzésével kapcsolatos kérelmek tárgyában, Budapest, 1942. január 9.
234. Együttműködési megállapodás a Levente és a Német Ifjúság között, 1942. április 23.
235. M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület Nyomozó Alosztályának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a Nyomja községben történt rendzavarás tárgyában, Pécs, 1942. április 28.
236. Baranya vm. főispánja a pécsváradi járás főszolgabírájának Nyomja községben történt rendzavarás tárgyában, Pécs, 1942. április 30.
237. Levonték Országos Parancsnokának rendelete (123.844/el. sz.) a magyarországi „Német Ifjúság” viszonyának szabályozása tárgyában, Budapest, 1942. május 21.
238. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete (123.266/0111. sz.) a levonték és a német ifjúság közötti együttműködés tárgyában, Budapest, 1942. május 13.
239. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete (125.191. sz.) a nemzetiségek levontekiképzése tárgyában, Budapest, 1942. augusztus 21.
240. Jelentés Hódásgról az ifjúság levontektatása tárgyában, Hódásgr, 1942. szeptember 18.
241. Állásfoglalás a miniszterelnökséghez a bácskai németek magyar állammal szembeni magatartásáról beérkezett panaszokról, Zombor, 1942. október 9.
242. Állásfoglalás a miniszterelnökséghez a bácskai németek magyar állammal szembeni magatartásáról beérkezett panaszokról, 1942.
243. Herendi körjegyző a veszprémi járás főszolgabírájának a levonteejesületek megalakítása tárgyában, Herend, 1942. november 7.
244. Baranya vm. és Pécs szabad kir. város főispánja a m. kir. belügyminiszternek vitéz Bély Alajos altábornagy szemleútja Baranya vármegye területén tárgyában, Pécs, 1943. március 5.
245. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete (133.739/el. sz.) a DJ kötelékeibe tartozó ifjak istentiszteletre való vezetése tárgyában, Budapest, 1943. március 22.
246. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1943. április 30.
247. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete (138.428. sz.) a nemzetiségi levontekiképzés átszervezése tárgyában, Budapest, 1943. november 19.
248. Széljegyzet Dr. Franz Basch népcsoportvezetőnek a Levente Országos Parancsnokánál tett látogatásához, 1943.
249. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1944. január 4.
250. Veszprémi járás főszolgabírája Városlőd község jegyzőjének levonteejesületek megalakítása tárgyában, Veszprém, 1943. december 30.
251. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete (140.800. sz.) a nemzetiségek levontekiképzése tárgyában, Budapest, 1944. március 21.
252. M. kir. honvédelmi miniszter rendelete (141.751. sz.) a nemzetiségi levonték ifjúvezető képzése tárgyában, Budapest, 1944. április 5.
253. Ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetője a I-IX. hadtest-, kerületi kiegészítő és a járási, budapesti kerületi levonteparancsnokságoknak a nem-

- zetiségi vidékeken valláserkölcsei oktatások saját anyanyelven való tartása tárgyában, Budapest, 1944. május 13.
254. Budapesti Német Követség szóbeli jegyzéke a M. kir. Külügyminisztériumnak magyarországi német leventeköteles ifjúság leventeszolgálati kötelesség és az ezzel járó szolgálattétel alól 1944. október 31-ig való szabadságolása tárgyában, Budapest, 1944. május 29.
255. M. kir. honvédelmi miniszter a m. kir. miniszterelnöknek a német ifjúság leventefoglalkozása tárgyában, Budapest, 1944. június 17.
256. Valentin Bereth visszaemlékezése a leventeoktatásról
257. A „katolikus agrárfijúsági mozgalom (KALOT)” és mi. Röpirat.
258. Pécsváradi járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1940. január 5.
259. M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület Nyomozó Alosztálya a M. kir. IV. Honvédhadtestparancsnokság nemzetvédelmi előadójának a VDU-tagok tevékenysége Véménd, Palotabozsok és Somberek községekben tárgyában, Pécs, 1941. június 19.
260. 1944. január havi jelentés a német népcsoport helyzetéről.
261. Az Antinazi Klub röpiratai 1943-ból.
262. M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület Nyomozó Osztály jelentése Baranya vm. főispánjának VDU-tervekről szóló híresztelések Ivándárdán tárgyában, Pécs, 1941. április 5.
263. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánja valamennyi járás fősztolgabírájának és megyei város polgármesterének „Schutzmannschaft” alakítása a VDU keretében tárgyában, Budapest, 1943. június 21.
264. Baranya vm. főispánjának bizalmas jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségi mozgalmak július és augusztus hóban tárgyában, 1941
265. Monori járás fősztolgabírájának jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának német nemzetiségi mozgalom tárgyában, Monor, 1941. május 1.
266. Buda-környéki járás fősztolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Buda-környéki járás községeiből 1941. évi április haváról, Budapest, 1941. május 3.
267. Pécsi járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécs, 1941. május 12.
268. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1941. június 9.
269. Ráckevei járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a német nemzetiségű mozgalom ellenőrzése tárgyában, Ráckeve, 1941. június 1.
270. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának Pickerhaupt Konrád és társai panasza a Volksbund által Németországba, sportoktatási tanfolyamra kivitt fiaik haza nem engedése tárgyában, Sásd, 1941. október 20.
271. M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület Nyomozó Osztály jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségű ifjak toborzása a német hadseregbe tárgyában, Pécs, 1941. december 27.
272. Nyugat-magyarországi helyzetjelentés, Sopron, 1942. március 31.

273. Hajós község előjáróságának jelentése a kalocsai járás fősztolgabírájának a német nemzetiséghez tartozók működéséről, Hajós, 1942. április 7.
274. Völgységi járás fősztolgabírájának határozata Aparhant községben SS-katonák részére búcsúest engedélyezéséről, Bonyhád, 1942. április 7.
275. Mohácsi járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának az SS-alakulatokba betoborzott, szabadságra hazaérkező katonák egyenruha-viselése tárgyában, Mohács, 1942. november 6.
276. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyelése tárgyában, Sásd, 1943. június 3.
277. Rendkívüli jelentés a nemzetiségekről, Budapest, 1943. július 16.
278. M. Kir. Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága a m. kir. honvédelmi miniszternek a Kakasd községben az SS-újoncok által elkövetett rendzavarás tárgyában, Budapest, 1943. november 11.
279. Jelentés Ráctöttösről a mohácsi járás fősztolgabírájának a német diákok ráctöttösi működéséről, Ráctöttös, 1929. szeptember 21.
280. Illyés Gyula: Pusztulás. Úti jegyzetek, 1933.
281. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1933. november 10.
282. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1933. november 24.
283. M. kir. Belügyminisztérium. Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság a M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának, valamennyi M. kir. Rendőrkapitányságnak, kirendeltségnek és határszéli kirendeltségnek, valamennyi járási fősztolgabírónak a külföldi világjárókkal és vándordiókokkal szemben való eljárás tárgyában, Budapest, 1934. február 14.
284. M. kir. belügyminiszter valamennyi alispánnak, valamennyi csendőrkerületi parancsnokságnak, M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának a vándordiókok tárgyában, Szigorúan bizalmas. Budapest, 1934. június 20.
285. Könyvjelző – A VDA iskolás naptára 1936.
286. Feljegyzés konkrét megbeszélési pontokról magyar és német részről [1936].
287. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a németországi kiküldöttek látogatása Mekényes községben tárgyában, Sásd, 1937. február 11.
288. Buda-környéki járás fősztolgabírájának szigorúan bizalmas jelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának a Zsámbék községben német birodalmi kirándulók megjelenése tárgyában, Budapest, 1937. május 14.
289. Baranya vm. és Pécs szabad kir. város főispánja a fősztolgabíráknak a német vándordiókok ellenőrzése tárgyában, Pécs, 1937. július 26.
290. Hegyháti járás fősztolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a német vándordiókok ellenőrzése tárgyában, Sásd, 1937. augusztus 19.
291. Rohringer Sándor műegyetemi tanár levele Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának német kirándulók visegrádi látogatása tárgyában, Budapest, 1937. szeptember 22.

292. Baranyavári járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának német kirándulóknak Villány községben tartózkodása tárgyában, Villány, 1937. október 2.
293. Tolna vármegye kir. tanfelügyelője a völgyeségi járás főszolgabírájának a németországi világjárók tárgyában. Bizalmas. Szekszárd, 1938. július 10.
294. Baranya vm. főispánjának bizalmas jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségi mozgalmakról az 1938. év július havában, Pécs, 1938. augusztus 17.
295. Hegyháti járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának az idegenekkel való levelezés tárgyában, Sásd, 1939. január 17.
296. M. kir. belügyminiszter valamennyi alispánnak, csendőrkerületi parancsnokságnak, a M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának a vándorló és csavargó külföldi állampolgárok eltávolítása tárgyában. Szigorúan bizalmas. Budapest, 1939. május 26.
297. Baranyavári járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának németországi diákok érkezése Vókány községbe tárgyában, Villány, 1939. július 13.
298. M. kir. Rendőrség Mohácsi Kapitánysága bizalmas jelentése Baranya vm. főispánjának a nagynémet mozgalom ellenőrzése tárgyában, Mohács, 1939. augusztus 9.
299. Buda-környéki járás főszolgabírájának szigorúan bizalmas nemzetiségi helyzetjelentése Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának 1939. évi augusztus hónapról, Budapest, 1939. szeptember 4.
300. M. kir. vallás- és közoktatási miniszter Baranya vm. alispánjának német színtársulat Dunántúlon tárgyban. Szigorúan bizalmas. Budapest, 1940. április 30.
301. Miniszterelnökségi feljegyzés németországi tanfolyamok tárgyában, 1935.
302. Baranyavári járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának Bécsben rendezendő német propaganda-bál tárgyában, Villány, 1939. február 17.
303. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1939. április 2.
304. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1939. április 30.
305. M. kir. berlini Követség feljegyzése Kőszeg, Sopron, Szentgotthárd városok német uralom alá vonása tárgyában, Berlin, 1939. június 27.
306. A M. kir. Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága a m. kir. belügyminiszternek (Közbiztonsági Osztály Vezetője) a Hitlerjugend pornóapáti szervezkedési kísérlete tárgyában. Budapest, 1939. augusztus 25.
307. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzése tárgyában, Pécsvárad, 1941. január 2.
308. Magyarországi Németek Szövetsége Országos Ifjúságvezetősége felhívása birodalmi tanfolyamon való részvételre, Budapest, 1941. július 15.
309. M. kir. bécsi Főkonzulátus a m. kir. miniszterelnöknek a magyarországi német népcsoportba tartozó ifjak Baldur von Schirach helytartó általi fogadása tárgyában, Bécs, 1941. augusztus 21.
310. Népi Német Közvetítőszerv a külügyminisztériumnak az országos ifjúságvezetőségek kultúrosztály-vezetőinek részvétele a Hitler-Jugend thüringiai birodalmi zenetáborában 1943. október 16 és 24. között tárgyában, Berlin, 1943. szeptember 25.

311. Népi Német Közvetítőszerv a külügyminisztériumnak a népi német fiatalok meghívása a háborús szakmai verseny birodalmi döntőjébe tárgyában, Berlin, 1944. március 17.
312. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának németországi gyerekek nyaraltatása tárgyában, Pécsvárad, 1940. június 3.
313. M. kir. belügyminiszter valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, valamennyi közigazgatási kirendeltség vezetőjének, a M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának, a határvidéki M. kir. Rendőrkapitányság és valamennyi határvidéki M. kir. Rendőri Kirendeltség vezetőjének német gyerekek elhelyezése Magyarországon tárgyban, Budapest, 1942. június 9.
314. Pécsváradi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. főispánjának németországi gyerekek nyaraltatása tárgyában, Pécsvárad, 1940. június 15.
315. Baranya vm. főispánja a főszolgabíráknak és Mohács polgármesterének a németországi gyermekek nyaraltatása tárgyában. Bizalmas. Pécs, 1940. június 17.
316. M. kir. belügyminiszter Tolna vm. alispánjának a németországi gyermekek nyaraltatása tárgyában, Budapest, 1942. május 30.
317. Völgyeségi Járási Leventeparancsnokság 17. számú járási leventeparancsnoksági parancsa a német ifjak elhelyezése Magyarországon és velük való bánásmód tárgyában, Bonyhád, 1942. június 12.
318. Izmény község elöljárósága a völgyeségi járás főszolgabírájának németországi gyermekek érkezése Mucsfa községbe tárgyában, Izmény, 1942. június 27.
319. Villányi járás főszolgabírájának havi jelentése Baranya vm. alispánjának a Magyarországi Németek Szövetsége által 1942. évi június hóban tartott előadások lefolyásáról, Villány, 1942. július 3.
320. M. kir. belügyminiszter valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, az ungi, beregi és máramarosi közigazgatási kirendeltség vezetőjének, valamennyi M. kir. Rendőrkapitányság és kirendeltség vezetőjének, a határvidéki M. kir. Rendőrkapitányság és kirendeltség vezetőjének, M. kir. Csendőrség Központi Nyomozóparancsnokságának, M. kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának a birodalmi gyermekek elhelyezése tárgyában, Budapest, 1942. július 9.
321. Mohácsi járás főszolgabírájának bizalmas havi jelentése Baranya vm. főispánjának a német népmozgalom tárgyában, Mohács, 1942. július 9.
322. Mohácsi járás főszolgabírájának bizalmas jelentése Baranya vm. alispánjának a Magyarországon tartózkodó német gyermekek viselkedése tárgyában, Mohács, 1942. július 13.
323. Tolna vármegye Horthy Miklós kórház szálkai elmebeteg és cs. ápolási telepe Dr. Szepesi János főorvosnak németországi gyermekek nyaraltatása tárgyában, Szálka, 1942. július 30.
324. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. július 31.
325. M. kir. Pécsi IV. Csendőrkerület Szálkai Őrsének jelentése a völgyeségi járás főszolgabírájának a Szálka községben történt állítólagos izgatási ügyben, Szálka, 1942. augusztus 4.

326. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő jelentés a m. kir. belügyminiszternek, Budapest, 1942. augusztus 14.
327. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei lakosok levele Serédi Jusztinián bíboros, hercegprímás, esztergomi érsekhez a Hitler-íjak elleni panasz tárgyában, Budapest, 1942. augusztus 16.
328. Serédi Jusztinián esztergomi érsek levele Kállay Miklós miniszterelnöknek a Hitler-íjak elleni panasz tárgyában, Esztergom, 1942. augusztus 26.
329. Kállay Miklós miniszterelnök válaszlevele Serédi Jusztinián esztergomi érseknek a Hitler-íjak elleni panasz tárgyában, Budapest, 1943. január 2.
330. Serédi Jusztinián esztergomi érsek levele Kállay Miklós miniszterelnöknek a Hitler-íjak elleni panasz tárgyában, Esztergom, 1943. január 25.
331. M. kir. közellátási miniszter valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének a Magyarországon elhelyezett német gyermekek ellátása tárgyában, Budapest, 1942. szeptember 10.
332. M. kir. belügyminiszter Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának birodalmi német gyermekek hazaszállítása tárgyában, Budapest, 1942. október 21.
333. Villányi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. alispánjának a szélsőséges német nemzetiségi mozgalom ellenőrzése tárgyában, Villány, 1943. június 4.
334. Egerági körjegyző a pécsi járás főszolgabírájának a németországi ifjak viselkedése tárgyában, Egerág, 1943. június 10.
335. Pécsi járás főszolgabírája Baranya vm. főispánjának a németországi ifjak egerági viselkedése tárgyában, Pécs, 1943. június 14.
336. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. főispánjának szigorúan bizalmas jelentése a m. kir. belügyminiszternek a német nemzetiségi mozgalomról augusztus hóban, Budapest, 1943. szeptember 24.
337. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járása főszolgabírájának havi bizalmas jelentése a főispánnak a német nemzetiségi mozgalmakról október hónapban, Budapest, 1943. november 9.
338. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásának főszolgabírájának havi bizalmas jelentése a főispánnak a német nemzetiségi mozgalmakról november hónapban, Budapest, 1943. december 11.
339. Villányi járás főszolgabírájának jelentése Baranya vm. alispánjának Baranyaszentistván községben észlelt német szélsőséges mozgalmakról, Villány, 1943. december 14.
340. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járása főszolgabírájának havi bizalmas jelentése a főispánnak a német nemzetiségi mozgalmakról december hónapban, Budapest, 1944. január 10.
341. Baranya vm. és Pécs szabad kir. város főispánja a m. kir. belügyminiszternek az UDV központi vezetésében beállott változás tárgyában, Pécs, 1936. április 24.
342. Jelentések Baranya vm. főispánjának 1939. szeptember hóból.
343. Baranya vm. főispánja a mohácsi járás főszolgabírájának a Volksbund-vezetők elleni eljárás tárgyában, Pécs, 1941. március 6.

344. Magyarországi Németek Szövetsége panaszjelentése a M. kir. Miniszterelnökségnek a máriakémeti jegyző intézkedése tárgyában, 1941. április.
345. Budapesti Német Követség jelentése a külügyminisztériumnak a DJ tagjainak bántalmazása Sajkásszentivánon tárgyban, Budapest, 1943. június 15.
346. Költségvetési összeállítás a külügyminisztérium részére, 1942

Irodalomjegyzék

- 30 Jahre Reichsdeutsche Schule Budapest. Festschrift und Jahresbericht. Reichsdeutsche Schule Budapest, Budapest, 1938.
- A. GERGELY András, *Identitás és etnoregionalitás. A kisebbségi identitás történeti és regionális összefüggései Nyugaton és Kelet-Közép-Európában*. MTA PTI. Budapest, 1996.
- ALBRICH, Gerhard – Hockl, Hans Wolfram – Christ, Hans, *Deutsche Jugendbewegung im Südosten*. E. und W. Giesecking, Bielefeld, 1969.
- ANDRÁSFALVY Bertalan, *Néprajzi jellegzetességek az észak-mecseki bányavidék gazdasági életében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.
- ARNOLD, Klaus, *Familie, Kindheit und Jugend in Pommerschen Selbstzeugnissen der frühen Neuzeit*. In: Buchholz, Werner (szerk.), *Kindheit und Jugend in der Neuzeit 1500–1900*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000, 17–32.
- ASSMANN, Jan, *Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in früheren Hochkulturen*. C. H. Beck. München, 1999.
- Az ifjúság nem társadalmi probléma, hanem a társadalom erőforrása. *Család, Gyermek, Ifjúság*, 19 (2010), 1, 25.
- BALOGH Margit, *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946*. MTA TTI, Budapest, 1998.
- BALOGH Sándor (főszerk.): *A magyar állam és a nemzetiségek. A magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848–1993*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.
- BANK Barbara – ÓZE Sándor, *A „német ügy” 1945–1953. A Volksbundtól Tiszalökiig*. Magyarországi Németek Országos Önkormányzata. Budapest – München – Backnang, 2005.
- BAUSINGER, Hermann, *Identität*. In: BAUSINGER, Hermann – JEGGLE, Utz – KORFF, Gottfried, *Grundzüge der Volkskunde*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1993, 204–263.
- BELLÉR Béla, *A Volksbildungsverein-től a Volksbund-ig. A magyarországi németek története, 1933–1938*. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002.
- BELLÉR Béla, *Az ellenforradalmi rendszer nemzetiségi politikájának kialakulása*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1975.
- BIBÓ, István, *Válogatott tanulmányok*. Magvető. Budapest, 1986.
- BILKEI Irén, *Gyermek és gyermekjáték a középkorban. Partes populorum minores alienigenae* 8 (2003) 1, 89–100.

- BINDORFFER Györgyi, *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Új Mandátum, MTA KI. Budapest, 2001.
- BINDORFFER, Györgyi, *A kettős identitás összehasonlító vizsgálata két magyarországi német településen – Csolnok – Véménd*. In: BINDORFFER, Györgyi (szerk.), *Változatok kettős identitásra. Kisebbségi léhelyzetek és identitásalakzatok a magyarországi horvátok, németek, szerbek, szlovákok, szlovének körében*. Gondolat, Budapest, 2007. 110–188.
- BLASSZAUER Róbert (szerk.): *Az IHNÉTOV munkanaplója. Vitéz Bély Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból*. Hadtörténelmi Levéltár – Petit Real Kiadó, Budapest, 2002.
- BLEYER Jakab, Ráhel siralma. *Sonntagsblatt*, 1932. november 20. Közli: WEIDLEIN, Johann, *A magyarországi németek küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950*. Suevia Pannonica, Heidelberg, 1996, 39–41.
- BUCHHOLZ, Werner, *Erkenntnismöglichkeiten und Erkenntnisgrenzen der geschichtlichen Landeskunde*. In: BUCHHOLZ, Werner (szerk.), *Kindheit und Jugend in der Neuzeit 1500–1900*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000, 7–16.
- BUDDRUS, Michael, *Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik*. K.G. Saur, München, 2003.
- BUSCHMANN, Jürgen – LENNARTZ, Karl, *75 Jahre Deutsches Sportabzeichen*. Deutscher Sportbund, Frankfurt/Main, 1988.
- CSEPELI, György, *Nemzettudat és érzésvilág*. Múzsák Kiadó. Budapest, 1984.
- CSIZMADIA Ervin, *Mozog-e az ifjúság? Tézisek egy lehetséges ifjúságértelmezéshez*. *Napjaink. Észak-Magyarországi Irodalmi és Kulturális Lap*, 27 (1988) 7, 16–18., itt 17.
- DEGGER, Ernst: „Die Reichsdeutsche Schule in Budapest”, In: *Deutsche in Budapest*. Deutscher Kulturverein, Budapest, 1999, 272–275.
- Die Siebenbürger Sachsen. Ostkundliche Studie für Schulen und Jugendgruppen. Deutsche Jugend des Ostens. Bundesgruppe der deutschen Jugend aus Siebenbürgen. *Schriftenreihe „Unser Arbeitsbrief”*, Heft 7, 1957, 56.
- EILER Ferenc, *Nemzetközi kisebbségi kongresszusok a két világháború között*. *Regio* 7 (1996) 3, 141–168.
- FATA, Márta: Bleyer Jakab nemzetiségi koncepciója és politikája. *Regio* 5 (1994) 1, 175–190.
- FLACH, Paul, *Ortsgruppengründungen des Ungarländischen Deutschen Volksbildungsvereins (1924 – 1940) und des Volksbundes der Deutschen in Ungarn (1938 – 1941)*. Selbstverlag, München, 1968.
- FOGARASY-FETTER Mihály, *Pilisvörösvár története és néprajza*. Pilisvörösvár önkormányzata (Botzheim István), Budapest, 1994.
- FÜZES Miklós (szerk.), *Nemzetiségi ügyek dokumentumai Baranyában 1923–1938*. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 2001.
- GLATZ Ferenc, *A gyermek*. Az emberszemléletű történetírásért. *História*, 19 (1997), 5–6, 5.
- GRÓSZ, Andreas, *Der Volksbund in Budaörs*. In: *Acta der Historikerkonferenz zum Volksbund der Deutschen in Ungarn (1938–1945)*. Jakob Bleyer Gemeinschaft e. V., Budapest, 2007., 85–97.
- Gyermek, gyermekmunka, nevelés az ipari forradalom korában. *História*, 19 (1997), 5–6, 28–31.

- HAUSMANN, Frank-Rutger, „Auch im Krieg schweigen die Musen nicht“. *Die Deutschen Wissenschaftlichen Institute im Zweiten Weltkrieg*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2002.
- HERBERT Langer, Kindsein im Spiegel Hansestädtischer Rechtsquellen und Justizakten des 16. und 17. Jahrhunderts. In: BUCHHOLZ, Werner (szerk.), *Kindheit und Jugend in der Neuzeit 1500–1900*. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2000, 59–96.
- HERMES, Karl, Johann Weidlein. In: Ungarn-Jahrbuch 22 (1995–1996), 391–393.
- HILLINGER, Michael George, *The German National Movement in Interwar Hungary*. Columbia University Press, New York, 1973.
- HOMIŠINOVÁ, Mária, *Identitás, nyelvhasználat, asszimiláció. Etnikai folyamatok magyarországi kisebbségi családokban*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat, Budapest, 2008.
- HOÓZ István – KEPECS József – KLINGER András, *A Baranya megyében élő nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban*. MTA RKK. Pécs, 1985.
- JOVY, Ernst-Michael, *Jugendbewegung und Nationalsozialismus – Zusammenhänge und Gegensätze. Versuch einer Klärung*. LIT-Verlag, Münster, 1984.
- KARIKÓ Sándor, Az „ifjúság” elvétele és trónra emelése? *Iskolakultúra*, 9 (1999) 5., 10.
- KARIKÓ Sándor, Európaiság – konformitás – ifjúság. Filozófiai kitekintésben. *Társadalomkutatás*, 17 (1999) 1–2, 5–14.
- KOLLER Boglárka, *Nemzet, identitás és politika Európában*. L'Harmattan, Budapest, 2006.
- KRAUSS, Karl-Peter, A németek betelepítése és családstruktúrái a Délkelet-Dunántúlon. In: Lengvári István – Vonyó József (szerk.), *Népek együttélése Dél-Pannóniában. Tanulmányok Szita László 70. születésnapjára*. Pro Pannonia, Pécs, 2003, 217–236.
- KRAUSS, Karl-Peter, Familienstrukturen und Frauenschicksale. Die demographische Krise nach der Ansiedlung. *Familienkundliche Forschungsblätter*, 32 (2006) 122, 665–678.
- KRIZA Ildikó, Etnikus identitás, nemzeti önismeret. In: EPERJESSY, Ernő – KRUPA, András – UJVÁRY Zoltán (szerk.), *Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató konferencia előadásai*. Ethnica. Békéscsaba, Debrecen, 1991., 283–286.
- LANTOSNÉ Imre Mária, Egyesületek, vallásos társulatok közösségteremtő szerepe. In: EPERJESSY, Ernő – KRUPA, András – UJVÁRY Zoltán (szerk.), *Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató konferencia előadásai*. Ethnica. Békéscsaba, Debrecen, 1991., 295–298.
- LUH, Andreas, *75 Jahre deutsches Sportabzeichen. Sport und gesellschaftlicher Wandel*. Studienverlag Brockmeyer, Bochum 1989.
- Magyarországi Rendeleték Tára 1940. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1941.
- Magyarországi Rendeleték Tára 1941. I–III. Füzet. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1941.
- Magyarországi Rendeleték Tára, 75. évfolyam – 1941. M. Kir. Belügyminisztérium, Budapest, 1942.
- MAKKAI László, A gyermek a középkorban. *História*, 1 (1979) 2, 3–4.
- MANHERZ, Karl, Ungarndeutsche Volkskultur als Vehikel der Identität der Deutschen in Ungarn. *Neue Zeitung*, 8. Juli 1989, 5.
- MARÓTI Andor, Mi volt a Baranyai Norma? *Tudásmenedzsment*. A PTE FEEK periodikája 13 (2012) 1, 3–10.

- MIHALIK Béla Vilmos, A meddő anya, a boszorkányos bába és a pénzen vett gyermek. Fejezetek egy 19. század eleji erdélyi nemesi perpatvarból. *Sic itur ad astra*, 58 (2008), 177–207.
- MOLNÁRNÉ HAJDÚ Margit, Az új szülött családi és egyházi befogadása Nagytarcsán. In: Soós Sándor (főszerk.), *Kutatások Pest megyében. Tudományos konferencia I. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 1997, 99–109.*
- NAGY Olga, *A törvény szorításában*, Budapest, 1989.
- NAGY Olga, Az egyház (vallás) szerepe az identitás megőrzésében. In: EPERJESSY, Ernő – KRUPA, András – UJVÁRY Zoltán (szerk.), *Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató konferencia előadásai*. Ethnica. Békéscsaba, Debrecen, 1991., 330–332.
- P. MIKLÓS Tamás, „Ifjúsági szerveződések évszázadai” – gyermek- és ifjúsági szervezetek a XIX–XX. századi Magyarországon. *Új Pedagógiai Szemle*, 1997/november – <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00010/1997-11-mk-P-Miklos-Ifjusagi.html> (2014. december 18.).
- PÁLFI Csaba, A Gyöngyösbokréta története. In: DIENES Gedeon – MAÁ CZ László (szerk.): *Táncstudományi tanulmányok 1969–1970*. Magyar Táncművészek Szövetsége, Budapest, 1970, 83–106.
- PUKKAI László: *A Hanza Szövetkezeti Áruközpont Galánta*, Madách-Posonium Kiadó, 1994.
- REISSENBERGER, Wolf, *Das verlorene Paradies. Erinnerungen an eine siebenbürgische Jugend*. Leopold Stocker Verlag, Graz, 1986.
- SCHERER, Karl Adolf, *Orden für Millionen. 75 Jahre Deutsches Sportabzeichen*. Deutscher Sportbund, Frankfurt/Main, 1988.
- SEEWANN, Gerhard – SPANNENBERGER, Norbert, *Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch, Volksgruppenführer der Deutschen in Ungarn, Budapest 1945/46*. Oldenbourg, München, 1999.
- SEEWANN, Gerhard, „Ungarndeutschum” als Identitätskonzept und politische Ressource. In: HASLINGER, Peter – PUTTKAMMER, Joachim von (szerk.), *Staat, Loyalität und Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1918–1941*. Oldenbourg, München, 2007, 99–126.
- SEEWANN, Gerhard, Die nationalen Minderheiten in Ungarn. *Südost-Europa*, 41 (1992) 5, 293–325.
- SEEWANN, Gerhard, *Geschichte der Deutschen in Ungarn, Band II: 1860–2006*. Verlag Herder-Institut, Marburg, 2012.
- SEEWANN, Gerhard, *Österreichische Jugendbewegung 1900 bis 1938*. Difa-Verlag, Frankfurt/Main, 1974.
- SEEWANN, Gerhard, Ungarische und deutsche Minderheiten im Donau-Karpathenbecken 1918–1980: typologischer Vergleich ihrer Entwicklung. *Neue Zeitung*, 26 (1990), 6–7.
- SEEWANN, Gerhard, *Ungarndeutsche und Ethnopolitik. Ausgewählte Aufsätze*. Osiris, MTA Kisebbségkutató Műhely, Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, Budapest, 2000.
- SHAKAR, Shulamith, *Gyermekek a középkorban*. Osiris, Budapest, 2000, 14–24.

- SPANNENBERGER, Norbert, *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között, 1938–1944*. Lucidus, Budapest, 2005.
- SPIRA, Thomas: *German-Hungarian Relations and the Swabian Problem. From Károlyi to Gömbös 1919–1936*. Columbia University Press, New York, 1977.
- SZARKA László, *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák*. Lucidus, Budapest, 2004.
- TILKOVSKY Loránt, *A magyarországi német mozgalom válságának kibontakozása (1930–1932)*. Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 1979, 403–445.
- TILKOVSKY Loránt, *A nemzetiségi identitás vállalásának problémái hazánkban a 20. században*. In: SISÁK Gábor (szerk.), *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén*. Osiris, MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest, 2001. 143–152.
- TILKOVSKY Loránt, *Ez volt a Volksbund*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1978.
- TÓTH Ágnes – VÉKÁS János, *Az identitás természete*. In: BÁRDI Nándor – TÓTH Ágnes (szerk.), *Önazonosság és tagoltság. Elemzések a kulturális megosztottságról*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete évkönyve 2011–2012. Argumentum, Budapest, 2013, 11–40.
- UJVÁRY Gábor, *Egyetemi ifjúság a „neobarokk társadalomban”*. *Valóság* 34 (1991) 5, 64–73.
- UJVÁRY Gábor, *Egyetemi ifjúság és katolicizmus a „neobarokk társadalomban”*. Adatok a Foederatio Emericana történetéhez. *Levéltári Szemle*, 39 (1989) 4, 51–63.
- WEIDLEIN, Johann, *A magyarországi németiség küzdelme fennmaradásáért. Dokumentáció 1930–1950*. Suevia Pannonica, Heidelberg, 1996.
- WEINHOLD, Rudolf, *Überlegungen zum Problem der Identität am Beispiel der Ungarn-deutschen*. In: EPERJESSY, Ernő – KRUPA, András – UJVÁRY Zoltán (szerk.), *Nemzetiség – identitás. A IV. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiség-kutató konferencia előadásai*. Ethnica. Békéscsaba, Debrecen, 1991, 457–461.
- WELTZER, Wigant, *Wege, Irrwege, Heimwege. Schulen – Erziehungsheime und Erziehungsanstalten des Volksbundes der Deutschen in Ungarn 1940–1944*, Schnneider Druck, Rothenburg o. T., 2005
- WESSELY, Herbert, *Entstehung und Wirken des sudetendeutschen Wandervogels 1910–1938*. In: BECHER, Peter (Hg.) *Deutsche Jugend in Böhmen 1918–1938*. A. Stifter Verein, München, 1993, 56–62.
- Zur Pflege und Bildungsfrage der deutschen Jugend in Ungarn. *Deutsche Zeitung*, 28. März 1941, 4.

Személynév-mutató

- A. Gergely András 9, 10, 24, 654
 Ackermann Mátyásné 145
 Afleruer József 601
 Albach, Henni 159, 174
 Albert Miksa 82, 117, 627
 Albert Miksáné 137
 Albrecht György 518
 Albrecht Teréz 146
 Albrich, Gerhard 15, 16, 17, 654
 Allgeier, Johann 480
 Ammende, Ewald 61
 Andrásfalvy Bertalan 13, 654
 Andrejkovics Marianne 327
 Angerbauer Katalin 136, 160
 Antal István 478
 Antall József 608
 Antmann Károly 140
 Apollinaire, Guillaume 543
 Arnold, Klaus 11, 654
 Assmann, Jan 7, 654
 Aszt Simon 386
 Auder János 137
 Auth Antal 362, 642
 Axmann, Artur 585, 586
- Bach Róza 279
 Bachmann Theobald 141
 Bachner György 151
 Bacsoni Horst 159
 Bajcsy-Zsilinszky Endre 127
 Balassa professzor 545
 Balázs Ferenc 35, 41, 246, 256, 261, 262, 265, 268, 276, 283, 286, 287, 291, 295, 433, 435, 639, 640, 645
 Balogh Margit 42, 43, 654
 Balogh Sándor 49, 654
 Balthasar Mátyás 130
- Balthasar Teréz 161, 322
 Balzar Róbert 154
 Bank Barbara 162, 654
 Bárdi Nándor 8, 658
 Bárdossy László 106, 127, 586
 Barth István 147
 Bartha Károly 477
 Bartl Ferenc 137
 Bartoschitz Hilda 117
 Basch Ferenc/Basch, Franz 26, 27, 28, 30, 31, 42, 55, 59, 60, 63, 64, 67, 68, 70, 71, 72, 74, 75, 82, 93, 94, 96, 98, 101, 105, 106, 109, 116, 125, 127, 162, 198, 199, 200, 229, 247, 334, 336, 341, 360, 361, 366, 367, 369, 443, 502, 515, 524, 525, 572,
 Bátor Anna 516
 Bauer Adelheid 118
 Bauer Edéné 73
 Bauer József/Bauer, Josef 159, 173, 380,
 Baumann igazgató 121
 Baumholtzer Ferenc 285
 Baumholtzer Margit 285
 Bausinger, Hermann 14, 654
 Bayer János 280
 Bayer, Martin 480
 Bayerle Gáspár 197
 Becher, Peter 16, 658
 Beck Mihály 355
 Becker, Hanna 316
 Beer György 384
 Beethoven, Ludwig van 430
 Beko József 140
 Bélydy (Bruckner) Alajos 41, 175, 212, 213, 463, 482, 486, 647, 655
 Beller Béla 20, 27, 50, 57, 73, 655
 Bellinger mérnök 121
 Bercsényi Miklós 547

Berencz Ádám 370
 Bereth, Valentin 513, 648
 Berger János 139
 Bermazuk rajkai testnev. Vezető 441
 Bernas, Egon 173, 183
 Berner, Klara 188, 311, 344, 390
 Bernhardt Anna 117
 Bernhardt János 145, 159
 Bernhardt Mária 601
 Bernhardt, Hans 173
 Bertleff, Maria 190
 Bethlen István 26
 Bibó, István 8, 9, 655
 Biegler István 538
 Bien Katalin 535
 Bilkei Irén 11, 655
 Binder alezredes 422
 Binder Hugó 136
 Binder Ottó 136, 159, 172, 183
 Binder Relli 162
 Binder, Heinz 172
 Bindorffer Györgyi 8, 9, 19, 655
 Birnbauer Ada 265
 Birnbauer Vilmos 335
 Bischoff Fülöp 145
 Bismarck, Otto von 310, 319, 346, 351
 Bladt Henrik 280
 Blaskovich Iván 593
 Blasszauer Róbert 213, 655
 Bleyer Ferenc 132
 Bleyer Jakab 5, 9, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 42, 49, 52, 57, 63, 65, 72, 73, 88, 91, 130, 361, 423, 438, 540, 552, 562, 564, 617, 629, 630, 631, 655, 656
 Bleyer János 133
 Blücher, Gebhard Leberecht von 310, 318
 Boda István 246, 248, 252, 256, 433, 502
 Bodor György 514
 Bohler, Maria 173
 Borufka igazgató 120
 Böder, Liesel 174
 Böhm János 570
 Böss Fülöp/Bössz Fülöp/Böß, Philip 64, 71, 72, 102, 125, 126, 127, 154, 178, 219, 329, 465, 472, 629, 641
 Bösz Ferenc 282
 Bötz János 60
 Braedt, Hertha 190
 Brandsch, Rudolf 61
 Brandt István 144
 Brandt Jakab 118, 144

Brandtner Pál 120, 124
 Braun János 389
 Brauneiss igazgató 121
 Breckner Mária/Breckner, Maria 159, 174, 189
 Breining Mihály 538
 Brenn János 60, 91, 566
 Breuthner Ferenc 456
 Brör, Karl 613
 Bruckner Borbála 259
 Bruckner Gottlieb 140
 Bruckner, Paula 174, 189
 Brücker, Christian 184
 Buchholz, Werner 11, 12, 654, 655, 656
 Bucholz, Emma 190
 Buddrus, Michael 169, 392, 655
 Budisch, Gisela 191
 Bukovsky Helmut 138
 Bukovsky Nándor 138
 Buschmann, Jürgen 82, 392, 655

Callesen, Bodil 588
 Chamberlain, Neville 83, 331
 Christ János 104, 141, 250, 266, 394, 479, 596, 630
 Christ, Hans 15, 16, 17, 172, 183, 654
 Churchill, Winston 83, 340
 Clausel, Alfred 293
 Clemens, Rolf 184
 Czelecz József 140
 Czentner József 197, 198
 Czingelli Imre 517
 Czirkelbach Csaba 93
 Czopf János 538
 Czopf Mihály 538
 Czucz Viktorné 148

Csáky István 113, 199
 Csepeli, György 9, 655
 Csizmadia Ervin 22, 23, 655
 Csopey kúriai bírő 199, 200

Daam Lőrinc/Daám Lőrinc/Daam, Lorenz 144, 184, 355
 Damang igazgató 121
 Dampf tanár 576
 Dány József 439
 Degger, Ernst 59, 655
 Dennert Károly 145
 Derner Henrik 70, 441, 625, 629
 Deyle igazgató 121

Dezső Mihály 140
 Diehl Dániel/Diel Dániel 141, 260, 601
 Dienes Gedeon 131, 657
 Dierolf igazgató 121
 Dietrich Henrik 145
 Dorner Borbála 160
 Dorner Katalin 274
 Dömény Ferenc 480
 Dönös Károly 203
 Dörner Klára/Dörner, Klara 145, 159, 175, 190
 Dr. Szentner János 140
 Drescher, Reinhold 184, 359, 642
 Ďurčanský, Ferdinand 74

Éberhardt Jakab 121
 Eckerskorn, Joseph 376
 Eichorn János 73
 Eiler Ferenc 61, 655
 Eisenkramer, Johann 183
 Eisenkrammer, Johann 173
 Eiter Alice/Eiter Alíz/Eiter, Alice 159, 325
 Ellenberger, Liesl 174
 Eng Miklós 385, 601
 Engelmann Miklós 137
 Eperjessy Ernő 656, 657, 658
 Erasmus, Rotterdami 12
 Erb János 99
 Erb Teréz 261
 Erli József 333
 Ermannsdorf, Otto von 198
 Ernst Frida 260
 Erreth Péter 73

Fabian, Ingeborg 191
 Fabini, Theodor 16–17
 Faik Hermina/Faik, Hermine 159, 188, 226, 328
 Faludi Gyula 121
 Faluhelyi Ferenc 107
 Farkas Kálmán 137
 Farkas, Hilde 190
 Fasching, Anna 190
 Fata, Márta 73, 654
 Faul-Farkas János 616, 629
 Faulstich Egyed 129, 132, 384, 467, 469, 617
 Faulstich Tivadar 467
 Faust, Josef 183
 Fébel József 144
 Feigel Antal 264
 Feiler Rudolf 139
 Féja Géza 127

Feldinger Béla 144
 Fernbach Katalin/Fernbach, Käthe 159, 175
 Fessler János 138
 Fink Rezső 139
 Fischer Ede 66
 Flach, Paul 20, 51, 655
 Fleiffer, Maria 189
 Fliszár Lajos 140
 Fogarasy-Fetter Mihály 14, 655
 Folk Antal 67
 Folk János 137
 Folk József 73
 Folten, Rudolf 183
 Folyovics József 560
 Font Katalin 275
 Forfota Berta Frigga 322, 374
 Frank Katalin 124
 Frauenhoffer István 137
 Frech József 567
 Freiherr igazgató 121
 Freund Péter 132
 Freyer, Hans 424
 Frich Teréz 145
 Friedrich György 281
 Fries Ilona 162
 Frieser, Suse 587
 Friess, Halli 172
 Frigyes, II. Nagy 309, 318
 Frigyes Vilmos, I. 309, 318, 319
 Frindt Lajos 159
 Frindt, Ludwig 173
 Fritsch Ella/Fritsch, Ella 159, 174
 Fritzenschaft György 121
 Fuchs Géza 144
 Fuhrmann, Maria 174
 Futó csendő 620
 Füleki főjegyző-gyakornok 479
 Füzes Miklós 20, 655

Gallasy rendőrségi főtanácsos 532
 Gangl, Theresa 191
 Gärtner Olga 121
 Gärtner, Elmer 183
 Gasparics Mária 140
 Gass János 282
 Gassner Róbert 150
 Gatti András 144
 Geiger Ádám 362, 642
 Gerner Antal 620
 Gerschbacher Antal 138

- Gerson, Jean 12
 Gfall, Alois 375
 Gieth József 538
 Ginal, Josef 184
 Ginder Pál 120
 Gintner Antal 64
 Gintner, Josef 582
 Gizella Katalin 117
 Glatz Ferenc 12, 655
 Gloiber Henrik 90
 Glöckner igazgató 121
 Gneisenau, August Wilhelm Neidhardt von 310, 318
 Goethe, Johann Wolfgang von 430
 Goldschmidt György 67, 72, 73, 74, 87, 103, 106, 107, 117, 120, 125, 126, 219, 363, 366, 441, 465, 472, 573, 589, 629
 Gondos (Guggenberger) leventeoktató 457
 Goór István 117
 Göbelt, Anna 174
 Göller Károly 597
 Gömbös Gyula 20, 199, 658
 Göttert Péter 453, 646
 Götz, Gabriel 480
 Götz, Karl 68
 Graef, Erna 191
 Grandl, Karl 173, 184
 Gratz Gusztáv 65, 69, 88, 616, 630
 Grau Jakab 145
 Greizer Frigyes 139
 Greppmayer József 424
 Griesmayer Borbála 517
 Grosch Jenő 104
 Gross (Nagy) Ivor 122, 138
 Gross Hubert 150
 Grósz András 25, 604, 605, 606
 Grósz, Andreas 25, 656
 Gröll 59
 Gruber Gyula 64
 Guffart Ferenc 124
 Gunde ezredes 478
 Gungl József 518
 Gungl, Hans 172
 Gussmann Viktor 89, 90, 91, 141, 630
 Guthwirth Gerhard 118
 Gümpel-Seyling, Max 377
 Günther György 278
 Haas Teréz 144, 159
 Haas, Theresie 174
 Hack József 64
 Hackl, Ludwig N. 74, 89, 324
 Hagethurn budörsi főjegyző 231, 234
 Hahn, Georg 183
 Hajnali Etel 99
 Halbrucker Antal 205
 Halmos Andor 572
 Hamm Ferenc 118, 123
 Hanek Rozina 122
 Harbeit József 122
 Hargitai Gros János 342
 Hargittai Lador 480
 Haslinger, Peter 10, 657
 Hasselblatt, Werner 63
 Hauch Mihály/Hauch, Michael 159, 173
 Hauck Mihály 377
 Haumann János 289
 Haus 121
 Hausmann, Frank-Rutger 424, 656
 Heidrich, Magdalene 190
 Heidt Rudolf 469
 Heil Ferenc 292
 Heil József 290
 Heinz Hugo 131
 Hellenbrandt Anna 281
 Hemerle Miklós 93
 Hemmel Ferenc 566
 Henel Gertrud/Henel, Gertrud 159, 189
 Henlein, Konrad 62
 Hennemann, Johann Jakob 353
 Hepp József 145
 Herbert Langer 11, 656
 Herczog József 55, 56
 Hélder Gáborné 89
 Hergenröder Antal 467, 468, 469
 Hergenröder Ferenc 142
 Hergenröder Pál
 Hergenröder Virgil 469
 Hermanek, Fritzi 587
 Hermann Frigyes 154
 Hermann, Fritz 172, 182, 587
 Hermes, Karl 423, 656
 Herp Adolf 154
 Herzog Mária 118
 Hesch Mihály 139
 Hess Angéla/Hess, Angela 144, 159, 190, 355
 Hess Péter 141
 Hess, Rudolf 34
 Hess, Angelika 173
 Heszberger Henrik 99

- Heybey, Wolfgang 424
 Heydrich, Reinhard 452
 Hiesl János 144
 Hillinger, Michael George 20, 656
 Hindenburg, Paul von 310, 319
 Hinkó József 140
 Hirt Ferenc 92, 202, 364, 365, 366
 Hitschmann igazgató 121
 Hlinka, Andrej 76
 Hockl, Hans Wolfram 15, 16, 17, 654
 Hofecker Henrik 333
 Hofer, Andreas 310, 319
 Hoffer Anna 122
 Hoffer János 297
 Hoffmann Alajos 140
 Hoffmann Etel 99
 Hoffmann Jakab 145
 Hoffmann János 64
 Hoffmann József 73
 Hoffmann Pál 468
 Hoffmann Virgil 468
 Hohner Vilmos 579
 Holcze Ignáczné 145
 Holzmann István 140
 Hóman Bálint 37, 175, 215, 424, 637
 Homann Anna 263
 Homišinová, Mária 7, 8, 656
 Hoóz István 8, 656
 Horbas Géza Vilmos 147
 Hormann Károly 151
 Hornung György 141, 617
 Horthy Miklós 60, 106, 110, 213, 250, 259, 263, 272, 278, 279, 335, 336, 369, 473, 477, 483, 484, 501, 509, 510, 599, 651
 Horvát István 320, 567
 Horváth Anna 536
 Horváth László 338
 Hotchewar Walterné 141
 Höffler igazgató 121
 Hógyes Endre 57
 Huber Jakab 141
 Huber Mária 117
 Huber Mátyás 5, 27, 41, 57, 58, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 72, 73, 74, 141, 153, 196, 198, 199, 200, 226, 227, 229, 249, 251, 252, 379, 384, 422, 566, 579, 630, 637
 Hucker András 197, 198
 Huftnagel Erzsébet 260
 Husz Richárd 28, 66
 Hütter, Lisbeth 189
 Igert István 99
 Igort Sebestyén 579
 Ihl Dietmar 154
 Illyés Gyula 42, 540, 649
 Imhof Ferenc 338
 Imrich, Ernst 74, 89, 324
 Jäckl, Edmund 183
 Jacob Oszkár 150, 159
 Jacob Oszkárné 151
 Jacobi József/Jakobi, Josef 138
 Jäger Vilmos/Jäger, Wilhelm 159, 173
 Jagow, Dietrich von 127, 625
 Jahn, Friedrich Ludwig 15
 Jakobi Ferenc 173, 598
 Jakobi, Josef 183
 Jeanne d'Arc 557
 Jeckl György 280
 Jeggel, Utz 14, 654
 Jeisel, Dorothea 190
 Jockl Magda 278
 Jockl János 624
 Johann Wolf 173
 Jordan, Therese 190
 Jöst Albert 159
 Jovy, Ernst-Michael 17, 656
 Jung Ernő 145
 Jung, Käthe 188
 Jüsli Márton 147
 Kais, Maria 189
 Kammer, Johann 532
 Kant, Immanuel 12
 Kapitány-Hauptmann, Maria 191
 Kappel, Heinz 532
 Karikó Sándor 11, 12, 23, 656
 Karl Rezső 73
 Karly, Nelly 188
 Karmol csendőr 620
 Károly Edit 131
 Kaspar igazgató 121
 Kasper, Gertrud 190
 Kastner János 259
 Kastner Sámuel 140
 Keidel János 260
 Keiner Mátyás 145
 Keintzel Ede 118
 Keintzel Eduárd 118
 Keintzel Gerda 159, 190
 Keller, Josef 480

Kelp Gusztáv 151
 Kemper főreferens 420
 Kenessey főjegyző 505
 Kepecs József 8, 656
 Keppinee Károly 137
 Keresztes Fischer Ferenc/Keresztes-Fischer
 Ferencz 83, 208, 407, 561, 575, 597, 637
 Kern Mária 517
 Kerner Ferenc 68, 69
 Kessel Sámuel 150
 Kiemens Róbert 151
 Kiesen 121
 Killer Jozefin 273
 Kindler Mihály 139
 Király Ferenc 123
 Kirchner Klára 280
 Kirchner Zsigmond 67, 68
 Kirsch Mátyás/Kirsch, Mathias 106, 108, 153,
 170, 172, 360, 361, 585, 630
 Kisbarnaki Farkas Ferenc 127
 Kiss Mihályné 110
 Kizenkrammer János 159
 Klaar Dániel 145
 Klaus, Theresie 172
 Klee Henrik 434
 Klees Oszkár 123
 Kleespiesz Mária 145
 Klein György 151, 250
 Klein István 380
 Klein Ödön 67
 Klein, Georg 184
 Kling, Lorenz 172, 182
 Klinger András 8, 656
 Klingl János 298
 Klio Ferenc 518
 Klug rádióügynök 336
 Knapp Gusztáv 132
 Knebl József 145
 Koch Márton 147
 Koch Nándor 419
 Koczor, Karl 582
 Kodály Zoltán 547
 Kodolányi János 548, 555
 Kohler Róbert/Kohler, Robert 153, 172, 182,
 184, 249, 250, 503, 630
 Kohler, Otto 159
 Koller Boglárka 7, 656
 Konnerth, Ernst 184
 Korell Frigyes 145
 Korff, Gottfried 14, 654

Kósa Kálmán 418, 432
 Kosztolányi Dezső 545
 Kotzde-Kottenrodt, Wilhelm 342
 Kovácsfi Imre 99
 Köhler Ottó 159, 172, 184, 250
 König Antal 617
 Krämer Ádám 145
 Krämer Flórián 141, 378, 479, 630
 Krämer Jakab 144
 Krämer János 119
 Kramer, Minni 172
 Krauss, Helgard 189
 Krauss, Karl-Peter 13, 656
 Krebsz Ádám 536
 Kreisz József 459
 Kreiter Gábor 125
 Kreiter István 147
 Kremling Gertrud 144
 Kress, Hans 480
 Kresz Mária 274
 Krewenka János 145
 Krimpelbein, Elisabeth 174
 Krispenz Frigyes 145
 Kriszt János 27, 57, 58, 59, 60, 64, 66, 67, 91,
 326, 334, 374, 566, 630, 641
 Kriszt Jakab 566
 Kriszt Konrád 58
 Kriszt Márton 598
 Krix András 271
 Kriza Ildikó 7, 657
 Kroboth József/Krobot, Josef /Kroboth, Josef
 140, 159, 183
 Kruck János 124
 Krupa András 7, 8, 656, 657, 658
 Kubányi László 482
 Kugler Oszkár 120
 Kumpholz igazgató 121
 Kunéri Gábor 482
 Kungl Jakab 328, 596
 Kungl, Jakob 479
 Kunze igazgató 121
 Kurz István 56
 Kühn Ferenc/Kühn, Franz 159, 172, 183, 249,
 250
 Küster Magdolna 145, 159
 Küster, Lane 175
 Küster, Lene 190
 Laboda Oszkár 232, 233
 Lackner, Anna 189

Lagler, Ludwig 531, 532
 Laintzel, Gerda 174
 Laitner János 99
 Lajos, I. (Nagy) 554
 Lakner Sebestyén 141
 Lammers, Hans Heinrich 61, 452, 635, 646
 Land, Hedwig 174, 188
 Láng József 139
 Lang, Hedwig 190
 Langan 121
 Langenhahn Ottó 151
 Langenhan, Herta 190, 191
 Langer, Herbert 11
 Langer Viktor 150
 Lantosné Imre Mária 7, 656
 László József 140
 Lauber, Lene 190
 Lauer Ádám 518
 Laufert, Elisabeth 480
 Lauter Mária 141, 272
 Lebmann igazgató 121
 Ledig Magdolna/Ledig, Magdalene/Ledig, Le-
 ne 136, 159, 173, 189
 Leebherg Frigyes 145
 Leibesberger Károly 145
 Leicht Józsefné 140
 Leier Pál 285
 Leilli József 147
 Lengvári István 13
 Lennartz, Karl 392, 655
 Lerch István 144
 Lichtenberger, Jakob 16
 Linder Berta 148
 Loch Katalin 161
 Lorenz, Werner 198, 199, 200
 Lotz Erzsébet 396, 535
 Lotz Jakab 144
 Lotz Pál/Lotz, Paul 155, 182
 Lovas(s) László 482
 Lovinusz Gáspár 356
 Löchl(i) István 159, 250
 Löchli József 130
 Löchli, Stefan 172, 184
 Luh, Andreas 392, 656
 Luts Anna 272
 Lutz József 141
 Lütze Ágoston 145

Maácz László 131
 Madjar Anna/Madjar, Anna 174, 188

Mager Mátyás 99
 Mahr, Hans 172, 183
 Maidacker Hella/Maldacker, Hella 158
 Makkai László 11, 12, 657
 Maléta Konrád 566
 Mamel Bernát 467
 Mamuschits József 145
 Mandl György 380
 Manherz, Karl 8, 657
 Mann István 64
 Mannfréd Péter 566
 Mannherz István 148, 181, 186
 Manrath József 145
 Márai Müllerlei 517
 Mária Terézia 318
 Márkus levele-főoktató 537, 538,
 Maróti Andor 280, 657
 Marquart János 529
 Martensen, Wilhelm 587
 Marterner Henrik 99
 Martin György 575
 Marx Borbála/Marx, Barbara 139, 174, 189, 190
 Márcz György 356
 März, Liesel/März, Liesl 174, 188
 Mátyás, I. (Hunyadi) 428, 547, 569
 Maul Ödön 467, 468
 Maurer István 139
 Mausz István 73
 May Bálint 145
 Mayer Ferenc 145
 Mayer György 123
 Mayer, Franz 183
 Mayer, Kurt 173
 Meiszter Erzsébet 535
 Menning Alfréd 151
 Menrath Márton 145
 Merkl Mária 117
 Metz, Hildegard 190
 Metzger Frigyes 120
 Metzinger Menyhért 355
 Meyer, Franz 173
 Meyer György 118
 Michel Ádám 145
 Michl József 57, 64
 Michl Mihály 67
 Mihalik Béla Vilmos 13, 657
 Miltner Ádám 281
 Min Jakab 261
 Minich Mihály 531
 Minity Frida 146

- Mischung Konrád 141, 335, 336, 530, 531, 617, 621, 623
 Móderer Sámuel 139
 Moher Béláné 146
 Molitoris, Carl/Molitorisz Károly 118, 151, 430
 Molnárné Hajdú Margit 13, 657
 Molosvics Sándorné 404
 Momau Frigyes 145
 Monigl János 264
 Morascher, Helga 191
 Moritz Márton 328
 Moschberger, Paul 183
 Möckel, Helmut 586
 Muth Paula 579
 Mühl Henrik 25, 59, 70, 72, 88, 98, 103, 118, 142, 384, 589, 617, 630
 Müller András 99
 Müller Guttenbrunn, Adam 352
 Müller György 121
 Müller István 64
 Müller János 145
 Müller József 613
 Müller kántortanító 535
 Müller Károly 272
 Müller Péter 117
 Müller, Katharina 190
- Nagy Olga 7, 14, 657
 Napóleon, Bonaparte 309, 310, 318, 319
 Nesz Engelbert 99
 Nesz János 99
 Neubauer Margit 120
 Neumann Péter 145
 Neumann, Resl 191
 Neun Henrik/Neun, Heinrich 139, 531, 532
 Neun Henrikné 139
 Neidhöfer Erzsébet 289
 Nikolausz Henrik 536
 Nikolits Mihály 416
 Noll Anna 260
 Noritz, Martin 183
 Norkus, Herbert 353
 Nussbaum Antal 137, 387
 Nyirő József 127
- Obele Ferenc 137
 Oberitter József 73
 Olenthal Nándor 374
 Ondreykovicz Marianna/Ondreykovicz, Marianne/Ondreykovics Anna Mária/Ondreykovics Mária/Ondreykovics, Marianne v. 141, 188, 173, 323, 324, 327, 325, Ondreykovics, Elisabeth v. 188, 191
 Orendy Frigyes 151
 Otterbein József 467, 468
- Ömga, Fritz 110
 Óze Sándor 162
- P. Miklós Tamás 22, 657
 Pachoffer Vilmos 130
 Pahl János 71
 Pahr, Robert 532
 Pálfi Csaba 131, 657
 Pálosy ezredes 509
 Pásztóy Ámon 228, 357, 371, 591
 Pataky Tibor 211, 212, 214, 245, 452, 646
 Paul Henrik 589
 Paul János 589
 Pavlowsky 121
 Pazier, Irene 174
 Peckhel Mihály/Peckl, Michel 139, 159, 172
 Pehr Félix 582, 583
 Pelver Mária 275
 Péter Szabó Ferenc 298
 Pétermann József 518
 Petruch Ignác 577
 Petscher György 120
 Pfaff Gizella/Pfaff, Gisela 145, 159, 175, 190
 Pfeiffer Mária/Pfeiffer, Anni/Pfeiffer, Maria 159, 174
 Pfeiffer, Martin 190
 Pfeil Jakab 534
 Philippi Ernő/Philippi, Ernst 159, 173
 Phorpfota Berta Frida 374
 Picker főmérnök 121
 Pickerhaupt Konrád 529, 648
 Pilnay Mária 117
 Pintér László 64, 88
 Pippas, Barbara 174
 Pipus(z) Borbála/Pipus, Barbara 159, 188, 266, 323, 324
 Pipusz Henrik 271
 Pirgl József 274
 Piribauer Anna 117
 Pirsch, Johann 173
 Plank József 73
 Platzer Antal 117
 Plöschl Valéria 122
 Poch Mária 120

- Pochner 121
 Polák József 140
 Postás Teréz 263
 Pöhm, Ladislaus 422
 Prach János 159
 Prandell Alfréd/Prandell, Alfred 145, 184
 Preidl Gottfried 138, 338
 Prückler Etel(ka) 160, 320, 641
 Puch igazgató 121
 Puhl igazgató 121
 Puhreáliskolai tanár 570
 Pukkai László 610, 657
 Puttkammer, Joachim 10, 657
- Rahberger, Florian 582
 Rampelt, Maria 174
 Rapp Antal 144
 Raskó Győző 440
 Rath József/Ráth József 64, 119, 387, 630
 Rath, Samuel 183
 Rathenau, Walther 127
 Rausz Alajos 320
 Ravasz László 554
 Reck János 145
 Reck Jánosné 145
 Reich Jakab 263
 Reimesch, Fritz Heinz 29, 83, 85, 340, 365, 635
 Reinitzer mérnök 121
 Reinschpach Mihályné 601
 Reis, Marie 174
 Reisenbüchler, Grete 189
 Reissenberger, Wolf 14, 17, 657
 Reisz Boldizsár 621
 Reit József 121
 Reitingen Henrik 93
 Reitingen Henrikné 142, 397
 Renner, Anna 174
 Reszely Ottó 145
 Reveliac(z) Henrik/Reveliac, Heinrich 159, 173, 387
 Rib József 117
 Ribbentrop, Joachim von 113, 424
 Ridegh alezredes 99
 Rippert Henrik 529
 Ritter József 285
 Ritter Magdolna 264
 Ritter Rudolf 142
 Ritter, Hedwig 190
 Ritzmann (igazgató) 121
 Rixer Antal 387
- Rohringer Sándor 568, 570, 549
 Romeisz Ádám 99
 Romeisz József 575
 Rosenauer, Liesl 162, 172, 188, 195
 Rosner Anna 159
 Rosner, Annemarie 189
 Rostás István 110
 Roth Frigyes 150
 Róth Mihály 558
 Roth Teréz 285
 Roth, Stephan Ludwig 15, 353, 562, 563
 Rottmann Alfréd 150
 Róder Erzsébet 159, 333
 Róder Konrád 535
 Röhl, Gerhard 424
 Röhrich Erzsébet 159
 Röhrinh, Liesel 175
 Rörich, Liesl 190
 Rug leventeoktató 531
 Rugner Ádám 260
 Rumpf, Wilhelm 562, 563
 Rums(z)auer Fülöp 468, 469
 Rumsauer János/Rumsauer, Hans 159, 172
 Ruppert János 281
 Rust, Bernhard 424
 Rüill Mária 280
- Salamon Gréte/Salamon Margit/Salamon, Gretl 138, 159, 173, 189, 338
 Salmen Ottó 137
 Salzer Rudolfné/Forfota Gerda/Forfota Berta Frigga 160, 322, 374
 Sandtner József 141
 Sárközi Gizella/Sárközy Alajosné/Vogel Gizella 161, 535
 Sármási (Szommer) Ferenc 602
 Savoyai Jenő/Eugen von Savoyen 309, 319, 345, 349, 352
 Schäffer Henrik 376
 Schaffer igazgató 121
 Schäffer József 534
 Schäffer községi pénztáros 595
 Schäffer Mihály 159
 Schaffer Péter 130
 Scheibl János 144, 355
 Scheich Ádám 122
 Scheil (főiskolai hallgató) 57
 Schell András 151, 460
 Schell András
 Scherer, Karl Adolf 392, 657

Schiffbäumer Margit 160
 Schiffer Frigyes 145
 Schiffnig Imre 99
 Schihtár Béla 140
 Schiller, Friedrich 430
 Schilling János 124
 Schilling titkár 377
 Schirach, Baldur von 586, 650
 Schlageter, Albert Leo 310, 319, 583
 Schlecht Vilmos 151
 Schlechte igazgató 121
 Schlegel, Anton 173
 Schlegel János 73
 Schleining Katalin 290
 Schlitt Ádám 90
 Schmeisel József 273
 Schmeissel, Franz 183
 Schmid Simon 386
 Schmidt Antal 144
 Schmidt Erzsébet 282
 Schmidt Henrik 609
 Schmidt János 145, 279, 601
 Schmidt József 130, 137, 517
 Schmidt Magdolna 271
 Schmidt Miklós 263
 Schmidt-Wodder
 Schmidt, Käthe 191
 Schmidt, Mitzi 188, 382, 587
 Schmidt, Suse 190
 Schneider János 99, 150
 Schneider Katalin 159
 Schneider Mihály 273
 Schneider Pál Ottó 151
 Schneider, Hanni 184
 Schneider, Käthe 191
 Schneider, Rosa 174, 188
 Schnitzer János 124
 Scholz Vilmos 145
 Schön, Walli 588
 Schöna, Hildegunde von 351,
 Schönbörn József 117, 118
 Schönek József 459
 Schradi József 147
 Schratzenhaler Jenő 137
 Schrauf, Hedwig 190
 Schröder János 151
 Schuh, Ferdinand 183
 Schuhmann András 260
 Schuller, Fritz 184, 250
 Schultz József 137
 Schumacher, Friedrich 169
 Schus(z)ter Károly 118, 138
 Schuschnigg, Kurt 420
 Schuster Helmut 150
 Schuster, Anton 183
 Schusztter István 89, 568
 Schuy Anna 145
 Schuy Jakab 145
 Schwabbauer Oszkár 139
 Schwamberger György/Schwanberger György
 66, 67
 Schwartz Olga 125
 Schweitzer József 575
 Schwendemann Antal 145
 Schwillinger Mátyás 264
 Seewann, Gerhard 7, 8, 9, 10, 17, 18, 19, 20, 27,
 51, 60, 64, 65, 73, 88, 211, 361, 430, 657, 658
 Seiberling János György 621
 Seidl, Theresia 189
 Seiler Menyhért 141
 Sellye Janka 516
 Sepki Kristóf 64
 Seregély Tibor 141
 Seyss-Inquart, Arthur 420
 Shakar, Shulamith 11, 658
 Siebert, Ludwig 424
 Siefan igazgató 121
 Silberbauer, Johann 183
 Simon Egon 117
 Sipos Sándor 430, 432, 645
 Sisák Gábor 18, 658
 Solos Vilmos 144
 Solymossy Ulászló 502
 Sonntag, Katharina 174
 Soós Sándor
 Sordel János 225
 Spanler, Karl 173
 Spannenberger, Norbert 19, 25, 27, 28, 31, 50,
 52, 64, 65, 72, 88, 211, 361, 430, 615, 657, 658
 Spengler, Karl 183
 Spiegel Zsuzsanna 272
 Spielmann Ferenc 138
 Spilka Edit 120
 Spira, Thomas 20, 658
 Spreitzer József 118, 144,
 Spreitzer mérnök/területvezető 214, 478, 513
 Spuhr Tamásné 140
 Staudhammer János 120
 Staudt János 120
 Staudt József 145

Stefan Viktor 138
 Steinacher, Hans 60
 Steinbinder, Grete 189
 Steinbinder, Jakob 173
 Steinbinder, Liesel 174
 Steiner Károly 137, 142
 Steiner Paula 159, 174, 189
 Steiner, Anna 189
 Steiner, Christine 189
 Steinsch Irma 130
 Stelger Anna 140
 Stelzer Krisztina 159,
 Stelzer Zsuzsanna/Stelzer, Suse 139, 173, 189
 Stelzer, Anna 174
 Stelzer, Christine 174
 Stenger Ádám 538
 Stenger József 130
 Stépán Sándor 198
 Sterzel, Helene 174, 189
 Steuer György 52
 Storck, Heinrich 183
 Stöckler német fiatal 480
 Strasser, Otto 169
 Straub, Magda 191
 Stribik, Georg 453
 Strohriegl, Johann 532
 Stubenvoll Mihály/Stubenvoll, Michael
 Stubenvoll, Michael 159, 173, 183
 Sturm, Gerda 191
 Stürzer Li(e)selotte/Stürzer, Lieselotte 151,
 159, 173, 189
 Sulzer Mihály 118, 333
 Szabó leveleoktató 453, 531
 Szálasi Ferenc 73
 Szamen Éva 274
 Szandtner József 339
 Szapács Ágoston 140
 Szarka László 8, 658
 Szaubern Károly 64
 Szauber Anna 567
 Széchenyi István 551
 Szekula István 336
 Szekula Iván 202
 Szenk Bálint 121
 Szepesi János 599, 651
 Szinyei Merse Jenő 238, 241, 245
 Szirák János 604
 Szita László 13
 Szokoly Ede 140
 Szommer Hilda 275
 Sztójay Döme 478
 Tafferner Antal 64, 71, 125, 127, 130, 631
 Tantner Renée 160
 Tarna(i) Ferenc 531 532
 Tarrillion József 145
 Tatár János 537
 Tax János 139
 Teleki Pál 42, 115, 630
 Teller Borbála 125, 132
 Telzer Anna 159
 Teppert Fülöp 122,
 Teppert József 69, 73, 142, 379, 523, 635
 Teubert Jakab 116, 141
 Tewich Konrád 375
 Theodor Fabini 16
 Thieringer, Maria 189
 Thomas Teréz 285
 Thököly Imre 547
 Thüringer Boldizsár 256, 289
 Tilkovszky Loránt 18, 20, 31, 42, 148, 181, 186, 658
 Tinger Antal 130
 Tordai Márton 517, 518
 Tóth Ágnes 8, 658
 Tóth Dezső 68, 579
 Tölg Gizella 117
 Török Ilona/Török, Helene 161, 162, 172
 Trabert József 282
 Trachtler József 274
 Trasitsch János 138
 Treut, Robert 564
 Trischler János 597
 Trischler József 118
 Trunk Józsefné 536
 Türk, Erna 190
 Ujváry Gábor 15, 18, 658
 Ujváry Zoltán 7, 8, 656, 657, 65
 Unger járási testnev. vezető 440
 Uray István 199
 Urbanek József 298
 Varsányi leveleoktató 457
 Veessenmayer, Edmund 511
 Végh József 602
 Vejkei tabodi tanár 480
 Vékás János 8, 658
 Vogel Emil 534
 Vogelweide, Walter von der 351

Volk Ella 271
 Vonyó József 13
 Vörösmarty Mihály 548, 556

Wabl József 138
 Wache Mihály 282
 Wachter János 130
 Wack, Helene 191
 Wagener (igazgató) 121
 Wagner Ernő 151
 Wagner Gertrud 118
 Wagner János 272
 Wagner, Richard 430
 Wagner, Trude 189
 Wagner, Wilhelm 392
 Wald János 534
 Waller Elinor 125, 132
 Walsch Frigyes 140
 Walter János 538
 Walther Rozália 579
 Weber György 259
 Weber István 138
 Wéber Menyhért 298
 Wech Erzsébet 117
 Wech Márton 137
 Weidlein János/Weidlein, Johann 21, 130, 423, 655, 656, 658
 Weigel Ferenc 150
 Weilenschütz Pál 138
 Weimar, Gudrun/Weimer, Gudrun 188
 Weinhold, Rudolf 7, 8, 9, 658
 Weinrich, Franz Johannes 377
 Weisheit, Liesl 188
 Weisler György 140
 Weiss Keresztély 139, 250
 Weiss, Sepp 183
 Weissenberger Henrik 130
 Weisz, Christian 172
 Weisz, Ferdinand 453
 Weitert, Hans 172
 Weitert, Johann 183
 Weitzel Henrik/Weitzerl Henrik 64, 124
 Weldelin, Gisela/Weldin, Gisela 174, 188
 Welding Péter 145
 Welker Keresztély 118
 Weltzer, Wigant 422, 658
 Wenczel Rezső 467
 Wenczel Richárd 468
 Wendling Anna 259
 Werner Ádám 538

Werner Bernát 292, 295)
 Werner Gáspár 538
 Werner János 145
 Werner József 380
 Wessel, Horst 109, 378, 380, 381, 429, 570
 Wesselits József 582, 583
 Wessely, Herbert 16, 658
 Wetstein plébános 374
 Wiesenberg (cserkész) 66, 67
 Winkelmann Pál 130
 Winkler igazgató 121
 Winkler József 434
 Winterhoffen Frigyes 147
 Wirotek János/Wirotek, Johann 159, 173, 183
 Wiszt Ferenc 459
 Wohlmann Károly 120
 Wolf János/Wolf, Hans 159, 173, 183, 284, 285
 Wolfbeiss, Ferdinand 172, 183, 250
 Wollmarm Károly 121
 Worst Richárd/Worst, Richard 154, 172, 178, 182, 219
 Wüstler igazgató 121

Zanner, Hans 172
 Zauner István 147
 Zecher Ilona/Zecher, Helene 162, 170, 172
 Zecher, Herbert 172, 230, 250
 Zehner, Konrad 183
 Zeiler Gizella 404
 Zeitler András 118, 123, 124
 Zenner, Konrad 172
 Zepezauer Ferenc 148
 Zieger Antal 145
 Ziegler Zsigmond 73
 Zielbauer, Theresie 174
 Zikeli, Eduard 173, 184
 Zikeli, Klothilde 189
 Zimmerman Katalin 159
 Zimmermann Mária 71
 Zimmermann Vilmos 142
 Zimmermann, Käthe 175
 Zipf, Theobald 172
 Zirkelbach/Czirkelbach (Csaba) Ádám 93, 130
 Zirkelbach Antal 232, 233
 Zollitsch, Maria 190
 Zulauf Henrik 64
 Zumpft Jakab 142
 Zumpft Jakabné 142
 Zwaller, Adolf 140

Földrajzinév-mutató

A településnevek különböző nyelvű alakjait külön tüntettük fel.

Abaliget 143, 527
 Ábdalóc 582
 Ácsteszer 139
 Adi-tanya 402,
 Afrika 298, 333, 548
 Ág 104, 142, 402
 Ágfalva 55, 140, 406, 407
 Agostyán 139
 Ajka 139
 Ajkarendek 139, 408
 Akolpuszta 58, 65
 Albertfalu 144, 336
 Albertfalva 138, 144
 Albești Bistriței 152
 Aldorf 152, 602
 Alföld 489, 549, 557
 Almamellék 142, 181, 186, 408, 602
 Almáskamarás 42, 138, 342, 407, 519
 Almáskeresztúr 142, 408
 Alsógalla 139, 407
 Alsóhomoród 149, 408
 Alsóhrabonica 150
 Alsóidecs 152
 Alsómocsolád 103, 142
 Alsónána 142, 190
 Alsónyék 142
 Alsórönök 140
 Alsóschönborn/Alsősönborn 149, 408
 Alsószőlők 140
 Amerika 62, 85, 340, 631
 Antalfalu 142
 Antalszállás 142
 Apar 409, 593
 Aparhant 142, 409, 533, 595, 649
 Apatin 130, 144, 145, 146, 156, 182, 187, 244, 251, 370, 425
 Aranyosmóric 152

Arcalia 151
 Ároklja 151
 Aszúbeszterce 152
 Athen 424,
 Ausztria 339, 345, 420, 562, 564, 582, 583
 Babarc 143, 289, 291, 292, 295, 320, 446, 539, 550
 Bač 146,
 Bačka Palanka 147
 Bačka Topola 147
 Bački Breg 146
 Bački Brestovac 146
 Bački Gračac 146
 Bački Jarak 147
 Bački Monoštor 146
 Bačko Dobro Polje 147
 Bačko Novo Selo 146
 Bács 146
 Bács-Bodrog vm. 20, 136, 144, 407,
 Bácsalmás 64, 130, 146, 407
 Bácsbokod 146
 Bácsborsod/Bácsborsód 64, 146
 Bácsfeketehegy 147
 Bácsgyulafalva 146
 Bácska 34, 42, 43, 101, 135, 144, 145, 146, 159, 171, 172, 173, 174, 180, 185, 195, 209, 311, 361, 374, 381, 404, 407, 427, 434, 478, 479, 489, 495, 496, 497, 498, 513, 524, 562, 624, 629, 647
 Bácskörtés 146
 Bácsordas 146
 Bácsszentiván 146
 Bácsstóváros 146
 Bácsújlak 146
 Baia Mare 150
 Baia Sprie 150

- Baj 139
 Baja 64, 65, 130, 144, 146, 156, 182, 187, 244, 251, 355, 425, 513, 532, 642
 Bajmok 146
 Bakony 122, 136, 138, 139, 159, 171, 172, 173, 174, 180, 185, 422
 Bakonygyepes 139
 Bakonygyirót 139
 Bakonyjákó 139
 Bakonykoppány 139
 Bakonykúti 139
 Bakonynána 139
 Bakonyoszlop 139
 Bakonypéterd 139, 407
 Bakonypölöske 139
 Bakonyvárkány 139
 Bakonyzentiván 139
 Bakonyzombathely 139
 Bakonyzsűcs 139
 Balatoncsicsó 559
 Balatonfüred 139, 404
 Balf 140, 190, 406
 Balinka 139
 Ban 143
 Bánát 8, 16, 17, 564, 588
 Bánd 481, 504
 Bánság 352, 545
 Bár 143, 602, 621
 Baranya vm. 20, 25, 28, 51, 57, 58, 60, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 76, 85, 86, 88, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 104, 109, 115, 136, 140, 167, 200, 202, 203, 224, 228, 238, 241, 243, 261, 265, 268, 276, 283, 286, 287, 291, 295, 296, 299, 320, 324, 327, 328, 333, 335, 336, 337, 340, 342, 362, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 371, 381, 384, 389, 393, 394, 396, 402, 405, 407, 408, 435, 442, 446, 452, 454, 455, 456, 457, 467, 469, 470, 482, 483, 484, 503, 515, 518, 523, 525, 528, 531, 534, 536, 540, 560, 561, 564, 566, 567, 568, 571, 572, 573, 575, 576, 578, 579, 580, 581, 584, 589, 591, 592, 593, 596, 597, 598, 609, 610, 611, 613, 615, 619, 620, 621, 623, 624, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652
 Baranya-háromszög 36, 180, 186
 Baranyabán 143, 530, 531, 609
 Baranyajenő 142, 402, 535
 Baranyakisfalud 530, 531, 534
 Baranyaszentgyörgy 142
 Baranyaszentistván 143, 256, 259, 324, 380, 613, 652
 Baranyavár 65, 67, 69, 72, 143, 257, 570, 575, 579, 634, 635, 650
 Barátkút 535
 Barátur 142
 Barcs 602
 Bárdháza 149, 408
 Barlafalu 149
 Baros 142
 Báta 409
 Bátaapáti 60, 142, 408
 Bătarci 150
 Batarcs 150, 408
 Bátaszék 130, 142, 593
 Batoş 152
 Bátos 152
 Béb 139
 Bécs 16, 30, 31, 32, 42, 61, 74, 111, 113, 116, 124, 167, 212, 360, 361, 420, 424, 427, 432, 446, 448, 449, 459, 502, 529, 530, 541, 579, 586, 613, 614, 635, 636, 650
 Becskerek 424
 Bécsújhely 212, 482
 Békásmegyer 138
 Békés 138
 Békés vm. 42, 496
 Belac 142, 356
 Belecška 142, 593
 Beled 583
 Belgium 61
 Belgrád 424
 Beli Manastir 144
 Bellye 144, 257, 262, 264, 639
 Bélték 148, 149, 408
 Beltiug 149
 Belvárdgyula 143, 527
 Béreg 146
 Bereg vm. 147, 408, 596, 651
 Beregleányfalva 150
 Beregszász 489
 Beregszentmiklós 150
 Beremend 143, 324, 408
 Berkenye 138
 Berkesd 143
 Berlin 16, 19, 31, 32, 35, 40, 45, 50, 60, 61, 68, 87, 190, 297, 353, 420, 424, 430, 452, 520, 522, 537, 542, 552, 562, 575, 581, 582, 586, 587, 588, 624, 632, 634, 635, 646, 650, 651, 658
 Berlin-Grunewald 83, 365,
 Berlin-Wilmersdorf 61,
 Beriveni 149

- Besenyő 151
 Beszterce 121, 130, 131, 150, 151, 182, 187, 190, 191, 244, 250, 251, 390, 391, 401, 420, 426, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 460, 461, 602, 645
 Beszterce-Naszód vm. 150, 491, 494,
 Bezdan 147
 Bezdán 147
 Bezedek 143
 Bezenye 140
 Bia 138
 Bihar vm. 147, 408,
 Biharszentandrás 150
 Bikács 142
 Bikal 103, 104, 142, 342
 Bilak 151
 Bildein 583
 Bilje 144
 Birján 143
 Bistrița 151
 Bleyersdorf 399
 Bogyiszló 409
 Boldogasszonyfa 143
 Boldogasszonyfalva 147
 Bolman 143, 271
 Bolmány 143, 257
 Bonnya 143
 Bonyhád 25, 53, 56, 57, 59, 64, 67, 70, 91, 98, 103, 129, 141, 142, 180, 185, 225, 226, 251, 283, 320, 322, 325, 328, 332, 356, 376, 377, 384, 385, 417, 418, 419, 442, 533, 537, 538, 552, 593, 594, 595, 600, 601, 617, 634, 638, 641, 643, 645, 649, 651
 Bonyhádbörzsöny 142
 Bonyhádvarasd 142, 602
 Borgóprund 151
 Borjád 143, 407, 408
 Borlești 149
 Boróc 146
 Borodovka 149
 Boroszló 572
 Borsa 149
 Borşa 149
 Botyka 550
 Botykapéterd 550
 Börvely 149
 Bőszénfa 143
 Branjin Vrh 143
 Branjina 143
 Brassó 17
 Braşov 17
 Brennbergbánya 140
 Breslau 424, 572
 Brno 529
 Brünn 529, 530
 Brüsszel 424
 Buda 55, 60, 87, 95, 100, 108, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 297, 386, 443, 456, 458, 459, 527, 566, 577, 628, 635, 636, 637, 638, 640, 643, 645, 646, 648, 649, 650
 Budacu de Jos 151
 Budafok 138, 408
 Budai-hegység 181, 186
 Budajenő 138
 Budakalász 138
 Budakeszi 108, 138, 456
 Budaörs 25, 64, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 577, 638, 656
 Budapest 20, 22, 25, 26, 45, 53, 55, 57, 58, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 72, 74, 75, 76, 78, 82, 87, 91, 93, 95, 99, 100, 101, 103, 106, 108, 109, 110, 113, 115, 116, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 130, 131, 132, 136, 137, 152, 159, 161, 162, 165, 166, 169, 178, 181, 186, 193, 196, 197, 198, 200, 201, 208, 209, 210, 211, 214, 215, 216, 219, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 256, 296, 297, 300, 301, 302, 303, 311, 320, 322, 323, 325, 332, 341, 343, 348, 356, 357, 361, 367, 368, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 386, 387, 388, 394, 403, 404, 405, 406, 407, 414, 418, 420, 421, 423, 424, 425, 426, 430, 432, 433, 436, 437, 438, 443, 444, 445, 446, 448, 451, 452, 454, 455, 457, 459, 460, 461, 463, 464, 466, 470, 471, 473, 474, 475, 476, 477, 482, 483, 484, 485, 486, 489, 500, 502, 505, 508, 509, 510, 511, 512, 514, 522, 524, 525, 527, 529, 530, 537, 539, 542, 543, 549, 550, 551, 554, 556, 558, 559, 560, 561, 565, 566, 567, 569, 570, 572, 573, 574, 575, 577, 578, 582, 585, 586, 590, 591, 594, 596, 597, 600, 602, 603, 606, 608, 611, 612, 613, 614, 615, 624, 629, 630, 631, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653
 Budatétény 138
 Budisava 147
 Bukarest 424
 Bulgária 568
 Bulkeszi 147
 Burgenland 55, 561, 562, 582, 583
 Bükkösd 143

Cămin 149
 Căpleni 149
 Carei 149
 Căvnic 150
 Ceglédbercel 138
 Čelarevo 147
 Čeminac 143, 144
 Cepar 152
 Černahát 146
 Chiraleș 151
 Cikó 91, 142, 332, 407, 479, 593, 595, 641
 Ciumești 149
 Cluj-Napoca 152
 Čonoplja 146
 Craidorolț 149
 Crainimăt 151
 Crvenka 147
 Csernyivci 16
 Cușma 151
 Czernowitz 16

Csanád vm. 496
 Csanáros 149
 Császártöltés 146
 Csátalja 146, 374
 Csátka 139
 Csávoly 146, 407
 Csebény 143
 Csehbánya 139, 338, 504
 Csehszlovákia 61, 62, 74,
 Cseledoboka 143, 534
 Cselegörcsöny 143, 516, 517
 Csepán 152
 Csepel 138
 Cservenka 147
 Csibrák 142
 Csikéria 146
 Csikóstóttos 104, 142, 257, 408
 Csillaghegy 137
 Csinagyijovo 150
 Csobánka 138
 Csolnok 8, 138, 655
 Csoma 558
 Csomaköz 149
 Csonoplya 146

Dág 138
 Dályok 534
 Dánia 61, 62
 Danzig 31

Darda 144
 Dárda 144, 202, 203, 262, 263, 264, 271, 272,
 273, 274, 335, 336, 337, 369, 370, 637, 639,
 641, 643
 Decs 142
 Déda 501
 Dedrad 152
 Dedrád 152
 Dej 151
 Dél-Amerika 85
 Dél-Dunántúl 20
 Dél-Tirol 61, 84, 113
 Délvidék 17, 36, 473, 475, 549
 Demandice 138
 Deménd 138
 Dernye 146
 Deronje 146
 Dész 151
 Despotovo 147, 513
 Deutschschützen 582
 Dindești Mic 149
 Diósberény 142, 407, 409
 Diósd 138
 Dipša 151
 Dipse 151, 602
 Dolha 149
 Dombó 150
 Dombóvár 557
 Domnești 151
 Dorog 138, 251
 Dorolea 152
 Doroslovo 146
 Doroszló 146
 Dovhe 149
 Döbrököz 142, 409
 Döbrönte 139
 Dörnypatlan 142
 Dracsino 149
 Drăușeni 152
 Dráva 498, 550, 551
 Drinápoly 547
 Dubove 150
 Dumitra 152
 Dumitrița 152
 Dunabogdány 7, 138, 655
 Dunabökény 146
 Dunacséb 147, 399, 562
 Dunaföldvár 142, 409, 644
 Dunaharaszti 138, 201, 613
 Dunakömlőd 142, 407, 409

Dunántúl 13, 20, 298, 326, 374, 523, 542, 543,
 548, 549, 551, 553, 558, 561, 578, 650, 656
 Dunaszekcső 143, 517, 622
 Dunaszentgyörgy 409
 Dunaszentmiklós 139
 Dunaszerdahely 140
 Dúzs 142, 593

Ecseny/Ecsény 143, 407
 Edlitz 582
 Egerág 143, 408, 609, 610, 652
 Egyházaskozár 103, 104, 142, 257, 334, 338,
 535, 573, 641, 642
 Elek 138
 Élesd 496
 Ellend 143
 Endrőc 408
 Érd 138, 176

Erdély 7, 10, 13, 15, 16, 17, 31, 34, 40, 42, 50,
 51, 61, 106, 107, 111, 127, 136, 145, 150, 151,
 171, 172, 173, 174, 180, 185, 195, 209, 353,
 361, 381, 430, 432, 461, 463, 475, 491, 493,
 494, 496, 500, 506, 509, 537, 562, 563, 593,
 602, 645, 657

Érdenegeleg 408
 Erdőd 408
 Erdősmárok 143
 Erdősmecske 143
 Érselénd 150
 Erzsébet 143
 Észak-Baranya 540, 550
 Észak-Erdély 111, 136, 150, 151, 180, 185, 195,
 430, 432, 491, 645
 Észak-Schleswig 588
 Esztergom 137, 603, 605, 606, 652
 Esztergom vm. 20, 136, 404, 408
 Észtország 61, 62
 Etyek 138, 407
 Eupen-Malmedy 61

Fadd 409
 Farkasgyepű 139
 Fazekasboda 143, 408
 Fejér vm. 407, 408, 496
 Feked 143, 580
 Fekete-erdő 31, 408
 Feketić 147
 Felső-Szilécia 63, 310, 319
 Felsőbánya 150
 Felsőgalla 139, 407

Felsőidecs 152
 Felsőkerepec 149, 408
 Felsőmindszent 142
 Felsőnána 142
 Felsőpulya 582
 Felsőrönök 140
 Felsőősbörn 408
 Felsőszászújfal 190
 Felsőszentiván 146
 Felsőszőlők 140
 Felsővisó 148, 149, 404, 408
 Felvidék 147, 404, 549
 Fenyőfő 139
 Fenyvesvölgy 150
 Fertőboz 140, 407
 Fertőrákos 140, 404
 Flandria 310, 319
 Foieni 149
 Fraknóvár 55
 Franciaország 331, 379, 553, 557, 583
 Futog 147

Gádor 146
 Gajdobra 147
 Gakovo 146
 Galícia 84, 532, 557
 Gánt 139
 Gara 146
 Garé 550
 Genf 63
 Gerényes 142, 402, 407, 455, 536
 Geresd 143
 Geresdlak 143
 Ghilvaci 149
 Gilvác 149
 Godisa 142, 535
 Gorica 143
 Gospodinci 147
 Gödöllő 558
 Gödre 109, 110, 257, 568
 Görcsönydoboka 143
 Görögország 379
 Grábóc 142, 593, 595
 Grabovac 144
 Gúttamási 139

Gyertyánliget 139
 Gyód 143, 408
 Gyoma 138
 Gyöng 64, 93, 141, 142, 397, 593, 644

- Győr 20, 139, 140, 424, 436, 437, 438, 440, 582, 645
 Győr vm. 20, 407
 Győr- Moson- és Pozsony vm. 139, 408, 436, 645
 Györe 142
 Györköny 142
 Györsövényháza 140, 407
 Gyulafehérvár 563
- Hadad 150, 402, 408
 Hajós 146, 300, 301, 342, 355, 374, 375, 395, 403, 404, 454, 532, 533, 644, 646, 649
 Halmásd 150
 Halmosd 150
 Hamburg 387, 429, 595, 596, 600, 601
 Hannover 581
 Hant 142, 593
 Harina 152
 Harka 140, 407, 531
 Hárság 139
 Harta 138, 204, 301, 456, 458, 646
 Hárság 143, 455
 Hegyeshalom 140, 191, 441
 Hegyhátmaróc/Hegyhátmaróc 196
 Helesfa 143
 Helsinki 424
 Hercegfalva 138
 Hercegszabar 143, 289, 621
 Hercegszentmárton 143, 324
 Hercegtöttös 143
 Herina 152
 Hetvehely 143, 53
 Hidas 70, 75, 88, 92, 94, 96, 130, 142, 156, 244, 279, 407, 420, 442, 550, 580, 584, 589, 591, 629, 635
 Hidegkút 558
 Hidor 143, 455
 Himesháza 143
 Hird 143, 408
 Hodod 150
 Hódság 144, 145, 146, 156, 182, 187, 244, 251, 425, 477, 647
 Hohenfels 581
 Hollandia 420, 421
 Homoróddaróc 152
 Homorodu de Jos 149
 Horváthertelend 143
 Horvátország 143, 144
 Hosszúhetény 143
- Hőgyész 142, 180, 185, 251, 409, 558, 593
 Hrabovo 150
 Huszt 149, 408, 489
- Ibafa 143
 Idecu de Jos 152
 Idecu de Sus 152
 Iharkút 139
 Iklad 138
 Illocska 143, 324
 Iojib 150
 Iregszemcse 409
 Isztimér 64, 139
 Ivánbattyán 143, 324
 Ivándárda 143, 257, 324, 523, 598, 602, 648
 Izmény 142, 595, 651
- Jád 151
 Jagodnjak 143
 Jágónak 142, 535, 536
 Jakabháza 140
 Jásová 140
 Jászapáti 138
 Jászfalu 140
 Jelna 152
 Jenőfalva 144, 262, 264, 639
 Józsefháza
 Jugoszlávia 61, 62, 269, 335, 336, 369, 379, 478, 576
 Juhé-pusztá 480
- Kač 147
 Kácsfalva 143, 272
 Kakasd 64, 66, 142, 320, 321, 356, 408, 537, 641, 642, 649
 Kalazná 142, 593
 Kálmánd 149
 Kalocsa 300, 301, 302, 355, 374, 375, 395, 403, 448, 454, 532, 533, 640, 642, 643, 644, 646, 649
 Kán, 143
 Kánya 409
 Kaplony 149
 Kapnikbánya 150
 Kapos
 Kaposfő 143
 Kaposhomok 142
 Kapospula 142
 Kaposszekcső 104, 142, 529
 Kaposvár 20, 557, 658
 Karanac 144

- Karancs 144, 336
 Kárász 142
 Karavukovo 146
 Kárpátalja 136, 171, 403, 404, 473, 477, 495, 500, 593
 Kárpátok 180, 185, 543
 Kassa 424, 495
 Kátoly 143, 407
 Káty 147
 Katymár 146
 Kecskéd 139, 407
 Kékesd 143
 Kékesfüred 150
 Kendereske 150
 Kercseliget 142
 Kerény 146
 Kerlés 151
 Kernya 146
 Keskend 144
 Keszőhidegkút 142, 408, 59
 Kétújfalu 143
 Kéty 53, 54, 55, 142, 396, 634, 644
 Királydaróc 149
 Királyerdő 149
 Királymező 149, 251, 404, 495
 Királynémeti 151
 Kisbattyán 142
 Kisberki 142
 Kisbudmér 143, 324, 453, 646
 Kisdárda 144
 Kisdemeter 152
 Kisdengeleg 149, 408
 Kisdorog 142, 479, 480
 Kisfalud 143
 Kisfehéregyháza 152, 602
 Kishajmás 142
 Kishárság 143
 Kishajmáskút 73, 143, 324
 Kiskassa 67, 73, 143, 324
 Kiskér 147
 Kiskeresztúr 143, 529
 Kislőd 139
 Kismányok 142, 407
 Kisnyárad 143, 445
 Kispest 137
 Kispusztá 620
 Kistormás 142, 407, 593
 Kisújbanya 142, 143
 Kisvaszar 110, 142, 365
 Kisveje 142, 602
- Kiszsolna 152, 602
 Kljajicevo 146
 Kocsola 142, 409
 Kolozs vm. 150
 Kolozsvár 130, 151, 152, 191, 424, 430, 463, 493, 494, 563, 629, 630
 Kolut 146
 Komárom 20, 64, 181, 186, 251, 548
 Komárom vm. 20, 138, 407, 408
 Komló 143
 Komszomolszk 149
 Konoplivci 150
 Konstantinápoly 547
 Kópháza 140
 Koppányszántó 409
 Koppenhága 424
 Korpád 143
 Kovácskida 550
 Kovácsszénája 143
 Kozarac 144
 Kozármisleny 143, 408, 527
 Köblény 142, 338
 Kölesd 409
 Környe 139, 190
 Köröstarján 150
 Körtés 146
 Kőszeg 140, 251, 582, 650
 Kőszegfalva 140
 Krasznabéltek 148, 149, 408
 Krasznasándorfalu 149
 Krasznaterebes 149
 Kronstadt 17
 Kruščić 147
 Kruševlje 146
 Kucora 147
 Kucura 147
 Kucsava 150
 Kula 147
 Kúla 147
 Kunbaja 146, 407
 Kurd 142
 Kusma 151
 Kübekháza 146, 190, 407
 Küllőd 146
- Ladomány 142
 Lajmér 142
 Lalove 150
 Langemark 382, 429, 461
 Lánycsók 143, 290, 362, 384, 534, 642

Lapáncs
 Lapáncsa 143, 256, 260, 324
 Laskafalu 143, 144, 202, 262, 263, 273, 336, 639
 Laskafalva 143
 Leányvár 138, 408
 Lébény 140
 Lechnița 152
 Léka 582
 Lemberg 16
 Lengyel 142
 Lengyel Főkörmányzóság 420
 Lengyelország 61, 62, 63, 84, 379, 532, 549, 572
 Lettország 61
 Levél 140, 191, 439
 Liget 142
 Lippó 143, 324
 Liptód 66, 143, 408, 445
 Litvánia 61
 Livezile 151
 Lockenhaus 582
 Logig 152
 Lókút 139, 408
 London 83
 Lovászhetény 98, 143, 279, 408
 Lovćenac 147
 Lőcs 143
 Luč 143
 Ludvég 152
 Lviv 16

Mădăras 149
 Madarász 149
 Madocsa 409
 Madrid 127, 424
 Maglić 147
 Mágocs 40, 89, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 141, 142, 181, 186, 203, 251, 257, 283, 334, 337, 356, 364, 365, 393, 408, 484, 527, 528, 535, 536, 568, 620, 636, 641
 Magyarbarnag 504
 Magyarbóly 143, 256, 260, 324, 394, 523
 Magyarereggy 142
 Magyarhertelend 142
 Magyarkeszi 409
 Magyarkimle 140
 Magyarláros 501
 Magyarlukafa 143, 408
 Magyaróvár 64, 140, 436, 438, 440, 645
 Magyarpolány 139
 Magyarsarlós 143

Magyarszék 142, 535
 Majos 593, 595
 Majs 143, 363, 539, 598, 619
 Malomárka/Malómárka 152, 602
 Malý Diosek 140
 Mánfa 143
 Máramaros vm. 147, 408, 491, 495, 596, 651
 Máramarossziget 149, 489
 Maráza 143, 408
 Marburg 430
 Margitapuszta 143
 Máriahalom 138
 Máriakálnok 140
 Máriakéménd 143, 408, 467, 469, 592, 624, 653
 Márkó 139, 481, 504
 Márok 143
 Maros-Torda vm. 150, 491
 Marosvásárhely 152, 426, 482
 Martonfa 143
 Mátyásföld 137
 Máza 142
 Mecsek 13, 541, 542, 654
 Mecsekfalu 143, 535, 536
 Mecsekjónosi 142, 535
 Mecseknádasd 142,
 Mecsekpölöske 142
 Mecsekrákó 143
 Mecsekszabolcs 143, 283, 285
 Medgyes 15, 563
 Medina 142
 Mekényes 57, 58, 59, 60, 66, 89, 91, 104, 131, 142, 202, 363, 364, 365, 368, 374, 408, 442, 503, 535, 565, 566, 620, 649
 Mencshely 504
 Mérik 149
 Mexikó 198, 367
 Mezőberény 137, 138
 Meződ 142
 Mezőfalva 138
 Mezőfény 149
 Mezőpetri 148, 149, 181, 186, 402, 408
 Mezőterem 149
 Mike 143
 Miklósi 143
 Miskolc 138
 Miszla 142, 409
 Mladenovo 146
 Moftinu Mare 149
 Mohács 25, 64, 141, 143, 180, 186, 241, 251, 274, 288, 289, 290, 294, 335, 336, 362, 384, 405,

445, 446, 530, 534, 536, 539, 542, 565, 568, 576, 592, 597, 598, 617, 621, 643, 644, 646, 649, 650, 651, 652
 Mohács-sziget 289,
 Monariu 152
 Monor 526, 648
 Monostorszeg 146
 Monyoród 143, 363, 592, 619
 Mór 138, 139, 181, 186, 247, 249, 251
 Mórágó 142, 408
 Moruț 152
 Morvaország 16
 Moson vm. 20, 139, 140, 436, 645
 Mosoni-síkság 181, 186
 Mosonmagyaróvár 140
 Mosonszentjános 140, 439, 440
 Mosonszentpéter 64, 439
 Mosonszolnok 140, 437, 439
 Mőcsény 142, 408, 593, 595
 Mőzs 142
 Mucsfa 142, 375, 376, 408, 593, 595, 643, 651
 Mucsi 142, 408,
 Muhi 542,
 Munkács 148, 149, 156, 244, 251, 420, 489
 Munkácsseve 149
 Munkácsújfalva 149, 408
 Murakeresztúr 575
 Muraköz 498
 Muraszombat 140, 490, 498, 499
 Murga 142, 409, 593
 München 324, 423, 429

Nadap 139
 Nágocs 143
 Nagyárpád 143, 285,
 Nagybánya 148, 150, 408
 Nagyberki 142
 Nagyborzsöny 138, 408
 Nagybudmér 143, 324
 Nagydemeter 152
 Nagysztergár 139
 Nagyanna 139
 Nagyhajmás 89, 90, 103, 142
 Nagykároly 130, 131, 147, 148, 149, 244, 250, 251, 420, 431, 645
 Nagykovácsi 138
 Nagykozár 143, 333, 641
 Nagymajtény 149
 Nagymányok 142, 376, 533, 643
 Nagymaros 138, 387, 408, 569

Nagynyárad 143, 283, 534, 539
 Nagypall 143, 283, 285
 Nagysajó 151
 Nagysurány 495
 Nagyszeben 17, 121
 Hermannstadt 17
 Sibiu 17
 Nagyszékely 142
 Nagyszokond 149, 408
 Nagytarna 150
 Nagytétény 138
 Nagytevel 139, 408
 Nagyvárad 148, 150, 424, 493
 Nagyvázsöny 138, 139, 504
 Nagyvejeke 142, 204, 205, 206, 637
 Nak 409
 Nántú 150, 408
 Năsăud 152
 Naszód 150, 151, 152, 491, 494
 Nemesleányfalva 504
 Nemesmedves 140
 Nemesmilitics 146
 Nemesnádudvar 146, 300, 301, 355, 374, 454, 646
 Németbánya 139
 Németbarnag 504
 Németbóly 130, 143, 156, 244, 298, 384, 387, 425, 467, 469, 539, 576, 597, 617
 Németdiószeg 140, 408
 Németkér 142, 409
 Németkucsova 150
 Németlad 559
 Németlövő 582, 583
 Németmárok 143, 324
 Németmokra 149, 495
 Németország/Német Császárság/Német Birodalom/Nagynémet Birodalom/Harmadik Birodalom 10, 15, 16, 17, 20, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 49, 52, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 68, 69, 71, 73, 74, 83, 84, 85, 86, 93, 100, 101, 102, 109, 111, 112, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 130, 131, 133, 153, 164, 168, 169, 171, 179, 188, 190, 198, 255, 298, 305, 307, 310, 312, 313, 315, 319, 320, 330, 331, 334, 335, 336, 339, 340, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 365, 367, 369, 374, 378, 379, 380, 391, 392, 393, 398, 400, 401, 405, 420, 422, 423, 424, 429, 434, 452, 456, 458, 459, 460, 467, 502, 511, 512, 520, 521, 525, 527, 528, 529, 535,

- 536, 538, 539, 544, 551, 553, 558, 562, 564,
565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 575,
576, 577, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 586,
589, 591, 592, 593, 594, 595, 597, 599, 601,
603, 609, 610, 612, 616, 626, 629, 635, 640,
646, 648, 649, 650, 651, 652,
Német-Római Birodalom 8, 309, 318, 344, 345,
349
Németpalkonya 143, 200, 257, 324, 408,
Németújfalú 143
Niagara 547
Niznja Hrabivnicja 150
Nógrádverőce 388
Nou 152
Nova Gajdobra 147
Novi Čeminac 144
Novi Sad 147
Nürnberg 59, 63, 167, 420
- Nyakas-hegy 386
Nyergesújfalú 138, 404
Nyomja 143, 190, 407, 467, 468, 469, 539, 592,
647
Nyugat-Magyarország 20, 74, 120, 136, 139,
140, 159, 171, 172, 173, 174, 180, 185, 195,
531, 648
- Óbánya 142
Oberpullendorf 582
Obrovac 146
Óbuda 105
Odessza 461
Odžaci 146
Ófalu 142, 580, 584
Ófutam 147
Óker 147, 191
Okorvölgy 143
Olasz 143, 455
Olaszfalu 139, 408
Olaszország 61, 62, 84, 113, 520, 553
Opava 67
Ópélmonostor 143, 144
Opština Žabalj 147
Oradea 150
Orfű 143
Orhei Bistritei 151
Oroszló 142, 568
Oroszmokra 149, 404
Oroszország 61, 468, 550
Oroszvár 140, 441
- Óvárhely 151
Óverbász 147
Ozora 409
- Őcsény 142
Őrszállás 146
- Paks 142, 409
Palánka 144, 145, 147, 182, 187, 251
Palanok 149
Palatinca 142
Palona 146
Palota 150
Palotabozsok 68, 69, 143, 279, 323, 389, 517,
518, 580, 592, 648
Pápa 138, 139, 191, 251
Pápakovácsi 139
Pápanyögér 139
Pári 93, 142, 366, 445
Pári(z)s 424, 541
Paripás 146
Paszmos 152
Pavino 150
Pécs 36, 45, 53, 57, 58, 59, 65, 66, 67, 68, 69, 70,
72, 75, 86, 88, 89, 92, 94, 96, 98, 103, 105, 107,
115, 130, 140, 141, 142, 143, 156, 167, 169, 181,
186, 191, 196, 198, 200, 202, 203, 241, 243, 244,
250, 251, 256, 261, 262, 265, 266, 268, 276, 280,
281, 283, 284, 285, 286, 287, 291, 294, 295, 297,
299, 303, 311, 320, 323, 324, 325, 326, 327, 328,
332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 362, 364, 365,
369, 378, 389, 393, 394, 402, 415, 416, 417, 420,
424, 433, 434, 435, 441, 442, 453, 455, 467, 469,
482, 483, 484, 503, 515, 516, 518, 523, 527, 528,
529, 530, 534, 535, 536, 547, 565, 567, 568, 570,
573, 575, 576, 578, 579, 580, 581, 584, 589, 591,
593, 599, 600, 601, 609, 610, 611, 615, 617, 619,
634, 636, 637, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645,
646, 647, 648, 649, 650, 651, 652
Pécsdevecser 143, 257, 324
Pécsvárad 68, 69, 70, 75, 76, 86, 88, 92, 94, 96,
98, 121, 141, 180, 185, 251, 278, 279, 280, 285,
299, 320, 323, 363, 389, 441, 442, 469, 515, 518,
580, 581, 584, 589, 591, 592, 615, 619, 620, 630,
635, 636, 640, 641, 643, 645, 647, 648, 650, 651
Peking 198, 367
Pélmonostor 141, 144, 251, 256, 260, 378, 380,
596
Pénzeskút 139, 408
Perbál 138, 408, 458, 459

- Pereked 143
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. 19, 20, 51, 144, 201,
228, 342, 367, 404, 408, 450, 524, 529, 568, 600,
603, 608, 611, 612, 614, 635, 636, 637, 638, 640,
642, 643, 644, 645, 646, 648, 649, 650, 652
Pesthidegkút 73, 138
Pestszenterzsébet 137
Pestszentlőrinc 137
Pestújhely 137
Petele 152
Petelea 152
Peterd 550
Petlovac 143
Petres 152
Petrești 149
Petriș 152
Pilisborosjenő 138
Piliscsaba 138, 453
Pilisszentiván 138, 342
Pilisvörösvár 14, 138, 655
Pincéd 146
Pincehely 409
Pinták 152
Pivnice 146
Plavna 146
Pócsa 73, 143, 196
Podravlje 144
Pogány 143
Poiana Codrului 149
Pomáz 138, 230
Popovac 143
Pornóapáti 140, 406, 582, 583, 650
Poroszló 345, 350
Porva 139, 408
Pósháza 150, 408
Posen 84
Posmuș 152
Poznań 84
Pozsony 424
Pozsony vm. 139, 408, 436, 645
Pörböl 142
Prága 16
Prigrevica 146
Prundu Bârgăului 151
Pula 139, 558
Pusnyákfalva 150
Pusztakislak 143
Pusztaszemes 559
Pusztavám 139, 408
Puzsknyivci 150
- Püspöklak 143, 190
Püspökmárok 143, 408, 621
Püspöknádasd 96, 142, 279, 376, 377, 592
Püspökszenterzsébet 143
Püspökszentlászló 143
- Rába-völgy 181, 186
Rábfüzes 140
Ráckeve 529, 648
Rahiv 149
Rahó 149
Rajka 64, 88, 140, 190, 251, 406, 440, 441, 645
Rákosszentpál 137
Rákospalota 137
Ráteszt 149
Rátka 64, 150
Ratkovo 146
Ravno Selo 147
Reghin 152
Regőce 146, 478
Regöly 409
Rém 146
Ridica 146
Rinyabesenyő 143
Róma 74, 520, 541
Románd 139,
Románia 15, 35, 61, 62, 112, 149, 150, 151, 152,
209, 430, 461, 563, 576
Romonya 143
Ruhr-vidék 583
Rusztinszék 403
Rusztka Mokra 149
- Šajkaš 147
Sajkásszentiván/Sajkaszetiván 147, 191, 624, 653
Sajómagyarórs 152
Salzgitter am Harz 580
Sándra 408
Sandra 149
Sângeorzu Nou 152
Sâniacob 151
Sanislău 149
Sântandrei 150
Santău 150
Sárköz 553, 554
Sárok 143, 324
Sárospatak 66
Sárpilis 142
Sárszentlőrinc 409
Sárvíz 558

Sásd 57, 58, 60, 67, 92, 103, 104, 202, 203, 320, 335, 337, 340, 363, 364, 365, 366, 393, 402, 455, 484, 503, 528, 530, 534, 536, 566, 568, 573, 584, 620, 634, 635, 636, 637, 641, 642, 644, 646, 647, 648, 649, 650

Satu Mare 150

Savino Selo 147

Schäßburg 16

Segesvár 16

Sendorf 149

Sérsekszöllős 142

Şieu 151

Şieu-Măgheruş 152

Sighetu Marmaţiei 149

Sighişoara 16

Sigmir 152

Siklós 58, 63, 64, 271, 566

Silindru 150

Simontornya 142

Sió 558

Sivac 146

Slătiniţa 152

Socond 149

Solymár 138, 577

Somberek 25, 143, 384, 516, 517, 518, 621, 648

Sombor 146

Somogy vm. 20, 93, 136, 140, 141, 142, 251, 253, 266, 286, 326, 407, 408

Somogydöröcske 142, 143, 181, 186, 251

Somogyhárság 143

Somogyszil 143

Somorja 140

Sonta 146

Sopron 64, 88, 104, 131, 139, 140, 169, 181, 186, 190, 250, 251, 406, 453, 531, 562, 563, 582, 629, 648, 650

Sopron vm. 20, 139, 404, 406, 407

Sopronbánfalva 140, 406

Soroksár 138, 201, 367, 611, 612, 614

Sósút 408

Stanišić 146

Steglitz 16

Stockholm 424

Stuttgart 116, 190, 191, 576

Subotica 146

Süttő 138

Sváb Törökország 20, 27, 35, 73, 93, 136, 140, 142, 159, 171, 172, 173, 174, 180, 185, 311, 379, 602, 629, 630

Svetozar Miletić 146

Szabadi 142

Szabadka 146

Szabadka-Sándor 146

Szabás 143

Szajk 143, 539

Szakadát 142, 408, 409

Szakasz 149, 408

Szalatnak 110, 142, 197, 402, 408

Szálka 142, 593, 595, 599, 600, 601, 651

Szamos 148, 181, 186

Szamosborhíd 149

Szaniszló 149

Szár 139

Szárász 142

Szárazd 90, 91, 142, 593

Szarvasháza 149

Szászbudak 151

Szászlekence 152, 182, 187, 251, 426

Szászrégen 17, 130, 151, 152, 182, 187, 190, 191, 195, 244, 251, 399, 420, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 460, 461, 602, 645, 646

Szászszereny 152, 602

Szászszerenyjakab 151, 602

Szásztörpény 152

Szászújfalú 152, 190

Szatina 142

Szatmár vm. 43, 147, 159, 171, 172, 173, 174, 180, 185, 381, 402, 408, 491,

Szatmár-vidék 136, 147

Szatmárnémeti 148, 150, 431, 489, 645,

Szava 550

Szebény 143, 282, 580

Szederkény 143, 279, 363, 408, 515, 527, 576, 592, 619

Szedres 142, 409

Szeged 122, 138, 424

Szeghegy 147

Székelyföld 111, 493,

Székesfehérvár 419, 645

Szeksárd 45, 54, 93, 366, 410, 417, 419, 445, 538, 571, 593, 599, 601, 634, 644, 650

Szelestyehuta 149

Szellő 143

Szendehely 138

Szentandrás 150

Szentendre 230, 638

Szentes 138

Szentfűlöp 146, 190

Szentgál 338

Szentgotthárd 121, 140, 499, 582, 650

Szentkatalin 143

Szentlászló 143

Szepetnek 559

Szépliget 147

Szépnyír 152

Szerbia 56, 146, 147, 271, 545, 548, 588

Szeretfalva 501

Szidorfalva 150

Szigetbecse 138

Szigetsép 138, 529

Szigetszentmárton 138, 342

Szigetújfalu 138

Szikics 147

Szilágy 143

Szilágy vm. 147, 402

Szilágysomlyó 496

Szilberek 146

Színfalva/Színfalva 149, 408

Szinjak 150

Szlovákia 35, 74, 138, 140, 209, 587

Szófia 424

Szofija 150

Szokond 408

Szolnok 138

Szolnok-Doboka vm. 150, 491, 494

Szolyva 149

Szomaj/Szomajom 143, 559

Szombathely 140

Szomor 138

Szond 146

Szörösad 143

Szőkéd 143, 408

Sztavne 150

Szulimán 143

Szulok 143

Szuszkóújfalu 150, 408

Szuszkove Nove Szelo 150

Szűcs/Szücs 139, 408

Szűr 143

Szvaljava 149

Tab 143

Tabod/Tabód 142, 480

Tacs 152

Taksony 138

Tamási 93, 142, 366, 409, 445, 635, 642, 646

Târgu Mureş 152

Tărian 150

Tarján 139, 150, 190

Tarna Mare 150

Tărbu 152

Tarrós 142

Tasnád 150

Tăşnad 150

Tasnádszántó 150

Tát 138

Tata 247

Tăuteu 150

Tavankút 146

Tavankút 146

Teaca 152

Teke 152

Tekeres 143

Tékes 142, 402, 408

Telečka 146

Telki 138

Temerin 147

Temeschburg 17

Temeschwar 17

Temesvár 17

Tengelic 147, 409

Terebősti 149

Terecsénypuszta 143

Terenfa 550

Tevel 142, 322, 377, 641, 643

Timişoara 17

Tirana 424

Tiream 149

Tiszaistvánfa 190

Tiszaistvánfalva 147

Tiszaakalmánfalva 147

Titel 147, 498

Tófi 142, 402

Tokió 198, 367, 520

Tolna 142, 409

Tolna vm. 20, 45, 54, 55, 64, 91, 107, 136, 140, 141, 253, 266, 286, 326, 376, 396, 407, 409, 417, 419, 479, 533, 537, 542, 555, 556, 571, 599, 630, 633, 634, 635, 637, 642, 643, 644, 645, 646, 650, 651

Tolnanémedi 142, 409

Tonciu 152

Topolya 147

Torbágy 100, 138, 297, 408, 456

Torzsá 147

Tóti 150

Tovariševó 146

Tököl 138

Törökbálint 138, 190, 342, 600

Trianon 17, 18, 22, 49, 543

Trieszt 17
Troppau 67
Túrony 550
Túrterebes 150
Turulung 150
Tvrđavica 144

Udvar 143, 445, 457, 576, 602,
Ugocsa vm. 147
Uila 152
Újbarok 139
Újborjád 142
Újfutak 130, 147
Újhartyán 138
Újlaskafalu 144
Újpalota 150
Újpélmonostor 144
Újpest 137
Újpetre 67, 324, 408, 579
Újsovén 147
Újszentiván 146
Újszivác 146
Újtővisfalva 149
Újverbász 130, 144, 145, 147, 156, 177, 182, 251,
425
Újvidék 121, 130, 144, 145, 147, 156, 182, 187,
244, 251, 342, 424, 425, 625
Ukrajna 149, 150, 564
Ung vm. 147
Ungvár 489
Unirea 152
Úriszentiván/Úrszentiván 147, 513
Úrkút 504
Urziceni 149
Uszty-Csorna 149
Üröm 95, 138, 443, 459, 460

Vác 569
Vajola 152, 602
Vajska 146
Vajszka 146
Valea Vinului 149
Vállaj 149, 408
Vanyola 139
Váralja 409
Várgesztes 139
Városlőd 139, 338, 504, 558, 647
Várpálanka 149
Varsád 66, 142, 408, 593
Vas vm. 20, 139

Vásárosbéc 143, 408
Vásárosdombó 109, 110, 455,
Vasas 143
Vaskút 146
Vázsony 139
Vecsés 138
Véménd 8, 9, 143, 278, 279, 282, 389, 516, 517,
518, 580, 648
Veprőd 147
Verhnyij Koropec 149
Vermes 152
Vermeş 152
Versend 64, 71, 143
Vértes-vidék 136
Vértesacska 42, 139
Vértesboglár 139
Vérteskozma 139
Vértessomló 139, 408
Vértestolna 139, 408
Veszprém 45, 138, 139, 181, 186, 250, 338, 481,
504, 641, 647
Veszprém vm. 19, 20, 45, 51, 138, 403, 407, 408,
633, 641
Veszprémfajsz 504
Vişoara 151
Villány 58, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 99, 141, 142,
143, 181, 186, 200, 251, 256, 257, 259, 260,
261, 268, 275, 283, 289, 320, 324, 378, 379,
381, 394, 396, 523, 570, 571, 576, 579, 596,
609, 613, 634, 635, 637, 639, 640, 641, 644,
650, 651, 652
Villánykövesd 324
Vinda 602
Vinde 152
Virágos 73, 256, 257, 261, 324, 408,
Visegrád 138, 569, 649
Vişeu de Sus 149
Visztula 84
Vókány 66, 67, 99, 257, 324, 575, 579, 602, 636,
641, 650
Volhínia 84
Völgység 55, 204, 205, 225, 322, 325, 328, 376,
377, 384, 418, 533, 556, 594, 634, 638, 641,
642, 643, 644, 649, 650, 651
Vöröstó 504
Vrba 147
Wekerlefalva 147
Wrocław 424, 572
Württemberg 127, 551, 569

Zágráb 424
Zajta 150
Zala vm. 20, 138, 139
Zaláu 150
Závod 602
Zengővárkony 143
Zilah 148, 150, 494
Zirc 138, 139, 181, 186, 251
Zmajevó 147
Zobápuszta 143

Zomba 53, 142, 480, 602, 634
Zombor 144, 145, 146, 182, 187, 250, 302, 478,
497, 513, 532, 647
Zsablya 147, 497, 498
Zsámbék 138, 386, 458, 459, 566, 567, 649
Zsdenyijevo 149
Zsdenyova 149
Zsibrik 584, 591, 592

X 236534

1945 utáni időszak forrásfeltárása, a korábbi ismert források újraértelmezése a magyarországi németiség 1930-as és 1940-es évekbeli helyzetének végre objektív megítélését hozza. A kiadvány keretében került sor a hazai németek politikai, már-már demonizált szerepének, a Volksbundnak az átfogó újraértékelésére. Újra megközelítések révén nemcsak a szervezet változott meg, de tudásunk is bővült, a mi tudásunk maradt a kutatás azval, hogy miként alakultak a németiség mindennapjai a korszakokban, vajon az országosan kirajzolódó a helyi viszonyok feltérképezése is mutatja-e, s egyáltalán térben és időben mi-ért érdemes a Volksbund-jelenséget differenciálni. E szervezet tényleges, a mindennapokban működő tevékenysége világíthat rá ugyanígy, hogy mennyire volt rá befolyással maga a náci szocializmus, mennyire valószínűleg meg-vezetett azt a célrendszert, amit körpártként, általában mekkora volt a mozgásteret minden-Forráskiadványunk a kérdések megválaszolásá-á akar hozzájárulni, hazai és külföldi for-ások olyan válogatását kívánja közreadni, révén a magyarországi németiség ifjúságának a-ikai instrumentalizálási folyamata válik a követhetővé, meglelevenedik a Német Ifjú-s-ú szervezet mindennapi tevékenysége, törté-ének főbb vonalai.

4950 Ft

KUMENTUMOK A MAGYARORSZÁGI
NÉMET IFJÚSÁG TÖRTÉNETÉBŐL
1925-1944

VOLKSBUND ÉS IFJÚSÁG

DOKUMENTUMOK
A MAGYARORSZÁGI NÉMET
IFJÚSÁG TÖRTÉNETÉBŐL
1925-1944

Szerkésztette:
Vitári Zsolt

KRONOSZ